
4
6-L
6

6
31 M
1

[illegible] fuit, 1576.
anno [illegible] mutuatus fuit [illegible]
[illegible]

Gaspar de angelis

Ex libris Monasterii [illegible] Fulgentianae [illegible]

Capita librorũ de honesta disciplia.

ra fuisse tradatur: hoc est priscũ: Latinũ: Romanũ: & mixtũ: & quo maxime tẽpore floruerunt: ac de Hetruscis etiam literis non nihil. Caput. iiii.

De nominibus Romanorũ, & q̃ a Sabinis prænomen acceperint: ex fœdere cũ Romanis facto: tũ qua die Romani nomen assumerent. Caput. v.

Qui maxime apud latinos de sacris: ac põtificiis verbis scripserint: & quo reus & dãnat⁹ inter se differunt: tum ex iure ipso põtificum verba exposita. Caput. vi.

De virib⁹ atrębilis: ac de Eurilocho: & poeta Malacho: q̃ grauiter eo morbo ad isaniam vexarentur. Caput. vii.

Quo habitu, & forma esset Romana toga: ac de aliis vestibus: quæ cuiq; populo ascribãtur: tum alia ibidem non iniocunda addita. Caput. viii.

Q̃ iniquo animo Pub. Verg. fuerit contra grãmatistas: atq; ineptos literatores: ac eiusdem elegans dictum super illo enigmate. Tris pateat cœli spacium non amplius vlnas. Caput. ix.

De his hominibus qui se ipsos in puteũ iaciant: & quid in causa: exẽplis de Laurẽtiano, & aliis adductis. Caput. x.

De populis qui humana carne vescãtur: & quæ Hieronymus de Scottis gente Britanni ca scripserit. Caput. xi.

De lapide caristio mirifica obseruatio: q̃ ex eo vestes cõtexãtur: atq; i ignẽ positę a maculis emundentur. Caput. xii.

Loc⁹ in epistola. M. Tullii ad Trebatium expositus de Philoctete: q̃q; imprudẽter a q̄busdam deprauetur, ac falso exponatur. Caput. xiii.

Veterũ cõsuetudo relata de Bactrianis populis, & de Atriis i furtis multãdis ex authore Bardesane: ac de Aegyptiis & Lacedemõiis: qui ipune furtũ facerẽt. Caput. xiiii.

XXX. milia deorũ a poeta Hesiodo celebrari: & a M. Varrone. ccc. Ioues: & q̃ ridicula foret veterũ de his opinio. Caput. xv.

Qui sũt apud Aegyptios Sarabaytæ sacerdotes: & de eorũ moribus, atq; improbissima simulatione, ex Augustino & Hieronymo.

CAPITA LIBRI. IIII.

Caput primum.

Dignũ memoria de rege Pisistrato: quo astu, atq; cõmẽto cõtra aduersarios sitvsus pro firmãdo iperio: tũ de eius quoq; tyrãnide nõ nihil ex verbis Solonis. Caput. ij.

Quo studio ac diligẽtia factũ sit a romanis: vt libros Magonis de agro colẽdo i latinũ cõuerterẽt: tũ aliud exemplũ de Cor. Taciti historia: quo honore a Tacito ĩperatore habita & i bibliothecis locata fuerit. Caput. iii.

De cẽsorũ potestate: ac de triplici pœna in Romanos: & q̃ dicerẽtur i ærarios relati: ac ibi dẽ subscripta verba ex antiquis legibus de ipsis censoribus. Caput. iiii.

Quãtũ bonis p̃ceptorib⁹ discipuli debeãt: ac de Alexandro Macedone erga p̃ceptorẽ Aristotelẽ: tum de ei⁹ quinquaginta libris de animalibus digna prorsus memoria. Caput. v.

De præfectis syluarũ apud Romanos: & de maioribus ac minoribus prouinciis: ac inibi illud Vergilii expositum: Si canimus syluas: syluę sunt cõsule dignę: contra aliorũ sententiã. Caput. vi.

Q̃ in solstitiali tempore frondes in quibusdã arborib⁹ cõuertãtur: & quæ bruma augeri minuiq; sit obseruatũ a Stoicis ex lunę virib⁹. Caput. vii.

De Philemone poeta comico: eiusq; [illegible]do interitu: ex Luciani historia: & alio[illegible] cõmentariis. Caput. viii.

Quid mulsũ apud veteres in sacris: ac Titi verba posita de hoc: tũ Romuli Pollionis dictum ad Octauium Augu. & alia obiter nõ iniocunda. Caput. ix.

Quid apud veteres sit vrbẽ Romã fuisse ad æquilibrium positã: & q̃ ęquilibritas vertitur a M. Tullio q̃d est græce Isonomia. tum non nihil etiam de differẽtia inter Vrbem & Romã: ex doctrina iurisconsultorum. Caput. x.

De Pythagorica philosophia, & de Ianifrõte quadruplici: ac de Manasse rege: eiusq; statua cum facie quincuplici. Caput. xi.

Quomodo accipiendum sit apud Varronẽ limbus. xii. signorum: & vnde cœlum & mundus dicantur: simulq; versus additi ex Varronis Menippeis q̃ venustissimi. Caput. xii.

De quibusdã legibus: & eorũ p̃mio qui hostes multos interemissẽt: ex libris Aristotelis: & quæ Firmianus contra Ennium & Ciceronem protulit. Caput. xiii.

Petronii arbitri carmẽ appositũ: in quo ciconiã pietaticultricẽ, & gracilipedẽ dixit: tũ ibi de alitis eiusdẽ pietate nõ idigna relatio. Caput. xiiii.

CAPITA LIBRI.V.

CAPITA LIBRI.VI.

Librorum Capita

CAPITA LIBRI.XV.

Traditū esse:q̄ ex viris sapiētib⁹ plerūq̄ in sani,ac demētes gignāt̄ exēplo addito de Aristarchi filijs viri doctissimi:& aliorū cōplurium: ex Aelij Spartiani verbis. Caput.x.

Quo modo accipiēdum stadium:& q̄ multiplex fuerit:ac nonnihil etiam de alijs mensuris. Caput.xi.

Præclare factū atq̄ ingenti aīo ab Auidio cassio Augu.in seditione exercit⁹:atq̄ eiusdē verba ibidem relata. Caput.xii.

Quibus liceret in vrbe sepeliri:ac de Posthumio Tuberto viro cōsulari:de quo.M.cicero i legib⁹ subobscure itellexit. Caput.xiii.

De Romanis familijs fabioꝝ,atq̄ curionū: & q̄ maxime dignitate i ciuitate p̄starēt:tū de Lepidis etiā breuiter adnotatū.Caput.xiiii.

Quātū sit ab amoris cōtagio abstinēdū:ex cratetis philosophi sententia:ac ibidē panetij verba notata ex Anneo Seneca:i qb⁹ par grauitas atq̄ doctrina existat. Caput.xv.

De studio veterū in auspicijs:ac de his auibus quę ominosę,ac inauspicatę haberentur: quæq̄ oscines aut præpetes dicerentur.

CAPITA LIBRI.XXII.

Caput primum.

Copiose expositū de asaroticis paulmētis: ac de lithostratis,seu tessellatis:de ope vermiculato:ac de cerostratis nōnihil. Caput.ii.

De pęna Romanoꝝ ciuiū p vites:ac Plynii verba exposita ex historia de Scipiōe Aphricano:tū de vite cēturiali copiose. Caput.iii.

De fortibus p̄nestinis.earūq̄ origine apud Romanos:& quomodo ederēt̄ in tēplis:ac Liuij locus expositus. Caput.iiii.

Quāta prudētia.M.cato iudicauerit nō eē publice audiēdos i romana ciuitate tres Athenieñ.oratores.i.carneadē:critolaū:& Diogenē:ac illoꝝ mirabili īgenio & facūdia. Ca.v.

Quę differentia tradatur inter deportatos & relegatos:& qui maxime authores deportari hoīes ac portēta scribant. Caput.vi.

De quadragenario numero & ei⁹ potestate in puerperijs & infantibus:tum de festo die quem græci tetracoston appellant.

Caput.vii.

De clemētia.M.Antonini impe.& quibus maxime verbis contra seipsum conspirantib⁹ parcendum monuerit. Caput.viii.

Q̄ constāti & alto animo fuerit.M.cato:& eius dictum de se cum bella inter cęsarē & Pōpeiū æstuarēt. Caput.ix.

De Prosa & Postuerta Romanis diis:ac ibidem de Anteuorta:& q̄ inter se differāt:qua q̄ ratione colerentur a Romanis.

Caput.x.

Quę sint Samiata terramenta in Aureliani Augu.epistola:& samiare arma:ac de samijs vasis & Numæ capedūculis i Romanis sacris. Caput.xi.

De oratore Isocrate:eiusq̄ insigni facūdia: & quomodo tria imprimis notāda præstiterit ex historia Pausaniæ. Caput.xii.

De eruditione crispi Passieni & eius elegāti sententia in habendis probandisq̄ amicis.

CAPITA LIBRI.XXIII.

Caput primum.

Q̄ Octaui⁹ August.tria potissimū in votis habuerit:ac de fortunæ viribus,honore & nominibus apud Romanos. Caput.ii.

De immodico luxu Antonini Heliogabali impe:ac de ei⁹ culcitris cū leporinis pilis:& perdicum plumis:ibidēq̄ expositū de accubitis. Caput.iii.

Quæ diuinationis species habenda sit capnomātia:& Statii poetę versus allati,atq̄ expositi super hac vaticinandi ratione.

Caput.iiii.

Q̄ imperāte Tiberio vitrum flexile ac ductile redditum sit:& qua pœna tantæ inuentionis author damnatus fuerit.

Caput.v.

Quibus cibis venenata quædam animātia viuant:vt vipere,Scorpioneſq̄:ac de amphibiis etiam & aliis. Caput.vi.

Deos esse accipiēdos tam fœminino genere,q̄ masculino:ac de Luno etiā deo p luna: & quo cultu atq̄ institutis apd carras colereť.

Caput.vii.

Iudiciū a poeta Marullo factum de latinis poetis:& quo vitio notati sūt:aut quo ordine habendi. Caput.viii.

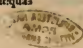
De Iuliorū,& Antoninorū familiis: & q̄ in hoībus improbissimis,atq̄ monstrosis defecerint. Caput.ix.

Vinū esse remedio cōtra aconitū:ac defensus a calumnia quorūdam Macrobi⁹:qui cicutam pro aconito audacius,q̄ verius in eius saturnalibus reponunt. Caput.x.

Q̄ iniquo animo porphirius philosophus christi religionem sit insectatus:atq̄ eiusdem falsum atq̄ improbum vaticinium appositum: in quo Xp̄ianos ipsos p.ccclx.annos duraturos scripserit. Caput.xi.

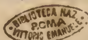
De Val.Homullī ingenio:& eiusdem dictis contra.M.Antonium Impe.eiusq̄ cōstantiā.

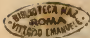
Caput.xii.

Capita Librorum de honesta disci.

Finis.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER PRIMVS.

De triplici tentorio Tamburlani Scytarum principis: & qua condirione Imperator maximus in conſpectum, & aciem hoſtium accederet.

Caput.I.

Emini dubium eſt vitã ipſam mortaliũ fieri multo prudẽtiorẽ & cultiorem ex rerũ, hiſtoriarũq; obſeruatione. Sed ea ꝓcipue ſunt pluris æſtimãda, q̃ ad vſum magis ipm, & vitę rõnes cõducũt: ſicuti exẽpla antiqtatis ſunt: ex qbus ita homines ſubinde fiũt prudẽtiores: vt q optie antiqtatem calleat, is ęque & pñtia intelligit, & futura plęrũq; ꝓſpicit. Subit aũt nũc στρατηγημα de Tãburlano Scytarũ Impatore & ei' ſęuitia. Is em̃ quo maiorem hoſtib' terrorẽ atq; metũ incuteret, triplici tẽtorio in exercitu vti conſueuit: ſic vt in vnoquoq; diſpar color apperet: quo aſ, quoq; mutatio militis intelligeretur. Primũ em̃ colore albo, purpureo Secũdũ, Tertiũ nigro ꝓferebat. Idq; rõne quadã impij & victorię faciebat vir alioqui, & geſtis, & authoritate clariſſim': nã ex colore tẽtorij volebat ab his cognoſci belli cõditiones, cũ qbus in certamẽ deſcẽderet. Prima die cũ in cõſpectu hoſtiũ cũ exercitu aduẽtaſſet, tẽtoriũ illud colore albo explicabatur. In quo ſignificabat nulla in re, ſi modo ſe dederẽt, iniuriam ſe aliquam illaturũ: q̃ ſi alteram diem hoſtis expectaſſet: tum coloris rubri tentorium educebat, qua ſi ad cædem & ſanguinẽ. Si ad triduum res protrahebatur, ꝓ colore atro omnia quidẽ atra futura, & extremam cunctis occidionem prænuntiabat.

Quibus diſciplinis atq; pręceptis Perſarum reges filios inſtituerent, & qua potiſſimum ætate, ex Platonis Alcibiade.

Caput.II.

Es digna memoria eſt: quã Plato philoſophus refert in lib. de ingenio hois. Nã quũ Socrates diligẽter diſſerat, quo ſtudio ac diligẽtia Lacedæmones ad eruditionẽ virtutis και παιδειαν iſtruãtur: mox ad ipſos etiã Perſarũ reges accedit: eorũq; mirificã ſane ac memorandã diſciplinã recẽſet. Siqdẽ apud eos, inqt, q regis filius in regno ſuccedit, primo eius natalẽ qcũq; in regno ſunt, celebrãt: ſimulq; in poſterum quotãnis eandẽ lucẽ ſacris ac feſtis vniuerſa Aſia ꝓſeqt. Mox vero nutriri puer Icipit: neq; id a quauis nutrice peragit, ſed ab ipis duntaxat Eunuchis: q in regis aula oim optimi cenſeant. nã illis hiſdẽ reliqua oia demandãt, quę ad pueri curã, educationẽq; ptineant. Pręcipue vero adhibẽt diligẽtiam maximã: vti natũ ipm decora, & egregia forma habeant: ex quo membra eius & artus accurate ac diligenter dirigũt atq; componũt. Vbi vero ſeptimũ ętatis annũ complerũt, ad equeſtris diſciplinę magiſtros, atq; in ipas venatiões mittũtur. Anno aũt. XIIII. curã eiuſdẽ ſuſcipiũt, q magiſtri regij nominãtur: & hi quidem ex vniuerſa Perſia delecti quatuor ſunt, q cæteris omnibus virtute ꝓſtẽt: videlicet ſapiẽtia, iuſtitia, atq; tẽperãtia, ac fortitudine. Ex his vero prim' eiuſmodi magicã docet: q̃ a Zooaſtre Oramaſi filio ꝓfecta eſt: q̃ nihil eſt aliud, q̃ deoꝝ cultus. Idẽq; regia inſtituta tradit. Secũdus cõmonet: vt in tota vita veritatẽ pręcipue colat. Terti': ne quo affectu aut libidine ſuperetur, ſed libere vitã agere conſueſcat: ſibiq; ipi primũ impare, nec alteri ſeruire. Quartus demũ intrepidũ illum & impauidum reddit: ne cubi metuẽdo ſeruus efficiatur. Hæc Plato in Alcibiade retulit: quo facilius præceptor Socrates Alcibiadis animum ad ipſam virtutem excitaret: ſimulq; Delphicũ illud ſubinde reſpiceret: quo monemur, vt ſeipſum quiſq; probe cognaſcat: necubi imperio animi abutamur: quod a Plutarcho etiam Cheroneo pręclare exponitur.

De Pſylis ac Marſis, eorũq; ptãte in venenis tractãdis, ac de Exagono legato i dolium ſerpentẽ coniecto: ac de Sillographis auctoribus nõnihil. Caput.III.

E Pſyllorum ac morſorũ populis, q maxime in tractãdis venenis, experiẽdiſq; valerẽt, & Herodotus Halicarnaſſeus, & alij ꝑmulti ſcripſerũt. Verũ qd in Romanis

annalibus seruatum est:& a C.Ply.relatũ,id eiusmodi certe est:vt fidem ꝓpe historiae exuperet,de viro Exagono:qui quũ forte in vrbe orator ageret,ac venenorũ vires praeterq; iactaret,Romani quidẽ cõsules volentẽ eũ in doliũ serpentũ cõiecerũt:quo tanti facinoris experimentũ faceret:quae res magnũ ꝓcul dubio miraculum de Exagono eiusq; ingenio praebuit:quum serpẽtes ipsi και ταλοιπαιοβολα in ipo eũ dolio circũlãberent atq; demulcerent,Romanis hoc totũ spectãtibus.Sed enĩ populi qui cõtra venena polleãt,etiã Oblogenes in Cypro insula:itemq; Tentiri celebrant:qui esse adeo crocodilis terrori dicũtur,vt vocẽ quoq; illoꝝ maxime reformident ac fugiãt:nã & fascinationes ab hisdẽ fieri traditũ est.Psylli autẽ apud quosdã ꝓ virulentis oĩbus ac venenatis intelligunt.Timonis vero opus inscriptũ σιλλοι φιλοσ οφων q; esset amarulentũ carmen,plenũq; mordacitatis.Nã et Marcellinus Ammianus Didymũ quidẽ grãmaticũ Alexãdrinũ satyrice incessit:q; is auctores,vt inquit,sillographos imitatus libros.vi.cõtra M.Ciceronẽ scripserit:iuxta illud vet⁹,Sus Pallada.Siquidem in his Didymus Ciceromastix potius dictus est,q̃ docti nomen assecutus:quod etiã Gallus Asinius,& Laertius Licinius pari improbitate factitarunt:cuius commentarius titulo(vt inquit Gellius)infando Ciceromastix diceretur.

Anacharsis Scythae sententia de populari Atheniensium statu:
& quopacto populi administratio ab honestis et prudentibus viris fugienda & detestanda sit.

Caput.IIII.

Relatum est a Plutarcho Chereneo,quo pacto Anacharsis Scytha,qui ex septẽ fuit,Atheniẽsium statũ(qui populi impio agebat)breui interiturum praedixerit.Nã quũ forte is in Atheniensis populi cõtionem foret deductus:ac spectasset ea quidẽ omnia,quę summa in Repub.& praecipua erant,iudicio populi discerni.Miratus primo est Atheniensium coditionem:qui quũ rebus ꝓclare gestis,& auctoritate apud oẽs ꝓstarẽt,ad tã iniquũ impium ponęq; obnoxiũ deuenissẽt:itaq; prudẽtissime,inquit,O Rẽpu.breui perituram,in qua viri principes cõsultẽt,populus aũt & imperitorũ plaebecula decernat:cui videlicet ꝓprium sit & in minimis maxime formidare,& in maximis minime ꝓspicere.Q̃d hercle dictũ Anacharsis κατα τον μαγιστειον fuit.Ex quo Plato Philosophus & veritatis vindex,rerũq; publicarũ vir consultissimus apte dicebat,nullo mo iustũ imperiũ,vel ciuitatẽ appellandã:in qua popularis improbitas summa queq; Reipublicae munera tractare praesumat.Nec enim de nihilo Charondas(qui leges Atheniensibus condidit)in hunc modum de populo concludebat.Qui se populo committit,fortunã,nõ rationem sequitur:qui fortunae fauet,periculo,& aleę se dedit:qui in alea est,ad ruinam & cladem inclinat.Sic ille in populo fortunam,in bonis rationem ponebat.

Pacuuij carmen relatum de Fortuna,eiusq; multiplici potestate.Et quid item de eadẽ C.Plynius scripserit.

Caput.V.

Voniam permulta passim ab auctoribus de Fortuna,eiusq; viribus scribãtur,libitum est nobis in praesens Pacuuianum carmen apponere.In quo graphice quidem & eleganter vis ipsa fortunae ac potestas ab eo sit expressa his versibus.

Fortunam(inquit)insanam esse & brutam perhibent philosophi:
Saxiq; adstar globosi praedicant esse volubilem:
Quia quo saxum impulerit fors,eo cadere fortunam autumant:
Caecam ob eam rem esse vocant,quia nil cernat quo sese applicet.
Insanam autem aiunt,quia atrox,incerta,instabilisq; sit.
Brutam,quia dignum aut indignum nequeat internoscere.

Hactenus Pacu.quod etiã carmẽ M.Cice.in Rheto.retulit:nequis in eo quęritãdo diuti⁹ fatiget:et siquidã paulo indoctius id ad solutã Ciceronis orõnẽ adducãt.Ply.aũt in hunc modũ de eiusdẽ fortunae ptãte ad Caesa.Vespa.Toto,inquit,mũdo,& locis oĩbus,omnibusq; horis,omniũ vocibus fortuna sola inuocat:& vna noiatur:vna accusatur:vna agitur

rea:vna cogitatur:sola laudatur:sola arguitur:& cum conuitijs colitur:volubilisq; a plerisq; vero q; & cæca etiam existimata,vaga,inconstãs,incerta,varia,indignorumq; fautrix. Huic omnia expensa,huic omnia feruntur accepta:& in tota ratione mortaliũ sola vtrãq; paginẽ facit. Apud Scythas vero eiusdẽ simulacrũ sine pedib⁹ fingebat:vt manus tantum & pennas haberet. Apud Smyrneos autẽ eiusmodi fuit:vt capite polum fulciret:& manu altera Cornu Amaltheę retineret:quæ bubali statua etiam a Pausania describitur.

Qȝ erudite Plato philosophus scripserit homines iracundos memoria præstare graues autem obliuione. Tum de Thracensibus populis,& cæli potestate.

Caput.VI.

Emo est oĩm q; ignoret,qualis,quãtusq; Plato philosophus,& vitę & ingeniorũ existimator fuerit:vt eius quidẽ iudiciũ in quaq; re ad amussim factũ merito credatur. Sed erudite ac prudẽter visus mihi est eos hoies adnotasse:q vi iudicio, vel memoria præstẽt. Tũ quo maxie argumẽto hoc totũ ƿnoscamus. Nã eos,inquit,maiori memoria esse,qui ad irã & cõtentionẽ facilius excitanẽ. Eos vero qui modestiam & grauitatẽ præ se ferunt,segniores plærunq; & obliuioni obnoxios. Sed verba ipsa subijciemus ex Platonis libro de Scientia:quo loco Demetrius cum Socrate hanc partem exequitur,de Theeteto agens. Est admodum,inquit,arduũ reperire hominem ingeniosum,qui simul etiam mã u ..tus atq; modestus sit. Nec enim fuisse quẽq; hacten⁹,aut esse video:qui eo naturæ genio sit,vt vtrunq; simul habeat. Sed eñ qui acuti sunt,callidiq; ac memoriosi & dociles:in iracundiã fere atq; cõtentiones feruntur præcipites,atq; raprantur:ƿinde ac ipsę naues sine vllis retinaculis. Iidemq; homines furore potius quodã,q̃ fortitudine prestãt. Verũ qui natura grauiores sunt,sicubi se,inquit ad disciplinas conferunt, tardi,desides,obliuiosi,atq; obtorpescentes videnẽ. Nam & Thracẽses populi,vt est auctor Aristoteles,quia robustiores hebetioresq; sunt,nulli⁹ ƿpe memoriæ censenẽ:siquidẽ ad quatuor tñ enumerãt:neq; vltra rationẽ ƿducunt:q; eis priora excidunt,si plura connumerent:sicuti pueruli faciũt. Quę res cęli,vt opinor merito & defluuijs accidit:quando ipsi fere hoies καὶ τὰ ἄλογα ζῶα magna ex pte ex illis constãt. Vnde sic Iulius Marernus ad Mauortiũ Lollianũ in astronomicis Quædã(inquit)gẽtes ita a cælo formatæ sũt:vt propria sint morũ vnitate ƿspicuę. Scythę immanis feritatis crudelitate grassãtur. Itali fiũt regali semper nobilitate prefulgidi. Galli stolidi. Auari Syri. Acuti Siculi. Luxuriosi semper Asiatici,& voluptatibus occupati. Hispani elata iactantiæ animositate præpositi.

De obitu Hermolai Barbari Veneti:& Pici Mirandulæ officio erga eundem,quũ pestilentia in vrbe laboraret.

Caput.VII.

Vo tempore has nostras commentationes meditabar,relatũ mihi est, Hermolaũ Barbarũ(qui Romæ tum agebat)pestilẽtię morbo affectũ: quæ res Picum Mirandulam,& Angelum Politianũ,viros,& ingenio, & doctrina nobiles,ita statim commouit atq; affecit:vt illachrymari ƿpe modũ cœperint:ac sorte bonarũ literarũ maxime dequesti sint:quasi in hoc vno hoie Romana res piclitari videretur:neq; iactura quidẽ, sed naufragiũ foret,si Hermolaus interiret. Dein aũt Picus,vt vir maxime officiosus & ingenue doctus,excogitare cœpit:quonã pacto,qui Florentiæ tũ ageret,ferre opem Hermolao absenti posset. Itaq; statim pharmacon cõtra pestem,qd ille sibi,siquãdo incidisset,asseruabat diligentissime,curat vt Romã q̃ celerrime ad Hermolaũ deuehatur. Dicebat aũt Pic⁹ illud ipm ex oleo scorpionũ,linguisq; aspidũ,& alijs eiusmodi venenis,cõfectum:vt nihil fieri posset contra pestilentem morbũ cõmodius aut præsẽtius:sed interim dum antidotũ ad Hermolaum defertur:ingruẽte morbo,in fata concedit. Quã rem libuit hoc loco referre:vt quorundã insolentiã,pariter & inscitiam reprimamus: qui quũ se ipos doctrina cæteris preferant,& preferri cupiãt in hoc maxime gloriañ,si doctissimo cuiq; maledixerint:& alia reprehẽdẽtes,in quẽq; pari demẽtia blacterẽt:quũ sit officiũ viri humanioris,non disciplinis modo,sed etiã doctis fauere:quod ipse Picus Mirandula egregie prestabat:reputans animi parum liberi & insinceri esse,inuidiæ magis,q̃ do-

ctrinæ concedere. In quo & Plato & Xenophon merito sunt a doctis reprehensi: quū neuter mentionem vsq̄ de altero fecerit: sed oblique potius alter alterum perstrinxerit. Quo magis etiam damnandi sunt: q̄ amœnitatis Socraticæ duo fuisse lumina creditum est. Et is hercle posteritatem deserit: qui antiquitati addictus, nihil suæ ætati concedit.

De sæuitia Fuluiæ in Ciceronis caput: & qua ignominia habitus sit, ex Dionis historia: & carmen Seueri poetæ additum de eodem Cicerone.

¶ Caput. VIII.

QVantopere sæuitum sit in M. Tullium a M. Antonio post eius cædem, testis est vniuersa antiquitas: qualiq̄ ignominia & iniurijs affectus fuerit: cum eius sacrū caput ac manus crudeliter abscissę, ac rostris affixæ fuerint. Primo enī allatum ipsi Antonio caput, in mensa apponi voluit: perq̄ diem illud aspexit: quousq̄ tali spectaculo animū exatiasset: deinde tollendū p̄cepit, vt Appianus Alexandrinus refert. Sed quod est apud ipsum Dionē Prusieum, & in Suidę collectaneis notatum, repetendum arbitror: ne tam sæuam, tam crudelem, sceleratamq̄ immanitatem in sacrosanctū eloquentiæ principem nō consideremus: præsertim agente hoc fœminæ improbitate. Nam quum Fuluia Antonij vxor eiusdem M. Tullij caput in manib⁹ retineret: primo illud maledictis ac diris execrata est: deinceps etiā inspuens gremio suo apposuit: acriusq̄ inspiciens linguam quoq̄ illi e faucibus extraxit: & in eam sępe aciculam infixit: qua tunc ad ornamenta capitis vtebatur: ne quid omnino posset ab aliquo desiderari, in quo muliebris sæuitiæ argumenta deessent. Huius autem cædem, atq̄ immane facinus permulti apud veteres, tum prosa, tum carmine deplorarunt: vt Porcius Latro, Albutius Sylo, Cæstius, Murrhedius alijq̄. Sed nemo tamen elegantius/doctius/efficacius q̄ Seuerus Corn. his versibus: vti ab Anneo Seneca traditum est.

Oraq̄ magnanimum spirantia pene virorum
In rostris iacuere suis. Sed enim abstulit omnis
Tanq̄ sola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta,
Iuratæq̄ manus, deprehensaq̄ fœdera noxæ,
Patritiumq̄ nefas: est nunc & pœna Cethegi:
Deiectusq̄ redit votis Catilina nefandis.
Quid fauor, aut cœtus, pleni quid honoribus anni,
Profuerit sacris exacta quid artibus ætas:
Abstulit vna dies ęui decus: ictaq̄ luctu
Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ:
Vnica sollicitis quondam tutela, salusq̄:
Egregium semper patriæ caput: ille senatus
Vindex: ille fori/legumq̄/ritusq̄/togęq̄.
Publica vox eius æternum obmutuit: armis
Informes vultus, sparsamq̄ cruore nefando
Caniciem, sacrasq̄ manus, operumq̄ ministras
Tantorum, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq̄
Respexit: nullo luet hæc Antonius æuo.
Hoc neq̄ in Aemathio mitis victoria Perse,
Nec te dire Siphax, non fecit in hoste Philippo:
Inq̄ triumphato ludibria cuncta Iugurtha
Affuerat: nostræq̄ cadens ferus Annibal iræ:
Membra tamen stygias tulit inuiolata sub vmbras.

Taciti verba explicata in Iudęorum historiam: & quo pacto Christiani etiam sunt asinarij appellati: quaq̄ ignominia Christi effigies ab antiquis depicta fuerit: in quo insolentiam pariter atq̄ odium contra Christianam religionem ostenderunt.

Caput. IX.

Erba sunt Cor. Taciti: quo loco historiã de Iudęorum origine, & morib⁹ scribit. Assensere Iudęi Mosi duci: atq; omnium ignari, fortuitum iter incipiunt: sed nihil æque q̃ inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerunt: quum grex asinorum, agrestumq; e pastu rupem nemore opacam conscendit. In quibus vulgatissimi fere codices deprauati alicubi comperiuntur: & quidem ineptissime: vti res ipsa, & Sept. Tertullianus docet: qui Taciti verba mutuatus, ad hũc modum in Apologetico id explicat. Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos, siue (vt putauit) extorres vastis Arabiæ aquarum locis egentissimos, quum siti macerarentur: onagris, qui forte de pastu potum petituri existimabantur, indicibus fontium vsos: ob eãq; gratiã cõsimilis bestiæ supficiem consecrasse. Notũ est eñ q; ipsi quidẽ Iudęi ab Appione Alexandrino, Moloneq;, & alijs notati sint, q; aureũ asini caput in templi sacrario seruarent, atq; adorarent: qm̃ Mose duce (vt improbe asserunt, asinorum beneficio aquas Iudæi inuenerunt. Quod esse falsum & plane fictitium Iosephus Iudęorum vernaculus, & tẽpli sacerdos, aliiq; complures asseuerant. Vnde idem Tacitus, vt mendaciorum loquacissimus, a nostris merito incessitur. Romani autem veteres pari causa & Christianos æque ac Iudæos asinarios vocarunt, obstinato videlicet in Christi nomen odio: quem per ignominiam etiam Chrestum per e literam appellabant. Sed & figuris, picturisq; Christianis illudebant: quando infando etiam picturæ genere deũ nostrum sic depictum spectanti populo proposuerunt: vt is foret auribus asininis: pede altero inungulatus: librum gestãs, & togatus. Cui flagitio (vt scelus adderent) tali titulo Christi effigiem decorarũt. Deus Christianorum ονοχητοσ: qua in re vel ipse quidem Tertullianus ægre a risu abstinuit, quum nomen ipsum, & formam conspiceret.

Dictum Theodori Gazæ nimis improbum cum Bessarione philosopho, super doctrina diui Hieronymi: & quomodo iniquius pro Ciceroniano fuerit accusatus.

Caput.X.

Ictum celebre est Theodori Gazæ de diuo Hieronymo, eiusq; eruditione: affectũ fuisse iniuria Hieronymũ a Ruffino: q; eum ꝑ Ciceroniano accuset: in quo paulo audacius ironia est vsus. Nã qd (inquit) op⁹: vt in re falsa in ius appellaret: liteq; illi ad tribunal Christi de nimia eloquẽtia cõtestaret? Sed hoc totũ de Gazę ingenio & acumine ꝑ rena ta exponem⁹. Erãt forte cũ Bessarione Niceno viro i philosophia excellẽti Theodorus Gaza, & Plethõ Bizãtius, q cognomẽto γεμιστοσ appellatur: tres eo tpe, vt cõstat, viri doctria & ingenio nobiles. Quęsitum est igit de diuo Hiero. quantum in Romana eloquẽtia pstiterit. ex quo Bessarion: fastidia, inquit, maxima fuit apud Latinos Hieronymus qñ & affectatę nimis eloquẽtiæ ꝑ Ciceroniano, & habit⁹ sit, & accusatus. In quo Theodorus dr̃ risũ mouisse, vt qui foret in Romana etiã eloquẽtia censor acerrimus. Et simul iniuria hęc, inquit, o Bessarion insignis in Hieronymũ facta est a Ruffino plagasq; illas nullo suo merito tulit. Quo dicto Bessarion & Gemistus magis risere rũt, cognito Theodori ingenio & attica vrbanitate. Neq; prorsus negauerim quædã esse in Hieronymo, quæ nõ vsq;quaq; Romanã in dicendo puritatem atq; elegantiã ꝓbant. Quod equidem vitium, si id vitium est, non homini, sed tempori & ꝓfessioni tribuendum existimo. Nam inter Christianos homines, vt idem inquit Hieronymus, nõ eloquentiæ, sed vitæ accusantur vitia. In quo tamen improbior atq; audacior videri potest Theodorus: qui tam aperte cõtra Papiam legem Latinam ciuitatem inuadat: eumq; virum in ius appellet, qui de omnibus veterum disciplinis q̃ optime meritus dicatur.

De Socratis constantia cũ vxoribus: ac de eius effigie & deformitate, ex Hieronymo: tum de imaginibus philosophorum in veterum gymnasijs. Caput.XI.

Ibrum fecit Hiero. contra Iouinianum: in quo de bono & laude virginitatis cũ copiose disserat, compluris fœminas recenset: quæ tali merito apud varios populos ac nationes pręstiterint: pretereaq; mala & incommoda, quæ ex ipsis vxoribus proueniant. Vnde quum de Socrate philosopho ageret, q̃ constanti animo earum iurgia & contumelias perferret: non modo, inquit, Socrates hanc vxorum im-

probitatem patienter ferebat: sed illas vltro de sua etiã deformitate irridebat: nã Xantippe quidem & Myrtho, quæ filia Aristidis fuit: siue vt tradit Hieronym⁹ neptis: cũ Socratis ambæ forent vxores, ex lege illa Atheniensiũ ob ciuitatẽ replẽdam: in muliebres subinde cõtentiones propter eundẽ Socratẽ deueniebãt: sed is in hunc modũ illis inter se iurganti bus p urbane illudebat: vt a tali improbitate & cõuitiis abstinerẽt: neq̃ dignum esse: vt propter eum decepta rent: qui esset homo tam fœdus ac deformis: quiq̃ simus narib⁹: recalua frõte: pilosis humeris: & repandis cruribus. Hæc Hieronymus de facie philosophi Socratis: quæ me quoq̃ monuerunt: vt ea referam quę de forma, & effigie veterum philosopho rum, in Atheneis gymnasiis, Pritaneisq̃ olim viserentur: sicuti Sidonius Apollinaris ad Faustum tradit. In Areopagis inquit, vel gymnasiis curua ceruice Zeutippus, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute distenta, Diogenes barba comante, Socrates coma candente, Aristoteles brachio exerto, Xenophanes crure collecto, Heraclit⁹ fletu oculis clausis, Democritus risu labris apertis, Crisippus digitis propter numerorũ indicia cõstrictis, Euclides ꝓpter mensurarum spatia laxatis, Cleantes propter vtrunq̃ corrosis.

Quanta prudentia, ac doctrina Messala Coruinus ꝓstiterit: & quomodo ꝓfecturã Rom. vrbis recusauit: vt inciuilem atq̃ immoderatam dignitatem.

Caput. XII.

Ictum a nobis alias de imperatore Diocliciano, eiusq̃ ciuili animo atq̃ modestia in Romano imperio gubernando: cum ætate iam edita in suis hortulis molliter consenescere in otio maluerit apud Salonas: q̃ Rom. reipublicę administrationem subire. Sed illud de Messala Coruino dignum satis existimaui: quod hoc loco referretur: viro in publicis officijs, atq̃ omnibus disciplinis clarissimo. Is igitur primus omnium Rom. vrbis præfectus constitutus, die sexta (vt ab Eusebio traditum est) ab ea dignitate se abdicauit. Qua in re maiorem habuit rationem patrię: q̃ suæ dignitatis: vt qui diceret inciuilem atq̃ immodicã esse potestatem, nec in Romana ciuitate ferendam. Quod equidem iccirco seruãdum putaui: quoniam præfecturæ ipsę vrbanæ, manas sæpe factiones, atq̃ calamitates in vrbe excitarunt. De hoc autem Messala, eiusq̃ singulari prudentia & grauitate, vt alia nunc omittamus, testimonium extat amplissimum Marci Tullij Ciceronis: sic enim ad Brutum. Messalæ, inquit, excellentiam non possum silentio præterire: caue putes quẽq̃ esse illi similem constantia, cura, studio reipub. & eloquẽtia qua mirabiliter excellit. Tametsi Messala idẽ cum prouectior foret memorię sensum sic amisit: vt sui quoq̃ nominis oblitus tradatur. Id q̃ illi biennio ante obitum contigit: quod Orbilio itidem Beneuentano accidisse constat. vnde illud poetæ Bibaculi. Orbilius vbinam est literarum obliuio.

Christianos fuisse per ignominiam Semissios & Sarmentarios vocatos, & q̃ semisses homines pro minutioribus, & ignauissimis a veteribus dicantur.

Caput. XIII.

Alam est quãta libidine ac sæuitia Rom. olim principes Christianos homines insectarentur: surgantẽq̃ religionem cõprimere conati sint: nam & sæuissimis decretis, atq̃ edictis nõ abstinuerũt: quo tã ꝓpẽsam religionem & egregiã animi cõstantiã ꝓfringerent: q̃d innumeri prope authores testantẽ. Itaq̃ cõuitijs etiã & maledictis Christianos vulgo exagitabãt: semissios & sarmentarios ridiculo noĩe appellantes vt a Septimio Tertulliano ꝓditũ est: neq̃ alia ratione sic eos vocarũt: q̃ q̃ ad stipitem dimidij assis reuincti sarmentis additis cõcremarenẽ. De quo supplicij genere Pamphilus quoq̃ Eusebius meminit. Quin & Augustinus sarmentis tradit complures Christianos cõsumptos: quocirca Sarmẽtarios dictitabãt. Semisses autem illi hoĩes a veterib⁹ sunt nũcupati: qui breuiculi, atq̃ minutiores extarẽt: quasi ad mẽsurã dimidii assis: vt semodios, & semuncias dicim⁹. vnde. P. Vatinius ad Ciceronẽ. Simi⁹ (inquit) non semissis homo, contra me arma tulit: Sed & Tiberius Donatus in cõmẽtario Vergiliano ad Donatianum filium, semiuiros dici refert: quasi ex semissibus constantes: quibus nihil haberi deterius potest. De vsuris autẽ, quæ per besses, & semisses dicerentur, commode a nobis dictum est.

Anquiro & anquisitiones vocabula esse Romana, & honesta: quibusq; authoribus id asseratur contra quorundam inscitiam. Caput.XIIII.

Risum mihi grammatici quidam nuper mouerunt: cum Romæ agerem. Nam inter alias eorum ludicras quæstiões, atq; ineptias, verbum hoc, quod est Anquisitio, & anquirere perinde atq; insolens, & inhonestū asserebant, neq; dignum, quod a Romanis hominibus, pro latino, et syncero haberetur. Quod ego pro tempore dissimulandum potius q̄ exponendum putaui. Sed hoc quidē verbum satis frequens apud veteres comperitur: & si alicubi deprauatum sit, proq; eo inquisitiones repositum. Nec enim Liuius tantum in Romana historia vsus est: sed et. M. Cicero, et Iunius Columella. M. quoq; Sergius cōmentarium scripsit anquisitionum titulo: sicuti a Terētio Varrone obseruatū est: quo loco de accēsi officio, ac potestate disserit: dictū vero eadem figura est qua & amputare, & ambustum, & ancęsum dicimus. Nam amputare circumputare est: vt a Sex. etiam Pōpeio exponit̄: vnde aurum putū pro puro & purgato ab antiquis acceptum est. Anquisitiones autem intelligimus cū diligenti puestigatione aliquid circūquęramus: quod & Ver. Flaccus probauit. Hinc etiā annus deductus est: ab ipso temporis circuitu: vt ex Capitone atteio refert Macrobius: quoniam an pro circum veteres posuerunt: vnde anterminos circumterminos, & ansanctum, & ambire pro circumire: quę grammaticorum commentarijs peruulgata atq; detrita sunt.

Q; eodem die Natalis Alexandri Macedonis fuit, & templi Dianæ Ephesiæ concrematio: ac de authore ipso incendij cognitio non iniocunda.

Caput.XV.

IN veterum libris seruatum est: eodem die natalem Alexandri Macedonis fuisse, & Ephesiæ Dianæ templum illud memoratissimum incensum: quod inter. vij. toto orbe pulcherrima refertur. Id autē accidit Olympiade. CVI. vt annales tradunt Nomen vero eius qui tantum facin' fuerit aggressus: fuit Herostrato: itaq; cum captus foret: atq; interrogatus ab Ephesijs: quanam ratione adductus tantum scelus perpetrasset: non aliam ob causam respondit: q̄ vt maiorem nominis famam, atq; æternam celebritatem consequeretur: Quo comperto: decretum ab omnibus Ephesijs factum est: ne quis eum vllis vnq̄ temporibus nominaret. Neq; me latet septies fuisse id templum restitutum: vt Mutianus est author. Strabo autem vir in perquirendis veterum monumentis diligens, refectum asserit: longeq; p̄stantius: ac maioribus ornamētis absolutum Dinocrate tanti operis authore: qui Alexandriā quoq; vrbē construxit: qua in re Athenodorus quidem ac Tymeus a Strabone aduocantur.

De doctrina Annei Senecæ philosophi: & eius sentētię allatę: quæ sint ab omnibus ediscendæ & obseruandæ. Caput.XVI.

IN Seneca Anneo complura passim cōperies: q̄ animi magnitudinē constantiāq; & grauitatē maximam indicēt. Nā de hois eloquutiōe & stilloq; orōnis nihil mihi dicēdum existimo hoc loco: cū nr̄i quidā Critici vt iculum atq; inelegantē merito notauerint. Q; si mores in eodem q̄rātur: si vitæ p̄cepta: si æquitas, modestia, cōtinētia, ceterę q; virtutes exigant̄: p̄docte id quidē & grauiter laudatas ab eo, & absolutas inueniem'. Cū vitia quoq;, & libidines, omnēq; nequitiam magno studio reppulerit, & cōstanter dep̄pulerit: cuiusmodi sunt hęc q̄ nup veluti Pythię oracula censui ediscenda, ac i memoria semp retinēda. Nihil est inqt turpi': q̄ grādis natu senex: q nullū habet aliud suæ vitę argumētum: quo se diu vixisse dicat p̄ter ætatē. Itē & illud de officijs & actionib' hoīs. Ita viuendū (inquit) cū hoībus: tanq̄ deus videat: sic loquendū cū deo tanq̄ hoies audiant. Quę cum nuper Ioanni Canaccio rettulissem: omnibus quide locis atq; tēplis habēda, atq; obseruāda asseruit. Homo nō minori constantia animi insignis: q̄ egregia vitę syncęritate Neq; mirum videri debet: si diuus etiā Hieronymus hūc ipsum Senecam in Christianorū academiam, ac sanctorum catalogum pertrahere conatus est.

Q; sit grauissimum scelus, Auaritiæ crimen: ac verba ibidem ex epistola Cassij, & alia ex Sallustio ad id pertinentia. Caput.XVII.

Vam multa & q̃ varia scripta sint a veteribus contra auaritiam palam est: cum omnes prope authores magnis quidem cõuitijs, insectationibusq; tantum scelus execrati sint. Sed Auidij Cassij verba ex eius epistola repetẽda sunt: quoniam si hoc malũ priuato homine indignũ est: certe in principe nefandum, atq; mulctandum. sic igitur Auidius Cassius ad generũ suũ. Miseram rempub. atq; infelicẽ: quę nimis diuites, diuitiarumq; cupidos patitur. Itaq;. M. Antonius imperator vir & moribus, & rebus gestis clarissimus, nihil in tota vita magis timuit, atq; deprecatus est: q̃ auaritiæ famam: sicuti relatum est a Iulio Capitolino. Nam quãtum a tali crimine abesset, testes optimi sunt eius epistolæ. Vero autem verius est: quod a Crispo Sallustio refertur in hunc modũ. Bellua fera, immanis, intolleranda est auaritia: quo intendit, oppida, agros, phana, atq; domos vastat: diuina cũ humanis permiscet: neq; exercitus, neq; mœnia obstant: quo minus vi sua penetret: famam, pudicitia, liberis, patria, atq; parẽtibus, cunctos mortales spoliat. Ex qua illa nobilis, ac vehemẽs execratio: si essent inferi auaritiæ cuniculi eos refodissent: quod ob eã rationem seruaui: vt facilius considerari possit: quantum ætate nostra in eorum dignitate ac imperio sperandum est qui ad aurum, & diuitias cogerendas animum semper intendunt: cum sit hoc vitium præter cætera omnia vitiosissimum.

Indigitare de os, quid sit: ac de indigitamẽtis, & qui dij indigetes vocati sint ex multis authoribus. Caput. XVIII.

Erba sunt in veterum commentarijs indigitare, & indigitamẽta: de quibus nõ nihil dicendum existimaui: cum paulo sint obscuriora: et a nonnullis inepte exposita. Indigitare igitur pro eo accipere debemus quod est indigetem & diuinum comprecando reddere. Nam eos dicimus fere indigetes (vt a multis traditur) qui nullius rei egeant. Id enim est tantum deorum: vt Xenophon Socraticus asseruit Hinc illud peruulgatum: Calendis Maijs solitos veteres bonam deam, Faunumq; & Opẽ, & Fatuam ex põtificum libris indigitare. Virgines autem Vestales cum indigitare Apollinem vellent (vt a Vectio prætextrato refertur) Apollinem medicum, Apollinem pęana dicebant: quo loco celebrare, & comprecari a Festo expositum est. Sed & frontinus vrbẽ Romam veteri verbo indigetem vocauit: Romana (inquit) vrbs indiges, terrarumq; dea: cui par est nihil, & nihil secundum. Dij præterea indigetes illi habiti sunt in pontificum libris: quorũ nomen vulgari non liceret: vt auctores sunt Verrius, Dionysius, & Festus: q̃q̃ Aeneas quoq; indiges dictus est: eidemq; tẽpla constructa: cum in certamine contra Mezentium nusq; comparuisset. C. vero Flaccus librum composuit de indigitamentis: eumq; ad Cæsarem misit vt Censorinus meminit: cum de nomine & potestate genij differit. Neq; illud ignoramus indigitamenta a quibusdam pro incãtamentis, & veneficijs exponi. Sed hoc ab indagando vt puto, alterum ab indigendo deductum est.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SECVNDVS.

Remedium de soluendis amoribus cum mirifico exemplo Faustinæ: ac de natali Commodi Imper. qui omnium crudelissimus fuit.

Caput. I.

Elatum est in Gręcorum commentarijs quanã ratione ac remedio vti homines oporteat i soluẽdis amoribus: neq; Magi tm̃ in suis libris hoc tradiderunt: Sed etiã Cadmus Milesius: qui inter alias historiæ monumenta, libros aliquot cõposuit: de abolendo amore: sicuti scriptũ est i Suidæ collectaneis. Nos vero exemplum nunc apponemus de Faustina illustri fœmina: quæ cum Antonii Pii Imper. filia esset: & Marci philosophi vxor: tu; gladiatoris amore nimio ac supra fidẽ tabesceret:

mirifico prorsus cōmento excogitatum est:vt a tanto amoris contagio eam redimerent. Nam cum.M.Imper.ex ea rem percepisset:Chaldęis hoc & mathematicis exposuit:a quibus decretum est pro Faustinæ salute:vt occiso gladiatore(quem illa maxime deperibat) eiusdem cruore epoto se subleuaret:ac statim cum viro suo cōcumberet:quo facto(vt tradit)ipsa quidem Faustina amoris contagio liberata est:ac ex eo quidem concubitu natus mox Antonius Cōmodus:qui Rom.imperium gladiatorijs pugnis,ac sæuissimis cædibus vt homo sanguinarius adeo attriuit:vt gladiatoris nomen non imperatoris meruerit: quod & Iulius Capitolinus ad Cæsarem Dioclitianū refert:q̄q̄ nec ignoramus quidem hoc totum de ortu Commodi Augusti veluti commentitium και συντιθεμενα quibusdam referri:quando idem Capitolinus ex vulgari fabella circumlatum hoc asserat.

De studio ac literarijs vigilijs Pici Mirandulæ.Tum inibi Apologus perelegans de Furio Cresino ex Plyniana historia allatus. Caput.II.

FActum est:vt Picum Mirādulanum nuper audirem de philosophia docte atq; egregie differentem.Ibiq; cum Angelus Politianus & alij complures eius ingenium atq; multiplicem eruditionem laudarent:ac mirabundi extollerent:non est(inquit Picus)vt haci re mihi aut ingenio nunc velitis blandiri.Quin respicite poti⁹ad labores & vigilias nostras ac tum facile intelligetis gratulandum potius assiduis vigilijs,atq; lucubrationib⁹,q̄ nostro ingenio plaudendū.& simul aspicite(inquit)supellectilem nostram atq; librorum Thesauros.ostendebat autē egregie instructam atq; copiosam bibliothecam:librisq; affatim omnigenis refertam.In quo recordatus equidem sum veterem historiam Furij Cresini elegantem sane & lepidam:quę perinde a nobis nunc refertur,atq; a.C.Plynio posita est:quo loco de agris colēdis præcepta exponit.C.(inquit) Furius Cresinus e seruitute liberatus,cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet:q̄ ex amplissimis vicinitas:inuidia magna erat ceu fruges alienas veneficijs pelliceret.Quamobrē a Sp.Albino curuli die dicta metuēs damnationem,cum in suffragium tribus oporteret ire,instrumentum rusticum omne in forum protulit:simulq; filiam adduxit validam:atq;(vt ait Piso)bene curatam ac vestitam:ferramenta egregie facta: graues ligones:vomeres ponderosos:boues saturos:ac postea dixit.Veneficia mea Quirites hæc sunt:ne q; possum vobis ostendere,aut in forum adducere lucubrationes,vigilias,& sudores.quo dicto omnium sententijs absolutus est.Sed enim illud in studijs dolendum est doctioribus:q; & figratum sit reperiri aliquos,qui admodum in disciplinis profecerunt:non tamen æstimatur:aut expenditur quātis vigilijs atq; laboribus hoc totum sunt assecuti.Ex quo prudētissime Cicero:abijt ad deos Hercules(inquit)nunq̄ abijsset nisi cū inter homines esset,eam sibi viam in cœlum muniuisset.

De subsellis eorumq; vocabulis:& quid maxime scimpodiū:quid scamellum & quid suppedaneum:ex veterum authoritate.

Caput.III.

VErum profecto illud est.Q.Ennij:eum præter propter vitam viuere q assidue in otio oblitescit:quod ego semper censui quouis tempore effugiendum:tum his maxime viris qui alios iuuare velint,ac posteritatem ipsam in aliquo possint instruere.Et cum nuper legerem veteres quorundam commentarios,offendi in his voces aliquot minime vulgaris, aut communes:quibus sedes earumq; species notarētur.vnde libitum mihi est aliquid subijcere:quod aliqua i parte ad hoc pertineat:memoriāq; ipsam communiat:ne bono otio vsq; qua q; abutamur.Sunt aūt q̄ in pręsentia occurrunt hæc:Tripodes,subsellia,stratum,hemiculum,Troch⁹,exhedra,scimpodium,lectica: vnde etiā lecticarij,& i vrbe Roma castra lecticariorū celebrāt Trāstyberina regiōe a.P. Victore.Sed & cathedra hypodiō & Torus,segestria quoq; scamellū Siliquastrū Sellę & Bisellium.De his enim Var.Therentius agit in libris de latina lingua ad.M.Ciceronem. Tum a sedēdo multa scribit deflectī:nā a sedēdo(inquit)sedes sedile sellæ & siliquastrum, et ab his etiam subsellium.sicuti subsipere qd non plane sapit:sic quod non plane sella erat

subsellium: vbi autem duo forẽt bisellia dicebãt. Vnde & Pedianus Asconius subsellia (inquit) ea esse quæ triumuiris quæstoribusq; darentur: illisq; etiam qui minora iudicia exercerent: sellas autem fuisse curules ac tribunales. Scimpodium vero Sellæ genus apud veteres: qđ in Græcia frequẽs fuit. vnde illud Gellius Graciense appellauit: offendimus (inqt) Frontonem Corneliũ in scimpodio græciensi cubantem: cum pedes grauiter ægrotaret. De scamello autem illud sciendum ꝙ a scamno quidem hoc deducitur: sicuti Var. & Priscianus docent. Iuniores scabellum dixerunt ex affinitate, vt puto, literarũ quæ fit inter. M. & .B. nam qđ i poemate Dauid legit̃ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ὅτι ἅγιόν ἐστιν veteres interpretes, non scabellum vt Hieronymus: sed suppedaneum interpretari maluerunt quod Augustinus etiam & alij referunt.

In vitæ officijs habendam generis ac dignitatis hominus rationem: & q̃ prudenter ab Hadriano Imper. factum sit contra ignobilem libertum: ac ibidem quoq; de Augusti Octauij prudentia & ciuilate in re simili. Ca.IIII.

NOn iniuria factum est vt Varium Antonium August. annales atq; historiæ veterum plurimum accusent: ꝙ inter alia eius portenta ac scelera, vrbis Romanæ maiestatem contempserit: senatumq; ipsum vt homo insolentissimus, velut abiectũ mancipium ita post habuerit: vt honores, pfecturas, ac dignitates per seruos etiam ac libidinum ministros vendiderit: ac plurimos passim in senatum conuocarit: nulla ratione habita ætatis, non census, non generis, aut virtutis. Aelius aũt Hadrianus cum senatoriam grauitatem summis honoribus, ac studio prosequeretur: aperte ostendit quãtum Romanæ dignitati cõcederet: quod ab ipso Spartiano describitur. Sed illud tamen eiusdem Impatoris dignum pfecto facinus visum est quod hoc loco afferatur. Nam cum libertum suum inter duos forte senatores medium ambulãtem aspiceret: passus non est talem tamq; iniquam senatoriæ dignitati afferri ignominiam. Itaq; aulicum statim quendam delegauit: qui audaciam eiusmodi comprimens illi colaphum infligeret: ac insuper adderet: noli impudens inter eos ambulare: quorum esse adhuc seruus potes. Qua in re sapienter ab Hadriano Cæs. probatum est, non pertinere ad principum dignitatem atq; fortunam amori amplius q̃ virtuti concedere. Quod Octauius quoq; Augustus prudentissime atq; ciuiliter obseruauit: qui suos omnis amicos in vrbe pari iure hisdemq; legibus, atq; cæteros teneri voluerit. quin & maxime conquest' est: ꝙ ipse Romanus populus liberis suis in theatro assurrexisset: ac siquãdo eos populo commendauit, vt homo grauissimus semper adijcere consueuit si merebunt: qđ & Suetonius Tranquillus in historia Cæsarum refert.

De generibus fulminũ quæ videlicet postularia, quæ pestifera, & peremptalia sint: ac de procurandis fulminibus ex decemuiralibus tabulis, ac de fulguritis arboribus copiose explicatum.

Caput.V.

QVi de fulminibus & eorum potestate apud veteres scripserunt permulta quidẽ genera referũt: eaq; cum ad publica, tum ad priuata spectare asserunt: nã disciplina ipsa Tuscorũ. xi. esse fulminum genera existimauit. Ro. vero sacerdotes & aruspices duo ex his tantum seruarunt, diurna videlicet Ioui: nocturna autem Sumano ascribentes. In vniuersum aũt triplici modo appellabãt: postularia videlicet, pestifera, & peremptalia: sicuti Sext' Põpeius ex Verrio Flacco rettulit. & Anneus quoq; Seneca insinuat. Postularia eñ ob eã causam vocarũt: quoniã votorũ vel sacrificiorum spretã vel omissam religionẽ reposcebãt. Pestifera scdo loco ea nominarunt quibus interitus aut exilium, vel aliqua clades denũtiaret̃. Peremptalia vero ea oĩa quę superiorum fulgurũ, ac prodigiorum ostenta, & significationes perimerẽt, atq; penitus abolerent: sed eñ & tempora pręstituta, ac definita his erant ac potestas per ipsos fulguratos populo denuntiata. Quod & .C. Plinius ex Annei libris copiose probat: qui publica & priuata fulmina. non hisdem viribus pollere affirmat: nam priuata (inquit) non vltra .x. annũ existimant portendere: præterq̃ hæc quæ matrimonio primo vel natali die facta sunt. Publica autem vltra annos .xxx. præterq̃ in deductiõe oppidorum. Veteres aũt Romani ex Hetrusca di

sciplina sacerdotes in vrbe habuerunt qui fulmina ipsa procurarent, ac rite expiarent: qui fulguratores etiam a. M. Catone appellantur. ex quo in decem uiralibus legibus ad hunc modum de procurandis, atq; expiandis fulminibus.

Sacerdotes cœli fulgura regionibus ratis temperanto:
Vrbem, agros, & templa, libera, & effata habento:
Prodigia, portenta, ad Hetruscos & aruspices deferunto.
Procuranto fulgura, & obsita pianto.

Procurare em̃ fulmen, et expiare pontificia verba sunt: & suis sacris attributa: vt constat. q̃d a M. etiam Cicerone exponitur. Nã & Sueto. Trãquil. Galbæ imperatoris annum procurasse fulgura scribit: ac dum sacra perageret, direpta illi e manibus exta ab aquila, et in quercum delata. Quod ipsi Galbæ imperium præsignauit. Sed et fulgurales libri a veteribus citantur: in quibus copiose sit explicitum, quo pacto procurari fulgura deberent: quibusq; victimus possent expiari. vnde & fulgur deus: & Fulgurator Iupiter ac eius templum in vrbe apud auctores celebre. Quin & fulguritæ arbores hinc dictæ sunt: sicuti in Plautina fabula ex Philemonis thesauro.

In agro (inquit) fulgurit assint alternæ arbores:
Sues moriuntur angina acerrume:
Oues scabræ sunt tam galbræ, q̃ hæc est manus.

Hoc autem modo fulgur, fulmen, & tonitruum exponi video: vt fulgur ignem ostẽdat: fulmen emittat: tertium comminatio quędam sit & sonitus sine ictu.

Q; C. Plynius a Græcis dissentiat de obitu poetæ Sophoclis: ac de his etiam non nihil, qui præ nimio gaudio interierint. Capur. VI.

Caius Ply. in libro historię naturalis. vii. Sophoclẽ Tragędię poetã scribit mirifico mortis genere occubuisse: siquidem ex nũtio (inq̃t) tragicæ victoriæ periit. Qua in re Græci fere oẽs auctores maxime dissẽtiunt. Nam & Samosatheus Lucianus, quẽ Firmianus diis, hominibusq; inimicum dicit, in hũc fere modũ περ: των μακροβιων ad Quintillum de sophocle σοφοκλης ο τραγωδοποιος ραγα σταφυλης καταπιων αποπνιγη τευτε και ενενηκοντα ζης ας ετη. Astipulantur huic sententiæ et illi poetæ Sotadis versiculi: in quibus erudite exponitur, q̃ ipsa plærumq; innocentia ab iniquitate superetur: tum ipsum quoq; Sophoclem ait acino vuę extinctum.

σωκρατη ο κοσ μοσ πεποιηκε σοφὴν ειναι
και κακωσ αγειλετον σωκρατην ο κοσμοσ
ευτη φηλ ακη: ρωμειοιν οτι πιων τεθνηκεν:
πουλυποδα φαγων ο Διογενης ωμον τεθνηκεν.
αισ χυλω γραφοντι επιπεπτωκεν χελωνη
σοφοκλης ραγα φαγων σταφυλης πνιγεις τεθνηκε.

Deniq; et illud Græcis dicteriis vulgatum est tris Tragediæ poetas vario & mirando fato perisse: Erupidem a canib⁹: Aeschylum a testudine: Sophoclem ex vuæ acino. Q; autem Plynius contra cæteros de obitu Sophoclis retulerit, vitio magis memoriæ factum id arbitror q̃ inscitiæ. Haud enim temere aliquid de tanto viro pronũtiandum censeo: qui de omni vita, et bonis disciplinis q̃ optime sit meritus: nam & Latini scriptores longe in hoc dissentiunt: quum Maximus quoq; Valeri⁹ pro plynio faciat. Nam de Anacreonte Teio notius est, q̃ vt hoc pluribus debeat exponi: eum scilicet pari obitu ac Sophoclem ex acino vuę suffocatus. Qui autem nimia lætitia & gaudio perierint, complures apud veteres nominãtur: sicuti Policrata insignis fœmina ex Naxo insula. Diagoras etiam Rhodius: ac Philippides comœdiæ auctor: qui in poetarum certamine quum præter spem vicisset, nimio gaudio exanimatus est. Ex quo fortasse latini Auctores pro Philippide comico tragicum Sophoclem acceperunt: quod alibi etiam notauimus.

Quid apud veteres fuerint Brutiani serui, et qua ignominia: et qui sint a Romanis habiti Brutii populi. q; ab illis desciuerint. tum nonnihil etiam de comicis Lorariis.
Caput. VII.

Relatum est in veterum commentarijs mirificumquidem exemplum, ac Romana seueritate condignum cõtra populos Brutios. Hi enĩ quo tempore Carthaginensis Annibal Italiam cum exercitu inuasisset: ac Romanus ppls alicubi min⁹ feliciter cũ Pœnis depugnasset: primi quidẽ ex omni Italia ad Annibalem defecerunt: sed quũ superatus Annibal Italia excedere cogeretur, bono atq; vtili exemplo Sena. Popu. Q. Roma. censuit in Brutios animaduertendum: ac ita eos puniendos: vt nunq̃ deinde ꝓ socijs Romani populi haberentur: neq; nomina eorũ (sicuti ante) in ordinem militię scriberẽtur. Sed illud etiã statuerũt: vt ad maiorem quidem ignominiam omnes Brutij Romanis in ꝓuincijs tendentibus parerent: ac veluti mancipia quędã vilissima seruiliter hisdem ministrarent. adeo graui & iniquo animo senatus Romanus defectionẽ populorũ ferebat. Hi aũt Brutij Lucanis cõfines sunt: quos & bilingues quidam vocarunt: q; Osce & Græce loquerentur: quod et Sextus ex Varrio Flacco scribit. Vnde etiã Brutianæ parmæ apud veteres nobiles. M. autem Cato quem Plynius omnium bonarũ artium magistrum optimum vocat, Qu. Thermum acertime insectatus est: q; is imperauerit, atq; auctor fuerit: vt ipsi etiam Decemuiri a Brutianis vapularent. Nam Brutianos intelligit eos: qui accincti loris, verbera & plagas incuterẽt: cuiusmodi sunt in comœdijs & scęnicis fabulis, qui lorarij dicuntur: quorum quidem munus atq; officium erat: vt seruos vincirent atq; verberarent: qualis Terentianus Dromo: quod & Gellius auctor diligens in Atticis obseruauit et Festus etiam Pompeius retulit.

Quo commento Pixodorus pro deo habitus sit: & de marmoris inuentione: ac de lapidicinis nonnihil, ex Theophrasti libris.

Caput. VIII.

Perlocunda sane ac lepida historia traditur de Euangelo deo in veterũ commentarijs: quo videlicet pacto ex inuentione marmoris cęlo receptus fuerit. Is enĩ Pixodorus ante dicebatur. Nam quũ Ephesij ciues templum illud egregium atq; magnificum Dianæ ex marmore construendũ censerẽt: quod inter septem reponitur: decretũ est: vt ex pluribus locis atq; insulis lapides ac marmora peterentur: veluti ex Paro, Proconesso, Heraclea, alijsq; insulis. Is aũt Pixodorus i Thaso forte greges pascebat: et quum duo arietes certatim cõcurrerẽt, ac summo impetu cõgressi pręterissent alter ex his lapidẽ cornu ꝑscidit: ex quo crustra colore maxime cãdido euulsa ẽ: quã demiratus Pixodor⁹ collegit: ac relicto pecore cursim ad Ephesios detulit: qđ adeo gratũ atq; opportunũ ciues habuerũt: vt non mõ diuinis honorib⁹ illũ colerẽt: sed ευαγγελον ꝓ Pixodoro nominãtes, sacra quod mẽsibus eidem ab Ephesiis magratibus fiebant. Quod & Pollio Victuruius refert ad Octauiũ Augustũ quo maxime libro de machinationib⁹ differit. Sed & Pixodori lapidicinæ diu post ab antiquis nominatæ sunt: sicuti etiam aliæ a Theophrasto celebrantur: i quo περι των λιθον: cuiusmodi Pariæ, Pẽtelicæ. Chiæ, Thebaicęq;. ἑξων, inqt. Δηκαι Διώυομαϲ μεγαι λιθοτομαι παριων τεκι πεντελικωνκαι Χιωον και θεβαικων και οσ ο περι αιγιπτιον. Fuit alter etiã Euãgelus, q libros de re militari diligenter conscripsit: quod Elianus in epistola ad Traianum imperatorem demonstrat. Nam & Plutarchus Cheroneus est auctor Philopemenem ipsum magnopere fuisse Euangeli commentariis delectatum: sic vt frequenter eos in manibus haberet.

De ætate Constantij Imperatoris & narsetis: ac de epistola regis Saporis ad imperatorem Constantium: & quid ab eo responsum fuerit ex Marcellini historijs. Cap. IX.

Actum nup est, vt ego & Politianus in Marciana bibliotheca Florẽtiæ sederemus: cũq; alij nõ indocti viri adessent, habit⁹ sermo est lõgior de ætate & impio Constantij pricipis: de Narsete etiã: de Bellisario: de Iuliano Bizãtiano: ac de rege Persarum Sapore. Idq; ipm ex monumẽtis cũ Gręcis, tũ Latinis: q; hi videlicet hisdẽ fere tpibus vixerũt: magnisq; et multis cõflictibus in Italia, diuersisq; regionib⁹ cõtenderũt. Sed ego mox, quum Romanas forte historias legerẽ, offendi epistolam Saporis Persarum principis ad imperatorẽ Constantiũ: in qua facile apparet, quo animo rex Sapor

atq; audacia fuerit:quū ad Impatorē Cōstātiū Augustū in hūc ppe sensū p Narsetē legatū literas scripserit. Rex regū Sapor,& Solis,& Lunæ frater,Cōstantio Augusto salutē. Lætatus sum ad optimā te viā redijsse,& incorruptū ęqtatis suffragiū agnouisse & satis exptus es,quātas olim clades nimia alieni cupiditas ediderit. Sed qm̄ veritatis quidē ratio libera atq; soluta esse debet,paucis absoluā,qđ alias sæpius recensui:videlicet adusq; flumē Sermona,& Macedoniæ fines maiores meos tenuisse:qđ & Romanę antiqtates testāť. Proinde qđ ad nos ptinet,audacter id repeto atq; efflagito:est em̄ cordi iustitię cām tutari,quādo & a prima quidē adolescētia nihil vnq̄ pœnitēdū admisi. Ideoq; Armeniā & Mesopotamiā recupare molior:q̄ auo meo p fraudē atq; insidias ereptæ sunt. Q; si morē suadēti gesseris,pbe quidē ac prudenter feceris:vt reliqua securius ac sine vllo discrimine obtineas. In quo medicos ipos,eorūq; disciplinā secut⁹ fueris:q aliquādo ptes corpis quasdā adurere,vel excindere cōsueuerūt:vt reliquis integris ac solidis vti liceat:qđ & bruta quędā aialia factitāt:quę quū intelligāt,cui⁹ rei causa in primis petanť atq; capiātur,illud ipm sponte amittunt:vt impauide mox ac sine vllo vitę discrimine degāt. Idē de te pnūtio. q̧ si hæc nostra legatio irrita fuerit,vere pximo instructis copijs atq; om̄i exercitu accinctus,res nostras(quātū ratio & fortuna pmiserit)repetā. Hactenus rex Sapor ad Cōstantiū Augustū: qui has literas diligenter expēdit:ac recto pectore(vt inquit Ammianus)librauit. Sed apponā Impatoris etiā Cōstantij respōsum:quo ps hæc melius possit cōsiderari. Victor terra mariq; Cōstātius Sapori regi salutē. Tuæ sospitati gratulor,vt amicus:si hoc velis:cupiditatē vero animi tui semp indefessam,fusiusq; vagātē vehemēter insimulo. Mesopotamiam poscis,vt tuā,atq; Armeniā:pinde etiam suades:vt integro corpori membra quędam adimantur quo salus de reliquo in tuto a me collocetur:sed accipe veritatē non obscurā quidē,aut vllis præstigijs obductā,sed apertā & pspicuā:quæ nullis oino minis,aut pterretur,aut diminuitur. Meus pętor præfectus opinatus cū duce tuo,de pace me quidē inconsulto disseruit:q̧ hoc in communem vsum fore putabat:id ego neq; abnuo,neq; repello:modo cum dignitate fiat,neq; de maiestate quicq̄ pręripiat. Nā idignū atq; absonum est inuidię ac iniquitati contra me ansam prębere:quum tyrannis per totum orbem deletis,Romani nobis obtemperēt. Simul & ignaui hominis foret,ea nunc perdere:quę diu illibata seruauimus. Valeant igitur istę formidines,quæ nobis intentantur:nos enim pro nostra consuetudine,non inertia,sed modestia pugnas magis excepimus,q̄ intulimus:parati semper iure belli nostra omnia defendere:quod ipm expiendo & agendo cognouimus:rarissimum quidē in prelijs rem Romanā titubasse,aut nunq̄ deniq; in ptem deteriorem prolapsam.

Quo artificio tonitrua in scęnis olim ederenť:ac de Metelli Pij immodico luxu atq; libidine,ex Sallustij verbis:& quomodo imitatus ea poeta Verg. quū de Salmoneo agit.

Caput. X.

Os olim fuit in scænicis fabulis Iouem quandoq; tonātem inducere:sic vt eius numine p re nata tonitrua quędā ederenť:qđ etiānū ex veterū comœdijs colligimus. Nam & ludis in ipsa scęna absolutis(vt inquit Festus)similitudinem quandam tonitrui imitari cōsueuerunt. Principio autem eos sonitus ad hunc modum faciebant:vt claros ac lapides in labrum æneum conijcerēt:ex quo repercussu sonitus ille dissultaret. Sed a Claudio mox Pulchro inuentum est:vt ex coniectu dissono lapidum multo quidem maiores tonitrus ac verisimiliores viderētur:quod in libro. vi. de verborū significatu a Pompeio explicatur. Vnde etiā sic Plautinus Amphitrio. Hem quid hoc?q̄ valide tonuit:dii obsecro vestram fidem.

Sed quod in Sallustiana historia relatum est de Metello Pio,eiusq; immodico luxu atq; superbia dignum sane visum est,quod hoc loco apponeretur. Is enim Metellus tam elati atq; insolentis animi fuit:vt seipsum,quasi Iouē coli pateretur: ac ture ad se litatum accedere. Quin & hoc instituit:vt instrumentis apte constructis,eius capiti corona cū tonitru supponeretur. Sed hæc Sallustii verbis repetēda sunt:sicuti in cœnis etiā Macrobianis leguntur. Metellus(inquit)Pius a C. Vrbino ad cœnā quum esset inuitatus,vltra Romanum ac mortaliū etiā morē curabāt:exornatis ædibus per aulea & insignia,scęnisq; ad ostenta-

tionem histrionum fabricatis: simul croco sparsa humus: & alia in modum templi celeberrimi. Præterea considenti in transennam demissum Victoriæ simulacrum cum machinato strepitu & tonitru coronam ei imponebant: tum venienti ture, quasi deo supplicabatur. Ex his autem cõsiderari potest, qua ratione veteres in scenis ludis tonitrua simularẽt, vnde etiam de Salmone o Sallustiana quidem imitatione videtur a Vergilio dictum.

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas:
Dum flammas Iouis, & sonitus imitatur olympi.
Quattuor hic inuectus equis, & lampada quassans
Per Graium populos, mediqꝫ per Elidis vrbem
Ibat ouans: diuumqꝫ sibi poscebat honorem
Demens: qui nimbos, & non imitabile fulmen
Aere, & cornipedum cursu simularat equorum.

Quæ causa fuerit vt Mithologi scribãt gigantum pedes in volumẽ desinere: & Lampridij verba exposita de Commodi Imperatoris crudelitate.

Caput. XI.

Non pauci ex veteribus fuerũt, qui fabularum mysteria ac reconditam eruditionem perquirentes, libros de his cõposuerunt. In quo etiã studio vetustissimi illi apud Grecos (vt inquit Strabo) & maxime Pythagorici elaborarũt: ne populo inuulgarẽt, q̃ animis tñ initiatis ꝓmẽda essent. Qđ & Vectius prætextatus copiose apud Macrobium demonstrat. Nam & inter alia quum de Hercule & gigantibus loquitur, Non temere, inquit, factum apud Mithologos: vt gigãtum effigiem sic formarent: vt eorum pedes in draconum volumina desinerẽt: idqꝫ ipm ea ratione factum refert: quo intelligamus, nihil eos rectum aut sublime cogitasse aut effecisse: quum detorti eorũ gressus ad inferna demergantur. Neqꝫ enim quisq̃ ignorat, nullam aliam ob rem gigãtes ipsos confictos: q̃ vt impij homines atqꝫ insolentes, & quasi ἄθεοι crederentur. Vnde in fabulis eos voluisse aliquando deos ipsos de celo depellere: ausosqꝫ contra illos pugnare: quod in cœnis, vt dixi, Macrobianis, tum apud Plutarchum explicatur. Quod & Seruius grammaticus intellexit: qui ex Vulcano asserit natum puerum Erichthonium. Sed pedibus (vt inquit) draconteis: vti in Vergiliano commentario retulit. Sed illud notandum est quod in Aelio Lampridio legitur: quo loco imperatoris Commodi libidinem atqꝫ sæuitiam prosequitur. Refert enim a Cõmmodo ipso eos homines, qui pedibus debiles forẽt, nec ambulare admodum possent, in gigantum effigiẽ formatos. sic vt quasi dracones, inquit, effingerẽt ac deinde sagittis eos cõficere solebat. Qua in re significasse illud videtur, qđ in modũ obtorti anguis desinere gigantum pedes diximus. Nã & in vetustis adhuc quibusdam monumentis (vt Pomponius Letus mõstrabat) maiores quidẽ effigies Romæ visuntur: quæ ipsis pedibus obliquatos videntur serpentes referre: quod illa tortuosa volumina indicant: ex quibus impietas (vt ait Prætextatus) eleganti figura demonstratur.

Q̃ grauiter ac satyrice Ioannes Picus Mirandula contra inertes & otiosos homines verba habuerit: & q̃ Solon in suis legibus dãnandos censuit: ac inibi elegantissimi versus positi ex Enniana satyra contra istos otiose oscitantes.

Caput. XII.

Vper forte cum Pico Mirandulano diem consumpsi: qui quum de vita & philosophia permulta grauiter & copiose protulisset: illorum maxime ingenium atqꝫ animos subinde accusabat: qui segniter admodum degenere otio oblitescũt. Qua ẽ re, vt fit, quũ acrius atqꝫ seuerius declamaret: cœpi mox diligentius cõsiderare, factum ab eo non minus ocriter, q̃ prudenter: vt istiusmodi homines, immo hominũ mancipia tam acerbe, tam grauiter tam satyrice sit insectatus. Nam quid esse in vita nequius aut scelestius potest: q̃ tps ipsum, rem. s. pretiosissimam, somno, inertiaqꝫ turpissime transigere: qui enim desides, ignaui & oscitantes viuunt: non hercle magis viuunt, q̃ stolidæ pecudes, & meræ beluæ: neqꝫ viuunt enim sed spiritum trahunt, sicuti pecudes solent: quo factum est, vt quidam νομοθέται pœnas quidem acerrimas contra istos desides atqꝫ otiosos statuerint: eosqꝫ iure infames dixerint. Siquidem & Solon ipse in suis legibus inertiam

hanc,turpẽq; ignauiã seuerissime culpauit.Qui desidiã inqt,sectatus est,is accusatib⁹ esto obnoxius.Unde illud etiã Q.Aennij nõ minus equidẽ discendũ cẽseo,q̃ dogmata & pcepta quędã ex philosophia intima eruta.Quod idẽ poeta in tragœdia Iphigenia his versibus cõtra inertiam posuit:vt Iulius Celsinus apud Frontonem Cornelium retulit.

Otio:qui nescit vti,plus negotij habet,
Q̃ quum est negotium in negotio.
Nam cui quid agat institutum est,nullo negotio
Id agit:studet ibi,mentem atq; animum delectat suum.
Otioso initio animus nescit quid velit:
Hoc idem est enim:neq; domi nunc nos,nec militiæ sumus.
Imus huc:hinc illuc:quum illuc ventum est,ire illinc lubet:
Incerte errat animus:præterpropter vitam viuitur.
Quod etiam in Atticis lucubrationibus a Gellio refertur.

Q̃ his maxime verbis Politianus se oblectari dicebat:vt sunt Reciprocicornes,Arietes,& bestię exungues & excornes:& alia ibidem addita. Caput.XIII.

Dicebat olim Politianus magna se voluptate affici,atq; incredibili delectatione teneri in his verbis:quæ sunt Reciprocicornes,& Lanicutes arietes,& itẽ bestię exungues & excornes:q eoꝝ cõpositio felix& iocũda sit:nõ improbior & putida:sicut in alijs multis contigit.Arietes aũt reciprocicornes & Lanicutes a Laberio poeta in Mimis dicti sũt:quẽtñ Gellius cõplura refert admodũ lĩcẽter cõfixisse quod alibi diximus.Bestias aũt exungues & excornes Tertullianus vocat ꝓ his quæ sine vnguibus & cornibus forẽt:vt in libro de Pallio habet:quũ Vedij Pollionis crudelitatem incessit:vt qui murenis hoies etiã ipos deuorãdos cõijceret. Theodorus vero Gaza depedes,deplumes,& depiles peleganter in vsum Romanũ intulit:vir vnus,vt ego existimo,ætate supiori,qui cum omni antiquitate in optimis disciplinis comparari possit.

Disputatio de Repub.habita:ac de imperio Venetum:& Apologus elegans de pinu & cucurbita. Caput.XIIII.

In hortis Oricellarijs cum nuper aliquot egregie docti homines conuenissent vbi de honestis literis,optimisq; disciplinis sæpe & copiose agitur,forte incidit mẽtio de veterum institutis:de regenda ciuitate:ac de Venetum clarissimo,atq; summo imperio.Qua in re quum multi multa(vt fit)differuissent.ibidem senex quidam in officijs Reipub.homo accuratus & prudens,Volo,inquit,vobis de Venetũ imperio pelegantem referre apologũ,quẽ a Francisco olim Barbaro audiui:qui nostra ętate magna vir eloquẽtia & cõsilio fuit Is eñ cũ de statu ac dignitate Philippi ducis Mediolanẽsis,& Rep.Veneta ageret,i hũc modũ locut⁹ est.Scio ego quãtũ momenti positũ sit in fortunæ viribus:quantũ põderis in ratione & diligẽtia hoim:nã quo maiora sunt impia,eo sæuiores q̃nq; casus atq; calamitates hñt.Sed apologũ audiatis.Sata est olim,inquit,cucurbita iuxta arborem pinũ,q̃ grãdis admodũ & ramis patulis extabat:cucurbita vero quum multis pluuijs atq; cęli tẽperamento creuisset,lasciuire incipit:& ramulos audacius porrigere:iam serpebat in pinũ:iã surgere,iã ramos & frondes inuoluere audebat:ampliora folia,cãdẽtis flores,pręgrãdia poma,& virescẽtia ostentãs.Itaq; tãto fastu atq; insolẽtia intumuit:vt pinũ arborẽ ausa sit aggredi:& vides,inquit,vt te supo:vt amplis folijs,vt virore ꝑsto:& iãiam ad cacumẽ ꝓsurgo.Tũ pin⁹,q̃ senili prudẽtia & robore pollebat,nihil mirata est cucurbitę insolentis audaciã:sed ita ad eam respõdit.Ego hic multas hyemes,calores,æstus,variasq; calamitates puci,& adhuc integrã consisto:Tu ad primos rigores min⁹ audaciæ habebis:cum & folia concident,& viror omnis aberit.Sic & in Italia,inquit Barbarus,permultę quidem sunt cucurbitæ:quę pinũ aggredi magnopere conantur:sed habent tamen plus animi,q̃ roboris.Quocirca breui exarescunt aut decidunt.Pinus aũt vexari ac q; turbari potest,extirpari aũt aut siccari nisi longissimo tempore nequit.

De oraculo a Maximino Imperatore instructo cõtra Christianos:& ibidẽ de constãtia Christianorum:quibusq; verbis cõtra Romanos præsides vterentur. Caput.XV.

Atis compertum est ex annalibus veterũ:quãtũ Romani olim Imperatores decretis publicis atq; edictis Christianorũ religionẽ repellere atq; extinguere conati sũt:sic vt nullũ crudelitatis genus omissum fuerit:in quo Christiani homines vexati atq; dilecti non fuerint. Sed vt cætera nũc omittantur, Maximinus quidem Cæsar non minore astu,q̃ sçuitia vsus est in persequendis,lacerandisq; Christianis. Siquidem Iouis simulacrum(quod in vrbe Antiochia celebre fuit)sic instrui curauit,commentoq; callido aptari:vt in ędedis oraculis,quæ tum magno cultu habebãtur,responsum de Christianis hoc promeretur. Ne homines Christo dicati degerẽt in vrbibus:neq; vllis locis iuxta vrbes:sed pcul,vt noxiũ genus atq; veneficũ,fugarentur. Quo factũ est:vt vagi palãtesq; & reiecti ab omnibus forẽt: tametsi pro religionis merito atq; maiestate id accidebat:vt quo plures sæuioresq; forent persecutores,eo maior & amplior religio haberetur. Nec enim quicq̃ principum sæuitiã atq; feritatem magis exstimulabat:q̃ firmitudo illa & inuicta atq; impenetrabilis Christianorum cõstãtia:quæ quãlibet libidinem atq; immanitatẽ lõge exuperaret:cum foret hæc oratio Christianorũ vt a Septimio Tertulliano scriptũ est,O Romani præsides,cruciate, torquete,dãnate,allidite,atterite nos:probatio est nostræ innocentiæ vestra iniquitas.

Qui grãmatici de origine verborũ scripserunt:& vnde hæc verba, auidus & inuidus dicta sunt,perelegãs & erudita enucleatio. Caput.XVI.

Agno studio ac diligẽtia quæsitum est a veteribus grammaticis de origine ac significatu verborum:qua in re Nigidius, Verrius, Flaccus, Pedianus,&.M.Varro plurimum operæ posuerunt:quoniam in consideranda atq; intelligenda verborum origine,varia fere atq; diuersa ab authoribus tradita sunt:quod & Fabius Quintilianus testatur:& Academici probant. Ego autem secreto opere de hoc pluribus dsserui:nunc exponendum putamus:vnde originem traxerint hæ voces Auidus,& Inuidus: quoniã grãmatici quidã iuniores nõ minori inscitia,q̃ improbitate ĩ his aberrãt: cũ probi auctores tã eleganter,tãq; erudite de his egerint. Affirmant enim a vidẽdo deductum esse vtrunq; vocabulum:nam auidi a non videndo nominati sunt propter nimiã cupiditatem:vt Ver.Flaccus existimauit:q; a litera priuandi vim obtineat:sicuti amentes dicimus:qui mẽtẽ nõ habẽt:inuidos aũt & inuidiã simili ratione inquit Cicero dici:quoniã ex nimia videndi cura liuescant:quod in tertia(vt puto)Tusculana cõperies:ab inuidendo,inquit:recte dici potest inuidentia:vt effugiamus ambiguũ nomẽ inuidiæ:qđ verbũ dictum est,animis intuendo fortunam alterius.qđ & poeta Accius in Menalippo testatur.

Florem quisnam liberum inuidit meum.

Qua in re.M.Cicero nõ Acciũ modo excusat:sed etiam egregie cõmendat q; inuidere cũ accusandi casu protulerit:quoniam ius suum poeta retinuit.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER TERTIVS.

Q; Plato philosophus inuidiæ morbo laborauit:& q; infensus Xenophonti atq; Democrito fuerit:cuius etiam libros extingui cupierit.

Caput.I.

Ermulta adhuc supersunt indicia ex veterum scriptis:quibus copiose probari potest:Platonem philosophum æmulationis, ac inuidiæ morbo maxime laborasse:aliorumq; laudes iniquo animo accepisse. Siquidem inter eum,ac Xenophontem tacitæ cuiusdam æmulationis liuor extitit:cum nullibi Plato de ipso Xenophonte tanto viro meminerit:eiusdem vero discipulos ac sectatores loquentis induxerit:quod animi male affecti,atq; insynçeri argumentum præbuit: vt Gellius dicebat. De Abderite autem Democrito,qui lõge in physicis præstitit,idem factum est a Platone:sicuti Aristoxenus refert: nam cum Plato,inquit,locos quosdam tractaret:in quibus contra Democritum sentiebat:

prudens tamen ac sciens nusq̄ illum citauit:& si alios fere philosophos nominaret:tum qđ est amplius,idem Plato quæcunq; habere potuit Democriti cōmentaria traditur collegisse:eaq; cum cremari voluisset:ab Amyda & Clinia viris Pythagoricis prohibitus est: asserentibus eos Democriti libros non posse omnes extingui:cum apud multos passim exempla eorum seruarentur. Quam rem & Laertius Diogenes ex veterum commentarijs recēset:nam & Georgius Cretēsis,qui Trapezuntius appellari maluit,permulta Platonis philosophi vitia collegit libris de hoc compositis Vnde Io. Alariensis ridicula voce illū Cenotimonem & Erinnym appellat:quod & Nicenus Bessarion alicubi asseruit.

Disputatio habita inter Hieronymum Sauorenolam,& Picum Mirandulam de philosophia veterum cum Christiana academia. Et quid item vetustissimi de ipso deo senserint;id est Moses,Mercurius,Zooastres,& Pythagoras.

Caput.II.

Vam vera sit,atq; ex re conficta a Luciano eloquentiæ imago apud Celtas populos nuper equidem consyderaui:cū Io. Picus Mirādula me ipsum, Laurentianumq; sua oratione quocunq; vellet perduceret:tanta enim in eo visto & vocis suauitas,& rerum omnium cognitio adest:vt etiam,sicut ille Luciani οκμιοσ Mercurius facile omnis populos atq; homines suis sermonibus capere,oblectare,atq; afficere possit. Nuper autē cōsedimus in Marciana academia apđ Hieronymum Sauonerolam,qui ætate nostra in omni prope philosophia maxime p̄stat: sed insbi Laurentianus(vt fit)ex veterum philosophia cum permulta de ipso deo,ac eius potestate rettulisset:ac de animę viribus:cūq; in hoc nō re,sed verbis dissentire Christianos affirmaret modeste(vt solebat)ac placide Hieronymus. Caue,inquit,Laurentiane: ne verba p̄ rebus accipias. Nam qui veteres philosophos in academiā pertrahūt:perfacile quidē vel falluntur ipsi,vel alios fallūt. Plato eñ ad animi insolētiā: Aristoteles vero ad impietatē instruit:quo magis te,inquit,Laurentiane hortamur:vt ipsis philosophiæ spatijs,atq; vmbraculis ad Salomonis porticum deficias:in qua certissima vitæ ratio,atq; veritas continetur. Quibus dictis cū Io. Picus subrisisset:& ad re,inquit,hæc etiam pertinent Crinite:qui tā studiose adhuc pene adolescens,tāq; assidue omnib⁹ prope disciplinis incumbas. Sed ea,inquit,de deo & animis decreta,cū diu a me euigilata,atq; perpensa fuerint:puto me posteris etiā probaturū:Christi religionē magna ex parte cū veteri philosophia consentire:modo hæc omnia diligētius,atq; probius intelligantur:cum nulla vnq̄ religio fuerit quæ deum ipsum æternum,rerūq; omniū absolutissimū nō dixerit:sicuti & animāquoq; immortalē. Sed principes,inquit,in omni mortaliū vita extiterūt aliquot & iudicio,& rerum cognitione maximi:vt Moses,Pythagoras,Mercurius,Zooastres,Solon: q omnes pari consensu non modo hæc crediderunt:sed maxime affirmarūt. Nam si quid est antiquitati concedendū:omnis certe illa veterū theologia pari sentētia id ipsum asseruit. Hermes enim qui apud Aegyptios floruit,& qui maximus philosophus,maximus sacerdos,& maximus rex fuit:certe cum Mose ipso consentit:eiusq; opinioni magnopere accedit. Nam & Pythagorę diuina illa philosophia quā Magicen nuncuparunt,magna ex parte ad Mosis disciplinas pertinebat:vt qui ad Hebręos quoq; eorūq; doctrinas in Aegyptū vsq; perrexerit:pluraq; illorum sacra,atq; mysteria intellexerit. Nā Platonis etiam eruditio(vt constat)ad Hebraicam veritatem fere accędit:ex quo per multi eum germanū Mosem dixerunt:sed græce loquentem. Zooastres autē ille Oramasi filius cum magicen quidem percoleret,nihil aliud accipiebat,q̄ dei cultum,atq; diuinitatis studium:quo ille occuparus naturæ vires,omnemq; potestatem egregie apud Persas perquisiuit:vt sacra illa & sublimia diuini intellectus arcana cognosceret:quam partem vel Theurgiam multi,vel Gabalam alij,vel magicen etiam dixerunt. Sed enim omnis antiquitas tātum videtur Hebręis atq; Aegyptijs concessisse:vt veritatem ab illis acceptam per varias orbis regiones,atq; diuersos populos circūducere,atq; illustrare voluerit. Quod eo animo a quibusdam effectum est:vt magis addere aliquid,ac inuenire ipsi crederētur:q̄ sumpta ab alijs approbare. Quibus relatis Hieronymus Sauonerola Io. Picum complexus,& vnus tu,inquit,es Pice ætate nostra:qui omnium veterum philosophiam,ac religionis Christianę pręcepta

& leges per calleas: vt hæc tua quidem rerum pene omnium cognitio, antiquioribus illis Hieronymo, Augustino, Basilijs, Gregorijsq̧, ac Dionysijs merito cōferri possit. Nā alia ibidem multa Io. Picus de Christo, legibusq̧ eius, ac religione copiose disseruit: ex Chaldaicis atq̧ Syriacis thesauris: quod alibi commodius recensui.

Q̧ apud nostros quatuor idiomatum genera fuisse tradantur: id est Priscum, Latinum, Romanum, & Mixtum: & quo maxime tempore floruerūt: ac Hetruscis etiā literis non nihil. Caput. III.

Ignum obseruatione visum est: quod in quorundam cōmentarijs legiſ de latina eruditione: & quo maxime idiomate, quibusq̧ temporibus maiores vsi fuerint. Relatum igitur est quatuor fuisse apud nostros linguarum proprietates: hoc est Priscam, Latinam, Romanam, Mixtam: quod ex Varronis authoritate grāmatici veteres tradūt. Prisca est: qua vetustissimi Italiæ populi sub Iano videlicet & Saturno regibus vsi sūt: cuiusmodi carmina quædam incondita, parumq̧ nostris intellecta adhuc supersunt: vt Saliorum & Argeorum sacra: de quibus Var. etiam Terentius meminit. Latina vero: quā sub Latino, & regibus Tusciæ cæteri quidē populi in ipso Latio loquebantur: qua tabulæ decemuirales scriptæ sunt, ac sacræ leges, & publica quædam edicta. Romana: quæ post exactos reges Rom. populi gesta complexa est: nā & hanc ipsam inter poetas. M. Plautus, Neuius, Accius, Pacuuius, Ennius, & P. Vergilius maxime coluerūt: ex oratoribus autem & historicis. M. Cato, Sisenna, Quadrigarius. Val. Antias, Cæsar & M. Cicero. Mixta vero: quę aucto Imperio & libertate amissa varios populos ac nationes in iura ciuitatis admisit. Quo factum est vt Romana virtus, ac loquendi iuxta integritas passim cum moribus degeneraret: ex veteri sententia.

Moribus antiquis res stat Romana virisq̧.

Neq̧ autem me latet: latinam quidem doctrinam ex multiplici, varioq̧ Idiomate cōstare siquidem & Osca, & Sabina vocabula a multis olim recepta sunt: vt punica nunc omittamus. Nam & Q. Ennius Osce locutus est: tum Hetruscas alij fabulas exposuerūt. sicuti Liuius & M. Cicero alicubi testantur.

De nominibus Romanorum, & q̧ a Sabinis prænomē acceperint: ex fœdere cum Romanis facto: tum qua die Romani nomen assumerent. Caput. IIII.

Pud Macrobiū & alios veteres nō pauca sunt obseruata de potestate & ratione nominum Romanorū. Vnde videlicet assumpta vel deducta sint. Sed enim Romani homines, non vno tātū nomine vel cognomine censebantur: sed pluribus etiam q̄ a nostris grāmaticis tradatur: sicuti videre quorundam exempla possumus. Nam sic vtiq̧ de Attico leges: eum quidem his appellationibus fuisse vocatum vt diceretur. T. Cęcilius, Satus, Pōponius, Atticus. Solebāt eñ romani, vel ab illis cognomen accipere a quibus hæredes relinquerentur: quod alibi demonstraui. Nec enim illud ignoramus: tria præsertim nomina Romanorum a poetis designari. Vnde illud Tris equitum turmæ: tria nomina nobiliorum.

Sed hac in re putaui obseruandum: quod ab Eutropio scriptū est in Rom. historia ad Valentem Augustum: quod equidem nō satis memini: an apud alium authorē legerim. Post multas, inquit, contentiones inter Sabinum populum & romanum factū est fœdus: ac iure societatis in eandem sententiam cōuenere: vt rex. T. Tatius simul cum Romulo imperium teneret: Sabiniq̧, & Romani vnus populus efficeretur. Ex quo ad hoc, inquit, cōfirmandum Romani tum cœperunt Sabinorum nomina suis præponere. Sabini autem romanorum: vt nouæ quidem amicitiæ nominū iura adijcerent. quo factum est: vt nemo deinceps romanorum absq̧ prænomine haberetur. Neq̧ vero illud ignoratur: in veterū cōmentarijs lustricos dies illos a romanis dictos: quibus nomina infantibus imponerentur. Nam & Nondinam deam (vt afferit Vectius prætexatus) romani colebant: a die nono appellatam: quo videlicet ipsos infantes lustrarent, ac nomen imponerent: etsi octauo die fœminis: maribus autem nono: vt in cœnis Macrobianis legitur.

Qui maxime apud Latinos de Sacris ac Pontificijs verbis scripserint: et quomodo reus & damnatus inter se differunt: tum ex iure ipso Pontificum verba exposita.

Caput. V.

Vi apud veteres de iure pontificio & antiquis sacris scripserũt: per cõmode visi sunt, atq; egregie verborum proprietates, ac potestates ex plicare: ea cum primis referẽtes, quę ad sacras voces, quę ad funerales, & Saliares pertinerent. cuiusmodi authores a Macrobio celebrantur: Vectius prætextatus, ac Flauianus, vt Labeonem Antistium, & Veranium mittamus: qui libros de pontificalibus reliquerunt. Sed enim cũ ritus ac cerimonias sacrorum inuestigarent: verborum quoq; ratiões, atq; originem mirifica diligentia conquisierunt: quod in his nuper vocibus obseruauim⁹: quæ ad reum & damnatum pertinent: non minus vero, q̃ subtili iudicio examinatis: siquidem vtrũq; vocabulum in votis nuncupandis, atq; persoluendis frequens in veterũ libris comperies. Nam illũ proprie reum dixerunt: qui suscepto voto in sacris sese numini astringit: damnatum vero dicimus: qui se a ꝑmissis eximit, & vota persoluit: qđ in Macrobianis quoq; cœnis ab Eustathio eleganter disputatur. Vnde illud etiã in veterũ legibus legitur.

Qui reus voti esto accedito ad sacra:
Qui damnatus esto sacra rite persoluito.

Nam &. P. Maro, qui ius Pontificiũ optime calluit, egregie id obseruauit: quo loco inqt.

Dij quibus imperium est pelagi: quorum æquora curro:
Vobis lætus ego hoc candenti in littore taurum
Constituam ante aras voti reus: extaq; salsos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

De viribus atræ bilis: ac de Eurylocho, et poeta Malacho: q̃ grauiter eo morbo ad insaniam vexarentur.

Caput. VI.

Vi de moribus & vita philosophorũ scripserunt: Eurylochum tradunt, qui Eliensem Pyrrhonẽ audiuit, miris modis atrabile vexatum fuisse: que græce μελαγχολια. dicitur: atq; sic percitum eo morbo: vt cum in Elide varijs & diuersis multorum quæstionibus ageretur: Ac responsitando esset fatigat⁹: pallium abiecerit, & Alpheum fluuium tranauerit. Illud quoq; de eodem Eurylocho, eiusq; furore traditur: sic aliquando instigatum κατα μεγαιϱου vt sumpto veru cum carnibus vsq; in forum illum insequeretur. Fuit autem Eurylochus acerrimo quidem ingenio: cuiusmodi fere hi sunt: qui atrabile sunt affecti: quod ab Aristotele philosopho, atq; alijs approbať. Nam & Phauorinus Academicus, qui Pyrrhoniorum libros composuit, heroicã hanc affectionem appellabat dicẽs ιεϱαισ Χ:Δογτι το παθοσ τουτο ηϱωικου: Quando Hercules, Lysander, Aiax, Alcmeon ac Bellerophon eodem vitio laborarunt: Socratem nunc & Platonem mittamus. Nam Malachus quidem poeta excellens fuit: Sed eo tum in absoluendo carmine prestantior: cum mente penitus foret alienatus: sicuti etiam de Bacchis, & Sibyllis (vt appellant) creditum est. Quin & Augustinus copiose affirmat poetas ipsos non proprio, sed alieno ore carmen effundere. qđ a Platone probatur in eo libro, cui titulum fecit de furore poetico. Sed enim de atrabile cum plura scribat Aristoteles l. ꝓbleumatis Frigida, inqt, stolidos & ignauos reddit: calida igeniosos & amãtes: nimia vero attonitos & timidos. sed hęc alibi cõmodi⁹ explicauim⁹.

Quo habitu & forma esset Romana toga: ac de alijs vestibus, quæ cuiq; populo ascribantur: tum alia inibi non iniocunda addita.

Caput. VII.

Cripta sunt a veteribus permulta de vestibus & eorũ genere: sicuti a Suetonio Trãquillo, Cornuto, & alijs: q diligẽter q̃sierunt: quib⁹ etiã vocibus apud varios ppl̃os signarẽtur: sicuti græcorũ palliũ, Sardorum Mastruga, Brachæ Gallorũ, Germanoꝝ, Rhenones, Romanorum toga: de quibus a me alibi dictũ est. Sed hoc loco notãdũ mihi videť de Romana toga aliquid: quo habitu quaq; ratiõe accipienda, atq; ĩtelligẽda sit: cum nup de re hac q̃stio inter

doctiores haberetur. Ad hūc igitur modū Romani vestē hanc habuerūt:veluti etiānum in veterū statuis & marmoribus conspicimus:quę togatæ ob id imagines appellabantur. Erat aūt vestis vsq; ad talos:vnde talares etiā togæ a quibusdam dicūtur. Idq; seruatū est Romæ vsq; ad ætatem Octauij Augusti:quod a Fabio Quintiliano diligenter est obseruatum. Nam deinde breuiores fuerunt:sic vt ad media crura essent demissæ. Rotundam vero & apte cæsam volebant:ne enormis vel indecēs videretur:si qua ex parte minus iusta, nec eadem fuisset proportio. Sinus etiam faciebat:qui cum altiores cinctura extarent:decenter & honeste in partem sinistram ducerentur. Ita enim desyderat Fabius in oratore: quoniā sedeat aptius. Merito aūt reprehensus est. C. Plynius qui talarem togam dixerit a Cicerone gestari solitam:vt ea varices velaret:cum consuetudo tum foret:togas ipsas ad talos vsq; demitti:sicuti Græcorum palliū erat:in superiori autē parte humerū operiri debebat:iugulū vt attingeret potius q̄ velaret ne togæ ipsius dignitas & latitudo,q̄ in pectore visebatur in angustū deducta perderetur. Erant & manicæ i toga vsq; ad ipsas pene manus:neq; tamen ad imos digitos quarum latitudo æqua & decens magis decorem q̄venustatem præferebat:vt cum brachium in agendo tollerēt cæteris togæ partibus optime responderet. Ita enim Romani togam fere habuerūt:nam in Mena Pompeij liberto togam nimis defluentem atq; redundantem,vitulento carmine insectatur Horatius:cum sex vlnarum esset:eaq; amictus Menas populo stomachante per sacrā viam incederet:neq; enī licebat in vrbe,præterq̄ libero homini,hac veste vti:siquidem & ætatis,& hominum in habitu vestium ratio est a Senatu.po.q;.R.seruata. Nam & pueri prętexta toga vsi sunt:sicuti ex his notissimum est:quæ Vectius prætextatus in Macrobianis cœnis de prætexta et bulla aurea copiose disseruit, Virili autem toga vti a sextodecimo ætatis anno incipiebāt: et si quidam temere dissentiunt. Octauius enim Augustus. XII. agens annum auiam Iuniam defunctā pro cōcione laudauit:& quadriennio post(vt ait Trāquillus)virilem togam assumpsit. Viri aūt Romani,vt est author Gellius,primo quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt:postea substrictas & breues tunicas citra humerū desinētes habebant. Ex quo Scipio ille Aphricanus Pauli filius:cum in Gallum Sulpitium esset inuectus:cum Cheridotā illum tunica accubuisse non sine stomacho affirmauit:& re vera facta est aliquando mutatio in Rom. ciuitate de indamētis gerendis:siquidē Octaui⁹ Augustus ædilibus demandauit:nequē ciuem in foro aut circo paterent consistere,nisi positis lacernis togatos:& cū forte pro concione vidisset penulatorum turbam indignabundus & clamitans.

En inquit Romanos rerum dominos,gentemq; togatam.

Q̄ iniquo animo Pub. Vergilius fuerit contra Grammatistas atq; ineptos literatores:ac eiusdem elegans dictum super illo ænigmate:

Tris pateat cœli spatium non amplius vlnas. Caput. VIII.

Raditum est a multis. P. quidem Vergilium bonis ingenijs ac eruditis plurimum gratiæ & fauoris ostendisse:cōtra autem literatores,ac male doctos homines,mirum ē q̄ affecto & infenso animo fuerit:q; in his maiorem audaciam ac impudētiam,q̄ maturitatem & iudicium videret:ex quo prolatis etiam versibus hoc totum aperte asseruit:sicuti Iunius Philargiri⁹,& Serui⁹ honoratus referūt. Sed qd in versiculo Vergiliano acciderit de cœli spatio grāmaticis cōquirentibus dignum sane videri potest adnotatiōe:in hoc enī carmine ex bucolico ludicro

Tris pateat cœli spatium non amplius vlnas

Cum Cornificius & alij quidā grāmatici dubitarent:anxieq; a poeta perquirerent:siquid forte remotius subesset:per lepide responsum est a Vergilio:se in ea re grammaticis omnibus crucem fixisse:in qua se assidue distorquerēt:quod ipse etiam Pedianus a Vergilio audiuit:quemadmodum Iunius idem Philargirius i Vergiliano cōmentario refert:qui tamē Pedianus respōdisse traditur:mihi certe nullā crucem. Non enī sum id anxie quæsiturus. Quantum vero doctrinæ Vergilianæ ac eius feliciſſimo ingenio concesserit Pedianus:cū ex alijs multis declarari potest:tum q̄dem Pedianus librū quoq; contra eius obtrectatores composuit:qui. P. Vergilio & historiæ falsitatē,& furta ex homero obijciebant:cum in

vtroq; non defensionem modo, sed gratiam & laudem singularem merito inuenerit. quẽadmodum Eustathius, ac Furius Albinus erudite & copiose apud Macrobium testantur.

De his hominibus, qui seipsos in puteum iaciant: & quid i causa: exemplis de Laurentiano, & alijs adductis. Caput. IX.

Vaesitum nuper est a viris prudentiorib⁹: quonam fato acciderit: vt hoc ipso anno in parte Galliæ (quæ a nostris Lugdunẽsis dicitur) non paucę quidem fœminæ se ipsas in puteos & in vndas coniecerint: etsi nullo (vt appa rebat) corporis morbo vexarentur. In quo nihil certum aut etiam dignum est allatum: preterq̃ q hoc totum plærīq; potestate syderum, ac cœli defluxu fieri arbitrati sunt: vnde furore perciti homines, violenta nece occumberent. Nec enim desunt exempla apud veteres: quibus apte colligitur plurimos tali morbo affectos se interemisse: quod a veteribus tamen in deorũ iram & quasi vltionem refertur. Nam de his qui graui morbo, aut peste tenentur vulgatius est: q vt de hoc tradendum sit. cum Gallenus quoq; et Hippocrates in medicina præstantes vinciendos præcipiant ęgrotos: sicubi pestilenti, vel grauissima febre infestantur: quod in his maxime accidit: qui pestilẽtia laborant: vt in celebri illa Atheniensium traditur: in qua permulti se ipos passim in vndas iaciebant. quod a poeta Lucretio eleganter explicatur.

Multi præcipites lymphis putealibus alte
Influuios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum iacientes corpus in vndas.

Testis mihi & Pontanus virginem Neeram in Salẽtinis paucis ante annis sese in puteum deiecisse. Sed hoc nimia indignatione factũ constitit: q ab eo se repudiatã videret, cui p coniuge pacta erat. Sed est quod nup accidit i Petro Leonio mirificum certe visum est: quando is & in philosophia vir excellens, ac prudentia ppe egregia, in puteum se in Florentino suburbano immersit: quod etiam mox Laurentiano Florentino cõtigit: cui⁹ ego Academiã aliqñ accessi: eiusq; disciplinæ auditor iterfui: quũ Aristotelis atq; Hippocratis commẽtarios magna eruditione exponeret. Sed in obitu hoc Laurentiani cõsensum est a Medicis fuisse illum atrabile sic pcitum: vt Hippocratis vinculo necesse fuerit illũ alligareq̃ & hoc ipso anno fœminæ aliquot in Crotoniensi agro idem factitarunt.

De populis, qui humana carne vescantur: et quæ Hieronimus de Scottis gente Britannica scripserit. Caput. X.

Requens mentio est apud veteres auctores de pplis Antropophagis: qui videlicet iccirco sunt a Græcis appellati: q humana carne vescant. Nam apud Scythas (inquit Ply.) plura genera sunt, quę humanis corpõ bus vescunt. Et i medio ppe orbe terrarũ Sicilia & Italia, gentes fuisse olim hui⁹ mõstri, Cyclopas & Lestrigonas dictos cõstat. Sed idẽ relatũ est etiã a Hieronymo de Scottis: q hi ppli ab hominibus esitandis nõ abstinerẽt: qd hercle mirum est, quũ ad ipam Hieronymi ætatem id agerent. Sic em refert idem quo loco varios populorum mores ac ritus pcẽset. Quid, inquit, loquar de cæteris nationibus, cũ ipse adolescẽtulus i Gallia viderim Scotos gentem Britãnicã humanis vesci carnibus: & quũ p siluas porcorũ greges & armentorũ, pecudũq; reperiant, pastorũ nates, & fœminarũ papillas solent abscindere: & has solas ciborũ delitias arbitrari. Iidẽ etiã Scotti, quasi Platonis rempublicã sequentes nullam, ppriã habent cõiugem: sed p libidine, inquit, more pecudũ lasciuiunt. Quod a me de Scottis eo libẽtius ẽ obseruatum: quoniã & doctiores quidã opinati sunt, de his quidẽ pplis nullã Romanis imperatoribus cognitionẽ fuisse. In qua sentẽtia & Hermolaus Barbarus fuit. Nostra aũt ætate cõpluris cũ Carolo Franco rege Italiã inueserũt: qui sub eius signis militarẽt, sunt eñi in dirigendis maxime sagittis viri acres atq; egregij.

De lapide Caristio mirifica obseruatio: q ex eo vestes contexantur atq; in ignẽ positæ a maculis emundẽtur. Caput. XI.

E Caristijs columnis atq; marmorib⁹ cõplura ab his traduntur, q de lapidicinis scripserũt. De illo aũt genere lapidis, q ad Caristiũ celebratur, cũ alij multi, tũ precipue Strabo mirãda quędã describit: cũ netile hũc atq; textile esse referat. Quin ex ipso lapide mãtilia ingt Strabo egregie cõtexi, atq; absolui: quę si forte cõtraxerint sordes, & in ignẽ deferantur, facile quidẽ emũdari atq; ois maculas tolli, ac si in lauacro fuerint. Quod ego ob id obseruãdũ existimaui, vt aptius intelligam⁹ nihil tam mirum videri in maiestate naturæ: quin illud ipm magno consensu credi oporteat: etiam si male docti homines, atq; antiquitatis imperiti vel talia imprudenter contẽnunt: vel inepto risu, tanq̃ mendacia explodunt.

Locus in epistola M. Tullij ad Trebatium expositus de Philoctete: q̃q; imprudenter a quibusdam deprauetur, ac falso itidem exponatur.

Caput. XII.

Vlti hactenus fuerunt, qui in cõmentarijs Angeli Politiani, quibus Miscellaneæ titulum fecit, cõplura velut absurda, & impite exposita adnotarũt. Nam cuiq; insitũ ppe est aliena magis detrahẽdo reprehendere, q̃ sua docendo cõprobare. Nos aũt eos hoies laude dignos atq; cõmẽdatione cẽsemus: q legendo, scribẽdo, atq; cõmentendo permultum vigilarũt: etiã si nõ sunt omnia in bonis disciplinis consecuti. Quod eã ratione dictũ volumus: vt eorum inscitiam, atq; ineptã audaciã reprimamus: qui in hoc literarũ certamine volsellis (vt ingt Varro) non gladijs pugnant. Sed his missis M. Ciceronis locus exponendus est in epistola ad Trebatium iureconsultum: quo loco de Philoctete agitur: cui similem dicit Trebatiũ in locis varijs peragendis. Deinde q in Britãnia, inquit, non minus q̃ Philoctetẽ te prębuisti, plane non reprehendo. Quibus verbis Cicero significat Trebatium ipm patũ certo loco cõsistere sed peregre vagari, & spectacula cõplura quęritare ad exemplũ Philoctetis: vt ex Gręcis quoq; fabulis colligimus: in quib⁹ Philoctetes inducitur post acceptã iniuriã per varias vrbes ac regiones deferri: sed eiusdẽ Ciceronis verba repetenda sũt ex epistola ad Q. Fratrem: vt apertius intelligam⁹, q̃ sit hoc loco absurda mentio de Philotheoro. De Repub, inquit, nimiũ te laborare doleo: & meliorem ciuem esse, q̃ Philoctetẽ: qui accepta iniuria illa spectacula quærebat, quę tibi acerba esse video. Ex his autẽ verbis nemo est qui non videat Philoctetem esse legendum, non Philotheorũ: quando & veteres quoq; codices huic sententiæ astipulantur: quod ego cum Politiano retulissem ingenue quidem & amice professus est, non fines modo se hac litre; sed ipsam quoq; possessionem concedere.

Veterum consuetudo relata de Bactrianis populis, & Atrijs in furtis multandis ex auctore Bardesane: ac de Aegyptijs etiam & Lacedæmonijs: qui impune furta committerent.

Caput. XIII.

Omplura passim apud veteres de furtis leguntur: quibus legibus, atq; supplicijs multari oporteat. Sed illud ex libris Bardesanis de fato apponendum putaui. Apud Bactrianos (inquit) populos, qui pauca furãtur, sputis dehonestari solẽt, taliq; ignominia dedecorãt. Apd Atrios item, qui minima furant, lapidibus obruũtur. Qd & Pamphilus Eusebius recẽset: quo loco de fato cõtra Chaldæos & Mathematicos disserit. Lacedæmones aũt viri & acres in primis & sobrij, patrio iure ac legib⁹ furãdi viã pmiserũt: neq; id ipm ob turpiorẽ quęstũ, aut ad sumptũ libidini suppeditãdum, vel opulentiã cõgerendã: sed p ipa (vt inquit Gelli⁹) disciplina & exercitio rei belli cę: q̃m sedulitas illa & solertia furandi ingenia & animos iuuenũ acueret: atq; ad insidiarũ astus excitaret: & vigilandi tolerantiam obfirmaret. Apud Aegyptios item vetustissimos illos furta omnia fuisse pmissa & impunita traditum est: qua i re illud M. Catonis veluti ex Delphico seruatum est in originibus de furtis. Fures, inquit, priuatorum furtorum in neruo atq; compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atq; purpura.

Triginta milia deorum a poeta Hesiodo celebrari: et a M. Varrone. ccc. Ioues: et q̄ ridicula foret veterum de dijs opinio.

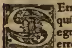
Caput. XIIII.

Cripsit Aenomaus librū de falsitate oraculorū: in quo flagitia omnia Apollinis et vatum deceptione detexit. Quo autem loco refert imperatum fuisse ab Apolline Mithymnensibus: Vt ligneum Dionysij caput colerent XXX. inquit milia deorum in orbe terrarum haberi: idq; ipsum a Vate Hesiodo fuisse assertum. Septimius vero Tertullianus in Apologetico contra gentiles, Trecētos inquit Ioues, seu mauis Iupitros a M. Varrone dinumeratos, eosq; sine capitibus introductos. Quocirca nō inepte dictum videtur a quibusdam philosophis, fuisse eos maxime dementes atq; insanos, qui rebus omnibus, & adesse deos putauerint, et varia flagitia, quæq; obscœnissima dictu sunt pro numinibus coluerint: qđ ab Augustino etiam et Firmiano longis voluminibus atq; magnis conuitijs incessitur, deridetur, atq; exploditur. Itaq; otiosum est inquit Tertullianus, per omnia deorum nomina velle decurrere, qui colerentur a veteribus: quum tot tamq; varij, noui, veteres, serui, barbari, Græci, Romani, peregrini, captiui, adoptiui, proprij, communes, masculi, fœminæ, rustici, vrbani, nautici, militares enumerentur.

Qui sint apud Aegyptios Sarabaytæ sacerdotes: ac de eorum morib⁹, atq; improbissima simulatione ex Augustino Hieronymo auctoribus.

Caput. XV.

Ermo habitus est in Martiana Bibliotheca a Pico Mirandula & Politiano de quibusdam hereticis, eorumq; discipulis atq; opinionibus: tum de Augustini egregia & singulari doctrina, in examinandis refellendis atq; eijciendis illorū erroribus: qui Christianorum mentes, veluti proserpens hedera facile implicant. Inter alia vero complura quæsitum est, quinam forent Sarabaytæ sacerdotes: quoniam in Augustini epistola mentio de his obiter facta sit. Qua i re quum nihil responsum fuerit, putaui hoc loco ea subijcienda, quæ de his relata sunt ab eodem Augustino ex Hieronymi traditione. Tales sunt (inquit) Sarabaytæ sacerdotes: vt eorum genus omni affectu atq; studio sit deuitandum: ipsi deniq; in Aegypto positi sunt, in foraminibus petrarū habitantes: induti porcorum et boum pellibus: cincti funibus: palmarum spinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas: discalceati, et sanguine cruentati: cauernis exeuntes ad festum Scænophegiæ pergunt Hierosolymam: & Sancta sanctorum intrātes, paupertatem et abstinentiam prædicant a se seruari: tum barbam spectante populo ibidem acriter peruellunt: itaq; nummis tali astu & commento adeptis, in suam regionem remeant: & in lætitia & dapibus epulātur. Hos inquit Sarabaytas Augustinus nolite obsecro imitari: quia non beatos illos, sed in magnis supplicijs damnatos merito esse prædicamus. Videtur eīn pro his ab Augustino et Hieronymo accepti, qui cum vultum seueritatis vendicent: atq; seueritatem egregiam præ se ferant: in recessu scelera omnia & flagitia retinent. Cuiusmodi homines & a Paulo, et a cæteris magnopere exagitantur: siquidem Catones & Curios simulant (vt inquit ille) viuunt autem Bacchanalia.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER QVARTVS.

Dignum memoria de rege Pisistrato, quo astu atq; commento contra aduersarios sit vsus pro firmando imperio: tum de eius quoq; tyrannide nonnihil ex verbis Solonis.

Caput. I.

Ignum obseruatione ac memoria est, quod in historia de rege Pisistrato, & eius dissentiōe cum filijs notatur: tū q̄ callide ac prudenter (vt hō Græcus) omnem prorsus odij ac simultatis suspitionem apud populum Atheniensem sustulerit. Nam quum forte idem Pisistratus (qui Atheniis imparauit) in dicenda sententia minime obtinuisset a liberis assensum: ex ea re factum est: vt inter eos orta simultas crederetur: Quo æmulis atq; aduersantibus (vt fit) maxime gratum pro voto cōtingerat:

sperantibus ob eam forte seditionē atq; discordiā, futurā in regno nouitatem. Verum pisi stratus compto æmulantium animo, vt eximia vir prudētia, ciues oēs cōuocauit: atq; ad eos in hunc modū verba habuit. Succensui equidē ꝑ tempore (inqt) o Athenienses meis filijs: q; ipi paternę volūtati, vt par fuit, minus acquiescerēt: sed visum mihi deinceps est officiū esse meū, ac pietatis paternæ munus: vt ego ipse in liberorū sñiam cōcederam. Debetis igit̃ scire sobolē qdē ac liberos regis cū pře cōuenire, & i oib' esse cōcordes. Quo cōmēto atq; astutia effecit: vt oib' plane Atheniensib' spes tolleret̃ futurę nouitatis. Idē quoq; Pisistrat' mira quadā arte & igenio tyrānidem occupauit (sicuti a Solone & alijs ꝑmultis scribitur) Nā blande primū vocare populū atq; elicere cœpit: dein sibi ipi vulnera inflixit: et in publicum simul progressus atq; vociferās, ea se ab hostibus accepisse: quadringentos sibi custodes dari exorauerit, iuuenes admodum acres et robustos: quibus armatis stipatus, Reipubl. Atheniensium statum euertit, ac regiam potestatem arripuit.

Quo studio ac diligentia factum sit a Romanis: vt libros Magonis de agro colendo in latinum conuerterent: tum aliud exemplu; de Cor. Taciti historia: quo honore a Tacito imperatore habita, & in bibliothecis locata fuerit.

Caput. II.

Otandum & illud est: quāta cura & studio factū sit a Romanis: vt ea oīa diligenter obseruarēt: quę ad ipam vitā cultūq; & mores hoim ptinerēt: nec eñi leges tñ & sacra quędā ab Atheniēsib' ꝑ legatos acceperūt: sed cōmētarios etiā de agricultura, & eius pręceptis ab ipis Carthaginēsib' senatus auctoritate, in vsū Romanū trāstulerūt. Nā quū Mago ille Pœnus, q cōtra Romanos impator excellēs fuerit, libros de re rustica duodetriginta condidisset: decretū est a Romano senatu: vt ea quidē volumina ex Punica ligua in latinū sermonem cōuerterent: quo maior etiā vtilitas atq; cōmoditas colēdi agri Romanis viris traderetur. Quod ipe. C. Ply. ad Vespasianum Augustum scribit: qui inter alios quoq; Magoniani operis interpretes, Deciū Syllanū fuisse asserit: cui demādatū fuerit, vt Magonē ipm in Romanā orōnē trāsferret: siquidē nō modo nobili genere Syllanus hic fuit, sed etiam sapientię, vt inquit Ply. cōpositissimæ Facit ad hoc & aliud exemplū de Tacito Impatore Romano. Is eñi Cor. Taciti viri cōsularis historiam de Romanis Imperatoribus, non modo in oībus bibliothecis iussit collocari: sed etiā edicto cauit: vt decies quotannis ad vsum publicum transcriberetur, atq; in bibliothecis pariter poneret̃. In quo aperte probat̃, nō illum modo sui generis, & familiæ sed etiam historię rationem habuisse: qua rerum omnium memoria & vtilitas ad ipsos posteros propagatur: quod & Flauius Vopiscus ad Bassum retulit.

De censorum potestate, ac de triplici pœna in Romanos: & qui dicerentur in ærarios relati: ac ibidem subscripta verba ex antiquis legibus de ipsis censoribus.

Caput. III.

Rudenter a Romanis factū est in moderādo imperio & morib' corrigēdis: vt ea in re magiratus eiusmodi haberent̃, q consilio & diligētia singulari hoc officium præstarent: quales in vrbe censores fuerūt: qui prætet alia multa quū agerent, ad regēdos etiā ciuitatis mores creari mos fuit. Sed in erogandis pœnis atq; multandis delictis, quod apud Asconium Pedianum reperio, notandū mihi hoc loco videt̃: cum in quoq; ordine Romani ciues pro ipis meritis cuiq; cōdignam pœnā statuissent. Nam qui senatores essent, his quidē pœna fuit: vt senatu amoti eijcerent̃: qui aūt Romani equites delinquebāt, eisdem censores publicū equū adimebāt: sicuti nimis interdū obesis corpulentisq; equitib': vel quibus male curati equi strigosioresq; fuissent. Qui vero plebeij forent: eorū nomen ꝑ delicto in cerītū tabulas censorum auctoritate referebatur: neq; amplius in centuriæ suæ albo scribebatur: sed ærarij fiebant, ac pro capite dūtaxat tributi nomine æs pręebant. Ex quo permultos legimus in ærarios fuisse relatos: sicuti & apud Liuium et alios veteres habemus. Quod ego ob id apposui: vt eorum facilius errores a studiosis agnoscātur, qui etiam doctiores haberi solent. Sed & verba ipsa libet hoc loco ad-

fcere ex antiquis legibus: quo apertius censorum dignitas, atque potestas intelligatur. Nam & Cicero hæc eadem refert.
Censores populi, ciuitates, soboles, familias,
Pecuniasque censento: vrbis, templa, vias,
Aquas, ærarium, vectigalia tuento.
Populique partes in tribus distribuunto:
Exinde pecunias per ciuitatis ordines partiunto.
Equitum, peditumque prolem distribuunto.
Cœlibes esse prohibento: mores populi regunto:
Probrum in senatu non relinquunto.
Bini sunto: magistratum quinquennio habento
Reliqui magistratus annui sunto.
Ollaque potestas semper esto.
Quod a me alibi copiosius scriptum est, quum censorum potestatem, aliosque magistratus Romanæ ciuitatis diligenter explicaremus.

Quantum bonis præceptoribus discipuli debeant: ac de Alexandro Macedone erga præceptorem Aristotelem: tum de eius quinquaginta libris de animalibus digna prorsus memoria. Caput.IIII.

Quantum debeant homines honestis ac eruditis præceptoribus, abunde quidam veteres principes & Romani & Græci demonstrarunt: qui suos quidem præceptores non modo summa & egregia obseruatione coluerunt sed honoribus, etiam maximis atque dignitatibus prosecuti sunt. Nam parentibus & diis & præceptoribus (vt inquit Plato) vix hercle pro merito illud vetus ἀντιπελαργεῖν obseruari potest: quum tanto muneri nullæ satis gratiæ referantur. Alexander autem Macedo Philippi filius, qui felicissime imperauit, quum Aristoteli philosopho debere se ingenii eruditionem intelligeret, non semel quidem suum animum atque obseruantiam præceptori aperuit: ratus suum esse officium ex iure ipso humanitatis tanto præceptori vicem aliquam optime de se merenti referre. Nō em̄ tantū Aristotelis nomini patriā cōdidit: ac tantę rerū claritati benignū (vt inquit Ply.) animi testimoniū miscuit: sed etiam naturæ sacra, & causas pquirenti opē maximā tulit: ne tā diligēti studio & honestissimæ disciplinæ sua deessent emolumenta: sicuti quū libros illos quinquaginta de animalibus cōposuit: quæ a Græcis πολυτάλαντα βιβλία sunt appellata: qm̄ octingenta quidē talenta (vt inquit Atheneus) impensa in his sunt. In quo rex maximus aperte demonstrauit, nō esse minus posteritatem commentariis instruere: q̄ vniuersi orbis populos atque pūincias deuincere. Sed hoc totum copiose C. Ply. declarat ad Cæsarem Vespasianum in hunc modum. Alexander, inquit, magnus quum esset inflammatus mira cupidine animalium naturas noscendi: commentationem hanc Aristoteli delegauit, summo in omni scientia viro: tum aliquot milia hominum in totius Asiæ Græciæque tractu parere illi iussa sunt: eorum videlicet, quos venatus, aucupia, piscatusque alebant: quibusque viuaria, armenta, piscinæ, auiaria, in cura erant: ne quid vsq̄ gentiū a tanto viro possit ignorari. Hos em̄ omnes pcontādo quinquaginta ferme volumina illa præclara de animalibus cōdidit. Hæc Ply. de Alexandri studio & affectu erga præceptorem Aristotelem. Quod equidem vel ob eam præcipue causam putaui obseruandum: quoniam in quorundam commentariis eundem inuenio Alexandrum mutato animo fuisse contra præceptorem: eumque deinde capitali odio fuisse insectatum. Quod esse verum & illud admodum insinuat: quoniam Alexandri mors ex veneno illo Stygię aquæ non sine infamia Aristotelis excogitata creditur.

De præfectis syluarum apud Romanos: & de maioribus ac minoribus prouinciis: ac in sibi illud Vergilii expositum: Si canim' syluas, syluæ sunt cōsule dignæ. contra aliorum sententiam. Capu.V.

Publii Vergilii versus notissimi sūt in poemate Bucolico, quod inscribitur Pollio.
Non omnes arbusta iuuant, humilesque miricæ:
Si canimus syluas, syluæ sint consule dignæ.

Quo loco nostri interpretes, vt alia multa, paulo indoctius atq; ieiunius hoc ipsum exponunt: dicentes syluas dignas consule. i. consulari dignitate: vt ad Pollionem consulem referri possit: idq; ipsum nullo prorsus auctore scribunt. Sed em̄ maior subest eruditio ac sensus remotior: qui ex ip̄is Romanorū legibus atq; decretis elicitur. Nam cautum fuit apud Romanos, vti cōsules quidem ipsi curam colliū atq; syluarum haberēt: vt hac ratione materies non deesset: qua videlicet nauigia publica possent a præfectis fabrum confici. Sicuti & seruatum adhuc in Veneta Republica: vti præfectos habeant, quibus cura hæc syluarum sit demandata: vt quotānis sata illa & arbores ex decreto publico excindātur: ne materies non copiosa cōstruendis nauigijs suggeratur. Quin & illud in veterum libris notatum: quod ipse Ancus Martius, qui Numæ nepos ex filia fuit, primus apud Romanos syluas ad vsum nauium publicauerit & salinarū vectigal instituerit. Fuit aūt consuetudo apud Romanos: vt posteaq̄ in vrbe consules creati essent, prouincias sortirentur: quas instructis copijs, & parato exercitu deuincerēt: q; sicubi hoc casu aliquo defuisset, tum minores obibant. Erant enim aliæ maiores & consulares prouinciæ: aliæ rursus minores: et in quis Cōsules haud amplam laudem atq; dignitatem consequi possent: veluti cum syluarum & collium negotium agerent. Ex quo Tranquillus Suetonius de Cæsaris consulatu. Cum Bibulo, inquit, consul creatus est: & ob eam causam opera optimatibus data est: vt prouinciæ futuris consulibus minimi negotij. i. syluæ collesq; decernerentur: qua maxime iniuria Cęsar instructus om̄ibus officijs. Cn. Pompeium affectatus est offensum patribus. Sed hoc idem ex nostris etiam iureconsultis edisci tur: qui prouincias minores nomi nant: & syluarum curam in illis reponunt: quibus facile cōstat: quid ipse poeta Vergilius (iuris ciuilis (vt ait Flauianus) doctissimus insinuet: quam sententiam & Niger noster Lacetus nō improbat: vir ingenio maxime candido, & elegantias veterum probe doctus.

Q; in solstitiali tempore frondes in quibusdā arboribus conuertantur: & quæ bruma augeri minuiq; sit obseruatum a Stoicis ex lunæ viribus.

Caput. VI.

Seruatum est a veteribus euenire in quibusdam arboribus: vt in solstitiali tempore frondes cōuertantur: vel in brumali etiā reuirescant. M. autem Varro in libro ad vxorem Fundaniam discrimina hæc admiranda appellauit: quibus anni tēpus discernatur ex versura foliorum dies solstitialis fuisse appareat: quod in olea, populo alba, & salice accidere testatur. Quę cum in alijs authoribus relata essent: putaui ea subijciendasq; M. Cicero ex Stoicorum obseruationibus recenset: quo loco de extispicijs & diuinationib⁹ agit. Probatum est, inquit, a Stoicis in ipsa bruma musculorum iecuscula augeri: pulegium aridum florescere brumali die. Item inflatas rumpi vesiculas: & semina malorum quæ in his mediis inclusa sunt: in contrarias partes se vertere. iam & neruos in fidibus alijs pulsis resonare alios. Ostreis & Cōchilijs oibus cōtigere: vt cū luna pariter crescāt, atq; decrescāt. Arbores etiā hyemali tēpore simul cū luna cōsenescūt: & in marinis æstibus accessus, & recessus lunę motu gubernantur. Plutarchus aūt Cheroneus in cōmētario Hesiodeo, apud Pelusiotas populos retulit minime cepas esitari: quoniā inter olera id solum contra lunæ aucta, ac damna minuendi vires, & augendi contrarias habeat. C. itē Plynius, &. A. Gellius similia quędam obseruarunt: sed hæc etiam in promiscuis quæstionibus exposuimus.

De Philemone poeta comico, eiusq; mirando interitu: ex Luciani historia, & aliorum commentariis.

Caput. VII.

Lepida quidem historia est ac scitu digna de Philemone comico, eiusq; mirando interitu: sicuti in Grecorum cōmentariis reperitur. Is enim Philemon in scribendis fabulis, eleganti ingenio & peruenusto habitus est: quando in scæna ipsa plærisq; (vt scribitur) Menandro etiam prælatus est: sed cum idem Philemon ætate iam edita prouectior esset: eiq; ficus ad cibum paratæ in conspectu forent: asello eas comedente puerum aduocauit: vt asinū abigeret: sed is tardius cū superuenisset: comestas omnes videret: vrbanissime inquit. Et nūc da merū asello: quo au-

dito cœpit adeo poeta Philemon risu & cachinno diffluere: vt ex eo ibidem statim perierit. Lucianus autem Samosatheus περὶ τῶν μακροβίων, ad hunc modum de Philomene φιλημων inquit ο κωμικοσ ομοιωσ τω κρατινω επτα και ενενηκοντα ετη βιουσ. κατεκειτο μεν επι κλινησ ηρεμων θεασαμενοσ δε ονον τα παρασκευασμενα αυτω συκα κατεσθιοντα ωρμησε μεν εισ γελωτα. καλεσασ δε τον οικετην και συν πολλω και αθροω γελωτι ειπων προσδουναι τω ονω ακατου ροφειν αποπνιγεισ υπο του γελοτοσ απεθανε.

Hoc idē & in Suidę collectaneis, & apud veteres multos passim reperit. Neq̧ aūt me latet: alios quoq̧ nimio risu perijsse: qđ alibi cōmodius dixim⁹. De ipso aūt Philemone & in Maximi Valerij exēplis mētio habet. Et si poetę nomen temere a quibusdā sit deprauatū.

De mulso apud veteres in sacris: ac Titij verba posita de hoc. Tum Romuli Pollionis dictum ad Octauium Augustum, & alia obiter non iniocunda.

Caput. VIII.

E Mulso & eius potione permulta in veterū libris scripta sūt: neq̧ apđ eos modo qui de generibus potionum diligenter quęsierunt, sed apud illos etiam authores: qui sacra deorum & libationes retulerunt: omnes autem in hoc fere conueniunt: Mulsum quidē pro vini genere accipiēdum: quod esset melle commixtum. Vnde in sacris Herculis & Cereris mulsum hoc præcipuæ celebratur: sicuti Vectius Prætextatus in cœnis Macrobianis ostendit: nam Cereri sacris haud vinum quidem libari fas erat: ex quo iocus ille Plautinus perq̄ lepidus in Aulularia de Cerealibus nuptiis. Quin & xii. Cal. Ianuarias sacrum hoc Herculi, & Cereri fiebat: quod in Romanis etiam fastis apparet: in hunc videlicet modum: sue prægnante, panibus, & mulso. Hincq̧ erudite ac prudenter excusari video. P. Vergilium, qui scienter dixerit.

Cui tu lacte fauos: & miti dilue baccho.

Haud eñ ignorabat: vir vtriusq̧ iuris optime cōsultus: vinū ipsum mitescere: cum mulsum fieri occepisset. C. aūt Titius vir doctus, & qui Romanos luxus acerrima oratione lacerauit: de hoc etiā mulso mētionē fecit: sicuti Furius Albinus ex oratiōe illi⁹ apud Macrobiū recenset. Vix (inquit) præ vino sustinēt palpebras: eunt in cōsiliū: ibi hęc oratio: quid mihi negotii est cū istis nugatoribus, potius q̄ potamus mulsū mixtū vino græco: edimus turdū pinguē, bonūq̧ piscem, lupū germanū. Quibus apparet Scipionū ætate (nā tum is Titius vixit) solitos esse Romanos græcū vinū & mulsū potitare. Sed & L. Scipio (vt est author Liui⁹) in bello cōtra Samnites, discrimine ipso, quo tēpla diis Imortalib⁹ voueri mos erat, vouit Ioui victori si legiones hostiū fudisset: pauxillū mulsi priusq̄ temetū biberet, se factu rū: qđ ipis diis cordi fuit. Illud autē mulsi genus ꝓ optimo habitū est: qđ ex vetere vino constaret: nā & multi (vt inquit Plynius) longā senectā mulsi tantū nutritu citra aliū cibū tolerauere. Ex quo nobile illud exemplū de Romulo Pollione: qui supra cētum annos vixit. Nam cum forte diuus Augustus illum rogaret: quanam ratione vigorem illum & animi & corporis tam feliciter custodiret: intus mulso respōdit: foris oleo. Appellatur & aqua mulsa apud eundem Plynium, aliosq̧ medicos, quę melle addito diluitur: cuius pot⁹ maxime vtilis alsiosis: & his, qui humilis, exilisq̧ animi sunt: quos græci τουσ μικροψυχουσ vocāt. Lenit etiā transitum spiritus, & contra tussim valet: aliaq̧ permulta: sicuti eorum tradunt commentaria: qui remedia morbis excogitarunt.

Quid apud veteres sit, vrbē Romā fuisse ad æquilibriū positā: & q̧ æquilibritas vertitur a M. Tullio: quod est græce ισονομια. Tum nō nihil etiam de differentia inter vrbem & Romam, ex doctrina iureconsultorum.

Caput. IX.

Criptum est a Iulio Solino de vrbe Roma: eā fuisse primo quadratā vocatam: qm̄ ad æquilibriū esset posita: in quo a viris doctioribus quęsitū est: quid eo loco Solinus intelligat cū voce duriuscula situm ac positionem tam Augustę vrbis ad ęquilibriū factā retulerit. Sed eñ putamus non aliter hoc accipiēdum: q̄ vt ipsam dicamus Romam ad ęqualem regulam, & quasi ισονομικωσ in quadratam speciē constructam: quod & Sex. Pompeius ex Verrio testatur: ratione loci ac mœnium habita.

Vnde Plutarchus etiam vir in perquirendis Romanis antiquitatibus diligens ῥωμαίων τετραγώνους vocat: nam & in cæteris quoq; dicimus ædificijs aliquid ad æquilibrium compositum: quod æqua ratione absolutum, & vndecunq; perfectum appareat: tametsi hanc vocem quæ est æquilibrium ex tabulis decemuiralibus scimus profectam: quo loco lex talionis contineretur: quando & Sex. Cæcilius pœnam talionis ad æquilibrium factam exposuit. hoc est πρὸς τὴν ἰσονομίαν habita iniuriarū ratione: vt ipsum videlicet taliōnē quasi ad amussim, & libellam æquiparent atq; expendant. Hæc enim verba sunt legis. Si membrum rupit meum: e pacto talio esto: quod & Gellius vir Romanus ex Phauorini philosophi disputatione recensuit. Sed & M. Cicero ἰσονομίαν latino verbo exponens æquilibritatem appellat in libro de natura deorum cum de Atomis illis Democriteis agit. Cōfugis (inquit) ad æquilibritatem. Sic enim ἰσονομίαν (si placet) appellemus: tametsi sciam in vulgatis quidem codicibus æquabilitatem perperam scriptum. Nostri vero iureconsulti (vt id etiam referatur) inter vrbem & Romam differentiam haud inelegantem ponunt. Vt vrbem videlicet locum dumtaxat infra mœnia intelligamus. Romam vero & ipsa etiam suburbia: quæq; iuxta vrbem circūuisantur: eoq; id afferunt: vt intelligi facilius possit: quæ aut Romæ, aut in vrbe iure legationis comprehendantur: ne quid in herciscunda familia discriminis aut fraudis nasceretur. De Roma autem quadrata, eiusq; ratione commodius egimus: ne illud Q. Aennij carmen minus a nostris intelligatur.

Et quis tum curat Romæ regnare quadratæ.

Cum primo hæc saxo apposita foret: in speciem quadratā constituto: vt Pompeius & Dionysius testantur: quod & noster Ber. Oricellarius in suis commentarijs de vrbe Roma diligenter exequitur.

De Pythagoryca philosophia: ac de Iani frōte quadruplici: ac de Manasse rege, eiusq; statua cum facie quincuplici. Caput. X.

Quide veterum Theologia cōmentariosscripserūt. plæraq; volunt de dijs eorumq; simulachris allegoricé intelligi. Sicuti & Pythagorici philosophi: qui arcana alia cœlestis disciplinæ, ac rerum mysteria, quodam quasi velamento obduxerūt: ne temere prophanum vulgus ad ea accederet. Quod apud nos Macrobius, & Fabius Planciades demonstrant: vt Græcos mittamus: qui multo copiosius hanc partem absoluerunt. Sed libitum mihi ea referre de Iano, eiusq; simulachro: quę ex Ballianis commētarijs Vectius prætextatus recenset: qui eum ait appellatum fuisse bifrontem: quoniam & superum & inferū Ianitor habeatur: quod in Fastis etiam Ouidianis patet. Sed quadruplici facie eundem finxerunt, & quadriformē (vt ait Ballus) vocarunt: q̄ vniuersa climata sua meiestate complex⁹ est: & in quatuor orbis partes conspicit: sicuti hoc ipsum Iani simulachrum demonstrat: ex quo saliari carmine vt deorum de⁹ celebratur. Augustinus cum de Romanorum dijs differit: Ianum (inquit) ipsum bifrontem, & quadrifrontē, etiam tanq̄ geminū fecerūt. & quoniam plurimi dij selecti erubescenda perpetrādo amiserāt frontē: quanto iste innocentior esset, tanto frontosior apparet. Manasses quoq; rex Hebræorum, cum statuam sibi poneret, quincuplici facie ornatam voluit: quo maior in eo prudentia, & maiestas (vt puto) signaretur. qd Eusebius Pāphilus, ex Maneti annalibus tradit. Nā cū is prophetam Esaiam interfecisset: statuam sibi posuit quinq; facies habentem. quod in sacra etiam historia legitur.

Quomodo accipiendum sit apud Varronem Limbus. xij. signorum, & vnde cœlum & mundus dicantur: simulq; versus additi ex Varronis Menippeis, q̄ venustissimi. Caput. XI.

Vi de cœlo & mundo scripserunt: copiose quidē exponunt: qua origine, quo motu, quibusq; partibus censeri debeant: vt Plato & Aristoteles. M. quoq; Cicero in libro de vniuersitate, quem magna ex parte a Platone in latinum sermonem transtulit: abunde hoc totum disseruit. Quæ res cum sępenumero se ad considerandum offerat: putaui fore non indignum si M. Varronis versiculos referrem: quos in Menippeis Satyris seu Cynicis, non minori elegantia, q̄ doctrina inseruit: cum cœlum ipsum, ignemq; & mūdum pro eodem habendum tradat: sic enim

in Dolio satyra: vt Probus etiã Valerius testat in Vergilij cõmẽtario.
Mundus (inquit) domus est maxima omnium.
Quam quinq; altitonæ fragmine zonæ cingunt:
Per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus: altus in obliquo æthere lunæ
Bigas acceptat posthumi: cui seplasia fœtet.
Vocatur a cœlatura cœlum: græce ab ornatu κοσμος
Latine a puritia mundus.
In his limbum scribit per orbem cum duodecim stellimicantibus signis deferri: vocat autẽ limbum hoc loco Terẽtius Varro, circulũ illum siue partẽ, quę gręce zodiacus dicitur. qua voce & Plynius vtitur: quin apud eundem Varronẽ Cossinius inquit, capellarum dentes inimici sationis: quas etiam astrologi ita receperũt in cœlum: vt extra limbum. xij. signorũ excluserint. Q; autem a cœlatura cœlum, & ab ornatu κοσμος græce dicatur: cum multi referunt: tum. C. Plynius, qui hunc ipsum Varronis locum, vt alia multa secutus, ad hunc modum scribit: quem κοσμον græci nomine ornamẽti appellarũt: eũ & nos a perfecta absolutaq; elegantia mundum, cœlumq; haud dubie cœlati argumẽto diximus: vt interpretatur. M. Varro: adiuuat & rerum ordo descripto circulo, qui signifer vocatur, in. xij. animalium effigies: & per illas solis cursu congruens tot sæculis ratio.

De quibusdam legibus: & eorum premio, qui hostes multos interemissent: ex libris Aristotelis: & quæ Firmianus contra Aennium & Ciceronem protulerit.
Caput. XII.

Referuntur ab Aristotele, & alijs permultæ leges: de illorum præmio & dignitate: qui certando ac strenue dimicando ex hostibus aliquot occidissent: sicuti de Sparthanis populis, Persis, Thracensibusq; & aliis: sed ea libitum est in præsens annotare: quæ ipse Aristoteles in Politicis prosequitur: de his. s. ciuitatibus, ac nationibus: quæ suas leges atq; instituta ad militatem disciplinam augendam & confirmãdam statuerũt. sic vt ex cruore hostium ac cædibus maior animi virtus atq; dignitas haberetur: ceu apud Persas, inquit, Thraces, Scythas, Macedones, & Gallos complura sunt instituta. Sed enim lex aliquando apud Macedones fuit: qua cautum eos homines capistro cingi: qui nullum hostem interemissent. Apud Scythas autem & illud decretum est: vt hi tantum in celebri conuiuio circũlatam pateram accepturi essent, qui ex hostibus aliquot occidissent. Iberi autem, gens admodum bellicosa, tot erigere obeliscos circa sepulchrus consueuerunt: quot ex numero hostium necassent. Sed & Carthaginenses pro expeditionum numero, in quibus meruissent, annulorum ornatum retinebant: quo factum est: vt complures tum maxime insignes sint habiti: qui animo acres atq; feroces, multos in præliis cum magna strage obtruncassent. Apud nostros autem Romanos Scipio ille Aphricanus magnopere apud poetam Aennium gloriatur: q; per sanguinem hostium, & Cædes, viam sibi ad cœlum aperuit: quod ipse quidem Cœlius Firmian⁹ velut impium ac scelestũ facinus vehementer exagitat: Aenniumq; & Ciceronem ea in re vanitatis & impudentię arguit: cum in hunc modum de se idem Scipio apud Aennium loquatur.
Si fas cędendo cœlestia scandere cuiq̃
Mi soli cœli maxima porta patet.
O quantis in tenebris Aphricane (inquit Firmianus) versatus es, vel potius, o poeta: qui per cædes & sanguinem patere in cœlum ascensum putaueris. cui vanitati & Cicero assentit. Est vero, inquit, Aphricane: nam & Herculi eadem ista via patuit.

Petronii Arbitri carmen appositum: in quo Ciconiam pietati cultricem & gracilipedem dixit: tum inibi de alitis eiusdem pietate non indigna relatio.
Caput. XIII.

Legebamus nuper Venetiis ego & Ioannes Venetus Petronii Arbitri Satyricon opus contra declamatores: in quo cum alia multa nos magnopere affecerunt: tum illud præcipue carmen: in quo de pauone & ciconia ludens illum Babylonico aureo amictum: & ciconiam pietati cultricem, gracilipedem, chorali-

striam,& exulhyemem appellauit:sed ascribemus eiusdem versus:eoq; libentius id agēdū est:q̄ in vulgatis fere codicibus,nō pauca deprauata,atq; interlisa diligēs lector cōperiet.
Tuo palato(inquit)clausus pauo nascitur:
Plumato amictus aureo Babylonico.
Ciconia etiam grata peregrino hospita
Pietaticultrix,gracilipes,choralistria:
Auis exhulhyemis:titulus tepidi temporis:
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.
Neq; desunt apud veteres:qui referant:ipsam quidem Ciconiæ imaginem exculpi olim solitam super sceptris Regum:quo eorum pietas atq; iustitia indicaretur.Illud enim vetus αντιπελαργειν peruulgatum est:de ingenio,atq; pietate ciconiæ erga parentes: quod etiam diuus Ambrosius confirmat:qui Romanorum inquit vsu alitem hanc pietatis nomine honestatem.

De legatione Gallorum ad regem Alexādrum,ac de illorum congrua & oportuna responsione,contra ambitiosam regis insolentiam.
Caput.XIIII.

Vanta celebritate nominis,atq; magnitudine imperauit Alexander Philippi filius:vniuersa antiquitas memorat:quando nemini par felicitas,& animus in obeundis bellicis rebus,atq; superandis periculis contigerit:quo factum est vt plæreq; nationes atq; populi,muneribus summis atq; honoribus illum decorare atq; augustiorem reddere conarētur:sed quæ de Gallorum legatis scripta sunt ab authore Strabone:visum mihi est,vt hoc loco adnotarem.Ad hanc enim prope sententiam de Gallis:Alexander(inquit)ille Macedo Philippi filius,in ea nobili expeditione quam cōtra populum Tracensem suscepit:cum Triballorum præterea gentem inuasisset:Gethas ipsos accessit: eorumq; vrbem in suam potestatem redegit.Itaq; paulo mox a Syrmo Triballorum rege,& alijs permultis munera capiens ad suos remeauit.Sed interim ad Alexandrum mittuntur amicitiæ eius consequendæ nomine Gallorum legati:qui eam regionem prope Adriam incolebant:eos vero Alexāder pro regis dignitate cum comiter atq; amice accepisset:in celebri(vt fit)conuiuio legatos rogauit.Quid illud præcipue foret:quod illi præ cæteris extimescerent(Putauit enim de seipso responsuros) Qua in re Galli(vt homines sunt ingenio simplici atq; barbaro)nil aliud(responderunt)o rex:q̄ ne cœlum supra nos corruat.In quo delusa est insolescentis regis ambitio,& importuna interrogatio.

Poetæ Vergilij versus appositi de Numa rege,q; canus in adolescentia fuerit:& q; Strabo id ipsum de.L.Tarquinio rege retulerit. Caput.XV.

.Vergilij versus sunt in libro æneidos.XI.
Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens:nosco crines,incanaq; menta
Regis Romani:primus qui legibus vrbem
Fundabit,Curibus paruis,& paupere terra.
Miss' in imperium.Quo loco de Pompilio Numa intelligēd' est:quoniam sicipse author Vergilius videtur sensisse:itaq; Honoratus Serui' canum fuisse Numam a prima ætate asserit:eoq; nomine dictū a Poeta Vergilio,incanaq; menta:quod equidem non recolo me vnq̄ legisse apud alium quem q̄ ex veteribus.Strabo autem author grauissimus,& in priscis monumentis diligens,Tarquinium refert fuisse a pueritia canescētem.Vrbes,inquit.xij.conditæ sunt a rege Tarquinio:in quo tam egregia floruit sapientia vt ab ineunte pueritia canum fuisse referant.Neq; autem me latet periphrasticos posse accipi canos in homine,pro senili prudentia:& in iuuene canitiem pro sapientia.Sed vt cunq; sit,minime hoc prętereundum existimaui: quod in hac re obseruatum est a Strabone de rege Tarquinio:cum præsertim Vergilius idem Numæ tribuerit.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM
DE HONESTA DISCIPLINA
LIBER QVINTVS.

Q multiplici doctrina præstet Io. Picus Mirandula: & iudicium ab eo egregie factum de Hebręis, Gręcis, atq; Latinis doctrinis, earumq; differentia.
Caput. I.

Egimus nuper ego & Laurētianus cum Io. Pico Mirandula: qui vt homo in optimis quibusq; disciplinis maxime occupatus, complura docte & copiose rettulit de principijs ac varietate scientiarum: tum de multiplici philosophię cognitione & authoribus, apud diuersos populos atq; regiones. Sed inter alia multa de Hebræis, Græcis, ac Romanis quantum equidem memoria possum repetere in hunc modum disseruit. In Hebręorum, inquit, philosophia omnia sunt velut quodam numine sacra, & in maiestate veritatis abdita: ceu prodigia quędam & arcana mysteria. In Græcorum vero disciplinis, ingeniū, acumen & omnigena eruditio apparet: vt nulla vnq̄ gens fuerit: quę dicendi copia, & ingenij elegantia cum illis possit conferri. In Romana vero academia ea fere omnia, que ad ciuitatem & vitę mores pertinent grauiter & copiose sunt explicata, ac magnifice dicta. Sic vt grauitas maxime romanis & imperij maiestas, Gręcis ingenium & acumen, Hebręis doctrina secretior & quasi diuinitas (vt Picus dicebat) ascribi possit. Quod ipsa Mosis volumina, & vaticinia illa prophetarum magnopere probant. Ad hanc igitur sententiam noster Picus de veterum disciplinis atq; ingenijs differebat. Sed enī. M. quoq; Cicero de Græcis ipsis eleganter quidem hæc protulit in oratione pro. L. Flacco. Hoc ego dicam de toto Græcorum genere: tribuo illis literas: do multarum artium disciplinam: non adimo sermonis leporem: ingeniorū acumen: dicendi copiam: deniq; etiam si qua sibi alia sumūt, non repugno: testimonium religionem & fidem nunq̄ ista natio coluit. Quin & Iamblicus inter Platonicos nobilis, Græcos ipsos leuitatis atq; inconstantiæ accusat: cum Aegyptios vel Hebræos (quos appellat Barbaros) in deorum cultu atq; obseruantia, constantes atq; egregios afferat: sed eius verba subscribam: cū grauiter & copiose hoc totū in suis mysterijs expresserit. Par est (inquit) in deorū cultu ritus veteres tanq̄ sacros & optimos semp custodire: eosq; intactos & inuiolatos seruare: ne quid omnino addatur: aut etiam adimatur. Hinc enim factum est (inquit) vt numina ipsa & vota, comminuta ac debilitata appareant: q̄ ex ipsa quidem pręuaricatione, ac nouandæ religiōis studio permulta immutata sint: & in dies magis immutentur. Nam & Gręci ipsi suopte igenio rerum nouarum studiosi, qui quamlibet partem facile ad quęq; momenta vertuntur: vt qui leues sint: & instar nauis, in qua nihil sabuli insederit, nihil omnino seruant: quod a maioribus acceperint: sed immutantes subinde omnia vetera eijciunt: & ex ingenita leuitate alia atq; alia commutant, in re nulla cōstantes: Barbari autem (inquit) vt moribus firmi atq; integri sunt: sic etiam in hisdem sermonibus atq; sententijs maxima constantia perseuerant: quo fit vt ipsis dijs merito supra alios insederit: & orationes offerant illis maxime acceptas: quę nulla ratione ab alijs possunt immutari.

Creditum esse ad gratiam & formam conferre cibum ex lepore: tum lepida historia de Alexandro Seuero Imper. additis versiculis non inuenustis. Caput. II.

Actum prudenter est a Constantio Augusto imperatore: qui principū romanorū mores ac vitam describi curauerit: eoq; studio & affectu res eorū gestas legebat: vt nihil ad Imperiū Romanū, eiusq; maiestatē seruandā magis pertinere iudicaret. Siquidē non gesta modo principū in his debēt explicari: sed etiā mores ac dicta copiose referri: ne quid a posteris desyderet: quod ipam humanitatē eiusq; cultū instruere, atq; cōmunire possit. Illud autem de Alexandro nuper Seuero Imperatore libenter legi: qui Leptitanus fuit: elegantijsq; poeticis & omni eruditione plurimum delectatus: quod in vrbe olim de forma et⁹ ac decore dicterio non illepido circumlatum est. Sed enim ex veterum iocis cum hi homines formosi ac venusti per leptē

dies credant:qui leporē comedāt:ac idē Seuerus Alexāder quotidie lepusculos esitaret: iocus emersit i vulgus:Imperatorē ex cibo leporū formā sibi & gratiam aucupari:sed appo nemus ipsos versiculos:quo facilius rei festiuitas atq; Imperatoris responsum appareat:in quibus non carminis probitatē,sed vrbanitatem poti⁹ vir mediocriter doctus agnoscet.

Pulchrum q; vides esse nostrum regem:
Quem Syrum sua detulit propago:
Venatus facit & lepus comesus:
Ex quo continuum capit leporem.

Quibus Alexander eleganti responso talionem retulit:& quidem græcis versiculis:sed la tini tantum reperiuntur,quod equidem sciam,in hunc modum.

Pulchrum q; putas esse vestrum regem
Vulgari miserande de fabella:
Si verum putes esse non irascor.
Tantum tu comedas velim lepusculos:
Vt fias animi malis repulsis
Pulcher:ne inuideas liuore mentis.

Valerius autem Martialis,vt homo Hispanus,elegāti hoc epigrammate Gelliæ deformi tati illusit:cum formam de leporis cibo vendicaret.

Cum leporem mittis semper mihi Gellia mandas
  Septem formosus Marce diebus eris.
Si verum dicis:si verum Gellia mandas:
  Edisti nunq̄ Gellia tu leporem.

C.quoq; Plynius,quo loco de remedijs morborum agit,ex diuersis animātib⁹:de lepore inquit:ex Catonis sentētia eius assumpto cibo fieri somniosos:tum vulgo etiā persuasum cōciliari ex eo corpori gratiā:etsi per q̄ friuolo(vt inquit)ioco receptū id esse putauerit.

Q; optimi oratores in dicendo exciderint:tum de Francisco Barbaro,& Sothino Senensi iureconsulto:qui & apud Pontificem maximum,& apud Venetum princi pem dicturus obticuerit.

Caput.III.

Notum est oibus:quantū & Demosthenes & Theophrastus igenio & elo quentia apud Græcos præstiterint:vt i tota pene Græcia vix vnus aut al ter pari iure cū illis conferri possit:sed hi tñ(veteres memorant)dū ver ba aliquando facturi essent:subito pauore affecti,a sermone defecerūt Nā Theophrastus apud populū Atheniensem dicturus præ pudore(vt credit)obticuit.Idem quoq; Demosthenes apud Philippū regē Amyn tæ filium fecit.Quod & nostra ætate aliquādo accidit.Nam viri aliquot et doctrina,& in rebus gerendis prudentia non vulgari inter orādum exciderunt:sicuti ex populo Senensi Barth.nuper Sothinus iuris cum ciuilis,tum ponti ficij consultissimus:qui Alexandro Pontifici maximo suæ ciuitatis nomine gratulaturus,in media prope oratione excidit.Quam illi Ang.Polianus dictauerat.Quin idē post Sothi nus anno superiore(cum Venetijs agerē)apud Augustinum Barbadicum Venetæ reipub. principem dicturus,conari cœpit orationem:sed nihil tamen exprimere potuit.Franci scus autem Barbarus vir & cōsilio & eloquētia maxim⁹,apud Philippum Mediolani ducē verba factur⁹,cum in hūc modum cœpisset Magnū est nomen tuū prīceps maxime in vni uersa terra.ac paulo mox orationis oblitus,quam didicerat,cœpit a capite repetere:& cū deturbatus ægre consisteret:interim dux Philippus,vt homo sapiens & modestia singula ri,quasi eum interpellaret,apprehēsa Barbari manu familiarius aliud atq; aliud ab eo cœ pit percontari:quousq; illum animo labātem firmauit,& ad capita orationis deduxit:qua in re non minus apparuit ducis maximi modestia,q̄ Veneti oratoris verecundia.

Q; Rom.homines initio imperij contempserint meliores disciplinas:& quando ipsa poetice in vrbem accesserit:tum fuisse grassatores dictos a Romanis poetas:& Horatij versus expositi.

Caput.IIII.

Elata sunt in Romanis annalibus Sen.Cons. contra Rhetores: tū edi-cta etiā contra philosophos: quib' cautū: ne ī vrbe eiusmodi hoies agerent: qm̄ putabant surgente impio eorum animos mollescere: & quasi corrumpi: qui ad otium magis & animi quietē diuerterēt, q̄ qui armis et in bello assiduos ac strenuos se demōstrarēt. Nam rom. tum popu. eum virū pręcipue laudabat: cū bonū colonū & strenuū militem vocabat. Sed eos quoq; hoies improbatos primo a romanis comperio: qui carmē scriberēt: ac poeticę facultati incūberēt. Q̄d ob eā maxime causam putaui obseruādum: q̄ ī quorūdā libris legit: romanos quidē ipsos maximū honorem semper habuisse ꝓfessioni poeticæ: proq; summa dignitate accepisse: si sua gesta a poetis describerentur: quam rem &.M. Cicero alicubi asserit: sed exempla quędam, ac meliorū authoritas tradit contra accidisse. Siquidem anno vrbis cōditę circiter. XX. &. DC. in vrbem est inuectum hoc ipsum poetices studium: quo videlicet tempore, secūdum bellum contra Pœnos a romanis incœptum est. quod idem. M. Cicero, atq; alij complures referunt. Ex quo Licinij Porcij carmen hoc est: quod a Gellio quoq; affertur.

Punico bello secundo musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in romuli gentem feram.

Quo loco Licinius poeticam ipsam inuasisse vrbem significat: q̄ eiusmodi: tum poetæ audacius atq; improbius mores romanos notarent: cuiusmodi Næuius fuit atq; Lucilius q̄d ab Horatio Flacco pereleganter assertum est his versibus.

Libertasq; recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter: donec iam sęuus apertam
In rabiem verti cœpit iocus: et per honestas
Ire domos impune minax: doluere cruento
Dente lacessiti. &c.

Sed &. M. Cicero scribit: datum fuisse vitio. M. Nobiliori a Catone: q̄ is. Q. Ennium poetam (cum consul foret) in Etoliam prouinciam secum duxisset. Nam et idem Cato (qui cēsorius dictus est) in libro quem de moribus fecit, multo explicati' atq; apertius docet nullum fuisse honorem poetis: cuius verba subijciam: sicuti a Gellio etiam in Atticis adducūtur. Romani inquit nostri equos carius q̄ coquos emebant: poeticæ artis bonos non erat: siquis in ea re studebat: aut sese ad conuiuia applicabat: grassator vocabatur. Ex quibus aperte constat non modo poetas ipsos primo in vrbe pro ineptis reiectos, sed etiam grassatores vocatos: vnde illud Horatianum.

Gręcia capta ferum victorem cepit: & artes
Intulit agresti Latio: sic horridus ille
Defluxit numerus saturnius.

Qui maxime dij extra vrbem Romam templa habuerunt: & qua ratione: tum q̄ iidē romani ex Solonis legibus sepulchra extra vrbem haberi voluerunt. Caput. V.

N eorū libris, qui de dijs ac religionib' scripserunt, comptum est Aegyptios quidē populos Saturni ac Serapis tēpla extra vrbem habuisse: cū aliorū tñ deorum ꝑmulta in vrbib' & oppidis viserent: cuius rei causam hanc creferūt: q̄ his videlicet tantū duobus dijs sanguine & victimis litarent: cęteris vero oibus ture & ꝑcibus. quod Horus ægyptius apud Macrobium etiam testat. Neq; eñ ptinere ad vrbis fortunas & dignitatem visum ē: eius numinis tēplum intra mœnia cōspici: cui sanguine litarent. Ro. aūt popu. ratione ꝓpe consimili quosdā deos cēsuit extra vrbē statuēdos: illisq; tēpla extra pomœriū facta sunt: sicuti Aesculapio, Vulcano & alijs: ne videlicet pestis vel incēdia vrbē ingrederent: eāq; male afficerēt. Ex quo deos q̄dē ipsos coluerūt: sed extra vrbē tñ excluserūt: q̄d a Plut. in romanis quęstionib' explicat: nā Romul' prio Vulcani tēplum ꝓcul ab vrbe cōstituit. Aristoteles vero ī omni doctrina excellēs, tēpla q̄dā deorū itra mœnia habēda existimat: alia porro extra mœnia: sicut & in media (inqt) vrbe tēplū Gratiarū quo oēs itelligerēt quātum ad officia humanitatis ptineat: grām benemerēti aliquā refer-

re. Sed & sepulchra item, quę sacra fere habita sunt. S.P.Q.R. extra vrbem diu habuit: qđ ipsę. xij. tabulę demonstrant: quibus cautū est: ne intra pomœriū cuiusq̃ sepulchra forēt. In quo secuti videntur Atheniensium leges & instituta: qui pari credo ratione nullum prorsus sepulchrum in vrbē admiserunt: quod ipsum ex lege Solonis decretum est: quę in hūc modum præcipit. Ne sepulchra in vrbe funto. In tabulis autem nostris decemuiralibus ita scriptum. In vrbe ne sepelito, neue vrito. Quod & M. Cicero in suis legibus copiose prosequitur: vt in epistolicis etiam scripsimus.

De Traiano Aug. cum prefecto militum: eiusq; sermone ad eum: ac de eiusdem Imperatoris gestis ac victorijs maximis. Caput. VI.

E Traiano Imperatore, eiusq; rebus gestis permulta quidem memoria digna ab antiquis scribuntur. Nam & his ipse Plutarchum philosophum preceptorem habuit: cui⁹ disciplinis igenij cultū, moreiq; honestissimos adept⁹: vt a Sen. P.Q.R. tāto iperio dignissimus haberetur, Sed illud interim de Traiano libitum referre: quod in Suidę collectaneis obseruatū est. Cū is igił corā romanis magistratib⁹ aliqñ adesset: gladiū, quē gestabat, e vagina eduxit: nudūq; τωυπαξχω exhibuit dicēs. En accipe gladium: q̃ si hic quidē pricipe dign⁹ est: vtere ꝑ me: sed ipsa gręca nescio quo pacto cultius atq; grauius rem exprimunt. Δεξαι το ξιφοσ τουτο και εμεŋ καλοσ υπαξχωυπ_ξ: μου ειΔεμηκαταεμ.ουχξησαι. Tā acceptū vero ei⁹ imperium militib⁹ fuit: ac tāto amore & affectu semp habitū: vt fines romani imperij lōge lateq; diffuderit: qđ apđ Gręcos multi, & Eutropi⁹ apud nos i romanis ānalib⁹ ad Valentē Aug. refert: nec ei Daciā mō ꝓuiciā (Decibalo victo) subegit: q̃ decies cētena milia passuū in circuitu cōtinebat: sed Armeniā quoq; recepit: & Assiriā: Mesopotamiā, & Arabiā i ꝓuincię formā redegit: vt Indiā deinde inuaderet: cū Seleuciā, Ctesiphonem, ac Babylonē clarissimas vrbes occupasset: regibus ptim interēptis. Vnde Traiano impante vetus dignitas ac illa quasi maiestas romani fastigij ad Augustū decus aucta est. Nā & illud passim ab omnibus probatum est: ipm quidē Traianū militarē gloriā ciuilitate animi ac singulari modestia superauisse. Ex quo illud celebre dictum. Ne sis Traiano melior: Augusto felicior.

Cautum ex. xij. tabulis contra eos, q alienas segetes excātare & pellicere tentassent Et Plynij verba notata & exposita: ibiq; prodigiū maximū ascriptū de agris Vectianis. Caput. VII.

N decemuiralib⁹ tabulis notatum fuit apud veteres eos quidem capiti obnoxios iudicari: qui alienas segetes excātassent: aut vllis veneficijs et carminibus pellicere ausi essent. In quo & si video reprehendi Saserenas atq; alios auctores: q in eorum libris incantationes quasdam retulerit: videtur tñ haud quaq̃ fuisse indignum obseruatione: cum romana illa seueritas de re hac in duodecim cauisset: ita enim in his relatum: sicuti & C. Plynij Testimonio probatum.

Ne pelliciunto alienas segetes excantando:
Ne incantanto: ne agrum defrudanto:
Ne frugem aratro quæsitam mox furtim depascunto.
Puberes si secanto: Cereris eos suspendunto.
Impubes arbitratu prætoris verberanto:
Ac noxiam duplionem decernunto.

Quod ego vel ob id afferendum putaui: vt eiusdem Plynij verba facili⁹ intelligantur: qui cum de incantamētis agat: & verborum viribus: in. xij. (inquit) tabulis etiam scriptum qui fruges excantassent: et qui malum carmen incantassent: ex his enim aperte cognoscimus excantare segetes atq; pellicere sacra esse vocabula: & eiusmodi incantationib⁹ propria: sicuti porricere exta: procurare fulmina: legere ossa: & alia eius generis permulta: de quibus suo loco diximus. Putamus enim maxime ad honestam eruditionem pertinere: Non modo vires ac potestatem rerum verborūq; cognosse: sed ethimon, & ꝓprietatem: quod et Fabius in primis Quintilianus præcipit. Nam & poetę interdum veteres sic ea suis car-

minibus inserunt: quæ ad sacra ritusq; pertinēt: vt neq; sensus alicubi, nec eruditio ad modum deprehendatur. Sed libet etiam (quoniam de incantamentis & veneficijs egimus) portentum adijcere: quod a Plynio ipo notatum est de agris Vectianis ętate Imperatoris Neronis permutatis. Prodigium (inquit) super omnia quęcunq; audita sunt, videri hoc debet: cū in agro Marrucino Vectij Marcelli qui eques Romanus fuit, & Neronis procurator: vniuersum oliuetum viam publicam transgressum sit: atq; ipsa prędia ex loco in contrarias sedes profecta sunt. Quod ī gestis etiā Neronis idem se Plynius exposuisse profitetur: etsi verecundia ipsa minus ad fidem propriā prodigiosi ac inauditi portenti inclinauerit.

Quantum pro veritate inuigilandum, ac de Indorum philosophis, eorumq; studio pro varitate: ac pœna perpetui silentij contra mendaces. Caput.VIII.

Latonis sententia est: nihil magis spectare ad officium philosophi, q̄ cęteris omissis veritati assidue incumbere: quoniam hæc tam alte posita est: tāq; in tenebris obuoluta atq; recondita: vt nihil sit ęque difficile. q̄ eam idagādo peruestigare: ac peruestigatā cognosse. Ex quo (vt i alijs permultis) hoc etiā cum veterib⁹ philosophis placita Christianorum cōsentiunt: asserentiū nihil in tota vita aut esse ampli⁹, aut melius: q̄ diuinę veritatis patrociniū subire: & in ei⁹ maiestate conquiescere: sed in Caldeorū doctrinis atq; Gymnosophistarū disciplinis, tā celebre atq; exscultum ei⁹ studium fuit: vt eorum dogmata & leges huiusmodi homines maxime obnoxios facerent: qui in aliquo essent mendacio deprehensi: nam in republica ipsa Indorum primus quidem ordo ac dignitas eorum censebatur (sicuti a diodoro, & alijs traditur) qui philosophię sacris occupati, Optimis quidem disciplinis incumberent: hi autem ab omni prorsus seruitio ac imperio alieni erant: & quasi dijs accepti, defunctorum iusta curabant: tum rerum causas perquirentes, singulis anni principiis coueniebāt: pluuias & ventos, calores, & frigora morbosq; futuri anni prędicentes, vniuerso populo in communem vsum consulebant: q; si quis falsa prenuntiasset: haud id quidē impune faciebat: sed perpetui silētii pœna mulctabat: sic vt p totam vitam nihil omnino proloqui liceret. Nam & Socrates aperte dicebat: verum quidem hoiem pręter cętera omnia mendacii osorem esse. Qui in Symandii regis monumento iudicum quoq; imagines sculptę fuerunt: quibus ab ipso collo veritatis effigies pendebat: oculisq; pene clausis, ac libris circūpositis cōspicue. de qua re cōmode alias scripsimus cum de Hieroglyphis Aegyptiorum ageremus.

Q; erudite Pythagoras hominum ætatem in quatuor partes diuisit: atq; inibi etiam de Seruio Tullio: qui Ro. ciuium tris ætates notauerit: ex Tuberone & Gellio. Caput.IX.

Gregie pfecto & erudite factū est a philosopho pythagora ī distingueda annotādaq; hoim ætate. In quatuor eni ptes vitam ipsam distribuit hoc mō. παῖς εἴκοσι, νεανίσκος εἴκοσι, νεανίας εἴκοσι, γέρων εἴκοσι. has aūt ętates idē Pythagoras quatuor anni tēporibus cōdigna similitudine cōparabat: videlicet verno tēpori pueros: ęstati adolescētes: autūno iuuenes: hyemi senes. Accipit autē adolescētes puberes: sicuti etiā iuuenes viros. quā rē & Diogenes Laertius ī libris de vitis philosophorū recēset. Seruius aūt Tulli⁹ qui Rō. populi rex prudētissim⁹ est habitus: cū censum vrbis constitueret: ac illas classes pro ętate ordinaret: in tris quidē ptes ciues suos diuisit. vt esset: ad annū vsq;. xvii. pueri, & inde ad ānos. xlvi. iuniores: supra illā ętatē seniores: qd ipsum a Tuberone in romana historia notatum est: sicuti & Gellius quoq; in Atticis retulit. Var. autem Terentius qui est habitus togatorum doctissimus, quinq; partes hominum vitę attribuit: itaq; omnem gradum, pręter extremum, in annos. xv. diuidit. Primo enim ad annum. xv. pueros appellat: q; impubes, & pueri sunt. Secundo ad. xxx. annum adolescentes tradit ab adolescendo nominatos. Tertio iuuenes dictos ad annum vsq;. xlv. eo q; rēpub. quidē domi & foris egregie possent iuuare. Quarto seniores: q; ea maxime ætate senescere corpus hoim incipiat: indeq; in exitum vsq; vitę senectus dicitur: q; eo maxime tēpore hoim corpus senio laboret. De quo Cēsorinus vir romanus copiose ad Cerelliū scribit: quo loco Hippocratis etiā medici Solonis & Stasęę opinionem retulit in hoim ętate

signanda atq; definienda: quæ apud authores facile diligentiores competient.

Quo commento atq; sæuitia Iulianus Imperator contra Christianos desæuiret: ac de eius libris contra Christum: & qui maxime illis responderunt.

Caput. X.

Vsebius Pamphilus, Augustinus, & alij copiose memorant: qui potissimum Romani pricipes, & qua sæuitia Christianos, eorumq; religioně sunt insectati. Non enĩ ferebat. S.P.Q. Rom. adusq; Constantinos Imperatores Christianum nomen surgere: aut amplius euagari. Verum de Iuliano Imper. qui bizantius fuit: mirificum prorsus commentum: atq; adeo callidum traditur: quo Christianos populos ab instituto, atq; incepto suæ religionis depelleret. Non enim vi, non cœdibus, non tormentis (sicuti permulti fecerũt Imperatores sæuissimi quidem atq; sanguinarij) sed alia ratione aggressus est: vt eos ad veterem romanamq; religionem cõuerteret. Nam plātis prẽmijs, ac dignitatibus, tum blãdimentis etiam atq; persuasiõnibus sic effecit: vt is multo plures occupauerit, q̃ qui crudeliter eos, atq; immaniter persequendo attriuerit. quod & Ruffinus etiam ad Chromatium scribit. Idemq; tamen Iulianus augustus edicto cauit: ne Christiani homines prouinciarum procurationes haberẽt: neq; ius dicerent: q; ipsa (vt dicebat) Christianorum lex vti gladio prohiberet. Quin & cingulum militię nemini prorsus concessit: qui Romanis dijs ac numinibus non immolasset. Nam sacra illa Romana tam reuerenter: ac religiose coluit: vt vulgo etiam victimarius diceretur. Sed & pari edicto constituit: ne Christiani ipsi gentilium scholas, atq; gymnasia adire possent: quo minus in bonis studijs atq; disciplinis proficerent: quod ab ipso etiam Marcellino Ammiano refertur: vt Augustinum, Hieronymum, ac Ruffinum mittamus. Ammianus enim & si sub ipso Impera. Iuliano meruit: atq; in acie versatus est: nescio tamen quo pacto de Christianis ipsis modestius multo, q̃ aut Zosimus, aut Cor. Tacitus loquitur. Illud quoq; notandum est de eodem Iuliano: fuisse illum græce ac latine apprime doctũ: tum inter alia multa libros. vij. verbis petulantissimis contra Christum effudisse: cum parthicam expeditionem vrgeret: quibus (vt est author Hieronymus) fortissime respõderũt: Methodi⁹ Eusebius, atq; Apollinaris: sed hæc alibi copiose disserui.

Q̃ egregie doctus in omni philosophia Vergilius fuerit: & quo modo ea quę de inferis & campis Elysijs scribat, ex Gobria mago transtulerit: apud Academicum Xenocratem.

Caput. XI.

Ro comperto apud omnes est. P. Vergilium omnium philosophorũ decreta atq; opiniones egregie calluisse: quod ipsum cum locis multis probauit, tum in libro maxime Aeneidos. vi. in quo satis abundeq; videtur asseruisse: quãtum videlicet humanas omnis atq; diuinas disciplinas didicerit: Sed quę de Cocyto & Acheronte fluuijs retulit: tum de Minoe ac Radamento: qui (vt appellat) quæsitores apud inferos sint: ac de campis Elysijs: vbi beatorũ animę sempiterno æuo fruantur: ea quidem omnia ex ipis philosophiæ penetralib⁹ eruta sunt: atq; e media Academia assũpta: etsi grãmatici nostri ex Græcoꝝ fabulis atq; poeticis cõmentis accepta dicũt: nil præterea aliud quę rentes: nisi quod obuium decantatum, atq; expositũ sit: nos autem apud Xenocratě Academicum qui Platonem audiuit: relata hæc a Socrate legim⁹. Is enim ex Gobria mago de animæ pœnis atq; beatitudine, hoc idem se accepisse tradit. Sed apponamus Virgilij carmen: vt facilius intelligatur, q̃ Gobriæ relationi accedat.

Hic locus est: parteis vbi se via findit in ambas:
Dextera quę Ditis magni sub mœnia tendit.
Hac iter Elysium nobis: at lęua malorum
Exercet pœnas: & ad impia tartara mittit.

Et paulo mox.

Respicit Aeneas subito: & sub rupe sinistra
Mœnia lata videt: triplici circundata muro.

Quæ rapidis flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegeton: torquetq; sonantia saxa.
Porta aduersa ingens solidoq; adamante columnę:
Vis vt nulla virum: non ipsi excindere ferro
Cœlicolę valeant: stat ferrea turris ad auras:
Tisiphoneq; sedens, palla succincta cruenta,
Vestibulum exomnis seruat noctesq; diesq;.
Hinc exaudiri gemitus: & sęuă sonare
Verbera: tum stridor ferri, tractęq; catenę.

Sed ea nunc apponamus: quæ sapiens Gobrias apud Xenocratem referat ex ęneis tabulis cum Xersis ætate insulă Delon custodiret. Didici (inquit Gobrias) ex tabulis æneis mortalium animas (vbi corp⁹ exuăt) in occultiorē locū sub terră demigrare. In quo Iunonis regia est: quam poeta noster Vergilius infernam vocat: siquidem (inquit Gobrias) cū terræ ipsius elementū mediă orbis partem teneat: cœlū vero in specie orbis sit ei⁹ quidē mediă partē dij cęlites nacti sunt: alteram vero inferiores: partim fratres cœlicolarū: partim nepotes. Vestibula aūt ipsa eius regiōis quę Plutonis est, claustris, ęneisq; catenis vndiq; vinciunt: eos vero qui prætermeăt fluuius Acheron primo, & mox Cocytus excipit. Deinde aūt ad Minoem & Rhadamantū ducunt: in eam videlicet regionem: quæ veritatis titulū prefert: ibi eñ assident iudices cuiusq; vitam examinătes vbi neutiq̄ locus est mēdacio relictus: sed enim quibuscunq; boni dęmones in vita ipsa aspirauerint: ad Elysios căpos, id est piorū loco se oēs recipiunt: vbi ver quidē assiduum: varijs omnigenisq; fructib⁹ viget: ibidēq; lęti fōtes pnitentib⁹ vndis blăditer obmurmurant: & prata virētibus hęrbis, varijsq; depicta coloribus. Neq; desunt philosophantium cœtus: poetarumq; & musarum chori suauissime concinentes: iocunda & grata conuiuia: tum potantium venusti ac hilares cœtus: lętitia vero inuiolabilis: & vitę suauitas maxima. Nec enim frigoris illic aut ęstus nimium: sed cœli perfectio: salubritate aeris, & calore solis omnia æque amœna atq; temperata: & hęc est beatorum sedes: vbi expiatis animis diuina semper mysteria celebrantur. Ac deinceps eorum pręterea (inquit) animos lustrari conuenit: qui circa Herculem & Dionysium accedunt: tum ex Cereris cultu atq; studio spem quidem felicis itineris concipere: qui vero in flagitijs atq; sceleribus fœde vixerint: statim a furijs per ipsum tartarum raptătur in Erebum & Chaos: vbi impiorum regio est Danaidumq; puellarum irritus labor: ad explēda aquis cribra nequicq̄ nitentium: ibidemq; Tantali sitis: Titij viscera: Sisyphi saxū perpetim quidem reuolubile: iam & ferę truces sæuiētesq; se vltro corporibus circūplicăt: accensę ibidem faces: quę igne perpeti carnes oburunt: hominesq; impii & scelesti omigenis pœnis ac suppliciis assidue discruciati vexantur. atq; hęc hacten⁹ Platonicus Xenocrates ex Gobria retulit: vt manifesto ex his constet: veram esse Macrobii sententiam: qui P. quidem Vergilium dixerit omnis prorsus philosophię fuisse consultissimum.

Qui sint apud. M. Ciceronem Pentelici hermę, ac de Pentelicis columnis atq; lapidicinis diligenter multa exposita. Caput. XII.

Ideo & illud esse in quæstione apud doctiores: quo modo accipienda atq; intelligenda sunt verba hæc. M. Tullii in epistola ad Pomponium Atticū Hermę illi tui pentelici cum capitibus æneis me maxime delectant: in quibus exponēdis nō pauci admodū imperitissime incurrunt: ego aūt Pentelicos Hermas ita existimo accipiēdos hoc loco: vt imer curiolos lapideos intelligam⁹ ex marmore videlicet Pētelico: qm̄ eiusmodi sigilla Cicero i Gymnasio (vt inquit) ac Xistis collocare cupiebat: vt qui talibus monumentis atq; antiquitatum lautitiis miro studio teneretur. Lapis vero Pentelicus ex lapidicinis Pentelicorum eruebatur: de quibus nō Plyni⁹ modo & Strabo, sed etiam Theophrastus in libro de lapidibus differit: quo loco celebres tradit lapidicinas illas: quę Thebaicę, Chię, Parię, ac Pentelicę nominentur. Sed & Pausanias Pentelicas lapidicinas in Attide constituit: quę forent magno pretio. Plutarchus autem Cheroneus cū capitolii magnitudinem, atq; ingentes illas extructiones describit: columnas inquit illuc

ex vrbe Athenarũ deuectas:quæ Pentelico lapide constarent:quas ipse columnas(vt inquit)Athenis conspexerat. Sed imperante Cæsare Domitiano ad vsum atq; ornamentũ Iouis capitolini in vrbẽ delatę sũt. Is enim Domitianus incredibili sumptu,atq; magnificẽtia capitolium instaurauit:cum memorabili illo incendio magna ex parte fuisset cõcrematum. De Mercurijs vero qui Hermę a Gręcis dicantur,q̃ frequentissime apud Gręcos authores mentionem comperias:vt Plutarchum,Thucydidem,& Pausaniam:qui ab Atheniensibus referret primum fuisse institutum Mercurios ipsos inter ornamenta exculpere.

Q̃ docile animal,ac placidum sit elephas:& q̃ per funes incedere discat:tum de funambulis ac funerepis hominibus. Caput. XIII.

E Elehpãtis eorũq; vͥrib⁹,ingenio,& docilitate cũ multa a veteribus prodúcta sint:nõnulla(vt fit)quibusdam audientibus retulimus:q̃ ea videlicet animãtia inter cętera bruta fere obsequio & docilitate ꝓstẽt sic vt ad magistri imperium scribere,& per funes ambulare traditum sit:quam rem velut incredendam & fabulosam non sine risu quidam excoperũt:maioribusq; sibilis cõtẽpserunt. Quod ego apud ignaros homines,sordidisq; & vilissimis officijs occupatos pro tempore dissimulandum existimaui. Sed in tanta rerum animãtiũq; varietate,nihil tam summũ,aut tam mirũ videri debet:quin & esse id possit & credi iure optimo oporteat(vt est author Aristoteles)ꝑ mirifica & singulari naturę maiestate:qđ in his præsertim accidere par est:q̃ optimis quidẽ authoribus ac honestissimis testimonijs nituntur. Nã q̃ elephantes ipsi per funes incedere,atq; ambulare discãt:non alijs quidem verbis a nobis probari debet,q̃ Annei Senecę:qui ad hunc modum in epistolis. Leonib⁹(inquit)manus magister inserit:osculatur Tigrim suus custos:Elephantem mimus ęthiops iubet subsidere in genua:& ambulare per funem. C. vero Plynius & aduersis funibus eos subire testatur:& regredi magis pronis. Sed & Mutianus author summus affirmauit elephantem fuisse:qui ductus gręcarum literarum didicerit:solitumq; perscribere gręcis versibus:Ipse Egio hæc scripsi:& spolia Celtica dicaui. M. item Cicero nullũ esse animal refert:quod & magnitudine sua & docilitate pręstet elephantis. Eos vero hoies,qui ꝑ funes ambulare soliti sunt græci Χαινοβάτας vocarunt:a nostris autem funãbuli,seu funerepi dicũtur:qua voce apud latinos Terentius poeta,& Messala vsi tradũtur:vt Apuleiũ mittam⁹:qui funerepos homines appellat in oratione ad Seuerianum proconsulem Carthaginis.

De Mythra deo:qui pro sole apud Persas colitur:deq; illius simulachro:ac de Mythriacis sacris copiose explicatum.

Caput. XIIII.

Egebatur nuper in hortis Oricellarijs historia de Commodo Antonino Impera. qui inter alia scelera atq; flagitia(vt traditur)etiã Mythriaca sacra homicidio polluit. quo loco dubitatum est a quibusdã nõ indoctis viris,qui aderãt,quęnam sacra hęc forẽt:aut cui potissimũ numini dicata. quod a nobis exponendum est paulo copiosius ꝓ nostro studio,atq; diligentia in veterũ disciplinis:& primo quidẽ referemus de ipso Apolline:qui Mythra dictus est apud Persas:ac paulo post de sacris Mythriacis. Persę igitur(vt a multis refertur)summo cultu atq; honore solẽ habuerũt:quem Mythram vocarũt:quod & Strabo in Persis,& Herodotus alijq; cõplures testanť:simulacrũ vero eius in hũc ꝓpe modũ finxerũt:vt effigies foret leonis vultũ pręferens:tiaramq; prisco habitu gestãs:q̃ vtrisq; manibus cornua bubula cõprimeret:cui⁹ rei sensus atq; iterpretatio ab his fere explicať:qui mithologica ꝓsequũtur. Neq; illud ab re videri potest:quod a Papinio poeta in Thebaide scribitur:cum solis potestatẽ atq; nomina refert.

Adsis o memor hospitij:Iunoniaq; arua
Dexter ames:seu te roseum Titana vocari
Gentis Achæmenię ritu,seu pręstat Osyrim
Frugiferum:seu Persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mythram.

Sed & Capella Mineus in Philologię nuptijs Mythrę nomen repetit his versibus.

Te Phœbum perhibent prodentem occulta futuri.
Vel quia dissoluis nocturna ad missa Isaeum.
Te serapim Nilus, Memphis veneratur Osyrim.
Dissona sacra Mythram.

Mythriaca vero sacra ita fere habita sunt: vt in sacro antro sacerdotes conuenirent: atq; Apollinem magna veneratione prosequentes, Mythram appellarent: tum bouem ex antro correptis cornibus educerent: eiq; sacerdotes veluti Mythræ victimam immolarent: simul & hymnos aliaq; cantica decantarent: de quo & Suidas in collectaneis, & Placidus etiam grammaticus pluribus differtarunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEXTVS.

De Bellisarij principis epistola ad regẽ Totylã: cũ is de vrbe Roma diruẽda cogitaret: quibusq; verbis ab infando cõsilio deuastãdę vrbis eum deflexerit. Caput.I.

DE Bellisario principe eiusq; imperio & gestis copiose alibi scripsimus: cum tam egregia facinora gesserit: ac tam multiplici tamq; varia fortuna vixerit: sicuti in Romanis annalib⁹, & Procopij historia legitur: sed hoc loco visum mihi est non ingratum fore legẽtibus: si eiusdẽ epistolã subijciam: quam ipse Bellisarius græce scriptam ad imperatorem Totilam misit: cum is vrbem victor cum exercitu esset ingressus: ac nõ parua moeniũ partem tum diruisset: nam & pulcherrima quidem ædificia, & quę dignissima in vrbe forent incẽdi volebat: Romamq; ipsam μηλοβοτον (vt inquit Procopius) efficere: ni tantum facinus suis literis Bellisarius inhibuisset: ad regem Totylam gręce scriptis in hunc modum. Prudentis (inquit) viri officium est vrbes augere: vacuasq; ornamentis implere. Quod ipsum ad eum maxime spectat: qui probo ciuiliq; animo agere cõsueuit. Siqua vero sit vrbs: quę summo ornatu, eximiaq; pulchritudine polleat: sicuti Roma nunc est: nonne id ingenij perditissimi, atq; obnoxij dixeris: si cubi diruere illam conetur? sed enim Roma ipsa omnium quidem vrbiũ, quæ sub cœlo sũt, maxima & memoratu dignissima: non viri vnius opere, non breui momento ad id magnitudinis atq; pulchritudinis excreuit: sed regum plurimorum virorumq; clarissimorum virtutibus: longo tempore: summa diuitiarum copia: artificioq; incredibili. Nec enim breui huiusmodi vrbem (quam nũc vides) Romani extruxerunt: monumentum sane cunctis posteris eximiæ virtutis. Cæterum cum ita se res habeat: illud scire debes: q; alterum necessario sequitur: aut enim hoc in bello victus succumbes: aut annuente fortuna superabis q; si ad te victoria ipsa declinarit: Romamq; deleueris: haud rem alienam, sed tuam propriam q; o Totyla perditum ibis: sin autem eam seruaueris: regiam certe omnius pulcherrimam atq; ditissimam possederis: si vero a nobis deuictus fueris: seruata vrbe atq; incolumi, gratias immortales a victore debes expectare: sed ea diruta nulla prorsus humanitate contra te agetur. Vtcunq; autem hac in re te gesseris statim fama subsequetur: quam scias quidem eiusmodi futuram: qualem tu ipse, vel operã tua probabunt. Vale. Hactenus Bellisarius. Qua in re illud notandum: q; ipse quidem Totylas (vt inquit Procopius) cum epistolam hanc sæpius perlegisset, ac æquo animo eiusmodi admonitionem accepisset: ab incœpto opere diruendæ vrbis destitit: neq; mox quicq̃ contra vrbem molitus est: quod abunde in historia ipsa Procopij scriptum est.

Q; sit cautim loquẽdũ apud principes: tũ de rege Persarũ Cãbyse, & Traxaspe nobile exemplũ: & quomõ pręstant apud Persas qui amplius bibunt. Caput.II.

NVper habitus sermo est inter doctores quantum in vitę officiis proloqui, & quo tempore deceat: quoniam nihil fere magis in vita noxium atq; perniciosum est, q̃ intempestiue aliquid proferre: præsertim apud principes: a quibus id totum facile potest effici: quod libitum illis sit. Ad hoc autem exempla aliquot in mediũ pro re sunt allata ex Gręcis atq; Romanis historiis: vt de Callisthene philosopho, & poeta Philoxeno, aliisq; cõpluribus: sed exemplũ de rege persarum Cambyse ac Traxaspe visũ

profecto est dignum ingenio barbaro atq; truculento: cuiusmodi Cambyses fuerit regum quidem Persarum sęuissimus. Nam cum is Traxaspes, qui regi charissimus erat, nimium vini auidum regem, & vsq; ad ebrietatem perfūdi videret: eum liberius summonuit: vt parcius mero indulgeret: parum dignum referēs in rege accusari ebrietatem: quem videlicet oculi hominum atq; aures sequerentur. Quibus verbis iratus Cambyses, & ostendā inquit tibi ex ipso vino regem haud sibi excidere: neq; mēte labi: aut oculis caligare sed & manu & oculis suis probe officium suum pręstare: & simul cœpit liberius bibere: atq; capaciorib⁹ poculis seipsum vino proluere: ac iam factus vinolentus: huc inquit o Traxaspes filius tu⁹ procedat: tum iubet adolescentem sublata super caput sinistra manu procul cōsistere: & interim capit arcum rex: intendensq; illum, probabo nūc inquit falsum esse quod obiurgas: & in cor ipsum adolescentis aciem simul ac spiculum direxit. Cumq; illud pro libidine fixisset: prope accessit: ac discisso adolescentis pectore, spiculum inquit (vt dixeram) in cor ipsū aspicis? nunquid o pater mihi excido? aut in ictu aberro? Pater autem Traxaspes factus iā suo malo in loquendo prudentior fortunęq; regię & sęuitię obsequēs, nec ipse inquit Apollo certius atq; aptius arcum intendisset. Quā rem nō Herodotus modo Halicarnaseus in Persica historia, sed Anneus etiam Seneca retulit. Cōsuetudo autem apud Persarum populos fuit: vt hi nobiliores crederētur atq; in agendis officijs aptiores: qui cum se vino admodum proluerent mente ipsa consisterent: neq; ratione discederent. Ex quo Cyrus regis Darij filius, cum ad Lacones epistolā de se scriberet: non modo seipsum in magica disciplina pręstare fratri Artaxerxi asseruit: sed in potando mero adeo excelluisse: vt cum cęteris foret bibacior: mente tamen consisteret. quod a Plutarcho etiam Cheroneo traditur.

Non esse populo inuulgāda: quæ arcana in sacris sunt: ac Vergilij carmen expositū ex eleusinis sacris: procul o procul este pphani: & item de Numenij somnio digna obseruatione historia. Caput. III.

Gregie Plato & prudēter alicubi docet: nō eē illa populo aperiēda & inuulgāda: q̄ sacra & arcana in mysterijs sūt: qm̄ indignū prorsus ac foedū sit: ab eiusmodi hoībus ea illotis manibus tractari: q̄ initiatis dūtaxat animis ac expiatis patere debent. Ex quo merito laudati sunt Pythagorici philosophi: qui ppria dogmata & pręcepta inter suos tantū seruantes nemini alteri indicabant. quod Hebręi etiā in sacris legibus diligentissime obseruarunt. P. aūt Vergilius, qui mores varios ritusq; ac religiones optime tenuit, nō temere illud ad Sybillę nomē retulit.

Aduentante dea procul o procul este prophani
Conclamat vates: totoq; absistite luco.

Id enim ex elusinæ Cereris initijs assumptum a poeta est: in quibus (vt veterum probat authoritas) eos duntaxat admittebant: qui forent initiati: quod ab ipso præcone agebatur: procul esse prophanum vulgus acclamante. Vnde illud Flacci perelegans. Odi prophanū vulgus & arceo. Quando & Valerius Soranus non aliam ob causam dicitur obiisse, q̄ q̇ patrios deos, eorumq; nomen contra ius Romanę religionis inuestigauerit. Qua in re libet: etiā Numenii pythagorici somnium apponere: quo facilius intelligatur nihil foedius aut scelestius habendum: q̄ mysteria occulta religionis in vulgus prodere. Sed enim Numenius ipse, q̄q̄ in philosophia vir excellens, in eo tamen offensam numinum subiuit: q̇ eleusina videlicet sacra interpretari: ac vulgo promere ausus sit. Quo factū est: vt in somnio deas quidem eleusinas viderit forma & habitu meretricio ante apertum lupanar prostātes: eumq; huius rei causam diligenter Numenius quęreret: cum bile admodum & irata fronte illi responderunt: ab adyto se veteris pudicitię ab eo abstractas: seq; omnibus passim prostitutas: itaq; facile mox Numenius culpam agnouit: cum nihil esse petulantius diceret, q̄ de rebus diuinis, ac religionis arcanis citra verecundiā agere. Habes hoc & in primo Macrobii commentario ad Eustathium filium in quo de rep. M. Tullii disputat.

De Gallonii sumptu & dapibus verba in oratione Ciceronis exposita: atq; ibidem Luciliani versus appositi: cum Horatiana imitatione de Gallonii acipensere.

Caput. IIII.

Egebatur nuper oratio.M.Tullii pro.P.Quintio:& cũ quidã bene literati atq; eruditi adessent:orta est addubitatio de historia Gallonii,& eius luxu in his versibus:nõ vt dominent illis qui relicta virorũ bonorũ disciplina,& questũ & sumptũ Gallonii sequi maluerunt.Quis igitur hic Gallonius apud.M.Ciceronẽ sit facilius dubitatur ab eruditis,q̃ explicatur: nos autem i Lucilianis versibus pridem legimus Publium hunc Galloniũ fuisse postremę gulę hominem:& in cupediis & lautioribus cibis assidue versatum.vnde ob eã rem a Lęlio viro sapienti gurges est appellatus.Nam & Flaccus Horatius eundem Gallonium fuisse pręconẽ aliquando testatur,atq; eius mẽsam acipensere magno infamẽ:quod ex Lucilii poetę satyra mutuatus est:versus autem Lucilianos(quoniã lepidissimi sunt)libitum est adiicere:sicuti & .M.Cicero in libro de finibus refert ex satyra ad Lapathum.

Lælius præclare & recte Sophos,illeq; vere
O publi gurges Galloni es homo miser inquit.
Cœnasti in vita nunq̃ bene.cum omnia in isto
Consumis squilla atq; acipensere cum decumano.

Sed & Florens Tertullianus Curii aleam,Apici gulam,& Gallonii sumptum,& Antonii ebrietatem incessit:vt ex his omnibus facile quisq; intelligat: quid in oratiõe.M.Tullii Gallonii sumptus significet:quin Romæ etiam inspeximus hanc de.C.Gallonio & vxore inscriptionem in marmoreo lapide.

D.M.GALLONIAE.C.F.QVAE EPICHARIS.C.GALLONIVS.C.F.
VIP.MARITTIMOS ET PATER FECIT.

Quibus verbis Caracalla Imper.cum Iulia nouerca pudore vendito sit congressus quantumq; flagitii &,malorum ex nimia imperandi licentia oriatur.

Caput.V.

Otum carmen est:& apud veteres olim in vrbe celebratum:
Cui plus licet,q̃ par est:plus vult,q̃ licet.
Hoc enim in vita mortalium fere accidit:vt cum imperio ipso licentia maior in dies fiat.Vnde omnia prope scelera ac flagitia reiectis legibus oriuntur. Quod ipsum infinita quidem exempla testantur:quæ in Græcis ac Romanis annalibus passim leguntur.sed illud visum mihi est dignum relatu de Antonino Augusto Caracalla eiusq; cõiugio.Nam cum Iuliam nouercam haberet:eaq; egregia forma & eleganti præstaret:forte accidit:vt corporis partem pręsente Antonino impera.paulo incautiꝰ nudaret:qua cõspecta,cum in eam procliuius exarsisset Antoninus:velim inquit si liceret.Iulia vero(vt ingenia mulierum sunt)arrepta statim occasione si libet,licet respondit:leges dat imperator non accipit.Quibus auditis Antoninus idem Caracalla ad obeũdum scelus audacior factus est:ac nuptias cum nouerca Iulia celebrauit:& ad parricidium(vt inquit Spartianꝰ) adiunxit incestum:siquidem Iuliam duxit vxorem:cuius filium paulo ante occiderat. Ex quo per lepido scommate Helii pertinacis illusus est:cum eundem non Parthicum modo Alamanicum & Arabicum Impera.sed Geticum etiam appellauerit. Neq; autem adhuc Mario maximo assentimus:qui eam meliorem esse rempub.atq; tutiorẽ dicit:in qua princeps ipse malus est,q̃ in qua sint amici principis mali:nam facilius est(vt apparet)a bono principe malos corrigi:q̃ malum principem a bonis superari:etsi huic sẽtentiæ Iulius quoq; Capitolinus parum accedat:sumpto de Imperio Domitiani Augusti exemplo:quod alibi etiam latius explicauimus.

De studio philosophi Euclidis in bonis disciplinis:ac de Hieronymo etiam q̃ vehementer & assidue inuigilaret:tum quibus præceptoribus atq; vrbibus doctrinam acceperit.

Caput.VI.

Robe factum est a veteribus:qui Euclidis philosophi studium atq; eruditionem summis laudibus sunt prosecuti:præter enim assiduam eius diligentiam atq; labores maximos in percipiendis disciplinis,in audiẽdo etiam Socrate promptũ & alacrem animũ probauit:sicuti philosophus Taurus rettulit:vir inter Academicos Hadriani ætate excellens.Nã cũ ipse Euclides propter Atheniensiũ decretũ cõtra

Megarenses nō posset Athenas se conferre ad audiendum Socratem:quoniam capitale foret:si quisq̄ Megarensium ab Atheniensibus esset comprehensus:nō tamen putauit magis periculi rationem habendam,q̄ studiorum:sed muliebri veste indutus,& pallio(vt inquit Gellius)versicolore amict⁹,capiteq; obtectus sub ipsam noctem a Megaris Athenas itabat:vt per noctem saltem audire Socratem:atq; aliquid discere liceret.tum etiā sub lucem eadem veste intectus in patriam Megaram remeabat.Hieronymus autem noster in omnibus prope disciplinis vir sūmus,non minore studio ac diligentia honestis artibus incubuit.Nam & Romę prius:& in Bizantio mox,atq; Anthiochia:demūq; apud Solymos plures ac varios praeceptores audiuit:sed cum Iudaei ipsi ex veteri lege neminem possint Christianum edocere:impetratum est tandem a Hieronymo vt Hebręam eruditionem horis saltem nocturnis liceret adire:eoq; nomine Barbanum quendam audiuit:qui siquādo a cęteris iudęis deprehendi metueret:Nicodemum alium & ipsum Iudęum in pręceptoris officio substituebat:tantumq; adeo & vigilando assidueq; componendo consecutus est Hieronymus:vt plura quidem idiomata egregie didicerit.Quod ipse etiam Augustinus in libro ad Cyrillum de Hieronymo testatur:qui eum scribit nō Hebraicā modo,Grecamq;,& Chaldaicam,sed Latinam,Persicam,Arabam,Medam percepisse:etsi plærīq; affirmant:hūc ipsum librum minime Augustino ascribendum.Illud certe notissimum:q̄ idē quidem Hieronymus in humanioribus literis Aelium Donatum,atq; Victorinū audiuit.In sacris vero Gregorium Nazianzenū Apollinarem Antiochenum,& Didymum Alexādrinum:sicuti ex Iudęis Barbanum quem diximus:hunc enim Hieronymus nocturnum p̄ceptorem appellat.Sed hoc totum copiose Hieronymus refert in epistola ad Pāmachiū & Oceanum:modeste tñ(vt hominē deducit)posteritatis causam atq; religionis agētem.

De.XVI.cœli regionibus:& quae numina cuiq; sint ascripta:ex Mineo Capella relatum:& alia obiter addita.

Caput.VII.

E veterum diis atq; numinibus cōplura quidem & latine,& graece scripta legentur:nec enim defuerunt qui libros integros huic operi dicauerint.nos autem ea nunc obseruanda putauimus:quae cœli regiones designarunt:quibusq; locis propria numina sunt attributa:sicuti prisca illa theologia existimauit.Vniuersum igitur cœlum in regiones.xvi.signarunt:vt quaternario numero quamlibet partem absoluerent.Primo enim ipse Iuppiter optimus maximus collocatur:quem a iuuando patrem genitoremq; omnium dixerūt:cui collegas.xi.faciunt,vt a Q.Ennio scriptum est.Qui vero subsequuntur dii:a Capella Mineo Iouis milites appellātur:nā post ipsum Ionē dii Consentes,Penates,qui & Patrij & Genethlii,Salus,ac Lares,Ianus etiam & Nocturnus,& Opertanei.Tertio loco Praediatus,Quirinus,Mars,Lares militares,Iuno,Fons & Lymphę,diiq; Nouensiles:sequūtur deinde Iuppiter Secundanus Opulētia & Minerua:quib⁹ Discordiam,Seditionē ac Plutonem addunt:mox aūt Lympha syluestris,Lar cœlestis,Mulciber,& militaris Fauor.Sexto loco Ceres,Tellus terręq; pater,Vulcanus,Genius,& Iouis filij Pales,Fauor:& Solis filia Celeritas.Septimo Fraus ipsa:quę Mercurio solet in rebus omnib⁹ obsecundare.In octauo Ver,& Venuleia,vt apud Verriū notatū.Nono vero Iuno hospita,& Genius:in decimo Neptunus Neurita,& Lis.In.xi.Cōsus:vnde consualia Romae celebrata:& Consi ara nobilis.In.xii.Fortuna,Valetudo,Pauor,& Manes.In.xiii.Sancus deus:vnde quidam sancire,& sagmina deduxerunt.In.xiiii.Fata,seu Parcę:hoc est,Decima Nona & Morta:vt Cesellius tradit:siue vt alij volunt Clotho,Lachesis,& Atropos:quę Iouis maximi sententias excipiunt.In.xv.autem sede Saturnus,Iuno cœlestis,Veiouis,ac dii publici.Et in vltima Nocturn⁹ & Ianitores terrestres:qđ ip̄m,cum ab aliis,tum a Mineo Capella seruatum est:in Mercurij atq; Philologię nuptiis.Neq; de multiplici varioq; Iouis nomine differendum est:cum vel trecentos quidem Ioues.M.Varro enumerauerit:vt author est Florens Septimus.M.autem Cicero in.xvi.partes cœlum ipsum scribit diuisum.Quod ex Hetruscis cōmētariis sumptū est:quorum videlicet disciplina diligēti cura examinabat:qua maxime cœli parte fulmina ipsa & tonitrua mitterēt:

quod Anneus item Seneca & C. Plynius testantur: sicuti copiose in epistolicis exposui.

De literarum notis in veterum causis, tum de silentio in iudicijs, & Plautinus locus expositus. Caput.VIII.

Moris fuit apud veteres: vt in quęstionibus & causis peragendis iudices ipsi, quibusdam literis rem denotarent. Siqui.n. absoluebantur: aut cõdemnabantur: notas ad id proprias apponebant: velut etiam in causę ampliatione: quod a Pediano Asconio diligenter obseruatum est. Nã siquis forte a iudicibus damnatus erat: id ipsum. K. litera notabatur: sin erat absolutus. A. apponebatur. signum vero ampliationis: cũ res ipsa in tempus diffinderet. N. L. adijciebant: ꝙ ex eo nõ liquere signabat: eoq; modo causę ampliationẽ nasci asserebãt. Quid autem intersit inter comperendinationem & ampliationem egregie idem Pedianus explicat: qui legem quoq; Glauciam ob id latam scribit de ipsa comperendinatione: vt sententia diceretur: si esset absoluendus reus: vel amplius pronuntiaretur: si videret damnandus: cum causæ obscuritas foret: quod & M. Cicero locis pluribus insinuat. De silentio autem in causis pauci ex veteribus meminerunt: etsi apud comicos facilius id comperias: vnde locus ille maxime Plautinus a Blepharone prolatus de gemino Amphitrione.

Dextro eodem in loco: signo eodem: apparet probe
Vt primum tonuit: cicatrix rufula: sublurida:
Iacent rationes: silet iudicium: quid dicam nescio.

Hinc etiam (vt dixi) silentia in iudicijs: cum nihil vtiq; appareat: quod ex re vł coniectura aliqua iudicari possit. De his vero literarum notis agitur etiam in probi Valerij commentario: quem de notis, earumq; ratione composuit.

De mollitie Hortensij oratoris ac Demosthenis: tum perlepida historia de Hortensij munditia: qui diem collegę dixit: ꝙ illi togę structuram deturbauit. Caput.IX.

Scriptum est ab his: qui oratorum mores & vitam explicarunt: fuisse Demosthenem in vestitu cultuq; corporis nimium affectatæ venustatis atq; elegantiæ: quod illi etiam probro & quasi dedecori ab inimicis est obiectum. Verum de Qu. Hortensio pari admodum referuntur: ꝙ is quidem vel apud Romanos ipsos tam accurato & molli habitu & vestib⁹ vteretur, vt risu dignum sit: ne stomacho dicam: tanta illum mollitie, luxuq; pene fœmineo vixisse: in ea præsertim ciuitate: quæ vitæ grauitatem ac modestiam egregie supra cęteras coluit. Mitto enim ꝙ idem Hortensius frequẽs ad speculum accederet: faciemq; ex eo quęritaret: ne toga vlla in parte non belle posita visceretur: & fluentes sinus molliter agens: qui lateris modũ elegantius q̃ Romanum virum deceret ambirent. Sed illud certe dignum obseruatione: eundem quidem Hortensium sic ex professo venustatem coluisse: vt cum ad speciem munditiemq; cultior & ornatior aliquando incederet: diem collegę dixerit de acceptis iniurijs: ꝙ is in locum angustiorem illi obuius, togę structurã offensu fortuito destruxerat: eamq; de loco deturbauerat. Quod i suo quidem collega (vt ait Macrobius) velut capitale est insectatus: adeo se Hortẽsius ad omnẽ venustatis mollitiẽ de industria componebat: ne dicã effœminabat. Ex quo. L. etiam Torquat⁹ in quadã causa apud iudices Dionysiam illũ saltatriculã & Histrionem appellauit: ꝙ inter agendum argutijs & manuum gesticulationibus pręnimis vteretur: quam rem copiose alibi enarrauimus.

De sęuitia. L. Syllę, & Vedij Pollionis: qui seruos in piscinas conijceret ad Murenas: et de Octauij Augusti animo contra eam feritatem. Caput.X.

Scriptum est in veterum commentarijs de sęuitia & crudelitate. L. Syllę, ac Vedij Pollionis: ꝙ is quidem. L. Sylla tanta animi crudelitate æstuauit: tamq; auide humanum sanguinem (vt ait Seneca) bibit vt. vij. milia Romanorum ciuium interimi atq; contrucidari iusserit. sicuti Appianus, alijq; permulti referũt. Sed illud de Pollione Vedio nimium q̃ inusitatæ ac prodigiosæ feritatis iudicari potest. Is enim Vedius cum piscinas magno studio ac diligentia haberet: Solitus est seruos suos

occidere:eosq; piscibus vorandos prębere:vt hominũ cruore pastos comesset. Quod hercle in Romana quidem ciuitate non scelestum modo, sed i primis nefarium haberi debet: Octauio pręsertim imperante. De qua re Septimius Tertullianus copiose scribit: in libro quem de Pallio fecit. Anneus vero Seneca cum Cæs. Neronem ad Clementiam instrueret sic inclamat. o Vedium mille mortibus dignum: qui deuorandos seruos murenis obijciat: quas erat esurus. Qua in re illud etiam accidit dignũ Octauij Augusti prudentia & mãsuetudine. Nam cum is apud eundem forte Vedium cœnaret: ac puer qui ministrabat cristallinum fregisset: statim Vedius interimi illum, murenisq; obijci iusserat: sed cum ad Augusti pedes confugisset: auxilium et opem implorãs, absolutus est. Quam rem libitum est Annei verbis repetere: ex libro quem de ira scripsit ad Nouatum. Cum diuus inquit Augustus apud Vedium Pollionem cœnaret: fregit vnus e seruis cristallinum: ex quo rapi eũ ad mortem Vedius iussit: nec vulgarem quidem: nam murenis obijci iubebat: quas ingens piscina continebat: quis non putaret hoc illum causa luxurię facere: sęuitia erat: sed euasit e manibus puer: & ad Cæsaris pedes cõfugit: nihil aliud petiturus, q̃ vt aliter periret: ne esca piscium fieret: in quo adeo motus est nouitate crudelitatis Cęsar: vt illum quidem dimitti: & cristallina potius omnia perfringi iuberet: piscinamq; compleri. Hinc etiam. C. Plynius tradit fuisse a Vedio Pollione immurenis sęuitię documenta excogitata: qui eques Romanus fuit: cum in earum viuarijs damnata mancipia immergeret.

De lecanomantia veterum, quomodo et quibus sacris fieri consueuit: ac de voce et natura dęmonum: & alia itidem ex Ioanne Zeze repetita.

Caput. XI.

Nter genera & potestates diuinationum, quas veteres coluerunt, pars etiam illa reponitur: quæ fieri per peluim solebat: aut per folium: (vt quidãm dixerunt) Græci eam frequenti vocabulo Lecanomantiam appellant: de qua &. C. Plynius alicubi disserit: sed paulo tamen p̃ssius: vt eam reprehendere potius, q̃ explicare voluerit. In Græcis vero commentarijs permulta comperies: in quibus hanc ipsam lecanomantiam illi præcipue exponunt: qui Academiæ dogmata sectati sunt: quoniam de genijs fere dęmonibusq;, & diuinandi ratione, supra cæteros philosophos diligenter et accurate disputant. cuiusmodi sunt illa: quæ a Michaele Psello de natura et viribus dæmonum, ex Marci disciplinis referuntur. Fit etiam inquit vaticinatio per peluim: quæ lecanomantia dicitur: qua & rustici sępe vtuntur: quemadmodum per aerem quoq;, & per frondes rerum prędictiones fieri solent: sic ipsa quidem diuinatio per peluim censetur: maximeq; apud Assyrios populos in pretio est: siquidem magnã ex parte cum dæmonibus conuenit: qui a tali materia haud prorsus abhorrent. Vaticinantes igitur peluim aqua plenam accipiunt: quam cum dæmones irrepserint: leniter primo illapsi residẽt: sic vt subsilire quidam spiritus videatur. Nam etsi aqua ipsa in peluim fusa, secundum eius substantiam a cæteris aquis minime differat: adhibitis tamen quibusdam carminibus, ex eorum potestate maxime pręcellit: vt aptior multo sit ad illum fatidicum spiritum excipiendum. Id autem est dęmonum proprium: vt cum attracti aut illecti in peluim sunt: ex eo quidem lapsu perexiguus sonus, ac significationis expers audiatur: deinde in ipsa vnda oberrans, & quasi lusitans exilem sibillum insusurrat: quo futura prænosci possint. Is enim spiritus vocem pretenuem emittit: quo ipsi dæmones minus intelligantur: & obscuritate rei facilius hominũ votis imponant. Et reuera perexillis vocula dæmonum & exigua est: quod olim noster quoq; venetus Hermolaus dicebat: vocem se dæmonis prætenuẽm, & pene subsibilantem audisse: qua ille de Aristotelis forte entelechia interrogatus sibi ipsi, & Georgio Placentino respõsitauit. Ioannes autem Zezes vir doctrina multiplici, totiusq; antiquitatis curiosus, de ipsa vaticinandi parte in Homericæ Iliadis commentario scribit: ea referens quæ ad istiusmodi vaticinationes conueniant. nam & veterem et nouam lecanomantiam tradit: & in quibus potissimum differant. Vetus enĩ qualis illa Vlyssis: noua autem, quæ ex aqua ευλεκαιη. & in qua aurum, argentum, electrum: æra: & lapides: aliaq; id genus veniebant: nullæ vero adesse mulieres: aut aliqui cum mulieribus coinquinati poterant: sed & vestes, et

cętera ad id instrumenta ab eodem Zeze referuntur: sicuti alibi dictum est.

Quibus elementis, atq; initijs animantia dicātur constare: ac de quinta essentia ad vniuersum orbem disponendum, atq; absoluendum. Ibidemq; Mercurij verba relata: et Vergilij carmen expositum. Caput. XII.

Qui de elementis animalium atq; principijs diligenter scripserunt: omnia quidem animantia tradunt ex quatuor elementis constare: hominem vero ex hisdem, ac diuino etiam spiritu: quem alij quintam essentiam, seu perfectionem vel harmoniam dixerunt: quæ per vniuersum decurrere, atq; transmeare facillime posset. Dicunt igitur ab ipsa terra carnem haberi: ab aqua humorem: ab aere anhelitum ab igne feruorē: a diuino spiritu ingenium, seu nauis rationem: qd ipsum & philosophi aliquot asserunt. Romani autem Theologi, vt Val. Soranus, Var. Terenti⁹ & Figulus, sub nominibus deorū hoc totū intellexerūt: quos geniales vel patrios vocarunt. qm̄ sunt hęc oim quidē rerū semina, atq; pricipia q̄ gręci τασαχεια appellāt: tametsi Lunā quoq; & Solē (vt ē author Fest⁹) cū reliqs signis iter geniales deos cōscripserūt. Poeta aūt Verg. vt i oī philosophia egregie doct⁹, ad hūc modū id exequit sub Anchisę psona.

Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes,
Lucentemq; globum lunę, titaniaq; astra
Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
Mens agitat molem: & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudum genus: vitęq; volantum:
Et quæ marmoreo fert monstra sub ęquore pontus.
Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus: quantum non noxia corpora tardant.

Quam rem noster Vergilius ex adytis videtur Academiæ (vt alia permulta) trāstulisse: siquidem a Platone philosopho assertum est: deum ipsum, cum molem hāc toti⁹ orbis construere atq; disponere decreuisset: animam quandam, seu spiritum vel rationem excogitasse: cui⁹ sapiētia vniuersus fere orbis aptissime cōponi, atq; adornari posset: & ad rerū ordinem: & ad singularem decorē. In qua sententia & Mercurius ægyptius fuit: qui diu ante Platonis ætatem floruit: cuius verba hoc loco subijciemus: quo cumulatius hoc totum pcipiatur. Animantium inquit corpus ex quatuor elemētis cōstitutū est a deo: habet enim aliquid in se ignis: aliquid aquę: aliquid terrę: neq; tamen ignis est: neq; aer: neq; aqua: neq; terra: quę facile probari possunt: nā terrę ratio in carne est: humoris in sanguine: aeris i spiritu: sicut ignis in calore vitali: sed neq; sanguis a corpore secerni potest: sicut humor a terra: neq; calor vitalis a spiritu: sicut ignis ab aere: adeo rerū omniū duo sola repetiūtur elementa: quorū omnis ratio in nostri corporis fictiōe conclusa est. Itaq; ex rebus diuersis ac repugnantibus homo factus est: sicuti & mundus ipse ex luce ac tenebris: ex vita & morte. Quę duo inter se & in hoīe pugnāt: vt si aīa superior euaserit: quę ex deo trahit originem: fit immortalis: & in clara perpetuaq; luce versetur: sin corp⁹ euicerit animam: suoq; imperio subiecerit: in tenebris sempiternis, atq; in obitu delitescat. Id ipsum & Brachmanę asserunt: vt copiose probatur eorū decretis. Sed hęc de altioribus disciplinis theoremata, maiorem sibi curam atq; otium requirunt quę secreto operi explicanda reseruamus.

Relatum de Carmanis populis, q̄ mirifica sit eorum consuetudo in suspendendis occisorum capitibus, & eorum linguis esitandis. Caput. XIII.

Inter alia quæ de Carmanis populis memorantur, illud etiam visum mihi est admodum mirificum: neq; indignum: quod a nobis repetatur: qui ex eorum numero sumus (vt inquit eleganter Augustinus) qui scribēdo proficimus: & proficiendo scribimus. Relatum est igitur neminem apud Carmaniæ populos vxorem posse ducere: nisi caput occisi hostis ad ipm regem detulerit. Rex autem craneum, seu caluarias (vt Celsus appellat) occisorum in regia statuit: linguam vero e faucibus auulsam minutatim

concidit:paneq; permixtam illi degustandã porrigit:qui ad regem caput amputatum pertulit:tum suis familiaribus atq; aulicis ceu sapidissimum cibum edendum præbet. Quin apud eosdem ille rex haberi solet celebratior atq; præclarior:ad quem plura occisorum capita deuehantur. Quod cum alij tum Strabo in geographia testatur:vir in omni antiquitate peruestiganda solertiæ singularis.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEPTIMVS.

De ingenio & eruditione Gregorij Nazianzeni & Basilij: & quo affectu ac studio simul ab humanis literis ad sacras & diuinas concesserint. Caput. I.

Vantum naturæ similitudo,& studiorũ ratio in cõciliandis hominum animis atq; coniungendis possit,satis testãtur philosophorum libri:in quibus exempla etiam non pauca referuntur:tum græcorum hominũ: tum latinorum. Sed cum forte eorum mores atq; vitam consyderarẽ: qui in Academia Christiana maxime præstiterint:dignũ memoria putaui:quod a Ruffino Aquilegiensi(qui didimum Alexandrinum habuit præceptorem)scribitur:de Basilio,et Gregorio Nazianzeno:eorũq; singulari inter se affectu et diligentia. Sed enim Gregorius idem(qui ex Nazianzo oppido fuit)cum præclara eloquentia foret:atq; Basilium egregio affectu coleret:tantũ confisus est eius animo atq; amicitia(nam simul rhetoricam docebant)vt sedentem illum ac rhetorica præcepta exhibentem,de officio(vt inquit Ruffinus)differendi deponeret:atq; iniecta manu ad Academiam Christi perduceret:in qua altioribus disciplinis,ac diuinis mysterijs studio indefesso,& solertia singulari,per annos tredecim incubuerunt:quo veritatis arcana generi humano vberi⁹ atq; cumulatius explicarent. Sic enim de vtroq; idem Ruffinus ad Chromatiũ scribit. Gregorius & Basilius episcopi ambo nobiles:ambo Athenis eruditi:ambo collegæ:ambo de auditorio egressi ad rhetoricam profitẽdam imperante Theodosio Augusto rogabantur. Nam et Hieronymus hunc ipsum Gregorium,non modo vt optimum præceptorem in optimis disciplinis agnoscit:sed et eloquentissimum virum merito appellat. Sequutus autem i ipso dicendi stilo Polemonem Laodiceum traditur:ac inter alia permulta contra Iulianum imperatorem librum pro re Christiana egregie scripsisse:q; ille contra Christianum impudentissime libros aliquot in expeditione illa Parthica effuderit:quod ab eodem Hieronymo locis pluribus relatum est.

De Hieroglyphicis ægyptiorum literis:ac de vulture & ape eorumq; Symbolo:tum de cruce etiam ipsa nobilis consyderatio. Caput. II.

E literis ægyptiorum,quæ hieroglyphicæ appellantur,cum apud veteres authores mentio est:tum in obeliscis etiam nunc consyderari hoc potest:in quibus figuræ illæ,& effigies animantum diuersorum,herbarumq;,fluuiorum,& arborum,sculptæ eius gentis philosophiam disignant: sicuti Strabo & .C. Plynius grauissimi authores testantur. Nam in obeliscis regum Sesotidis atq; Sẽnosornei:qui ex Aegypto in vrbem deuecti sunt:per eiusmodi Symbola & Hierogyphicas notas,rerum naturæ interpretatio adnotata est:ita enim Aegyptiorum philosophia creditur primo illustrata:Quod ab eodem Plynio et alijs traditur. Inter alias vero effigies,scarabeos,apes,fluuios,boues,vultures,aliaq; id gen⁹ notare consueuerunt:porro ex ipsa effigie apis,symbolũ regis designabatur:q; is in obeundis vitæ officijs,non minus iustitiæ aculeum,q̃ dulcem mellis clementiam habere debeat:in vulture autem naturæ geniũ ac miestatem indicabant:q; inter has volucres fœminæ duntaxat inueniantur:de quo et Marcellinus Ammianus in Rom. historia scribit:& Plutarchus item Cheroneus. Quin illud etiam multo magis consyderandum est:de signo ipsius crucis,y olebant enim ægipti sacerdotes ac philosophi,per eius effigiem spem venturæ salutis intelligi:quod & Ruffinus author diligens in sacra historia refert:Inter sacerdotales literas dicens relatam crucem: quæ vitam venturam allegorice designabat:sed hãc partem πεϱι των ιεϱογλυφικων τηϲ αιγυπτου copiose explicauimus in epistolicis:ea fere omnia referentes: quæ arcana ista ægiptiorum sacra denotarent.

Factum memorabile octauij rom. oratoris cum rege Antiocho: & de sagminibus legatorum, quę in clarigatione gestabant: ex iureconsultis & alijs. Caput.III.

Otatum est in romanis exemplis de. C. Octauio: et eius ingenti animo: quem in legatione ad regem Antiochum egregie probauit: vt hominē decuit roma. & in omnibus vitæ officijs maxime pręstantem. Nam cum forte rex Antiochus dilaturum se responsum diceret: neq; tum aliquid romano oratori respondendū putaret: Octauius inibi virga (quam manu tenebat) locum circunscripsit: & prius inquit o rex q̄ hoc ipso circulo egrediare, responsum dabis, Qua in re miratus hunc animum rex Antiochus in rom. ciue, pro tempore dedit responsum. Sed in ea mox legatione idem. C. Octaui⁹ interfectus fuit: quo factum est: vt Sen. P. Q. R. statuā illi (vt inquit Plynius) in rostris loco quidem oculatissimo, poni iusserit. Neq; illud ignorandū est: q̄ ipsi legati vir gati virgam gestare apud veteres cōsueuerūt: sicuti etiā sagmina et verbenas: sicubi clarigatū accederent: id est ad ea clara voce repetēda: quæ ad ius Rom. populi pertinere nt. Vnde Martianus etiam iureconsultus (qui a Didio Iuliano iussus est occidi) sanctum refert a sagminibus dictū: sicuti in pādectis habet: sanctum est inquit quod ab iniuria hominum defensum atq; munitū est. Sanctum aūt dictum a sagminibus: sunt enī sagmina inquit herbę q̄dam: quas legati popu. Ro. ferre solent: ne quis eos violaret: sicuti & Græcorum legatis accidit. Quin & Sex. Pompeius de verborum significationibus libro. xxii. pro verbenis inquit sagmina accipi: q̄ ex loco sancto a consule Pretore ve legatis proficiscentibus ad fœdus bellumq; indicendum traderentur. vnde illum Neuianum.

Ius sacratum Iouis iurandum sagmine. Mittimus autem quę Liuius & cæteri de hoc scripserint: ne studio magis ambitionis, q̄ veritatis indultum videri possit.

Qui de ingenio dęmonum scripserit: ac de Gnosticis & Euchetis: quibusq; sacris dęmonem se concipere putarent digna memoria obseruatio. Caput.IIII

Nter philosophos veteres, qui & ingenio clari, & doctrina pręstiterunt: maxime quidem Academici numerātur: hi autem de genijs multa ac dęmonibus scribentes: diligenter obseruauerūt quo habitu sint: quaq; potestate polleāt: nam habere illos vires maximas, & in quaq; re mira quædam efficere pro comperto affirmāt. Quod & Christiani philosophi pari consensu asserunt: vt Psellus: Origenes Adamātius: & Augustin⁹: in eo pręsertim libro: quem de potestate dęmonu composuit: sed quo pacto, quibusq; sacris Euchetæ & Gnostici dęmonem se olim concipere dicerent: dignum profecto memoria est: cum inter alia quoq; portenta ac prodigia magicę vanitatis, id ipsum merito referri possit: nam diuinationis genus, quæ Necromantia dicitur. In hunc modum fieri solitum ab ipsis quidem Gnosticis inuenio: qui alio verbo εὐχῖται vocantur. Decimo Calendas Aprilis quo die Iesus Christus a Iudęo populo cruci affixus est, conuenire hi solent cum puellis sibi notis: qui Gnostici dicuntur: tum per actis quibusdam sacris, atq; luminibus extinctis simul coitum ineunt: vel cum sorore: vel cum filia: nec vllam prorsus rationem habent affinitatis: dein autem nono mense in eundem locum redeunt: puellasq; aduocant: & natos infantes ab illis accipiūt: eorumq; corpus circuncidūt: tum effluente vndiq; cruore phialas implent: & puerorum simul corpora cremantes cinerem q; accipientes cruori commiscent: atq; eo condimento epulas & pocula clam vbicunq; incedant condiunt: tum his quidem sacris & alimentis diuinos quasi characteres in illis imprimi atq; infundi existimant: ac ipsa etiam dęmonia liberius concipi & felicius retineri. Sed ijdem pręterea Gnostici dogma proprium ab insano quodam (vt inquit Psellus) acceperūt: quorū opinio fit: vt vn⁹ omnino pater credatur: cui filios duos ascribūt: antiquiorem primum: alterum vero iuniorem: principia aūt: tria: nam patri supercœlestia tantum: iuniori aūt filio cœlestia: seniori subcœlestia gubernari referunt: quod ipsum dogma, nihil fere (vt inquit Psellus) a poeticis fabulis anilibusq; ineptijs abhorreret. quę res non ab Augustino ac Eusebio tantum ridetur: sed a cęteris quoq; sacris authoribus: qui pro veritate ipsa & religione summis quidem laboribus atq; diligentia excubantes euigilarunt.

De Maximiani imperatoris sęuitia in Christianos:& q̄ affectus morbo animũ cõmutarit:tum eiusdem edictum positum pro religione ipsa Christianorum.

Caput.V.

Nter alios pluris,qui Cristianam religionem crudeliter persecuti sunt,Galeri⁹ Maximianus numeretur:qui varijs tormentorũ ac pœnarum generibus Christianos ipsos pessime affecit:quod ab Augustino,Eusebio alijsq; copiose exponitur:sed is tamen Maximianus cum in tabificum morbum atq; pestilentem incidisset:ac illi a medicis relatum foret:non aliter posse illum morbum curari:nisi a Christianorum sanguine & cędibus abstineret:quibus auditis imper.Maximianus edicto cauit,vt quicunq; essent christiani suum numen ac deos extra omnem iniuriam colerent:ac rite in religione perstarent.Sed libitum mihi est:hoc ip̄m edictum Maximiani Impe.& Costantini Augusti referre:in quo aperte constabit:quantum Christianæ religioni Maximianus concesserit homo alioqui sęuissimus & Imperator orbis terrarum:& qui annos plures Christianos ipsos crudelissime fuisset insectatus:nam idem Maximianus natura quidem atrox atq; sanguinarius fuit:quo etiam(vt a quibusdam traditur)nullum prope animal in tota vita crudeli⁹ habitum est.Edictum hoc est:quod per omnis fere vrbes pro decreto Imperatoris dicitur publicatum.Impera.Cæs.Maximianus inuictissimus Augustus,pontifex Max.Germanicus,Aegiptiacus,Thebaicus,Sarmaticus.v.Persicus.ij.Carpicus.vi.Armenicus,Medorum & Adiabenorum victor,Trib.Pontifex.xx.Imp.xix.cos.viij.pat.pat.proc.& Imp.Cęs.Flauius.Val.Cõstantin⁹,Pius,fœlix,inuict⁹,Augustus põt.Imper.v.cons.iiii.pat.pat.proc.Inter cætera,que ad vsum reipublicæ decernimus:primo quidem volueramus secundũ antiquas leges,& publicã Romanæ obseruãtiæ disciplinam omnia moderari:inter quæ etiã hoc addere:vt Christiani,qui paternam religionem reliquerant:ad eam rursum reuerterentur:sed quoniam suo quodam iudicio tanta eos obstinatio huiusce rei habuit:vt nullo modo ad cultum antiquę religionis redire vellent:quę a maioribus nostris fuerat instituta:sed eo magis pro voluntate sua vnusquisq; legẽ sibi ipsi constituit:& i locis diuersis plæbs diuersa cõcurrit:cũq; his propositum a nobis edictum fuisset:vt ad patrias leges redirent,& veterũ authoritate constitutas:plęriq; illorũ magis se periculis subijcere:cædesq; innumeras perferre:q̄ præceptis talibus obedire maluerunt.Quoniamq; in eadẽ adhuc sententia permulti obstinatius agunt:vt nec dijs Romanis honorem vllum redderent:neq; suæ religioni satisfacerent pro nostra clęmentia atq; mãsuetudine,quam omnib⁹ exhibemus,etiã nũc erga Christianos putauim⁹ probandã:vt rursus Christiani sint:& cœtus habeant:& conuenticula,in quibus orare consueuerunt:construere atq; ędificare possint.ita tamẽ vt nihil cõtra pub.disciplinam faciãt:alijs vero locis atq; epistolis satis indicauim⁹ quod eos oporteat obseruare:vnde hæc nostra indulgentia illis concessa:suum deum exorare debẽt ꝓ salute nostra:& pro reipublicæ statu:vt ea integra atq; incolumi,ipsi etiam securi agere in proprijs laboribus possint.Hoc autem edictum ex Romano sermone Pamphil⁹ Eusebius in gręcam linguã conuertit:cui ab imperatore Cõstantino concessum est:vt annales ac gesta Cæsarum euoluere:ac pro arbitrio legere posset:vnde sacram historiam pari studio atq; doctrina conscri psit:quam deinceps Turrantius Ruffinus vir magna doctrina & lectione multiplici in latinum sermonem transtulit.

De municipibus Roman.P.& quid apud Horatiũ sit digni cęrite cęra,expositũ ei⁹ carmen:tum quib⁹ causis atq; rationibus municipes Romani essent,copiose explicatum.

Caput.VI.

N iure ciuili Romano pnultę quidẽ rationes afferuntur:quibus.S.P.Q.R.quosdam populos atq; municipes non tantum iure Quiritum donauerit:sed multis etiam oneribus atq; damnis exemerit:cuiusmodi nominãtur Attellani:Cęrites:Prenestini & eiusmodi alij.Primi autem omnium facti sunt populi Romani municipes Cęrites:& hi quidem(vt est author diligens Gellius)sine vllo iuris suffragio:quoniam bello gallico sacra Romana recepissent:eaq; diligẽtia singulari custodissent.Vnde etiam tabulæ cęrites appellatæ sunt:in quibus censorum potestas eorum referebat qui nota aliqua vel ignominia forent insignes.Ex quo erudite Flaccus in epistola ad Numicum di-

gnos cærite cæra appellat Romanos:quoniam luxu atq; voluptatibus turpissimis teneretur:quem tamen locum Horatiani interpretes ineptissime(vt alia permulta)exposuerūt. Hirpiorum vero familiæ,qui Phaliscorum agro essent:ob mirificā quidē cāmab oī militia & munerū cura vacationē habuerūt,q; hæ quidē nudatis pedibus impugne sup ignē sacris quibusdā incederēt:qd vt facili⁹ pbari possit.C.Plynij verba subscribem⁹.Haud pcul vrbe Roma(inquit)in Phaliscorū agro familię sūt paucę q̄ vocant Hirpię:q̄ sacrificio annuo,qd fit ad montē Soractē Apollini:sup ambustā ligni struem ambulantes nō adurunt:& ob id perpetuo senatuscōsulto militiæ,omniūq; aliorum munerum vacationem habent. Prænestini aūt populi,cum in ius coloniæ relati essent:ob eam causam a Tiberio Imperatore municipes facti sunt:q; in prænestinis finib⁹ iuxta oppidum ex capitali ac fontico morbo Cæs.Tiberius conualuisset:eoq; nomine municipij gratia illos donauit.quod Hadrianus Imperator in oratione de Italicensibus retulit.In hoc tamen municipes a Romanis ciuibus differebant:q; neq; magistratus capere:neq; ius suffragandi habere poterant:sed munerum tantū ciuilium atq; militarium erant participes:sicuti a Verrio Flacco & Festo scriptum est:nā & Gellius inquit municipes ipsos honorarij quidem muneris cum po.Romano fuisse participes.Festus vero Pompeius erudite ac prudenter refert:triplici modo municipia intelligi.Sicuti cū pars aliqua ciuitatis in vrbem iure municipali cōmigraret:quales Fūdani,Formiani,Cumani,Acerani,Lanuuini,Thusculani:qui paucos post annos iure quiritum donati sunt:Secundo modo cum vniuersa ciuitas in vrbē confluerent:vt Aricini,Cęrites,Agnanini:tertio eorū dicitur,qui in ea lege ad vrbem accederent:vt suę cuiusq; ciuitatis municipia & colonię forēt:veluti Tiburtes,Prænestini,Pisani,Vrbinates,Nolani,Bobutinēses,Placentini,Nepesini,Sutrini,& Lucenses.de qua te non modo iurecōsulti diligenter scribunt:sed &.A.Gellius:& ex Verrio Flacco Pompeius.

Quo aio Cęsar Anticatones libros scripserit:& quantū Catoni tribuit⁹ cōcesserit:cū ei⁹ ebrietatem reprehenderet:aliaq; nō contemnēda de Ciceronis incōstantia ascripta.

Caput.VII.

Dignum memoria est:quod a Iulio Cęsare scriptum fuit de.M.Catone viro ptorio:qui ex obitu dictus est.Vticensis:nam cū.M.Cicero eius vitā egregiosq; mores pluribus laudibus extulisset:parum æquo animo tulit Cæsar eum ipsum Catonē tantopere a Tullio in primis cōmēdatū:ex quo duos libros contra eum scripsit:qui ex re Anticatones dicerentur:in quibus omnia prope.M.Catonis vitia(siqua erant)collegit:sed inter alia ebrietatem illi velut maximum pbrum obiecit:quod a Cæsare tñ ita relatum est:vt laudasse magis hoc tanto viro q̄ reprehendisse visus fuerit:nā cum ipse Cato plurimo vino incaluisset:& ante lucanis officijs esset occupatus:forte quosdam habuit obuios:qui(vt inquit Cæsar)cū eius viri caput retexissent admodū erubuit:sed ita factū adiecit:vt nō Catonē putares ab illis,sed eos a Catone dephensos.Qua in re(vt apparet)Catonē etiā ebriū adeo reueritus est:vt vel in ipsa ebrietate videatur illam verę virtutis imaginem retinuisse.quod & Plynius Nepos testatus est:qui,haud plus inquit honoris a Cęsare,vel authoritatis tribui Catoni potuit q̄ si ebrius quoq; tam venerabilis erat.Q; aūt mox idem Cicero anticatones Cęsaris laudarit:plurimūq; extulerit:hoc totū vel ex eius incōstātia,vel adulationis vitio accidit:vt qui fortunę obsequi ac tempori inuitus mallet q̄ cōstanter succumbere:ex quo ea inquit laudatio tota κολακεία fuit,sicuti ad Pomponiū Atticū scribit.& diu sane inimicitiæ inter Cęsarem & Catonē viguerunt:quod & Plutarchus alicubi,& Atteius Capito indicauit.nā in libro,quem scripsit de officio senatoris,aperte explicat quo tpe Cęs.consulatum obiit:nihil eum dubitasse viatorē vocare:vt Cato ipe ad huc loquēs in carcerē duceretur:in quo tñ nō mō excusatum Catonem constat sed etiā senatu approbante absolutum.

De impositione nominū apud Comicos poetas.& quid inter se differant Cylones & Chilones:ac ibidem Ci.verbum explicatum contra quorūdam sententiam.

Caput.VIII.

Qui de origine nominum atq; viribus scripserunt:permulta quidem afferūt de his nominibus:q̄ ex forma ipsa & habitu corporis deducta sunt:quod in scęnicis maxi

me fabulis apparet. Nam poetæ comici habitum figuramq; hominum diligenter consyderantes: ex re plærunq; personas denominant: cuiusmodi sunt qui græca voce appellantur Cephali Cylones, Phalacri, Blepharones, & alia generis eiusdem. Sicuti a nostris etiã Tuditani, Frontones, Longuri, Capitones, Cossi, Labeones, Venulei. de quibus diligenter alibi scripsimus. Qui autem decantur Chilones vel Cylones, & quopacto inter se differãt, libitũ mihi est paucis hoc etiã loco adnotare: sicuti & Sex. Pompeius ex Verrianis cõmentariis refert. Chilones eñi (inquit) eiusmodi hoies appellari: qui maiorib' labris sũt. hoc est q Labeones, aut Labieni a nr̃is dici possunt. T. aũt Lucretius Labrosos noiat: vnde illud. Simula Silena Satyrast labrosa philema.

Cylones vero sine vlla quidem aspiratione idẽ Pompeius eos appellat: qui fronte pminẽtiori sunt & quasi extante: nã Cillones duplici .ll. aliud oino significat: & si ridicule quidã in hoc aberrant: cum eñi Crispũ Sallustium Cicero in gregem cillonum, sacrilegorum, atq; impudicorum cõnumeret nihil aliud intellexit, q̃ cynædum hoiem: ac turpiter ceuentẽ: quoniam cillere apud veteres motitare, atq; agitare est: quod & Seruius atq; Higinius testantur: vnde Cillones dicti: qui pudore vendito ceuentes se effœminãt. Nam & Leneus Pompeij libertus cum satyras contra eundem Sallustium scriberet: non modo illum Popinionem ac Lurconem satyrice appellauit: sed etiam λασαυρον: quasi meretriculã & scortum: vt in Suidę collectaneis exponitur. quod a me vel ob id obseruãdum fuit: ne tam impudenter quidam deprauare, atq; peruertere bonos codices audeant.

De spatio humanæ vitæ: & adnotanda obseruatio de põdere humani cordis: quomõ crescat & decrescat: ex anatomica ægyptiorum obseruatione.

Caput. IX.

E vita hois, & qua fine, annorũq; spatio censeri debeat: pmulti quidẽ apud veteres tradiderunt: nec illi tantum: qui naturę vires ac decreta obseruarũt. Qua in re cũ inter se dissentiãt authores: plerięq; tñ centum annorũ spatiũ vitę hoim concedunt: idq; ipm vulgato magis, q̃ intellectõ noie sęculũ appellarũt. quod apud nos cũ alij permulti, tũ ipse Censorinus ad. Q. Cerelliũ copiose explicat. Sed a Terentio Varrone traditum est ex Dioscoridis authoritate, qui syderũ sciẽtiã calluit, Aegyptios quidem ipsos (quibus seruãdi medicata cadauera cura fuit) subtili admodũ & argutã ratione dephendisse: quo maxime vitę spatio ętas hois extimari debeat: sumpta ex põdere humani cordis coniectura. Itaq; affirmarũt idẽ ęgyptij centũ omnino annis hominũ vitã definiri: q eorũ cor, qui sine vlla corporis tabe perierint, hoc ipm declaret: quoniam cum ætate (si expẽdatur) aucta atq; damna referat. Anniculi enim põdere duarũ drachmarum: bimi quatuor: & sic in singulis annis vsq; ad quinquagesimũ binas accedere vt centũ drachmis existat quinquagenarii hominis cor. Ex eo deinde numero, vnquoq; anno binas detrahi ac minui: quo perspicuum est: ab anno centesimo ad primam sui ponderis redire: neq; longius posse proferri. Quod ego tamẽ acutius quidem existimo q̃ verius: q̃q̃ in his libris, qui τα ανατομικα profecuti sunt: mira prosus atq; incredenda explicent. Quod alicubi & Claudius Galenus affirmat. Sed &. C. Plynius id ipsum de hominis corde ad Vespasianum Augustum recẽsuit: & si breuiter quidẽ: cum dixerit creditum fere ab ægyptiis: ex defectu humani cordis nõ vltra cẽtesimum annum posse homines viuere.

Quomodo a mathematicis vitę hoim finis afferat: ac de ętate Mosis: ex Trebellio Pollione ac de Xenophilo musico nonnihil.

Caput. X.

Vod in capite superiore diximus de humanę vitæ spatio, ac hoim legitimo obitu: monuit me veterum authoritas: qui ab ista ęgyptiorũ snia prolatis quidẽ exemplis, lõge dissentiãt: sed ea tantũmõ referem': quę Trebellius Pollio ad Cõstantiũ Imper. scribit in hũc modũ. Doctissimi (inquit) mathematicorũ centũ viginti annos hoi ad viuẽdum datos iudicãt: neq; amplius cuiq̃ concessum dicũt. illud etiam adiicientes. Mosem ipm (vt iudæorũ libri testanť) dei familiarẽ. xxv. ac centum annos vixisse: qui cũ interitũ hũc vt immaturũ forte quereretur: ferunt illi ab

Incerto numine responsum neminē deinceps amplius esse victurū: sed in sacris etiā historiis finem hoi veteres tribuūt. xx. annos supra centesimū: qd & Iosephus ipse, Firmianusq; & alii referūt: q̄q̄ Romani quidem authores de aquis ægyptiorū, eorūq; spatio aliter sentiant: in quo temere ab indoctis Varro incessitur: vt suo loco a nobis expositū. Inter alios vere cōpluris, qui annos aliquot supra cētū vixerint, vn⁹ quidē Xenophil⁹ musicę disciplinę perit⁹, in tota mortaliū vita repertus est: qui cētū & quinq; annos sine vllo corporis incōmodo vixerit: quod ipse. C. Plynius tradit vir vn⁹ apud Latinos (quātū equidē iudicio possum consequi) vt in obseruandis inuestigandisq; naturæ arcanis diligens & accuratus.

Quantū Publius Vergilius & a. M. Tullio laudatus fuerit: & quo honore ab vniuerso Rom. populo habitus: cum carmen in theatro recitaret.

Caput. XI.

ET in epistolis. M. Tullii ad. T. Pomponium, & in Seruianis commētariis abunde relatum est: quantum. M. Cicero. P. Vergilii ingenio ac versibus detulerit: cum se ipsum continere nequierit: quo minus audiente Ro. Pop. spēlacinæ doctrinæ illum appellarit. Nam cum forte Vergilii carmen ex Bucolico poemate Cic. audisset: miratus eruditionem & elegantiam, iterum (vt scribit Seruius) recitari illud voluit: adeoq; traditur in eo audiendo affectus atq; oblectatus: vt aperte de Authore Vergilio dixerit: Magnę spes altera Romæ: quod hemestichon poeta mox in suum Aeneam detorsit his versibus.

Hinc pater Aeneas Romanæ stirpis origo
Sydereo flagrans clypeo: & cœlestibus armis.
Et iuxta Alcadius magnæ spes altera Romæ.

Quin & illud notādum maxime est: quod a Materno refertur de eodē Vergilio: vt a Cor. Tacito scriptum est: tantum eñ laudis, tantū honoris nomini Vergiliano habitum Romę est: a Sen. P. Q. R. vt recitanti suum carmen in theatro, perinde vniuersus popul⁹ assurrexerit: atq; octauio Augusto Imper. sic eñ Tacitus ex Materni persona in libro ad Fabium Iustū: testis inquit, Ro. popu. qui auditis in Theatro Vergilij versibus surrexit vniuersus: ad p̄sentem spectantemq; Vergiliū veneratus est: sic quasi Augustū: ex quib⁹ minime mirum est: si & epistolis & carmine Augustus etiā Octauius totius orbis terrarum Imperator Pub. Vergilio poetarum principi tantum concesserit.

De Historia. T. Liuij, q; in libros ab authore diuisa fuerit: non in decades: contra aliorum opinionem: tum quibus id authoribus comprobetur. Ca. XII.

FAlso receptum est: ac doctioribus etiam p̄suasum: fuisse in decades diuisum a. T. Liuio suum opus de Romanorū gestis: q̄ singulę decem voluminibus explicātur: quod ip̄m de authore Liuio neutiq̄ apud veteres comperias Nā & Priscianus vir diligēs, aliiq; grāmatici, sicubi Liuium citāt: librorū numerū ascribūt: neq; decades nominā̄t. Itaq; &. xvi. librū &. xxxiii. &. clxvi. videm⁹ aduocari ab antiquis authorib⁹. Cui sententię & Franc. Petrarcha astipulat̄: vt qui afferat in epistola ad Ioannem Boccaciū, ignauia legentiū cōtigisse: vti Liuiana historia sit in decades distributa. In partes (inquit) quas decades vocant, nō ipse qui scripsit, sed fastidiosa legentium desidia diuisit. Sed &. L. Florus libros. cxl. eiusdē authoris recenset sublato penitus nomine decadū: cū vniuersam historiam in epitomē, vel (vt latine loquar) in breuiariū cōtraxit. Id & Politianus olim ita libere nobis concedebat: vt nostram quoq; diligentiā magnopere commendaret in perquirendis atq; examinandis veterum monumentis.

De Bonifactio Pontifice Rom. eiusq; insolentia & ambitione: tum eiusdē scelestū facinus relatum contra Prochetū archiepiscopū: ac de improbitate & impudentia Christianorum pontificum. Caput. XIII.

NEq; illud a nobis pretermittendum est: quominus in his etiā cōmentarijs legatur de Bonifactio Pontif. Rom. qui Cælestino successit in pontificatu. Is enim tanto ambitu atq; libidine Gebellinorū partes traditur fuisse insectatus: vt minime verit⁹ sit permulta efficere iniquissimis artibus, atq; incredibili insolētia:

neq; in principes tantū Romanos:sed in ipsos etiam sacerdotes.ceu illud contra Prochetum Genuensem Pontificem:quem archiepiscopum vocant. Nam quo die sacra cineritia celebrātur:mos est apud Christianos:vt pontifex max.prodeuntes sacerdotes ad eius pedes excipiat:atq; eorum capiti cineres apponat:singulos subinde commonens:& cineres esse illos:& in cinerem reuersuros. Cum autem Prochetus sacerdos,qui habebatur inter Gebellinos,constitisset ad pedes pōtificis:ibi Pontifex Bonifacius verbis permutatis, quę pro relligione effantur,memento(inquit)q̄ Gebellinus es:& cum Gebellinis morieris:& simul cineres sacros in eius frontē atq; oculos proiecit. Quo intelligi pōt ab omnib⁹: quanta sit eorum hominum iniquitas atq; impudentia:qui sub nomine religionis nihil nō licere sibi opinantur:nam cum ad instruendos mortaliū animos,pacemq; humano generi conciliandam creati atq; instituti sint:nihil amplius existimāt:aut magis conantur:q̄ pro libidine seditiōes principū excitare:nephariasq; voluptates flagitiosissime explere:quod & Thomas Aquinas,& Aegidius magnis commentariis disserunt.

Scitum responsum Aristippi philosophi:cum rogaretur cur hoies doctiores diuitum domos,atq; principū freqūēter adeant:minime aūt ad eos diuites. Caput. XIIII.

Prudenter ac scite responsū est a Cyrenaico Aristippo interrogāti Dionysio,quid in causa foret vt philosophi,ac eruditi homines diuitū ędes accederent eorumq; fores ac limina contererēt:diuites autem minime id agāt. Quoniam philosophi(inquit)probe intelligunt:quæ desint diuitibus:& quibus maxime egeant:diuites autē hoc nesciunt. Quocirca p eleganter Picus noster Mirādula dicebat.nullum se animal videre in omni vita mortalium stultius,atq; insolentius.q̄ diuitem hominem:qui bonarum disciplinarum sit imperitus:a studiisq; liberalibus abhorreat:quoniā diuitię illę impudicis voluptatibus atq; desidię paratæ sunt:neq; in vsum hominū,aut aliquā vitæ vtilitatem erogantur. Itaq; minime mirum est:si Alexandrini reges atq; cæteri principes tam summis studiis,tamq; accurata diligentia doctiorū hominum familiaritates atq; sermones conquisierunt. Quam rem epistolæ græcorum principum,ac Romanorum abunde indicant:vnde illud peruulgatum σοφοι τυραννοι των σοφων συνουσιαι.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER OCTAVVS.

De Simone Samarite(qui magus dicitur)& quomodo in vrbe pro deo habitus sit:& quo cultu atq; honore fuerit:ex Tertulliani Apologetico,& alijs authoribus. Caput. I.

Non dixerim qua voluptate ac studio sacris authoribus incūbamus:eorumq; lectionibus delectemur:sicuti celebres sunt qui gręce scripserūt. Origenes Adamātius,Clęmens,Eusebius Pamphilus. Iustinus martyr, Basilius,Io.Chrysostomus,Gregorius Nazianzenus,Epiphanius,qui cognomento πεντάγλωττος est nuncupatus:alijq; cōplures:ac ex nostris etiam Tertullian⁹,Hylarius,Ciprianus,Augustinus,Hieronym⁹, Ruffinus,Ambrosius,Gaudentius. Nam horum quidem commentarii perinde mihi atq; thesauri videri solent:in quibus tam varia,tam multiplex doctrinæ rerumq; omnium cognitio est:vt vniuersam prope antiquitatem,legesq; omnis & philosophiæ placita contineant. Quod ego nuper sū expertus in Eusebij ac Tertulliani commentariis legendis:qui ambo & ingenio,& doctrina summa præstiterunt: sed quod in apologetico de historia Simonis Magi insinuat,apponendū putaui:quo loco de veterum diis agit. Cum Laurētiam(inquit)publicum scortum colitis velim saltem Laidē, aut Phrynen inter Iunones & Cereres,ac Dianas adoretis:cū Simonē etiā magum statua & inscriptione sancti dei inauguratis. Q; aūt statuā Tertullianus Simonis dei noiet:scribēda hic sunt:quæ Iustinus martyr ad Augustum Antoninum scribit:nam & hoc Pamphilus Eusebius recenset. Post dominum(inquit)Iesum Simon quidā Samareus ex vico,qui dicitur Gyttho,Claudio.Cæs.Imperante,magicis artibus,& ope dæmonum suffultus in vr

be nostra' quæ omnium tenet imperiũ)q̄plurimis deceptis deus est decretus:& apud nos simulacrũ honore donatus:quod in ipso tyberis flumine inter duos pōtes collocatũ est:ad dito etiã hoc titulo,latinis literis pscripto. SIMONI DEO SANCTO. Nam & eundem omnes prope Samaritæ,ac nonn illi ex cæteris populis,perinde ac summũ deum & adorant,& confitentur. Mitto autē quæ Hieronymus de eodem scribit:ne plura cōsectari curiosius videar:cum fugisse illum ex vrbe afferat aliaq; fecisse prodigiorum isignia. Origenes vero Adamantius ab his videtur dissentire:qui Simonem ipsum dicit eiusq; disciplinã minus celebrem fuisse.ita enim refert cōtra Cels. Philalethem. Voluit & Simon Samare' magus sua arte & cōmentis nō paucos e medio tollere:multos enim suis(vt puto)præstigiis fallebat:nunc vero ex omnibus,qui vbiq; gentium agunt:ne ad.xxx. quidem comperias:qui illum sectentur:& ij prorsus circa Palæstinam sunt:in reliquis vero orbis terrarum prouincijs nec Simonis nomen auditum est:cum ipse laudis & gloriç auidus hoc maxime percuperet. Q: si qua eius nominis fama extitit:ea quidem ex apostolorum historia innotuit.hæc Adamantius. Sed enim quæ in Egesippi historia de hoc ipso Simone describuntur,minus adhuc recepta sunt:sed conficta omnia,& a vero aliena prudentiores extimarunt:q aspiciente videlicet Imper. Nerone deuolauerit:non enim Lucas hoc Antiochenus omisisset:presertim cum referatur a nostris eũdem quidem precibus apostolorum decidisse:ac iuxta Ariciam crus alterum infregisse.

De ægyptiorum antiquitate:eorumq; vrbibus.ex Pomponii Commentario:ac de aliis etiam regionibus nonnihil obseruatum. Caput.II.

Raditum est in veterum cōmentariis ægyptios quidem populos haberi omnium vetustissimos:tum rerum disciplinarumq; complurium fuisse inuētores:ex quo terrarum parens ægyptus appellata est:qd & Strabo philosophus,& Appion polyhistor,aliiq; fatentur. Sed illud i primis memoria dignum ac mirificum putaui:qd a Mella' Pomponio scriptum est:de hisdem ægyptiis:in hūc modum. Eegyptii(inquit)homines vetustissimi sunt:trecētos em̄ &.xxx. reges ante Amasim,ac supra.xiij.milium annorum ętates certis annalibus referunt:mandatũq; literis seruant:dum ęgyptij fũt:quater suos cursus vertisse sydera:ac solem bis iam occidisse vnde nunc oritur:quin &.xx.(inquit)milia vrbium regnante Amasi habitarunt.tum sua ætate clarissimas dicit:quæ procul amari sint. Sayn,Memphum, Syenen,Bubastem, Elephantim ac Thebas:quas vel ipse Homerus poetarum maximus cētum habere portas testatus est. Q: aũt in ęgypto.x.milia vrbiũ Mella cōstituit:id ego legentium iudicio extimãdum relinquo:ne probare illa nunc videar:quę portēta a plęrisq;,ac prodigia nuncupent. Nam qui de vrbibus scripserunt,persæpe inter se dissentiunt:quod alias demonstraui:sed enim in Bactrianis mille vrbes fuerũt:in Italia septingentę:in Creta.xc.vt a pbis authoribus traditur. Sed hanc partem de vrbibus secreto opere diis volentib' explicabimus.

De triplici dicendi genere apud veteres:& quo maxime stilo vsi sunt Romani,Hispani,& Punici authores ex Mirandulæ sententia. Caput.III.

Ersatus sum nuper cum Pico Mirandula viro & ingenio magno & doctrina multiplici:cum quo non dixerim quanta animi voluptate de literis & honestis disciplinis agamus:veluti cum nuper de antiquis scriptoribus iudicium faceret:adeo vt nihil dici verius aut prudentius posset. Sunt(inquit)apud Latinos plura scribendi genera:sunt qui delectent:sunt qui doceãt:q & afficiant:& qui moueãt:sunt etiã qui plura ex his,& qui pauciora consequantur. Sed enim fuerunt(inquit)non pauci:in quibus Romana,& elegãs elocutio:alijrursus veluti municipes & agrestes:quasi sub alio cœlo sermonem didicerint. Romani omnes in suo genere pressi:& elagãtes:& proprij:vt Iulius Cæsar.M.Cicero,Sallustius.Q.Curtius,Liuius,Iunius Collumella,& Corn. Tacitus. Hispani autem florentes:acuti:& qui ad peregrinum inclinent: sicuti Fab.Quintilianus,Hylarius,& Anneus Seneca. Suetonium his & Plynios addebat:q esent in scribendo similes:figurisq; & græcis vocibus cupidius ac insolenter vterētur:quod

& maxime Hispanis ingeniis propriũ. Punici & Carthaginenses, duri: audaces: improbi: vt Florens Tertullianus, Apuleius, Ciprianus, & Capella. Priores (inquit) Romanum ius seruarunt: ac nulla prorsus vitia in sermone admiserunt: sequentes ab his declinarunt: tertij palam aberrantes, virtuti vitium prętulerunt. De Gallicis inquit Picus ingeniis non loquendum: vt de Cassiodoro: Apollinare: Fulgentio, qui Mithologica lusit: de Enodio itẽ ac cæteris: quorum commentarij aspiciendi sunt non probandi. Hæc mecum Mirandula in Marciana bibliotheca Florentiæ disseruit.

De falsitate oraculorum: q̃ ad principum nutum ferebantur: exẽplo Philippi Macedonis: vt Demosthenes & alii probarunt. Caput. IIII.

Actus est liber a Plutarcho philosopho de falsitate oraculorũ: q̃ ea videlicet non modo ficta ac falsa forent: sed interdum etiam ridicula: hominumq; cõmẽtis temere comprobata. Demosthenes autem vir ingenio acri & callido prudẽter dicebat: cum fraudes ac deceptiones oraculorum videret. Pythiam quidem suo tempore φιλιππίζειν q̃ ea scilicet imperio ac nutu Philippi regis a sacerdotib⁹ delphicis promerentur: quæ cum eiusdem animo ac libidine congruerent. In quo facile possumus cognosse: antiquiores illos, præsertimq; doctrinis & prudentia excultos, neutiq̃ istis deceptionibus fidem habuisse. Nam & illud quoq; responsum ex delphico (vt aiunt) de rege Pyrrho.

Aio te Aeacida Romanos vincere posse.

Falsum omnino. M. Cicero affirmauit: adhibitis etiam rationibus cur ita demum referret. Primo (inquit) nunq̃ est Apollo latine locutus. Deinde etiam forsheç græcis quidem inauditã est: sed & Pyrrhi tẽpore Apollo ipse versus facere desierat. hactenus Cicero. Sed eñ potius id poeta Ennius pro tempore confinxit: quoniam sit poetis ipsis concessum: non modo fingere aliquid: sed mentiri etiam & falsa dicere. Itaq; merito ab eodem Cicerone dictum est: aperte quidem cõuincitur: cætera omnia delphica parum syncera fuisse. Quod itidem a plærisq; philosophorum copiose scimus assertum: vt diligenter Pamphilus Eusebius ad episcopum Theodorum demonstrat.

Annei Senecæ locus in epistolis expositus de meta sudãte in vrbe Roma ac de Pub. Victore qui de regionibus vrbis scripsit. Caput. V.

N epistolis Annei Senecæ ad Lucilium verba hæc sunt. Essedas transcurrentes pono. & fabrum inquilinum: & ferrarium vicinum: aut hunc qui ad metam sudãtem tubas experitur & tibias: neq; cantat sed exclamat. Quo loco quid intelligamus metam sudantem, viri olim doctiores quæsierunt: sed nihil tum inuentũ est aut prolatum: quod hoc ipsum satis exponeret. Sciendum autem locum ipsum in Romana vrbe fuisse: ita ex re appellatum: nam metæ quidem in vrbe & metulę (vt grammatici ꝓbant) lapides erant: quasi coni extantes. (ita enim gręce possunt appellari) quoniam meta est: perinde ac turbo inuersus: cuiusmodi effigies adhuc in compitis spectantur: quæ ad instar cylindri propemodum sunt. Erat autem locus hic, quem metam sudãtem Seneca vocat, in regione vrbis quarta: in qua Templum Pacis, Saburra itidem, Sandalarium, & horrea castanearia: sicut a Pub. Victore traditũ est: qui in. xix. vrbis regionibus ea prope omnia refert: quæ scitu digna & memoria viserentur: & si magis hæc ipsa Victor nominat q̃ explicat: sic vt breuiarium Rom. vrbis & quasi locorũ περίοχη videatur: quod & Ber. noster Oricellarius putat: qui Pub. ipsũ non modo assidua obseruatione exponit: sed vrbis totius ambitum, situm, magnitudinem, ac partes pari diligentia & studio exequitur: collectis fere his omnibus: quæ ad hoc absoluendum pertinerent.

De Milonis Crotoniensis robore ex Pausania: ac de Maximino & Firmo Roma. Imperatoribus, quo robore & qua forma fuerint. Caput. VI.

Omplura passim legũtur in antiquorum monumentis de Milone Crotoniensi, & eius clarissimis gestis & robore: sed apud vnum tñ Pausaniam ea referũtur in Heliacis: quæ mirificã sane peneq; ꝓdigiosã viri fortitudinẽ arguant: quod ego subiiciendũ putaui. Is igitur Milo ex oppido Crotone fuit: & in athletica ꝓstitit:

ita malũ Punicũ tenebat:vt nemo illi manu extorqret, aut digitũ corrigeret:quũ istñ nullibi malũ læderet. Idẽ disco vncto isidẽs a nullo distrahi poterat. Vñ & C.Ply.inqt:q̃ is quã semel cõstituisset,nemo eum e vestigio educebat:sed & chordã fronti veluti coram alligãs retento spiritu,venis plenis firmabat. Itaq; maximinum Cæs. Augu.qui Thrax fuit,Milonem Crotoniatã vulgo appellarunt:q̃ is manibus amaxas traheret:rhedã onustam ppelleret:aliaq; supra fidem pmulta efficeret. De quibus et Iunius Cordus et Capitolinus scripserunt. Firmus vero(quẽ Cæs. Aurelianus latronẽ Aegyptium vocabat)vt Vopiscus tradit ad Bassum:statura fuit ingenti:oculis pmicantibus:capillo crispo:fronte vulnerata:vultu fusco:reliquũ corpus pilos⁹ & hispid⁹:ita vt cyclops vulgo diceret:robore sic insignis at q̃ egregius:vt triariũ vinceret. Nã et incudẽ pectori suppositã,tondẽtibus aliis,cõstanter pertulit:cum ipse resupinus & in manus curuatus pendere potius,q̃ iacere videretur.

De his qui fœcundiores fuerint ad prolem procreandam:ac Proculi Augu.verba de ingenti eiusdem libidine. Caput.VII.

Irum est qd ab antiquis tradit̃ de quorũdã multiplici & numerosa sobole:in quoȝ numero etiã reponit̃ Artaxerxes ille Persarum Rex. Is eñ cxv.filios habuit:ex quib⁹ quinquagita in ei⁹ necẽ cõspirãtes eũ occiderunt:vt minus id ferendũ videat̃:cũ ex tanto numero,nullus(vt inquit Trogus)reptus sit:quẽ a tam impio ac nefando scelere p̃ris maiestas,aut pietas reuocarit. Quin & Eutyche.xxx.quidem pepit filios:sicuti a veteribus scriptum est. Nam Cn. Pompeius in theatri ornamentis,quum mirabiles rerum hominumq; effigies poneret, Eutyches simulacrum constituit. Hæc eñ a.xx.liberis in rogum est illata:sicuti C.Ply.ad Vespasianum Augus. refert. Proculus autem Cæsa.centum Sarmatas virgines,quæ in bello captæ sunt,intra dies.xv.(vt ipse gloriabat̃)grauidas reddidit:adeo libidini atq; nequitiæ deditus fuit:quod etiam Flauius vopiscus detestatur:sed apponam verba eiusdem Proculi iperatoris ad Metianum. Centum,inquit,ex Sarmatia virgines cepi:ex his vna nocte decem iniui:omnes tamen,quod in me erat,intra dies.xv.mulieres reddidi.

De.xij.Romanis dijs:& eorum nominibus:qui singulis mensibus apud veteres præponerentur ex antiquo marmore:ac Aennij carmen additum. Caput.VIII.

Ncidi nup in monimẽta qdã Romanę vetustatis:in quibus & rõ,& ordo Romani anni dep̃hendit̃:quib⁹ videlicet ferijs,aut etiã dijs sacra essent pagẽda. Sed qd in primis me tenuit:reptũ ibidẽ est:singulis quidẽ mẽsib⁹ suos quasi deos,ac numina assignari:in quorũ tutelã referretur. Ex quo pl̃pe etiã legit̃.xij.dijs aras fuisse in vrbe cõstructas qd alibi copiose disserui. Nunc vero eum subijciam ordinem:qualis i his fastorum monimẽtis reperitur:quę vel Pomponius Lętus vir antiqtatis studiosus ad Laurentiũ Medicẽ Florẽtiam misit. Ianuarius i tutela Iunonis:Februarius,Neptuni:Martius,Mineruę Aprilis,Veneris:Maius,Apollinis:Iunius,Mercurij:Iulius,Iouis:Augustus,Ceteris:Septẽber,Vulcani:October,Martis:Nouẽber,Dianę:December,Vestę. Quę obseruatio ad eorũ quoq; cõmentarios ptinet:qui fastorum & annalium historiam explicãt. Q. vero Enni⁹ poeta disticho etiã nobili.xij.deos cõplexus est:quos alij patrios & penates, Varro vrbanos appellat:quorum imagines ad forum(vt inquit)dicatæ viserentur.vi.mares:et fœminæ totidem:vt a Capella Martiano,& L. Apuleio refertur.

Iuno,Vesta,Minerua,Cererq;,Diana,Venus,Mars,
Mercurius,Iouis,Neptunus,Vulcanus,Apollo.

Veterum poetarum carmen relatum contra Chaldæos & Ariolos:& qua ratione minime sit illis adhibenda fides,ex sententia philosophi Phauorini. Caput.IX.

Ibitũ mihi in otio agẽdi veterũ poetaȝ carmẽ referre cõtra diuinaculos & ariolos istos:qui & Chaldęi a Romanis,et Planetarij vocantur vt intelligamus fuisse huiusmodi homines ab ãtiquis maxime derisos atq; explosos. Subijciã vero senarios aliquot ex Accij,Ennij,& Pacuuij fabulis:cũ quia venusti admodũ &

elegantes sunt,tum q͛ i his alicubi deprauatæ voces ac perperam collocatæ sensum deturbant:vt non cuiuisq͛ sit eorum elegãtias ac festiuitates percipere:nisi paulo attentius perlegantur.In libris igitur M.Ciceronis(qui de diuinatione inscribunt)Pacuuianum hoc ex tragœdia Chrisyppo inuenies. Nam istos,qui linguam auium intelligunt,

Plusq͛ ex alieno iecore sapiunt,q̃ suo,
Magis audiendum,q̃ auscultandum censeo.

Quin & ipse Q.Ennius,vt apud eundem Ciceronem,sic eorum improbitatem detexit.

Qui sibi semitam non sapiunt,alteri monstrant viam:
Quibus diuitias pollicentur,ab his drachmam ipsi petunt:
De his diuitijs sibi deducant drachmam,reddant cætera.

Neq͛ minus eleganter Accius poeta in scribendis tragœdijs summus,vt in atticis legitur.

Nihil(inquit)credo auguribus:qui aures verbis diuitant
Alienas:suas vt auro locupletent domos.

Etenim Phauorinus philosophus,qui Pyrrhoniorum libros pluris composuit,cõtra istos quidem Chaldæos in hunc modum lepide concludebat.Aut aduersa,inquit,euentura dicunt,aut prospera:si prospera & fallunt,miser fias frustra expectando:si aduersa dicant et mentiantur,miser fias frustra timendo:si vera respondent,eaq͛ sunt non prospera:iam inde ex animo miser fies,ante q̃ e fato fias:si felicia promittunt,eaq͛ euentura sunt tum plane duo erunt incommoda:& expectatio te spei suspensum fatigabit:et futurum gaudij fructũ spes tibi iam deflorauerit.Nullo igitur pacto vtendum esse dicebat istiusmodi hominibꝰ:qui vanis præstigijs ac sycophantijs imponunt atq͛ decipiunt:quos etiam Gellius vir graui consilio in rebus humanis Eruscatores improbos & Sycophantas appellat.Ex quo Lycus ille Plautinus in Pœnulo comœdia q̃ lepidissime inquit.

Heu heu q̃ ego habui ariolos aruspices:
Qui siquid boni promittunt,pro spisso euenit:
Id quod mali promittunt,præsentaneum est.

De crimine scopelismi in Arabia:et locus apud Iureconsultos emendatus:ac leges item contra eos:qui limites ac terminos extrahunt. Caput.X.

IN libris Digestorum,seu Pandectarum verba hæc Vulpiani sunt:in quibus mentio habetur criminis:quod in Arabia ꝓuincia Scopelismus vocitatur:sed hoc ipsum verbum ex codicibus istis vulgatioribus sublatum ẽ:ac pro eo etiam quod est minus ferendũ,adulterinam quoq͛ vocem supposuerunt:ita vt spatium interdictũ inseruerint:ratione tam inepta q̃ impudenti.Sed libitum est locum hũc restituere:ne q̃tum in me sit,nr̃is iureconsultis non satisfaciã:q̃q̃ sunt adeo quidã a bonis literis alieni,adeo literatis oĩbus male affecti:vt siqui maiorẽ elegantiam ꝓfitentur i Romanis disciplinis:ingenioq͛ non vulgari sunt insectentur eos,atq͛ dictis cõtumacibus accusent.Sed nos eoꝝ,quod ait Plancus,orõnes ꝑterfluere sinemꝰ:neq͛ enĩ tales sunt,vt in ꝓfessione hac meliorum lr̃arum admodum ꝓfecerint:itaq͛ siquãdo in aciẽ veniũt,aut tumultuanẽ quidẽ,aut relicto p̃sidio fugã capessunt.Verum de his alias.In Pãdectis igiẽ illis archetypis,quæ Florentiæ asseruanẽ in Palatina curia,sic legiẽ.Sunt quędã:quæ more ꝓuinciarũ coercitionẽ solent admittere:vt puta in ꝓuincia Arabia σκοπελισμου crimen appellãt.Cuius rei admissum tale est.Plæriq͛ inimicoꝝ solẽt prędium inimici σκοπελίζειν.i.lapides ponere:indicio futuros:q͛ is,qui eũ agrum coluisset,malo leto periturus esset insidijs eorum,q scopulos posuissent.Quæ res tm̃ habet timoris:vt nemo ad eũ agrum accedere auderet:crudelitatẽ timens eoꝝ:qui scopelismũ fecerint.Hanc rẽ pręsides exequi solent grauiter vsq͛ ad pœnã capitis:quia & ipsa res mortẽ cõminaẽ.Sed enĩ Romani quoq͛ illi vetustiores,quos Ennius poeta Gascos appellauit,acerrimis pœnis contra eos vindicabãt:qui agrorum fines ac terminos exemissent:aut loco mutassent:quod in primis Numę regis instituta & leges ꝓbant.In quibus vir egregie prudẽs statuit,licere oĩbus tanq̃ sacrilegum eum occidere,qui violare ius termini ausus esset.Quod et dionysius Alicarnaseus in historia Romanæ antiquitatis copiose explicat.Vnde etiam versus ex antiquis legibus.

Qui secus faxit: et terminum exarassit:
Ipsus et boues sacri sunto.

De auctoritate maxima imperij Romani: & epistola Belsolis regis ascripta de Valeriano Cæsa. Augusto capto. Caput. XI.

Aud alienum mihi visum est, si ex Belsolis regis epistola exponamus, q̃ sancta olim, q̃q; inuiolabilis Romani imperij dignitas censeret, apd externos etiã pricipes: cũ vel capto Cęs. Valeriano Romanũ tñ nomẽ maximis regibus & veneratiõi æque & terrori fuerit. Probãt hoc ipm cũ alia cõplura, q̃ in veterũ historijs cõtinent: tũ illud qđ est in Belsolis regis epistola de Valeriano ipatore: quẽ Sapor Persarũ rex tũ forte ꝓ victorię iure iter captiuos retinebat. sed ascribem⁹ epistolã ipam Belsolis: vt apđ Trebelliũ pollionẽ habet̃ i libro ad ipatorẽ Cõstãtinũ. Belsolis rex regũ Sapori regi. S. Si scirem posse Romanos aliqñ penit⁹ vinci, plurimũ tibi gratularer de victoria quã proferres: sed quia vel fato, vel virtute gẽs illa plurimũ potest, vide ne q̃ senem imperatorem cepisti, & id quidem fraude, male tibi cedat. Illud præterea cogita, quantas gentes Romani ex tuis hostibus, suas fecerint: a quibus sæpe victi sunt Audiuimus certe, q̃ Galli eos vicerũt: & ingentem illã vrbẽ incẽderũt: certe Galli Romanis seruiũt. Quid Aphri? eos nõne vicerũt? certe seruiũt Romanis. De lõgiorib⁹ exẽplis & remotioribus nihil dico. Mithridates Pontic⁹ totã Asiam tenuit: certe victus est: certe Asia Romanorũ est. Si meũ consiliũ requiris, vtere occasiõe pacis, & Valerianum suis redde. Ego gratulor felicitati tuæ: si tamẽ illa vti tu scias. Quin & Arthabesdis literæ extant regis Armeniorũ: quib⁹ Romanũ quoq; impium sic visus est defẽdere: vt impatorẽ Valerianũ a Sapore captum liberius repeteret. Ita eñ in extrema epistola scriptũ est. Vnũ cepisti senẽ: et omnes gẽtes orbis terrarũ infestissimas tibi fecisti. Ad hũc ꝓpe modũ & rex Cadusiorũ ad Saporem scripsit vt apertissime constare possit, q̃ summa in veneratione vbiq; gentium haberetur Romana illa maiestas, vel in maximis rerum atq; fortunæ periculis.

De fulminitis et fulguritis arboribus: ac de Ioue Fulguratore et tonitruali in libris Aruspicum: aliaq; ibidem addita de fulminibus. Caput. XII.

Vlminitæ & fulguritæ arbores in Aruspicũ libris appellatæ sunt: q̃ essent fulmine ictæ. Quocirca Fulminitum (inquit Festus) eum locum dixerunt, qui religione sacer haberetur: quoniam dicasse illum Iuppiter Fulminator sibi videatur. Ad hæc enim loca hi accedebãt, quibusdam sacris adhibitis: qui Fulguratores, hoc est fulminum procuratores vocabantur. Hinc illud in Satyris Persianis. Triste iaces lucis, euitandũq; bidental. De his vero sacris, quæ ad arbores fulguritas fierent, nonnihil comperias in Festi commentarijs. Sed & citantur a nostris Grammaticis libri de fulguritis arboribus: qui cum Martijs atq; Sibyllinis seruarentur in templo Apollinis. De Ioue autem fulminatore & fulguratore (vt alia mittamus) sic L. Apuleius in libro de mundo ad Faustinum. Quum sit vnus deus, idemq; numen: pluribus quidem nominibus propter specierum multitudinem: quarum diuersitate fit multiformis: nam a iuuãdo Iuppiter dicitur: quem ζῆνα Græci, q̃ vitæ nostræ auctor sit, rectissime appellant. Idẽ fulgurator & tonitrualis & fulminator ac serenator dicitur. Plures frugiferum vocãt: multis vrbis custodem: alij hospitalem amicalemq;: vt apud Aruspices & Romanos veteres inuenies. Ex his facile intelligitur, fuisse in Hetruscorum commentarijs Fulguratorem Iouem ac tonitrualem celebratum: vt alibi diximus. C. quoq; Ply. vir in consyderandis atq; cognoscendis naturæ viribus præcipue accurat⁹, Vulnera tradit fulminitorum frigidiora esse reliquo corpore: et apud Romanos religione cautum fuisse: vti cadauera fulmine icta humo iniecta conderẽtur: q̃ ea cremari nefas haberetur.

Quæ sit lex Annaria in veterum scriptis: & quid hoc verbũ æuitas significet in. xij. Tabul. Caput. XIII.

Egem Annalẽ & annariã veteres iccirco appellarunt: q̃ ea cautũ foret de ęuitate, ac de annis: hoc est qua ætate, quibusq; tẽporib⁹ capiẽdi magistrat⁹, atq; habẽdi ptãs foret. Qualis illa tradit̃ de senatorib⁹: vt ab oĩ senat⁹ munere vacarẽt,

qui annum vitę sexagesimum absoluissent. Item de militibus: ne supra quinquagesimum annum militiæ sacramento tenerentur. Sic enim apud iurecōsultos habetur. De hac lege annaria & in collectaneis Sex. Pompeij mentio habetur. In capiēdis vero magistratibus decennium ex lege interpositum erat: ne cuiq eadem dignitas traderetur. siquidem ad hunc modum in antiquissimis legibus seruatum est. Aeuitatem annali lege seruanto. Eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito.
Vocabulum hoc (quod est æuitas) pro senio exponendum est: quum iam prouectiores homines sunt, et quasi capulares: vt verbo vtamur Plautino. Est autem ex. xii. tabulis acceptum: vt in ea lege continetur: qua de iumento et acerra agebatur.
Si in ius vocat (inquit) si morbus, æuitasve vitium est.
Qui in ius vocassit, iumentum dato. Si volet acerram insternito.
De qua lege plura disseruit Sex. Cæcilius Iureconsultus: qui Hadriani ætate vixit in summa nominis celebritate.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER NONVS.

De Magia Dardani, eiusq; libris e sepulchro a Democrito erutis: ac de Græcis philosophis, qui ad Aegyptios perrexerunt.

Caput. I.

Otum est regem numam (qui leges Romanis condidit) libros. xij. scripsisse, partim Gręce (vt traditur) partim latine, in quibus Pythagorica sacra & Pontificalia continerentur, eosq; voluisse i monumento etiā suo recondi, ne in vulgus (credo) & propalam quæ arcana & sacra erant, deuenirent. Qua in re Pythagoræ secutus est disciplinam: quæ profanum vulgus longe arceret. Sed exemplo simili relatum de Dardano est: qui cum egregie in magicis artibus præstaret, libros a se cōscriptos in sepulchro fertur constituisse: quos Abderites Democritus vir sagacis ingenij in perscrutandis naturę viribus, diligentissime requisiuit: tum commentarijs editis illustrauit: disciplinamq; ex illis reconditam atq; multiplicem accepit: quod & C. Plynius ad Cęs. Vespasianum testatur. Nemo enim ignorat Græcos aliquot ipsos etiam Aegyptios adijsse, vt Magicam ediscerent: in quorum numero eadem prope ætate fuerunt Agrigentin⁹ Empedocles, Democritus, & Pythagoras quod & Pamphilus Eusebius, Phostratus, & Diodorus, alijq; permulti referunt: susceptis verius (vt ait Ply.) exilijs, q̄ peregrinationibus. Sed hoc multo copiosius in epistolicis scripsimus.

De Bonoso Imperatore: et eius vinolentia: ac ioculare dictum in ei⁹ obitu pendere amphoram: tum de lege Symposiaca in potationibus.

Caput. II.

Vreliani Imperatoris dictū de Bonoso celebrat: natū fuisse illum nō vt viuat, sed vt bibat. Hic igitur Bonosus cum Romanorū dignitas i dies magis amitteret, imperatoris nomen occupauit: sed quū bello superatus foret a Probo, se ip̄m laqueo suspendit. Erat aūt Bonosus ex eo gn̄e hominū, q inter pocula & potationes vitā consumūt. Siquidē potator fuit egregius: ex quo in eius obitu ioculare dictū inualuit, Amphorē pendere, nō hominem: q; instar amphoræ pensilis præ vino videretur: qd affatim igurgitauerat. Onesius tn̄ Gręcus author, eūdē tradit Bonosū velin vino fuisse prudentiorē: tametsi bibendi modū lōge excederet: qd & Flauius Vopiscus recenset. Lex aūt Symposiaca hæc ē, vt obiter hoc addatur: sicuti a veterib⁹ definitū: vt prima videlicet cratera faciat ad sitim: secunda ad hilaritatem: tertia ad ebrietatem: Quarta ad insaniā: ne quis forte modū aut rationem in bibendo prætereat, quū ipso quidē vino sapientia veteri ꝓuerbio obumbretur. Nam & quaternario numero Democritus Phisycus Abderites abstinendum censebat: condito volumine de hoc, non esse quaternos cyathos vel sextarios potandos. Vnde illud forte Ausonianum ex Flacci sententia.
Ter bibe vel toties ternos sic mystica lex est Vel tria potanti, vel ter tria multiplicanti.

De dijs regionum atq; vrbium, quibusq; nominibus appellarentur, ex Tertulliano, Origene, & alijs auctoribus. Caput.III.

NOn defuerunt apud Romanos, qui de dijs ac diuinitate permulta solerti animo conquisierint: ac editis etiam commētarijs explicarint. In quibus cumprimis celebres sunt, Nigidius Figulus, Varro Terentius, et Val. Soranus: et qui in Pontificio iure ac philosophiæ decretis incubuerunt: qđ Augustinus & Hieronymus abunde affirmant. Nos vero eam nunc partem de dijs duximus referendam: quę in quaq; regione atq; vrbibus & oppidis proprios lares ac deos assignat. Putarunt enī veteres (vt ē auctor. L. Apuleius) suis regionibꝰ deos ascribēdos: qui fanis & cerimonijs possent admitti: vt in Bœotia, Amphiaraus: in Aphrica, Mopsus: in Aegypto Osiris. Et vbiq; Aesculapius. Sed hęc multo copiosius a Diodoro & Macrobio exponuntur. Origenes autem Adamantius in commentarijs contra Celsum. Minime, inquit, iniquum est suum quenq; numē legitime colere, etsi pluribus inter se ritibus & cerimonijs differunt. Nam Aethiopum populi, qui Meroem habitant, Iouem dūtaxat, inquit, & Bacchum colunt: Vraniam Arabes et Bacchum: Osirim Aegyptij omnes & Isidem: Mineruam Saytæ: Naucratitæ vero ex ritu vetustiore Serapin suum nomen cœperunt nuncupare: quod etiam pluribus a Tertulliano explicatur, viro vt apparet in quaq; doctrina excellenti: eo maxime loco: quo de veterum dijs atq; numinibus historiam refert. Vnicuiq;, inquit, prouinciæ & ciuitati suus deus est: vt Syriæ, Astartes: vt Arabiæ, Diasares: vt Norici, Tibilenus: vt Aphricę Cœlestus: vt Mauritaniæ sui reguli. Dein vero & in Italia, inquit, municipali consecratione alij censentur dij: Crustuminensium, Deleuentinus: Narniēsium, Viridianus: Aesculanorum, Ancharia: Volsinensium, Norcia. Otriculanorum, Valentia: Sutrinorum, Murcia: Phaliscorum, Curis in honore patris: vnde accepit cognomē Iuno. Qua in re non minorem superstitionem arguunt, q̄ falsam ineptamq; improbitatem. Sed hæc satis: nolo enim ea repetere, quæ alibi commodius explicaui.

Anacreontis carmē ascriptum q̄ venustissimus de poculo, & in latinos numeros conuersum: quod apud Gellium deprauatum est. Caput.IIII.

CElebratur maxime inter Græcorum delitias Anacreontis poetæ carmen, vt venustum, elegans, et perlepidum: quo eroticos exprimitur, cuiusmodi poculum fieri sibi expetat: vt in eo videlicet non armatos duces, non cœli signa. Pleiades vel Bootem requirat: sed veneres, sed amores, sed racemos, et Bacchum. Est autem hoc prorsus.

ου μοι μελει γυγαο
των σαρδιων ανακτοσ.
ουθε αιρεει με χρυσοσ.
ουδε φθονω τυραννοισ.
εμοι μελει μυροισι
καταβρεχειν υπηνην.
εμοι μελει ροδοισι
καταστεφειν καρηνα.
το σημερον μελει μοι
το δε αυριον τισ οιδε.

τον αργυρον τορευσασ
ηφαιστε μοι πανσοφ.
ποτηριον δε κοιλον
οσον δυνη βαθυνον.
ποιει δε μοι κατ αυτου
μηδε αστρα μηδε αμαξασ.
μη στυγνον ωριωνα.
αλλ αμπελουσ χλοωσασ
και βοτρυασ γελωντασ
συν τω καλω λυαιω.

Quod ego propterea putaui referendum: vt facilius emendari possit in Gellianis noctibꝰ quo loco Romanas veneres cum Græcorū delitijs commisit. Ibi enim deprauatum id carmen atq; improbe violatum est: nos olim Anacreonteum id pro arbitrio nostro expressimus his numeris: quales vulgo leguntur Laberiani.

Non mi cupio aurum, non diuites diuitias:
Non sceptra curo mittantium principum.
Nil ad me triumphantes cum decoris fascibus.
Nil instructæ acies armis præfulgentibus.
Mihi est viuendum teneris in amoribus.

Mi sunt deliciæ:& suaue olentia suauia.
Viuamus hodie:viuamus dum licet.
Lætiq; carpamus quicquid id est boni.
Libet nunc crines liquidis perfundere odoribus:
Interq; iocos agere & lepidas veneres.
Quin tu age Vulcane potens,mulciber ignee
Excude mi amplum,insigne,argēteum cymbium.
Inq; eo non mi astra:non bootem:non pliadas.
Non martem ferreum:non cruenta prælia.
Quid cum syderibus:cum marte:cum bellis mihi?
Sed intus cude bromium vino madidum.
Vitesq; moleis:& frondentes palmites:
Racemosq;,& fluentes virides hederas:
Amoremq; spirantem calores vndiq;.

De magia Aegyptiorum,& qui in ea præstiterunt,ac de.xxxvi.dæmonibus & qua potestate polleant. Caput.V.

Emagia,quę apud Aegyptios populos celebrata sit,permulti apud veteres scripserunt:nam & Græcorum quidam ad eam perdiscendam illuc enauigarunt:quo facilius atq; copiosius de ea referrent.Nec.n.latet eiusmodi fuisse hanc disciplinam vti dæmonum viribus,& quibusdam velut incantationibus miracula fere,Ac prodigia efficerent quod ex veterum commentarijs intelligitur.Eius autem originem.C.Plynius ad Mosem & Latopelam retulit.In qua(vt traditur)Salomon:Dositheus Simon Samareus,Theudas,Etham,Calgales,Dardanus,alijq; complures præstiterunt.Ex Græcis Hostanes,Damigeron,Pythagoras,Democritus,Apollonius. Ex his commentarios quidam fecerunt:quo hanc partem plenius excolerent:atq; humano corpori medelas deferrent. Quod ipsi magices authores certis genijs ac dæmonibus assignant sicuti Celsus Aphricanus in his libris testatus est:quos infando titulo contra Christum composuit.Aegyptij inquit ipsi,qui magicē maxime coluerunt,tradunt humanum corpus per.vi.&.xxx.dæmones curari:ex quibus alius dæmon aliam sibi partem & portionem suscipit,eiusq; tutelæ se dedicat.Quin & eorum nomina patria voce appellant quibus inuocationib⁹ vitiatas corporis partes ad sanitatem referre soleant. Sed hanc partem & Porphirius copiose explicauit:qui Aegyptios quoq; cycophantas atq; præstigiatores vocitat.De Salomone autem,vt idem credat,facit in primus Iosephi authoritas:qui & Iudæorum vernaculus,& in omni antiquitate consyderanda diligentet ac curatus fuit.Is enim eundem scribit Salomonem non modo rerum omnium atq; animantium naturā acvires calluisse:sed eam præterea scientiam:quæ ad potestatem dæmonū atq; incantationes pertineat.Quibus inquit hominum morbi,& ægritudines leniri atq; curari soleant.In hac vero magica & anulum adhiberi,& pelues,aliaq; sacra idē Iosephus author est:i qua Iudæum quoq; Eleazarum dixit maxime celebrem fuisse Vespasianis Augustis imperantibus.

Non esse viri prudentis in humanis confidere:& exemplum nobile de iniquissima fortuna Bellisarij ducis. Caput.VI.

Ermo nuper habitus est a viris prudentioribus de fortunæ potestate & viribus:quæ pro libidine omnia humana agit ac veriat.sed inter alia multa exemplū de Bellisario duce maximo prolatum est:quod equidem non putaui pretermitten dum:cū ætate quoq; nostra(in qua totius Italiæ principes varijs passim cladibus agitantur)paria quædam prope aspiciamus.Bellisarius igitur(vt a Procopio & alijs relatū est)vir quidem gestis & animo maximus,sæpi⁹ victor ac triumphator fuit:qui Iustiani Augusti imperium suis auspicijs firmauit.Vandalos populos deleuit:de Persis triumphauit:Italiamq; & vrbem Romam a Barbaris & crudelissima cæde non semel liberauit:tandem vero post multas victorias,ac peractos triumphos cæcatus ab impatore fuit:eidemq; ocu li crudeliter exempti.Neq; ob aliam causam,q̄ ppter liuoris improbitatē:qui velut ignis

Criatus in l. 4. Parerg. contrarium asserit de hac Historia Bellisarij.c.24.

alta sẽper & ardua petit. Cui vt ad plenũ satisfaceret in tã graui, tãq̃ iniqua fortuna oppſ-ſus: tuguriolum sibi ꝓpter viã cõstitui fecit: in quo nũmulos ad victũ quæritãs, vitę reliquũ transigeret: dictitãs hoc subinde ꝑtereũtib⁹. Viator cõcede obolũ Bellisario: quẽ liuor nõ error cæcauit. Adeo nihil in humanis melius, q̃ nihil boni sperare. qđ illa etiã perq̃ nobilis Sidonij acclamatio cõmonet de misera mortaliũ conditione. O necessitas abiecta nascen-di, viuendi misera, durissima moriendi. sed hoc alibi de Bellisario commodius diximus.

De multiplici causa terrẽmotus, & Neptuni potestate: tum de terræmotu maximo: qui Tiberio imperante in Asia euenerit.

Caput. VII.

NOn pauci apud veteres Græcos celebrãtur: qui de motu terrarum & caussis co-piose scripserunt: neq; philosophi minus, q̃ historiæ authores: sicuti apud nos e-tiam. C. Plynius, An. Seneca, & Marcellinus neq; dubium reliquerunt: varias dici causas: vnde istiusmodi terrarum motus nascantur. Nam Chaldæi quidem & Babylonij totum hoc syderibus assignant. Philosophi aũt plęriq; flatibus & aquis: q̃ hęc visceribus terrę inclusa dum nitantur prorumpere, motus istos & hiatus generent. ex quo Neptunũ quoq; ipm Græcorũ vetustissimi Ennosigæum & Sisicthona appellarunt. Nam & Probus Valerius authoritate. M. Varronis tris præcipue causas ꝓbat: quibus terræ tre-mores eueniant. Aiunt eñi ventis in terræ visceribus occlusis, exitumq; requirentib⁹ fun-damẽta cõcuti: & his labefactis superiora cõtremere, Aut etiã ex igne: quem terræ inesse, mons æthna, & alii testantur. exusta. n. occidunt: nec sine sonitu & tremore subsidunt. Ter-tio ex aquis: quæ quodcunq; sustinent: delabi sensim in liquorem, & ingentibus ruinis ter-ra consumpta lacus maximos fieri. quod & Claudius Galenus (vt alios mittam) in libro de historia philosophi prosequitur. Sed quod in Asia Imperante Tyberio Augusto accidit: mirandum profecto ac pene incredendum videtur: siquidem terræmotu facto. xiii. vrbes corruerunt: quorũ nomina subiiciemus sicuti etiã in annalibus Pãphili Eusebii notatũ est quos diuus Hieronymus, vt alia multa, in sermonem latinum conuertit. Sunt igitur hæ: Magnesia, Ephesus, Sardis, Mosthene, Megara, Cæsarea, Philadelphia, Hymolus, The-mis, Cyme, Myrrhina, Apollonia, Dicæarchia. Quod etiam ob id referendum fuit quoni-am &. C. Plynius, maximus inquit terræ memoria mortalium extitit motus Tyberii Cæsa-ris principatu. xiii. vrbibus Asiæ vna nocte prostratis.

Historia de Leęnę meretricis constantia in tormentis: ac Tertulliani verba expo-sita. tum de Theodoro etiam, q̃ firmo & constanti animo fuerit.

Caput. VIII.

VErba Florentis Tertulliani sunt in libro, qui Apologeticus contra gẽtiles inscri-bitur. Ecce, inquit, & tormentorum certamina a vobis coronantur: Attica me-retrix, carnifice iam fatigato postremo linguam suam in faciem sæuientis tyran-ni expuit: vt expueret & vocem: ne cõiuratos confiteri posset: si etiam victa vo-luisset. In quibus historia latenter notatur de Leæna meretrice, & Hypparcho Atheniẽ-sium tyrãno. Nam Olympiade quidem. lxiiii. Hyppias & Hypparchus Atheniensium ty-rannidem occuparunt: sicuti relatum ab Eusebio in annalibus: ex quo Harmodius & Ari-stogyton, aliiq; complures facta conspiratione Hypparchum interemerunt. Leæna autẽ meretrix cum foret illis beniuolentiæ officio maxime coniũcta, capta est: ac multis, variis-q; tormentis vexata: vt conscios atq; cõiuratores proderet. Sed illa vt acris animi linguã mordicus amputauit: & in Hyppiæ tyrãni faciem inspuit: quod &. C. Plynius (vt alios mit-tam) inter memoranda patientiæ exempla retulit. In fœmininis, inquit, Leæna meretrix præstitit: quæ torta Harmodium & Aristogytonem tyrannicidas minime indicauit. In vi-ris autem Anaxarchides (vt Zenonem mittamus) qui simili prope ratione cum torquere-tur: præcisam dentibus linguam in tyranni os expuit. De Theodoro viro grauissimo, eius-q; mirifica constantia notius est: q̃ vt referri oporteat: qui carnifici traditus discidit verbe-ra, fidiculas laxauit, soluit eculeum laminas extinxit: prius q̃ efficeretur: vt conscios tyran-nicidii indicaret: quod a Maximo etiam Valerio in exemplis veterum scriptum est.

De Leone Imper. qui edicto cauit: vt omnes imagines e templis ac Basilicis Christianorum delerentur: & epistola Valentis & Theodosij Augustorū de eadē re apposita. Caput. IX.

Elatum est in veterum annalibus de Leonis Augusti Imperio, & eius moribus: q̄ qꝫ is Theodosio Impe. defuncto in Bizantio vrbe (quę Cōstantino polis dicitur) factus imperator edicto cauit vt omnes quidem sanctorum imagines, quæ in Christianorum fanis ac templis forent: abolerentur. Ex quo Romani pontifices, aliarumqꝫ ecclesiarum pręfecti acerrime restiterunt: necubi (præterq̄ in vrbe Bizantio) tantum facin' committeretur: quoniam sæuissimis pœnis eos homines Imperator afficiebat: qui tale edictum contempsissent. Itaqꝫ omnes tunc imagines atqꝫ simulacra quæ in sacris Bizantij templis spectarentur, concrematę sunt. Nec enim pertinere ad religionē putauit adorari cuiusq̄ imaginē. Qd & Firmianus Lactantius, Septimiusqꝫ, & alij cōplures nimiū q̄ audacter affirmāt: quasi nefarium sit habere vllas in templis imagines: veluti etiā Turcæ in sua religione custodiūt. Sed libitum est verba ex libris Augustabilis referre: quo id totum melius innotescat: quoniam & Valens, & Theodosius Augusti Imper. præfecto prætorio ad hunc modū scripserunt. Cū sit nobis cura diligens in rebus omnibus superni numinis religionem tueri: signum saluatoris Christi nemini quidem concedimus, coloribus, lapide, aliave materia fingere: insculpere: aut pingere. Sed quocunqꝫ reperitur tolli iubemus: grauissima pœna eos mulctando: qui contrariū decretis nostris, & imperio quicq̄ tentauerint. In quo siquis forte auctorem desyderat: is Imperatorum decreta & edicta legat: quæ a viris doctissimis Tribuniano, Basilide, Theophilo, Dioscoroqꝫ, & cæteris per Satyram collecta sunt: Imperante hoc maxime Augu. Iustiniano.

De Hierophantis Atheniensium ad sorbitionem cicutæ: ac de Romanis sacerdotibus, Flaminibus, & Pontificibus. Caput. X.

Criptum est a Hieronymo sacerdotes illos Atheniensium, qui græce Hierophantæ appellantur: quo castius in sacris agerent: diuinisqꝫ rebus incumberent: consueuisse sorbitione cicutæ seipsos castrari. Vbi vero ad Pontificis dignitatem fuerāt electi: viri esse desinebant: nequid in eis foret: aut ad voluptatem, aut ad turpiorem libidinem. Quæ res ad ipsa etiam Constantinorum Augu. tempora (vt authores consentiunt) durabat: nā & idem refert Hieronymus de Romana religione: nullum quidem sacerdotem apud Romanos fuisse bigamum: nullumqꝫ flaminem bimaritum: pontifices autem viros & nobilissimos, & sanctissimos, quorum pręcipua hęc cura & studium fuit, diligēter attendere ne quid cōtra mores & religionis cultum fieret: itaqꝫ sic in pontificalibus scriptum.

Ex patriis ritubus colunto optima.

Incestum Pontifices supremo supplicio sanciunto.

Quod a nobis diligētius est consyderandū ex his sacerdotibus, eorūqꝫ vita & moribus: qui in Christianis sacris ætate nostra omne genus libidinum atqꝫ nequitiæ exercent.

Q̄ egregia singulariqꝫ doctrina præstiterit Mercurius Aegyptius in rebus diuinis ac eiusdem verba ascripta de deo, de mente, & de animis, in libro de sapientia dei. Caput. XI.

Vo plura de Mercurio a nobis perquiruntur: eo maiora atqꝫ diuiniora videri solent: sic vt Firmiani sententiæ magnopere accedamus: qui persæpe hunc ipsum asserit, rerum prope omnium supra cæteros alios veritatem perspexisse: tum Græcos compluris, plæraqꝫ ab eodem Mercurio accepisse: quæ de deo, de animis, ac de mundo referūtur. Sed hæc in nostris Theorematis copiose explicauimus. Nūc illud repetendum existimaui: quod idem Mercurius loquitur ad Tatium in eo libro, qui de sapientia dei inscribitur. Beatissimus, inquit, deus, qui & dæmon optimus dicitur, animam esse in corpore asserit, mentem in anima, in mente verbum. Deum autem ipsum horum omnium esse genitorem, ac parētem. Itaqꝫ verbum imago & mens dei est: corpus quidem ab idea. Idea vero anima, & por-

tio purissima materiæ aer, aeris anima, animæ mens, mētis deus. Deus in omnibus, ad omnia, circa omnia, & per omnia: mens ad animā, anima ad aerem, aer ad materiā. Hactenus Aegyptius Mercurius: in quibus ipsa rerum veritas non edocetur modo: sed etiam explicatur: quod & misteria illa atq; arcana Pythagoreorum comprobant.

Qui sint apud iureconsultos iudices recuperatores in extimandis iniuriis, ac de iudicio recuperatorio copiose explicatum. Caput. XII.

Requens mentio est apud. M. Ciceronem, & alios veteres de his iudicibus: qui recuperatores a Romanis dicerentur. Qua ratione & recuperatorium iudicium est appellatum: quod in causis (vt fit) iudicandis, atq; absoluendis cum recuperatione haberetur de extimandis iniuriis. In hunc autem modum constituta est a veteribus: ceu ex iureconsultis fere colligitur: forma recuperandi iudicia. Si quando in aliqua causa dolo malo fuisset habitum iudicium: in ea tum re licebat cognitores habere: qui receptam causam maturo iudicio extimarent: Itaq; creabātur ad id tres iudices: qui recuperandę causæ ergo recuperatores vocabantur: quorum iudicio, atq; extimatione, omnis damni illatio atq; iniuria tollebatur: quæ res ab ipsis iureconsultis copiose explicatur. Sex. autem Pompeius legem recuperatoriam ab Aelio Gallo sic acceptam tradit: cum inter populum & reges, nationesq; & ciuitates peregrinas conuenit: vt per ipsos recuperatores agatur: de reddendis, recipiendisq; bonis: quæ ad priuatos pertinerent. Gellius recuperatores constitutos tradit in his, quæ ad ius referantur: de iniuriis afferendis ac puniendis. Nam missa, inquit Gellius. xxv. assium pœna factum est a prætoribus vt in extimandis iniuriis recuperatores adhiberentur. M. autem Cicero in causa. L. Flacci, quem socium & adiutorem consiliorum, ac periculorum suorum vocat: recuperatores constitutos refert, qui rem vniuersam percensetent. Recuperatores, inquit, contra istum, rem minime dubiam prima actione iudicauerunt. & paulo mox. Cum frater meus in Asiæ præfectura Flacco successisset: causam ita detulit. Recuperatores vi Flacci coactos, atq; metu falsum iudicauisse inuitos: frater meus pro sua æquitate, prudētiaq; decreuit: vt si iudicatum negaret, in duplum iret: si metu coactos diceret: haberet eosdem recuperatores: quam optionem recusauit. Idem Cicero pro. A. Cecinna orationē habuit ad recuperatores in qua persæpe de his agitur. C. præterea Suetonius a Flauio refert Domitiano Augu. identidē admonitos recuperatores: ne se petfusoriis assertionibus semper accommodarent. Sed & Vespasianus pater Flauiam Domicillam duxit vxorem, vt ab eodē Suetonio relatum est: quæ ingenua & ciuis Romana pronuntiata est: iudicio recuperatorio asserēte patre. Neq; illud omittendum putamus: quod in veterum notis atq; elogiis obseruatum est de iudicio recuperatorio his verbis. Quanti ea res erit: tantæ pecuniæ iudiciū recuperatoriū da bo. testibusq; publice dūtaxat decem denuntiandi potestatē facit. quæ res ab antiquis notarum magistris ita perscribi solita est. Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q. P. D. T. D. D. P. F.

Q̄ imprudenter, atq; imperite ab his erratum sit: qui scirpum acceperunt pro ęnigmate. & q̄ apud authorem Gellium scrupum: non scirpum legendum sit. Caput. XIII.

N magno errore versati sunt nostri fere omnes grammatici: qui scirpum dixerunt ꝓ ęgnimate: quod ipsum e Gellianis verbis acceperunt in quibus non scirpum quidem, sed scrupum erat scribendum: vt in veteribus acminus de prauatis reperitur: sed enim quo pacto illa enodari possunt: quę sine vllis nodis sunt: cuiusmodi scirpus haberi debet / neq; vllus est tā hebeti ingenio: tamq; absurdo iudicio qui nesciat ipsos scirpos vocari enodes: vnde illud vetus, cum apud comicos poetas, tum apud Ennium celebratum hoc carmine.

Quærunt in scirpo soliti quod dicere nodum.

Scrupus vero ꝓ ænigmate & ābiguitate ob id a veteribus acceptus est: q̄ in eo anxietas quædam: & quasi asperitas intelligatur. quod & Sex. Pompeius in libro de priscis verbis vndeuigesimo insinuat: scrupos, inquit, pro asperis saxis accipimus: hinc rem scrupulosam dicimus: quæ aliquid in se asperitatis contineat. Proindeq; apud Gellium refertur: vocari

a Græcis fere ænigmata: quæ nostri scrupos dixerunt: cui sententiæ & Benedictus Philologus accedit: vir eruditissimus, & in studijs nostris accuratissime doctus. Neq; visū est hoc loco eos nominare: qui hac in re decepti sunt. Politianus certe, cū ad authores illum euocarem, ingenue agnouit errorem: sed in hoc, inquit, cæteri ætate nostra incurrunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER DECIMVS

De doctrina Gamelielis Hebræi: & quo iudicio probauerit Iesum Christum pro deo accipiendum. Caput. I.

Escio maiore impudentia, an inscitia factū sit a quibusdam veterum: vt non modo cōtra Christianos populos, sed cōtra ipsum etiā Christum libros componere ausi fuerint. Nō. n. homines sed portēta potius quædam & pdigia dicenda sunt: cuiusmodi nobiliores memorātur: Porphirius, Iulianus Bizantius, Celsus Aphricanus, qui Philalethē scripsit: Basilides & alij: qui ausi etiam inter alia flagitia dicere: quęcūq; de Christo a priscis vatibus pdicta fuerūt ea de alijs quoq; potuisse intelligi. quod ab Augustino tū, Origene, & Cypriano copiose refellitur: sed a Gameliele Hebręo dictū egregie ac prudēter traditur. Nā cū alios quidā forte referrēt: qui se vulgo deos pbari vellent: vt Dositheū, Theudā, & Iudā. Hi eīn cū disciplinarū magnitudine, atq; doctrinis egregie pstarent: seq; supra homines ponerent: deceptionibus maximis vsi sunt: & a multis p deo habiti: ex quo in hūc modum respondit Gameliel. Si hoc, inquit, de Christo humanum consiliū fuit: q̄ mox dissoluetur: veluti Theudæ, Dosithei, Iudę, & aliorum: qui vbi mortui sunt: eorū ficta & cōmentitia disciplina sublata est. Siquidē nō diu probari inter homines potest improbitas aut mendaciū: quod omnis academia concedit. Id autem de Gameliele in Origenis cōmentarijs cōperies: quos vir maxime doctus contra Celsum cōposuit: sed & Gameliel ipse iudicio & doctrina insignis apud Hebræos est habitus: qui etiā Pauli Tharsensis pceptor fuit: vnde eū dixerunt veteres ad Gamelielis pedes eruditū: sicut in Hieronymo legitur: qui Gamalielem hunc, & maximū virum, atq; doctissimum vocat. Quod Hebræorum præterea libri testantur.

De Narsete Eunucho, & Sophiæ Augu. verbis ad eum, ac responsum Narsetis in fœminæ insolentiam. Caput. II.

Elata sunt permulta in veterum annalibus de Narsete eunucho: eiusq; maximis gestis. qui de Carthulario (vt ferunt) non modo patritiam dignitatem est consequutus: sed Italiæ quoq; vniuersæ factus præfect⁹ Eam diu obtinuit: & omnis Gotthos gentem ferocissimam superauit: sed vt res humanæ se habent gloria inuidiam peperit: ex quo Iustinus imperator, & Sophia Augu. coiunx Narsetem hunc ceperunt insectari. Itaq; Longinum cum magno exercitu contra eum mittunt. Sophia vero & inter alia permulta cōuitia, q̄ Eunuchus foret, hoc addit: vt lanam in Gynætio faceret: & pensa diuideret. Quibus idem Narses pari animo respōdit: talem se quidem telam exorsurum: qualem ipsa dum viueret, nunq̄ satis posset explicare: & simul odio (vt fertur) ac metu accensus, Longobardos populos in Italiam accersit: vt relicta Pannonia ad Italiæ diuitias & prædam accedant: ne quid ad præsidium & vltionem omitteretur. Fuit autem Narses (vt quidam tradunt) pius, religiosus, liberalis, atq; munificus: quod alias a me commodius relatum est.

De populi improbitate, ac de exilio Aristotelis: q̄ impietatis accusatus in Chalcidem profugerit: tum alia obiter non iniocunda. Caput. III.

Ihil debent in tota vita minus agere: qui prudentiores sunt: q̄ populo seipsos cōmittere: nec enim bonis ingeniis, atq; disciplinis quicq̄ est tam male affectū & infensum: q̄ imperita vulgi inscitia: quod equidem innumeris prope exēplis

falsæ atq; improbæ philosophorum accusationes,eorumq; exilia & cędes demonstrant sicuti Socratis,Anaxilai,Apollonij Thianei,& Madaurensis Apuleii: quorum Apologiæ abunde explicant,q̄ sit ex Platonis sententia refugienda vulgi improbitas.De Aristotele autem philosopho referendum illud puto:quod ab ipso Adamātio Origene ponitur:quo loco Celsi Aphricani Philalethem mendacii ac falsitatis arguit.Tradit enim Aristotelem ipsum a iudicibus Atheniensium crimine impietatis fuisse accusatum:quoniam dogmata quędā,vt αθεοσ και ασεβησ in Philosophia ꝓtulisset:quę deorū cultū minus ꝓbarent.Ex quo Athenis relictis,Chalcidem se contulit:vbi diu versatus,quum literis amicorū ad reditum vocaretur,in hunc modum respondit.Ex Athenis pridem recessimus:idq; eo animo factum est:ne causam forte Atheniēsibus daremus iterum scelus committere: sicuti in Socratem commiserunt:neve impie contra philosophum rursus fecisse incusentur.Neq; me autem latet q̄ idē Aristoteles quum Athenis.xxx.annos in lycio docuisset,dam se in Chalcidem recepit:qm̄ foret impietatis ab Eurimedonte Hierophanta accusatus:siue a Demophilo,vt quidam volunt:q̄ hymnum in Hermiam pellicem scripserit:cui etiam pręnimio,vt ferunt,amore sacra fecit:atq; hoc epigramma Delphis incidit.

Τ.Δεπο του Χοσιωσ παραβασ μακαρωη θεμιη αγνηη
εκ τειηε περσωη τοξοφορων βασιλευσ.
ου φανερωσ λογχη φοηιοισ εναγωσι κρατησασ.
αλλα ηδροσ πιστει χρησαμενοσ δολιου.

Quæ sunt a diis maxime roganda,& quomodo ex Platone:tum versiculi Persiani de votis peragendis. Caput.IIII.

Leganter Plato philosophus & erudite prudentiā atq; iustitiā in suis legibus expressit:sed vel in Alcibiade,qui liber de voto inscribit,eius honorē & cultū sic recensuit.Perspicuū,inquit,est & apud ipm deū,& apud hoies bonę mentis iustitiā & prudentiā præcipue honorari.Prudētes aūt ac iusti illi merito dicendi: qui ꝓbe norūt,quę erga deū,q̄q; erga hoies agere atq; dicere conuenit.Hactenus Plato.Quæ meipm cōmonēt sentētiæ veteris:quā nō min⁹ Stoicorū porticus,q̄ vniuersa etiā Academia honore sūmo ꝓsecuta ē:ita eni a philosophis,velut ex Delphico ꝓlatū.Sic viuendū cū hoibus,tanq̄ deus videat:sic loquendū cū deo,tanq̄ hoies audiant Cuius secūda pars,vt ingt Vectius Pretextatus,abūde sancit:neq̄d a diis petam⁹,quod velle nos indecorū sit.Nā Plato idem copiose hoc ipso libro explicat:quæ maxime a diis petēda sunt:& quo animo:ne forte in Oedipi rogationes maiore affectu,q̄ ratione depellamur.Stoici autem tria potissimum a diis roganda affirmant,bonā mentis,bonam animi valitudinem,tertio corporis.Itaq; Persius poeta videtur Alcibiadem Platonis ꝑuidisse:qui in Satyra quidem ad Macrinum sic de votis peragendis loquitur.

Funde merum genio:non tu prece poscis emaci
Quæ nisi seductis nequeas committere diuis:
At bona pars procerum tacita libabit acerra.

Cui sententiæ & illud apud Iuuenalem accedit.

Orandum est vt sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum mortis terrore carentem.
Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat.
Naturæ:qui ferre queat quoscunq; labores.

Quin & in iure Pontificum aqud Romanos ita scriptum traditur.

Ne audento placare donis iram deorum:
Cautim vota redduntο:pœna violati iuris esto.

Quantū concesserint Christo Romani Imperatores,Tiberius & Hadrianus:ac de Alexandro etiam Seuero:qui Christum inter alia numina adorauit. Caput.V.

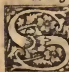

Ersepe accidit:vt a viris doctioribus quæratur,quo in pretio apud Romanos Imperatores Christi numen fuerit:quo videlicet tēpore,aut quo cultu Roma-

Eius.

na ciuitas eum persequuta sit. Ad hoc ego quum aliquando essem responsurus, talia propemodum de ipso Christianorum deo obseruaui Et primo quidem ex auctoritate veterum constat Tiberium Caesa. voluisse Christum a Sen. P. Q. R. adorari: idque etiam ab eo relatum est ad senatum cum prerogatiua Tiberiani suffragii: vt abunde alibi diximus: quod & Pamphilus Eusebius, ac Florens Tertullianus affirmant. Sed & mox Caes. Hadrianus de adorando Christo cogitauit: eidemque templa condere inchoauit: sicut Aelius Lampridius ad Constantinum Imperatorem testatur: qui Augu. inquit Hadrianum ab incoepto distitisse: veritum ne caetera etiam templa essent deserenda: quum praefecti sacrorum Hadriano persuaserunt, Christianos omnes aliquando futuros, si illud effecisset. Ex quo idem mutato ani. proposito, acerrime mox vniuersam Christianorum factionem est insectatus: quod & commentariis suis & edictis palam testatus est. Alexander autem Seuerus, qui optimus imperator est habitus, quique Antonio Heliogabalo successit, plurimum Christianis detulit. & Christi numen inter maximos & selectos deos recepit. Siquidem in sacrario suo (quod ab Aelio Lampridio Larariu appellatur) inter principes diuos & animas (vt inquit) sanctiores Christum habuit: cum quo ibidem Apollonium Thianeum, Abraam, & Orpheum coluit. Idem quoque Alexander Augustus in minore lasrario Achillem, & alios duces maximos habuit: sicuti M. Ciceronis & Vergilij simulacra: quem poetarum omnium Platonem vocitabat.

Vnde apud poetam Vergilium Ramus aureus: & Viscus in ilice: in. vi. Aeneidos: ac de magia Druydum Verg. carmen expositum. Caput. VI.

Satis compertum est P. Vergilium adeo multiplici & varia doctrina praestitisse: vt & coelestia pariter, & humana maxime intellexerit: quod eius diuinum carmen probat: in quo et sacra omnia, & humanae leges atque ritus tanta eruditione tractatur: vt eum mirari potiushomines possint, quam pro merito satis laudare. Sed eiusdem carmen referemus: in quo de Ramo aureo agit: quem Troius Aeneas ex praecepto Sibyllae Deiphile ad inferos detulit: cuius etiam speciem virenti visco similem dixit: & in opaca ilice insertam: quae omnia videntur mihi ex philosophia & sacris Druydum esse assumpta: quib⁹ religio fuit, par quiddam de visco & robore agere: quod eqdem suspicari licet: quum & viscum Verg. hic & ilicem opacam noiat: quae inter glandiferas etiam refertur. Ab ipso enim poeta, vt est auctor Macrobius, plaerunque fieri videmus: vt remotiores ritus, veterisque cerimonias innuendo attingat: etsi Aureli⁹ Cornut⁹ vir alioqui doctus fictum hoc de ramo ilicis a poeta Vergi. falso existimauit. sic autem Verg.

Accipe quae peragenda prius. Latet arbore opaca
Aureus, & foliis, & lento vimine ramus
Iunoni infernae dictus sacer: hunc tegit omnis
Lucus, & obscuris claudunt conuallibus vmbrae.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore foetus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit: primo auulso non deficit alter
Aureus: & simili frondescit virga metallo.

At vero Druydes (qui Gallorum vates ac sacerdotes forent) nihil habent visco & robore, in quo gignatur sacratius: sicuti C. Ply. testatur. Hi enim, inquit, roborum lucos eligunt nec vlla sacra sine ea fronde conficiunt: quicquid etiam illis adnascitur, e caelo missum putant, signumque esse electae ab ipso deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu: & repertum magna religione petitur: & ante omnia sexta luna. Idem quoque C. Plyni⁹. Sacrificio, inquit, epulisque rite sub arbore praeparatis, duos admouent candidi coloris tauros: quorum cornua tunc primum vinciunt: sacerdos candida veste cultus, arborem scandit: falce aurea demetit: candido id excipitur sago: tum demum victimas immolant, praecantes: vt suum donum deus prosperum faciat his, quibus dederint haec. Hactenus de religione Druydum ad robur & viscum: quae poetam Vergilium (vt puto) ad ramum illum aureum inclinarunt: ex quo illud subdit.

Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:

Discolor vnde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet syluis brumali frigore viscum
Fronde virere noua:quod non sua seminat arbos:
Et croceo fœtu teretes circundare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice:sic leni crepitabat bractea vento.

Fuit in hac sententia & Domitius veronensis vir in perquirendis veterum monumentis acris ingenij:& in exponendis auctoribus diligens:quem tamen immatura mors nobis præripuit.

De Hetrusca disciplina,& quo studio Romani nobiles ad eam discendam mitterentur:ac versus ibidem ex.xij.aditi. Caput.VII.

Marcus Cice. quũ de diuinatiõe differit,copiose ꝓbat ppłm quidã Hetruscũ maxie ꝑstitisse ĩ obseruãdis noscẽdisq; augurijs & ostẽtis:nã & aliquot a veterib' celebrãt:ĩ quoꝝ cõmẽtarijs disciplia hæc abũde exponeretur:sicuti a Macrobio,Cẽsorinoq;,& alijs veterib' traditur.Quã reseruatũ est a Romanis:vt principũ filij,qui ĩ vrbe forẽt,Hetruiæ populis traderent:quo hãc etiã diuinãdi ptem edisceret:sicuti verba hæc Ciceronis testantur.Bene,inquit,apud maiores nostros senat' decreuit:quando florebat imperium:vt de principum filijs sex,singulis Hetruriæ populis in disciplinam traderentur:ne tanta ars propter tenuitatem hominum a religionis auctoritate abduceretur ad mercedam & quæstum. Ex quibus aperte constat, quo studio & diligentia ꝓuisum est a Sen.P.Q.R.vt cognitio illa Hetruscæ disciplinæ cõseruaretur.Quod ipsum & Liuius in Romana historia notauit:quo scientissime callerent quæcunq; de cælo tacta essent,omniaq; prodigia,portenta,et ostenta:quod & C.Plyn.& alij asserunt.Ex quo etiam in sacris veterum,& pontificalibus libris ita scriptum fuit.

Discunto ignari a publicis sacerdotibus.
Hetruriæ principes disciplinam docento.
Quibus diuis creauerint procuranto.
Et idem fulgura et obsita pianto.

Quæ ob id ascripsimus:vt Ciceronis locum facilius teneremus.Quum nemo prorsus ignoret,cælum ipsum eiusq; partes ab Hetruscis olim signatas,& in.xvi.diuisum.Nam et fulminum genera.xi.et deos nouem,qui ea iaculentur,statuerũt:rationes prodendo,quid ex quaq; parte signarent.quod & C.Plynius ad Vespasianum Augustum demonstrat.

De cura et periculis eorum,qui imperio præsunt:ac Saturnini Augusti verba ad hoc ipsum pertinentia. Caput.VIII.

Vetus est dictũ,& a philosophis approbatũ,tyrãnos quidẽ & pricipes ꝙ rarissime senescere:qm tã varia illis,tãq; sũma picula vndequaq; imineant:prorſ' vt ꝗgerrime cõmunẽ liuoris,& piculi sortẽ possint euadere. Quã rẽ tot pricipũ & impantiũ subitæ neces atq; cædes maxime approbant:quũ paucissimi oĩo fuerit,ꝗ suo fato perierit.Itaq; pmulti admodũ repti sunt:qui hãc impandi curã velut inquietã,estuantẽ,ac pniciosã refugerunt.Qđ equidẽ ex verbis ipis & oĩone Aug.Saturnini impatoris referendũ cẽsui:quo cumulati' a quouis itelligat,ꝙ & erudite Saturninus,& grauiter de Impatoꝝ discrimine & piculis disseruerit.Nescitis,inquit,amici,quid mali sit impare:nã & gladij & tela nr̃is ceruicibus impendent:imminent hastæ:vndiq; spicula:ipi custodes timentur:ipsi comites formidanẽ:non cibus ꝓ voluptate:non iter ꝓ auctoritate:nõ bella pro iudicio:non arma ꝓ studio.Adde ꝙ ois ętas in impio rephẽdit:se nex est quispiã,inhabilis videt:sin minus,inest furor.Nam ꝙ impatorẽ me cupitis,in mortis necessitatem me trahitis:sed habeo solatium hoc mortis,solus perire non potero.Hæc hactenus Saturninus:quum a suis purpuram esset indutus:sicuti M.Saluidenus affirmat: eleganter quidem & docte.Siquidem bonas literas Saturninus egregie coluit:et facultatem oratoriam studiose didicit.quod & Vopiscus homo diligens recenset.

De antiquorum proprietate in carmine in rebus exprimendis: simulq; Accii poetæ versus appositi ex argonautis elegantissimi: et Q. Ennii.

Caput. IX.

IN præceptis veterum, qui de ipsa elocutiōe scripserunt, illud præcipue video commendari: Vt verba rebus maxime conueniant: & in quaq; actione describenda sic absoluatur oratio: vt res geri potius, q̄ componi videatur. Ita enim interesse te putes, non legere: cum iocunda verbis suauibus: atrocibus aspera: quieta sedatis: deductis humilia: grandibus ardua proferuntur: vnde illa orationis honestas, & et quasi certum decus oritur. Quam quidem partem summo studio vidētur mihi consecuti veteres auctores: tum hi præcipue qui fabulas ediderunt: vt. M. Pacuuius, Attilius, Næuius, et Accius: q: in illis vitæ gesta, et hominum mores, habitusq; pro re ipsa effingerent atq; exprimerent Cuiusmodi carmen illud est Accianum ex Argonautis: in quo pastorem elegantissime descripsit: qui primum nauim (cui nomē Argo) procul aspiciens, illico mirabundus in hunc modum vociferat.

Tanta moles labitur
Fremebunda ex alto ingenti sonitu et strepitu
Præ se vndas voluit: vortices vi suscitat:
Ruit: prolapsa pelagus respergit: profluit:
Ita dum interruptum credas nymbum voluier:
Dum quod sublime ventis expulsum rapier
Saxum, aut procellis: vel globosos turbines
Existere ictos vndis concursantibus:
Nisi quas terrestres pontus strages conciet:
Aut forte triton fuscina vertens specus:
Subter radices penitus vndanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cælum eruit.

Quod carmen non Priscianus modo grammaticus repetit, sed et Q. Lucilius Balbus in illa celebri disputatione de natura deo℞: etsi alicubi deprauatū atq; inuersum legitur. Iam vero & illud Q. Ennij nonne adeo proprie, adeo erudite factum est de augurio Romanę vrbis condendæ: vt in media vrbe versari te credas: Romulumq; ipsum, & Remū certātes aspicere de imponendo vrbis nomine: vt minus forte mirum sit, si & Hadrianus imperator Ennianos annales supra oīa quidem poemata cōmendauerit. Sed apponam⁹ carmē.

Certantes magna cum cura: tum cupientes
Regni dant operam simul auspicio, augurioq;:
In monte Remus auspicio se deuouet: atq; secundā
Seruat auem solus. At Romulus pulcher in alto
Quærit Auentino: seruat genus alta volantum.
Certabant vrbem Romam ne Remam ne vocarēt.
Omnibus cura viris: vter esset induperator
Expectant. Veluti consul quum mittere signum
Vult: omnes auidi spectant ad carceris oras:
Qui mox emittat pictis e faucibus currus.
Sic expectabat populus, atq; ore timebat,
Rebus vtri magnis victoria sit data regni.
Interea sol albus recessit in infera noctis:
Exin candida se radijs dedit icta foras lux:
Et simul ex alto longe pulcherrima præpes
Læua volauit auis: simul aureus exoritur sol.
Cędunt de cælo ter quatuor copora sancta
Alitum: præpetibus sese, pulchrisq; locis dant.
Conspicit inde sibi data romulus esse priora:
Auspicio regni stabilata scamna, solumq;.

Quos versus & apud Ciceronem competies: quum diuinationis partes prosequitur

Quæ ratio fuerit, ne flamines sacerdotes apud Romanos nodum aliquem habere possent in vestibus: et q̃ libera & aperta esse debet animorum coniunctio inter amicos.

Caput.X.

N his sacris atq; cerimonijs, quas flamines sacerdotes apd Romanos dicuntur obseruasse, & illud a veteribus notatũ est: fuisse nefas vti nodũ vllũ haberent i apice: in cĩctu: aut i vlla alia pte. Qua i re allegoricos itellexerunt ptinere ad virũ integra fide, optimisq; moribus pditum, nihil dissimulãter, aut subdole agere in deorũ sacris: sed libere et apto examine, ad fidẽ & veritatẽ oia referre. Quod ipm i amicoꝝ quoq; officij pstandũ est: vt a Cheroneo Plutar. probaẽ: si modo hi sunt tales viri: quorũ virt⁹ atq; prudẽtia optime intelligat, q̃tum sit amicoꝝ causis atq; cõmodis cõcedendũ: quod & poeta Lucili⁹ docet in carmine ad Albinum: quo virtutis dignitas, officium, atq; gr̃a prudentissime exponitur. Itaq; cõsueuit Oricellarius nr̃ ita amicos probare: vt in eorũ aĩo iudicium, i iudicio officium reponat: vir vnus, quantũ equidẽ iudicio meo consequi possum in oĩbus vitæ muneribus existimandis, atq; cognoscendis summa prudentia atq; consilio.

De multiplici ac singulari doctrina M. Varronis: et q̃ idem tamen a Palemone Grãmatico contemptus fuerit: ac iniquissima voce porcus appellatus.

Caput.XI.

E Var. Terentio notũ est omnibus, q̃tum oĩs antiq̃tas eius studiũ atq; multiplices doctrinas extulerit: vt oĩm quidẽ togatoꝝ doctissim⁹ habitus sit. Cui sententiæ M. Cicero, & Fabi⁹ Quintil. calculum adiecerunt. Itaq; sic Maurus Terentianus ad Nouatemum.

Vir doctissimus vndecunq; Varro.

Qui tam multa legit (vt est auctor Augustin⁹) vt aliquid ei scribere vacasse miremur: tã multa scripsit, q̃ multa vix quenq̃ legere potuisse credam⁹. Lactãtius vero Firmianus, q & ingenio & eloquentia vir doctissim⁹ merito habeẽ, sic de eodẽ. M. Varro, iquit, quo nemo vnq̃ doctior, neq; apud Grecos, neq; apd Latinos vixit: in libris diuinarũ rerũ de hoc egit: quos ad C. Cęsarem scripsit. Atq; hęc quũ ita se habeãt, q̃ impr obe obsecro a Rhennio Palemone, q̃ impudẽter atq; ineptissime factum est: q cum ipm M. Varronẽ oĩm disciplinaꝝ parentẽ ac pricipem, p imperito homine sectatus e: eundemq; etiã porcũ (si dijs placet) appellauit: dignus eo nomine Palemon: vt in suile aliquod intruderetur: quo insolentis audaciæ, atq; importunissimæ vaniloquẽtiæ pœnas luеret. De quo & Suet. Tranq. meminit. Quod ego iccirco apposui: vt quiuis possit intelligere, q̃ sint quorũdam ingenia contra veritatem obstinata: atq; illis plerunq; viris infensa: qui et colendi ab omnibus, et prope adorandi sunt pro egregia singularię; doctrina.

Quid in libris Iureconsultorum sint exconsules, exquæstores, ex præfecti. et alia eius generis: q̃q; subagrestia & parum latina sunt.

Caput.XII.

Nuenio apud nostros iureconsultos, & alios auctores hæc vocabula, Exquęstores, Exconsules, Exprętores: et alia eiusdem generis. Nam Symmachus & Boethius exconsules fere vocati sunt: atq; his veluti descriptionib⁹ eorum nomina honestari solent. Iustinianus quoq; Augustus i epistola ad Romanum senatum Ioannem exquæstorem, & Leontium atq; Basilidem exprę fectos pretorio appellat. Quibus verbis (quantum equidem possum colligere) eos viros designarunt: qui dignitate ipsa consulatus aut quæsturæ functi essent. Sic Expatricios: et Expræfectos: q absoluto munere, a magistratu vacarent. Zeno autem Imperator scribit ad pręfectum pretorium Archadium, placere suæ dignitati: vt qui patricij, vel expatricij sunt, quiq; magistri officiorum, aut sacri palatij custodes, Vel ordini senatorio sociati fuerint, Non possint nisi ab Imperatore ipso, Aut sacris cognitoribus in ius vocati, Aut puniri: Simulq; addit: eos viros, qui dignitatibus maioribus functi sunt, Minime oportere omnium iudicio subigi: aut pœnis multari. Itaq; hi homines expræfecti, Exquæstores, Et Exsenatores in Iustinianis

constitutionibus nuncupantur. Apud Varronem vero, et. M. Tullium excuriatos, atq; exterminatos legimus pro his, qui extra curiam missi sunt: atq; extra terminos. Sed hæc honestis auctoribus recepta et consecrata sunt: illa parum latina, & admodum subagrestia videri possunt. Neq; enim apud eos cōperiuntur qui latina oratione vsi sunt: sed illo, vt opinor, Augustini seculo: in quo fere Cassiodorus Apollinaris, Enodij, ac Fulgentij numerātur: qui magis videntur Gallicum aliquid & peregrinum referre, q̄ Romanum ac probum sermonem. Ipsa enim dicendi elegantia et puritas cum Romano imperio paulatim amissa est. quod et noster Ioannes Corsius cum Pontano disseruit: vir non minori iudicio, q̄ veterum doctrina excultus.

Biantis Prienei sententia relata: quo consilio ac ratione vti debeamus: in decernendis causis inter amicos vel inimicos. Caput. XIII.

E Prieneo Biante complura in Græcorum monumentis traduntur: q̄ viri iudicium, atq; sapientiam singularem probāt: sed quod ab ipso relatum est de his qui inter alios iudicium faciunt: minime contemnendum illis est: qui liberali ingenio sunt: dicebat enim malle se inter inimicos, q̄ inter amicos de re aliqua statuere: nam ex amicis (inquit) alterum prorsus inimicum habueris: ex inimicis vero alterum amicum. Quocirca melius ac potius censeri debet: amicum sibi adipisci in proferendo iudicio, aut a rebus iudicandis penitus abstinere: nisi ex professo veritas ipsa fidei patrocinetur: cuius causa (vt Academici asserunt) nullæ quidem contentiones, aut inimicitiæ refugiendæ sunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VNDECIMVS.

Mirificum prodigium de fulmine in natali. M. Tullij ex annalibus Eutropij: ac de viribus etiam fulminum nonnihil. Caput. I.

Inus putaui absurdum fore si ea in præsens referrem: quę Romanus author Eutropius, in historia ad Valentem Augu. prodidit de. M. Cicerone: atq; mirifico prodigio quod obtigerit de virgine Romana: quæ in itinere cœlesti igne tacta fuerit: vnde tam egregia dicendi dignitas, et absolutum eloquentiæ fastigium præscriberetur. Sed apponam Eutropij verba: quo manifestius appareat: quanta sit etiam vis et natura monstrifica fulminum. Bello (inquit) Iugurthino. M. Cicero Arpini nascitur: matre Elbia nomine: patre vero equestris ordinis: ex regio Volscorum genere: eodemq; tempore quædam virgo Romana in Appuliā pergens, ictu fulminis exanimata est: oībus sine scissura aliqua vestimētis adēptis: ac pectoris & pedūvinculis dissolutis: monilib⁹ etiam & anulis discussis: illæso corpore nuda iacuit: equusq; (inquit) eius pari modo frenis & cingulis peremptus iacuit dissolutis. Hæc satis de prodigio virginis. Neq; enī me præterit: varia quidem ac pene incredibilia scribi de fulminibus: non ab Aristotele modo, & alijs Græcis: sed ab Anneo Seneca, & Plynio: nam inter alia & illud in veterum monumētis traditur: q Martia princeps Romanorum, cum grauida foret fulmine icta, exanimato partu citra vllum aliud incommodum superuixit.

De officio trib. militum ex sententia Aureliani Cæs. Imperatoris, & eius epistola ascripta ex Vopisci historia. Caput. II.

Vm gesta. Rom. principum nuper legeremus: nulla me pars magis detinuit q̄ sicubi militaris disciplinæ præcepta & leges notarentur: quoniam nostra hęc ætas ita bellis assiduis vexat: vt vniuersam prope Italiam grauiter afficiant. Sed illud in primis Aureliani principis me delectauit: in quo tribunum militum prudēter monet: qua ratione & cōsilio vti debeat in exercitu regendo, et copijs alendis. Verba ex Aureliani epistola subijciam: quo facilius legentes hæc etiam expēdant. Si vis (inquit) tribun⁹ esse: imo si vis viuere: manus militū contine: nemo pullum alienū rapiat, ouem nemo contingat: annona sua contentus sit: de p̄da hostis non

de lachrymis prouinciam habeat: arma tersa sint, ferramenta samiata, calciamenta fortia, vestis noua, vestem veterem excludat: stipendiũ in balteo, non in pompa habeat, torquẽ brachialem & anulum apponat, equum saginarium suum defricet, captum animal non vẽdat, mulum centuriatum communiter curet: alter alteri quasi seruus obsequatur: a medicis gratis curetur, aruspicibus nihil det, in hospitijs caste se agant: qui litem fecerit vapulet. Hæc hactenus Aurelianus Cæs. quæ siquis etiam apud authorem ꝓprium requirat: is Flauium Vopiscum adeat: qui de Imperatoribus Romanis scripsit.

De Pythagorica Metamorphosi, & Laberij poetæ versus apud Tertullianum recogniti, atq; expositi. Caput.III.

Non ab re futurum putaui: si Laberianos versus subtexam ex eius mimis Nam & florẽtis Tertulliani locus signabitur: & alia quoq; non insuauia de Pythagora, nec iniocunda subiungemus. In hunc igitur modum de Pythagorica metamorphosi iocatus est Laberius.

Et audio mala multa etiam ex bonis:
Par illud vt nos olim mutant philosophi.
Et nunc de mulo hominem, de muliere colubrum
Faciunt: & ex diuersis diuersa alia.

Quos versiculos vel i commentarijs Nonianis deprehendes: q̃q̃ alicubi deprauatos: nam et in Apologetico Tertullianus, quem contra gentiles composuit, partem ex his eleganter est mutatus: Age iam inquit, siquis philosophus affirmat (vt ait Laberius de sententia Pythagorę) hominem fieri ex mulo: colubrum ex Muliere, & i eam opinionem omnia argumenta: & eloquij virtutem detorserit: nonne et sensum mouebit: & fidem infringet: etiam ab animalibus abstinendum propterea persuasum quis habet: ne forte bubulam de aliquo pro auo suo obsonet. Quę verba satis me commonent Pythagoricæ transmutationis: is enim Pythagoras, non modo Euphorbum, pauonem Homerum poetã se fuisse aliquã do dictabat: sed et Pyrandem postea, & mox Callidenam, ac dæmum præstanti forma meretricem: quæ Alce fuerit appellata: vnde et nos in poematis olim nostris in hunc modum lusimus.

Adde q̃ is leges, legumq; oracula nouit:
Quę seruãda dedit Sami⁹ mysteria vates:
Cur etiam plures variato corpore formas
Prætulit atq; idem famosi nominis Alce.
Moxq; Melętheos aios, & pectora sũpsit:
Et modo gemmãtes ales Iunonia pennas
Explicat: & bello fer⁹ induit arma Pyrãdes.

Plotinus quoq; philosophus i libro de suo cuiusq; genio, cum de animi metamorphosi disserit: in hunc prope modum id ipsum prosequitur. Quicunq; (inquit) humanam proprietatem seruarunt: iterum & ipsi homines renascuntur: qui autem ad sensum defecerunt: bruta quidem ac stolida animantia redeunt: sed ita tamen vt qui et iram adiecerint: fera existant: & pro ipsa inter se differentia dissentiant: qui vero in libidine & voluptatibus vitam egerunt: salacia voluptaria animalia reuertuntur. Q; si nec sensu ipso, nec sensus parte vsi fuerint: hi vtiq; omnes plantæ resurgunt: quoniam in his vel animus tantum vegetalis fuerit: neq; aliud egerunt: q̃ vt in plantas verterentur: Qui autem musicis modulis affecti, ac deliniti vixerunt: si in cæteris non degenerarint animalia musica renascuntur: Et qui sine ratione ciuitates atq; imperia rexerunt: aquilæ fiunt: Nisi et ipsi alia prauitate sint infecti: nam & qui absq; sapientia sublimia improbius tractant, cœlum suspiciunt, in alites commutantur, ad altiora semper deuolãtes: qui virtutem autem ciuilem assecutus ẽ: homo reuertitur: qui minime adeptus: in ciuile aliquod animal: vt apem, & in alia eiusce modi se transformat. Hęc Plotinus: de quibus alibi diximus commodius.

De statua Niobis a Praxitele: & ibidem Ausonij poetę nobile epigramma ex Grecorum de eadem Niobe ex Pausaniæ commentarijs.

Caput.IIII.

N Græcorum poematis varia legũtur de Niobis forma, eiusq; imagine: quam Praxiteles longe pulcherrimam sculpsit: vnde eam quoq; poetæ Græci magno studio celebrarunt: cuiusmodi hoc subit.

εκ ζωης μεθεοι τευξαν λιθον. εκ δε λιθοιο
ζωην πραξ. τελης εμπαλιν ειργασατο.

Ausonius vero Gallus egregie admodum latino epigrammate secutus Græcorum suauitatem atq; indolem, sic eiusdam statuam expressit.

Viuebam: sum facta silex: quæ deinde polita
Praxitelis manibus viuo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia: sed sine sensu.
Hunc ego cum læsi numina: non habui.

Quo carmine nihil vtiq; legi potest cultius, limatius, doctius: adeo vt Marullus noster Bizantius vir eleganter doctus, atq; in examinandis carminibus grauis censor, aperte affirmauit: nihil se vsq; legisse: aut etiam audisse elegantius, melius, absolutius. Fuit autem Niobes Phoronei filia: & apis parens: vt in Eusebij annalibus notatum est: quos magna ex parte ex tomis Maneti transtulit. De hac complura scribuntur apud authorem Pausaniam: q se inquit in Sypilo Niobis simulacrum aspexisse: cuius hunc ad modũ species erat: vt prope accedentibus petra abrupta videret: procul aũt cernentibus mœsta, & plorãs mulier. Quin & Romæ in templo Sosiani Apollinis imago Niobis celebrata est cum liberis mœrentis: sed eam tamen dubitatur Scopas, an Praxiteles fecerit: quod &. C. Plynius testat.

Historia ex. C. Plynio de Octauia Augu. quæ ex oui augurio in sinu confoti, sexum futuræ prolis prænotauit: & alia item non iniocunda. Caput. V.

Ignum memoria est: quod a. C. Plynio traditur in historia naturali de Liuiæ Augu. studio & cura, ad prẽnoscendã prolem, & filij sexum: quo grauida erat ex Nerone Imper. Cum enim in iuuenta esset: & auidissime cuperet virilem sexum parere: hoc puellari augurio vsa traditur: vti ex eo partum prænotaret: ouum in sinu fouendum accepit: subinq; illud nutrici datum ad refouendum per vices reddebat: necubi tẽpor ad alendum fœtum intermitteretur. Neq; falso augurio fertur augurata: siquidem Tib. Cæsarem peperit. Illud quoq; notandum: quod in veterum annalibus lectum est Gallinarium fuisse quendam: cuius nomen adhuc requirim⁹: qui mirifica arte, qd ex quoq; ouo foret præuidebat: quod ipsum a Plynio etiam describitur etsi minus id credendum videtur: cum ingenue idem professus sit: haud in omnibus suam se fidem legenti astringere: sed eã potius ad authores veteres relegat. Nam nec vllũ quidem mẽdaciũ tam falsum, tamq; imprudens est (sicuti Plato testatur) quin suis quoq; authoribus defendatur.

De origine dei Canopi, ac eiusdem simulacro: & quo commento ac fraude pro deo sit habitus. Caput. VI.

Otandum & illud est: quod in veterum scriptis reperitur de origine dei Canopi: et quo videlicet commento Aegyptij sacerdotis ad cultum numẽq; deuenerit. Ferunt enim q ipsi quidem Chaldæi per varias orbis regiones ignem circumuehebant: veluti proprium ac summũ numen: q eo quoq; cęteros omnis deos, eorumq; simulacra deuincebant: q̃cunq; ex auro, ære, argento, eboreq;, vel alia quauis materia essent. Fiebat enim vt ignis plane superior euaderet: conuenerant autem populi: vt victa numina victorib⁹ concederent: quo rei veritas cunctis mortalibus de adorando numine constaret. Hæc igitur cum sacerdos Canopi Aegyptius percepisset: dignum sane cõmentum, atq; percallidum contra ignẽ excogitauit. Solenti Aegypto vasa quædã fictilia effici: quæ Hydriæ appellantur: crebris vndequaq;, ac minimis prope foraminibus patentes: ex quibus cum aqua decidit: defecatior, atq; purior effluit. Sacerdos igitur Aegypti vnam forte ex his cepit: atq; obstructis foraminibus, varijsq; coloribus depictam, et aquis plenam, vt idolũ constituit: ac super vetere simulacro diligenter collocat: quod esse Menelai gubernatoris ferebatur. Venisse Chaldæi: circũstant numen: conflictũ ineunt: & ignem simulacro admouent: tũ vero cęra ipsa (qua vasis foramina obstructa erant) grassante igne

resoluitur:& aqua profluente ignis extinguit:quo factũ est:vt fraude sacerdotis Aegyptij Canopus victor haberetur:vnde simulacrum quoq; illius perexiguis pedibus,contracto collo,ac prominenti alueo in amphoræ modum formatum est:dorso etiam æqualiter tereti. Hæc de Canopo deo,eiusq; origine traduntur:& in Suidæ collectaneis,& in sacra historia Turrantij Ruffini.

Pacuuianum ænigma de testudine,ac versus eiusdem lepidissimi ex Tragœdia allatis:tum locus Tertulliani expositus. Caput.VII.

Ici nõ potest quanta sit olim facta iactura in his maxime apud nos auctoribus:qui tragœdias & comœdias scripserunt:sic vt eorum vix nomina reperiantur:cum Romani primum ciues his potissimum fabulis agendis magnopere detinerentur:nos vero ita auide antiquitatẽ exscutimus:& vestigia illa veterum poetarum requirimus:vt in his etiam libenter commoremur:quæ a nostris grammaticis q̃ tumlibet intercisa & de prauata afferuntur.cuiusmodi ænigma est illud quod ex Pacuuianis fabulis celebratur his lepidissimis versibus.

Sanguine cassa,domiparta,terrigena traditur,
Quadrupes,tardigrada,agrestis,humilis,aspera,
Capite breui,ceruice anguina,aspectu truci.
Euiscerata,inanima,cum animali sono.

Id ænigma cum in Pacuuiana fabula paulo obscurius proferatur ab Amphione:responsum ab Atticis est non intelligimus:nisi aperte dixeris:tum ille vnico verbo respondit cocleam esse:quod ipsum propterea censui apponendum:vt ætatis nostræ homines intelligant:quantum sibi veteres illi in nouandis,componendisq; vocibus tribuerent,atq; indulgerent:cum domiportam Pacuuius,& tardigradã vocauerit testudinem.siquis autem inuenire hoc velit:is apud M.Ciceronem de diuinatiõe inquirat:quo facilius locum doctissimi viri Tertulliani intelligat:qui in libro de pallio de hoc ipso ænigmate Pacuuiano non nihil retulit.

Scita & elegans obseruatio ex lege veteri de re venerea:ac de edictis etiam Semiramijs ab Heliogabalo Imperatore institutis. Caput.VIII.

On defuerunt apud veteres:qui & eruditione & ingenio clari,præcepta in literis referrent:quibus amorum delitias,& instrumenta describerent:tum quibus artibus,& quo studio sequi amores debeamus quoniam & populi quidam celebrantur:apud quos illi multo acceptiores,atq; honestiores:qui sectandis amoribus promptiores atq; acriores haberentur. Sed ego cum in.S.C.inciderim de re venerea:quod olim Romæ(vt fertur)in templo Veneris foret:minus putaui indignum:si in nostris etiam cõmentariis legeretur:necubi delitias istiusmodi,& veterum elegantias aspernari videamur:qui ad ipsam præcipue antiquitatem respicimus. Ad hunc igitur modum sacra lex de re futuaria lecta est.

Iura Visundi,Consectandi,Susurrandi,Gestiundi,Suttrudendi,Salutandi,Confabulandi,Precandi,Perpetuo,Interdiu,Futuariis permissa ex me sunto. Ex æde,foramine,horto,postico,impluuio,cũcta hęc commoda nemo homini prohibento:fidẽ,consilia ferũto:seruãto auxiliũ:operãve danto:sub noctu vota tractanto:promissa iuramẽta,lamẽta admiscento:sollicitanto verecũdiam,timorẽ amouẽto,tristitiã supprimunto,tempori loco ve obsecundanto,occasioni ne vnq̃ cedunto,internũtias epistolas succuduntoo:his spem,voluntatem,expectationem,necessitatem,misericordiam,adlectanto:iniiciunto fraude,vi,dolo,ostentatione:attemperate vtuntor:prudentiam,taciturnitatem habento,tenento,gestiunto:ex Pathica quicq̃ sempiterne quasi stipem & pignus capiunto: eius permissum aduehunto,nouam quęrunto,astuve,pompave grandiam mem nobilem insectantor,notas coniectarias rectius nouanto. Hæc hactenus. Nam & ob id referendum hoc fuit:quoniam Varius quoq; Heliogabalus Imper. Sen.C.quædam ridicula & amatoria vulgauit:q̃ matronæ,cui se crederent:& ad cuius osculum venirent:qua veste,quibusq; ornamentis vterentur:eaq; Sen.cons.de nomine suæ coniugis Semiramia iussit appellari:sicuti Aelius quoq; Lampridius testatur ad Imperatorem Constantinum Augustum.

De sæuitia Macrini Imperatoris: & qua crudelitate in adulteros animaduerteret tum alia obiteraddita. Caput. IX.

Ermulta in veterum monumentis leguntur: quæ Macrini Imper. sæuitiam atq; crudelitatem referant. Is enim inter eos principes merito ab authoribus reponit: qui immanes atq; sanguinarij sũt habiti. Sed ascribendum est nouum feritatis genus inuentumq; ab eodem maxime crudelitatis: vt ex hoc constare possit: q̃ esset Macrinus diri animi, atq; prodigiosi in suppliciis exhibendis. Cum igitur duo milites (vt a Capitolino relatum est) ancillæ hospitis pudorem violasse crederentur: atq; illud Macrinus Imper. per frumentarium didicisset: iussit eos in medium produci: simulq; interrogauit: vtrum factum hoc esset: quod cum constitisset: statim geminos boues miræ magnitudinis viuos aperiri iussit: atq; his milites singulos inseri: capitibus boum exectis: quo facilius vna colloqui possent: ita hominis sæuitas nouo quidem supplicio in puniendis adulteris delectabatur. Quin idem quoq; Macrinus ad exẽplum Mezentij viuos homines mortuis alligabat: ac longa tabe confectos infando mortis genere exanimabat: vt eleganter poeta Vergilius expressit de Mezentio.

Mortua quinetiam iungebat corpora viuis:
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora:
Tormenti genus, & sanie taboq; fluenti
Complexu in misero: longa sic morte necabat.

Mitto q; & milites suos in crucem tulit: & ex quaq; seditione decumauit: atq; cẽtesimauit: vt non Macrinus vulgo, sed Macellinus passim vocaretur.

De nominibus militũ: & qui sint primani, tertiani, quintani, & eiusmodi alia apud Cor. Tacitum: & de quartariis mulionibus apud Lucilium. Caput. X.

Ermulta & varia sunt in ip̃o exercitu militum nomina: de quibus passim mentio fit apud authores: sicuti qui ab armis, vel gradu & stipendio denominãtur: sed a legionibus etiã milites quidẽ vocãtur. nã legiones ipsę a numero interdũ dicebantur: vt quarta, sextadecima, & eiuscemodi: q̃ inuenio cum apud alios veteres: tũ in historia Cor. Taciti frequẽs. Is enim primanos milites, secundanos, quintanosq;, & quartadecimanos sæpius refert. Posthumius (inquit) pręfectus castrorũ secundę legionis cognitis quartadecimanorũ, vigesimanorũq; prosperis reb⁹, quia pari gloria legionem suam fraudauerat: seipsũ gladio trãsegit. Et in alio mox libro. Sed ipsis (inquit) legionibus inerat diuersitas animorũ. Primani, quintaniq;, turbidi adeo: vt quidã saxa in Galbę imagines iecerint. Idem quoq; author in duodeuigesimo expressi⁹ hoc totum explicat. Forte inter Padũ viãq; (inquit) patenti campo duę legiones cõgressę sunt: pro Vitellio vna &. xx. cui cognomen rapaci veteri gloria insignis: ex parte Othonis prima adiutrix. Non ãtt in aciem educta: sed ferox & noui decoris auida: primani stratis vna & vigesimanorũ principiis aquilam abstulere: quo dolore accẽsa legio impulit rursus primanos. interfecto Orfidio benigno legato: & plurima signa, vexillaq; ex hostibus rapuit: a parte alia propulsa quintanorũ impetu tertiadecima legio circũuẽti plurium accursu quartadecimani: & ducibus Othonis iampridẽ profugis, Cecinna ac Valens subsidiis suos firmabat. Hęc Tacitus. Nam &. C. Suetonius eodẽ modo tertianos, & decumanos intelligit. Quartarii vero in satyris Lucilianis muliones mercẽnarii appellati sunt: qui quartã sibi partẽ quęstus acciperent: vt Pompeius Sex. in libro de verbis priscis. xvii. tradit: allato etiam Luciliano carmine.

Porro homines neq̃ malus, vt quartarius apros.
Colligere omnes.

De Proculo & Regillo Impera. & quomodo per iocum fortuna illudente Imperii dignitatem adepti sunt. Caput. XI.

Erum profecto est: quod a philosophis permultis probatur. homines quãdoq; fortunam sibi vel cõfingere ex tẽpore: vel assumere: id ego cũ Romanos annales legerẽ: maxime cõprobaui: in quis tam varia, tam promiscua, & multiformis

Imperatorum fortuna appareat: vt quidam ex loco perhumili ad illud Imper. tam Sanctũ, tam Augustum nomen ascenderint: alij rursus veluti ex ioco & quasi cauillo desilierint. Sicuti inter alios & Proculus & Regillus: quorum exempla referenda in præsens putaui: vt iocantis fortunæ aleam, ac libidinem in conspectu haberemus. De Proculo igitur sic traditum est a bonis authoribus cum in conuiuio (vt fit) latrunculis lusitaret: ac decies Imperator ipse exiisset: statim scurra tum quidã (vt parata sunt ingenia blandientium) salue (inquit) Auguste: & allata purpura (vt mos erat) eius humeros ornauit, eumq; adorauit: qua ille occasione vel oblata, vel arrepta, vt Imperator vulgo salutatus est: quod apud Græcos retulit author Onesimus & apud nos Flauius Vopiscus in libro ad Bassum secundo. De Regillo autem Imperatore haud hercle minus ludicrum principium ac ridiculum fuit ad Augusti nomen occupandum: quum ille quæstione de analogia proprij nominis habita, ad imperium prosiliit. Nam Valerianus tribunus quum diceret, Vnde Regilliani nomen deductum putamus? a regno quidam respondit. Quo dicto milites inibi, vt ad ea quæ cogitant proniores, potest ergo rex esse: & nos regẽ facimus: eoq; nomine putarunt illum imperatoria dignitate honestandum: ac ita demum iocante fortuna Regillianus quum die sequẽti processisset, Imperator est a principibus salutatus. Neq; autem me latet hũc ipsum Regillianũ magis inter tyrannos, q̃ imperatores a quibusdam relatum: sed vtcunq; sit, Romani certe imperatoris nomen obtinuit.

Quid apud veteres significet Sororiare: & quę sint mãmæ sororiantes in puellis: ac ibidem expositum, quid fratriare: & fraterculare: ex Pompeij commentarijs: & Plynij locus emendatus. Caput. XII.

Vnq̃ videor magis in otio & honestis literis versari: q̃ eo tpe, quo cũ Ioanne Corsio, & Lacetio Nigro de optimis studiis, atq; omni antiquitate differitur: qd equidẽ pſæpe accidit: quum vtriusq; eruditio multiplex & abunde elegãs iure optimo censeri possit. Itaq; nup in hortis Oricellariis inter alia cõplura quęsitũ est de Sedigito Vulcatio deq; eius iudicio, quod ab eo factũ est de ingenio & ordine. x. comicorũ: qui apd Latinos in pretio habiti sunt: irẽ de poeticis vocabulis, & veterũ audacia in verbis inuẽtẽdis, excogitãdis, atq; cõponendis. Cuiusmodi fuerũt, M. Plautus, Cn. Nęuius, P. Laberius: qui paulo durior atq; audacior habitus est. M. Cato. Q. Ennius, Fabius Pictor: & alij eiusdẽ ętatis nõ ignobiles auctores. Qua in re minime absurdũ fuerit hoc loco repetere, quid apud Plautũ Sororiare sit: & quo significatu accipiendũ. Sororiare igitur pinde est, atq; augeri & pcrescere: nã & mãmas sororiãtes vocarũt in puellis (vt a Sex. Põpeio tradit) quũ exuberãtes intume scũt: quod illis euenit e cõpresso lacte: qua voce vsus est M. Plaut. in Comœdia Friuolaria. Quin & Fratriare & fraterculare in pueris accipimus (vt idem Sex. asserit) quũ eorũ mãmę intumescere incipiũt: qm veluti pares fraterculi oriũtur: qd ipm & in frumẽto spica dicitur facere, quũ virẽtia grana pcuberãt. Politianus vero mãmas sororientes apud plynio legebat libro. xxx. quo loco rigentes mãmas habẽt cæteri codices: sed in vetustioribus sororiantes cõperies. Piscinę maris, inquit, mãmas sororiantes: pręcordia: maciẽq; corporis corrigunt. De hoc a Politiano relatum est & in secũda Centuria: sed eius commentarii magna ex parte ab his retinentur atq; occultantur, qui meliores literas atq; antiquitatem impudentissime contemnunt.

Incredendum esse quod a C. Plynio scriptũ est de C. Mecœnate, q̃ insomnis per triennium fuerit: ac de his etiam, qui somniantes inambulare consueuerunt. Caput. XIII.

Vod a Ply. secundo relatũ est de C. Mecœnate, id equidem nescio risu ne magis dignum sit, an admiratione: siquidẽ supra oim fidem atq; opinionem videri potest. Tradit em̃ C. Mecœnatem eo affectu, seu morbo intentum fuisse: vti ante obitum neutiq̃ illi somnus cõtigerit vllo triennii momento qd hercle, si vitæ hoim rõ, p re ipsa expẽditur, adynatõ existimari ab oĩb⁹ debet: nisi rerum forte pdigia atq; portenta psequamur: cũ sit hominis imprudẽtis (vt idem Ply. inquit) fidẽ suã illis astringere: quæ naturæ pręscriptũ penitus exce-

dunt. De Theone autem stoico eiusq; somniis, & illud mirificum a quibusdam existimatur (vt Græci auctores commemorant) q; is dormiens passim ambulare consueuit. Quo morbo & Periclis seruus laborauit: adeo vt in summis etiam tectis somnians perambularet. Itaq; Philosophi ipsi, qui Pyrrhonis decreta secuti sunt, in dubitatione summa versantur: an sit in omnibus vitæ officiis magis hærendum, q̃ pro certo quicq̃ afferendum: vnum hoc se scire profitentes: q; nihil penitus sciant. Qua in re non minus suã modestiam (vt inquit Augustinus) q̃ ineptam inscitiam arguunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER DVODECIMVS.

Qualis doctrina Platonis fuerit: & quomodo inter Pythagoram & Socratem medius fertur, ex Numenii Pythagorici sententia.

Caput. I.

Gregie Numenius Pythagoricus, ac erudite iudicium fecit de Platone philosopho: quo pacto videlicet eius viri excellens doctrina inter Pythagoram ipsum ac Socratem media extiterit: sic vt vtriusq; geniũ facile in eodem agnoscas: cum communi iure vtrunq; non modo coluerit: sed etiam scribendo magnopere expresserit. Verba Numenii hæc sunt. Plato, inquit, certe Pythagoricus fuit: sed huc tamen & illuc libere trahitur: ac per singula ęque membra inter Pythagoram & Socratem medius fertur. Nam sublimitatem illam Pythagoræ, ad maiorem quidem humanitatem deduxit: humile vero illud ad deiectum Socratis, ad grauitatẽ & magnitudinem reduxit: atq; ita Plato Pythagora quidem popularior & cõmunior. Socrate vero grauior & sublimior est. Hæc Numenius de Platone in libro de dissensione Academicorum: quæ vel ip̃e Pamphilus Eusebius recenset ad Theodorũ Episcopum: quo maxime loco de philosophorum decretis disserit.

Quibus viribus polleant. vii. planetæ in hominum corpore: ex Arabum libris: ac de xii. signis, eorumq; potestate, ex veterum sententiis.

Caput. II.

N monumentis Arabũ, qui astronomica diligẽter tractarũt, non pauca interdum cõperiuntur: quę nõ minorẽ certe eruditionẽ, q̃ grauitatem & venustatem retineant. Cuiusmodi hoc est: quod ab illis traditur de. vii. planetis, eorũq; viribus: tũ in qua maxime humani corporis p̃te polleant. Nã quũ ipsi hoĩes (vt res est) de cęlo vitã & spiritũ trahãt, fateri etiam necesse est, spheras illas superiores siue elemẽta viribus adeo summis excellere: vt in quibusdã corporis p̃tibus, veluti suis domiciliis maiorẽ omnino vi atq; potestatẽ exerceãt. Sed apponã eorũ traditiones: ex quib⁹ totũ fere hoĩm corp⁹ ad illa. vii. elemẽta deferri ac deduci videaẽ. Et primo asserũt p solis imaginẽ hoĩm vitã significari: ex quo in ip̃o etiã sole cerebrũ & corda regi affirmãt: linguã vero & os Mercurio: splenẽa Saturno: hepar a Ioue: sanguinem a Marte: renes & genitale semen a Venere: stomachum a Luna. Sed & singulis quoq; signis, quę in Zodiaco ip̃o motu p̃peti mouẽtur, astronomię auctores suas humani corporis p̃tes dederunt: sicuti ex Gręcis p̃multi: & ex nr̃is Iulius Firmicus: qui ad Apotelesmata inquit maxime p̃tinere, sicubi valitudinis locũ, aut vitii volueris inuenire. Ita eñ referunẽ ad ip̃m signiferũ: Caput in Ariete: Ceruix in Tauro Hũeri in Geminis: Cor in Cãcro: Pect⁹ & stomach⁹ i Leone: Vẽter in Virgĩe: Renes vertebręq; in Libra. Genitalia in Scorpiõe: Femora ĩ Sagittario: Genicula in Capricorno: Tibiæ in Aquario: pedes in Piscibus. Mallius vero poeta hæc eadẽ ad Aug. Cęsa. his versibus.

Signa hæc (inquit) præcipuas in toto corpore vires
Exercent: Aries caput est ante omnia princeps:
Sortitur quoq; sensus, & pulcherrima colla.
Taurus & in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris: pectusq; locatum
Sub cancro est: laterum regnum, scapulæq; Leonis,

Virginis in propriam descendunt ilia sortem.
Libra regit clunes:& Scorpius inguine gaudet.
Centauro femora accedunt:Capricornus vtrisq;
Imperat in genibus:crurum fundentis Aquari
Arbitrium est:Piscesq; pedum sibi iura reposcunt.

Egregie factũ & ingẽti aĩo a Petro Caponio Florẽtino cũ Carolo rege Gallorũ in cõ cerpendis tabulis corã eodem rege:quũ iniquiores contra Rempub. viderentur.
Caput.III.

Actum est anno supiore:vt Carolus Gallorũ Rex cũ magno exercitu & instructis copiis italiæ regionem inuaderet:idq; eo animo & conditione:vt expulsis Neapolitanis regibus,facilius regno potiretur. Sed anteq̃ expeditionẽ obiret,Florentinorum vrbẽ veluti victor ingressus est:mutato Reipub.statu ab vniuerso populo & ciuibus,tanq̃ libertatis vindex benigne salutatus,ac magnifice exceptus est. Dein vero cũ in vrbe ageret cũ magna copiarũ pte:ac in dies cũctãdo expeditionẽ p duceret:quo Florentino pplo quãlibet cõditionẽ imparet:adeunt forte Carolũ Gallorũ Regẽ ciues aliquot ex auctoritate sũmi magistratus:vt cũ eo fœdus cõponãt,cõditionesq; pro tempore & fortuna accipiãt. Atq; in his forte Petrus Caponius fuit:qui quum regem Gallorũ nimis videret insolescentem,ac fortunę blãdientis illecebris captum:vt pote qui pro libidine Florentinis conditionẽ imponeret:cũq; eam(vt fit)scriptis capitibus iniquiorem firmaret:inibi Petrus Caponius Regẽ forte aspicit:ac tabulas legit:lectasq;(vt vir ingentis animi)in oculis tanti regis pcerpsit:ac simul hisdem reiectis,& nos,inquit,ad militem nostrum:ac relicto ibidem rege,ad curiã pgit. Quod & ipm Carolus Rex(quis victoria elatus,&.xx.milia militum in castris haberet)admiratus,eiusq; animum vt altiora molientem veritus,ex itinere iubet eum reuocari:quo meliori conditione statum Florẽtinæ ciuitatis cõponeret. Dignum certe facinus ac memorandũ cõtra insolentiã Gallicam:quę ridendo fidem frangit:& victis illudit. Idem Caponius paulo mox in frequenti senatu comitiis approbantibus,Imperator creatus est ad bellum Pisanum:quæ vrbs a populo Florentino in eiusdem regis aduentu desciuerat:sed inter bellica instrumẽta dum maiore animo,q̃ fortuna versatur:glande ictus ab hostibus,occubuit.

Quot in Romano exercitu legiones ex historia Polybij viri diligentis:ac de centuriis & cohortibus nonnihil.
Caput.IIII.

Varie traditũ est a veteribus de Romano exercitu,& ei⁹ numero:tum quot equites in eo ac pedites adessent.quod ego,vt rei veritas agnoscatur,ex historia Polybij viri diligentis referendum putaui. Is em copiose hoc totũ in libro annalium tertio explicat in hunc modum:vt mittantur ea oĩa hoc loco:quę a Liuio in Romana historia describũtur. Romani,inquit,quatuor omnino legionibus exercitũ absoluũt:legiones autẽ singulę quaternis milibus peditũ constant:ducentenis equitibus:vel sicubi maior necessitas vrget:quinis milibus peditũ: equitibus trecentenis. His totidẽ(inquit)milites ex sociis adiiciũtur:equites fere triplicati. Neq; tñ seruatum id est semper a viris Romanis:qm & bello quidem Punico decretũ fuit: vt octo tãtum legionibus rem gererent:ac legiones singulæ vt quinq; milia hoim haberent. Quin & ipse M.Cicero in libro de Stoicorum decretis,quæ παραδοξα appellat,Multi(inquit) ex te audierunt,quum diceres neminem esse diuitem:nisi qui exercitum alere posset suis fructibus:quod populo Romano ex tantis vectigalibus iampridem vix potest contingere. Hoc igitur proposito nunq̃ eris diues:anteq̃ ex tuis possessionibus tm̃ reficiatur: vt eo tueri quatuor legiones:& magna equitũ ac peditum auxilia possis. Neq; illud ignoratur,q & singuli quidem Consules binas tantũ legiones contra hostes ducebant,auxiliis sociorũ adiectis.quod ipm a probis auctorib⁹ assertum est. Cincius autem in commentariis de re militari hæc de Legionibus retulit. In legione inquit,sunt Cẽturiæ.lx.Manipuli.xxx.Cohortes.x.Quod & Gellius quoq; vir Romanus in Atticis probat.

De ingenti animo Iulij Cæsaris quum ad pontem Rubiconem accessit: & edictum ascriptum: quod in ponte fluminis legebatur.

Caput. V.

FRequens mentio fit in sermonibus hominum, quanta C. Cæsar audacia & animo fuerit: quum contra omnem Sen. P. Q. R. auctoritatem fluuium Rubiconē cum exercitu transiret, atq; ad vrbem accederet. Id ego quum passim legerem, putaui non fore vsquequaq; indignum: si edictum illud Romanæ Reip. ad Rubiconem, quod in ponte legebatur, subijceremus: ita enim facilius ferociam illam Cæsaris, & animi magnitudinem intelligemus: qui tantum moliri facinus fuerit ausus: etsi paulum dicitur tamen constitisse, ac de reditu cogitasse: cum quantū aggrederetur animo reputaret. Est autem hoc, sicuti ex peruetustis monumentis compertum est, in quo illa Romani imperij maiestas facile demonstratur. Iussu, mandatove Populi Ro. consul, imperator, tribune, miles, tiro, commilito, armate, quisquis es: manipularie, cēturio, turmarie, legionarie, hic sistito: vexillum sinito: arma deponito: nec citra hunc amnem Rubiconē, signa, arma, exercitum, cōmeatumve traducito. Si quis huiusce iussionis ergo aduersus præcepta ierit, feceritve: adiudicatus esto hostis Populo Ro. ac si contra patriam arma tulerit: penatesq; e sacris penetralibus asportauerit.

De peris & manticis, eorumq; nominibus: ac de Pasceolo, & Sacciperijs apud Plautum: inibiq; de Hippoperiis apud Anneum Senecam.

Caput. VI.

CVm varia sint nomina sacculorum & manticarum, quæ passim apud Poetas, cæterosq; auctores veteres legantur: eaq; interdum legentium mentē ꝑpter raritatem ac nimiam vetustatem detineāt: nō sum arbitratus alienum esse ab operis nostri instituto: si ea omnia in hūc locū de māticis & peris subiiciā, quæ nunc memoriam subeant. Sunt em̄ hæc: Loculi, marsupia, mantica, calathus & calathiscus per diminutionem: qui latine qualus, & quasillus: pera item culleus, ascopa, fitula, ascopera, & sacciperium: sed & fisci, fiscinæ, & fiscellæ, sportula, crumenæ, & velleiæ. His annumerantur scortea, hippoperæ, pasceolum, & bulga. De pasceolo autem, quia id rarius est, M. Plautus meminit in comœdia Rudente his verbis.

Nummi, inquit, octingenti auri in marsupio inferunt.
Præterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus.

Idem quoq; de sacciperio.

Quænam balena (inquit) meum vorauit vidulum
Aurum atq; argentum vbi omne compactum fuit:
Eadem illa credo: quæ meum marsupium:
Quod plenum argenti fuit in sacciperio.

De hippoperis facta est mentio in Epistolis Annei Senecæ, quum de M. Catonis frugalitate differit. M. Cato censorius, inquit, quem tam necessarium fuit Reipub. nasci, q̄ Scipionem: alter enim cum hostibus nostris bellum: alter cum moribus gessit: cantherio vehebatur: hippoperis quidem impositis: vt secum vtilia portaret. De velleiis autem & fiscinis ad hunc modum Pedianus Asconius super secunda Ciceronis oratione in Verrem. Sportæ (inquit) sportulæ, sportellæ nummum sunt receptacula: & Sacci, sacculi, saccelli, & crumenæ, & velleiæ, & scorteæ, & manticæ, & marsupia: ita etiam fisci, fiscinæ, fiscellæ spartea, sūt vtensilia ad maioris summæ pecunias capiendas.

De Romanis spectaculis, & ludis apparitissimis Probi Imperatoris: quum de Germanis triumpharet: ex historia Flauij Vopisci.

Caput. VII.

TEnent me interdum quæ a veteribus tradunt de Romanis spectaculis, scenicis q; ac variis ludis: in quibus celebrādis videtur adeo fuisse quidam Imꝑatores ꝓclives: vt in hoc ꝓpemodum constitisse appareat totius victoriæ laus ac dignitas: qm̄ fere ad triumphales victorias illustrādas spectacula ista & ludicra para-

bantur. Sed libitum mihi est, ea hoc loco referre: quæ in triumpho Probi Augusti Imperatoris Romano populo exhibita sunt: Quum ex eo abunde possit intelligi: in quibus voluptatibus, ac delicijs Romanus populus esset occupatus: sicubi Romani Imperatores pro rebus bene gestis solenniter triumphassent. Probus autem Imperator, quum de Germanis, Blemijs, ac Drungis triumphaturus esset, venationem amplissimam Romæ in Circo exhibuit: ita vt Romanus populus omnia passim diriperet. Sed ascribam Verba Flauij Vopisci: quibus hoc totum, nec ineleganter prosequitur. Genus, inquit, spectaculi: eiusmodi fuit in triumpho Probi imperatoris. Arbores validæ per milites cum radicibus vulsæ, connexis late longeq; trabibus affixę sunt: terra dein superiecta: totusq; Circus ad siluæ speciem consitus, gratiam nobis viroris obtulit. Immissi deinde per omnes aditus structiones mille, mille cerui, mille apri, mille damę: Libycę omnes ferę: & cætera hęrbatica animalia: quāta vel ali potuerunt, vel inueniri. Immissi dein populares: rapuit quisq; q̄d volebat: sequēti die adiecit in amphitheatro vna missione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabant: qui omnes contis et sibinis interēpti sunt, & mox occisi. Pręterea multi sunt, qui dirigere volebant sagittas: & immissi centum leopardi Libyci: centum deīn Siriacæ: centum damæ: & vrsi simul trecēti: atq; item sunt edita gladiatorum paria. ccc. Blemijs plęrisq; pugnantibus: qui per triumphum erāt ducti cum Germanis Sarmatis, ac multis latronibus Sauris. Hæc hactenus de Probi imperatoris triumpho: quādo nec defuerūt apd̄ veteres, qui de ludis scænicis, ac istiusmodi spectaculis libros integros componerēt: quod alibi explicaui, quum agerem de Iunio Messala: Qui vniuersum quidem patrimonium in edendis, spectandisq; ludicris dicitur consumpsisse.

De veteri Germanorum Repub. & eorum moribus, institutis, ac legibus: tam in militia, q̄ in religione, non contemnenda obseruatio. Caput. VIII.

Nihil inuenio in veterum commentarijs vtilius: & ad vitæ vsum commodius: q̄ leges ac varios ritus ciuitatum obseruare: moresq; & consuetudines multorū populorum perdiscere: quo maior prudentia, et cognitio fiat honestior. Ex quo quum libros nuper legerem: qui de Germanis, eorumq; moribus differunt: nō putaui fore indignum, aut a pręscripto nostri operis alienum: si de multis quædam colligerem: atq; ad vsum memoriæ subijcerem: cuiusmodi hæc sunt, quæ ad Reipu. imperium, militaremq; disciplinam & religionem Germanorum pertinerent.

Publica omnia & priuata armati agunt.
Reges quidem ex nobilitate probant, duces vero ex virtute.
De rebus maioribus principes consultant, de minoribus omnis.
Nullum mortalium a proprijs laribus arcent: q; aliquem arcere maxime inhumanum sit.
Sera iuuentum venus: et fœminæ ipsæ in robusta iam ætate nubunt.
Vxores autem singuli habent singulas.
Neq; dotem marito vxor: sed vxori maritus affert.
Iam & in militari disciplina plurimum commendantur: quum egregie talia obseruent.
Principes enim pro victoria pugnant: & comites cæteri pro principe.
Iidem ignominiosum ducunt, scuta in prælijs relinquere.
Ex familijs & propinquitatibus conficiunt turmas.
Fœminasq; interdum in exercitu habent: quæ inclinatam quādoq; aciē ferunt restituisse.
Ad negotia fere omnia, & ad conuiuia armati procedunt.
In cultu vero deorum fidem, pietatem, ac religionem mirifice obseruant. Nam de diis eorumq; actis sanctius ac reuerentius dicunt credere, q̄ scire. Vnde illud frequens apud eos, De deo credendum, non quærendum. Deorum imagines minime ad humanam formam faciunt, q; illa cælestis maiestas supra humanitatem sit. Nefas putant vt ignominiosi adsint in sacris. Talia fere sunt quæ de Germanorum moribus ab antiquis scriptoribus referūtur: sicuti a Tacito, Plynio, et aliis: qui præter alia multa, et hoc de Germanis afferunt, Plus valere apud eos bonos mores, q̄ apud alios bonas leges.

Vrbane factum a Claudio imperatore de scypho surrepto a T. Iunio in conuiuio: ac res ibidem explicata. Caput. IX.

Epide factũ ac purbane tradit a Claudio impatore cũ T. Iunio viro p̃torio in cõuiuio celebri: quo cũ plures (vt fit) primæ nobilitatis cõuenissent: ac singulis vasa Corinthia, vel Myrrhina (vt par est) apponerẽt: quo nihil ad elegãtiã possit desyderari: inibi T. Iunius, q & p̃tor, & legionis p̃posit⁹ fuit, sũpta occasiõe aureũ scyphũ egregij opis suffurat⁹ ẽ. Qd cũ in rõne colligẽda Impator Claud. depꝛẽderet, peleganti cõmẽto hois furtũ putauit detegẽdũ. Parato eñ mox alio cõuiuio, ijdem accersũtur, qui ad Impatoris dapes pridie conuenerant: et quum singulis vasa eadem gemmea & pretiosa in mensa reponerentur, vni duntaxat T. Iunio Samijs ac fictilibus ministratum est. Quod & Suetonius suppresso Iunij nomine scribit. ex quo deinceps probro seruili resperfus est: quasi scyphum aureum in principis conuiuio surripuisset: vt est auctor Cor. Tacitus. Sed is tamen Iunius in Galliæ Narbonensis pro consulatu seuere admodum atq; integre prouinciam rexit. quod apud auctores relatum est.

Iudicium factum ab Hadriano impatore de Aegyptijs populis, eorumq; moribus: ac ibidem epistola perelegans Phlegontis Trailliani: ac de eius operibus nonnihil.

Caput. X.

On putaui absurdum fore, nec ingratum legentib⁹: si Phlegõtis Tralliani epistolã de Aegyptijs, eorumq; morib⁹ subijciã: qui libert⁹ Hadriani Cæs. fuit: qm in ea de Iudæis etiã atq; Christianis, & vrbe Alexãdria nõ nulla refert digna prorsus memoria. Neq; aũt me latet hãc ipam epistolam sub Hadriani principis nomine missam fuisse Romã Seruiano viro maximo: & qui ter. cons. fuerit: sicuti Flauius Vopiscus tradit: in libro ad Bassum secundo. Hadrianus (inquit) Augu. Seruiano Cons. Sal.

Aegyptum, quam mihi laudabas Seruiane, totam didici leuem, pendulam, & ad omnia famę momenta volitantẽ: & illi qui Serapim colũt, Christiani sunt: & deuoti sunt Serapi: qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Iudæorũ, nemo Samarites, nemo Christianorũ nõ presbyter, non mathematicus, non aruspex, non aliptes. Ipse ille patriarcha cum Aegyptũ venerit ab alijs Serapidem adorare, ab alijs cogitur Christũ. genus hominũ seditiosissimũ, vanissimum, iniuriosissimum. Ciuitas opulenta, diues, fœcũda: in qua nemo viuat otiosus: alij vitrum conflant: ab alijs charta conficitur: omnes certe Lymphiones cuiusq; artis videnẽ: & habent podagrosi qđ agant: habent cæci qđ agãt: nec Chiragrici quidẽ apud eos otiosi viuũt: vnus illis deus est: hunc Christiani, hunc Iudæi, hũc oẽs gentes venerant: & vtinã melius esset morata ciuitas: digna profecto sui profunditate: quæ p̃ sui magnitudine totius Aegypti teneat principatum. Huic ego cũcta concessi: vetera priuilegia reddidi: noua sic addidi: vt præsenti gratias agerent: deniq; vt primũ discessi, & in filiũ meũ Verum multa dixerunt: & de Antonio, quę dixerũt, comperisse te credo. nihil illis opto, nisi vt suis pullis alantur: quos quemadmodũ fœcundãt, pudet dicere. Calices tibi albos, fortes, diuersi coloris transmisi: quos mihi sacerdos templi obtulit: tibi & sorori meę specialiter dedicatos: quos tu velim festis diebus conuiuijs adhibeas: caueas tamen ne his Aphricanus noster indulgenter vtatur. Vale. Hæc de Aegyptijs Hadrian⁹: ex quo sic Vopiscus in vita Saturnini August. Sunt, inquit, Aegyptij ventosi, furibundi, iniuriosi, nouarum rerum auidi, et vsq; ad cantilenas publicas liberi. Fuit autem Phlegon Hadriani principis a secretis: ac libros permultos composuit: sicuti in Suidę collectaneis legitur. Itaq; nõ pauci etiam fuerunt: qui opera quædam Hadriani in hunc ipsum Plegontem retulerunt. Nam Hadrianus idem tam cupidus famæ fuit, & laudis: vt libros a se scriptos de sua vita libertis suis literatis dederit: qui eos suis nominib⁹ publicarent: quod cum alij multi tum Aelius Spartianus tradit ad Imper. Diocletianum.

Dictum elegãs Phauorini philosophi de Hadriano Imper. ac itidẽ simile quiddam Asinij Pollionis cum Octauio Augu. Caput. XI.

On pauca in veterum monumentis reperiuntur: Quæ Phauorini philosophi et ingenium, & optimas disciplinas probent. Is enim vt Hadriani tempore Græca facundia præstitit: ac Rom. quoq; eruditionem egregie calluit. Sed in præsens

dictum eius admodum elegans apponā:in quo facile Atticam astutiam,atq; artem cognoscas.Nam cum Aelius Hadrian⁹ Imper.cum Phauorino(vt fit)de literis ageret:atq; illum in vocabuli vsurpatione liberius reprehenderet:amicis id arguētibus:q̄ iniquius Hadriano de verbo eiusmodi concederet:quo idonei authores vterenť subridens Phauorinus, Et male,inquit,mihi suadetis familiares:qui non illū me doctiorem haberi ab oibus ęquo animo feratis:qui.xxx.legionibus imperet.In hunc modum nimia imper.Hadriani ambitio,famæq; cupiditas delusa est.Pari exemplo & Pollio Asinius:cum Fescenninos in eum Octauius Augu.scriberet:at ego,inquit,taceo non enim facile est in eum scribere,qui potest proscribere.quod in cœnis etiam Macrobianis Auianus asseruit.

Verba Hieronymi exposita de Hismenia contra quorundam inscitiam,atq; ineptias.Tum de Antigenide & Hismenia tibicinibus nonnihil additum. Caput.XII.

Risi nuper quorūdam inscitiā,cū forte Hieronymi apologiā aliquot audientibus legereť cōtra Turrantium Ruffinū:tum eo maxime loco deprehensa est eoꝝ ignoratio:cū de erroribus.lxx.agit in his verbis. Et q̄d nunc Dabreiamyn interp̄tatus sum:idcirco feci:vt inextricabiles moras,& syluā nominū,quę scriptoꝝ vitio confusa sunt,sensuūq; barbariē apertius p versuum cola dirigerem:mihimetipsi,& meis iuxta Hismeniam canens:si aures surdę sunt cęterorū.Quę verba in eodē Hieronymo leges:in p̄fatione Paralipomenō ad Chromatiū:sed quo loco ait iuxta Hismeniā:quidam fluuiū intelligi dixerūt:alij montē:alij philosophū nescio quē:vt nihil ineptius aut dici absurdius possit:cū sit accipiendū iuxta Hismeniā hoc loco ex et⁹ Hismeniæ tibicinis dicto:quo se ipsum sibimet canere asserebat:ita enim sensus p̄cedit & dicti gratia.Quā rem videtur mihi Hieronymus a Græcis authoribus(vt alia multa)mutuat⁹:qui de ip̄o Hismenia referunt solitū sępe dicere:sibi ipsi canendū esse.Fuit enī Hismenias tibicē peritissim⁹ Antigenidis discipulus:de quo etiā Boetius ī musicis. Hismenias,inquit,Thebanus Bœotiorū pluribus,quos Ischiaticus morb⁹ vexabat,modulis cūctas ferť abstersisse molestias. Neq; illud ignoram⁹:q̄ hoc ip̄m quidā retulerit ad Antigenidē:quoniā is discipulo suo diceret:mihi cane & musis.ex quo sic M.Cicero in libro de claris oratoribus:tibicen,inquit, Antigenides discipulo suo vergenti ad pp̄l'm:mihi cane,inquit,& musis.Ipse aūt Antigenides(vt est author.L.Apuleius in oratione ad Seuerianū proconsulem)oīs voculę egregius modulator fuit:& omnimodis perit⁹ modificator:seu tu velles Aeolium simplex,seu Asium variū,seu Lydiū querulū,seu Phrygiū religiosū,seu Doriū bellicosum.Mitto nunc ea de Hismenia quæ apud græcos leguntur:quādo & Plynius nobilē hunc facit:tradendo fulgentibus gemmis vti solitū:sic vt ea ostentatione musicæ artes magis censerentur.Q̄d et Nicomachus,& Dionysiodorus pari studio factitarunt.

Deos æuiternos & æuintegros a poeta ennio appellari,et Appuleij verba apposita de dijs æuiternis. Caput.XIII.

Aeuiternos deos appellauit.Q.Enni⁹ ea ratione,q̄ in sempiterno æuo maiestatem diuinam retineant:itaq; maximum Iouem principem & æuiternum vocat:sicuti a grāmaticis nostris adnotatum est.L.quoq; Apuleius cum de nomine ac potestate deorum disputat:Aeuiternos dicit his verbis.Hos,inquit,deos in sublimi ætheris vertice locatos,ab humana cōtagione procul discretos,plurimi sed non rite venerantur:omnes sed inscite metuūt:pauci sed impie diffitentur:quos deos Plato existimat veros,incorporales,animales:Neq; sine vllo exordio:sed prorsus ac retro æuiternos a:corporis contagione sua quidem natura remotos:ingenio ad summam beatitudinem porrecto:nullius extrarij boni participatione:sed ex bono,& ad omnia competentia pro nutu,facili,simplici,libero,& absoluto.Seruius autem grammaticus et æuintegros deos refert ab eodem Ennio appellatos:q̄ integra eorum ætas atq; perfecta consistat.In antiquis vero elogijs æuiternū genium legim⁹:sic.n.Romæ in tabula marmorea descriptum est.D.POT.ET GEN.AEVI.D.

Quod interpretari ad hunc modum possumus: Dijs potentibus & genio ęuiterno dicatū. Sed & Plynius secundus de æuiterno deo meminit: in cuius sacris furuum bouem immolari mos fuit: quod a Ver. Flacco notatum est.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM De HONESTA DISCIPLINA LIBER TERTIVSDECIMVS.

Pulcherrima descriptio de naturæ ordine ac potestate ex Bardesane Syrio: ac Pacuuij carmen allatum de re consimili. Caput. I.

Ermulta passim apud philosophię authores leguntur de viribus atq; potestate naturæ: cuius prouidentia factum sit: vt elementa itidē ipsa suis quasi numeris oriantur, concrescant, & obeant: q; omnia æque animantia simili lege ad ortum & obitum perducantur. Quam rem mirifica quidem elegantia & eruditione videtur mihi in primis Bardesanes Syrius descripsisse: quem Pamphilus Eusebius in disciplinis cœlestibus omnium Chaldæorum doctissimum appellat. Sed libitum est eius verba subijcere: quibus aperte cognosci poscit: et eiusdem authoris eruditio: et naturæ ipsius, Atq; motatlium vitæ elegantissima descriptio cum inter ipsa bruta animantia, et homines mirificam certe differentiam afferat. sic enim tradit. Homo nascitur, alitur, crescit, comedit, bibit, dormit, senescit, moritur: quę omnia ipsi cum cęteris animantibus æqua ratiōe communia sunt: sed bruta quidem & stolida animalia (quæ græci ἄλογα vocant) cum procreata sunt, natura ipsa non ratione feruntur. Leo carnes comest: ac si quis iniuriam inferat, strenue pro salute pugnat: oues autem fœnum esitant: carnes ne utiq̄ attigunt: neq; se ab iniuria defendunt: scorpius terræ glæbis de pascitur & aculeo virulento nec iniuriantes inuadit: formica duce natura futuram hyemem præuidet: ob idq; summo labore ipsa æstate alimenta sibi ad vitam recondit. Apes ipsæ mel conficiunt: eodemq; nutriuntur. Plura eademq; magis miranda possum narrare: sed hęc satis arbitror: ex quibus intelligamus bruta ipsa, & rationis expertia ferri natura: ac secundum eam iucunde viuere. Soli autem homines cum & natura (vt dictum est) ducantur: mentem simul ac rationem, quæ inde oritur, præcipuum veluti munus adepti sunt. Etenim non vnus quidem hominibus cibus, sed varius ac diuersus: alij vt leones nutriuntur, alij sicuti oues: Neq; itidem vnus omnibus vestitus, non mos, non lex, non vnus viuendi modus, nō simplex rerum cupido: sed hominum singuli vitam sibi pro voto deligunt: neq; vicinos, nisi quātum libuit, imitantur. Hæc hactenus Bardesanes. M. autem Pacuuius vir in scribendis fabulis excellens, vim ac potestatem naturæ in Chrysippo egregie admodum conscripsit: cuius merito eueniat: vt orta omnia, quod inquit Sallustius, occidant: & aucta senescant. Pacuuij versus hi sunt.

Quicquid est hoc: omnia animat, format, alit,
Auget, creat, sepelit, recipitq; in sese omnia:
Omniumq; idem est pater, inidemq; eadem
Quæ erunt de integro, atq; eodem occidunt.

De malo ciuilum dissensionum: & imago discordiæ elegantissimis versibus a Petronio Arbitro descripta. Capur. II.

Vm nuper legerem Petronij Arbitri carmen de bello inter Cęsarem & Pompeium: mirifice me talis descriptio tenuit: sed in ea maxime parte sum delectat⁹: qua discordiæ imaginem graphice & erudite expressit: quod ego adnotandum putaui: siquidem nihil in quaq; ciuitate calamitosius: atq; pestilentius est seditione ciuili: et intestinis factionib⁹. Sicuti nostra quoq; ætas abūde intelligit: qua subcrescentibus passim Italię fluctibus, ac discordijs, Galliæ reges illam inuadentes pessime affecerunt: sed apponam carmen Petronij.

Intremuere tubæ: ac scisso discordia crine
Extulit ad superos stygium caput: huius in ore

Concretus sanguis:contusaqȝ lumina flebant.
Stabant irati scabra rubigine dentes.
Tabo lingua fluens:obsessa draconibus ora:
Atqȝ inter toto laceratam pectore vestem:
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra.

Ex his cōstare pōt:q̄ sit diligenter & assidue laborādum:vt istiusmodi seditiones atqȝ discordias effugere possimus:quoniam id a Catone ciuitatis venenū verissime est appellatū sicuti &.M.Agrippa asseruit:qui multū se debere Sallustianę sentētię professus est:quo loco egregie ac prudēter inquit.Cōcordia paruę res crescūt:discordia maximæ dilabuntur.

Romanorum lex de dijs colendis,ac probandis per.S.P.Q.R.ac de Christo etiā,& quantum Tib.Imperator illi concesserit. Caput.III.

NVper habita mentio est de Tiberio Imperatore,& Christi miraculis quæsitūqȝ a viris doctiorib⁹:an Cæs.Augu.quicq̄ de eo cōperisset:qui tot mirāda peneqȝ incredibilia in Aegypto ac Syria Palæstina effecisset.Quia i re tametsi nō pauca vltro citroqȝ pro tēpore habita sunt ad id pertinentia:nullus tñ ex veteribus copiosius hoc explicat:q̄ Florens Tertullianus:cui equidē propter antiquitatem,& egregiam eruditionem,non dixerim quantum concedam ac deferam.Is aperte probat relatū fuisse Tib.principi per Pontium Pilatum de Christi diuinitate:qui tum apud Syrios præfectus agebat.Quod etiam i Taciti historia notatum est.Quin & ipm refert Cæsarem Tertullianus(quod est magis mirandum)detulisse hoc ad senatum:cum progatiua(vt inquit) sui suffragij.Senatus vero Romanus ꝙ eam rē minus probaret,neglexit:Cæsar in sententia perstitit:periculumqȝ & pœnam his comminat⁹ est:qui temere Christianos accusarēt. Hæc inquā a Tertulliano in eo potissimū libro referunt:q apologeticus cōtra gentiles inscribitur.Neqȝ aūt mirum est:si.S.P.Q.R.Impera.Tiberio hac in re nō paruit:quoniā de nouis dijs recipiēdis,atqȝ expellēdis,senatus ipse qua polleret authoritate decernebat:sicuti Romanæ leges ac decreta statuerunt:Nam & in pontificum libris ita seruatum est.

Separatim nemo sit habens deos nouos;siue aduenas.
Nisi publice ascitos priuatim colunto.
Diuos,qui cœlestes semper habiti,colunto.
Constructa a patribus delubra habento.

Ex his autem facile colligitur:haud permissum cuiq̄ in vrbe deos sibi alios assumere:præterq̄ quos.S.P.Q.R.voluisset:ex quo dictum merito est ab eodem Tertulliano:vetus decretum Romæ fuisse:ne quis deus ab imperatore posset consecrari:nisi a senatu letiam probaretur.Eusebius autem Pamphilus in sacra historia hæc eadem asserit:mutuatus fere(vt alia multa)a Tertulliano:quem legum,decretorumqȝ Romanorum peritissimum vocat.

De nimia feritate Saporis regis cōtra Rom.Imp.Aurelianum:ac de Tamburlano etiā principe simile exemplum contra Bayssettum Turcarum Imper. Caput.IIII.

Vires gestas imperatorū apud veteres literis commendarunt:de Sapore Persarum rege inter alia vnum hoc animi insolentis & imperiosi exemplum referunt:de quo mihi agendū putaui.Is eñ Sapor cū in bello contra senatum po.q.r.Impera.Aurelianum cepisset:cum maxima quidem ignominia eum hoiem captiuum detinebat:qui totius fere orbis terrarum imperator fuisset:sic vt ascensurus equum Rex sapor,curuatos Aureliani humeros pedibus premeret:ac deinde equum regeret.Qua animi elatione & insolentia nihil prope immodestius,aut insolentius dici potest:cum & rex Belsolus,Odenatusqȝ,& Valenus,alijqȝ complures pręclari principes ad repetendum Rom.Impe.Aurelianum insurgerent cōtra Saporem:sed et Tamburlanus(qui multo post Imperator maximus apud Scythas pręstitit)non minore quidem sęuitia & animi feritate fuit.quod alibi a me commodi⁹ relatum est.Is enim Tamburlanus Baysettum Turcarum principem cum in bello cepisset:per omnes sane expeditiones quas egit complures,catenis deuinctum in exercitu circumagebat:quo tam diro exēplo talis crudelitas,magis magisqȝ populis innotesceret.

De. L. Metello viro clarissimo: & q in tota vita decem præcipua pro voto sit consecutus: ac de Crasso etiam Mutiano, eiusq; insignibus. Caput. V.

Gregie factum est, ac pro Romana dignitate a. L. Metello: qui decem se præcipua, & maxima in tota vita cōsequi summo ambitu desyderauit: eaq; (vt traditur) abūde pro voto sibi parauit: sunt aūt hæcque vir maximo animo & consilio cōcupierit: vt ex his aperte intelligat: q vel a tenera ætate virtutum signa in hoim ingenijs prælucescāt. Voluisse .n. ferunt primarium se bellatores esse, optimū oratorem, fortissimum imperatorē, auspicio suo maximas res geri, maximo honore vti, summa sapientia esse, summum senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & clarissimum i ciuitate esse. Atq; hæc quidem (vt dixi) consecutus tradit. Sicuti. Q. Metellus scripsit in oratione de laudibus patris: & C. Plynius in historia naturali recensuit. Siquidem non modo quindecemuir fuit agris dandis: sed pontifex: bis Cons. dictator, & magister equitum: etiāq; a Pop. Rom. curru donatus: quo in curiam veheret. Quod ipm alibi a nobis copiose relatum est. P. vero Crassus Mutianus vir strenuus atq; clarissi. quiq; maxima & pcipua dicit habuisse: vt Asellio Sempronius in Romana historia retulit: q esset quidē ditissimus, nobilissimus, eloquentissim°, iurisconsultissimus: q etiā pontifex max. Quam rem & in Gellianis noctibus comperies.

Diligens adnotatio de generibus telorum, ac nominib°: & quæ cuiusq; gentis sunt tum de lancea, & cęstris nonnihil. Caput. VI.

On defuerunt apud veteres: qui de re Militari cum scriberent: Telorum quoq; genera, & gladiorum referrent: sed ea tamen minus apte, & commode distinxerunt. Quod ego nuper in quorundā obseruationibus cognoui: qui veterum authoritate decepti, paulo imprudenti° in eundem sunt errorem delapsi. Qua in re vt ad liquidum veritas pernoscatur: telorum genera & iaculorum afferemus: quibusq; nominib° apud suos populos censeantur: ne quis diligentiam in nobis, maioremq; pręter ea curam desyderet. Sunt igitur hæc quæ apud probos authores iaculorum vocabula cōperies, spari, cateiæ, frammeæ, caiæ, rumigesti, mesanculæ, sinibi, gesa, veruta, aclydes, rōphea, lanceæ, pila, sarissæ. Nam & scibones quoq;, & tragulas, & telones, hastas, sudes, phalaricas, issos, faces, semiphalaricas, cæstra, solliferrea, & scorpios leges. Propria vero populorum hæc sunt (vt doctiores fere consentiunt) frammeæ Germanorum, gesa Gallorum, romphea Thracum, lancea Hispanorum, Pila Romanorum, Issi Boiorum, sarissę Macedonum: vnde Sarissophoros milites (qui cum Alexandro Macedone decertarunt) frequens apud authores inuenias. Sibini vero Illyricorum sunt. Q; autem lanceam dixerim esse Hispanicum: secutus sum. M. Varronem, & Gellium: nam Varro ipse in libris rerum diuinarū lanceam asseruit non Latinum quidem, sed Hispanicum esse verbum: etsi Pom. Festus (q Verrij Flacci commentarios in breuiarium contraxit) græcum esse hoc scribat: q apud eos λογχη pro hasta capiatur: ac λογχητης satelles sit: vnde ridicul° error vulgi e sacra historia emersit: Longinum temere credentis pro lancea: cum verba in Ioannis euangelio ad hunc modū legantur, αλλ᾽ εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε. Cæstron vero apud græcos teli genus: quod in bello Persico inuentū fuerit: sicuti Suidæ collectanea probant. Quidā ex nostris Viriculum latine vocarunt. Sibinam quoq; inter ipsa tela relatam Sex. Pompeius libro. xix. de verbis priscis testatur. Sibina, inquit, apud Illyricos telum dicitur: venabuli simile: de quo & Ennius in Rom. annalibus meminit.

Illyrici restant: sicis, sibinisq; fodentes.

De anatomice disciplina: & historia de Aristomene Menessio: qui hirsuto corde fuerit: ac ibidem relata quædam ex veteribus de humano corde.

Caput. VII.

Idere est apud eos authores qui libros anatomicos ediderunt: miranda quedā, et quasi incredenda describi de humani corporis partibus: quai re putamus magna ex parte fidem illis adhibendam: quādo quidem curiosa veterum sedulitas, nihil prope intactum, vel inconsyderatum reliquit: in quo non se demitteret. Il-

tud autē inter alia me nuper tenuit: q̄ in quibusdā hominibus traditū sit: cum eorū cadauera dissecarentur: hirsutū cor fuisse inuentū: veluti & in corde bouis, equorū q̄ ossa etiā cōperta. Inter alios vero Leonidam Spartanū, & Aristonē Messeniū nominauit. C. Plynius & Max. Valerius: eos q̄ animo & fortitudine fuisse insignes, atq̄ p̄clarissimos asserunt. Etenim Aristomenes quidē (vt in veterū historiis traditur) trecentos Lacedæmones occidit: cū q̄ idem conuulneratus foret & captus: latomiarum pœnā & angustias per cuniculos, & cauernas euasit: sequutus videlicet subterraneos aditus. Iterum captus (custodib⁹ somno sopitis) ad ignem accessit: & lora cū corpore exussit. Cū tertio caperetur, Lacedæmones eiusdē pectus dissecuerūt. quo hominē quoq; introspicere possent: inuentum q̄ est hirsuto corde fuisse Aristomenē. De perdicibus autē, q̄ in Paphlagonia bina corda habeāt, authores sunt: philosophus Theophrastus, Plynius, & Gellius: sicuti etiam vulgatū illud in extispiciis: cor ipsum aliquando haud in victimis inuentū: qd ipsum. C. Cæsari sacrificanti non semel dicitur accidisse. Quibus autē cor rigidum sit: bruta illa, & stolida animātia existimātur: quibus prægande: timidiora & pauida: quibus parua, audacia & animosa: qd &. C. Plynius ex Aristotelis libris, vt alia multa, recenset: quo loco de anatomice differit.

Quomodo Dioclitianus Cæs. Imperij dignitatem contempserit: & quibus verbis apud Po. Romanum deprecatus sit.

Caput. VIII.

Ignum sane exemplum de imperio Dioclitiani Augu. in veterum cōmentariis reperitur. Is enim Dioclitianus Romę Imperator factus, diu imperium cum Herculeo Cæs. tenuit: quo factum est: vt cum in senium vergeret: relicta imperādi cura, priuati hominis personam delegerit: quasi parum foret idoneus: ad imperium Ro. po. moderādum. Quod equidem propterea existimaui referēdum: vt etiam quiuis intelligat, q̄ maxime interdum fallantur homines: qui ea summo ambitu conquirant: & immoderata libidine expetant: que fugienda prorsus ac deuitanda prudentiorum iudicio censentur. Nam hic idem imperator Dioclitianus, vbi se imperio abdicauit, Salonas concessit Dalmatiæ vrbem: in qua natus esset: cum q̄ ibidem priuatus in villa iuxta Salonas ageret: ac molliter pro ætate præclaro in otio conquiesceret: rogatus plurimum est a Senatu. P. Q. R. ad imperium recipiendum: sed is talem dignitatem æque ac maximam pestem accusauit: atq; in hunc etiam modum rescripsit. Vtinā Romani possetis holera visere nostris manibus Salonis instituta: profecto enim nūq̄ istud tētandum iudicaretis. Ex quibus haud dubie colligitur: quanti sit habenda ratio vitæ quietioris: præsertim in ętate iam affecta. Nam idem quoq; Dioclitianus cum priuat⁹ viueret: prudēter atq; egregie de imperio dixit. Nihil esse in rebus humanis difficilius, q̄ bene imperare. Quod & Flauius Vopiscus in commentariis ad Bassum scribit.

Dissentire. C. Plynium ab antiquis scriptoribus de vrsis Numidicis: & q̄ in Lybia & Numida celebrentur: ex Solino, Herodoto, & aliis.

Caput. IX.

Eruatum est & in Ro. annalibus relatum: vrsos quidē Numidicos in circo Romano ab Aedilibus editos. M. Pisone, &. M. Messala Cos. qua in re C. Plyni⁹ mirari se plurimum refert: q̄ etiam Numidicos additum sit: cum in ipsa (vt inquit) Aphrica minime vrsi gignantur. Ego etsi a Plynij authoritate non censeam penitus diffidēdum: quoniam is quidem in veterum monumentis perquirendis pensandisq; diligētior cæteris, & accuratior videri solet: non tamen prætermittam: quo minus ea de vrsis Numidicis ascribam: quę cū publica annaliū authoritate cōueniant. Siquidem Iulius Solinus in Polihistore (ita enī liber inscribitur) de vrbis Numidicis hęc tradit. Numidici vrsi forma inquit, cęteris pręstant: rabie dūtaxat, & villis profundioribus. Quod haud dubie probat & in ipsa pariter Numidia vrsos procreari. Verba aūt ex Ro. annalibus hęc sunt quę Solinus etiam (vt alia permulta) ex libris Plynianis transtulit. M. Pisone & M. Messala Cos. ad. xiiij. Cal. Octobris. L. Domiti⁹ ænobarbus curulis ædilis vrsos Numidicos centum, & totidē venatores Aetiopas in circo

Romano dedit qđ spectaculū inter memorabiles titulos annotatur. Herodot⁹ quoq; Alicarnasse⁹ idē sensit de vrsis Libycis: vt poetas nostros mittam⁹: q aperte probāt: fuisse Numidicos vrsos maxīe celebres: nā & Numidas, & Libycos passim appellitāt. cuiusmōi illud.
Profuit ergo nihil misero: q comminus vrsos
Figebat Numidas: albana nudus arena.
Aliud. Q; ferro Libyci domantur vrsi.

De figuris & effigie elementorum, ex Pythagorica doctrina, apud Philosophum Platonem. Caput. X.

Ro comperto iam omnibus est: Platonis quidem philosophiam magna ex parte e sacris illis, ac mysterijs Pythagoræ prouenisse: quando & ipse Plato plæraq; non aliter sensit: ac Pythagoras: quod ipsum alicubi ingenue professus est: vt homo ad veritatem natus: cuiusmodi etiam placita hæc atq; decreta sunt de mundi primordiis: eorumq; habitu & figuris. Asserit enim Pythagoras, quiq; eum secuti sunt Terræ elementum cubi, seu quadrati effigiem præferre: Ignem vero Pyramidis: Aquā formam esse octangulam: vniuersum autem duodecim angulorum effigie. In qua sententia & Plato ipse fuit: qui in Tymeo copiose hoc totū percensuit. Quod ego vel ob id obseruandū putaui: vt istiusmodi etiā opiniones memorię cōmendarē: sed enim Pythagoras in hunc modū ait: sicuti & Claudius Galenus repetit: quo loco de philosophorū placitis, atq; sententiis disputat. Pythagoras inquit εκ μεν γαρ του κυβου γεγονεναι την γην φησιν εκ δε της πυραμιδος το πυρ, εκ δε του οκταεδρου το υδωρ, εκ δε του δωδεκαεδρου την του παντος σφαιρας. Quod & Ioannes Zezes diligenti studio prosequut⁹ est: vir (vt apparet) in omni antiquitate maxime diligens.

Quid in Romana Theologia forēt Deus Sentinus, & Deus Vitunus: ac de diis etiā selectis nonnulla ex Varronis, & Augustini commentariis.
Caput. XI.

Ibros. XVI. scripsit. M. Varro de Romanorum Theologia: in quibus cum varia deorum nomina, atq; rationes collegisset: in tam diuerso, tanq; multiplici deorum numero, Virunum, & Sentinum enumerauit: eosq; appellari sic asseruit (vt est author Augustinus) q; alter vitam, alter sensum a puerperio largiatur. Iraq; hos deos Augustinus obscurissimos appellat: & hi tamen (inquit) multo plus pręstant: cum sint ignobilissimi, q̄ illi tot proceres, & electi dii. Nam nihil dici potius atq; præclarius potest in omni officio mortalium q̄ viuēdi, ac sentiendi munere ampliari. quocirca viuificatorem, ac sensificatorem nominat. Q; autem selecti dii ab Augustino nuncupantur: sciendum est hos omnes a Varrone explicatos vno volumine. ob eamq; rationem sic appellatos: q ampliorem potestatē, atq; dignitatem possideant: seu q apud ipsos populos celebriores aliis forēt: maioribusq; honoribus colerentur: quapropter a veteribus dii selecti nobilissimi habiti sunt: supra cæteros deos. Ab Augustino bis deni enumerantur: ex traditionibus. M. Varronis. xij. mares. viij. fœminæ: hoc est Ianus, Iuppiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apollo, Mars, Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater, Tellus, Ceres, Lucina, Iuno, Diana, Minerua, Venus, Vesta. Sed hæc de diis alibi explicauimus dicatis huic opeti voluminibus.

Q; sit grauissimum crimen nimia in homine insolentia: & q pro comitiali morbo habeatur, atq; execretur a philosophis. Caput. XII.

Vantum præstitit Priennensis Bias consilio atq; sapientia in omnibus vitæ officiis, notum est his omnibus qui antiquitatis studio, atq; disciplinis delectantur: cum ab ipso etiam Apolline propter egregiam singularemq; illius sapientiam tripode aureo donatus tradatur. Is igitur inter cętera hominum vitia & delicta, fastum pręcipue ac insolentiam odio maximo habuit: nihil existimans iniquius ac scelestius in reb⁹ humanis fieri: q̄ elatione animi, immo dicaq; arrogātia vti. Quocirca modeste inquit, & ciuiliter in vitæ officiis agendum esse. Ita enim gratia & studiū paraŕ apud

omnes: fastus aut & insolētia damnū atq; odium affert. Sed & Zeno ille Citieus (cuius verecundia præcipue cōmendatur) monere homines consueuit: vt nihil prorsus fastu & insolentiā indignius atq; fœdius existimarent: idq; cum omnibus tum in iuuenibus maxime: q; eorum ingenia sine vlla ratione impudentissime insolescāt: eoq; nomine in furorem atq; insaniam facile rapiātur. De qua re cum copiose atq; eleganter Picus Mirandula mecum dissernisset: haud alienū existimaui ab instituto nostrę pfessionis: aliquid ceu mnemosynō mihi ipsi adnotare: est eni hac in re habenda semper in memoria Heracliti Ephesii sententia (qui ex ipsa scribendi obscuritate Scotinos est appellatus) is nāq; fastū dicebat atq; animi elationem perinde atq; sacrum morbum seu comitialem habendū atq; extimandum.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM
DE HONESTA DISCIPLINA LIBER
QVARTVSDECIMVS.

Q; probis moribus & egregia doctrina Plutarchus præstitit: ac ibidem epistola eius dem ascripta ad Vlpium Traianum Augu.

Caput.I.

Omplura sunt in grecorum commentariis: quæ Cheronensis Plutarchi mores, atq; ingenium declarent: quanta videlicet modestia & probitate omnes disciplinas, atq; optima studia percoluerit: etsi opera ab eo composita elucubrataeq; vigiliæ hoc totum etiam comprobēt: iuxta illud: qualis oratio talis vita. Nam cum Vlpii Traiani Augu. præceptor fuerit ac eiusdem ingenium bonis disciplinis instruxerit: suum esse officium existimauit: non minus honestis studiis, q̄ proprio vitæ exemplo eum optime erudire: qui merito consensu omnium totius orbis terrarum Impera. dici deberet: neq; modo imperator sed optimus imperator: quod in nummis adhuc veterib' vulgo perspicitur: in quibus idem Traianus titulo quasi peculiari optim' censetur. Sed libuit epistolam philosophi Plutarchi subiicere ad eundem Traianum descriptam: quo facilius iudicari possit quāta animi libertate ad optima quæq; consequenda adhortetur & moneat: quasi iam tum tanti animi indolem, ac virtutem prænotaret. Plutarchus Traiano Augu. Salutem. Modestiam tuam noueram nō appetere principatum: quem tamen optimis moribus semper mereri studuisti. Itaq; tanto dignior hoc iudicaris: quanto a crimine ambitionis abesse longius existimaris: quo nomine tuę virtuti gratulor: & fortunę meę: si eum recte gesseris: quem probe meruisti: alioqui te periculis, & me detrahentium linguis subiectum iri non dubito: cum & ignauiam imperatorum Roma. nō ferat: & sermo publicus delicta discipulorum refundere soleat in præceptores. Sic Seneca Neronis sui culpa detrahentium verbis incessitur: adolescentum suorum temeritas in Quintilianū refunditur: & Socrates in pupillum suum dementior fuisse culpatur. Tu vero quodcunq; velis, aut cupias, rectissime geres: si non a teipso recesseris: si primum te animumq; tuum composueris: si omnia ad virtutem disposueris: recte tibi vniuersa processerint. Ciuitatis constitutiones, morumq; vires tibi descripsi: quibus si (vt par est) obtemperaueris: Plutarchum viuendi habebis authorem alioqui: præsentem epistolam testem inuoco: q; in perniciem quidem Rom. imperii non pergis authore Plutarcho. hæc hactenus quæ ab authore in libro de imperatoria institutione referuntur.

Sacricommissum, & impiecommissum quomodo inter se differant: ex pontificum legibus: & quid hæc verba significent. Caput, II.

Pposite me hercle, & erudite seruata a veteribus Roma. proprietas. q̄dam & potestas in exponendis vocibus: adeo vt quo antiquiores aliqd scripserunt: eo id videatur absolutius, doctius, ac syncerius. Sicuti quod nuper in iure pontificum Roma. legimus: quo loco impiecommissum & sacricommissum differre inter se asserunt: nam committere impie is dicitur: qui tamen purgari potest: ille autem sacricommissi arguebatur: qui nullo pacto aut tempore posset expiari. Versus ex tabulis illis pontificū hi sunt.

Sacricommissum est:quod nunq̄ expiari poterit:
Impiecommissum est:quod expiari poterit.
Qua in re peregregie mihi videntur consyderasse alíud ad vitæ modestiam pertinere:al-
terum ad religionem & deos. Itaq; M. etiam Cicero ius pontificum accurate doctus, hoc
inquit postremum vel aspersione aquæ, vel dierum numero tollitur:animi labes neq; diu-
turnitate vanescere, nec manibus vllis elui potest.

De obitu dæmonum:ac memoranda historia de Panis interitu Tib. Cęs. imperante:
tum de Christo etiam nonnihil consyderandum.

Capus. III.

Ibrum fecit Cheroneus Plutarchus hoc titulo:q; oracula veterum defece
rint:vir iudício & græca eloquentia summus. In eo autem dæmones quo-
q; ipsos fuisse mortales affirmat:exemplumq; adiicit de Panis memoran-
do interitu:quem accidisse inquit Tib. Cæsare imperante. Quod ego prę
teriissem:vt commentitium & fabulosum:nisi me Plutarchi grauitas, & in
rebus decernendis iudicium commoneret:sed eius verba subscribam:ex
quibus aperte hoc totum de Panis interitu constare possit. De morte inquit dæmonū au-
diui equidem a rhetore Aemyliano:viro & prudente ac modesto:quem multos vestrum
cognouisse arbitror:q; cū eius pater Italiā adnauigaret circa insulas quas appellant Echi-
nadas:& ventis deficientibus prope Paxas deuenisset:cumq; omnes fere, qui simul naui-
gabāt, attentiores euigilarent:repente a Paxis insula vox magna est exaudita:qua Than
nus quidam vocabatur:quæ vox rei nouitate magno admodum terrore cunctos perculit.
Thannus enim ille, qui vocabatur, homo erat Aegyptius:eiusdēq; nauis gubernator: ex
quo semel atq; iterum vocatus nihil respondit. Tertio autem morem vocanti gessit, atq;
illi respondit:ille vero multo maiori voce exclamauit. Cum fueris propter paludem:nun-
tia tunc Pana magnum esse mortuum:quo audito dicebat Epiterses (ita enim Aemyliani
pater vocabatur) omnis magno terrore fuisse affectos:cumq; magnopere dubitarent: an
eiusmodi voci fore obtemperandum:Thanni gubernatoris consilium hoc a cæteris pro-
batum est:vt si venti pro voto spirarent. nihil prorsus dicendum:sin autem contra accide-
ret:ac flatus eo loco deficeret:proloquendum esse:quod audierunt. Cum igitur paludem
attigissent:neq; tum vēti spirarent:Thannus ipse in ęquor pronus clara voce exclamauit:
quę audierat:Magnus Pan mortuus est. Quo nuntiato statim magnus multorum gemit':
quodam quasi miraculo exauditus est:quoniāq; haud pauci fuerant qui simul nauigabāt:
cū facili cursu Romam venisset:tantæ rei rumores vniuersam quidem ciuitatem replerūt.
Tib. autem. Cæsar (qui Romanæ tum Reip. imperium gerebat) Thannum accersiuit: eiq;
tam certam fidem habuit:vt conuocatis philosophis, qui in vrbe erant, diligenter quæsitū
fit:quisnam ille Pan esset:ipsi vero philosophi pari consensu dixerunt:de illo quidem nun
tiatum videri:qui a Mercurio, & Penelope originem duxerit. hactenus Plutarchus. Quæ
vel Pamphilus Eusebius ad episcopum Theodorum recenset:idemq; ait dignum esse dili
genti animaduersione:eodem tempore fuisse hunc dęmonis obitum quo & Christus, quē
pro summo deo Christiani colunt, omnes quidem dæmones de hominum vita expulit:at
q; deiecit. Tib. enim imperante Christus vixit:& pro salute mortaliū in crucem elatus est.
Sed hoc totum commodius in sacris theorematis explicauimus.

Galieni Impera. impudenter dicta contra Roma. rempub. & quo animo fuerit in ac-
ceptis cladibus atq; defectionibus.

Caput. IIII.

Vm legerem nuper Rom. annales:in quibus imperatorū historia scribi
tur:aperte cognoui quanto in discrimine Romana dignitas sæpissime
ageretur:his præsertim temporibus quibus ipsi principes libidinib' ac
voluptatibus deditinihil pręterea pensi habeāt de imperio Ro. & eius
maiestate. Itaq; mirandū non est:siquādo tam summa dignitas ad hastā
etiam deuenit:ac vilissimi instar mancipii vęnditioni exposita est: vt is
imperiū orbis possideret:qui plus auri militibus obtulisset. Illud autem
fœdius, atq; dānosius:q; & quidā imper. de acceptis cladib', ac prouin-

clarum defectionibus,impudentissime iocati sunt:cuiusmodi fuerunt illa:quę Galieno imperante contigerunt.Is enim tam perditæ fuit licentiæ atq; improbitatis:vt cōtra Roma. decus,pro priamq; dignitatem,in his iocari non dubitaret:quæ in humani generis damnū extarent:sicuti ab antiquis scriptoribus asseritur.Nam cum Galieno relatum esset Aegyptum a Ro.Imperio desciuisse:ita illudens inquit.Quid:sine lino Aegyptio esse non possumus?Perdita autem Gallia risisse fertur:& non est inquit tuta respu.sine trabeatis sagis? Cum vero Asiam vastatā,& Alemanorum concursionibus,Scytharumq; inuasionib⁹,cōperisset:quid:inquit,sine aphronitis esse non possumus?sed istiusmodi plura alia & fœdiora de Galieno impe.a Pollione Tremellio scribuntur ad Constantinum imperatorem.

Probro fuisse apud Romanos:vt equites ac pedites in cœlibatu essent:tum leges allatæ contra cœlibatum:& quid item Moses & Plato statuerint.

Caput.V.

Egregie ac prudenter a veteribus factum est:qui ciuitatum instituta & leges volebant a suis ciuibus perdisci:ne videlicet ignari rerum,& vitę rationisq; expertes haberi possent.Nam quid esse hominibus melius ac potius debet:q̄ ex aliorum inuentis,atq; constitutionibus prudētiam augere:& inscitiam prorsus repellere?Ex quo illud nuper obseruandum putaui:quod in.xii.relatum esset contra eosciues:qui in cœlibatu persisterēt.Erat enim censorum officium:ne Romæ equites ac pedites cœlibes forent:q; hoc ipsum veluti probrum habitum est.Versus autem ex antiquis legibus subijciam:quo facilius id totum innotescat.

Censores equitum,peditumq; prolem distribuunto.

Cœlibes esse prohibunto.

Mores populi regunto.

Probrum in Senatu ne relinquunto.

Ex hic constat:qua diligentia & studio seruatum sit a S.P.Q.R.vt eorum soboles concresceret.Valerius autē Maximus Camillum,& Posthumium Censores tradit fecisse eos ęrarios:qui ad senectutem cœlibes peruenerant:cunq; aliqui talem cōstitutionem incusarēt: puniti sunt a censoribus:hæc asserentibus.Natura vobis quemadmodum nascendi,ita gignendi legem pręscribit:parentesq; vos alendo nepotum nutriēdorum debito(si quis est pudor)alligauerunt:ite igitur:& nodosam exoluite stipē vtilem posteritati numerosę.Sed & Moses hoc idem constituit:qui diuinas leges,quasiq; oracula quędā Hebræis tradidit. Plato vero in omni vitæ officio consultissimus,ita in legibus statuit Vxorem quisq; a.xxx. anno vsq; ad trigesimumquintum ducat:si quod nō faxit pecunia & probro mulctetur.Ita ēn fit vt humanum genus suapte natura immortale existat:neq; vllus puto reperitur:qui non maxime cupiat ęternum sibi nomē apud posteros.Itaq; hac vna ratione perpetua ducantur hominum sęcula:q; & filij filiorum continuo generandi ordine coalescant:neq; fas est seipsum hac immortalitate eximere:quod ab illis efficitur:qui filios & vxores contemnunt.Quicunq; huic legi obsecundauerit in demnis esto:qui secus faxit:& pecunia & probro mulctatus esto.Hinc factū existimo:vt in Rom ciuitate leges trigeminę,& alię passim latæ sint:ad vsum procreandæ sobolis de quibus apud veteres permulta leguntur.

De centenarijs cœnis:ac verba Tertulliani exposita:tum de lege Fannia:& miliarijs apris:& columnis.

Caput.VI.

Tertulliani verba sunt in Apologetico cōtra gentiles:quo loco de Ro. legibus agit:Quonam illæ leges abierūt:sumptum & ambitionem cōprimentes.quæ centum ęra non amplius in cœnā scribi iubebant:nec amplius q̄ vnam inferri gallinam:& eam non saginatam?In his autem sumptuarias leges insinuat:quibus cautum erat ne supra.C.HS.in cōuiuiis quisq́ Romanus expenderet:sed erit puto minus indignum:si verba Fanniæ legis referemus:cum præsertim de re ipsa non Gellius tantum,sed Sammonicus,& Macrobius aliquid tradant:vt ea mittam

in presens:quæ de Licinia, Aemyliaq; legibus dicantur:satis enim futurum est gratis:si de Fannia quę legerim apponam:quibusq; verbis cibarii sumptus, ac nimius Romano9 lux9 inhiberetur. Ludis(inquit)Romanis, Plębeiis,& Saturnalib9,& alijs quibusdã dieb9 ęra centena in dies singulos impendũto:& aliis diebus.x.in singulis mensibus trigena sunto: ceteris diebus omnibus tantundẽ:siquis plus faxit dicta pœna dãnatus esto. Hinc Tertullianus Romanorũ libidinem & ambitionẽ in cõuiuiis tam vrgenter accusat:cœnasq; illas veterum parciores appellat centenarias:video eñ(inquit)& centenarias cœnas:a cẽtenariis iam sestertiis dictas. Nã & Lucilius poeta amarulẽtus cẽtussem in satyris legẽ eãdẽ lepide vocauit. Permultis autem legibus cœnas illas profusiores,& adipales Romani coercuerunt:quod in veterũ cõmentariis abunde explicatur. C.certe Plynius cũ de nimio sũptu Romanorũ in extruendis ędificiis scribit: ad hunc modũ Ro.po.improbitatẽ incessit. Extant inquit censorię leges glandia in cœnis, gliresq;,& alia minora apponi vetãtes:marmora inuehi,& maria huius rei causa trãsiri,quę vetaret lex nulla lata est. Iam & in veterũ ędificiis columnæ,& porticus cẽtenariæ sunt appellatę:quę centũ passibus longę essent:sicuti & miliarię porticus apud Suetoniũ,& alios authores:a numero millenario dicuntur. Var. aũt Terẽtius ad Q. Plynium de villaticis pastionibus miliarios apros vrbane appellat:qui mille pondo crederentur. Aelius vero Lãpridius Antoniũ Heliogabalũ Imperatorẽ centenaria vasa refert habuisse argentea:id est, vt coniicio, centũ pondo. verba eius hęc sunt. Primus Heliogabalus mẽsas, deinde & capsas argẽteas habuit. Primus etiã cacabos, vasa deinde centenaria argẽtea sculpta:& nõnulla schematibus libidinosissimis inquinata.

De vrbanitate. M. Antonii cum Græcis:& quo commento Atheniensium blandimẽtis illuserit:ac digno talione represserit. Caput. VII.

Rbane factum est, atq; admodũ callide a. M. Antonio:cum Atheniensium vrbem victor ingrederetur:nam cum ipse Antonius ob res egregie gestas, pro deo Libero haberi se vellet:atq; id nomen statuiset etiam velut insigne elogium ascriberetur:Atheniensis populus vt qui pro ingenio & salibus præstaret:statim consiliũ hoc iniuit: vt ipsum quidem Antonium in tanta victoria non summis modo honoribus decoraret: sed etiam venienti blandienter obuiam iret:& ea ratione qua Bacchi numen salutando exciperet. Eunt igitur obuiam Athenienses cum liberis,& coniugibus:& Dionysium vocitantes blandissime salutarunt:quod hactenus satis cõmode pro re ipsa processerat:sed quoniã blandiri Atticorũ est:ac nimium assentari:adiecerunt etiam Palladem se(quę in arce Atheniensium colebatur)Libero in matrimoniũ despondisse:simulq; vt eam duceret nuptiæq; fierent impense illum rogauerũt. Quod Antonius haud quidem contempsit:& occasione accepta ductũrum se prorsus respondit:sed imperare tamen se Atheniensibus nomine dotis mille talenta. In quo apparet q̃ subdole, q̃ astute Romana calliditas ingenio Attico illuserit:quando Atheniensium plausus ac blãditię, non modo(vt inquit Anneus Seneca)ab homine Ro. deprehensę sunt:sed etiam castigatę. Quo nomine quidam e græculis festiue ac scitule in hunc modum fertur iocatus. Hic impune ad vxorẽ:sed Atheniensium sponsalia mille talentis sunt ęstimata.

Quæ apud Syrios dea Adagartis:ac de eius simulachro:& q̃ virginis signum pro Iustitia sit a Nigidio Figulo acceptũ:eiusdẽq; verba apposita. Caput. VIII.

Vm nuper legeretur Bassi commentarium super. C. Germanici Phenomenis: quæ ille ex poeta Arato ciuibus Romanis latina exhibuit:in eum fo rte locũ lectio deducta est: quo de Erigone a Germanico scribitur:hæc enim inter Leonem & Libram domicilium tenet:sed ibi forte quęsitum est:quęnam foret dea Adagartis:quoniã Bassus ad hũc modum de ea tradit. Virginẽ(inquit)nonnulli esse Cererem dixerunt: eo q̃ spicas teneret:alii Adagartim:quidã vero Fortunã:quoniã sine capite astris infertur. Verum cũ nihil tum suppeteret:incidi mox in Macrobianas cœnas:in quibus potestas ac vis eiusdem Adagartis descripta est:quo maxime loco de Adad,& Adagartide Siriis diis agitur:sed ascribam Vectii prætextati verba:ne quid

hac in te possit desyderari. Deo inquit, quem summũ maximumq; Assyrij venerantur Ad ad nomen indiderunt: eius nominis interpretatio significat vnum: Hunc ergo vt potissimum adorant deum: sed eidem subiungunt deam nomine Adagartim: omnemq; potestatem cunctarum rerum his duobus attribuunt: Solem, terramq; intelligentes: nec multitudine nominũ enuntiantes diuisam per omnes species potestatem: sed argumentis quibus ornantur significantes multiplicem præstantiam duplicis numinis: ipsa autem argumenta solis rationem loquuntur: nanq; simulachrum Adad insigne cernitur radijs inclinatis: quibus monstraƚ vim cęli in radijs esse solis: qui demittuntur in terram: Adagartis simulachrũ sursum versum reclinatis radijs insigne est: monstrãdo radiorum vi superne missorum enasci quæcunq; terra progenerat. Sub eodem simulachro species leonum sunt: eadem ratione terram esse monstrantes: qua Phryges finxere matrem deum. i. terram leonibus vehi. Sed et Strabo diligens author in rebus Syriacis deam hanc Syris ascribit. Trans fluuium (inquit) Bambiena est: quam vrbem etiam Edessam & sacram appellant: in ea vero deam Syriam Adagartim colunt. Ex his abunde cõstat cuiusmodi apud Bassum dea sit Adagartis: eamq; tali nomine apud Assyrios ꝑ terra venerari Bassus eñ spiciferã virginẽ varie acceptã asserit: sicuti &. C. Higinius in scðo Astronomicon ad Fabium recenset. Nigidius vero figulus iustitiam vel æquitatem eam existimatã probat his verbis. Virgo ipsa iustitia siue æquitas dicitur: quæ inter mortales locis pene omnibus & conciliabulis solita esset cõsistere: atq; omnibus præcipere: ne temere a iustitia, & æquitate discederẽt. Qui q̃diu monitis eius obtemperarunt: sine vlla quidem cura ac sollicitudine vixerunt: sed cum negligẽtius obseruarent: insidijsq; & cupiditate & auaritia alter alterum deciperet: discessit illa ab hoibus: & digna cœlesti numero immortale ꝑmium pietatis possedit. Vñ illud vulgatum.
Victa iacet pietas: & virgo cæde madentes
Vltima cœlestum terras astræa reliquit.

De triplici numerorum proportione: in Arithmetice, Musice, Geometrice: tum de eleganti similitudine ad rempublicam.

Caput. IX.

Criptum copiose a veteribus & erudite admodum explicatum: qui maxime censeantur termini ac proportiones in his numeris: quorum ratio ad Musicen, Arithmeticen, & Geometriam disciplinam pertineat. Neq; indignum sane est: aut ab honestioribus literis abhorrens: ita eorum rationes & præcepta callere: vt facile cognoscas: quæ minor in quolibet termino sit proportio: Quæ maior: Quæ item possit æqualis appellari. Nam in Arithmeticis maior quidem proportio est in minoribus terminis, In musice autem maior proportio est in maioribus terminis. Geometria vero i minoribus, & in maioribus æquali proportione componitur: q; hęc in quibusq; proportionibus æquum ius vbiq; custodiat. Ex quo Anicius Boetius, qui Mathematicas a Gręcis accepit, pereleganti similitudine videtur vsus ad hanc ipsam proportionum varietatem dignoscẽdã. Scribit enim q; ipsa quidem Arithmetica ei potissimum reipub. comparanda est: quæ a paucioribus regitur: Musica illi: quæ ab optimatib⁹: Geometria vero (inquit) statum quasi popularem effingere: q; æqualiter omnia pensare, ac æstimare iudicẽtur. Maxime autem versatur hæc facultas in his vestigandis: quæ plana & solida dicuntur. Planum eñ quod in latitudinem, & longitudinem lineas habet: sicuti triquetra, et quadrata sunt: citra altitudinem in area descripta. Solida vero quæ non latitudinem & longitudinem cum linearum numeris habent: sed altitudines extollunt: vt sunt Metę, Pyramides, Tesserę, atq; Cubi: quos latine quidam quadrantalia interpretantur. Sed hæc alias commode a nobis sunt exposita.

De Romanorum studio in bonis disciplinis: & relata contentio inter Lucullum, Hortensium, & Sisennam de historia Marsica componenda.

Caput. X.

Electant me iterdum exempla quędam Romanę nobilitatis: quæ in bonis adeo disciplinis excolebatur: adeo literarum studijs fauebat: vt nihil mirum sit ad summum prope fastigium cuiusq; eruditiõis eos deuenisse: sed enim nostra ætate illi

fere vulgo haberi solent sapientiores,& nobiliores:qui honestas quidem disciplinas,ac literarum cognitionem contẽnant. L.autem Lucullus,& qui tum in Romana ciuitate principes agebant,longe aliter sentientes,ita bonis studijs egregie affecti erant:Vt cum viris doctissimis versari assidue,et congredi non dubitarint:cuiusmodi præclara illa contentio celebratur inter Lucullum,Hortensium,& Sisennam:de qua putaui esse aliquid afferendum:ne tam inepte quidem ætate nostra supercilium tollant:ac sese ob id supra cæteros ponant:& literas oderint:& literatos etiam despiciant. Conuenerunt igitur inter se(vt fit)L.Lucullus.Q.Hortensius,&.L.Sisenna:idq; ea conditione:vt cui sors contigisset:is Bellum Marsicum describeret:oratiõe vel carmine græce videlicet aut latine:pro vt sors declarasset:quod ipsum quidem cum.L.forte Lucullo eueniret:græca oratione eiusmodi historiam diligenter absoluit:quæ & a Cheroneo Plutarcho,& ab alijs quoq; celebratur. Facile aũt intelligitur quanto studio,&animi cupiditate togati homines bonis disciplinis incumberent. Nam idem.L.Lucullus Imperator Maximus habitus est. Hortensius vero orator summus:quẽ & Cicero ipse in dicendo sibi aliqñ prętulit. Sisenna aũt in scribẽda historia oẽs prorsus Romanos,qui ante se scripserant,superauit. Quod & Cicero idẽ ad Brutum ingenue professus est Sed alias de Sisenna,& Hortensio commode diximus.

Qua vrbanitate Antonius Geta Imperator per literarum ordinem conuiuia strueret:quibusq; notis fercula ipsa prænotaret. Caput.XI.

LEpidum sane commentum atq; vrbanum refertur a veteribus Antonini Getę Impa.in cœnis & i cõuiuijs agẽdis. Fuit aũt Geta vir ingenio haud quidẽ inelegãti vel inuenusto. Is igitur cõsuetudinẽ hãc in parandis cõuiuijs seruabat:vt ipsas cœnas ex appositis literis notari atq; intelligi vellet:sciẽtibus id ipm̃ seruis:nã sicubi voluisset i prãdio exhiberi pdices,pauos,porcellos,pisces,ac pernas,tũ primæ dictionũ literę ad hũc modum apponebant.P.P.P.P.P.vel mutatis aliter literis:farcta:fasianos:Ficus.F.F.F.tum alia varij gñis edulia pari ordine literaȝ prænotabat:i quo visus est voluisse aliqua in pte.L.Luculli cœnas,atq; ordinem imitari. Hoc autem de Impera.Geta Aelius Spatianus ad Constantinum Augustum retulit.

Q; nullæ deorum imagines per.clx.annos i vrbe Roma fuerint ex Numæ doctrina. Et q; Hebræi quoq; nullas in templis imagines haberent:aliaq; de templis atq; imaginibus memoranda. Caput.XII.

REs digna memoratu est:quæ a Clemẽte Alexandrino traditur:de Numa rege Romanorum:eiusq; religione. Refert enim cum is fuerit Pythagoricus,Mosis pcepta & ritus ab eo magna ex parte seruatos:nam Pythagoras quidem ad Aegyptios accessit:eorumq; sacra,& mysteria diligenter perquisiuit:ex quo idem Numã inquit apud Romanos lege constituit ad exemplum Mosis:necubi dijs imago vlla tribueretur, factumq; ob id:Vt per.clx.annos ab vrbe condita nulla prorsus Romæ aut depicta:Aut insculpta deorum imago viseretur:Quod ipsum Augustinus,& Eusebius Pamphilus probant:cum de Iudæorum sacris,& religione disserunt. Sed enim in eorum templo,quod in Solymis nobilissimum foret,nullam fuisse imaginem constat:quod & Cor.Tacitus in historia Iudaica non negat:etsi vt loquatior a Christianis incessitur. Septimius vero Tertullian⁹ sic in Apologetico. Cor.(inquit)Tacitus sane ille mendaciorum loquacissimus,in eadem historia refert. Gn.Pompeium cum vrbem Hierosolymam cepisset:prætereaq; templum adisset:speculandis Iudaicæ religionis arcanis:nullum illic reperisse simulachrum:& vtiq; si id colebatur:quod aliqua effigie repręsentaretur:nusq̃ magis,q̃ in sacrario suo esset exhibitum:eo magis quia nec verebatur extraneos arbitros:q̃q̃ vana cultura:solis enim sacerdotibus adire licitum:conspect⁹ autem cęterorum velo oppanso interdicebatur. Hæc Tertullianus. Zenon vero Citieus in libro quem de moderanda repub.scripsit aperte ostendit:ea prorsus cõtemnenda:quę cura et studio hominum perficiantur. Sacella(inquit)ac templa construere nihil quidem necesse est. Nihil enim sacrum iure existimandum:neq; pro sancto habendum:quod ipsi homines

construxerint. Sed & Xerses traditur omnia quidem templa in Græcia combussisse:suadẽtibus hoc magis:q̃ impium ac nefarium foret deos ipsos parietibus includere.

An verum sit:quod de Numa & Pythagora notauimus:ac ibidem probatum habuisse Romanos temporibus Numę regis imagines deorum. Caput.XIII.

Onsyderandum melius est:quod in superiori capite notauimus de Numa rege et eius disciplinis:nam quæ traduntur a Pamphilo Eusebio,& Clemente Alexandrino,eundem Numam pręceptore Pythagora Hebręos sequutum:necubi Romanus popul⁹ deorum imagines haberet:authores quidem hac in re magni nominis & doctrinę dissentiunt Dionyssus enim Alicarnasseus erudite probat Numã regem ante philosophum Pythagoram quatuor pene ætates vixisse:neq̃ vllo modo eius disciplinis affuisse:quod &.M.Cicero & Plutarchus Cheroneus,atq̃ Manetus vidẽtur cõcedere:quoniam Numa ante Crothonam,& Sybarim vrbes cõditas,Romanis imperium rexit.xvi.olympiade.Pythagoras autem sexagesima quarta Tarquinio imperãte:qui superbus est cognominatus.Sed illud penitus a veritate abhorret:quod isti afferunt de Romanis imaginibus:siquidem Numæ regis temporibus(vt.C.Plynius tradit)simulachra quædam,& imagines Romę extiterunt:quando idem Numa Ianum geminum dedicauit:qui pacis belliq̃ argumento in vrbe coleretur:cuius effigies foret digitis ita compositis:vt adnotatione.ccclxv.dierum per significationem anni atq̃ temporis deum se designaret.De quo simulachro etiam Prętextatus in cœnis Macrobianis disputat:cum Ianum ipsum pro sole accipiendum esse copiose exequitur.Neq̃ dubium est Romanorum regum temporibus lignea quidem simulachra,& fictilia in vrbe fuisse.Quod &.C.Plynius existimauit:etsi Augustinus longe aliter sentit Varrone authore:cuius(inquit)verba clarissime testantur:nullum fuisse in vrbe simulachrum deorum per annos.clx.factumq̃ deicepsvt ex imaginũ ac statuarum multitudine,religionis cultus negligentior,atq̃ contemptior haberetur.

De Asclepiade medico:qui lectos ægrotis suspensiles primus excogitauit:ac de triclinijs versatilibus imperatoris Heliogabali. Caput.XIIII.

Omplura scripta sunt a veteribus de Asclepiade medico:qui ætate.Cn.Pompeij vixit:deq̃ eius ingenio atq̃ disciplinis.Is enim præter alia multa documẽta:quæ ad artem medendi pertinerent:Blandimenta etiam et quasi lenocinia commentus est:ad ægrorum gratiam atq̃ iucunditatem:siquidem et balneorũ consuetudinem celebrem fecit:primusq̃ lectulos excogitauit suspẽsiles:quorum molli faciliq̃ iactatione aut alliceretur somnus:aut morbi ipsi magis extenuari possent.quod a.C.Plynio relatum est ex.M.Varronis commentarijs.Idem præterea Asclepiades permulta in arte medendi commutauit:quod & Themison eius successor sectatus est.De Vario autem Heliogabalo(qui supra omnia rerum prodigia mollissimus fuit)traditum est eum versatilia triclinia habuisse:in quibus quandoq̃ amicos suos ponere consueuit:eosq̃ violis & floribus obrutos opprimere:sic vt aliqui animam efflauerint.quod in historia Lampridij memoratur ad Imperatorem Constantinum.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER QVINTVSDECIMVS.

Historia de Cleomede Pyc̃te:& quibus gestis atq̃ honorib⁹ claruerit:ex Theodoreto & alijs authoribus. Caput.I.

Elebratus est a.C.Plynio Euthimus Pyc̃tes insignis:Qui oraculo etiam summi Iouis consecratus traditur:quoniã semper Olympię victor:et semel vict⁹ fuit:Qua in re complura sunt allata a doctissimo viro Hermolao ex Pausaniæ lectione:Etsi de oraculo hoc nihil omnino apud Pausaniam comperies.Legimus autem apud authorem Theodoretum nomen Pyctæ alterius:Cui nomen Cleomedes:Quem Pythius Apollo vt deum coli iusserit:sicuti Pythiæ carmine probatum est.

υστατοσ ηρωων κλεομηδησ αστυπαλαιευσ.

ου θυσίαις τιμᾶσθαι ὡς οὐκέτι θνητὸν ἐόντα.
Puto aũt non iniocundũ fore legentib⁹:si ea hoc loco referamus:q̃ ad historiã hanc Cleomedis pertinent. Is igit̃ aduersariũ vnico ictu cum pcussisset:latera eius adaperuit:atq; in iecta manu itestina eduxit:sed cum iudices hi,qui certamini p̃sidebant:nimiam illã crudelitatem mirati essent:multandum quidẽ Cleomedẽ putarunt:is vero grauiter iratus discessit:ac dum iter per forum capessit columnam disiecit:qua tectum literarij ludi suffulciebatur:eaq; ruina pueros omnis(qui in eo ludo sessitabant)perobruit:quibus gestis factum ẽ: vt eũ Pythius inter deos retulerit:vt est author Theodoretus. Oraculi aũt ipsius(quod su pra retulimus)sententia hęc est. Vltimum heroum Cleomedem Astypalẽsem:colendumq; sacrificijs:quãdo mortalis esse iã desierit. Sed & Pausanias a Cleomede refert.lxxi.Olympiade in pugilatu Lachum Epidennium fuisse occisum:cumq; damnassent eum iudices:q iniquius se gessẽrit:palmamq; illi abstulissent:moerore nimio affectus,ad insaniam redact⁹ est:& Astypaleam redijt:colũnamq; ibidem euertit:qua literarius ludus fulciebatur:eoq; casu sexaginta ferme pueri traduntur in ludo extincti. Quocirca cum illum sui ciues lapidibus impeterent:in Mineruę templum se recepit:atq; arcam ingressus,quę forte in templo aderat,operculo se obtexit:diuq; frustra laborarunt Astypalenses:vti eam arcã aperirent: verum confractis tandem arcæ illius lateribus:nusq̃ Cleomedem compererunt. Itaq; in re tam mirifica Delphos miserunt:qui oraculum consulerent:super his quę Cleomedi euenissent:responsumq; a Pythia est idem carmen:quod ex Theodoreto attulimus:vt Astypalenses diuinos ei honores exhiberent:et veluti deum colerent. Quod ego cum diligentius aduerto:miratus pene sum:a Plynio fuisse prętermissum:viro in omni antiquitate perquirenda diligentissimo. De hoc ipso Cleomede Plutarchus,Celsus,& Enomaus permulta referunt.etsi alicubi Diomedem,pro Cleomede reperias.

Nobile exemplum de Alexandro Macedone contra inutiles labores:et nimis curiosam sedulitatem. Caput.II.

Ersepe in vita id accidit:vt non pauci operam,ac studium ĩ his rebus collocent quæ etsi difficultatis multum atq; laboris præ se ferant:nihil tamẽ vtilitatis & emolumenti habẽt. Nec enim probare illa primo aspectu debẽmus quæ non sine summo etiam conatu atq; vigilijs consequi possumus. Siquidem non semper in arduis ac difficiliorib⁹ virtus versatur:qd ab ĩpis etiam stoicis assertum est. Sed Alexander ille Philippi filius exẽplo quidem honestissimo idem comprobauit. Nam cum militem quendam in exercitu haberet:qui ex distãte spatio grana ciceris missa in acum statim ac sine frustratione insertaret:simulq; rem hanc plæriq;,vt arduam & mirificam,spectabundi efferrent:tum rex(vt egregia vir prudentia)eiusdem leguminis modio militem illum donauit: dignissimum sane illo opere præmium. Haud enim ad cuiusq̃ id vsum,atq; emolumentum pertinebat. Neq; vero desunt qui inepto ambitu,laboreq; inutili ac superuacuo tempus optimum conterant istis nugis:quæ vana quidẽ sedulitas pereleganti voce a Græcis ματαιοτεχνία est appellata. Id autem de Alexandro rege exemplum,et Fabius ad marcellum Victorium refert:quo maxime loco exponit:an sit virtus rhetorices.

Quid sint apud iureconsultos reliquatores:& quid item reliquari & reliquatio:ac loci aliquot in iure ciuili expositi. Caput.III.

Nlibris digestorum,quo loco de publicanis et vectigalibus agitur:verba hæc sunt. Ad cognoscendum vectigal nemo inuitus compellitur:Et ideo impleto tempore conductionis ea locanda sunt:reliquatores vectigalium ad intuendam conductionem,anteq̃ superiori conductioni satisfiat,admittendi non sunt. Hęc est autem vera & genuina in libris vetustioribus lectio:Quæ peruersa,interpolataq; in vulgatioribus habetur: nam pro illo quod & nos legimus ea locanda sunt:inuenies licitatores alloquenai sunt:quod Accursius quoq; Florẽtinus agnoscit:& quo loco nos reliquatores,illi subdiderunt licitatores:sicuti qd in principio legis huius erat locatio,subdiderunt isti licitatio. Neq; obscurus admodum,sed pfacilis est verboꝝ itellect⁹ satis fore ex vsu:quoties

dies exacta sit:in qua vectigalia quis publice conduxisset:iterum ea locare auctione:Nec enim iniuriam cuiq̃ fieri:si maius pretium quæratur locandis vectigalibus:quando nemini liberum non sit:Abstinere conductione. Sunt igitur ea locanda impleto tempore conductiõis:neq; debent(inquit)admitti ad retinendam cõductionem:hoc est ad licitationẽ alteram reliquatores,id est qui nondum integrum soluerũt:sed reliquum sibi aliud ad soluendum fecerint. Nam hi sunt proprie reliquatores:qui quod alicui debent,ex asse & integro non persoluunt:sed alicuius partis debitores adhuc remanent:quod etiam ab illos referri potest:qui malam rationem reddunt. Hinc verbum deductum est reliquari:id est reliquum ad solutionẽ facere: Et reliquatio:quæ in nostris iureconsultis haud infrequenter comperias. Habes id in Scæuolæ verbis:ea(inquit)quæ mala ratione reliquatus est:quasi furatus reposuerat:pro quo vulgati codices habent:ea quæ mala ratione reliquaq; curatus est:& apud eundem:humanum est reliquari vsuras: Neq; ab ipso qui ex administratione: neq; a fideiussore eius:& multo minus a magistratib⁹:qui auctione acceperint:exigi oportet. pro illo autem reliquatus est:aut relinquitur,aut relictus est,in cunctis fere exemplaribus inuenies:vnde nullus omnino sensus elici potest:q; sicubi etiam integrum adhuc permaneat,& reliquari verbum.& reliquator:nescio tamen quo pacto mutare hoc interpretes(ita creuit inscitia)& inuertere conantur. Sic autem Paulus in iure ciuili consultiss͂im⁹: Legatarius(inquit)proferebat manu patrisfamiliæ reliquatum.quod Accursius falso reliquarum legit. Quin & idem Paulus alibi. Si pupillus(inquit)post suam libertatem rationibus contentione acceptis,reliquationem eius sequutus vsuras acceptauerit:priuilegium suum non admittit.& paulopost. Quod ex conditione reliquatus est accepisse inde videtur. Sed et Scęuolę verba de instrumento legato hęc sunt. Reliquatus est amplam summã De finibus item regundis sic Papinian⁹ in quibus potest ei consentit reliquatus est,quod et vulgatissimi codices habent,& ab Accursio ꝓbatur.agnouit hoc in pandectis etiã Politianus:cui potestas facta est Florentiæ a summo magistratu:vt cum Pisanis illis archetypis digestoꝝ libros percenseret:qui in sacro palatio obseruant̃:quod ille vt hõ gloriæ cupidior,velut instar copiæ cornu,vel diuinę virgulę,se assecutum prędicabat.

Q̃ de pro q̃ apud veteres dici solitum:& Lucretij poetę versus emendatus atq; expositus:tum alia ibidem addita. Caput.IIII.

Videt interdum me bonarum disciplinaꝝ:q̃si in tot,actã altis tenebris versemur:vt authores etiã meliores violati adhuc depraua tiq; legant̃ cuiusmodi sunt(vt alios omittam)Ti. Lucretij libri:in quib⁹ innumeri quidẽ errores,atq; fœdissimi increuerunt inscitia librariorũ:quo circa amissum penitus:atq; ꝑditum videret̃:qđ a Marco Tullio in emendando Lucretij poemate impensum est:q̃q̃ ętate nostra laudem illis debemus:qui aliqua in hoc authore(collatis vt fit exemplaribus)emendarunt. Sed in hoc tamen video a quibusdam improbissime peccari:qui maiore animo q̃ iudicio:meliora interdum adimunt vel inducunt:alia distorquent et contrahunt:in quo male docti homines passim aberrant:sed multo maiore damno doctiores. Quod equidem nuper cognoui in his Lucretij versibus contra Heraclitum philosophum.

Heraclitus init quorum dux prælia primus
Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes,
Q̃ de grauis inter graios:qui vera requirunt.

Quo loco non q̃ de grauis:sed q̃ grauior audacissime subdiderunt: ignorantes arbitror illud q̃ de apud veteres perinde valuisse:ac q̃ comparationis dictionem. Nam & locum hũc Sex. Pompeius signauit:in libro de priscis verbis. xvi. tum prolatis veterum exemplis exponit:qui hoc itidem dixerunt:& Lucretius poeta inquit q̃ de pro q̃ dixit:sicuti etiam Liuius Andronicus poeta vetustissimus.

Muro magis fretus:q̃ de manus impetu.

Iam & multa extima falso indiderunt:quo loco pars multesima ab eodem Lucretio scriptum est his verbis.

Et videas cœlum summai totius vnum
Q̄ sit paruula pars:& q̄ multesima constet.
Qua in re grammaticorum nobis authoritas patrocinatur:Quando & centesimus,& millesimus probe dicitur:partem multesimam inquit Nonius,noue positum est a Lucretio p̄ minima:Ne quis forte paulo incautius,atq; audacius a veteribus discedat.Quæ a me vel ob eam rationem sunt adnotata:quoniam Marullus Bizantius ætate nostra,vir alioqui diligens,paulo improbius delere hæc & alia pro ingenio subdere tentauit:quę ab eius quoq; sectatoribus recepta sunt pro verissimis.

De Hadriani Impe.ingenio & vrbanitate:& quo talione Florum poetam represserit:versiculis eiusdem relatis. Caput.V.

Aud hercle immerito in Romanis literis p̄multū commendat̄ Hadriani Cæsaris ingenium:tum eiusdē quædam veluti peculiaris vrbanitas. Inter alia vero complura,non sine magna ac mirifica oblectatiōe legi responsum illius ad poetam Florum:nam Florus ipse homo tum dicacior,cum diuū Hadrianum iter Scythas ac Britānos versantē videret:atq; in locis admodū remotioribus,asperrimisq; agentē:de eo sic lusit.
Ego nolo Cæsar esse:
Ambulare per Britannos:
Scythicas pati pruinas.
At noster Hadrianus cum istiusmodi versiculos legisset:statim perurbane Florum retaliauit:sed adeo lepide,adeo eleganter,& venuste:vt hispanum certe acumen,atq; innatam eius festiuitatem agnoscas.Sic autem ad Florum.
Ego nolo Florus esse:
Ambulare per tabernas:
Latitare per popinas:
Culices pati rotundos.
Id ipsum & Helius Spartianus ad Imperatorem Diocletianum retulit.Certare enim Hadrianus cum philosophis,& poetis consueuit:etsi disciplinarum professores fere vt doctior(quod inquit Spartianus)risit:contempsit:obtriuit.

Dici solitum apud veteres,trabes,canes,duces,in singulari:pro eo quod est trabs,canis,& dux:& alia eiusmodi obseruata ex.M.Varrone & alijs. Caput.VI.

Arum æquo animo minutiora quædā notarem:ni quorundam esset inscitiæ occurrēdum:qui cū paulo indiligentius obseruent ip̄am antiquitatē:si quid minus puulgatum,ac p̄tritū dicat̄:statim periade atq; insolēs,et barbara reijciūt:& cōtēnunt.Comperies aūt in veterū scriptis frequēter hęc:vt trabes,canes,plębes,& his similia,i singulari nūero:sicuti & sepes aīal apud Vergiliū:vt notauit Ausonius:cum seps a.M.Cicerone dicat̄. Nec enim aliter fere vetustiores illi posuerunt:vt.Gn.Næuius Accius, Plautus,Attilius & alij.Vnde illud.Q.Ennij vulgatissimum de Argo naui.
Vtinam ne in nemore Pelio securibus
Cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes.
Et item in eiusdem annalibus.
Labitur vncta trabes remis rostrata per altum.
Iam et plæbes multo etiam frequentius reperitur:cum et ipse quoq; poeta Ausonius(qui sub Valentino Augu.floruit)sæpius protulerit.
Læta operum plæbes(inquit)festinatesq; coloni. Et alibi.
Consona quem celebrat modulato carmine plæbes.
Hinc & tribunos dicim᷒ plębei casu p̄rio:sicuti ex grāmaticis vetustioribus colligit̄,Canes vero,& duces dici i singl̄ari certū est:authoritate.M.Varronis i libris ad M.Ciceronē de latina lingua:qui &.Qu.Ennium in hoc & Lucilium aduocat:ex quo versiculus Ennianus.
Tantundem quasi fœta canes sine dentibus latrat.
Et affirmare quidem videt̄ idē Varro:fuisse apud vetustiores in vsu vt ita p̄ferrent:qm̄ na-

tura ipsa in quaq; re magis ab incorrupto principio: q̃ a libidine hoim incœpit. Videm⁹ (vt inquit Varro) ex his verbis, trabes, duces, de extrema syllaba e literam inclusam: & ideo in singulari factũ est trabs, & dux: cõtra ex singularib⁹ nõ tã videm⁹ queẽadmodũ facta sint ex b. & s. trabes. & ex c. & s. duces. Sed hæc satis ne paulo minutiora cõsectari auidius videamur etsi hęc ipsa rerum literarumq; discrimina diligẽter, & accurate examinẽtur interdum a doctioribus, quod & Iulii Cæsaris analogici ad Ciceronem libri affirmant.

Qui sint apud iureconsultos pedanei iudices: & qui item pedarii fautores, & senatores ex commentariis atticis.

Caput. VII.

Vi sint pedanei iudices in veterũ scriptis nõ facile comperies, qui tibi exponat: nisi ad ipsos accedamus iureconsultos: in quorũ videlicet cõmentariis scriptũ est: eos appellari iudices pedaneos: qui minores causas, ac negotia humiliora obeant: quando alij nũcupati sunt aut honorarii: aut etiam prouinciales: qui detineri consueuissent in maioribus officiis, & honestioribus causis. Solebat enim Sen. P. Q. R. habere pꝛouinciarum pręsides: quorum erat officium varias, multiplicesq; causas absoluere: ꝙ si iidem nimium fuissent rebus publicis occupati: permissum his erat alios iudices subrogare: qui in reliquas causas incumberent: & hos quidem pedaneos appellarunt. Ex quo Diocletianus, & Max. a. a: in hunc modum præceperunt. Placet nobis præsides de his causis, in quibus eo ꝙ ipsi non possent cognoscere, ante hac pedaneos iudices debeant notionis suæ examen adhibere: ita tamen vt si vel propter occupationes publicas, vel propter causarum multitudinem, huiusmodi omnia negotia nõ potuerint cognoscere: dandi iudices habeant potestatem. Quod etiam Iulianus Imperator ad pręfectum pretor. cõmodius videtur exposuisse. Quædam (inquit) sunt negotia: in quibus superfluum est moderatorem expectari pꝛouincię: ideoq; pedaneos iudices, hoc est, qui negotia humiliora disceptent, cõstituendi damus pęsidibus potestatem. hactenus de pedaneis iudicibus in constitutionibus augustalibus. Pedarii autem fautores hi a quibusdam sunt appellati: qui in alicuius sentẽtiam pedibus irẽnt: eoq; suffragio studium ac fauorem pꝛstarent: vnde & pedaria sententia: sicuti in Laberianis mimis notatum est: cum non verbis quidem aut punctis, sed pedibus in alienam irent sententiam. Neq; autem me latet: ꝙ equites pedarii, senatoresq; alia ratione dicti sunt. sicuti. C. Bassus affirmauit. Nam Romæ erant senatores curules: id est qui sella curuli honoris ac decoris gr̃a in senatũ vehebantur. Tũ erãt etiã qui nondũ curulẽ dignitatẽ cepissent: quoniãq; pedibus in senatũ pgebant: ob id appellarunt eos pedarios: sic & equites: qui cum nõdum essent a censoribus in curiam lecti: etsi poterãt in senatum accedere: & ius habeant sententiæ: non tñ senatores erant: atq; ob id in aliorũ sententiam fere descendebãt: quã senatus principes rogati essẽt. De quo permulta etiam a Gellio referuntur in Atticis lucubrationibus.

Q; Erudite a nostris iureconsultis verba latina exponantur: & quomodo apud eos liberi & parentes accipi debeant: non aspernanda obseruatio.

Caput. VIII.

Erum profecto est: quod a viris eruditioribus affirmari solet: veteres quidẽ iureconsultos in cognoscendis examinandisq; verborum viribus maxime pręstitisse. De his nunc agimus qui ante Vlpiani ætatem vixerunt: quoniã Romanorum tunc eruditio, & quasi puritas deformari atq; infici cœpta est. Sed cum nuper Iustiniani principis Augu. cõmentaria legeremus: quę per satyram pene collecta sũt: nos illud cum primis tenuit: ꝙ haud paucas voces, q̃ a nostris grãmaticis, apud eum aliter explicari inuenio: cuiusmodi hoc est: Quonam significatu parẽtes & liberi accipi debeãt. dicunt eñ relatione quadã referri filios ad patres: eosq; simili voce & liberos, & parentes appellitari: sed apud ipsos iurecõsultos parentes accipimus eos qui ad quintũ vsq; cognationis gradum deueniunt: sicuti etiam liberos: nam pater, auus, proauus, atauus, tritauus, parentũ nomine censentur: liberos vero dicimus filios, nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes. Ex quo Paulus iure cõsultus in libro de cognationibus, Parentes (inquit) vsq;

ad tritauũ apud Romanos proprio vocabulo nominantur: vlteriores, qui nõ habent speciale nomẽ, maiores appellãtur. Item liberi vsq; ad trinepotem: vltra hos, posteriores vocantur. Vulgatũ vero quod a Cęlio Placido &. Au. Gellio de liberis traditur: hac videlicet voce & vnicũ significari etiam filium: quoniam in singulari valeat etsi in plurali ꝓferatur. Quod Atellio in Ro. historia & Ser. Honoratus in Vergiliano commentario asserunt.

Quanta calamitas rei latinæ accesserit ex interitu Hermolai Veneti, Pici Mirandulæ, & Ang. Politiani: tum de liberalitate Laurentii medicis erga Hermolaum ac de iniquitate sui temporis.

Caput. IX.

Nescio quo fato superiore anno euenerit: quo Francorum rex Carolus Italiam cum infesto exercitu & instructis copiis inuasit: vt principes viri in literis atq; in summis disciplinis clarissimi perierint: hoc est Hermolaus Barbarus: Io. Picus Mirãdula: & Ang. Politianus: qui oẽs in ipso statim Francorum aduentu & conatibus immaturo obitu ad superos concesserunt. Sed eñ literę ipsæ, ac studia bonarũ artiũ simul cum Italiæ libertate cœperunt paulatim extingui barbaris ingruentibus: cũ deessẽt hi homines qui illas suo patrocinio: assiduisq; studiis mirifice fouerẽt: qualis inter alios vir summa sapiẽtia & egregio animo Lau. Medices. Quod ego libenti⁹ refero: vt agnosci possit: vel hoc vno exemplo, q̃ felicissime tunc ageretur, cum literis atq; literatis. Nã cũ Hermolaus Barbarus reipublicæ Venetę nomine legationes forte p Italiam obiret: & ad vrbẽ Florentiam obiter accederet: Laurentius Medices (qui Florentinam rempublicã non minore tũ consilio q̃ fortuna gubernabat) statim tanto viro cum amicis pluribus (vt fit) obuiã procedit: nihil veritus: q; ęgros pedes haberet: ac summis dolorib⁹ vexaret̃. Tum in Caiana villa (quã infinitis prope sumptibus ædificabat) honorificentissime illum accepit: simulq; tanti hominis ingenio, & doctrina singulari prouocatus, eam quoq; liberalissime studiorum nomine illi obtulit: cum insigni atq; instructissima bibliotheca: quam ad exemplũ Philadelphi mira tum industria parauerat: vt in eo quasi musarũ secessu simul cum Pico Mirandula honestioribus disciplinis, ac philosophiæ sacris pro arbitrio incumberet. In quo Hermolaus Barbarus (vt homo maxime humanus) libẽter se dixit, & studiorum causa, & Laurẽtii merito talem animum agnoscere: villamq; ipsam, si per publicas curas liceret, excipere. Quæ res monere interdum me solet: q̃ breui tempore fortunę ratio cõmutetur: q̃q; inique nunc agatur cum bonis studiis: siquidem pro melioribus disciplinis vitia: pro humanitate & officiis, bella & cędes succreuerunt: vt illud Arbitri iure optimo probari possit.

Qui pugnas & castra petit: pręcingitur auro.
Vilis adulator picto iacet ebrius ostro:
Et qui sollicitat nuptas ad præmia peccat.
Sola pruinosis horret facundia pannis.
Ac inopi lingua desertas inuocat artes.

De diis ipsis, eorumq; nominibus in Romanis sacris: qui segetibus, ac frumentis pręsiderent: ex Varronis & Augustini libris.

Caput. X.

Scripta sunt ab Augustino complura de Romanis diis: quę magna ex parte accepit ex libris. M. Varronis: quo autem loco de minoribus diis ac plębeiis (vt vocat) agitur: in hunc modũ disserit. Proserpinã (inquit) veteres frumentis germinantibus præposuerunt: geniculis vero nodisq; culmorũ deũ Nodinum: inuolucris autem illis folliculorum deam Volutinam: cum folliculi patescunt quo spica exeat deam Patelenam: cum segetes nouis aristis æquantur Hostilinam deam: quoniam hostire & hostimentum apud priscos pro exæquatione accipitur. sed & Floram mox adiicit: Lacticinamq;, & Maturam: q; hæc olim numina frumentis florentibus, lactentibus, ac maturescentibus præsiderent. Hæc Augustinus ex. M. Varrone. In libro autem de Agricultura sic apud eundem Varronem legitur de spica, & eius partibus. In spica (inquit) hordei & tritici tria fere continentur: granum:

gluma & aristarum vagina:etiam cum exoritur e spica granum, quod intimũ solidum est, vocatur:gluma vero folliculus eius:vnde & glubere verbum:q; eo folliculo granum(vt inquit)deglubatur:arista quæ velut acus tenuis longa prominet ex gluma. Sed hęc apud auctores copiose explicata sunt.

Q; molli animo Artemon Periphoretus fuerit:& historia perlepida de mirifica eius formidine. Caput.XI.

Vam molli animo atq; effœminato Artemon fuerit:in græcorum commentariis abunde traditum est:in quibus inuenitur hunc ipsum consueuisse nũq̃ incedere suis pedibus:sed lectica vti:in qua fere circungestaretur;quo circa ridiculo cognomento Periphoretus est nuncupatus. Poeta autem Anacreon acerrimis versibus illius molliciem,atq; prodigiosum luxum est insectatus:nec secus quidem,atq; apud nos Menam libertũ Flaccus Horatius: aut Strumam Nonium Catullus:q; vterq; corruptis moribus,atq; incredibili fastu vixerit: in ea præsertim ciuitate:quæ cæteris omnibus vitæ integritate,præclarisq; exemplis procul dubio præstitit. Sed & Plutarchus Cheroneus ex historia pontici Heraclidæ Artemonem fuisse scribit supra cæteros homines mollem:atq; in tota vita voluptarium:animo etiam prępauido:& ad omnia vitæ momenta inconstantiæ singularis. Duos namq; seruulos semper apud se continere solitus est:qui scutum æneum supra suum caput sublatum gestarent:ne quid forte in eum desuper posset excidere:q; si quando proprios lares egrederet, versatili lectica circũferri consueuit. Neq; nos præterit eundem ꝓ fabro a quibusdam habitum:ac loripedem creditum:quæ omnia(vt est author Plutarchus)abunde refelluntur ab Heraclide. Huius Artemonis imaginẽ Phidias marmore absoluit:quę a.C.Plynio magnopere commendatur:quo loco Astragalizontes,Diadumenum,&Doriphorum eiusdẽ magnis laudibus extollit.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEXTVSDECIMVS.

Quæ fuerit origo Hetruscæ disciplinæ:ac de Tagete vate,qui glebis extitit,eiusq; libris diligenter obseruatum. Caput.I.

Væ fuerit apud po.Ro.disciplina Hetrusca:& quęnam eius origo:in quibusq; maxime censeretur: visum mihi est breuiter adnotare: quoniam.S.P.Q.R.nihil prope magnum,aut memorãdum faceret: quin illud ipsum Hetruscis antea monitionib⁹atq; decretis probaretur:sed prius de origine:sicuti.M.Cicero,aliiq; permulti tradiderũt. In agro igitur Tarquiniensi cum terra ipsa paulo altius araretur:sulciq; altiores imprimerentur:Tages quidam repente existit:qui aratorem ipsũ affatus dicitur. Is autem Tages puerili effigie(vt Cicero ex commentariis Hetruscorum tradit)apparuit:etsi prudentia quidem senili fuit. verum cum ad eius speciem bubulcus obstupesceret:edita voce(vt fit)maxime inclamauit. quo euenit:vt breui tempore magno quidem concursu permulti ex Hetruria ibidem conuenerint. tum Tages idem multis audientibus complura loquutus est:quæ diligenti cura excepta sunt ac literis commendata. Neq; aliud Tagetis verba continebant,q̃ aruspicinæ disciplinam: quę multis subinde obseruationibus aucta,atq; amplior facta est:sic vt ea fulminum fulgurumq;,& ostentorum sciẽtia traderetur. quod & Plutarchus alicubi,& alii plures explicãt:sed & Marcellinus Ammianus Tagetis libros citat:quibus prodigia quędã ac portenta possẽt interpretari:qua in re suum officium Hetrusci vates,atq; sacerdotes præstabant. quod & poetæ latini,& ipse decemuirales tabulæ testantur:in quibus illud de Ethruscis.

Prodigia & portenta ad Hetruscos & aruspices
Si senatus iussit deferunto.
Hetruriæ principes disciplinam docento.
Quibus diuis creauerint procuranto.

Liuius preterea author est nō minore studio cōsueuisse Romanos literas Hetruscas discere:q̄ postea græcis incubuerunt. quod alibi retulimus. Quin & Labeo Antistius(qui in iure pontificio & omnium veterū doctrina doctus est habitus)libros Tegetis exposuit:eiusq; disciplinam Hetruscā quindecim voluminibus explanauit:quod & Fulgentius ad grammaticum Calcydium refert:quo loco de manali lapide differit.

De serpentum natura & ingenio in Aegyptia theologia:& qua ratione accipitris caput illis addatur:aliaq; de accipitre memoranda. Caput.II.

Mirum profecto est:quod ab Aegyptiis de natura & viribus quorundā animantium traditum sit:quod vt magis illi posteris comprobarent:inter notas hieroglyphas siue sacerdotales(vt quidā vocant)retulerunt:sicuti de serpente,& accipitre nunc subit. Nā fuisse diuinum animal,ac diuinam serpentis naturam nō Taurus modo,qui & Thoth ab Aegyptiis dicitur,in Phœnicū theologia testatus est:sed etiā Phœnices atq; Aegyptii:q̄ in eo supra cętera quidē animantia spūs acrior atq; amplior ignis existat. Quę res cum ex illo celeri gressu ostenditur:sine vllis pedibus manibusq;,vel aliis instrumentis:tum q̄ ætatem subinde cum exuuiis renouāt ac iuuenescunt. Itaq; Phœnices populi dæmonem hunc felicem,Aegyptii Eneth appellarunt cui caput accipitris adiicientes,celeritatem illius præcipuam indicabant quod & Philon Biblius scribit:qui Sachoniati historiam ex Phœnicū lingua in græcū sermonem cōuertit. Epies vero(qui apud Aegyptios deorū maximus interpres est habitus)cum naturam accipitris,& anguis referret:diuinissimū inquit animal serpēs,& accipitris habens caput per q̄ mirificum est:nam sicubi sublatis palpebris effingebant:tum omnem Aegypti regionem suo lumine complebat:sin clausis oculis fuisset tenebras circunfundi notabatur:vt nihil dubium sit:naturam eius maxime igneam existimasse. Idem prætera Aegyptii totius orbis molem demonstrantes,inter circulum aereum & igneum serpētis effigiem cum capite accipitris circunducunt:vt instar sit græcæ huius literæ.θ.quæ theta dicitur. Per circulum.n. magnitudinem,ac formam totius orbis intelligūt:per anguem vero(qui in medium intersecat)bonum dæmonem:cuius merito ac beneficio omnia alantur:vigeant:atq; contineantur. Quin & Zooastres ille Oromasi filius(qui apud Persas maxime sapientia pręstitit) in sacra historia de rebus persicis in hunc modum de re hac meminit. Deus inquit accipitris caput habet. Is.n. inter omnia,quę labem nullam,aut corruptionem sentiant:primus ingenitus:nec interiturus vnq̄:partium expers:sibiq; ipsi simillimus:bonorum omniū auriga & author:rerum pater omnium optimus ac prudentissimus:sacrum iustitiæ lumen:absolutissima naturæ perfectio:eiusq; inuentor:& sapientia. Quæ omnia copiose prosequitur Pamphilus Eusebius ad episcopum Theodorum.

De fœdere inter Gabios & Romanos:quod in corio bouis instar Clypei exaratū fuerit:& vnde Clypeis nomen:& quid item clypeare verbum designet. Caput.III.

Facta est mentio in veterum scriptis:de eo fœdere:quod inter Gabios & Romanos actum est:Tarquinio Ro.imperium regēte. Sed illud in primis notandum,q̄ in corio quidem bubulo eius capita & cōditionē exararūt priscis literis(vt refert Dionysius)cūq; instar clypei foret:in templo Iouis locarūt. Qua in re Pompeius Sextus Dionysio accedit:vt in eius commentariis probatur:quos a Verrio Flacco collegit:etsi iuramentum Dionysius vocat:in quo sanciendo eximium bouem immolarunt. Clypeum inquit Pompeius ob rotunditatem veteres corium bouis appellarunt:in quo Romanorū fœdus cum Gabiis foret descriptū. Subit autem ex his clypei formam fuisse prope rotundam. vnde & Clypeodes gemma apud priscos nobilis:etsi de forma quidam dissentiūt. Dictum vero a cluendo clypeum,multis video persuasum:quod apud veteres pugnare significat:alii a cęlatura ipsa affirmāt.i.ἀπὸ τοῦ γλύφειν q̄ in clypeis imagines forēt. C.certe Plynius vir in bonis disciplinis acri iudicio,ab ipsis imaginibus dictum refert:qualibus in troiano bello pugnatum sit non autem a cluēdo:vt peruersa grammaticorum subtilitas voluit. A clypeis vero deductum est verbum cly-

peare:pro eo quod est clypeo se ꝓtegere:vt apud poetam Pacuuium lectum est. De quo & Var.Terentius ad.M.Ciceronem retulit Pacuuianum esse verbum clypeare:qua figura & a Cinna dictum est galeare.ita enim Pacuuius in Hermione fabula.

Chlamyde contorta astu clypeat brachium.

Quod ipsum etiam Nonius obseruauit:etsi apud hũc parũ integra verborũ fides seruetur.

De viribus & ægritudine amoris:ac de eius remediis copiose relatum ex Arabum commentariis. Caput.IIII.

Vi de morbis hominum scribunt eorumq; remediis: inter alia morborum genera amoris etiam tabem atq; ægritudem referunt:sicuti Græcorum fere,atq; Arabum commentarii testantur:nam in his multo maior atq; copiosior eius disciplinæ cognitio reperitur.Quod equidem satis probaui: cum ea nuper legerem:quæ de morbo ipsius amoris,ac de remediis apud Arabes tradita sunt.Ad hanc enim prope sententiam de amoris morbo edisserunt.Nihil est aliud amoris ægritudo q̃ nimius animi affectus atræbili affinis atq; consimilis:qui mentem assidue agitans perurit:ex imagine & forma alicuius pulchritudinis:quę oculis & animo amantis insidẽs incumbit.Is autẽ magis subinde inardescit insiti desiderii fomentis accensus:donec votum cõsequi valeat.Huius vero morbi hæc signa:sicubi profũditas oculorum adsit:& immodica siccitas.Desunt em̃ lachrymę nisi forte superuenit fletꝰ. Iam & palpebræ ipse motu pene assiduo veluti conniuentes subsultant:sic vt aliquãdo gestire,& subridere eiusdem vultus appareat:ceu illud ip̃m quod animo agitat libens aspicere vel audire videatur. Est & eius spiritus veluti intersectus,& subsultans:varieq; aut desp̃sus:aut clarior.Quod ip̃m pro animi æstuantis fortuna & conditione contingit:siquidem affectus ille miris modis permutatur:vt qui lætitiã,fletum,hylaritatem,tristitiã,spẽ,metũ,audaciam,pauorem,ꝑ se ferat:nec in aliquo possit cõsistere:tum id maxime temporis:quo de amore,eiusq; viribus differentem audiat:laboresq; & insidię,iniuriæ,incommoda,atq; repudia referantur.Membra vero ipsius admodũ arescũt:mirisq; modis impallent:nam & oculi altiꝰ residẽt:& palpebrę nimiis vigiliis ac fletu tabidæ obliuescũt:venæ aũt & arterię ipsius nullum fere ordinem seruantes susq; deq; se habent.illarum em̃ pulsus maxime permutatur:vt ea ratione mentis diuersitas atq; ęstus abũde intelligatur.Magis ęgritudo apparet:sicubi de re amata mẽtio incidat:aut hoc ipsum repente oculis amãtis occurrat:quo fit:vt cognosci etiã possit quod ametur:etsi callide dissimuletur:aut obstinate pernegetur. Ita enim facile deprehenditur:necubi medicorum solertia desyderari possit.Primo igitur complura nomina proferat medicus:eaq; subinde repetendo ęgroti pulsum obseruet:qui (vbi amatæ rei nomen editum est)mirifice immutatur:ꝗ interiectus ac subsiliens est:dein etiam similia quædã dissimulanter medicus repetat:ingeniũq; & mores eius,quę amantis affectum excitant,ad memoriã reuocet:ac tum ex ipsis venarum pulsibus satis pernoscet & vim & causam ęgritudinis.Quibus diligenter cõsideratis videndum erit:si qua ratione congredi atq; coniungi possint:id enim potissimum sęuientis morbi remedium censeri debet:quo & animo & corpore facilius conualescat:ꝗ si fieri vllo modo id nequit:vt coniungantur:alia quoq; remedia excogitanda sunt:quibus illa tabes & animi affectus tollat̃.Per multa vero sunt:quæ in Arabum monumentis traduntur:sed nullum certius:aut præsentius:q̃ in aliam grauiorem curam magisq; anxiam distrahi:quousq; insidens illa mentis cogitatio & feruor intepescat:aut etiam in multis passim variisq; congressibus veneri incumbere:quod &.T.Lucretius apud nos præcipit his versibus.

Sed fugitare decet simulacra & pabula amoris:
Absterrere sibi:atq; alio conuertere mentem.
Et iacere humorem collectum in corpora quæq;:
Nec retinere semel conceptum vnius amore.
Et seruare sibi curam:certumq; dolorem.
Vlcus enim viuescit,& inueterascit alendo.
Inq; dies gliscit furor:atq; ærumna grauescit:
Si non prima nouis conturbes vulnera plagis.

Volgiuagaq; vagus venere ante recentia cures:
Vt alio possis animi traducere motus.
Nec veneris fructu caret is qui vitat amorem:
Sed potius quæ sunt sine pœna commoda sumit.

M. Varronis oraculum de Rom. Imperio: quod ex augurio .xij. vulturum per. M. CC. Annos futurum esset. Caput. V.

Opiose in epistolicis nostris de veterum auspiciis ac portētis scripsim⁹ nūc autem minime indignum existimaui: eam partem repetere: in qua de vrbe ipsa, eiusq; imperio Romani augures præiudicium fecerint: q̃ diu videlicet tam excelsa reipub. dignitas seruanda esset.

Augusto augurio postq̃ inclyta condita Roma est.

Scripsit. n. Varro Terentius in libris antiquitatum fuisse Romæ Vectiū in augurandi disciplina nobilē: eumq; affirmasse futurū Ro. Imperij terminū: post. M. &. CC. annos: si modo (iquit verū foret: qd in historiis annalibusq; Romanis tradat̃ de. xij. vulturibus: quas poeta Ennius corpora sancta appellat. sic aūt Var. Si verum est, quod de Romuli augurio traditū in condenda vrbe de q. xij. vulturib⁹: ad. M. &. CC. annos Roman⁹ po. perueniet: cū. c. xx. annos icolumis prę teriisset. Qua in re factum est quidē iudiciū ex numero alitum: vt singulæ vultures centenos annos portenderent. Censorinus vero in perquirendis veterū monumentis vir diligens, & quī M. annos ab vrbe condita vixit: minime ad suum iudiciū pertinere asseruit: hoc ipsum diiudicare: ne in re parum comperta minus prudenter posteritati faceret imposturā: quod his fere hominibus accidit: qui maiore studio q̃ consilio fortunæ aleam pensant: temporumq; varietatem cōsiderant. Cęterū tali sententię Vectii videtur annorū numerus conuenire: siquidem. cc. annis post authorem Censorinum adiectis, imperantibus Cæsaribus Constātiis, Romana illa dignitas consumpta est: quæ Italiæ fines egressa Bizantium vrbem se recepit. Nam ingruentibus in Italiam Hūnis, Vandalisq;, & Gotthis: tum maxime Ro. imperium cladib⁹ multis affectum est atq; deletum. Q̃ autem. xij. vultures auspicii felicitatem Romulo prænotassent: cum historię multorum testantur: tum. Q. Ennius in annalibus: qui Romulum inquit ipsum in auentino monte secessisse: ad auspicium capiendum de vrbe cōdenda: & nomine imponendo: itaq; studiis summis de hoc inter eos peractum refert.

Certabant vrbem Remam ne Romam ne vocarent,
Omnibus cura viris: vter esset induperator.

Qui fuerint apud veteres Adamiani, & Nyctages hęretici: ac de Lychnobiis etiā hominibus: & Horatii locus expositus: tum de his, qui Himerobaptistę dicerentur. Caput. VI.

IN Christiana philosophia cum varię primo ac multiplices authorum de ipsa religione forent opiniones: permulti quidem extiterunt: quia Christianis hæretici sunt appellati: quoniā videlicet ab optimo religionis cultu, & veritatis ratiōe detorsissent: hi em̄ (ceu pessimum virus sensim per arterias illapsum in præcordia) mox non minore impetu, q̃ damno fæuiebant. Inter cætera vero quorūdam pręcepta atq; disciplinas nobiles aliquando fuerunt illorum factiones: qui Adamiani, atq; Nyctages appellati sunt: de quibus cum in veterum commentariis mentio fit: eorum ridiculam & perinde insanam superstitionem libitum est paucis referre. Nam Adamiani ob id nomen hoc acceperunt: quoniam exemplo Adam nudi ac sine vllis vestibus degerent: eoq; modo cū fœminis versari, atq; etiā orare consueuerūt: asserentes illud ipsum in vita melius extimādum: quod ad naturam magis accederet: cum in ea re nullam prorsus modestię, aut verecundię rationem haberent: quæ mortaliū vitam (vt inquit Plato) pari iure instruit, atq; exornat. Nyctages vero quoniā vniuersam noctem somno, & quieti concederent: neq; ipso noctis tēpore vigilandum esse putarent: naturæ geniū violari, atq; corrumpi opinantes. Qui autem noctes euigilant: dies integros dormiunt: a Pedone Albinouano græca voce λυχνόβιοι, ab Anneo Seneca lucifugę appellati sūt: ex quo illud Horatij ad Mecœnatē.

Huic parco paucis contento:quinq; diebus
Nil erat in loculis.noctes vigilabat ad ipsum
Mane:diem totum stertebat.nil fuit vnq̃
Sic impar sibi.

Quo loco ad istos certe Lychnobios poeta Horatius respexit.cuiusmodi a veteribus quidam imperatores notantur:qui peruerso naturæ ordine:noctes totas peruigilarēt. Sed et Butas Acilius,atq; Spu. Pansa(vt apud eundem Anneum est)inter lucifugas reponuntur: vnde elegans dictum Tib. Imperatoris de Acilio Buta celebratur:nam cum patrimonium ingens consumpsisset:& paupertatem suam apud imperatorem fateretur:sero inquit Tyberius o Buta experrectus es. Hi enim homines(vt refert Seneca)qui se tenebris dicarūt, velut Antipodes sunt:quibus contraria quidem non regio,sed vita:qui solem nunq̃ orientem,aut occidentem aspiciunt. Sed eñi defunctorum loco habendi sunt:neq; a funere absunt:qui ad faces,atq; cæreos viuunt: quorum videlicet contrarius vsus atq; præposterus Varro equiti Ro.occasionem perelegantis dicterij præbuit. Himerobaptistę autem apud Iudæos hi vocati sunt hęretici:qui quotidie se ipsos,ac sua etiam vestimenta abluere consueuerunt. Verum de re hac secreto opere complura attulimus.

Quibus rationibus Agesilaus princeps,& Plotinus philosophus suas imagines affingi noluerunt:ac de Alexandro item Macedone nonnihil.

Caput.VII.

Criptū est in veterū historijs de Agesilao Lacedęmonū principe q̇ is quidem ꝑpetuo edicto cauit:nequis ei⁹ imaginē vllo mō exprimeret:q̄ existimaret a nullo prorsus opifice singularē eius formā posse absolui. Alexāder aūt Macedo(q̇ fortunæ aleā ꝓ voto rexit)impasse oībus tradit̄:ne illius imago a pluribus effingeret̄:q̄ ab Apelle,Pyrgotele,& Polycleto:qui in sua quisq; arte q̄ absolutissimi forent:ne tāti regis effigies(vt inq̄t Apuleius)a multis passim artificibus contaminaret̄. Itaq; tm̄ ꝑmisit:vt eā Polycletus ære duceret. Apelles coloribus deliniaret:Pyrgoteles celamine exculperet:quod &.C. Plynius et alij complures referunt. Vnde illud Horatij Flacci ad Aug. Octauium de rege Alexandro.

Edicto cauit ne quis se præter Apellem
Pingeret:aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia.

In quo tamen Lysippum Horatius pro Polycleto adiecit. Plotinus autem philosophus cum eius imaginem quidam cuperet a pictoribus perfici:Acerrime restitit:minime passus(vt dicebat)effigiem corporis exprimi,animum non videri. Amelius certe(qui & Gentilianus est dictus)nulla ratione ab eo id potuit exorare:q̄q̄ Plotino ipsi studiorum & beniuolentiæ causa maxime insedisset:vt qui annos supra.XX.familiariter cum illo versat⁹ foret:qđ & Porphirius testatur. Primus aūt Asini⁹ Pollio apud Ro.in bibliotheca ipsa imagines collocauit:cum eā dedicaret:& ingenia hominum(vt ē author Plynius)rempub.fecit.

Qui abecedarij:syllabarij:ac nominarij sint apud Hieronymum:ac de abecedario ex verbis Hieronymi,& Augustini.

Caput.VIII.

E Hieronymi doctrina & ingenio sæpe alias dixim⁹:in tanto eñ viro nō minus laudari debet vitæ morꝝq; itegritas:q̄ veterū oīm disciplinarū egregia eruditio:nā & idē voces aliquot apđ Latinos tāfeliciter adinuenit:q̄ aperte & cōmode cōposuit:sicuti hæc sunt quibus discentiū ꝓfectus in ipsa literatura seu literatione designatur abecedarij:sillabarij:& nominarij:ita eos appellat qui ꝑ suos disciplinæ grad⁹ ꝓmoueāt. Abecedarios q literarū seriē atq; ordinē ꝓsequant̄. Syllabarios vero, qui syllabas ipsas colligere,& sillabatim legere incipiāt. Noīarios eiusmodi homines:qui integra nomina proferant. Siquidē ita discētium classes a veterib⁹ instituì consueuerunt:qđ etiamnū in literarijs ludis apparet. Sed hoc totum perq̄ eleganti descriptione a Hieronymo traditum est:in commētario Mosaicæ philosophię: quo Adamātiū Origenem interꝑtatur. Dabim⁹ inq̄t in nr̄a etiā lingua similitudinē:qua consequentiæ

huius ratio patescat:in literario ludo, vbi pueri prima elementa suscipiunt Abecedarij dicuntur quidem:alij syllabarij:alij nominarij alij iam calculatores appellantur:& cum audierimus hæc nomina ex ipsis qui sint in pueris profectus agnoscimus:similiter & in liberalibus studijs cum aut locum recitare, aut allocutionem, vel laudem, aliasq; per ordinem materias audierimus:ex materiæ nole profectum adolescentis aduertimus. hactenus Hieronymus. Sed Augustinus item abecedarium vocat ordinem illum literatum:quem pueruli cõdiscunt:quod & Fab. itidẽ Fulgentius in mithologicis sequitur. Ordinem aũt hunc literarum, syllabarum, & nominum diligenter ac docte Mallius expressit his versibus.

Vt rudibus pueris monstratur litera primum:
Per faciem, nomenq; suum componitur vsus:
Tunc coniũcta suis formatur syllaba nodis.
Hinc verbis structura venit:per verba ligandi
Tunc rerum vires atq; artis traditur vsus.
Per q; pedes proprios nascentia carmina surgunt.
Singulaq; in summa prodest didicisse priora.

De Romanis vatibus antiquissimis:eorumq; hymnis & canticis:tum qui dicerentur Mineruij, Ianales, & Iunonij versus.

Caput. IX.

Primos fuisse apud Rom. po. vates Publium, Calenum, Martium, & Liuium Andronicum veterum commentarij tradũt. Hi enim eiusmodi vaticinia ac versus effuderunt(vt est author Cicero)quos Fauni vatesq; canebant:sed enim illorum carmen fere, aut ad laudem deorum referebatur:aut ad ciuitatis lustrationem & prodigia expiãda, Liuius autem Andronicus eos versus composuit:qui ater nouenis virginibus per vrbem celebrati sunt in Iunonem reginam:data resti per manus:vt copiose relatum est a Liuio:in rebus gestis Roma. po. qui carmen illud veluti abhorrens, & incondi tum prætereundum putauit. Sed et mox. P. Licinius Tegula ad expianda prodigia carmen itidem consimile effecit:idq; ex responso decemuirali traditur absolutum. Zosimus quoq; diligenter obseruauit. quibus hymnis, & pæanis in templo Palatini Apollinis Ro. po. vteretur. Tum quo ritu ter nouem pueri nobiles patrimi & matrimi cum totidem virginibus illos decantarent. Nec illud omittendum Iunonios quidem versus, Mineruiosq;, et Ianales propterea dictos a priscis:q; eorum numini ac maiestati dicarentur. De quibus Var. Terentius, alijq; authores mentionem faciunt.

De. M. Antonio, qui leonibus ad currum iunctis vehi consueuit:ac de Heliogabali portentoso ingenio:qui leones, tygresq;, & mulieres ad currum iunxerit.

Caput. X.

M. Antonius primus(vt inquit Plynius)iugatos leones ad currum iunxit ciuili bello post pugnam pharsalicam:& ab illis vectus ẽ cum Mima Citharęda. De Antonino autem Heliogabalo, qui orbis terrarum(ita dijs placuit)imperator fuit, sic a Lampridio scriptum est:quaternos iniquit canes ad currum iunxit:eoq; modo vectatus est. Idem quoq; iunctis quatuor ceruis in publicum processit:sed & leones cõiunxit Cybelem se appellans. iunxit & tygres Liberum patrẽ se vocans. habuit gẽmata vehicula & aurata. atq; vt insaniam libidini adderet:iũxit etiam quaternas mulieres:nudusq; a nudis peruectus est. Firmo impe. qui robustissimus est habitus, & illud ab Aurelio liberto scriptum est:eum fuisse vectum ingẽtibus struthionib⁹:adeo vt magis volare:q̃ gestari videretur:quę res a Vopisco etiam refertur.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEPTIMVSDECIMVS.

Quod apud veteres idiomara celebrarentur:ac de illorum inuentoribus:tum pete legantes senarij appositi:& de Gordiani impe. sepulchro. Caput. I.

Voniam sæpe in quęstionē venit. Quot apud veteres idiomatum genera fuerint: quoq; maxime celebrata: putaui non indignum fore si se nariolos quosdam de.vij.linguis subijciam: quos equidem in peruetusto codice legi ex bibliotheca Septimana. In eo em̄ libro multiplex linguarum varietas demonstratur: tū q̄.vij.literarum genera pcellant: vt Hebraicę, Atticę, Latinę, Syrię, Chaldęę, Aegyptiacę ac Geticę. Sed audiamus veteres versiculos: ne impendio longius euagemur.
Moyses primus hebræicas exarauit literas.
Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas.
Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata.
Abraham Syras: & idem repperit Chaldaicas.
Isis arte non minore protulit Aegyptias.
Gulfila prompsit Getarum quas videmus vltimas.
Notum vero & illud q̄ Aug. Gordiani sepulcrum apud Circeum castrum titulum diu seruarit varijs linguis decoratum: literis quidem & Græcis & Latinis, et Persicis, et Iudaicis et Aegyptiacis. Epitaphion autem id est. DIVO GORDIANO VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTTORVM, VICTORI SARMATARVM, DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM, VICTORI GERMANORVM, SED NON VICTORI PHILIPPI. de qua re alibi commodius dictum est.

De Maximini Impe. sæuitia & versiculis contra eum vulgo prolatis. Caput.II.

Iocliciani imperatoris dictum celebre est nihil prope in tota vita esse difficilius: q̄ imperatorem bene imperare: quod ab eo tamen dictum creditur ante q̄ factus esset imperator. & sane ex annalibus antiquorum facillime quiuis intelligit q̄ pauci omnino fuerint ex tanto principum numero: qui optime imperium administrarint: siue enim licentia & libido, siue rerum omnium copia eorum animos immutaret: mirum certe q̄ breui ad scelestissima quęq; proruerent: quod ipsum ex Claudijs, Vitellijs, Caligulis et Neronibus apertissime constat. Nam quid ego de Heliogabalis nunc & Maximinis atq; Commodis dicam? quorum scelera ac monstrosa prodigia in ipsius naturę conuitium excreuerunt. Sed libitum mihi est versus aliquot contra Imp. Maximini senioris crudelitatem apponere. Is enim tam feri ingenij, tamq; immanis fuit: vt illum Cyclopem & alibi Busiridem: Typhonem alij: aut Gigem appellitarent. versus hi sunt: quibus Thracensis sæuitiæ illusum est.
Et qui ab vno non potest occidi: a multis occiditur.
Elephas quidem grandis est & occiditur.
Leo fortis est & tamen occiditur.
Tygris acerrimus est & occiditur.
Caue multos si singulos non times.
Id autem carmen ex græco versum ob eam pręcipue causam apposui: vt si quando in græcum incidamus: & illud æque adijciatur. Habes hoc apud Iulium quoq; Capitolinum ad Imper. Constantinum.

Horatij carmen expositum de Cyclope in scæna saltante: & de Cyclopeis ludis ex veterum authoritate: ac Lucylij versus de Polyphemo.
Caput.III.

On defuerunt apud græcos: qui de ludis, & eorum varietate permulta scriberent: sicuti ex nostris Anneus Sena, & Suetonius Tranquillus. Inter cæteras autem voluptates scęnicas celebrari video Cyclopea: sic em̄ vocarunt: cum ipsum Cyclopem in scæna saltantem proferrent: habitu, et ornamentis, quibus Polyphem⁹ apud ipsos maxime poetas decoratur. Quod ego duxi obscruandum: vt apud Flaccum Horatium locum interpretemur paulo indiligentius ab alijs expositum. Itaq; sic allusit: cum de Sarmēto scurra, & Messio osco, eorumq; litibus differit: ac Messium ore fœdo, & facie turpi simulemq; laruæ reddit.

Campanum(inquit)in morbum in faciem permulta iocatus
Pastorem saltaret vti Cyclopa rogabat:
Nihil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.
Quo loco saltare Cyclopa nihil puto aliud ab Horatio intelligi:q̄ et frōte & habitu talem fuisse Messium:vt Polyphemum in scæna saltantem posset exprimere:ac risum de se spectantibus facile commouere. Sed eorum nomina referā qui hoc in scæna spectaculum exhibuerunt. Carinus quidem imperator(vt Flauius Vopiscus in tertio ad Bassum libro tradit)ludos fecit apparatissimos:ac mimos vndiq̧ aduocauit:exhibuit etiam ludum sarmaticum:quo dulcius nihil est:exhibuit & Cyclopem adornatum. Tremelli⁹ item Pollio(cum Galienus imp. decemnia varijs ludis celebraret)Cyclopem inquit etiam luserunt omnes arenarij:ita vt miranda quædam & stupenda monstrarent. Lucilius autem poeta(qui primus condidit stili natum)Homerica imitatione ita in satyris de Polyphemo iocatus est.
Multa hominum portenta in Homero versificata
Monstra putant:quorum in primis Polyphemus ducentos
Cyclops longus pedes:huic porro maius bacillum
Malus maximus sit q̄ in naui,& corbita in vlla.

Quo habitu ac figura stilus esset apud veteres: ac de parte eius deletili: & quid item sit stilum vertere ex Augustino Hieronymo & alijs.

Caput. IIII.

In libro Sermonum primo sic apud Horatium legitur quo loco poetæ Lucilij carmen, vt minus cultum & incompositum reprehenditur.
Sępe stilum vertas:iterum quæ digna legi sunt
Scripturus:neq̧ te vt miretur turba labores
Contentus paucis lectoribus.
Id ego solit⁹ sum ad hūc fere modum interpretari:vertere vt stilum quis dicatur cum scripta ipsa inducūtur ac delentur:quoniam qua parte aculeatus is esset atq̧ subulatus:ea potissimum exararent:Qua vero parte latiuscula acies foret,hac delere aliquid(sicubi vsus peteret)consuerunt. Tales autem stilos etiamnum graphiarij nostri habent:sed quoniam priores partes agit scriptio q̄ litura:propterea cum delebant:hoc est latiorem ac deletilem stili partem conuertebant:vertice stilum dicebantur. Quod etiam a diuo Hieronymo notatum est:qui meliorem stili partem nominat,quæ peiora de authoribus expugnat:sicuti & Ruffinus in eundem Hieronymum recenset. Stult⁹ ego inquit,qui me putarim hoc absq̧ philosophis scire nō posse qui meliorem stili partem elegeram eam,quæ deleret,q̄ quæ scriberet:frustra Alexādri commentarios verti:& Porphirij Isagogen expendi. Sed hoc idem ex verbis Augustini multo copiosius elicitur:quę sunt in libro de quantitate animæ:quo loco rem minimam sed admirabilē tamen,tam presse,tam significanter descripsit homo ille,non sanctitate minus,q̄ doctrina summus:Vt ob id etiam indicasse mihi videatur:quantum in Romana eloquentia potuisset:Nisi se nimis interdum ad audientium aures & mensuram submisisset:sed ascribam verba ipsa Augustini:idq̧ paulo prolixius quoniam cæteris quidem credo vsu euenturum:quod & mihi accidit:vt cum voluptate mirifica perlegant. Ab hoc(inquit)me reuocat quod hisce hausi oculis pene serius,q̄ credi potest:sed certe non serius,q̄ deberet. Cum enim nuperi agro essemus Liguriæ:nostri illi adolescentes(qui tunc mecum erant studiorum suorum gratia)animaduerterunt humi iacētes in opaco loco reptantem bestiolam multipedem:longum dicoquendam vermiculum:vulgo not⁹ est:hoc tñ quod dicā,nunq̄ in eo expertus erā:verso nāq̧ stilo(quē forte habebat vnus illorū)asal medium pcussit:tum ambæ ptes corporis ab illo vulnere in cōtraria discesserūt:tāta pedū celeritate ac nihilo imbecilliore nisu q̄ si duo huiuscemodi animalia forent. quo miraculo exterriti causæq̧ curiosi:ad nos vbi simul ego et Alipius cōsidebamus alacriter viuentia frustra illa detulerunt:neq̧ nos parum commoti ea currere i tabula quaquauersum poterant,cernebamus:atq̧ vnū ipsoꝶ stilo tactum consorquebat sese ad doloris locū:nihil sentiente alio:ac suos alibi motus pagente. Quid plura? Tentauim⁹ quaten⁹ id valeret:atq̧ vermiculū immo iā vermiculos,in multas ptes con

cidimus:ita omnes mouebantur:vt nisi a nobis illud factum esset:& comparerent vulnera recētia:totidē illos separatim natos:ac sibi quęq; vixisse crederemus. hęc Augustin⁹. vides aūt verso stilo dissectum fuisse animal. hoc est parte eius deletili. qua scriptorę quoq; emēdatio perficitur. Hinc illud Fabij ad Marcellū: stilum ipm non minus agere cū delet. qua I re vel Ang. Politiani manibus habenda est gratia: a quo similia his aliquando audiuimus.

Quæ sint serperastra in geniculis puerorum alligata:& Aristotelis verba in politicis, ex Varronis sententia exposita. Caput. V.

Scribit Aristoteles copiose in politicis: qua ratione prospiciendum sit his hominibus: qui i tenera adhuc ætate versentur: quibusq; cibis maxime nutriendi quo magis coalescere possint: eorumq; vires reddi auctiores atq; solidiores. tum explicat etiam adhibendam diligentiam: vt ambulare infantes doceātur: exemplo videlicet quorundam populorum: ne membra (vt idem inquit Aristoteles) in tenera ætate deprauata ac distorta reddātur. itaq; instrumentis ac machinis quibusdam vtitur quo puerorum corpus & validius et rectius seruetur. Quod ego ob id putaui referēdum: quoniam M. Varro latina voce serperastra appellat ea instrumenta: quibus adhuc infantes anniculi ad gressum subriguntur: et ambulando facilius pergunt: ne intorta crura sint: vel inęquali gradu inambulent: nam genu alligare illa Romani consueuerunt: ne vaciæ (vt inquit Varro) aut compernes fierent. Verba eius hæc sunt in libris de latina lingua ad. M. Ciceronē. Si quis in consuetudine ambulandi factus sit vacia, aut compernis: si eum corrigi non concedat: non sequitur: vt stultum faciant, qui pueris in geniculis alligant serperastra: vt eorum deprauata non corrigāt crura: cum deculpandus non sit medicus: qui e longinqua mala cōsuetudine ægrum in meliorem traduxit. M. quoq; Cice. cum de suis cohortibus agit, in epistola ad Pomponium sudens, Serperastra suæ cohortis nominat: nisi forte nomen hoc foret cohortis: vt legio quę a lauda, & quæ rapax dicerentur. De Serperastris inquit cohortis meæ non est quod doleas: ipsi enim se collegerunt admiratione vitæ integritatis meæ. Sed hoc ex Cicerone consyderandum meli⁹ est. Dicta sunt autem serperastra (vt puto) ab inserpendo: quoniam infantes ipsi teptare potius & inserpere, q̄ ambulare primum videntur: qua figura & seliquastrum dicimus: quod a sedendo. M. Varro paulo incommodius detorquet.

Quid sit proprie Lychnuchos:& emendata vox in Suetonij historia: tum Lucretij poetæ carmen additum.

Caput. VI.

Deprauata vox est in. C. Suetonij codicibus quam facile agnoscent hi omnes: qui & gręcæ literaturæ haud imperiti omnino sunt: & vetustatis non incuriosi: nam verbum quod est lychnuchos tam exemptum ē e vita Iulij Cæs. q̄ e Flauij Domitiani: p q; eo lychnos inerudite, ac peperam subscripserunt: cū codices fere omnes vetustiores lychnuchos retineant. qua in re non minus antiquitati concedendum putamus: q̄ authoritati. Ad hunc igitur modum Tranquill⁹. C. inquit Cæsarem dictatorem capitolium ascendisse ad lumina elephantis dextra ac sinistra lychnuchos gestātibus. Et in Domitiano itē, venationes inquit, & gladiatores noctib⁹ ad lychnuchos exhibuit. ita enī veteres & probati codices in vaticana etiam bibliotheca habēt: neq; est aliud lychnuchos: q̄ laterna: q̄ gręce φανὸς aut λυκη, et si facem vel lucem quidā interprętant. De quibus p multa sunt in Suidæ collectaneis: sed & Pollux ad Cōmodū: & Athenæus i dipnosophistis meminit: tum multos ad id authores aduocat: vt Alexim & Aristophanē veteres poetas apud quos pro laterna videatur lychnuchus accipiendus: & Alexis quidem perlepide sic iocatus est de lichnucho in fabulis.

Qui primus excogitauit: vt noctu cum lychnuco deambularet:
Is profecto amator aliquis digitorum fuit.

Dictum vero id verbum eadem figura: qua Cheruchon, Septuchon, Ophiuchō & alia eiusdem generis: sed & poeta Lucretius nihi aliud nobis insinuat: q̄ istos lychnuchos qui in ædibus nobiliorum visentur: vnde lumen ad nocturna conuiuia suppeditari posset.

Sinon aurea sunt (inquit) iuuenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris:
Lumina nocturnis epulis vt suppeditentur.
Nec domus argento fulgens: auroq; renidet:
Nec citharis reboant laqueata: aurataq; templa.

Nam et. C. Plynius lychnuchos pensiles nominat: vbi lychnos falso legebatur quod Hermolaus fatetur. ex quo etiamnum Romæ lapis hoc titulo insculptus. PANTHEI CVM SVIS PARERGEIS, ET CVPIDINES DVO CVM SVIS LYCHNVCHEIS. Locum vero Suetonij & Politianus agnouit: vir & ingenio acri, & lectione multiplici excellens: de xilolychnio autem obeliscolychnio alias dictum a nobis est.

Quid in veterum nummis sit. A. A. A. F. F. ac de tribunitia potestate ad nummos signandos: tum locus ex decemuiralibus tabulis. Capur. VII.

N veterum nummis literas quandoq; eiusmodi comperias: vix vt sensũ satis possis colligere ex illis: qualis hæc inscriptio alicubi inuenitur: quæ ad in imperij Ro. amplitudinem atq; dignitatem pertinet. A. A. A. F. F. In his autem literis (nisi forte decipior) id significatur Aere, argento, auro, flando, ferundo, quod in quorũdam commentarijs etiam deprehenditur: ĩ quibus de potestate ac viribus notarum agitur: quem ego librum haud equidem Probo Valerio ascribendum existimo: qui de notis Cæsarianis præter alia multa commentarium fecit: quod a Gellio in atticis refertur. Libuit hanc rem: ob eam præcipue rationem adnotare: quoniam istiusmodi inscriptio aliter fere a multis exponitur. Illud autem seruatum est a. S. P. Q. R. vt argentum deuictis gentibus duntaxat imperarent: quod & Plynius Nouocomensis testatur. Signandi vero nummi potestas ad ipsos tribunos relata est: sicuti & leges decemuirales probant: in quibus verba ipsa ita se habent: ne quis maiorem in hoc diligentiam desideret.

Tribuni sunto: domi pecuniam publicam custodiunto:
Vincula sontium seruanto: capitalia vindicanto:
Aes, argentum, aurum, ve publice signanto.

Quod ipsum a. M. Tullio &. C. Plynio in metallicis approbatur.

Qui sint apud iurecõsultos directarij, & dirigere: ac restituta in Pandectis verior lectio tum quid apud græcos Tichobates intelligatur. Caput. VIII.

Irectarij qui sint apud iureconsultos ipi nobis digestorũ libri indicant: nam & in Vulpiani verbis positum id est quo loco de saccularijs & directarijs mentio habetur: q̄q̄ in vulgatis codicibꝰ pro directarijs detrectarios fere iuenias: quin & hoc idem docet alibi Vulp. etsi falso dietarij scriptum est: quẽ locũ viri paulo diligentiores nõ improbabunt: quã do & pandectarum libri ipsi antiquissimi, qui Florentiæ sunt in Marciana bibliotheca, huic sententiæ astipulanť. verba autem Pauli hæc sunt. Cum de criminibus extra ordinarijs agitur: sacculari qui vetitas artes exercentes in sacculos partem subdúcunt: partem subtrahunt: item qui directarij appellantur: hoc est hi homines: qui in aliena se cœnacula direxerint: furandi animo: plusq̃ fures puniendi sunt. Vtrobiq; autem ridiculus est Accursius (nisi veniam dare homini malis: Quoniam rudi sæculo: ac prorsus illiterato natus est) sed retineri tamen eius nugas: & hac ętate a nostris iureconsultis defendi: qua literæ omnes, ac honestiores disciplinæ, permultũ incrementi acceperũt: id ego vix ferẽdum existimo: ab his præsertim: qui bonarum literarum sacris initiati & exculti sunt: sed hoc ipsum (dijs iuuantibus) commodius asseremus: multa enim in iure ciuili acceptá perperam, & inepte exposita sententias persępe afferunt violentas & falsas: quas defendere nemo ipsorum possit: cum sint adeo nostri leguleı a Romanis studijs & melioribus disciplinis abhorrentes. Qui autem directarios fures istos nominarint: a dirigendo arbitror vocem hanc inflexerunt: q; in alienam domum se dirigere perinde sit: atq; ingredi. Eosdem vero esse directarios quidã dixerunt qui τειχοβαται a græcis vocanť: apud quos frequens hoc verbum comperies: tametsi Flauius etiam Vopiscus hac voce vsus est ĩ libro

historiarum tertio ad Bassum.De Charino,inquit,& Numeriano:a.a.memorãdum id est quod ludos po.Romano spectaculis ornatos dederũt.Inter alia.n.exhibitus est ταχοβατης qui per parietem urso eluso cucurrit.

De Tertulliani eruditione,ac eius verba cõtra Marcionem hereticum relata:& quomodo Hieronymus ea transtulerit.

Caput.IX.

Libros aliquot erudite atq; acriter scripsit Septimius Tertullianus contra Marcionem hæreticum:qui Stoicorum disciplinam secutus, bina principia,binosq; deos ponebat:bonum & malum:sed in his quidem libris Tertullianus eleganter interdum & copiose leuitatis incõstantiæ atq; improbitatis Marcionem,accusat cuiusmodi sunt hæc:quæ ob ipsam gratiam orationis και δυναμιν volui subscribere.Noster(inquit)Marcio Scythate.trior:Amaxobio instabilior:Messageta inhumanior:Amazonia audacior:Nubilo oscurior:Hyeme frigidior:Istro fallacior:Caucaso abruptior Quem locum diuus Hieronymus (vt alia multa,secutus est,transmutatis quibusdam verbis atq; transpositis in libro contra Vigilantium:quem per antiphrasim dormitantium vocat.

Mos veterũ de mittenda Impe.imagine ad vrbem:siquãdo in absentia crearentur:& quod ipsi Iudæi nullas imagines Cęsarũ recipere voluerunt.

Caput.X.

Relatum in literis est quemadmodum Ro.Impe.cũ hoc nomẽ & Augustam dignitatem in absentia consequerentur:soliti sunt propriam effigiẽ ad vrbem mittere:quo seipsos Senatui.P.Q.R.facilius insinuarẽt. Hoc ego putaui ob eam causam obseruandum:quoniã ante Antoninorum imperium nemini(vt opinor)legitur accidisse:permulti autem id effecerunt subsequentibus annis:qui suam imaginẽ ad vrbẽ miserũt: quod Ammianus Marcellinus,& Zosimus historię Ro.authores testãtur:nam & Constantii imp.imago recepta in vrbe est:& item Galerii: quin & Maxẽtius effigiẽ suam Carthagini destinauit:vt suo nomini atq; authoritati magis cõciliaret Carthaginẽsem ppl'm:quod a copiis & militibus Galerianis ,phibitũ fuit:renuẽtibus dignitatem Maxentii fieri ampliorem:sicut a Zosimo traditu est.Illud autem mini me omittam quemadmodum.C.Cæsar cũ Iudęis populis impasset:vt eius effigiẽ tẽplo reciperẽt nullis rationibus adduci potuerunt:vt hoc perficerẽt:sed arma potius sumpserunt: q̃ vt illud animo Cæsaris concederent.Seruatũ est eñi a iudæis magna religione:vt nullã prorsus imaginẽ,aut simulacrum in templis haberent:sed vnũ dũtaxat deũ mente ipsa cõcipientes colere consueuerunt:quod Aegiptii cõtẽnentes varias ac multiplices animaliũ formas pro diis habuerũt.Itaq; Tacitus Cornelius de iudęis Vnum inquit numẽ sola mẽte intelligunt:prophanos credunt:qui deũ imagines mortalibus materiis in species hominum effingant:solum illud & æternũ.neq; mutabile:neq; interiturũ.Nulla igitur simulacra suis vrbibus,nedum templis sunt:nõ regibus hęc adulatio:nõ Cęsaribus honor.Neq; illud quidem ignoratur:morem fuisse Ro.imperatoribus:suas quoq; imagines in templis adorandas apponere:quod a Septimio Tertulliano magnis conuitiis accusatur atq; exibilatur.

Qui sint apud Aeliũ Lãpridiũ bene nasati homines:ac de Impe.Antonini Heliogabali flagitiosa & infanda libidine.

Caput.XI.

Non committam:quo minus apud Aelium Lampridium exponam⁹ quinam sint homines bene nasati in vita Antonini Heliogabali Impe.qui bene nasatos homines frequenter appellare consueuit:cum mutoniatos,beneq; mentulatos significabat.Quod equidem propterea censui adnotandum:vt eorum inscitię ac ineptiis occurratur:qui bene nasatos improbissime & legunt & exponũt.Flaui⁹ certe Blõdus nasatos homines apud Lampridium pro his inscitissime accipit:qui admodum dites, & opulenti forent.Nemini autem nõ cõstat:Antoninum quidem Heliogabalum in tota vita fuisse tam extremi luxus,ac nefandæ libidinis:vt potius seipsum naturæ portentum:q̃ Ro.Imperatorem ,pbaret.Inter alia eñ vitæ scelera atq; flagitia lenones:meretrices:exoletos:ac subactores:prope innumeros collegit:illisq; nasatos homines adiecit:hoc est(vt

Lampridius etiam notauit)viriliores:quoniam illis Heliogabalus ad libidinem & flagitiū sceleſtiſſime vtebatur.quocirca ſic Lampridius ad Conſtantinum impe.de prodigioſa ei⁹ libidine.Quis ferre poſſet inquit principem per cuncta caua corporis libidinem recipientem:cum ne belluam quidem talem quiſq̄ ferat Romę/deniq; nihil egit aliud:niſi vt emiſſarios haberet:qui ei bene naſatos perquirerent:eoſq; ad aulam pducerent:vt eorū conditionibus frui poſſet.Sed hanc ipſam vocem ſæpius apud eūdem comperies:facile vt appareat:quātum hi homines incurrant:qui ſunt in legendis penſandiſq; authoribus oſcitantes atq; ſegniores.nam & maioris peculii eoſdem vocat:quoniam viriliores fere viderentur:vnde & prouerbium vulgo detritum de naſatorum peculio.

De Architę Colūba volatili ex mœchanica ei⁹ diſciplina:ac de Boethij philoſophi pari ingenio & doctrina ad mœchanica quædā mirāda efficienda.ex Caſſiodori Variis.
Caput.XII.

Emultum laudatur in veterū cōmentariis Architę Tarentini eruditio & ingenium.Nam & Plato philoſophus eidem Architę plurimū cōceſſit:cuius merito factum exiſtimatur:vti Plato idem a Tyranno Dionyſio ſeruaret.In mœchanicis vero magnopere Architas pſtitit:ſic vt ei⁹ quoq; columbā ligneā pōduſculis quibuſdam inſtructā mirificoq; artificio fabrefactam volitaſſe ſcribāt:cū alii authores:tum Phauorinus:qui vt egregie vir doctus eam celebrauit:ſicuti legitur in atticis commentariis.Id ego cum diligenti⁹ conſiderarem:offendi conſimile exemplum de Boethio philoſopho:quod ab Aurelio Caſſiodoro relatum eſt in Variarū libris.Is enī Caſſiodorus cum ad eundem Boethium ſcriberet:ſimulacra eiuſmodi atq; mœchanica opera librамentis adhibitis,ſummoq; ingenio excogitata ab eo & cōfecta affirmat:vt aues deuolantes:& angues exibilantes.& hercle tam magno ingenio fuit Boethius:tamq; multiplici eruditione.vt facile ad id credendum animum inducam:aſſerēte hoc maxime Caſſiodoro:qui fuiſſe traditur Regis Theoderici a ſecretis.Sed apponēda ſunt eius verba ex Variis:quo facilius atq; cumulatius hoc totum pernoſcatur.Tibi(inquit)ardua cognoſſe:& miracula monſtrare propoſitum eſt:tuę artis ingenio metalla mugiūt:Diomedes in ęre grauius buccinatur:æneus anguis inſibilat:aues ſimulatæ ſunt:& quę vocem propriam neſciunt habere:dulcedinem cantilenæ probantur emittere:parua de illo referimus:cui cœlum imitari fas eſt.Hæc in Variis Caſſiodorus.

Mirādum & adynaton videri:quod a Ioſepho tradiť de Alexādro Macedone:vt huic perinde ac Moſi mare Pamphilicum patuerit:cū transfretaret in Perſas cū exercitu.
Caput.XIII.

E Alexandro Macedone,eiuſq; maximis & feliciſſimis geſtis,permulta & varia apud veteres ſcribūtur:ſed quod in Ioſephi hiſtoria compertum eſt:id omnino videtur maxime mirum:peneq; incredendum:cum nemo alter ex antiquis(quod equidem legerim)talia de Alexandro retulerit.Ioſeph⁹ vero(quem iudæorum vernaculum appellat Tertullianus)cum omniū Iudæorum hiſtoriam libris.xx.complex⁹ ſit:de Moſe,eiuſq; vita & geſtis eadem propemodum refert:quæ & in ſacra hiſtoria habentur:& apud Philonem magna ex parte repetuntur.Quo autem loco(inquit)cœleſti conſilio,ac diuina poteſtate permiſſū:vt Moſes virga accepta mare ægyptium diuiſerit:quo hebræorum copiis atq; militi per ruſum iter fieret:& expeditio facilior:tantundem inquit Ioſephus de Alexandri Macedonis militibus ſcriptum fuiſſe:regem Pamphilico mari imperaſſe:cumq; vniuerſo exercitu trāsfretaſſe diſiuncto ac diuiſo mari:vt inuadens Perſiam victoria potiretur:deuictis atq; ſubactis populis.Quod equidem conſyderandum diligentius exiſtimo:ac maturo iudicio expendendum.Siquidem miracula illa Moſis,& inſignia facinora minime debent Alexādri geſtis compararī:ab his pręſertim viris:qui in pręſidio chriſtianæ militię a noſtris collocentur.Neq; mirari admodum oportet:ſi pro locaciſſimo homine Tacitus Cornelius tātopere a noſtris inceſſitur:quādo iudęos ipſos dixerit ſuperſtitioni obnoxios:religioni aduerſos:atq; ad omnem libidinem proiectiſſimos:cum & illi ſua inſignia & admiranda facinora

græculorum commentis,atq; mendaciis comparent:quorum ingeniosa improbitas(vt au thores conueniunt)nihil non audet in historia sic vt mendaciorũ parentes veteri prouer bio græci censeantur.

Aureliani Imperatoris epistola ad Zenobiã Palmyrenorũ Reginã: & eius respõsum q̃ alto & generoso animo ad eundem sit redditum.

Caput.XIIII.

Enent me commentaria quædam græca:in quibus de Amalasiunta, de Zenobia & Mãmea agitur:quæ omnes & egregio quidem animo, & consilio non vulgari præstiterunt.Itaq; magna voluptate,sicubi in cidit,ea adnotamus in his cõmentariis:quæ memoria digna sunt: qua le hoc est de Zenobia Palmyrenorum Regina,quæ tam generosi spi ritus fuerit.vt Aureliani August.Impe.minas & dignitatẽ prorsus con temneret:sed apponam vtriusq; epistolam:nequid hac in parte possit desiderari. Aurelianus Augu.Imperat.Rom.orbis,& receptor orien tis,Zenobię.S.Sponte facere debuisti id quod meis literis nũc iubetur.Deditionem pręcipio tibi impunitate vitæ proposita:ita vt illic Zenobia cum tuis agas vitam:vbi te ex se natus amplissimi sententia collocauero:gemmas,argentum,aurum,sericum,equos,came los,in ærarium Romanum conferas:Palmyrenis ius suum seruabitur. Ad hæc autem ita re sponsum est Zenobia Regina oriẽtis Aureliano Aug.S.Nemo adhuc præter te quod po scis literis petiit:virtute faciendum est:quicquid in rebus bellicis gerendum: deditionem meam petis:quasi nescias Cleopatrem Reginã perire maluisse:q̃ in qualibet viuere digni tate. Nobis Persarum auxilia nõ desunt:quę iam speramus. Pro nobis sunt Sarraceni. Pro nobis Armenii. Latrones Syrij exercitum tuum Aureliane vicerunt:q; si illa venerit ma nus:quæ vndiq; speratur:pones profecto supercliũ quo mihi nunc deditionem quasi om nifariam victor imperas. Has autem epistolas qui legere apud authores velit:is Flauium Vopiscum adeat:in libro ad Bassum primo de imperatorum gestis.

Vnde rerũ principia atq; effectus in vita existãt:& quomodo Astrologi,Physici,atq; Theologi inter se dissentiunt. Caput.XV.

Otandum & illud existimo:quod ab Aurelio Augustino scribitur de his cõmo dis atq; incommodis:quæ in vita ipsa mortalium eueniũt:quo pacto in tam va ria,multiplicíq; rerum fortuna pro disciplinarũ decretis,principia atq; effectus habeantur. Astrologi(inquit)& hi qui Chaldæi vocant,omnes morbos atq; ca lamitates syderibus ac cælo ascribunt. Philosophi autem physici & medici hæc eadem,alia q; similia ad naturę vires & maiestatem referunt. Theologi vero vni deo eiusq; potestati: quam imperare omnibus,& regere omnia merito existimamus. Hæc Augustinus. In quo tamen imprudentiæ ac mendacii omnes illos accusat: qui non omnia ad vnius dei pote statem,atq; numẽ referunt:quod ipsum & Origenes copiose persequitur in libris quos de rerum principiis composuit.

Qui sit morbus tonsillarũ:& in qua maxime pte corporis:qualiq; origine dicanť tõsillæ.

Caput.XVI.

N commentariis medicorum inuenio & illa remedia esse relata:quę ad tonsillas pertinent:quo loco non minus partem faucium debemus acci pere:q̃ morbum ipsum:qui fauces occupat. Itaq; Cor. Celsus de tõsilla rum curatione in hũc modum scribit. Si tonsillæ sine exulceratione sũt: ac per inflammationem intumerunt:caput velandum est extrinsecus: ísq; locus vapore calido fouendus:multa ambulatione vtendum:caput in lecto sublime habendum: gargarizandumq; ex reprimentibus: radix quoq; ea(quam dulcem appellant)contusa,& in passo,mulso ve decocta idem præstat. Tũ medicamina alia subiicit:quæ breuitati studentes omittimus:cum plura a Claudio Gale no,alitsq; medicis de eodem morbo referantur. Est autem hoc verbum per diminutionẽ dictum:sicuti a Pompeio grammatico seruatum est ex Ver. Flacci cõmentariis. Tolles(in quit)pro tumore faucium accipitur:quem per diminutionem tõsillas vocamus. Aristote

les vero,& alij complures apud græcos Paristhmia & Antiades vocarunt. Inflammantur enim partes secundum fauces abscessibus vlcerosis. Sed & M. Cicero palatum ac tonsillas nominat: cũ de hominis partibus disputat. C. Plynius tonsillas in homine constituit: in sue glandulas: quo loco disciplinam antomicen explicat. Quod a nobis ob id repetitum est: vt quorundam imperitiã deuitemus: qui de hoc morbo inscite atq; inepte verba habuerunt. Neq; illud ignoraſ q̃ & tonsas, tonsillasq; pro remis veteres acceperunt: vt Accius poeta: Ennius: atq; alij: ex quo illud vulgatum ex Ennianis annalibus.

Pone petunt exin referunt ad pectora tonsas. Et item.

Tonsillas rapiunt configunt littus aduncas.

PETRI CRINITI COMMETARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER OCTAVVSDECIMVS.

De Hormisda Persarum principe: & quo astu atq; commento e custodia sit liberatus ab vxore. Caput. I.

Libet exemplũ de Hormisdæ fortuna viri summi referre: qui ex familia Persarum regia fuit: sicuti & Zosimus, & Marcellinus alijq; commemorant. Hic igitur Hormisda in colle quodam relegatus magno studio custodiebatur a Persis: qui fratrem illius minorem natu contra legem in regno maluerunt. Euenit autem vt Hormisdę vxor tale commentum excogitaret: quo virum suum facilius posset ex vinculis eximere. Itaq; piscem eximia magnitudine ad illum mittit: inq; eius alueo limam ferream recondit: ac simul fidissimo eunucho mãdat: ne quo præsente piscem illum comedat: tum eo vtatur: quod in vẽtre inuenerit: camelos quoq; vino & cibis onustos custodibus mittit: ille rei compos strenue hoc facinus peragit: ac sumpta ibidem eunuchi veste per medios custodes euasit incolumis. Neq; me autem latet: alios quoq; similia quædam effecisse: sed hoc ipsum de Hormisda non putaui omittendum de quo alibi tamen complurã retulimus.

Vergilii carmen emendatum contra quorundam inscitiam: furit intus aquai ex Quintiliano & aliis authoribus. Caput. II.

Fabius Quintilianus libro institutionum primo ad Marcellum Victorium vnde pictai vestis (inquit) & aquai, Vergilius doctissimus vetustatis inseruit. sed illud aquai tulerunt e nouis codicibus indiligentes, imprudentesq; librarii: proq; eo subdiderunt: aulai: cum veteres omnio codices: & ille in primis, quem ex Gallia Poggius in Italiam aduexit, aquai retineat. Fuit autem causa librariis adulterinam vocem pro vera subiiciendi: q̃ nusq̃ apud Vergilium legerant aquai: cum aulai, & pictai legissent.

Aulai in medio libabant pocula bacchi. Et alibi.

Diues opum: diues pictai vestis & auri.

Sed ego cogitans: non ab re factum esse: vt in eandem lectionem melisculæ fidei codices conspirarent: cœpi curiosius indagare an vsq; apud Vergilium potuerit esse aliquãdo hæc vox. Nec enim pauca quorundam inscitia, vel immutata hactenus, vel detracta adnotauimus. Inuenisse autem mihi videor: vel in Seruianis quidem commentariis id ipsũ vt nihil prę terea dubitari debeat. Versus igitur Vergiliani sic in libro æneidos septimo legũtur.

Sæuit amor ferri: & scelerata insania belli:
Ira super: magno veluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis vndantis aheni:
Exultantq; æstu latices: furit intus aquæ vis:
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis.

Quo autem loco legimus aquæ vis: legendum est aquai: ad hunc modum.

Furit intus aquai
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis.

Cuius me lectionis Honoratus Serui⁹ admonuit: qui diæresim esse hic factã dicit. q̃ siquis

codices Seruianos paulo meliores nact⁹ fuerit:facile in his aquai cōperiet. Nam & in peruulgatis fere sic habetur. Hāc diæresim Tucca & Varus fecerūt:nā Vergilius aliter scripsit. Quæ enim hoc loco fit diæresis:nisi illud aquai restituatur? Quin & hoc ipsum in Persiano interprete(qui Cornutus dicitur)inuenias:cum Ennianum hoc exponit.

Lunai portum pretium est cognoscere ciues.

Lunai(inquit)dictum est:secundū antiquā declinationē:sicuti Vergilius, Furit intus aquai Quod etiam Benedictus Philologus(cū de Vergiliana emendatione ad eū scriberem)cōprobauit:vir vnus ętate nostra,qui de omni antiquitate sit optime meritus:cum in ea illustranda atq; excolenda assiduo studio,ac mirifica diligentia incumbat.

Dictum Demosthenis de sua fuga:ac verba Tertulliani exposita:& quo pacto Cicero & Demosthenes in propriis causis maxime degeneres,ac timidi fuerint.

Caput.III.

Notum est:& in commentariis celebratum Demosthenis oratoris dictum de sua ipsius desidia:nā cum is passim pro ignauo & inerti accusaretur:vt qui apud Choroneam in bello segniorem se gessit:& fuga salutem sibi quæsiuit:perelegāti hoc versiculo respondit:suisq; accusatoribus illusit.

ανηρ ο(inquit)φευγου και παλιν μαχεσεται.

Quod a me seruatum est:vt Florentis Tertulliani verba exponeremus:qui sentētiam hāc erudite(vt alia multa)mutuatus est:cum de Rutilio viro sāctissimo loqueretur in libro quē de persecutione ad Scapulam composuit. Verba eius hæc sūt. Sed omissis quidem diuinis exercitationibus illum magis græcum versiculum sæcularis scientiæ sibi adhibēt:qui fugiebat:rursus ibi præliabitur,vt & rursus forsitan fugiat. In quo facile apparet:quid ipse Tertullianus vir egregie doctus insinuet. Re autem vera Demosthenes p̄ ignauo & maxime timido accusatus est:siquidem vel in p̄pria causa dicturus prius traditur aufugisse,q̄ in iudicium deuenerit:quod etiam in M. Cicerone turpius & indignius visum est:qui cum in aliorum causis nemini prorsus concederet:in sua tamen mirum q̄ timidum se ac pauidum præstiterit:sicuti cum a Clodio in iudicium vocatus est:q; is Lentulum, & Cethegum ante sententiam ac senatu prolatam supplicio affecisset. Tunc enim non vili modo & sordida veste indutus:sed squallidus & plorabundus,familiares amicos, atq; ignotos supplex adiit:obsecrans atq; obtestans omnes:vt risum magis,q̄ commiserationem de se concitauerit. Quod Appianus Alexandrinus in Romana historia refert.

Horatii poetæ versus expositi contra aliorum sententiam de Attę fabulis:cū inquit.

Recte nec ne crocum,floresq; perambulet Attæ.

Fabula.ac de croco in scęnis copiose expositum.

Caput.IIII.

Oratij Flacci versus hi sūt in epistola ad Octauium Augustum:quo loco de Romanis poetis iudicium facit.

Recte nec ne crocum,floresq; perambulet Attę
Fabula:si dubitem:clament perijsse pudorem
Cuncti pene patres:ea cum reprehendere coner:
Quæ grauis Aesopus:quæ doctus Roscius egit.

In ijs ego versibus cum aliquādo interpretum commentarios desiderarem:legi apud eos deridicula quædam & plane nugas:siquidem fabulam dicunt ab Atta scriptam:in qua de floribus ageretur:ceu officium poetæ comici de floribus scribere. Neq; hac vllo quidem authore traduntur:quo nihil potest esse in bonis disciplinis iniquius aut pestilentius. Quin illud magis fuerat explicādum:quisnam hic Atta aut quid in scæna crocus & flores. Quæ cum paulo diligentius pensitarem:haud ab re futurum putaui:si Horatianum sensum exponerem. constat igitur Attam ipsum comœdiarum authorem fuisse haud incelebrem:vt in poetis diximus:ex quo inquit Horatius: Si velim nunc Attæ fabulas(vt critici solent)reprehendere:q; in scænam vix afferri debeant: omnes me inscitiæ,atq; imprudētiæ arguent. Videbor enim addubitare haud satis in scæna suas partis absoluere:hoc est crocum & flores perambulare. quoniam cōsuetudo apud

veteres fuit:vti cum fabulæ agerentur:flores ibidem aliaq; odoramenta inspergerentur. Hinc Lucretianum illud in libro ad Memmium secundo.

Et cum scęna croco cilici perfusa recens est:
Araq; panchęos exhalat propter odores.

Nam &.P.quoq; Vergilius idem intellexit:cũ in Georgicis dixerit:ex tmolo croceos mit tio dores:quo loco Seruiana expositio vt ineptior atq; indoctior iure incessitur.Iã & Hadrianus Imper.in Traiani Augu.honorem balsama & crocum per grad° theatri fluere iussit:quod Aelius Spartianus ad Cæsarem Diocltianum commemorat.Neq; scęnam ipsam duntaxat(quæ in theatro erat)variis floribus ornabant:sed & mensas etiã.Antoninus quidem Heliogabalus(qui naturæ portentũ dici potest)cum viros summos inuitasset ad prandium mensam croco struebat:se fœnum dicens pro eorum dignitate exhibere. Sed nolo hac in re impendio longius vagari:ne ambitioni potius,q̃ authoritati videamur cõcessisse Nam de re hac Plynius Nouocomensis,& Suetonius Tranquillus egerunt:vt poetas mittamus.Et inc illud etiam peruulgatum.Pulpita solennes non oluere crocos.

Quid apud veteres muginari significet:& quomodo ea voce vtatur Cicero:& quid item sit apud Varronem ex prouerbio minfacere.

Caput.V.

Eprehendi video a quibusdam verbum hoc:quod est muginari:quasi asperum & minus latinum velut(vt alij dixerunt)obscurum nimis & insolens:quod ego ferendum non puto:ne illa omnia ꝑ absurdis,ac plebeiis statim reiiciamus:quæ cum veterum vsus concedit:tum authoritas doctiorum defendit.Nec enim Lucilius tantum in satyris hac voce vsus est:sed etiam.M.Cicero.Poeta vero Lucilius sic ad Attam.

Muginamur(inquit):molimur:subducimur Atta.

Quod ipsum alibi apud eundem seruatum est:vt Marcellus grammaticus notauit in commentario de proprietate sermonis.Sed &.M.Cicero(qui vnus omnium Romane loquutus est)minime ab hoc verbo abstinuit:quando in epistola ad Pomponium Atticum sic scribat.De Ocella,dum tu muginaris:neq; mihi rescribis:cepi consilium domesticum.Neq; pręterea defuerunt:qui in Plynii præfatione ad impe.Vespa.ita legãt. Dum ista(vt ait.M.Varro)muginamur:pluribus certe horis viuimus.Festus quoq; Pompeius in hoc inquit verbo accipiendum cum quid molimus,& quasi tardius conamur.Est enim prope ac mussitare:& minfacere:sicuti a Varrone relatũ est:Quin min facere inquit illos:qui vix proloqui audeant:sed summussando hæsitantes in aliquo apparẽt.ex quo ꝓuerbium contra subuerentes.Quocirca sic poeta Ennius in Rom.annalibus.

Quod minimum est:neq;(vt aiunt)min facere audent.
Quod ita Publius Vergilius imitando emolliuit.
Quid fortuna ferat populi:sed dicere mussat.

Qui sint proprie milites æredíruti apud poetam Ausonium:ac eiusdem verba in epistola explicata.

Caput.VI.

Vsonius Gallus verbo vtitur,quod est ęrudirutus,in epistola ad Paulinum super ludicro opere:quod ab eo Centonis nomine inscribitur. Et quia(inquit)sub imperante metu merui procedere:mihi inter frequentes stipẽdium iubebis finaliter æredirutum facies:vt cumulo Carminis in fiscum suum redacto,redeant versus vnde venerunt.Hactenus Ausonius.Sciendum vero:q; æredíruti milites eiusmodi appellati sunt quibus propter ignominiam stipendium subtrahatur:iocatur eñ Ausoni° de versibus Vergilianis:q; sparsos laceratosq; passim collegerit:& in vnũ veluti opus contexuerit:vt ex alieno suum poema factum sit.Nam si carmen(inquit)redeat vnde venerit haud quaq̃ strenuus,& frequẽs in militia haberi potero:proindeq; me potius inertem & æredirutum dixeris:neq; mihi stipendium aliquod velut assiduo poterit assignari.Varro autem in libris de vita patrum.Stipendium(inquit)appellatum est:quod ęs militi semestre,aut annuum dabatur:cui vero datum non sit:is propter ignominiam ære-

dirutus erat. Quod & Nonius Marcellus in libro de doctorum indagine notauit. Nam et Verrius Flaccus est author ęs militum, qui ob ignominiam missionem habuissent: nō in militiæ sacculum, sed in fiscum mitti solitum.

Quo pacto Varronis verba in libro de agricultura emendari oporteat: & quo sensu accipienda sint. Caput. VII.

Ermulti olim quæsierunt quænam in dicendo figura illa sit: qua Terentius Varro in principio libri de re rustica ad vxorē Fundaniam est vsus. Potius essem consequutus Fundania & commodius si tibi hæc scriberē: quæ nunc (vt potero) exponam. Ex his autem verbis nulla quidem sententia elici potest: digna. M. Varronis eruditione: quem Terentianus vndecunq; doctissimum vocat. Sed ego antiquissimum e Marciana bibliotheca codicem nactus (quæ Florentiæ admodum nobilis est) inuenio fere ad hunc modum. Otius essem consequutus Fundania commodius hæc tibi scriberem. quæ tamen nōnihil etiam sunt interpolata. Q; si liceat in his tenebris, quæ sentiam respondere: haud aliter a Varrone crediderim scriptum q̄ in hunc modū Otium si essem consequutus Fundania: commodius hæc tibi scriberem quæ nunc vt potero exponam. Nam illud, quod aliquot habent codices, Otius essem: deprauatum violatūq; improbitate scriptorum est: quorum & velocitas plærunq;, & inscitia permultum obfuit bonis author ibus. Q; q̄ & hoc apud veteres quoq; vsitatum: veluti in Plautinis adduc, Terentianisq; fabulis conspicitur: vt vocales adeo literas abijcerent. quo fit credendum facilius: lectionem illam (quam restituimus) genuinam ac propriam esse: nam & consonātis interdum literas pari licentia in prolatione omittebant quod &. M. Tullius asserit: & grammatici passim factitatum affirmant. Lectio vero hęc, quam & fidei & vetustatis merito intromittimus, quantopere sit a studiosis approbanda testis erit mihi & Mainardus Ioānes vir diligens: & in bonis literis admodum doct⁹: qui eam proverissima tuetur: & affert. Q; autem otium & negotium per t literam malim scribere, q̄ per. c mouent me veterum elogia, & inscriptiōes: in æreis & marmoreis monumentis: vt illud Romæ vulgatum et peruetustum ARGENTARII Et NEGOTIANTES BOARII HVIVS LOCI.

Accij poetæ versus apud Apuleium recogniti: & quo pacto mutuatus sit illos ex Acciana tragœdia.

Caput. VIII.

L. Apuleius in oratione ad Seuerianum proconsulem Aphricæ versus Accianos mutuatus est: quo loco de Hippia, eiusq; multiplici ingenio ac doctrina agit: sed eos tamē versus, non cuiusq; est agnoscere: quoniam nulla ibi mentio fit: vel carmen id esse: vel ad aliquem saltem poetarum referendum. Sic enim inquit Apule⁹. Vno solatio freta est vrbs exempli tui. q; qui legatus mittitur, proconsul ad nos cito reuersus est. Sol qui micantem candido curru atq; equis flammam citatis feruido ardore explicas: itemq; luminis eius Luna discipula. in his autem interpositi sunt versiculi senarij: qui diligentia nostra facile authorem suum recognoscent: cum ex Accij tragœdijs ab Apuleio assumpti sint. Nam & Priscianus non contemnend⁹ author, pro Accianis eos affert in libro de metris comicis: tum in Phœnissis ab Accio ita scriptum tradit.

Sol qui micantem candido curru, atq; equis
Flammam citatis feruido ardore explicas:
Quiq; natum aduerso augurio & inimico omine
Thebis radiatum lumen ostendis tuum.

Apuleius autem non modo ad ipsum solem se conuertit: sed ad cæteros errones (vt verbo vtar Nigidiano) Sol (inquit) & luna, necnon quinq; cæteræ vagātium potestates: Iouis benefica, Veneris voluptifica, pernix Mercurij, perniciosa Saturni, Martis ignita.

Egregie factum a rege Alfonso in legenda Liuij historia contra imperium medicorum: & de simultate inter eum, & Cosmam medicem.

Caput. IX.

Inus indignum fore putamus:neq; improbandum ab his qui paulo humaniores sunt:si & eorum exempla in literas referamus:quibus maiores nostri etiam viuentibus plurimum concesserunt. Solent enim quidam sic in omnib⁹ antiquitatem admirari:vt ingenium,resq; gestas iuniorum prorsus despiciant. Sed ætate quidem superiori extiterunt viri aliquot magno animo & egregia prudentia:cuiusmodi habiti sunt: Alfonsus rex Neapolitanus:Franciscus Sfortia:Othomannus Turcharum princeps:& Cosmas Medices.de quibus(siquando incidit)nōnulla a nobis relata sunt. Sed illud celebre Alfonsi regis de Liuiana historia visum est:qđ hoc loco legeretur:nam cum iter Cosmam Medicem maxime authoritatis virum & Alfonsum regem suborta simultas crederetur:misit muneri Alfonso Cosmas.T. Liuij commētarios: librum quidem(vt par est)q̄ ornatissimum:quoniam rex idem Liuianæ historiæ maxime fuit studiosus. Id autem cum medici regis(qui aderant)intelligerent:statim Alfonso impe rant:vt cautim agat cum Florentino ingenio:neq; vllo modo Liuium attingat:librum illum ab hoste missum:in eoq; venenum occultari posse:atq; inter legendum contrahi. Quibus auditis Alfonsus attentior factus est quasi assentiri monentibus videretur. Sed ecce interim Liuianum op⁹ in medium affertur:quod vbi rex cœpit aspicere:nolentibus medicis aperuit:legit:euoluit:simulq;(vt homo summi spiritus)ineptire(inquit)desinite:nam regis animus haud priuati cuiusq; regitur arbitrio. Nec enim de nihilo dicebat Homerus sub Iouis clypeo,ac patrocinio versari principes. Itaq; Ioannes Romanus pontifex in epistola ad Imperatorē Iustinianū:vetus illud ex historia sacra mutuatus est:Cor Regis in manu dei.

M. Ciceronis verba exposita de. L. Tubulo sacrilego,& Luciliani versus additi de eodem:tum q̄ acri carmine Romanos ciues Lucilius exagitarit.

Caput. X.

.Ciceronis verba sunt in. V. de finibus libro. Quis. P. Numitorē fregellanum proditorem(q̄q̄ rei publicæ nostrę profuit)non odit? Quis vrbis conseruatorem Codrum, Quis Erithei filias non maxime laudat? Cui Tubuli nomen odio non est? Quis Aristidem non mortuum diligit? In his autem verbis a plærisq;(vt video)ignoratur quisnam fuerit hic Tubulus:aut qua improbitate notatus:vt esse odio apud omnes debeat. Sciendum igitur. L. Tubulum fuisse in Luciniana ætate hominem multis facinoribus,ac flagitijs insignem:qui præter alia multa rapinator impius,atq; sacrilegus est appellat⁹:& a poeta Lucilio amarulento carmine proscissus. Quod & Cicero idem in libris de natura deorum insinuat:quo loco de Abderite Prothagora(qui αθεοσ dictus)eiusq; libris publice combustis,differit. Quid(inquit)de sacrilegis,quid de impijs periurisq; dicemus:Tubulus:si Lucius vnq̄,

Si Lupus,aut Carbo,aut Neptuni filius

(Vt Lucilius refert)putasset esse deos:tam periurus:aut impurus fuisset? Quin & alibi accusatum(inquit)eundem in causa peculatus:& q̄ in re iudicandi pecuniam dolo malo ceperit. Et in oratione pro. M. Scauro audacissimū hunc,atq; sceleratissimum vocauit:quocirca sic Pedianus Asconius. L. hic Tubulus prætorius fuit:ætate patrum Ciceronis. Is propter multa flagitia cum de exilio accersitus esset:ne in carcere necaretur,venenum bibit. Lucili⁹ vero Satyrarum author,non Tubulum modo,sed Mutium,Lupum,Carbonem, ac Lapatum multis versibus est acerrime insectatus. Ex quo illud,

Secut Lucilius vrbem.

Te Lupe,te Multi,& genuinum fregit in illis.

Quanta sæuitia fuerit Auidius Cassius:ac de supplicio illius ad necandos homines per fumum:tum de his etiam,qui fumos venderent,non inelegans obseruatio.

Caput. XI.

Nter cætera exempla sæuitiæ atq; crudelitatis Auidij Cassij nomen atq; ingenium relatum est:quando & hunc ipsum nonnulli cruoris cupidum:& alterum Catilinam vocarūt. Sed hoc vnum supplicij genus ab eo excogitatum,libitum mihi est adnotare:ne tanta sæuientis animi feritas atq; attrocitas non consyde

retur:Is igitur Auidius trabem seu stipitem longitudine.lxxx. vel.c.pedum e materia curabat deligi:tum a summo vsq; ad infimas partis noxios alligabat:eosq; in altum erectos incendi. atq; cōcremari volebat:sic vt multos incendio, alios fumi cruciatu necaret:quod a Vulcatio scriptum est ad Augu. Diocletianum. Alexander autem Seuerus fumo eos necari imperabat:Qui fuccum facerent:& in amicorum causis, atq; officijs fumum venderent. Itaq; Turinum familiaritate sibi coniūctum, & q̄ improbius Imperatorem venderet:in foro transitorio ad stipitem alligatum fumi cruciatu extinxit:addito per præconem elogio: fumo pereat qui fumum vendidit. Hi enim homines fumum vendere dicuntur:qui in officijs aulicis ementientes, Imperatoris authoritate abutuntur:eiusq; famam et dignitatem infami ambitu dehonestant:quales apud Antonium Heliogabalum nobiles in hoc genere habiti sunt Cordus, & Herodes:qui eum ex stulto stultiorem faciebant.

Relatum ex lege Menia de comprimendis morientium oculis:& q̄ minime filijs liceret parentum oculos occludere. Caput.XII.

DE lege Menia scriptum sic est apud veteres fuisse cautum:ne filij parētibus oculos in obitu sigillarent:quoniam pietatem ostendi, atq; probari existimarent, verba legis hęc sunt:vt est author Terentius Varro. Ne filij parentibus luci claro oculos sigillanto. Quod ipsum & Marcellus Nonius obseruauit. C. autem Plynius refert sacrum fuisse magno ritu quiritium:vt morientibus oculos operirent in rogo autem patefacerent:quo magis indicari posset:neq; ab homine supremū eos spectari fas esse:& cęlo non ostendi nefas. Hinc frequens locus apud poetas ad pathon maxime permouendum:de operiendis comprimēdisq; morientium oculis:quo nomine infelices inquit Plutarchus eos vulgo solemus vocitare:quorum oculos propter absentiam non potuerint parentes obtegere.

Verbum quod est subulo Hetruscum esse:ac pro tibicine accipi:& Macrobij verba de subulonibus ascripta. Caput.XIII.

SEruatum est alibi a nobis:fuisse apud veteres qui fabulas Hetrusco sermone componerent:ac in ipsa quoq; vrbe studium fuisse Romanis ciuibus:vt Hetruscam eruditiōem perdiscerēt:quocirca voces compluris adhuc afferuntur a grammaticis:quę suam originē in Hetruria habuerūt:quod a Terentio Varrone, & Fabio Quitiliano scriptum est. Inter alia vero quę tradūtur vocabula:subulonem inquit Festus Pompeius tuscam esse dictionem:qua significatur tibicen:quod ipsum:&. Q. Ennius poeta hoc versu posuit.
Subulo quondam marinas propter astabat aquas.
Vt. M. Varro notauit in libro de verbis poeticis:huius (inquit) verbi radices haud quidem in Latio:verum in Hetruria petendæ sunt. Sed illud in primis seruandum est:hāc vocem et in cœnis Macrobianis haberi quo loco de iocis ac dicterijs differit:quę in cœnis atq; cōpotationibus ad vrbanitatem & gratiam merito exiguntur. Neq; illa (inquit) proferenda sunt:quæ Planipedes, aut subulones solent. quem locum facilius quidam cōtaminant q̄ exponunt. De subulis notum est omnibus acceptas esse pro mucronatis spiculis:quorum sit vsus in lanificijs ad pectenda vellera. Hinc illud ab Anneo Seneca dicitur:indignum esse pro dijs hominibusq; in aciem suscepta subulla armatum descendere. Plynius in ceruorum cornibus subulas nuncupat:quæ a Græcis παττάλιαι appellantur.

De animantibus quę in igne viuant:ac ibidem de Cameleontis facie, ingenio, & coloribus. Caput.XIIII.

INter alia animantia, de quibus scribitur a veteribus relatum de his est: quorum vita ex ipso tantum igne constet. Ob eam causam Pyraules bestiæ, vel Pyrausta vocantur a Græcis:q̄ in flagrātibus fornacibus medio igne peruolitant. Quadrupes sunt:ac pennulis instructæ: magnitudine maioris muscæ:vt ab Aristotele, &. C. Plynio notatum est. L. Apuleius flammida appellat latino verbo:quæ totum æuum in igne (vt inquit) cōsumunt. vbi a flammis longiore paulo volatu absunt protinus emoriun-

tur. De Cameleonte vero vulgatum est: eum animal ex elemento aeris duntaxat constare. Sed hac in re libet verba. C. Plynij subijcere: qui in his proseqndis atq; explicandis summa diligentia, incredibiliq; doctrina prestiterit. Cameleontis figura (inquit) magnitudine Crocodili est: nisi crura essent recta & excelsiora: latera ventri iunguntur: vt piscibus: & spina simili modo: prominet ei rostrum, vt in paruo animanti. haud absimile suillo: sit cauda illi prælonga in tenuitatem desinens: & implicans se viperinis orbibus: vngues adunci: motus tardior vt testudini: corp⁹ asperum, vt Crocodilo: oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrandes, & corpori concolores: nunq̄ eos operit: nec pupillam mouet: sed toti⁹ oculi versatione circumaspicit: ipse celsus hianti semper ore: solus animalium omnium nec cibo, nec potu, neq; alio quidem q̄ aeris alimēto nutritur: circa caprificos ferus: innoxius alioqui. De colore eius mirificum illud notatur: eum namq; subide mutat: & oculis, & cauda, et toto corpore: ac semper illum reddit: quemcumq; ꝓxime attigerit: prçter rubrum tamē et candidum: vt authores conueniunt: ob idq; animantiū timidissimum existimatur. Hinc vetus prouerbium traditur de his hominibus qui ad omnia commode atq; aptissime se habent: quod in Athenienſem Alcybiadem relatum est. Visitur hoc animal prçcipue i India: et hibernis mensibus latere solet vt lacerta. De viribus & potestate eius complura atq; admirāda referuntur ab authoribus maximeq; a Democrito: qui librum de potestate Cameleontis conscripsit. Neq; autem ignoramus accusari a criticis. C. Plynium: q; in descrībēdis Cameleontis viribus Democriti authoritate abutatur: in quo equidem minime sum iudicium nostrum interpositurus: præsertim cum idem Plynius fidem suam ad authores vetustissimos reuocet: in inuestigandis atq; aperiendis naturæ arcanis.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER NONVSDECIMVS.

De remedio expergiscendi a somno: & quomodo inter se differant auctores de Alexandro Macedone, & Aristotele philosopho enarrantes.

Caput. I.

Ignum sane exemplum græcis ingenijs celebratur i veterum monumētis: quo seipsum facile quis possit vrgēte somno eximere. Relatum ēm de Alexandro quidem Macedone: q; is vt in gerēdo imperio occupatior, remedium hoc contra somnum excogitauerat: primo vas æneum prope lectum astituēs, seipsum ita ad quietem componebat: vti pilam çneam seu argenteam manu compressam retineret: brachiumq; super vas prolatum haberet: quo ipsa pila (sicubi somno concederet) e manu delapsa in subiectum æneum procideret: simulq; illo sonitu excitus exurgeret. Vnde hæc Alexandri potius dormitatio, q̄ somnus videri poterat. Hanc rem & Ammianus Marcellinus homo græcus in Romana historia retulit: quo loco similem facit Alexandro Bizantium Iulianum: q; is i tres maxime partes noctem diuiserat: sic vt quieti, & reipublicæ & musis iustum pensum rependeret. Sed est tamen in quo authores dissentiant: alij enim Aristoteli philosopho id ascribunt: vt Laertius Diogenes: qui ab eo factum asserit: quo posset experrectius in omnibus fere disciplinis aduigilare. Nos eiusmodi authorum differētiam iudicaturis liberam relinquimus.

De instrumentis militiarium machinarum, & earum vocabulis, ac de Tellenone & de machina Demetrij ducis quæ poliorces dicebatur.

Caput. II.

Vsum mihi est in otio agenti tormentorū voces, & apta bellis instrumenta percēsere: q̄ græci vocāt poliorcitica: ne nihil agēdo male agere discamus. Sunt igitur hæc (q̄ prout memoria suppeditauerit, minime duximus supprimenda) Testudines, Arietes, Fundibalę, Asseres, Ballistę, Arcuballistę, Carroballistę, Harpagones, Exostrę, Falces, Musculi, Trifaces, quæ ex ballistis emittunt: Fustibuli, Cataphractæ, Plūbatę: quas vocāt Martiobarbulos, Onagri, Heliopolis, Plutei, Sābucę, Prçla, Scorpio

nes,quos Manuballistas appellant:Ambulatoriæ Turres,Tribuli,Sarissę,Poliorches,Vineę,Tellenones,Phalę.ex quibus intorqntur Phalaricæ.Nominanť etiã Tragulę Bipennes:& Crates metallę.Est autem Tellenon machinę genus:cum vna trabes pręalta humo defigitur:& summo vertice alia transuersa:eademq; longior annectitur:eo videlicet libramento:vt si vnum caput deprimatur:alterum statim subrigatur.In vno autem capite machina cum tabulatis cratibus contexitur:in qua armati aliquot collocãtur:tuncq; altero capite funibus depresso:eleuati milites in muro facile superponunť.De hac machina & Plautus poeta mentionem fecit in fabula Astraba:cum lepide inquit.

Quasi Tellenon,aut pilum græcum reciproces plana via.

De Poliorche.quoniam & hoc minus frequens,ad hunc propemodum Plutarchus.Erat hęc machina a Demetrio principe his rationibus & habitu constructa:primo quadratã sedem habebat:cuius singula quidem latera ęqualia in latitudinem.xl.cubitorum protendebantur:a postrema vero basi vsq; ac verticem sic gradatim videbãť extenuari vt sedes infima multo latior suprema parte foret:ac mirifica quædam & egregia videbatur figura ex quacunq; parte resultare.Intus prætereà latebrę erãt,& cauernę complures ad excipiendos milites accommodatę:qua vero hostes ipsos spectabat:patefactam frontẽ habebat:& vndiq; fenestellas obiectas:quibus citra vllum discrimen facile poterant milites tela in hostes iacere:& quod supra omnia maxime mirũ videbatur:tãta quidem facilitate in quamlibet partem mouebatur:vt etsi strepitum maximum ederet:minime tamẽ obseruari aut conspici poterat,in vtram partem inclinaret.Hac vero machina Demetrius ille Antigoni filius(qui Poliorchites est appellatus)ita cupide ac strenue vtebatur:vt ex vrbium ruinis nomen illi inditum sit.Plura autem huius generis bellica instrumenta repeniunť apud grecos i Athenei & Philonis cõmẽtarijs.Apud Romanos vero authores nõ Flaui⁹ mõ Vegetius de his:sed Ammianus Marcellinus:& Pollio victruui⁹ ad Octauiũ Augustũ scripserũt.

Ennij poetæ distichon de.P.scipione allatum,& Annei Senecæ verba in epistolis emendata,atq; recognita.

Caput.III.

Nihil inuenio in literis Romanis magis deprauatum:aut corruptum:q̃ ea omnia:in quibus veterum poetarum carmẽ allatum sit:vt Accij,Neuij,Lucilij,& eiusmodi aliorum.Mirum enim q̃ peruersę voces:q̃ pręfracti numeri:& intorta lectio exstat:vt magnopere laborandum sit:vel sensum aliquem posse aucupari. Quod ego nuper expertus sum in Annei Senecæ epistolis:in quib⁹ siquando citantur veterum carmina:nullam prope imaginem veræ lectionis,aut effigiem dignoscas.Libro autem,vt vulgo nũc creditur,vndeuigesimo,carmen hoc Ennianum affertur:de Publio Scipione:quod ille idem de se,vt animo fuit maximo,sic refert.

Si fas cædendo celestia scandere cuiq̃:

Mi soli cœli maxima porta patet.

At in epistola Annei q̃ corruptum hoc est,q̃ violatum,q̃ peruersum:vt nec verba ipsa satis cohæreant:neq; sensus in aliquo appareat:quam rem satis habui pro tempore bonis ingenijs indicare:q; si quis Ennianos versus,pinde vt apposui,ex integro apud authorem desyderet:Cœlium is Firmianum legat:in libro ad Impe. Constantinum primo de diuinis institutionibus:quo loco & hoc ipsum carmen de Scipione magnis conuitijs incessitur.quãdo et.M.Cicero in libris de repub.posuerit:sicuti a Firmiano demõstratur.Vnde illud etiam Vergilianum.Quem super ingens porta tonat cœli.

Cassij Seueri dictum perelegans in Labienum historicum:ac de improba eiusdem Labieni dicacitate.

Caput.IIII.

Dictum hercle lepidum & perinde elegans fertur Cassij Seueri,in Labienũ historię authorem:cui⁹ forte libri cũ fuissent exusti:belle secũ agi Cassi⁹ putauit siquid i hoiem(cui credebať admodũ iuius)scommatice iocareť:itaq; dũ illius (vt dixi)commentarij ex Sen. Conf. essent concremandi:Me inquit Cassius viuum vri oportet:qui illos didici:festiue nimis atq; mordaciter.Hui⁹ aũt rei

meminit Anneus Seneca i epistola ad Nouatum. Nam cum Labienus idem Pompeii partibus studeret: ac historiam rerum eius gestarum scripsisset: Senat. Cons. actum: vt eius cōmentarij cremarentur. Fuit autem in Labeiano libertas tanta: vt libertatis nomen excederet: & quoniam passim ordines, honoresq; omnes laniabat: Rabienus vulgo vocatus ē: quod in oratoribus nostris copiosius explicauimus.

Quid sit repandirostrū, & incuruicei uicū pecus ex Pacuuiano apd. M. Varronē: & emēdata ibidē verba & exposita cōtra imperitorum sententiam. Caput. V.

Omplura quidem vocabula reperiuntur: quę poetæ veteres non minore studio innouandi, q̄ consilio delectandi adinuenerunt: existimātes fore (quod ait Cicero) vt Romanus sermo fieret in dies aptior atq; locupletior: q; si in quibusdam compositio ipsa paulo durior, atq; improbior videri potest: apd Comicos præsertim authores: Plæraq; tamen longo vsu atq; consuetudine mitiora efficiuntur: eoq; gratiora forent si minus deprauata, & corrupta haberentur: Cuiusmodi hæc sunt repandirostrum pecus: & incuruiceruicum: & arietes etiam reciproci cornes: de quibus breuiter nunc agemus. Nam delphinos quidam repandirostrum animal et incuruiceruicum vocarunt sumpto ex habitu animantis vocabulo: q; rostrum habeat repandum: & ceruicem quasi incuruam. Quod & M. Varro ad Ciceronem, & Fabius Quintilianus in Pacuuianis fabulis obseruarunt. Sic enim Varro. Secundus gradus: a quo Grāmatica descendit antiqua: quæ ostendit quemadmodum quodq; poeta verbum confinxerit: quod etiam declinarit. Hinc Pacuuius rudentisibilus: hinc incuruiceruicum pecus: hinc chlamyde clypeat brachium. quæ verba in gratiam studiosorum apponere volui: quoniam in vulgatis fere exemplaribus præfracta, et sorde inuersa sunt. Q; autem incuruiceruicum pecus in Pacuuiana fabula dictum sit: demonstrat hoc ipsum & Fabius ad Marcellum Victorium: referens Pacuuianum hunc versiculum.

Nerei repandirostrum: incuruiceruicum pecus.

Sed & Lucilius quoq; (qui apud nostros stili nasum primus condidit) repandirostros appellat delphinos in satyris.

Lasciuire pecus iussit: rostriq; repandum.

Quod in commentarijs Nonianis inuenitur. Arietes vero primus Laberius (vt existimo) reciprocicornes appellauit: & haberent reciproca et obtorta cornua: id et commentaria quorundam veterum probāt: & Septimius Florens in libro quem de Pallio inscripsit Arietem inquit non v: Laberius reciprocicornem & lanicutem appellauit: sed trabitextum.

De imagine Nemesis: eiusq; potestate & nominibus: & epigramma Ausonij expositum. Caput. VI.

Væ dea sit Nemesis & quo maxime honore habeatur, exponunt fere complures: tam apud gręcos q̄ apud latinos: sed libuit adnotare hoc loco epigramma illud Ausonij Galli: quod ex gręco poeta ingeniosus (sicuti plæraq; alia) in latinum conuertit. carmen id est.

Me lapidem quondam Persæ aduexere trophæum
Vt fierem bello: nunc ego sum Nemesis.
Ac sicut Græcis victoribus asto trophæum:
Punio sic Persas vaniloquos Nemesis.

Quod apud Græcos tamen nescio quo pacto pressius multo, atq; limatius habetur.

καὶ μέλλον πέρσαι λᾶεν ἐς τρόπαιον
στήσεσθαι, εἰμὶ δὲ νῦν νέμεσις
ἀμφοτέρως δ᾽ ἕστηκα καὶ ἕλλησι τρόπαιον
νίκας καὶ πέρσαις τοῦ πολέμου νέμεσις.

Historiam vero ex qua vtrunq; declaretur epigrāma Pausanias ponit: ad hanc prope modum sententiā. A Marathone inquit stadijs supra. lx. Rhamnus abest vicina mari qua Oropus itur: paulo autem supra mare templum Nemeseos est: quę contumeliosis maxime hominibus ineuitabilis dea. Videtur autem Barbaros quoq; illos indignatio huius numinis

comprehendisse:qui in Marathonem descenderũt:nam cum Athenas ipsas despicerent: easq; impedimento sibi fore arbitrarentur:lapidem parium attulerunt:tanq̃ victoria iam forent potiti:quem lapidem Phidias opifex in ipsam Nemesis statuam formauit. Inest autem capiti eius deę corona:in qua cerui sunt:& victoriarum exiguæ visuntur imagunculæ: in dextra phialam retinet:in qua cælati sunt Aethiopes:propter ipsum fortasse Oceanum qui pater Nemesis traditur. Hæc Pausanias. qui tamen idem in hoc ipso libro haud Oceanum Nemesis parentem dicit:sed Iouem:sicuti Helenam matrem:nutricem Ledam. Neq; autem me latet aliter de Nemesi ac Rhamnusia Plynium Secundum scribere:sed ad cognitionem epigrammatis,non Plynij verba,sed adhibendus Pausanias fuit. Nam & Ammianus quidem Marcellinus de gestis Galli Imperatoris ad hunc modum. Hæc inquit,& huiusmodi aliquoties operatur Adrastia:quã duplici vocabulo Nemesim appellamus: ius quoddam sublime numinis efficacis humanarum mentium opinione:lunari circulo superpositum:veluti definiunt alij substantialis tutela:generali potentia partilibus præsidens fatis:quam Theologi veteres fingentes Iustitiæ filiam ex abdita quadam æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc vt regina causarum,& arbitra rerum:hac disceptatrice vrna sortium temperat accidentium vices alternas:voluntatumq; nostrarum exorsa interdum alio q̃ quo contendebant exitu terminans,multiplices actus permutando conuoluit:eademq; necessitatis insolubili retinaculo mortalitatis vinciens fastus tumētis: in casum & incrementorum & detrimentorum momenta versabilis:& nunc erectas mentium ceruices opprimit & eneruat:nunc bonos ab imo suscitans,ad bene viuendũ extollit. Pinnas autem ideo fabulosa vetustas aptauit:vt voluceri velocitate cũctis adesse existimetur: & prætendere gubernaculum dedit:eiq; rotam subdidit:vt regere vniuersitatem per elementa discurrens omnia non ignoretur. & hæc demum inquit mutabilis & inconstans,fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem:& Dionysium gentium quondam terrorem Corinthi litterario ludo prefecit:& Andriscum Adramitenum in Fullonia natum ad Pseudo philippi nomen euexit:ac legitimum Persei filium artem ferrariam ob victum quærendũ edocuit verum de hoc dictum a me alibi copiosius.

De prudenti responso Cęcilii Metelli ad amicum:qui eius animi cõsilium scire cupiebat:neq; esse cuiusq̃ ingenio facile confidendum in rebus grauioribus. Caput. VII.

Nemini vnq̃ dubium fuit:quin prudentiores illi homines atq; consultiores habiti sint:quorum consilia & in repub.seruanda,& in vita instruenda maxime præstiterint:qua in re obseruatum hoc est:cautissimum quẽq; haud temere animi consultationes,vel intimis etiam amicis committere:nihil enim dicebat Democrit⁹ maiorem arguere imprudentiam, atq; vecordiam:q̃ ea credere homini:quæ parum æquo animo patiaris disseminari. Itaq; responsum Metelli Cæcilii eiusmodi visum est: quod his quoq; commentariis legeretur. Nam hic ipse Metellus,qui deuicta Macedonia dictus est Macedonicus,cum summæ vir prudentiæ & cõsilii habeteretur: amico cuidam quod esset in re magni momenti acturus rogitanti,ad hunc modum cordate respondit. Tunicam inquit hanc meam exscinderem:si eam meum scire consilium existimarem. Quo dicto facile quiuis potest considerare:cuiusmodi sit viri prudentis officium cum sit homo ipse(vt inquit alicubi Cicero)acutum animal:sagax:variũ:& multiplex:vt nihil sit minus tutum,q̃ hominis fidei confidere:iuxta sententiam Pauli Tharsensis. Id ait de Metello Nepos Cornelius,& Val. Maximus in exemplis retulerit. Poeta vero Ennius eum precipue amicũ probat:qui verborum vir paucorum sit:& qui non minus loqui,q̃ omnino tacere calleat:qualis ab eo Seruilius Geminus doctissimis versibus commendatur.

Ceruos pro seruis & fugitiuis accipi apud veteres:ac Martialis poetę carmen expositum contra aliorum sententiam. Caput. VIII.

Martialis poetę versiculi sunt notissimi in hunc modum quos ascribam vt in libris antiquioribus inuenio.

Suppositam fama est quondam pro virgine Ceruam
At nunc pro ceruo mentula supposita est.

Ita enim veteres adhuc codices retinent: quæ lectio propria & genuina est: vt non puerũ sed ceruum suppositum legamus. Nam qui lepor obsecro in carmine: quę festiuitas in poeta vrbanissimo fuerit: si (vt quidam legunt) pro virgine ceruam fuisse suppositam nunc pro puero supponatur mentula. Hoc autem loco ceruum Martialis & eleganter & antiquorũ more pro fugitiuo accipit: siquidem & supra.

Huic comes hærebat domini fugitiuus Achillas

Insignis forma, nequitiaq; puer.

Ceruos vero apud antiquos vocari consueuisse a celeritate fugitiuos docet etiã Sex. Põpeius. cuius verba ex libro de verborum significationibus. xix. subieci: etsi in peruulgatis istis codicibus neutiq̃ comperias. Seruorum inquit dies festus vulgo existimatur Idus Augu. q eo die Seruius Tullius natus: idemq; Dianæ ædem in auentino dedicauerit: cuius tutelæ sunt cerui: a quorum celeritate fugitiuos vocant ceruos. Quibus intellectis aperte sensus elicitur. Neq; illud alienum videri debet: quod in Terentiana fabula scriptum est ab Aelio Donato: quo enim loco Terentius quadrupedem inquit cõstringito: quadrupes inquit Donatus ligaturæ genus in cruribus: aut item quadrupedem posuit pro seruo & fugitiuo. vnde illud Vergilianum.

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

Quocirca apud comicos etiam authores ceruum pro fugitiuo dici solitum apparet: sicuti & lupę item pro meretricibus passim accipiuntur: & canes pro amatoribus: vt qui lepores magno studio consectentur: quæ ab eodem Donato afferuntur. hinc illud vulgatum.

Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.

Et illud etiam Terentianum ex Liuio Andronico (si Iulio Capitolino credimus) pro militari dicto. Tute lepus es: & pulpamentum quæris.

M. Ciceronis verba emendata atq; exposita in libro de optimo dicẽdi genere Luciliani versibus de Esernino oratore: ac de eo nonnihil. Caput. IX.

M. Ciceronis liber est cui titulum fecit de optimo genere oratorũ. Quo aũt loco de Eschine oratore Attico, & Esernino Romano habet mentio: verba quędã corrupta alicubi sunt: & obscure inuoluta: qd vt facilius extimari, atq; iudicari possit ascripsimus: veluti etiamnum legũtur in omnibus fere exemplaribus. A me inquit quo maximis minima conferam: gladiatorum par nobilissimum inducitur Eschines: tanq̃ Eserninus (vt ait Lucilius) nõ spurcus homo sed acer & doctus: quo modo a Pacidiano hoc cõponit optimus longe post homines natos. hactenus Cicero: in quis tñ verbis nullus prope sensus elicitur: nulla carminis Luciliani effigies apparet. Nos aũt (qui bonis mentibus elaboramus) non indignũ prorsus operæpretiũ fore arbitramur: si & Ciceronis verba exponamus: & ipsum Lucilii carmẽ restituamus. Elegãter enĩ & erudite. M. Cicero iter nobilissimos gladiatores, hoc est iter eos, qui in foro veluti acie & arena certãtes dimicẽt Eschinẽ cõnumerauit: collata cũ Esernino similitudine ex Luciliana satyra: facile autẽ Ciceronis verba intellexeris: si Lucilii versus ascribamus: sicuti adhuc integri seruãtur in cõmentariis Nonianis ad filiũ Eserninus fuit flacco ore: æque q; cannis.

Spurcus homo: vita fuit illa dignus: locoq;

Cum doctus tum acer componier optimus multo

Post homines natos: gladiator qui fuit vnus.

Ex his plane constat: quo pacto Ciceronis locus & interpretandus sit: & emendandus. Q̃ q̃ hoc idem de Esernino in epistolis ad Pomponium Atticum, & in Tusculanis etiam relatum est. Neq; illud præterea ignorandum: q idem. P. Lentulus Eserninus vocatus est: & promptus in dicendo. Cuius pater Marcellus Eserninus in oratorum quoq; numero a M. Tullio intromissus: sed filius (de quo supra) longe doctior, acrior, & exercitatior habitus ẽ. Quam rem & in nostris oratoribus perdiligenter explicauimus. Apud Senecam vero Anneum, & alter Eserninus Marcellus in declamationibus celebratur qui nepos Asinii Pollionis fuit: a quo sic instructus atq; doctus traditur: vt eius eloquentiæ futurus hęres crederetur. Sed hæc alibi diximus copiosius.

Locus elegans Heliogabali Impe. de suis conuiuis in discumbendo: ac de sigmate eti am mensa. & quid ea voce apud Martialem poetam significetur.

Caput.X.

Epide factum traditur a Vario Antonino Aug. qui Heliogabalus est appellatus in amicorum cōuiuiis. Nam cum his cœnam forte exhiberet: quibusdam simul discumbentibus: non accubitus quidem pro consuetudine: sed reflatiles folles substerni curabat: idq; ipsum mirifica arte & ingenio: sic vt conuiuæ reflatis paulatim follibus, infra cæteros sub ipsis mensis ridicule subsideret: quin & idem Impera. (vt a Lampridio traditum est) primus adinuenit sigma humi consternere: sine lectulis: vt a pedibus vtres ad reflandum spiritum soluerent. Quod autem sigma hoc loco Lampridius dixerit: in ea voce accipiendum est: mensæ genus: quæ lunæ similitudinē haberet: formamq; præferret σ literæ græcæ: quod & Val. Martialis insinuat.

Accipe lunatam scriptum testudine sigma. & alibi

Septem sigma capit. Tametsi dictio hæc a nostris grammaticis fere deprauari consueuit, Sed enim Lampridius id totum apertissime explicat. Habuit hanc inquit cōsuetudinem vt octo caluos rogaret ad cœnam, Item octo luscos, Item octo pedagrosos, Octo surdos, octo nigros, octo longos, octo pingues: cum capi nō possent vno eodemq; sigmate: vt ea ratione maior subinde risus spectatoribus moueretur.

De cymbio vase, & Carchesio, & quo pacto Macrobius fœde errauerit: cum de his differit in Saturnalium commentariis. Caput.XI.

Otandum Macrobii Aureliū erratum: & quidem fœdū de vasculo: quod sit Cymbium. Afferit enim in Romana quidem eruditione primum de hoc factā esse mētionem a poeta Vergilio: cum alii ante illum de eo meminerint. Vulgatum autē compluris apud græcos de eo disseruisse: nam præter Philemonem comœdiarū authorem, & Anaxandridem, Eratosthenes quoq;, & Demosthenes de cymbio egerunt: quod apud eundem Macrobium Eusthatius affirmat: sed eius verba subiicienda sunt quo facilius cognosci veritas: ac iudicari syncærius possit. de Carchesiis inquit & cymbiis apud latinos haud scio: an vnq̄ mentionem reperias. ac paulo mox. nec cymbia inquit in latino sermone reperies: nam sic vnus apud nos. P. Vergilius.

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

Q; autem incognitum id latinis ingeniis dicat: neq; ab aliquo prorsꝰ vsurpatum ante Maronem: perfalsum esse apertissimis rationibus conuincitur: quandoquidem Varro ipse Terentius (qui ante Vergilium scripsit) cymbium vas nominauit: in eo maxime commētario: quem de vita patrum inscripsit. Erant inquit vasa vinaria: sicuti cymbia: aquilinæ, pateræ, gutti, sextarij. hęc hactenus Varro: quę Nonius etiam Marcellus in libris ad filiū agnoscit: quo loco de vasculis agit. De figura autem cymbii non est agendum nunc pluribus. Constat enim ab effigie cymbę denominatum: nam cymbium (vt idem ait Macrobius) per cōminutionem a cymba deducitur. Quin & alia tradūtur poculorum genera quæ ab ipsis nauigiis formam & nomen acceperunt: sicuti Carchesium neq; mirari quisq̄ debet Macrobium hac in re excidisse: cum in Carchesio etiam pari ferme errore deliquerit. quādo & hoc ipsum verbum a Liuio quidem Andronico positum est qui latinorum poetarum vetustissimus merito habetur: sic enim Liuius de Carchesio.

Florem anclabant liberi ex Carchesijs.

Quod & Pompeius Festus obseruauit: cuius doctrinam atq; eruditionem idem Macrobius magnopere commendat.

Quibus causis Romanus populus atros dies ac luctuosos haberet: ac de minuendo luctu, & publico, & priuatim. C.XII.

N collectaneis Sex. Pompeii (quæ contraxit ex Verrii Flacci commentariis) rationes afferuntur: de minuēdo luctu tā publice, q̄ priuatim: qm̄ pro rerū fortuna atq; calamitate, luctus in ciuitate habebatur: veluti cum Vestalis ob noxam iussu pontificum confoderetur: cum cœlesti igne capitolium tangeretur aut cū cla-

des aliqua insignis foret denuntiata. Tolli autem luctum in populo his maxime tribus causis relatum est: in dedicatione ędis: in condendo lustro: quod ad censorum officia pertinebat: tertio cum votum publice susceptum rite solueretur. Et hęc quidem contra publicum mœrorem constituta sunt. Priuatim vero complura in vnum cõgruebant: quæ omnem familiis luctum abolerent: hoc est cum liberi nascerentur: cum nouis honoribus familiam honestarent. Item cum pater, aut filius, aut vir, aut frater ab hoste captus domum rediret: cũ puella desponsaretur: cum propiore cognatione aliquis nasceretur, q̃ ille cuius nomine luctus fuisset. Poeta autem Ouidius per decem menses tradidit post vxoris obitum superesse in coniugibus luctum: quod ex legibus Numæ assumptum est: vt copiose exponitur a Plutarcho. Putaui hæc adnotãda: vt intelligatur facilius quæ potissimum rationes forent: quibus Romanus populus ad Luctum, aut ad lætitiam adduceretur: qñ & in veterum annalibus frequens mentio fit dę luctu publice comminuendo.

De Necepso rege & philosopho, eiusq; magice, & Paulini poetæ versus expositi ex Firmico Materno & aliis.

Caput. XIII.

Armen est in poemate Ausonii Galli: quod a Paulino conditum scribit: cum Tranquilli historiam de regibus in epitomen referret.
Quisq; magos docuit mysteria vana Necepsi:
Et qui regnauit sine nomine mox Sesoostris.
Quis autem accipiendus sit hoc loco Necepsus: aut quid etiam scripserit dubitari video a doctioribus. Qua in re legẽdi sunt veterum annales: in quibus reperiemus regem fuisse Aegyptiorum Necepsum: qui annos plures imperauit: quod & Manethus author antiquissimus, & Eusebius tradunt: quin & a Iulio Firmico plurimum celebratur: nõ pro viro tãtum in astrorum cognitione peritissimo, sed etiam pro rege iustissimo: quo etiã loco de apotelesmatibus & decanis differit: plura de Necepso adiicit. Sunt decani inquit magni numinis & potestatis: q̃ omnia prospera per ipsos, & omnia infortunia decernunt: sic & Necepsus imperator iustissimus Aegypti: & astrologus valde bonus: per ipsos decanos omnia vitia, valitudinesq; collegit: ostendens quam valitudinem quis decanus afferret: & quia natura aliam naturam: & quia deum frequenter alius deus vincit: ex contrariis naturis, & contrariis potestatibus omnium ęgritudinum medelas diuinę rationis magisteriis inuenit. Idem alibi eundem Necepsum, ac Petosyrim diuinos viros, ac sanctissimę religionis antistites appellat: quod & C. Plynius sensit: qui in tradenda ratione humanę ætatis Petosyrim ac Necepsum authores nominat: quorum sententia trimoria ipsa in vita hominum redderentur. Q autem vana mysteria Necepsi dixerit ad eius magicen (vt puto) respexit: qua reges fere Aegyptii præstiterunt: quæq; a C. Plynio non semel inepta vanitas: merumq; præstigium appellatur. Hæc vna inquit omniũ artium fraudulentissima: quę in toto terrarum orbe plurimum semel valuit. Sed a Tibe. Imperatore vana falsaq; cõperta est. Ea enim (vt inquit Plynius) quæ a spheris, ex aere & stellis, & lucernis, peluibus, securibusq; & multis aliis modis diuina promittunt: & vmbrarum pręterea inferorumq; colloquia: falsa omnia, & improbe recepta sunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS.

De Sibyllarũ diuinatione: quæ in Branchis ac Delphis vaticinia redderẽt: ac ibidẽ non nihil de prophetis relatum ex doctrina Platonicorum.

Caput. I.

Aelius Firmianus, Hieronymus, & alii veteres permulta de Sibyllis, earumq; diuinatione scripserunt: quod etsi alias diligenter obseruaui: libitum tamen est ea hoc loco repetere: quæ in Academicorum cõmẽtariis legimus: quo pacto, quibusq; rationib[us], & in Delphis, atq; in Brãchis eiusmodi vates deum se concipere crederent: nam prophetę ipsi, & vates (vt erudite a Platone, & Iamblico scribitur) per deos quidem, aut dæmones vaticinandi spiritum capiunt: quo rerum causas cernunt:

et futura etiam preuident. Nihil eñ sine diis perficitur:quorum tanta est potestas & bonitas in subiectis:vt dum in seipsis permanẽt:ad alia tamen subdita pro rerum genio & similitudine calor ille & potestas accedit:veluti & Solis radiis accidit:sicubi in alia corpora atq; elementa influunt. Neq; autẽ possunt homines suopte ingenio quicq̃ de diis cognosse: nisi vis quędam ab illis,& quasi ignis incidat:quo inspirante humana simul & diuina censeantur.quod a Porphirio & vniuersa Academia copiose asseritur.Opera enim diuina quæ penitus absoluta sunt,dij quidem preficiunt:media angeli:tertia demones. Verũ sic de Fatidicis Chalcideñ. Iamblic⁹ ad Porphirium:Sibylla inquit in Delphis duplici ratione deũ suscipere solita est:aut enim pertenuẽ spiritum & ignem qui alicubi ex ore quodã antri ꝓrumpebat:aut ipsa etiam in adyto sedens super ęneam sellam,quæ tripes,vel quadrupes foret,numiniq; dicata,& vtrobiq; diuino illo spiritu acta vaticinia fundebat:itaq; tum plurimus ignis ex antro euolans vati vndiq; circunfunditur:eamq; suo numine repletam agitat:aut idem sacratę sedi adhęret:per quam deo afflata protin⁹ ad vaticinia erumpit. Sed & Vates Fatidica in Branchis quę in axe cõsidit,aut virgam manu gestat a numine aliquo sibi concessam:aut pedes interdũ limbũq; vndis proluit:vel ignis vaporem ex vndis haurit:simulq; his rationibus diuino splendore cõpletur:deoq; plena(vt dicunt)rerum pãdit oracula.Quin & ꝓphetę ipsi ac cęteri vates(vt inquit Iamblicus)cũ dei numine afflanẽ nihil timent:nihil verẽtur.Nam & per inuia incedũt perq; ignem intacti ferũtur:& flumina transeunt.Quod etiam fieri scribit a sacerdotibus in Cathaballis.Quibus manifesto apparet vates ipsos omnem prorsus humanitatẽ exuere:cum diuinum ignem & spiritum hauriunt.quo agitati magis extimulantur:vt a poeta Vergilio prudenter traditum est de cumana Deiphœbe.Scripsimus alias de Sibyllarum numero & ętate:ex Varrone,Augustino,Firmiano,Capella,& aliis:cũ Var.Terentius a quibusdam temere in hoc accusetur.

Mos veterum relatus in comitiis dirimendis,Ioue tonante,fulgurante,& q̃ Flaminica etiam feriata tunc esset. Caput.II.

INter alias veterum obseruationes de comitiis dirimendis illud etiam in augurum disciplina diligenti cura prouisum est:ne quid ageretur cum populo sicubi fulgura aut tonitrua extitissent:q̃ illa omnia diis superis improbari videtur: quæ Senatus.P.Q.R.decerneret.Itaq; in iure veterum pontificũ sic lege cautum est.Ioue tonante,fulgurante,ne comitia sunto.

Quod ob eam quoq; rationem referendũ est:quoniam apud veteres poetas isinuari hoc ipsum alicubi videmus:sicuti Plautinum illud nunc subit in statuendo iudicio.

Vt primum tonuit:citatrix ruffula:sublurida:
Iacent rationes:silet iudicium:quid dicam nescio.
Et illud notum. Tonat augure surdo.

Haud eñ fas putabatur,eo temporis cum populo agi.Quæ res quũ locis multis apud.M.Tullium,tum in orationibus contra Antonium notatur.Vnde vitiosi magistratus atq; dignitates dicebantur,siquando Ioue tonante ac fulgurante crearentur.Sed hoc idem Appianus Alexandrinus explicat(vt alia permulta omittamus)qui in celebri illa seditione inter Apuleium tribunum,& Cæcilium Metellum,tam ingenti voce Romanos ipsos refert in comitiis proclamasse:vt tonasse de cęlo videretur:quo tempore nihil quidem,iquit,ex lege cum populo agi conceditur.Illud autẽ sciendum,q̃ ipsa quoq; flaminica(quoties tonitrua audisset)feriata erat:neq; agere quicq̃ fas erat,quousq; deos rite placasset:vt a Vectio Prætextato refertur ex pontificum commentariis apud Macrobium.

Q̃ in Tyberis vndatione draco maximus per vrbem visus sit,Maurico imperante: ac de alio item Augusti Cæsaris dracone:quem pro comitio ostẽtauit:et alia ibidem consimilia ex historijs veterum allata.

Caput.III.

SCriptum est in Romanis annalibus,ac sæpius notatũ:quo tempore dracones,vel qua magnitudine in vrbem Romam delati sint:nam inudante maxime Tyberis fluuio visi per vrbem tradũtur.quod ipsum temporibus nostris contigit. Sed illud ꝓpe incredendum quibusdam videri solet:quod imperante quidẽ

Maurico Augusto Romæ accidit:qua videlicet tempestate exundationes aliquot maximæ extiterunt:& Athesis,ac Tyberis fluminum:quando ob ingentem vim vndarum Veronæ vrbis mœnia dicũtur alicubi disiecta ac diruta. Tyberis aũt fluuius in tantã excreuisse magnitudinẽ traditur:vt eiusdem alluuiones supra muros vrbis influerent,ac regiones late occuparent:quo factum est:vt quum multa serpentũ genera per alueũ Tyberis,æstuãte fluuio,essent deuecta:inter hæc draco mira quadam & insigni magnitudine per vrbem transiens,vsq; ad ipsum mare descendit:quod & mox horribili prodigio pestis maxima secuta est. Iam vero & Octauius Augu. draconem siue anguem quinquaginta cubitorũ Romæ habuit:eumq; pro comitio Romano populo ostentare consueuit:sicuti etiam rhinocerotem apud septa:& tygrim in scena:siquidem Augustus idem eiusmodi ludis ac spectaculis magnopere tenebatur. Mittimus nunc historiã de illo nobili dracone,quem Attilius Regulus in Aphrica ad Bragadam fluuium,castris ibidem positis,ac machinis admotis tãdem interfecit Cuius etiam corium.cxx.pedum lõgitudine fuisse traditur:quumq; illud in vrbem mitteretur,diu a Romanis non sine miraculo spectatum est.sicuti & Tubero in historia,& Gellius,aliiq; ex Grecis permulti scripserunt.

De symbolis Aegyptiæ theologiæ:ac de lotho arbore,super qua deus locaretur:aliaq; obiter non iniucunda de lotho capillata.

Caput.IIII.

Nter alia symbola,siue notas Aegyptiæ theologiæ,lothon,persicum,& eiusmodi alias arbores inuenio celebrari:quib⁹ doctrina occultior atq; intellect⁹ signaretur:vt multi ex veteribus testantur. Nam & limum cũ nominabãt,symbolicos mundi molem,seu corpus intelligere soliti sunt:quo ipsa rerum materia exprimitur. Cum vero deum lotho insidentem dicerent,id quidem pro ipso,atq; diuina intellectus perfectione accipiunt. Quod & Chalcidensis Iamblicus ad Porphirium scribit. Qm̃,inquit,omnia in lotho & orbiculata & rotunda sunt:& poma & folia: quæ figura omnium proculdubio absolutissima est:sed enim ex ea effigie,inquit Iamblic⁹, mentis actio denotatur. Deus autem super hanc actionem in se ipso totus cõsistens,ac reliquos principatus exuperans,sanctus & venerãdus penitus conquiescit:quod ex ipso etiam sedentis habitu pernoscitur. Nam hic idem quum generationis ac totius naturæ viriũ omnium,quæ insitæ elementis sunt,causa existat:immaterialis quidem ipse,indiuisus,immobilis,ingenitus,totusq; ex se ipso,& in se ipse totus,omnia complexus. Qua ratione super aquatilem lothum eiusmodi numen Aegyptũ prænotarunt Proclus autem,quo loco de Magia differit,animantia quædam,lapidesq;,& arbores recenset:quæ suis dicatæ numinibus,maxime præstant. Lothon etiam,inquit,Apollinis numini ascriptam atq; dedicatam:q; ante solis emersum sua folia implicat:prosurgente autem sensim ac paulatim explicat:& quatenus ad mediam cęli plagam ascendit,folia expandit quo venerationem suo numini peculiarem ostendat. Notum vero,q; in vrbe olim Roma & lothos plurimum celebrata est:nec illa tantum,quæ in Lucinæ area esset:& quæ item in Vulcanali:verum quę capillata diceretur:quoniam Vestalium virginum ad hanc capillus deferretur:quas omnis æui longissimi fuisse testes sunt,& M. Varro,& C. Ply. De eadem arbore,eiusq; magnitudine,fructu,& viribus permulta apud Theophrastum,& cęteros comperiuntur. Neq; enim ignoramus & hærbam esse lothon,& inter palustres etiam referri. Hæc in Aegypto fabæ similis traditur. Arbor vero in Aphrica frequens,piri magnitudine censetur:quam Celtym vocitant:vt a Plynio seruatum est.

Scita admodum ac elegans expositio a Plutarcho de origine verbi,quod est Spurius:ac nonnihil etiam de latinis prænominibus.

Caput.V.

N cõmentariis veterũ Grãmaticorũ,illi hoies fere a Latinis nominati sunt spurii:qui non ex legitimo genere:sed ex quadam colluuione orti sunt.q eorũ videlicet parẽtes ignorent:nã & ipsi velut ignobiles notissimo dicto Terræ filii olim dicebant. Sed vnde originẽ duxerit hoc verbũ:quanq; rationẽ habeat: Plutarchus homo in oĩu disciplinarũ gñe diligentissim⁹,egregie exponit in Romanis quęstioni-

bus. Quum veteres, inquit, Romani complura nomina vnis literis, aut binis, ternisve signarent: veluti P. Cn. Ser. et Sex. hoc est Publios, Cnæos, Seruios, et Sextos, quę patrum forent prænomina: Spurium itidem binis literis ita notabant, Sp. quæ descriptio et orbatos parentibus indicabat: quoniam siquos sine parentibus dicerent, Sp. tantum scriptitabant. Quo factū est: vt spurios etiam vocarent eos, qui incerto genere crederentur. Quod autem viris honestissimis hoc prænomen inditum fuerit, Sp. Carbilius Ruga, Sp. Melius, aliiq; complures testantur, tali prænomine insignes. Neq; probandam censeo eorum opinionem, qui ethissmon huius vocis ad ipsos Sabinos referat: tametsi prænomina etiam Romanorum (vt alibi diximus) magna ex parte a Sabinis accepta sunt.

De Vestalium capillis, qui ad arborem Lothon obruentur: ac Plinij locus exposit⁹: tum quæ arbores felices, aut infelices a veteribus habeantur.

Caput. VI.

IN libro C. Plynij ad Vespasianum Augustum. xvi. quum de arborum ætate scribit, verba hæc sunt. Antiquior lothos est, quæ capillata dicitur: quoniam virginum Vestalium ad eam capillus defertur. Quo loco dubitari video a doctioribus, quid Plynius designet de Vestalium crinibus. Nos vero morem virginum putamus insinuari: quo tenerentur omnes, quę Vestæ sacris forēt initiatæ, capillum detōderi: qui deinde ad arborē Lothō inter felices receptam deuect⁹ humo obrueretur. Qd ipsum ex Flaminum ac Vestalium sacris elicitur: in quibus cautum fuit (sicut in veterum commentarijs traditur) vt vnguium, & capilli præsegmina subter felicem arborem terra obtegerētur: quod Aulus Gellius in atticis noctibus refert. sic enim de Flaminum sacris notatum.

Capillum dialis nisi qui liber homo est, non detondento.

Vnguium dialis & capilli segmina subter arborem felicem terra integunto.

Quam rem in Vestalibus etiam obseruatam existimo: itaq; ad Capillatam Lothon earum crines deponi mos fuit. Sex. autem Pōpeius in hoc videtur dissentire: cum capillarem arborem ea ratione dictam crediderit: quod ad eam (vt inquit) attonsus capill⁹ suspenderetur. Felices vero arbores sunt (quæ a Verannio traduntur) quærc⁹: æsculus: ilex: fagus: corylus: sorbus: ficus alba: pirus: malus: vitis: prunus: & cornus. Infelices vero dicit (quę dijs manib⁹ et inferis dicatæ sint) vt sanguinem: filicem: ficum atram: & quæ nigrantis baccas, nigrosq; fructus ferunt. de quibus copiose Macrobius ad Eustatium scribit. C. quoq; Plynius eas dicit arbores religione damnatas quæ neq; seruntur vnq̄: neq; fructum ferunt: quod ipse etiam Theophrastus non ignorauit.

Quid apud veteres sit prætextatus sermo: ac de verbis prętextatis: et quomodo in ea voce parum consentiant authores.

Caput. VII.

TRaditum est a. C. Suetonio Cæs. Vespasianum plurimæ dicacitatis fuisse: & sic scurrilis ac sordidæ, vt nec prætextatis quidem verbis abstinuerit: quo loco prętextata verba ac sermonem vocat sub obscœnum et impudentem: cuiusmodi peculiaris est iuniorib⁹ ac pueris: qui prætexta vtantur: nec togam virilem induerint: sic enim ex ipsa vocabuli ratione videretur intelligendum. Quod a me ob id' i primis notatum est: quoniam contraria his, ac penitus diuersa a Pompeio Sexto referuntur libro. xvi. de verbis priscis. Nefas inquit, apd veteres habitum est: vti prętextati pueri verbis obscœnis vterentur: ideoq; prætextatum sermonē appellarunt qui nihil obscœnitatis referret. Quod ipsum & Vectius prætextatus apud Macrobium videtur probare. Nam togam inquit, prætextam ea ratione pueris additam: vt ex colore purpuræ ingenuitatis pudor regeret: diuq; negatum libertinis fuit: vt prætextā vterētur: itaq; iudicari facile potest: vel ex mutatione vitæ apud Romanos verbi significatum permutatum: aut ipsos quandoq; authores pugnantia, & contraria scribere: neq; illorum sententiæ accedimus: qui apud eundem Pompeium sermonem prętextatum accipiunt pro impudico & lasciuo: cum nihil dixerit habere obscœnitatis. Hinc prætextatę fabulę apud

antiquos celebres: quibus præcepta & monitiones ad optimos mores traderentur. Neq; autem ignoramus in eodem Macrobio prætextata verba pro impudicis esse accipienda: cum dixerit admittendam in symposio venustam alacritatẽ: quæ lasciuia careat: neq; prætextata, & impudica verba adsint cuiusmodi Subulones, atq; Planipedes faciunt. De prætexta vero, eiusq; initio & causis alibi scripsimus: ac multa in Saturnalibus referuntur: quę Macrobius e Gellianis noctibus maiore studio q̃ iudicio, transtulit: cum sit obnoxiæ mentis, & ingenij maxime infelicis: nunq̃ fateri, per quos authores profeceris.

Aenigmata duo allata: vnum. S. ex Platone: alterum vero ex fabulis. Plautinis: & vtrunq; lepidum, & perurbanum. Caput. VIII.

Quærebatur nuper a viris doctioribus de studio veterum in his perquirendis ac referẽdis: quæ propter ipsam obscuritatem a Græcis Griphi et Aenigmata dicuntur: sed ex pluribus (quæ relata sunt) libitum mihi est Platonis philosophi ænigma apponere: quo legentium animus in his quoq; pensitãdis atq; intelligendis excitetur: est autem hoc (velut in Parthenicis satyris triplici senariolo expressimus) ludicrum sane, et ridiculum: sed quod a Platone tñ viro grauissimo notatum sit.

Homo non homo: videns non videns: alitem
Non alitem: lapide non lapide: perculit:
Cum super arbore, non super arbore degeret.

Quin & aliud de Arietini responso consyderãdum existimo: quod in atticis lucubrationibus relatum scimus ex freto Plautina. Id autem in hunc modum se habet.

Hoc illud est: quod Arietini responsum magnis ludis dicitur.
Peribo si non fecero: si faxo vapulauero.

Quod & Gellius vir Romanus diligenti studio perquisiuit.

De licentia veterum Poetarum in notandis hominibus: ac elegans Parodia Merelli Cos. contra Poetam Neuium: tum de lege a censoribus lata: qua Poetarum maledicẽtia reprimeretur.

Caput. IX.

Notum est ex veterum historijs: quanta animi libertate ac licentia Poetæ Græci flagitia hominum, atq; improbitatem insectarentur: tum hi præcipue qui antiquas comœdias scripserunt: cuiusmodi fuerunt Susarion, Machnes, Cratinus, Aristophanes, Eupolis, et alij complures: quorum ingenium & licentiam apud nostros etiam quidam sunt imitati in taxandis ac nominatim accusandis hominibus. Siquidem Lucilius. Gn. Neuius, &. C. Lucullus acerrimi quidem, ac virulenti contra vitia extiterunt. Neuius certe Poeta Metellos etiam ipsos, ac Scipiones suis versibus proscidit: qđ et. M. Cicero per eleganti Parodia vsus contra. Q. Metellum in oratione aduersus Verrem significat: sicuti Pedianus quoq; Asconius agnoscit. sic enim Cicero. Te non fato consulem, vt cæteros ex vestra familia. quoniã id ipsum Poeta Neuius ita Satyrice dixerat.

Fato Metelli Romæ fiunt consules.

Cui etiam dicto (vt est author Pedianus) cum esset consul Metellus ita respondit: senario hypercatalecto: quem saturnium vocamus.

Dabunt malum metelli Neuio Poetæ.

De qua re & Maurus Terentianus ad Nouatemum meminit. Quin idem Neuius pari licentia atq; mordacitate vsus est contra. P. Scipionem Aphricanum: nulla tãri hominis ratione habita: quo factum est, vt Poeta Neuius ob nimiam in scribendo maledicentiam, ac probra in Romanos principes ab ipsis quidem triumuiris in vincula coniectus sit: & in carcere aliquamdiu haberetur: vbi fabulas etiam aliquot composuit. Sed enim maledicendi licentia, & improbitas adeo processit: vt lex Romæ per Censores lata fuerit: qua eiusmodi probra ac maledicta reprimerentur. Quod ab Horatio Flacco demõstratur: qui in epistola ad Octauium Augu. refert veteres Romanos irato animo atq; ægerrimo tulisse a Poetis lacerari: vnde fuit illis hæc quoq; cura inquit,

Conditione super communi: quin etiam lex,

Pœnaq̃ lata:in illo quæ nollet carmine quendam
Describi:vetitere modum formidine fustis:
Ad benedicendum delectandumq̃ redacti.

De morbo elephantiasi:& vnde nomen acceperit:ac de lichenis ibidem,& Gallica scabie contra quorundam inscitiam. Caput.X.

Ilium nuper mihi monerunt medici quidam in Academia Florentina: qui cum de lichenis & elephante morbo,seu elephantiasi loquerent: imperite simul & inepte de his eorumq̃ nominibus & potestate dissenerunt:inter alia enim lichenas pro eo morbo falso accipiebant:quē vulgo Gallicum vocitant; in quo contagio ipsa,doloresq̃,& alia perniciosa maxime dissimilia sunt. Elephantiasis(quantum ex veterum cōmentarijs colligitur)pro cācro accipi potest:quo vniuersum penē corpus occupetur:itaq̃ nullis prope remedijs sanari potest,iuxta Pauli sententiam. Nam si cancer quod vnum aliquod membrum vexat:pene insanabile est:quanto minus Elephas curari poterit:qui vniuersum corpus suo passim contagio depascitur. Sed et Claudius Galenus,alijq̃ permulti in medicina celebres inter pestilentissimos morbos et insanabiles Elephantiasim referunt. Neq̃ me autem præterit:in Arabum libris ea de lepra referri:quæ maxime ad Elephantiasim videatur pertinere:quoniam ille morbus Aegyptios maxime afficiat:q̃ ibi cœli calores æstuent:cibiq̃ crassiores,et pisculenta copiose suggerantur. Græci vero authores Elephātiasim a lepra distinguunt:sic vt in lepra cutis impetiginem quandam,& velut scabiem acceperint:quæ Gallicæ populos incredibili contagio tenet:in Elephantiasi autem non cutis duntaxat:sed neruí carnesq̃ & ossa maxime vitiantur:quod & Cor. Celsus alijq̃ permulti tradunt. Iam & .T. Lucretius quo loco de morborum contagiōe scribit:pedes maxime refert atq̃ oculos Elephantiasi affici his versib⁹.

Est elephas morbus:qui propter flumina Nili
Gignitur Aegypti in medio:neq̃ præterea vsq̃.
Hac lue tentantur gressus,oculiq̃ micantes.

Nomen vero tam obnoxij tamq̃ pestilentis morbi deductum est ex ipsa similitudine cutis Elephantis:quoniam qui eo morbo vexantur:cutem fusfuscam plenamq̃ tuberibus,& papulis habent:qualis præcipue in Elephantis visitur:quod ipsum & Galenus probat. Sed & Serenus in hunc modum de Elephantiasi.

Est Elephas morbus tristis quoq̃ nomine dirus
Non solum turpans infandis ora papillis
Sed cito præcipitans funesto fata veneno.

Quod ego idcirco putaui obseruandum:quoniam Laurentius Valla:vir alioqui accurate doctus,quorundā ineptias secutus,ob id Elephantiasim dici existimauit:q̃ inter alios omnes morbos ita præstaret:sicuti inter animantia Elephas:quo nihil potest esse non dicam magis absurdum:sed etiam ridiculum.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

Qui maxime dicantur apud veteres nullo affectu perturbari:ac de .M. Antonino Impe.& Philippo Augu.qui nullo vnq̃ commento ad risum potuit excitari. Caput.I.

Obiles sunt in veterum monumentis complures:qui ex ipsa animi constantia & Apathia(vt Stoici appellant)eodem statu in omnibus atq̃ tenore ita permanserint:vt nullis ppe affectibus,aut perturbationibus mouerentur:quales celebrant viri sapiētes & ingenio pclari:Socrates:Heraclitus:Diogenes Cynicus:& Pyrrhon:apud nostros vero .M. Crassus:qui semel in tota vita risit ob id appellatus αγελαστος. Sed et visum adhæc de Romanis etiam imperatorib⁹ aliquid afferre:vt de .M. Antonino Cæs.(qui philosophus ē cognominatus)ac de Philippo iuniore Aug.

M.enim Antoninus tanta animi tranquillitate ac mentis constantia fuit:vt nullo vnq̃ affe ctu.nullis rerum fortunis vultum dicatur immutasse.Quem vitæ rigorem ac seueritatem auxit etiam philosophiæ Stoicæ professio:in qua seipsum continuit:præceptoribus ad eã optimis.siquidem inter alios complures Sextum Cheronensem Plutarchi nepotẽ & Apollonium Chalcedonium mogno studio coluit.Neq; obfuit eiusdem constantiæ aut filiꝰ gladiator,& scelestus:aut vxor infamis:vt a Iulio Capitolino relatum est ad Impe.Diocletianum.Philippus vero iunior qui cum patre imperauit anno ab vrbe cõdita millesimo:tam seueri animi,tamq; inflexibilis fuit:vt nullo vnq̃ commẽto,nullisq; rationibus ad risum solui,aut excitari potuerit:& quod est maximum seueritatis exemplum:cum patrem forte aspiceret ludis sæcularibus petulantius cachinnantem:eum ipsum aduersato vultu notauit: vt ab Eutropio traditum est in Romana historia.

De Mario Gratidiano viro prætorio:& quanta immanitate a Sergio Catilina discerptus atq; interemptus fuerit in Syllanis tumultibus:ex Iulio Firmico:& alia de Catilina & Cicerone addita contra Fenestellam. Caput.II.

Elebrati sunt apud veteres e Mariorum familia complures:qui et rebus gestis,& dignitate claruerunt:nam M.Marij duo:ac totidẽ.C.censentur:de quibꝰ cõmode in Rom.familijs egimꝰ.Hoc aũt loco de.M.Mario dicendum est:Marij Gratidij filio:de quo sic.Q.Cicero ad.M.Tullium scribit:in libro de petitione consulatus.Cum.L.inquit Catilina cõsulatum petis:qui hominem charissimum.S.P.Q.R.M.Marium inspectante po.Ro.virgis per totam vrbem ceciderit:ad bustum egerit:ibidem omni cruciatu lacerarit:viuo statim collum gladio sua dextra secuerit:cum sinistra capillum eius a vertice teneret:caput sua manu tulerit:cum inter digitos eius riui sanguinis fluerent.Hũc igitur.M.Marium designat:qui a.L.Catilina crudelissime interemptus est.M.vero Cicero in ea oratiõe quam habuit contra Antonium, et Catilinam competitores,copiose retulit de hoc ipso Mario.Is enim(vt est author Pedianus)vir popularis fuit:atq; ob eam causam bis ꝑtor:cuius abscissum caput sua manu Sergius Catilina per vrbem circumtulit:quod illi a.M.Tullio sæpius obiectum est.Iulius autẽ Firmicꝰ sic de cęde Mariana scribit ad Mauortium Lollianum.Prętorio viro iuniori Mario(qui iudicio omnium benemeritus de repu.videbatur)Syllana iussione elisa sunt prius crura:deinde deiecta de statu corporis brachia,humeris tenus dissoluta ceciderũt.Tertio amputata lingua vocem reliquit in faucibus ad postremum omni parte corporis mutilata oculi qui fuerant spectatores & superstites egeruntur:& in tam angusto corpore a nephario patriæ carnifice tot sunt inuenta supplicia:& vix anima tantis vulneribus erogata est. Quod idcirco adnotauimus ne tam imperite quidam a veteribus dissentiant.Nec illud ꝑterea concedi debet:quod a Fenestella proditum fuit.L.Catilinam a.M.Cicerone fuisset causa defensum:etsi ad Atticum scripserit:se cogitasse de Catilinæ defensione.Hoc tempore inquit Catilinam competitorem nostrum defendere cogitamꝰ:iudices habemus quos volumus:summa accusatorum voluntate:spero si absolutus erit,coniunctiorem nobis fore in ratione petitionis:sin aliter acciderit:humaniter feremus.

De vaticinijs per aquam,& per vinum:& apud quos maxime populos clara esset ex Plutarcho:& alijs authoribus. Caput.III.

Criptum a nobis est superiori volumine de his vaticinijs:quæ in Brachis, Delphis,atq; Cathaballis apud veteres fieri consueuerint:nunc libitum ẽ ea addere:quæ apud Thracẽses populos,& Clarios celebrentur:quo tam dissimilis quidem vaticinandi ratio tamq; dispar cõsuetudo in oraculis edendis intelligatur.In Thraciæ igitur regione apud Lygureos adytꝰ fuit libero sacer:ex quo cum vaticinia,& oracula reddi solerẽt:eius templi antistites vino effatim epoto respondebant:apud Clarios autem(vbi Clarij Apollinis templum foret)diuersa res traditur:nam quibꝰ diuina effari permissum esset:aqua prius assumpta rem peragebant quod ipsum Vectius Prætextatus apud Macrobium refert:quo loco eundem esse deum Liberum atq; Apollinem copiose disserit.Plutarchus autem Chero-

neus & aqua & mero testatur antistes quosdam apud diuersos populos sacra perficere:ac deinde vaticinari:vt enim vinolenti dicuntur prędiuinare:sic etiam Lympholenti.

Iunonis Monetæ nomen & origo allata:tum de eiusdem templis:& inscriptione in nummis Cæsaris Domitiani Augusti.

Caput.IIII.

Raditum est a.M.Tullio:cum de diuinatione scribit:Iunonem ipsam iccirco a Romanis monetam vacari solitam:q ex arce templi Roma. populum commonuerit:vt propter terręmotũ(qui acciderat)sue ple na rem procurarent.Qua in re video ab antiquis plurimum dissenti ri.maximus Valerius & alij Iunonis tradunt monetę imaginem a Ve iorum oppido Romam delatam:quo tempore Impe.Furius Camill⁹ eius auspicijs Veios superauit:nam apud eos præcipua quidem religi one Iuno moneta colebatur.Captis aũt Veijs,cum miles forte Rom. per iocum eam rogaret:an volens Romam concederet:annuisse ferunt:ac seuelle respon disse:quæ res in admirationem versa est:ac protinus læti milites eiusdem simulachrum in vrbem deuexerunt:atq in Auentino monte collocatum est.Neq tamen desunt:qui Allo cutio deo illa ascribant:quæ de Iunone moneta referuntur:quo nihil dici potest absurdius cum deus Allocutius:siue Aius(nam idem est)cauendum a Gallis sua voce monuerit:ac in fima via noua aram habuerit:quod apud veteres multi commemorant:sed eorum inscitiam alibi cõmodius repressimus.Templum vero monetæ non in Auentino tantum video ab authoribus celebrari:sed in ipso etiam Capitolio:vt idem maximus Valerius ac Liuius asserunt:quo loco manlij Capitolini domus fuisse traditur Pub.autem Victor i regione vi bis tertia collocauit:vbi Thermæ Tatianæ,atq Traianæ forent:sed & macrobius Autelius ædem refert Iunonis monetæ calendis Iunijs dicatam,Cos.Claudio martio Rutilio.iij. et.T.martio Torquato.ij.Neq dubium est ĩ æde monetæ solitos seruari libros linteos:in quibus Rom.impe.fata cõtinerentur.Quin illud adnotandum est q in peruetustis etiam nummis Domitians Augu.talis descriptio seruatur.DIVAE MONETAE.quod et Ber. Oricellarius obseruauit,vir in gubernãda republica prudens:& in perquirendis veterum monumentis diligenter accuratus.

De viribus dæmonum:& q eorum sex genera tradantur,diligens adnotatio:ex com mentarijs Pselli,& Augustini.

Caput.V.

Ibrum fecit Augustinus de potestate dæmonum:in quo erudite atq co piose explicat quantis viribus polleant:quoq habitu sint:& quibus maxi me rebus aduersari,aut oblectari soleant:qua in re non tam Christianam videtur Academiam sequut⁹:q̃ Platonicorum placita & commentarios: in quibus multa de his comperiuntur.Q autem sex eorum genera habe antur:id ego apud Michaelem Psellum inuenio:qui ex Marci traditioni bus hoc totum egregie recensuit:Basiliumq,& Paulum viros doctrina & morum sanctitate clarissimos aduocauit in historia dæmonum.Ad hunc igitur modum di uersam eorum naturam atq potestatem retulit.Primum(inquit)dæmonum genus igneũ censetur:quod in sublimiori aere peruagari solitum est:vt marcus dicebat:Qui illud voce barbara Leliureon appellabat.Secundum genus quod in proximo ære,ac nobis propinquo obuolitat:quod etiamnum a plærisq aereum nuncupatur.Tertium porro terreum est quod in terræ ipsius regionibus versatur:Ex quo multiplici ratione,atq insidijs terrenis animantibus aduersatur.Quartum aquatile & maritimum dicitur:quod humoribus se im mergit:vndinagum.[?]ac in palustribus habitans:vt multos in aquis male afficiat:æstusq ac tempestates in mari excitet:Ac nauigia ipsa cum hominibus prorsus demergat ac inob ruat.His adijcitur quintum genus:Quod appellat subterraneum:Quando et ipsis terræ visceribus inclusos dæmones,Atq abditos tradit:Vnde motus terræ,Fundamentorum ruinæ,Ac ventorum collisiones oriantur. Præcipue autem infestari hoc dæmonum genere scribit eos homines:qui aut in puteis effodiendis versantur,aut in metallis

perscrutandis. Sextum & vltimum: qd omnem quidem lucem refugit: tenebrosumq; iccirco vocitat: quoniam in tenebris assidue teneatur. Mitto nunc quibus potissimum insidijs, aut quo astu scripserit eos decipere, atq; allicere humanũ genus. Constat enim (vt est author etiã Augustinus) omnis fere dęmones hoc ingenio & natura esse: vt deos pariter oderint: & hominibus maxime aduersentur. Sed alibi hoc totum disseruimus.

Quæ figura sit dicendi in veterum libris Mediusfidius: quaq; origine censeri debeat: ac de Fidio deo non nihil. Caput. VI.

Ehercle, & mecastor, figura est in veterum libris admodum frequens: qua intelligendum est diligat vel adiuuet: quod a Sex. Pompeio diligenter est obseruatum. In hoc enim (inquit) iureiurãdo subaudiendũ est: me amet vel adiuuet. quibus figuris multo sæpius Græci authores vtuntur. Quo autem modo accipiendum sit mediusfidi⁹ pauci adhuc (vt video) probe intelligunt: aut originem percipiũt. Ego vero ita expono: vt eiusmodi quidem locutio perinde valeat: atq; mehercules: et Deusfidius: cuius sacra Romanis annalibus traduntur: eiusq; templa in vrbe a veteribus relata sunt: sicuti Plutarch⁹: Varro: & Poetæ latini testantur. Sed & Sex. Pompeius in libro de priscis verbis. xij. pro Iouis filio accipit: qm̃. d. litera cum. l. affinitatẽ retineat. Itaq; iusiurandum hoc (inquit) per diui fidem quidam dixerunt. In fabulis autem Plautinis iusiurandum refertur per deum Fidium. Hunc enim sanctum fidiumq; appellantes, in Quirinali iugo veteres coluerunt nonis Iunijs. Quocirca sic in fastis Ouidius.

Quærebam nonas Sancto fidio ne referrem:
An tibi semipater: tunc mihi Sanctus ait.
Cuicunq; ex illis dederis: ego munus habebo:
Nomina trina fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini:
Inq; quirinali constituere iugo.

Quibus verbis in latino sermone vti debemus: & q; verecunda esse debeat in componendis vocibus tralatio. Caput. VII.

N sermone latino habenda est præcipue ratio in verbis componendis atq; vtẽdis: cum ex infinita vocabulorum sylua: alia quidem ad vsum pertineãt: alia ad eruditionem: alia vero ad gratiam. Itaq; verba desita, & parum frequentia cognosse debemus: eorumq; vires & comparationem scrutari: antiqua vero & ꝓpria recipere: Poeticis delectari. Qua ratiõe Terentius Varro cum scriberet ad M. Tullium prudentissime inquit, Poeticis multis verbis magis delector q̃ vtor: antiqs magis vtor, q̃ delector. Tralatio autem in cõponendis vocibus (vt est author Theophrastus) non audax aut insolens debet esse: sed proba & verecunda: quod ipsum Pontanus etiam Iouinianus approbat Vir vnus ætate nostra, qui antiquitatem ipsam ac disciplinas honestiores pari facundia atq; ingenio exprimat.

De insigni atq; mirifico portento infantis, qui duplici pectore atq; capite biennium vixerit, historia non contemnenda: ac de causis portentorum.
Caput. VIII.

Otum est q̃ multa sint relata prodigia in veterum ãnalibus atq; historijs q̃tunc℞ q; admiranda. Sed vnum præcipue hoc loco repetendum existimaui: præ cæteris (quæ vnq̃ scribantur) insigne atq; monstrificum si modo hac in re ãtiquitati fides habeatur. Traditum est igitur ĩ oppido quidem Emaus Theodosio Cæs. imperante puerum natum fuisse: qui vmbilico tenus integer extaret. Superne autem patres eiusdem gemina facie apparebant: vt duo pectora totidemq; capita essent suis partibus ac sensibus predita: nam & vna pars aliquando cibis & potione vtebatur: altera abstinebat: sic itidem in somno & quiete varie ac differenter se habebant: vt vicissim lusitarent: et risu et lachrymis tenerentur: mutuisq; plagis se cæderent: ac si diuersis animis atq; ingenio forent: annis autem prope duobus vixerunt. Factum deinceps est: vt cum alter perierit: qui superfuit, quatriduo post ex agnata tabe computrescens interijt. Quam rem Sigibertus in

suis commẽtariis retulit:homo quidem diligens: atq; vt illis temporibus studiosus magis q̃ eloquens. Quibus autem rationibus eiusmodi portenta oriantur: Galenus & Aristoteles copiose docent (vt aliorum sententias omittamus) & affirmat quidem Aristoteles sicciꝰ eo fieri monstra in animãtibus: quoniam plura ac diuersa semina inter se cohærescunt atq; confunduntur: aut cum forte materies excessus vel defectus extiterit.

Traditum esse: q̃ ex viris sapientibus plęrunq; insani, ac dementes gignãtur: exemplo addito de Aristarchi filiis viri doctissimi, & aliorum cõplurium ex Aelii Spartiani verbis. Caput.IX.

E Aristarcho grammatico, qui Alexandrinus fuit, eiusq; multiplici ac singulari eruditione complura leguntur in Grecorum commentariis. Cũ is vnus & cẽsor maximus omniũ Poetarum sit habitus: & Philometoris regis filii pręceptor extiterit: qui Philadelphi nepos fuit. Illud autem de liberis Aristarchi consyderandum est: nam cum duos forte habuisset: hoc est Aristagoram, & Aristarchum: vterq; demens ac stolidꝰ fuisse dicitur. Sicuti & Suidę collectanea testantur. Quo nomine haud temere quæsitum est a philosophis: cur ex viris sapiẽtibus plęrũq; ignaui ac dementes oriantur. Sed hac in re libitum mihi est verba Aelii Spartiani subiicere ad Imperatorem Dioclitianum. Constat (inquit) Auguste neminem prope magnorum virorũ optimum & vtilẽ filium reliquisse: deniq; aut sine liberis viri interierunt aut tales habuerunt plæriq;: vt melius fuerit de rebus humanis sine posteritate discedere: & vt ordiamur a Romulo: hic nihil liberorum reliquit: nihil Numa Pompiliꝰ: qd vtile posset esse reipub. Quid Camillus: nũ sui similes liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones? qui magni fuerunt. Iam vero quid de Homero? Demosthene? Vergilio? Crispo? Terentio? Plauto? Cæterisq; aliis loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tullio? cui soli melius fuerat liberos nõ habere. Quid de Augusto? qui nec adoptiuum bonum filium habuit: cum illi eligendi potestas fuisset ex omnibꝰ. Falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo. Sed ad genitos veniamus. Quid Marco felicius fuisset? si Commodum non reliquisset hæredem? quid Seuero Septimio? si Bassianum non genuisset?

Quomodo sit accipiendum stadium: & q̃ multiplex fuerit: ac non nihil etiam de aliis mensuris. Caput.X.

Criptum est a veteribus diligenter de mensuris: earumq; variis ac diuersis rationibꝰ: hoc est de iugero: miliario: stadiis: & parasangis: nos hoc loco de ipso stadio breuiter agemꝰ: quo inscitiam quorundam, atq; ineptias deuitemus: qui cum de re hac nuper sermonẽ haberẽt: impite simul atq; perplexe disseruerunt. Itaq; sciendum est nomen ipsius stadii diuersum ac multiplex fuisse: tum spacio inter se dissimili: pręcipue autẽ noiatur Olympicũ: Pythicũ: & Italicũ nam Pythicum quidem pedibus millenis finitur: Olympicum pedibus. cccc. Italicum pedibus. cxxv. sic enim Censorinus refert: qui de Natalitio ad Cerellium scripsit. Neq; me latet Herculis quoq; stadium ab antiquis celebratum: quo. cc. pedes haberentur quod ipsum stadii spacium Hercules suis pedibus metatus est Pisis apud Iouem Olympicum: de quo & Plutarchus & in Atticis Gellius meminerunt. Neq; desunt etiam authores qui tradant octauam partem miliarii ipso stadio fere contineri: tum Diaulon & Dolichon addunt. Vt enim stadii mensura pedes. cccc. habet in vniuersũ: ita Diaulus. M. cc. Dolichus stadia. xii. & Schenus. xx. vt ipse etiam Plynius refert: etsi hoc totum in Grecorum cõmentariis, cum a pluribus aliis, tum ab his relatum est: qui Platonis leges interpretati sunt: quo loco de currẽdi ratione, & ludis Olympicis differit. Pollio autem Victruuius stadiatas porticus appellauit: ex ipsa stadii (vt puto) mensura: sicuti etiam milliarias dicimus. Mensuram vero hi qui Geometræ appellantur in hunc modum haberi scribunt: hoc est quicquid pondere, capacitate, longitudine, altitudine, latitudine, ac spũ finiatur: vt Boethius, & Iunius Nypsus. Is em̃ in libro de mensuris agrorum sic ad Celsum. Mẽsurarum (inquit) appellationes, quibus in longitudine vtimur. xii. sunt. i. digitus: vncia: palmus: sexta: pes: cubitus: gradus: passus: decempeda: actus: stadium: miliariũ. Sed hęc suo loco sunt pluribus differenda.

m.i.

Preclare factum,atq; ingenti animo ab Auidio Cassio Augu.in seditione exercitus: atq; eiusdem verba ibidem relata. Caput.XI.

Ignum facinus a Volcatio relatum est:de Cassio Auidio Augu.eiusq; egregio animo.Nam cum i exercitu(quem Imperator regebat)magna seditio orta esset:ac milites ipsi velut ad conflictum estuarent:tumultu comperto, egressus prætorio Auidius,sagoq; tantum castrensi tectus,& me ipsum(inquit)milites percutite:si hoc audeatis,& corruptæ disciplinæ flagitium addite.Quo audito omnes quidem quierunt:simulq; illum prosequuti sunt:nō sine mirifica obseruatione.Itaq; dictum pereleganter est a Volcatio de Auidio Imperatore:timeri a milite meruit:quia ipse non timuit.Idem Augu.Syriacas legiones luxu ac delitiis defluentes,ad pristinam seueritatē,atq; disciplinam redegit.Tum in Armenia,& Arabia,atq; Aegypto strenue ac præclare rem gessit.

Quibus liceret in vrbe sepeliri:ac de Posthumio Tuberto viro consulari:de quo M. Cicero in legibus subobscure intellexit.

Caput.XII.

Otatum alibi a nobis est:fuisse apud Romanos lege cautum:ne quis in vrbe sepeliri posset:præter eos tantum,qui egregia virtute rebusq; clarissime gestis meriti hoc essēt:quod ipsum exemplo Atheniensis populi factum ab illis existimamus:vt qui Solonis leges de sepulchris magna ex parte sequerentur.Plutarchus autem in Rom.quæstionibus,eis tradit ex Lyparei authoritate concessum in vrbe sepeliri:qui de hostibus triūphassent:tum Val.&.C.Fabritiū nominat:qui ob eorū pclara facinora sepulchrū in foro habuerūt:sed &.M.Cicero cū leges Romanorū exponit idē asserit:ac Val.quoq; Publicolę,&.C.Fabritio Tubertum adiicit:cuius summa virtus(vt inquit)hunc honorem promeruit.Nos autem de Tuberto ipso diu quæsiuimus: quando eius nomen latinis annalibus atq; histories minus videatur compertum.Dionysius vero Alicarnasseus in Rom.antiquitatibus.P.scribit Posthumium virum cōsularem,ac maxime nobilem:qui Tubertus fuerit appellatus.Anno(inquit)post exactos reges quinto,quo tempore Iscomach⁹ Crotoniates in stadio victor fuit,creati sunt Romæ Cos.M. Valerius Publicolæ frater,&.P.Posthumius qui Tubertus est cognominatus.Itaq; dubitari amplius non potest Tubertum ipsum apud.M.Ciceronem virum consularem fuisse:quē & Liuius,& alii Posthumium vocant:referentes ab eo prospere pugnatum contra Sabinos:ac secundo eius consulatu deuictis Sabinis orationem celebrasse:ob præclara eius gesta:Meneniumq; Agrippam eius collegam triumphasse.Quibus rationibus factum credidérim:vt in ipsa etiam vrbe sepulchrum meruerit Posthumi⁹ Tubertus:sicuti & Val.Publicola:quod ab eodem Dionysio copiose explicatur.

De Rom.familiis Fabiorum atq; Curionum:& qua maxime dignitate in ciuitate pstarent:tum de Lepidis etiam breuiter adnotatum.

Caput.XIII.

Elatum est in veterum commentariis de Fabiis atq; Curionibus:q ipsa gens Curionum continua quidē serie tres optimos oratores habuit: atq; in agendis causis insignes.In Fabiorum vero familia tres in senatu fuisse continuos principes,& egregiis facinoribus clarissimos cuius modi cēsentur.M.Fabius Ambustus,Fabius Rutilianus filius & Quintus Fabius Gurges nepos.quod &.C.Plynius ad Ves.Augu.refert.De Lepidis quoq; illud sciendum:q in eorum genere tres intermisso ordine obducto membrana oculo geniti traduntur:vt non minus naturæ q̄ ingeniorum quędam velut insignia in homine existant.Sed hæc in commentario de Romanis familiis commode notauimus.

Quantum sit ab amoris contagio abstinendum:ex Crathetis philosophi sententia: ac ibidem Panetii verba notata ex Anneo Seneca:in quibus par grauitas atq; doctrina existat. Caput.XIIII.

Nter alia multa quæ Crathes Thebanus prudenter ac sapienter de vita disseruit: illud etiã de amoris potestate ab eo relatum traditur. Amorem (inquit) fame sedari: sin minus tẽpore. Q; si duo hęc nõ suffecerint: ad laqueum esse accedendum. Hæc Crathes de amore: ad quæ poeta Ausonius respexit: cum de insania ac dementia amantium loqueretur. Panetius autem philosophus inter Stoicos insignis peregregie (vt cõstat) videtur respondisse: cum ab eiusmodi contagio longe abstinendũ moneret: minime (inquit) committendum est: vt in rem commotam incidamus: vt pote alteri emãcipatam, vilem sibi: si enim nos respicit quod amatur, humanitate eius irritamur: sin contempsit, superbia accendimur: ęque facilitas erroris, q̃ difficultas nocet: facilitate capimur, cum difficultate certamus. Itaq; qui suę imbecillitatis conscius est, is moneo vt quiescat. Quod & Seneca Anneus ex Panetio retulit: & nos in vita obseruandum veluti optimam legem, ac sanctiora quædam oracula existimamus.

De studio veterum in auspiciis: ac de his auibus, quæ ominosæ, ac inauspicatę haberentur: quæq; oscines aut præpetes dicerentur.

Caput. XV.

Otum prope omnibus est: quanto pere veterum sedulitas in futuris vestigandis, atq; pręnoscendis elaborauerit: quantoq; studio ac diligẽtia auguria omnia, extispicia, & reliqua diuinãdi genere coluerit: vt in variis quidem animantibus, eorumq; voce, incessu, cibis, colore, volatu, auguria capere cõsueuerit. Sed hoc loco ea tãtum adnotare visum est: quæ ad alitũ auspicia, & omen pertineant: queq; diræ, & ominosæ aues quæ rursus felices, & auspicatæ crederentur. Inter diras igitur & ferales enumerãt, noctuas, vlulas, tinnunculos, miluos: q; hi quidem rapacissimi, & semper famelici sint. Bubonem quoq; inauspicatissimi ominis dixerunt: idq; in publicis maxime auspiciis: ex quo funebrem etiam vocarunt. Hinc illud notum.

Fœdaq; sic volucris venturi nuntia luctus
Ignauus Bubo: dirum mortalibus omen.

Quin & in coruis dirum & ominosum est habitum sicubi glutiunt: & vocem velut strangulati emittunt. Q̃ĩq̃ de coruis, & cornicibus varia traduntur: siquando ad læuam aut ad partem dexteram conuolitent. C. vero Plynius has ipsas aues inauspicatæ garrulitatis appellat. Sed & gallos probabant in tripudiis maxime solistimis: quod ab ipsis pullariis indicabatur. Quidam grammatici in hunc prope modum de auguriis scribunt: ea esse in gestu, motu, volatu, ac voce, veluti signa rerum constituta. Oscines autem vocatæ sunt, quæ ore, cãtuq; auspicium facerent: vt coruus, cornix, picus: quæ futura volatu portendunt: vt buteones, sanqualis, aquilæ, & vultures. Si felices fuissent & prosperæ appellarunt præpetes: sin aduersa atq; ominosa prænuntiassent: inebras dixerunt: q; aliquid fieri inhiberẽt: vt est author Sex. Pompeius. tum inebra etiam vocarunt: quæ tarda re auspicium, atq; morari existimarent.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVSSECVNDVS.

Copiose expositum de Asaroticis pauimentis: ac lithostratis seu Tessellatis: tum de opere vermiculato: ac de Cerostratis nonnihil. Caput. I.

Ccurrendũ est quorundam quæstioni: quæ alios etiam doctiorum diu anxios atq; icertos habuit: de hoc picturæ genere: quæ Musiua fere a nostris dicatur. Tũ de his pauimentis differendum, quæ Lithostrata veteres, seu tessellata vocarunt, tesserulis variis structa, lapidumq; crustis ornata. Scire igitur debem⁹, ea opera quę Ply. Musea vocari tradit, ꝑ his accipienda esse: q̃ posteriores Musiua seu museacea dixerunt: in quibus vitreis testulis, variisq; colorum picturis, mirifica quidem gratia atq; venustatis species exhibetur. Græci hoc opus Asaroton vocarunt: quale in primis cum ab aliis, tum a Ply.

commendatur quod olim Pergami fuit a Zenodoro constructum, in eo genere peritissimo. Dictum vero sic existimatur, q̃m cœnę purgamenta in ipso quoq; paumẽto conuerti solent, veluti relicta: vt est auctor C. Ply. quæ Analecta Græci appellãt. De his asarotis mentionem fecit Papinius in describenda Mallii Vopisci Tiburtina villa: vbi pauimẽtum refert asarotica elegantia, variaq; structura præstitisse his versibus.

Dum vagor aspectu, visusq; per omnia duco:
Calcabam nec opinus opes: nam splendor ab alto
Defluus, & nitidum referentes aera testæ
Monstrauere solum: varias vbi picta per artes
Gaudet humus: superantq; nouas asarota figuras.

Apollinaris itẽ Sidonius lapillos asaroticos nominat: quibus musea ipsa construerentur: quæ velut erosi annis pumices ad reddendam specus imaginem forent dependẽtia. Inuẽtum id Romæ Marci Agrippæ temporibus: quãdo in eius thermis figulinũ opus encausto pictum fuit. Neq; dubitauit Ply. quin vitreas cameras fecisset Agryppa, si id repertum antea fuisset. Notum vero est omibus, q̃ ipa musiua e vitreis tesserulis atq; sectilibus crustis, vario, multiplicīq; colore constructa sunt: cuiusmodi adhuc Romę visitur locis multis: tum in propileo basilicæ Petri nobilis illa & fluitans nauis: quam Ioannes pictor cognomento Cimabous, mirifico artificio atq; diligentia traditur perfecisse. Quidam appellarunt id opus Cymbam asaroticam ex effigie ipsius picturæ. Neq; idem est vermiculatum pauimentum, & asarotum: vt quidam falso existimant: siquidem post Lucilium poetã asarota in vrbe cœpta sunt. Vermiculatum opus vocamus: quod, etsi crustis variis cœmento illitis fiat: non tamen vitro constabat: quæ res a Lucilio designatur: quum dixerit in satyris.

Lexim bene compositam: vt tesserulas omnes
Arte, pauimento, atq; emblemate vermiculato.

Hoc est orationem variis figuris, atq; coloribus eleganter cõpositã. C. Ply. in perquirẽda antiquitate diligens, vermiculatum opus iccirco dictum existimat: q̃ esset variegatis crustis, atq; maculosis ad effigiem vermiculi. Vt minime sit improbanda Nonii sententia: qui pro minuto vermiculatum exponit. Verbo autẽ, quod est Musiuum, vsi sunt apud nos Augustinus, Spartianus, & Trebellius (vt alios omittam). Iulius Firmic⁹ Musiuarios artifices nominat in Astronomicis. Sed agamus nunc de Lithostratis: quæ a nostris fere tessellata dicuntur: id est variis crustis, & lapidũ segmentis constructa: ceu visuntur Romæ locis cõpluribus: ac Florentiæ in æde diui Ioannis: quæ baptisterii nomen retinet: quo loco mirã gratiam atq; decorem præfert pauimentata structura, tesserulis lapidum multicoloribus, interpositis orbibus e lapide Macedonico vel Porphiretico. Ibidem visitur totius cęli ambitus, atq; signiferi species cum suis imaginibus: adeo vt Sol ipse velut moderator & auriga in medio existat. Et ea fere debent admitti in lithostratis (vt a veteribus præcipitur) q̃ apta varietate, ac multiformi picturę gratia venustatem simul & elegantiam referãt. Quo minime mirari oportet, si C. Cęsar in suis expeditionibus tessellata ac sectilia pauimẽta circuntulerit: Sunt in p̃cio Cerostrata atq; Xilostrata illa ex cornibus atq; ebore cõstant: hęc ex materia censentur: maximeq; ebeno, larice, tamarice, olea. De Cerostratis Victruuius, & Ply. meminerunt: proditumq; est ex Vrorũ cornibus effici: quæ Romani ad suas delitias transtulerunt: nunc tincta, nunc sublita. Nunc quę Cerostrata picturæ genere dicerentur, ad sellas principum atq; lecticas parantur: quales Aegyptii reges inter cætera ornamenta habuisse traduntur. Xilostrata coloribus variis distinguũtur: & multiformi materia cõstãt: præcipue q̃ ad templorum sacraria & subsellia pertinent: quos appellant Choros: ceu spectantur Venetiis in æde Helenæ: in quibus nobiles Italię vrbes atq; clariores additæ sunt singulis subselliis, miro picturæ artificio, atq; elegantia singulari.

De pœna Romanorum ciuium per vites: ac Plynii verba exposita ex historia de Scipione Aphricano: tum de vite Centuriali copiose. Caput. II.

Erba sunt C. Plynii, quo loco de arboribus differit, Vitis ipa & in delictis etiam pœnã honorat. Quæ meñ aliquãdo aim suspẽsum tenuerunt. Haud enĩ videbã quibus pœnis homines per vitẽ afficerẽtur: quãdo nihil ad rem illud ptineret: q

insigne Centurionũ id esset: vt quidã parum docte exponũt. Sed eñ q ad pœnã vites pti
nerêt, deductũ hoc existimamus ex lege veteri de suppliciis militũ. Nam & Scipio Aphri-
canus, qui Numantiam obsedit, sicubi extra ordinem milites Romanos deprehendisset,
acribus pœnis afficere solitus est: vt qui ciues vitibus, alios autẽ virgis cædi iuberet. Quo-
circa Plynius pœnę honorem habitum scribit: quũ ciues nõ virgis verberatos, sed vitibus
refert. Quam rem Liuius in historia Romani populi notauit: vt ex Flori compendiis col-
ligitur. De vite aũt, quam Centuriones pręferrent, non poetę tñi meminerunt sed Aure-
lius Macrobius, Aelius Spartianus, ac Plynius: qui insertas, inquit, castris vites summã re-
tum, imperiumq; continere. Centurionũ in manu vitis: & optimo pręmio tardos ordines
ad lentas perducit aquilas. De Hadriano item Augusto notatum est: q is quidem nulli vi-
tem concessit nisi robusto, & egregię famę viro: neq; tribunũ nisi plena barba effecit. Hinc
etiam Heliopolitani Iouis oraculum de Cęsare Traiano: qui quum scriptis codicillis deum
consuluisset, an Romam peracto bello esset rediturus (nam contra Parthos mouebat) vitẽ
sibi Centurialem deus in ædem deferri iussit, diuisamq; in partes sudario condi, ac perin-
de efferri. Sed & sub vitem prœliari dicebantur milites: quum astãtibus Centurionibus su-
des eiicere cogerentur. Quod & Sextus Pompeius adnotauit.

De Sortibus Prænestinis, earumq; origine apud Romanos: & quomodo ederentur in templis: ac Liuii locus expositus. Caput.III.

T. Liuius inter cętera prodigia: quę i historia de gestis Romani populi refert, Sor-
tes, inquit, extenuatas: sicuti bello Punico: & vnã pterea excidisse ita scriptã. Ma
uors suum telum cõcutit. Et nos igitur ad hęc intelligenda cõmodum fore existi
mamus ea de ratione ac origine sortium hoc loco repetere: quibus id totum co-
piose aperiatur, & Liuij verba intelligantur. Nã & Pręneste olim, & Antii templa magno
cultu, honoreq; habita sunt: vbi sortes ederentur. Origo aũt cõmentitia quidem (vt multi
dixerunt) & futilis: sed a veteribus tradita est in hunc modum. Numerius Suffustius vir ad-
modum clarus, quum assiduis somniis, etiamq; minacibus iuberetur certo in loco silicem
excidere, perterritus dicitur sic: vt agere id cœperit: ridentibus hoc ciuibus: sed perfracto
saxo erupisse sortes: quæ in robore forẽt insculptæ, priscarum literarum notis. Quin eodem
tempore mel ex olea fluxisse dicũt: & aruspicum monitionibus factum: vti ex eadem olea
fieret arcula: & in ea reconditas sortes: ad quas præmonente Fortuna Romani Põtifices
accedebant: & pueri manu commixtas educere solebant. Ac talis quidem origo Prenesti
narum sortium traditur: quæ diuinatio vt variis passim templis atq; vrbibus exculta est, ita
Iulii Cæsaris tempore pene abolita: neq; alibi earum cultus seruatus q̃ Præneste. Qua ra-
tione dicebat eleganter Carneades, nũq̃ se vidisse fortunatiorem Fortunam, q̃ Præneste.
Hæ vero sortes Romani populi fata continebant, tesseris quibusdam ligneis insculptæ. Vn
de Liuius extenuatas sortes inter prodigia numerat, qm literæ illæ fatales alicubi cõsum-
ptę viderentur. Imperante autem Augu. Domitiano satis lætam felicemq; sortem Pręne-
stina Fortuna per nouẽnium dedit: insequenti anno tristissimam reddidit: neq; sine sangui
nis mentione: vt est auctor Tranquillus. Neq; me latet alium quoq; fuisse morem Roma-
nis imperatoribus in aucupanda per sortes fortuna: versibus ad eam rem compositis: vel
ex aliquo poemate translatis: vt illud vulgatum de Cæsare Hadriano, quum Vergilianas
sortes consuleret.

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens: nosco crines, incanaq; menta
Regis Romani: primam qui legibus vrbem
Fundauit: Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperium magnum.

De sortitione autem iudicum, & sortilegiis suo loco scripsimus.

Quanta prudentia M. Cato iudicauerit, non esse publice audiendos in Romana ci-
uitate tres Atheniensium oratores. i. Carneadem, Critholaum, & Diogenem: ac de
illorum mirabili ingenio & facundia. Caput.IIII.

Vanta prudentia & consilio in moderanda ciuitate, quantaq; doctrina fuerit M. Cato, qui censorius dicitur, veterum cōmentarii explicāt. Sed hoc inter cætera eius viri mirificum videri debet: his p̄sertim hominibus, qui in obeundis Reipub. officiis versantur: quod ab eo dictum atq; iudicatum est de Atheniēsium nobili illa ac celebri legatione ad Sen. P. Q. R. in qua tres ingenio & eruditione clarissimi extiterunt: hoc est Carneades Academicus, Critholaus Peripateticus, Diogenes Stoicus. Nam quū hi facundia in primis atq; oratione pollerent, facile Romano populo persuasissent quæcunq; peterent. Sed hanc rem quum M. Cato mature cōsyderaret: ex vsu esse Romanæ Reip. asseruit: ne tales oratores, tanq̄ valida eloquentia præditi, qui possent æqua pariter, atq; iniqua persuadere, audirētur publice. Qm̄ Carneade ipso, vt inquit Ply. argumētāte, quid veri esset, haud facile discerni poterat: quē vnū traditū est (quū pro iustitia publice multa eleganter, ac sapiēter dissertuisset) postridie nō minori doctrina atq; copia contra iustitiam perorasse. De his aūt tribus philosophis illud a Latinis criticis obseruatum est: eloquentia fuisse Carneadem rapida & violenta: tereti & eleganti Critholaum: modesta & sobria Diogenem. Quod etiam Macrobius (vt alia complura) e penu Gellianæ eruditionis in suas cœnas deprompsit homo satis quidem eruditus, sed ingenio maxime ingrato ac prope impudenti: vt qui in tanto æris alieni cumulo nusq̄ creditoris nomen profiteatur.

Quæ differentia tradatur inter deportatos & relegatos: & qui maxime auctores deportari homines ac portenta scribant. Caput. V.

N libris Iurecōsultorum scita satis atq; elegās differentia ponitur inter eos, qui relegati, & deportati dicuntur. Nam relegatos fere illos vocari asserunt: qui quū in exiliū mittantur, bonis tamē p̄priis vtunt̄. Deportati vero ea lege atq; conditione vocantur: vt nihil e suis bonis possideāt: qd a nostris tn̄ grāmaticis minime obseruat̄. Sed em̄ C. Ply. ac Liuius in aliā magis significationē accoperūt: vt qui portēta atq; p̄digia deportanda ex vrbe asserāt, quū in aliū locū transferenda significēt. Cuiusmodi illud est a C. Plynio relatū inter mirifica prodigia, de Valeria fœmina: q̄ regū tp̄ibus inauspicato quidē exēplo cū dentibus in vrbe nata est: ob eāq; cām responsum est Aruspicū vaticiniis exitio futurā ei ciuitati, in quā deferret̄. Itaq; Sessapiā tum florentissimā deportata est: neq; citra illius vrbis exitiū. Sed & Liuius itē deportata nōnunq̄ mōstra in aliā regionem tradit. Posteriores vero, qui Antoninis & Cōstantiis imp̄atoribus scripserunt, deportatos in exiliū aut in insulas accipiūt p̄ his, qui descripti ac relegati fuerint. Quod in Lampridio Volcatio, Ammiano, ac Hieronymo frequens reperitur. Hinc illud in oratione M. Antonini Cæsaris, quum suam clementiam atq; pietatem in Cassiana defectione Romanis patribus probaret. Nemo, inquit, senatorum puniatur: proscripti bona recipiant: deportati in patriam redeant. Quin & Antoninus Caracalla relegatis ac deportatis reditum in patriam restituit: vt ab Aelio Spartiano scriptum est.

De quadragenario numero, & eius potestate in puerperis & infantibus: tum de festo die: quem Greci Tessaracoston appellarunt. Caput. VI.

Vi de numeris, eorūq; p̄tāte scribūt, diligēti cura vident̄ ea oia obseruasse: quę ad quadratos p̄fectosq; numeros & imp̄fectos p̄tinēt: vt cum Septenarium humanæ vitę vehiculū vocent, Quaternarium vim iustitiæ, Denariū & Quinariū connubii. In quibus Academici ipsi maximū studiū impenderunt. De numero aūt quadragenario illud hoc loco referendū existimaui, qd ad ipsam p̄tus rōnem facit. Nā tessaracostō tp̄s a Gręcis auctoribus appellatur. ob eā cām celebrat̄ q̄ illis maxime diebus mirifica quędā intelligant̄. Itaq; pręgnātes etiā fœminę quadragita olim dies ante fœturā nefas habuerunt ad sacra accedere: ac totidem quoq; diebus post partum grauiori morbo solent cōflictari, vt ęgre possint sanguinē cōtinere. Sed eodem p̄terea tempore infantes morbidi sunt, ac risum cōtinent: magnoq; vitæ discrimine viuunt. Quocirca (vt ad Cerellium tradit Censorinus) quum is dies quadragesimus præterit, con

sueuerunt veteres festum agitare, quod Tessaracoston appellarent.

De clementia. M. Antonini Imperatoris: & quibus maxime verbis contra se ipm con spirantibus parcendum monuerit. Caput.VII.

Etus dictum celebratur, nullum esse certius testimoniū pbitatis atq; in nocentię, q̄ ipam vitę cōsciētiā: in qua sapiētissimus quisq; virtutis bonum collocauit: nā & Academici ipi hoc abunde fatenť. Qđ etiā Antonini Augusti verba (qui Stoicoꝝ disciplinis icubuit) verissima suffragatione pbāt. In quibus nō modo suam vitę innocētiā, sed ęquissimū ingeniū ac maxime pbandū asseruit. Nā quū forte Auidius Cassius, alijq; cōplures cōtra Antoninum imperatorem conspirassent, ac detecta cōiuratio esset: parcendum omnibus cēsuit Antoninus: nec Auidium quidē imperādi auidissimum iussit occidi, sed passus est: vt a Volcatio traditur. Cumq; tam egregiā singularemq; ei⁹ clementiā ac lenitatē plures accusarēt, eundēq; (vt sunt varia hoim ingenia) passim arguerēt, q̄ tā mitis in suos etiā hostes foret: simulq; adderent: aliter feres haberet, si Auidius vicisset. Grauissime responsum est ab Impa. Antonino: Non sic deos colimus aut viuimus, vt ille nos vinceret. Tm̄ adeo anteactę vitæ conscientia, & innatæ probitatis testimonium potest: vt nihil isidias hostium metuat: nihil alienas vires reformidet. Idem quoq; Aug. sic in epistola ad vxorem Faustinam de se scribit, Horatianam sententiam mutuat⁹. Quieto animo sis: dij metuentur: & dijs cordi mea pietas. Quam rem & Volcatius historiæ auctor ad Imperatorem Diocletianum retulit.

Q̄ constanti & alto animo fuerit. M. Cato: & eius dictum de se, quū bella inter Cæsarem et Pompeium æstuarent. Caput.VIII.

Emoria dignū est, quantū Catonis virtus atq; cōstantia veteres pmouerit: pssertimq; phōs stoicos: vt eius viri aimā atq; disciplinā cum Socrate, Possidonio, & Chrysippo cōferāt. Sed iter alia hoc pcipue admirātur: q̄ i ea Romanę ciuitatis tēpestate, cū ciuilia bella iter Cęsa. & Pōp. streperēt, varijsq; fortunis Respub. pmereť: eū ipm de ai statu nihil esse immutatū. Nā cū vtrūq; Cato improbaret atq; exarmare cupet: vtriq; etiā virtute sua & aio ingenti occurrit. Dixit eī de Cęs. si vicerit, se moriturum: sin Pomp, exulaturū: q̄m Pomp. quidem (vt ē auctor Tacitus) occultior fuit, non melior. Et hæ sunt illæ voces (vt Pic⁹ noster dicebat) quas familię Stoicorum lætis animis agnoscunt: q̄ omnibus suffragijs pbantur: & in porticu Apathiam confirmant. Sed eī idem Cato nullis vnq̄ casibus mutatus est: nullis affectib⁹ cōcessit: aut calamitati succubuit: sed eundē ipse in tam varia rerū fortuna pstitit: in ptura, in accusatiōe, in prouincia, in vrbe, exercitu, repulsa, atq; interitu: sicuti ab Anneo Sene. relatum est.

De Prosa, & Postuerta Romanis dijs: ac ibidem de Anteuorta: & quid inter se differant: quaq; ratione colerentur a Romanis. Caput.IX.

Eruatum est ab his: qui de veterum religione scripserunt, Prosam et Postuertam fuisse apd Romanos pro dijs acceptas: atq; illis aras & sacra etiam constituta, ob ipas pariendi rationes atq; discrimina. Nam Prosæ numen et potestas ab his fœminis maxime colebatur: quę rectū ac legitimum partum ederint. Postuerta autem ab ægris atq; infirmis. Cuiusmodi habētur fere hi part⁹: quum in ipso nixu non caput primum ex aluo, sed ipsi pedes existunt. Proindeq; ab auctoribus Agrippæ appellati sunt. Quam rem C. Ply. ac Gellius, vt alios mittam, diligenter prosequūtur. Sed & Postuertam deam atq; Anteuertam in aliam partem acceperunt: vt a Vectio Prætextato in cœnis Macrobij relatum est. Hac enim ratione illas coluerunt, ac templa dicarunt: q; ea omnia intelligi oportere existimarent: q̄ præterita ac futura essent: ex quo diuinitatis comites aptissimas appellarunt: non secus ac q; consilium & prouidentiā: quib⁹ humana omnia & diuina expendi, ac puideri possunt. Quod a nobis alibi commodius expositum est.

Quæ sint Samiata ferramenta in Aureliani Aug. epl'a: & Samiare arma: ac de Samijs vasis, & Numæ capedunculis in Ro. factis. Caput.X.

QVæsitum nuper ad eruditis, quid esset in Aureliani Augusti epistola, quam de officio Tribu. militum scribit, Ferramenta samiata. Sic enim refert de ipsis militibus. Arma omnia tersa sint: ferreamenta samiata: calceamenta fortia. Quo loco quum doctiores etiam dubitare soleāt: eorum quæstioni occurrendum a nobis est. Samiata igitur tela pro his acceperunt veteres: quæ in spiculū mucronata atq; acuminata forēt. Quod & Nonius Marcellus probauit. Samium em̄ pro acuto acceptum est: ac Samiare pro acuere. Q̄m in Samo (vt est auctor Nonius) hoc artis genus præcipue claruit. qua voce & Lucilius est vsus in satyris. Sed & Samia vasa a multis celebrantur: quibus Romani pontifices pro Numæ Regis instituto in sacris vterentur. Itaq; sic. M. Cicero in libris de Repub. Quæ sunt, inquit, imperia pontificum dijs immortalibus grata sine samijs? Quæ vasa Capedines etiam, & Capedunculos vocarunt: vt apud auctores frequenter habetur: Vnde & illud Persianum. Aurum vasa Numæ, Saturniaq; impulit æra: Vestalesq; vrnas, & Thuscum fictile mutat.

De oratore Isocrate, eiusq; insigni facundia: et quomodo tria in primis notanda p̄stiterit ex historia Pausaniæ. Caput. XI.

TRia dicuntur in oratore Isocrate memoratu digna inter alia accidisse eumq; in his p̄stādis nō minore iudicio, q̄ fortuna valuisse. Primū vt vegeto ac solido corporis robore, modestia singulari, & sūma aī libertate p̄staret. Nā & ad nonagesimū octauūq; annū cū peruenisset, nunq̄ adeo defecisse, aut elāguisse scribit: quin suos quoq; discipulos p veteri instituto instrueret atq; edoceret. In altero tā modestus & probus: vt ab os ciuitatis administratiōe prorsus abstineret. Neq; de rebus itē publicis curam vllam suscepit: in quo liberum ab omni cupiditate animum, maximeq; syncerū probauit. Quam rem (vt alios mittam) et Pausanias historiæ auctor in Atticis commemorat. Hic autem Isocrates ille est: cuius elegantiā atq; iocunditatē. M. Cicero apud nos in dicēdo egregie expressit: quum vim Demosthenis ac Platonis magnitudinem adiecisset.

De eruditione Crispi Passieni: et eius elegantissima in habendis, probandisq; amicis. Caput. XII.

LAudatum ē Passieni ingenium ac eruditio a multis: præcipueq; ab Anneo Seneca: qui locis aliquot asseruit, nihil se Crispo Passieno subtilius atq; insignius cognosse, in distinguendis maxime vitijs atq; curandis. Sed inter alia multa dictum eiusdem perelegans quidem, & egregium est adnotandum. Nam quum habere amicos velimus, & prudentia pariter, & gratia, liberalitateq; ornatos: hāda rō est in vtroq; gne. Sic em̄ Passienus dicebat quorundā se malle iudiciū, q̄ beneficium: & quorundā beneficium, q̄ iudiciū. Cui sentētiæ tm̄ concedit noster Oricellarius: vt is vnus in legendis, colendis, atq; seruādis amicis non minus prudentiā & iudicium, q̄ constantiam et p̄bitatem obseruet: ad exemplum (credo) principis Augu. qui solitus est iudicium in eligendis: constantiā in seruandis adhibere.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVSTERTIVS.

Q; Octauius Aug. tria potissimum in votis habuerit: ac de fortunæ viribus, honore, et nominibus apud Romanos. Caput. I.

LIbrum fecit Plutarchus Cheroneus de Romanorum fortuna: in quo accurate (vt solet) atq; egregie p̄multa de illius cultu, ptāte, ac templis disseruit. Tum præcipue illoꝝ exempla refert: qui cum meliorem aliquādo fortunā atq; feliciorē habuerit, maximo illam honore ac veneratione p̄secuti sunt: vt Ancus, Camill⁹ & alij. Quod aūt de Octauio Augu. tradit, hoc equidē non putaui alienum aut indignū, vt adnotarē. Octauius, inquit, Cæsaris filius (qui primus Augusti nomen habuit) quum quartum & quinquagesimum annum ageret, precatus a dijs est Scipionis fortitudinem, beniuolentiā Pompeij, Cęsaris fortunā: quā quidē inquit fortunā rerum esse oīm maximarū victricē. Hæc em̄. M. Ciceroni, Lepido, Pansæ, Hircio, atq; Antonio

plurimum aliqñ īdulsit:cumq; hos oẽs ad summum decus & gliam extulisset demum deserruit atq; vni tantum Cæsari seipsam seruauit:vt aperte cognosci posset:Quibus ludis,atq; blandimentis humana oia versare & cõmiscere cõsueuerint. Sed hæc apud authorẽ copiose referuntur:cum Romani ipsi(vt constat)varijs quidẽ nominibus illam & colendã,& appellandam duxerint:vt Fortem,Viscatam,Muliebrem,Reducem,Victricem,Primigeniam,Obsequentem,& Mammosam:de quibus in epistolicis scripsimus.

De immodico luxu Antonini Heliogabali imper.ac de eius culcitris cum leporinis pilis,& perdicum plumis:ibidemq; expositum de accubitis. Caput.II.

E Vario Antonino imperatore(qui Heliogabal⁹ dictus ẽ)permulta a Gręcis & latinis authoribus scribunt:quo luxu,quibusq; libidinib⁹,atq; flagitijs Impium gesserit:vt naturę magis ꝓdigiũ ad oẽm vitæ improbitatẽ haberi posset:q̃ Romæ vrbis impator. Is igit eo studio atq; igenio fuit:vt nihil auidius,q̃ de luxu,varijsq; voluptatib⁹ cogitaret:sicuti copiose ab Aelio Lãpridio traditũ ẽ ad Constantinũ impatorẽ. Nã vt de ꝓdigiosa illius mollicie breuiter agamus,prim⁹ triclinia,lectos,ac porticus omni florum genere strauit:Lilijs,Violis,Hiacynthis,& Narcissis:ac per eos ambulauit:neq; in culcitris,seu accubitis(vt appellãt)facile cubuit:nisi quę leporinum pilum haberent:aut ꝑdicum plumas subalares. Tanta ierat animo ei⁹ mollicies:qd idẽ Lampridius retulit:vt ex his mirandũ nõ sit si deinceps vrgẽte fato,& a tali monstro scelerũ pœnas reposcente,in latrina occisus fuerit. Q: aũt accubitas dixim⁹:id quidẽ verbum ab accubãdo deductum est:neq; in Lãpridio tñi legit:sed apud ĩpos etiã iurisperitos:qui hac voce pro culcitris & toralibus vtunt:vt Var.appellat. Hinc & accubitalia pro ipsis stratis seu stragulis accepta sunt:vt in epistola Valeriani Impe.habet ad Zosymionem Syrię procuratorẽ. Nam cum Claudio legionis Martiæ prefecto complura forent pro militiæ instituto tribuenda:misit illi Valerianus Impe.accubitalium Cypriorũ(vt vocat)paria duo,interulas puras,togam,& laticlauum,sagochlamydes,& subsericam albam.

Quæ diuinationis species habenda sit Capnomantia:& Statij poetæ versus allati atq; expositi super hac vaticinandi ratione. Caput.III.

Nter alia diuinandi genera,de quibus veteres scribunt,illud etiam in antiquorum monumentis notatur:quod græci Capnomantiam:nostri per fumum diuinationem dicunt:cum ipse videlicet fum⁹ vel in orbem voluitur:vel in obliquũ flectitur:aut in rectum protenditur:quocirca meliorem sibi fortunam quis pollicetur:vel aduersam præsagit:vt est animus mortalium omnium ad futura ꝑnoscenda magno ambitu intentus. Itaq; capnomantia gręce appellata est. Et capnomantes qui diuinationum eiusmodi forent interpretes. Statius autem Papinius pereleganti carmine id expressit in Thebaide,cum dẽ Menecei cæde ageret.

Vincatur pietas inquit:pone eia altaria virgo.
Quæramus superos:facit illa:acieq; sagaci
Sanguineos flammarum apices,geminumq; per auras
Ignem,& clara tamen medię fastigia lucis
Orta docet:tunc in speciem serpentis inanem
Ancipiti gyro:volui:frangiq; rubore
Demonstrat dubio:patriasq; illuminat vmbras.

In his.n.versibus & per ignem diuinatio,ac per fumum describitur:nã sicubi ex flamma geminus apex extitisset:dissidiũ indicari existimabant:vt.M.Cicero tradit. De Capnite aũt vino & gemma commode diximus:quę interiectis veluti spiris fumidum quiddam refert.

Q: imperante Tib.vitrum flexile ac ductile redditum sit:& qua pœna tantæ inuentionis author damnatus fuerit. Caput.IIII.

Raditum ẽ a.C.Plynio inter alia multa,& hoc maxime mirãdũ,ac memoria dignũ de vitro:quẽadmodũ videlicet flexile atq; ductile redditum sit impe. Tiberio Augu.adeo nihil in rerũ natura intẽtatũ,aut iexptũ reliqt ãtiquoꝶ solertia. Qd eqdẽ nõ alijs verbis asserẽdũ ẽ:q̃ eiusdẽ authoris.C.Plinij.sic.n.quo loco de

vitri inuentiõe,atq; origine scribit. Excogitatum ẽst Tib.principe vitri temperamentum: quo flexibile esset:sed eius officina abolita est:ne æris,argenti,auri ve metallis pretia detraherentur. Hoc idem & Isidorus recenset:tum adijcit huic inuentioni Principem Tiberium maxime iratum:sic vt opificem ipm necãdum imparet:ne aurũ vilesceret,ac pluto (vt inquit) haberet:cæterisq; metallis ptium demeret. Id aũt verũ ne an falsũ existimari debeat:malim hercle p suo quisq; arbitrio iudicet:i tãta pfertim rerũ atq; igenio varietate.

Quibus maxime cibis venenata qdã aiantia viuãt:vt viperę,scorpiones,stelliones q;:ac de amphiuijs etiã & alijs. Caput. V.

Elatum ẽ cum ab alijs multis,tum ab his authorib':qui aiantiũ historiã descripserũt:quibus maxime cibis vesci,& q̃ diu viuere cõsueuerit:nos e ãptẽ breuiter nũc exeqmur:qua naturę ipius vires,ac maiestas in capiẽdis cibis pbari possit. Sic igit obseruatũ:anates i põto venenis viuere:itẽ capreas,atq; coturnices aues venenis pinguescere,aialia(vt inquit Plyni')placidissima. Mures vero auiditate maxima salẽ lãbũt:eo q;(vt creditum ẽ)reddunt pgnãtes:qd ex Aristotele Plyni'(vt alia multa)refert. Scorpiones terrã fere excedentes viuunt:ascalabotes autem seu stelliões,& aranei minimo suctu. Hæc em aiantia(vt adnotatum a nobis ẽ)vitreis inclusa poculis:nullo quidem cibo supra semestre spatium vitã ptrahunt:etsi eo oculi extumescunt. Sed & lupi cum maiori fame vexant,terrã etiã depascunt. Serpẽtes vero(sicubi adest facultas)cupiditate summa vinũ appetunt. Itaq; minime mirandum est:si viperas a Claudio galeno scribit repertas qñq; in amphoris vinarijs. Quin & pleraq; animantia,quæ græci amphiuia vocant,non minus venenis,q̃ alijs cibis viuunt. Ea. M. Cicero vitæ ancipitis latina voce appellat.

Deos esse accipiendos tam fœminino genere,q̃ masculino,ac de Luno etiam deo pro Luna:& quo cultu atq; institutis apud Carras coleretur. Ca. VI.

Cripserã paulo ãte(vt inter amicos fit)epistolã ad Cosmicũ:in qua positum hoc fuit:Venerem quidẽ,ac Cererẽ inter Romanos deos locauim'. Id aũt (vt relatum mihi est)veluti minus latinum & impite dictũ repẽhẽdit q igñe aberrauerit:nõ.n.deos asserunt scribi oportere sed deas. quai re mirat' sum quorũdã ipitiã:q dũ cęteris se pferũt & quasi cẽsores publicos i literis cõstituũt:tã imprudẽter atq; inepte decipiunt. Nã quis ẽ obsecro tã alien' a veterum lectione:aut ita demũ impit':q nesciat ipos deos p fœminis interdũ accipi:etiam si αρσενικως pronuntiemus:qd & Macrobius Aurelius,alijq; copiose pbant:vt nihil sit istis hoibus ipudentius qui se Criticos,atq; Aristarchos in disciplinis nominant. Sane vero hoc permulti asserunt:vt Vergilius,Atherianus,Caluus,& Leuinius:vt Aristophanem mittã: qui venerem Aphroditon appellauit:quorum suffragatio & quidem honestissima nostræ sententiæ abunde patrocinatur. Nam Varro Terentius Palem deum scripsit:sed & Lunũ deum pro Luna quidam dixerunt:cui' templum Carris visebatur:vt ab Aelio Spartiano relatum est. qui Cæs. iquit Antoninum Caracallam templum dei Luni accessisse:quẽ mirifica veneratione Carrenus populus coluit:adeo vt mulieres virili veste,viri aũt muliebri sacra illi perficerent:quod & Philochorus,& Spartianus tradunt. Qua ratione Græci quoq;,& Aegyptij(etsi Lunam fœminino genere habẽt)deum tamen appellant:sed nolo esse in re aperta longior ne videar magis habuisse rõnem alienæ inscitiæ:q̃ nostræ in studijs diligentiæ:cum permulti quidem sint:qui vt maiore audacia q̃ iudicio iudicant:ita inuident potius alienis laboribus:q̃ ipsi aliquid in communem vsum moliantur.

Iudicium a poeta Marullo factum de latinis poetis:& quo vitio notati sunt:aut quo ordine habendi. Caput. VII.

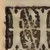

Actum est iudicium nuper a nostro Marullo de poetis latinis egregie profecto et prudẽter. Nam cum forte incidisset mentio de veterum disciplinis:ac de poetis maxime latinis. Poetice inquit apud Romanos plures habuit versificatores q̃ poetas:si paulo diligentius id expendatur:quod exigendum sit illis qui iure debeant poetæ appellari. In P. inqt Ouidio repẽhendi põt lasciuiẽs,ac nimiũ sibi indulgẽs ingenium. qd & Fabius in oĩ antiqtate Romanus Aristarch' asseruit. In Statio durũ nimis

carmen & anxium:propter eaq; supra modum tumidum. Silium vero Italicum, inquit fororum redolere:ac vulgarem profluentemq; venam carminis:q̃ elegantem & probam. Flaccum Valerium, & Lucanum cõcitatos esse:sed audaciores interdum q̃ graviores. Itaq; legendi quidem sunt omnes, inquit:sed hi maxime probãdi pro suo quisq; genere: Tibullus, Horatius, Catullus:et in comœdia Terentius: Vergilium vero et Lucretium ediscendos asserebat:quod ipsum, vt posteris etiam probaret, hisce versiculis expressit.

Amor Tibullo:Mars tibi Maro debet.
　Terentio soccus levis.
Cothurnus olim nemini satis multum.
　Horatio Satyra, & Chelis.
Natura magni versibus Lucretij:
　Lepore Musæo illitis.
Epigramma cultum teste Rhallo adhuc nulli.
　Docto Catullo syllabæ.
Nos si quis inter cæteros locat vates:
　Onerat, q̃ honorat verius.

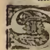
De Iuliorum, & Antoninorum familijs:& q; in hominibus improbissimis atq; monstrosis defecerint. Caput.VIII.

Ec illud omittendum est:quod a probis authoribus notatur de Iuliorum, atq; Antoninorum familijs:quæ vt viros maximos atq; insignes compluris habuerunt:ita in eiusmodi hominibus desierunt:qui ob nimia scelera atq; flagitia impurissimi habiti sunt. Nam Iuliorum quidem vltimus fuit Domitius Nero:quo nullum vnq̃ animal crudelius, sęuius, immanius fuit: Vnde notum illud. Progenies Cæsarum in Nerone defecit. In Antoninis Augu. Varius Heliogabalus:cuius flagitia & insanę libidines prodigium fuisse, non hominem asserunt.

Vinum esse remedio contra Aconitum:ac defensus a calumnia quorundam Macrobius:qui Cicutam pro aconito audacius q̃ verius in eius Saturnalibus reponunt. Caput.IX.

Aulo improbius atq; etiam indoctius quidam fecerunt:qui apud authorem Macrobium cicutam pro aconito reponunt:quo loco de viribus ac potestate vini disputat:asserentes ea in re vel ipsum Macrobiũ errasse: vel cicuta seu coniõ p aconito legẽdũ:qm vinũ (vt aiũt) cõtra eius venenũ pcipuũ remediũ credit:qd Alexãder medic⁹. Plutarchusq;, & alij cõplures testãt. Ego aũt nõ puto statĩ cõcedẽdũ:vt qd ĩ oib⁹ sit exẽplarib⁹ descriptũ, tã audacter id cõtra publicã fidẽ imutet:in quo etiã doctiores maximo dãno incurrũt:q; eo℞ plęrisq; iudiciũ pbari soleat, pq; rõne haberi. In hoc aũt nõ mõ põt a Criticor℞ calũnia defendi Macrobi⁹:q; Aconito scripserit vinũ mederi:sed egregie cõmẽdari:nã quis ẽ tã alien⁹ a lectionib⁹ veterũ medicorũ:tãq; absurdo ingenio:quin apd Cor. saltẽ Celsum & Plyniũ legerit:vinũ maximas vires habere cõtra aconitũ: Vt Galen⁹, & alij plures omittant, Plyni⁹ certe ad Imp. Vespasianũ de potestate ac virib⁹ vini sic differit. Meũ quidẽ remediũ est cõtra cicutã, coriãdrũ, aconita, viscũ, meconiũ, argẽtum viuũ, apes, vespas, crabones, phalãgia, serpẽtũ scorpionũq; ict⁹:cõtraq; oia q̃ refrigerãdo nocẽt. Itaq; ignoscẽt nobis hac i re pceptores nostri:si ab illis libere dissentim⁹:qm nihil etiam magis debet incumbere agenti rem posteritatis:q̃ pręsidium inueniendæ veritatis.

Q; iniquo animo Porphirius philosophus Christi religionem sit insectatus:ac eiusdem falsum atq; improbum vaticinium appositum:i quo Christianos ipsos p. cccl. annos duraturos scripserit. Caput.X.

Criptũ apud cõplures authores:q̃ infenso & acri animo Porphiri⁹ philosoph⁹ Christianã religionẽ sit insectatus:qbusq; voluminibus eam lacerauit, atq; vexauit:sed eiusdem vaticinium, quod ab eo de illa factũ est, ponẽdum existimaui:vt iudicari facilius possit:q̃ vanum hoc, q̃ audax & ridiculum fuerit:psertim in eo homine:qui & ingenio, & multiplici disciplinarum cognitiõe pręstiterit. Cum igitur

videret Christianum nomen magis I dies pollere:atq; illustrius fieri:non conuitijs tantum in Christianos saeuiendum putauit:sed & Petrum apostolum magicae disciplinae insimulás, edoctum illum asseruit a Christo:vt in ea (sicut impudentissime vocat) deceptione, quasi princeps, ac signifer foret:tum non amplí⁹ eam duraturam scripsit:q̄ per.ccc.&.lx.annos. Quod ipsum q̄ iniquo animo atq; perturbato dictum fuerit, referendum non est: Augustinus certe & inscitiae & iniquitatis Porphirium accusat:qui tam audaci illecebra, vanissimo q; commēto crediderit multorum animos decipere:atq; ab ipsa veritate depellere. quod et Petrarcha scribit:eo maxime opere:cui de religiosorum otio titulum fecit. Is autem Porphirius Tyrius fuit:praeceptoremq; audiuit Plotinum:de cuius vita & moribus multa retulit:eiusq; opera correxit::& i nouenarios digessit. Neq; defuerūt qui Porphirianis iurgijs, atq; insectationib⁹ in Christianos ferulā referrēt. Siquidē ab Eusebio, Apollinare, Laodiceo, & Methodio copiose respōsum est. Ex his Apollinaris.xxx.libros cōtra Porphirium exarauit:Methodius aūt vsq; ad.x.milia versuū:qd in epistolicis diligenter disserui⁹.

De Val. Homulli ingenio, & eiusdem dictis contra. M. Antoninum imperatorē eiusq; constantiam. Caput. XI.

NOtatum est a veteribus:q̄ elegans & vrbanus fuerit Val. Homullus quibusq; dictis, atq; leporibus sit vsus:vt nec Romanis etiam principibus parceret:cuiusmodi illud q̄ lepidissimum traditur in. M. Antoninum Augu. Nam cum forte imperator eiusdem Homulli domum viseret:columnasq; ibidem e Porphiretico lapide insignis, atq; egregias miraretur:rogauit Homullum vnde eas habuisset:tum ille, Imp. inquit, cum in alienam domum veneris, & mutus, & surdus esto. Idem quoq; pari licentia cum Lucillam Antonini matrem (qui Pio imperatori successit) venerātem Apollinis simulachrum vidisset:in aurem Augusti insusurrans, & illa inquit nūc rogat pro tuo obitu vt filius imperet. Quae tamen ipsum imperatorem nihil omnino mouerunt:sicuti a Iulio Capitolino memoratur. Tanta erat Marci probitas, & insignis modestia:vt non modo vrbane dicta, sed importunā praeterea dicacitatem aequissimo animo tulerit.

De disciplina Arabum in astronomicis:& q̄ ipsa hominum aetas certis temporibus ad planetas referatur. Caput. XII.

DE eleganter multa ac erudite scripta sunt in Arabum cōmentarijs:tū ex maxime quę ad cęli syderumq; potestatem, ac disciplinas ptinent. Neq; videt̃ apud alios quidē populos fuisse studiū actius, aut maior solertia in astronomicis speculādis:etsi magna ex parte Graecorum quoq; ingenia imitati sunt. Illud autem mirificum existimo, ac memoria dignum:ā quo Mathematici ipsi, & Chaldaei vniuersam hoim aetatem ad planetas referūt:vt q̄cunq; in vita agunt̃:ea qdē statis, certisq; tpibus planetae ipsi ppe modū efficiāt. Luna inquiunt ab ipso natali vsq; ad.v. ętatis annū moderat̃, atq; disponit. sequens Mercurius p decēniū. Venus p annos.viij. Sol vndeuigīti. Mars.xv. Iuppiter.xij. Saturnus reliquū vitae tempus. Ita em̄ digesta atq; diuisa vitae mortalium tpa tradunt̃. Ut nuper cum Iano Theolopho astronomiae pitissimo disseruimus. Neq; illud ignoram⁹:aliā fieri diuisionem ab alijs authorib⁹ de hoim aetate. Nostri em̄ Lunę infantiā, pueritiā Stilboni, seu Mercurio, adolescentiam Veneri, iuuētam Soli, Virilitatem Marti, senectutem Ioui, senium Saturno ascripserunt:adeo vt singulis sua quoq; officia & affectus tribuant.

Expositum diligenter quid Hostorium sit, quid Rutrum, & Rutellum ex Lucilij carmine ac de imaginibus etiam cum Rutro. Caput. XIII.

SCripsit aetate nostra Iouianus Pontanus inter alia suae diligētiae monumēta de aspiratione libros:in quibus studiose complura & accurate obseruauit:secutus veterum grammaticorum exemplum:qui & in minimis etiam perscrutandis maxima solertia incubuerunt:vt Fabius, Varro, Martian⁹, Nigidius, & Messala:qui de litera.s.librum composuit. Quo aūt loco a Pōtano traditur Hostilios lares, hostias, & hostire cum aspiratione scribenda esse:Hostorium quoq; inquit, ab hostiendo id est aequando dictum est:nā sic vocam⁹, inquit, lignum aequatorium, ac teretem bacillum, quo in dimetiendo tritico modij aequan

tur:quib' apparet Hostoriũ ꝑ Rutro illo, ac bacillo accipiẽdũ:quo ĩ mẽsuris frumẽti cumuli exęquãtur. Tãetsi haud satis memini an apud veteꝝ queq̃ de Hostorio legerim. Lucili' aũt poeta Rutellũ vocat in satyris eiuscẽmodi instrumẽtũ:vt ex eius carmine colligitur.

Frumentarius est:modium hic secum atq; rutellum
Vna affert.

Quod & Nonius ponit. Rutrũ vero ab eruendo dictũ est, nõ a radendo vt quidã volunt. In Capitolio ꝑterea effigies fuit Ephebi Rutrum tenentis:arenãq; eruentis causa exercitationis pro more Græcorũ:qđ signũ ex Bithynia Romã deportauit Põpeius Bithynic': sicuti ex Festi collectaneis ab Hermolao etiã notatũ est. Nã & Var. Terẽtius inter rustica instrumẽta Rutrũ enumerat:in libris de origine verborum ad. M. Ciceronẽ:vt aratrũ, sarculum, rastrũ, & alia generis eiusdẽ. Neq; omittendũ est:quod ab Eusebio refertur:Remũ fuisse a Fabio romuli duce occisum rutro pastorali. Sed & rutabulum hinc dictum:quo excoquendos panes rustici fere vterentur in proruendo igne:proptereaq; poetę veteres allegoricos hoc verbum pro virili membro acceperunt. Vt poeta. Neuius qui retritum rutabulum lepidissimo versu vocauit. Senile tractet retritum rutabulum.

Vnum esse hominem inter oia animãtia:qui calidis in potu vtatur:& ad Venerem pro libidine quocunq; anni tempore accedat. Caput. XIIII.

Elatum est ab his, qui scribũt historiam de animalibus:vnũ esse hoiem in omni animãtiũ gñe:qui calidis in potu vtatur. Nã cętera quidẽ animãtia in totũ abstinent:Sicuti etiã de venere illud seruatũ a philosophis:homines ipsos quocunq; anni tempore pro libidine ad venerem accedere, & in coitu esse: cum alia fere animantia custodiant suum tempus:& proprios coitus certis tẽporibus habeant:quos vocant statos. Sed hæc an vera sint, haud equidem prorsus asseuerim in tanta naturæ varietate:tametsi optimis authoribus comprobantur.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVSQVARTVS.

Quantum Aristoteles Platoni magistro cõcesserit:ac versus in ara ab eo positi:& q; Magi etiam Platoni immolarunt propter absolutum nouies nouenariũ numerum. Caput. I.

Eceptum vulgo est Platonem Academię principem fuisse a discipulo Aristotele in tradendis disciplinis neglectũ, aut saltẽ minus cõmendatũ:cũ & ab eo libere dissentiat:ac ignorãtię alicubi (vt quidã opinãtur) arguat qđ ego aliter accipiẽdũ existimo:sicuti Macrobius, & alii veteres exponũt. Neq; enim vigĩti annos dũtaxat in Academia Platonẽ audiuit:sed eidem tantũ tribuit, atq; cõcessit:vt eius quoq; nomini arã in templo cõstruxerit:statuãq; cõsecrarit:in qua descriptum esset, hũc esse illum:quem probi omnes merito debeant, & imitari, & commendare, Quod & nos in Parthenicis nostris attigimus his versibus.

Hæc illast ara floribus redemita suaueolentibus:
Quam gratus benemerenti statuit discipulus seni:
Tituloq; hoc testatus animum suum atq; officium:
Platonem probandum probe a probis:ab aliis nefas.
Sic ille princeps & author egregius sapientiæ:
Tam diuturnæ disciplinæ & sacri muneris tulit
Dignum prò meritis tantis ab alumno suo premium.

Idem præterea Aristoteles Platonis nomen sanctũ, atq; diuinũ vocitabat:egregiãq; orationem de Platonis laude cõposuit:vt ab Olympiodoro proditum est. Mitto autẽ nunc illud:quod Anneus Seneca de Magis Persarũ tradit:q; hi quidẽ Platoni defuncto immolarunt:quoniam suo natali decessisset:annumq; vnum supra octogesimum absoluit:sine vlla prorsus additione vel deductione. Asserunt.n. inter alia suæ disciplinæ dogmata eum esse omnium perfectissimum numerum:quem nouies nouenũ multiplicant:qua ætate Platonis philosophi fuisse interitum constat. Hinc Labeo romanus theologus eundem Plato-

nem inter semideos, vt Herculem, ac Romulum, referendum putauit.

De cultu quorundam animantium a variis populis: & de Syria dea, eiusq; effigie relatum. Caput. II.

IN Commentariis eorum qui de animātibus scripserunt, notatum est pleraq; animātia propter mirificum sui genium, atq; officia in vita mortalium a propriis vrbibus & populis coli: & veluti certa numina consecrari: vt columbas a Syriis: ciconias a Thessalis: apud quos capitale habitum est ciconiam occidisse: anseres a Romanis: quibus ob Capitolium seruatum publice a Censoribus alimenta prebebantur. Quin & Syrii iidem magna religione diu seruarunt: vt abstinerēt a piscibus: quod cum alii plures scripserunt: tum Porphirius philosophus ad imperatorem Constātinum in libris de abstinendo ab animantibus. Qua in re Menandri poetę versiculos affert: qui huic sententiæ suffragātur. Abstinent autem ea potissimum ratione: q̄ Pacelitis Veneris filia in piscis formam commutata est: quam Syrii pro dea coluerunt. Hinc argenteos pisces, vt a Basso relatum est, in templis consecrare consueuerunt. Non me præterit hoc loco, quæ tradantur de Syria Decreto, seu Atargate. Cuius templum insigne fuit iuxta Ascalonem: in quo imago eius muliebri facie, reliquum corpus figura piscis haberetur. Porphirius aūt sic in libro de sacrificiis. Rhadamātus, inquit, ac deinceps Socrates per animalia iurare soliti sūt Græci quoq; imagini Iouis arietina cornua adiecerunt, & Dionysio tauri. Sed & Panis effigiem ex capella & hoīe cōposuerunt: Iouē quoq; ipm in aquilā, taurū, & cygnū aliquando se transformasse. De Aegyptiis omittendum est: quorum prodigiosa supstitio multiplices, variasq; aīantium formas p diis maximo cultu habuit: vt feles, crocodilos, ischneumones, ibes, vultures, & alia eiusmodi. De quibus cum alii plures, tum Diodorus, Herodot', Strabo, & Appion in Aegyptiacis commentariis explicarunt.

Mercurii Aegyptii verba relata de natura ac de maiestate dei: deq; spiritu & mundi materia: ac de homine. Caput. III.

QVantum præstiterit Aegyptius Mercurius in peruestigandis atq; intelligendis rebus diuinis Græci auctores & Latini copiose asserunt: qui hunc ipsum velut disciplinarum omnium principem ac conditorem existimant: adeo vt ab hoc vno credatur scientia illa rerum diuinarum, atq; humanarum diligenter fuisse meditata: optime præcepta: egregie explicata. Qd ipsum locis multis probauit: tum in ea disputatione, in qua de ipso deo, deq; spiritu & mundi materia eleganter & docte disseruit. Sed hanc rem libitum est illius verbis adnotare. Fuit deus & hyle, inquit, quam & mundum dicimus: mundo autem spiritus aderat: sed non tamen vt ipsi deo: neq; deus sunt hæc: de quibus mundus est. Iccirco neq; erant, quum nondū nata erāt: sed in eo iam tunc erant: vnde nascendi potestatem habuerunt. Non enim ea sola nonnata dici debent, quæ nec dum nata sunt: sed ea quæ carent fœcunditate generandi: ita vt ex his nihil nasci potest. Quæcūq; igitur sunt: quibus inest generandi natura: generabilia sūt: de quibus nasci potest: tametsi ex se nata sint. Neq; enim dubitatur ex his, quæ ex se nata sunt, facile nasci posse: de quibus cuncta nascuntur. Deus ergo sempiternus: quocirca nec nasci potest, nec potuit: hic est, hic semper fuit, hic semper erit. Hæc itaq; est, quæ ex se tota est natura dei. Hyle autem vel mundi natura, & spiritus q̄uis nata videantur, a principio tamen ex se nascendi procreandiq; vim possident, atq; naturam fœcunditatis: etenim initium in qualitate naturæ est: quæ conceptus & partus in se possidet vim atq; materiam. Hæc sine alieno conceptu est sola generabilis. Quæ autem vim solam cōcipiendi habeāt, ex alterius connexione naturæ, tra discernenda sunt: vt hic locus mundi cum his quæ in se sunt, videatur esse nō natus: qui vtiq; in se vim totius naturæ habet: locum dico in quo sūt omnia. Neq; eñi hæc omnia esse potuissent, si locus deesset: qui omnia sustinere, & capere potuisset. Omnibus nanq; rebus, quæ fuerunt, pręcauendū est loco: nec qualitates: nec quantitates: nec passiones: nec affectus dignosci potuissent earum rerum: quæ nusq̄ sunt. Sic ergo & mundus q̄uis natus nō sit, in se tamen omnium naturam habet: vt pote qui omnibus his ad concipiendum sinus præstat fœcundissimos. Qua circa totum hoc est qualitatis, materieq; creabilis: q̄uis creata non est. Sicut enim in ipsa natura materiæ qualitas fœ-

cunda est:sic & malignitatis eadem est ęque fœcũda. Neqꝫ ego o Asclepi & Hamon illud assero:quod a multis dici solet:non poterat deus incidere atqꝫ auertere a rerũ natura malitiam. Quibus respondendum nihil omnino est:quę tamen causa fuerit,hoc prosequar & in eo rationem reddam,quod acceperam. Dicunt ipsi omnifariam deum liberasse mundũ a malitia:nã ita in mundo est,quasi membrũ ipsius videatur esse. His enĩ rebus,quibus cæteris antestamus animalibus,soli possum⁹ malitiæ fraudes ac dolos vitare:ea enim qui anteq̃ sit illis implicatus,ex aspectu vitaritis:homo est diuina intelligentia,prudentiaqꝫ munitus. Fundamentum vero disciplinæ est,quod in summa bonitate cõsistit. Spiritu autem ministrantur omnia atqꝫ vegetantur in mundo:& quasi organum vel machina summi dei voluntati subiectus est. Itaqꝫ hactenus intelligatur a nobis,mente sola intelligibilis summus qui dicitur deus:Rector,gubernatorqꝫ sensibilis dei eius:qui in se complectitur omnẽ locum,omnẽ rerum substantiã,totamqꝫ gignentium,creantiũqꝫ materiã,& omne quicquid est,quãtũcunqꝫ est. Spiritu vero agitatur seu gubernatur omnis in mũdo species:vnaquæqꝫ secundum naturam suam a deo distributam sibi. Hyle autẽ seu mundus omniũ est receptaculum:omniumqꝫ agitatio,atqꝫ frequentatio:quorum deus gubernator:dispẽsans omnibus rebus humanis,quantum vnicuiqꝫ necessarium est. Spiritus vero implet omnia:cuiuscunqꝫ naturæ qualitas est. Mundi enim rotunditas caua est in spheræ modum:ipsa sibi qualitatis insitæ vel formæ suę causa inuisibilis tota,vt ex his constat:quæ ex orbe variis locis prominent. Quod ab ipsis etiam Pythagoricis assertum est. Probat enim Mercurius ab ipso mundo corpora nutriri:a spiritu animas:a sensibus mẽtes:neqꝫ tamen omnes:sed eorum duntaxat,qui tantum beneficium capere possunt. Quod ipsum Thimæus Locrensis, & alii quidam Academici opinantur:qui de diis atqꝫ animis magna ex parte cum Mercurio sentiunt. Plato autem & Pythagoras plæraqꝫ(vt est author Iamblicus)e columnis Mercurii acceperunt:quæ doctrinis variis,atqꝫ reconditis fuerunt refertæ. Sed hæc multo copiosius prosequimur in nostris Theorematis.

Poetæ Lucretii obitum eodem die contigisse,quo Publius Vergilius virilem togam induit,Licinio & Pompeio consulibus:ac de natali Poetę Vergilii. Caput.IIII.

Vi studium ac diligentiã collocarũt in obseruãda,atqꝫ describenda vita & moribus veterum:de poeta Lucretio,& Pub. Vergilio id referũt dignũ sane adnotatione:qꝫ eadem die Vergilius virilem togam induit quo Lucretii obitus contigit. Qua in re naturæ benignitas atqꝫ propẽsio visa est Romanę eruditionis patrocinium suscepisse:ne deessent in re latina,qui Græcorũ ingeniis atqꝫ disciplinis non minores haberẽtur. Natus autẽ traditur Vergil. Octobris Idibus,Cn. Pomp.& M. Licinio Crasso primũ cons. Togã vero sumpsisse in adolescentia hisdem cons. quibus natalẽ habuerat:etsi quidam existimant eodem anno Lucretium periisse,quo Vergilius natalem habuerit. Idus vero illas præcipue seruauit:ac maxima religione coluit Silius Italicus. Valerius quoqꝫ Martialis in hunc modum.

Maię Mercurium creastis Idus:
Augustis redit idibus Diana:
Octobres Maro consecrauit Idus
Qui magni celebras Maronis Idus.

Sed hãc rẽ & in poetis nr̃is retulimus:qui paulo post in cõmunẽ vsum atqꝫ publicã vtilitatẽ edentur:ne instituto operi videamur deesse,iuuandi atqꝫ instruendi bonorũ ingenia.

Q̃ seuere factum sit a Romanis cõtra insolentiam:& de conuitiis atqꝫ contumeliis, quæ publice in triumphantes a seruulis dicerentur. Caput.V.

Vlgatum est quanta diligẽtia ac studio Sen. Popu. Q. Roma. contra hominum insolentiam atqꝫ fastum ierit:quibusqꝫ legibus ac decretis insolẽtis animi improbitatem represserit. Sed inter alia complura illud obseruãdum existimo de his, qui iure victoriæ,cæsisqꝫ hostibus triumphare soliti sunt. Nam triumphantibus quidem pro instituto maiorum conuiuium dapsile atqꝫ magnificentissimũ parabatur:idqꝫ in Capitolio celebrari mos fuit. Ac ne forte anim⁹ eorum nimium efferretur:aut immode-

stius in maiore fortuna insolesceret: prope assidebat seruulus: qui subinde in conuiuio diceret: Magis seruo tuo pareo, q̄ tibi: quo velut probro admonitus se ipsum, atq; hominum conditionem extimaret. Mitto nunc quæ planipedes, ceteriq; Mimorum scriptores libere atq; mordaciter in eum dictitabant. Notum & illud de triumphantibus: q anulo etiam ferreo vti consueuerunt. Quod & C. Ply. testatur: qui C. Marium scribit cum ferreo anulo triumphasse de rege Iugurtha.

De animantibus, arboribus, ac lapidibus: quæ naturali consensu cum Solis & Lunę viribus consentiant. Caput. VI.

Isputatum sæpius est ac diligenter probatum a philosophis, inesse rebus superioribus vim insitam atq; ingenitam: quæ magna ex parte cū inferioribus conueniat: quocirca Sympathiam quandam & quasi concentum inter hęc elementa statuerunt: vnde animantium motus atq; taciti consensus congruere cum diuinis corporibus videantur. Qua in re Academici in primis complura attulerunt: arboresq; & lapides etiā sentire has vires, eorumq; affectibus moueri atq; affici asserunt. Quo nomine ascribunt hæc inferiora suis numinibus. Inter animantia, quæ dicata Apollini tradantur, Aries, Crocodilus, Cantharus, Astur, Leo, & Gallus a Cheremone stoico, & Porphirio referūtur. Insitum gallis est (vt inquit Proclus) numen Apollinis aduocare: & velut propriis canticis exurgenti applaudere. Pythagoras autem cauēdum monuit, nequis gallum mactaret: quoniam Soli & Lunæ dicat⁹ foret. Inter arbores de lauro, palma, & lotho scribitur: q ad solis potestatem maxime accedant. Lothos enim ante emersum solis folia sua implicat & contrahit: eo autem existente sensim reuoluit atq; explicat. Heliotropium præterea & Selinotropium hærbas enumerant: quæ Solis vires ac Lunę, consensu mirifico subsequantur: vnde inditum illis est nomen. De lapidibus multa ab Aegyptiis & Magis traduntur: vt de Helinite, Selinite, Asterite, Vranoptalmo, & aliis pluribus: quæ vel syderum imaginem præferunt, vel potestatem eorū atq; affectus sentiunt. Quod ipsum & Proclus in commentario de Magica existimauit: qui & dęmones inquit solares aliquando fuisse cum leonis facie: quibus quum galli obiicerentur, confestim euanuisse. De quo in epistolicis nostris copiose disserumus.

Versiculi aliquot in Vergiliano poemate emendati: ac de dactylicis & spondaicis numeris nonnihil. Caput. VII.

Auloante rogatus sum per epistolam ab amicis: vt aliquid pro Vergiliana emendatione in cōmunē vsū cōferrē: quod a nobis factū satis accurate p studio ac diligentia nostra in bonis disciplinis. Inter alia vero quæ notauimus, monui deprauatum esse carmen illud in Georgicis: quo curationes atq; remedia pecudum morbis describit.

Et spumas miscent argenti: ac sulphura viua:
Ideasq; pices: & pingues vnguine cæras.

Sed legendum est, Viuaq; sulphura: ita eñi vetustiora exemplaria retinent: & Honoratus Seruius, ac Macrobius agnoscūt. Illud etiam in sexto Aeneidos libro ita scribere oportet. Quin protinus omnia.

Perlegerent oculis: ni iam præmissus Achates Afforet.

Quæ nostri Grammaticifere omiserūt: vt pridem scripsimus ad Aldum Romanum: qui de omni antiquitate bonisq; literis optime meritus est. In his dactylicos versus accipere debemus: qui in vltima sede dactylum habent: vt spondaicos illos: qui spondęū in quinta: etsi vocantur præterea spondaici versus: qui omnibus spondęis cōstant; vt illud poetæ Ennii

Ciues Romani tunc facti sunt Campani.

De quo Grāmatici multa, & Cēsorinus in Natalitio ad Cerelliū scribit. In his aūt quos posuimus versib⁹, secut⁹ est Homerum Vergilius: pariq; licentia, & acephalos, & lōgiusculos delitiisq; pfluētes imitatus est. Qd Eustathi⁹ in Macrobianis cœnis copiose disseruit.

Qua ratione intelligatur Ver sacrum: ac verba Plynii exposita de populis Sabinis ex historia Sisennæ. Caput. VIII.

DIcentes populi (vt a Ply. scribitur) originem a Sabinis acceperunt voto vere sacro. Qua in re secutus videtur Sisennæ historiam: qui de Sabinis agẽs eos refert vouisse ver sacrum se facturos: si melioribus locis constitissent. Quam rem Nonius Marcel. apud ipsum Sisennam obseruauit: vt in libro habetur de his, quę a doctis quæruntur. Quo loco ver sacrum pro religioso, inquit, a Sisenna acceptum est: cum alii pro vitabili atq; execrando intellexerint. Relatum de Lacedęmoniis est: q̄ hi quidem ver sacrum destinauerunt: quo tẽpore vrbem Heracleam condiderunt. Sex. autẽ Pomp. ob eam rationẽ dictum existimauit: q̄ in magnis periculis vouendi mos fuit, se cuncta animalia immolaturos: quæ vere proximo nascerentur: quæ res (inquit) cum paulo crudelior atq; attrocior videretur, pueros puellasq; innocentes interimere in adultam ætatem perductos velabant, atq; extra fines exigebant. Hinc appellati sunt Sacrani ex oppido Reati: q̄ in sacro vere nati haberentur. De his sacris & in commentariis Gręcorum mentio habetur: qui maiore diligentia atq; studio Romanos ritus ac institutiones perquirunt.

Plauti verba exposita in prologo Pœnuli: quo loco Aristarchi Achillem nominat cõtra imperitorum sententiam. Caput. IX.

IN comœdia M. Plauti, qui Pœnulus inscribitur, sic a prologi persona refert.
Achilem Aristarchi mihi commentari iubet:
Inde mihi principium capiam ex ea tragœdia.
In quibus exponendis nostri Grammatici coniecturis tantum nitũtur: neq; afferunt aliquid de Achille Aristarchi dignum Plauti eruditione: quo sentẽtiam satis explicare videantur. Ego vero pro Enniana fabula intelligendum existimo: cuius hæc ipsa inscriptio foret: quoniam Q. Ennius tragœdias aliquot composuit: quales a priscis citãtur Stratocles, Medea, Alcinous, & Achilles Aristarchi. Quod abunde probatur, cum antiquis authoribus, tum excollectaneis Sexti Pompeii in quibus ad hunc modũ legitur. Prolato ęre astitit, poeta Ennius quum dixerit in Achille Aristarchi, significat clypeo ante se pro tẽto Quod ipsum in vulgatioribus istis exemplaribus neutiq̃ comperies. Voluit autem Plaut⁹ argumentum fabulæ ex Ennii tragœdia transferre in Pœnuli prologum. Qua in re cõplures varie differunt: sed nullus (quod sciam) probis ac receptis auctoribus.

Perlepida historia de Phryne meretrice, & Praxitele: & quo commẽto vsa sit in explorandis Praxitelis operibus, quæ absolutiora forent. Caput. X.

SAtis lepida & perurbana historia refertur de Phryne meretricula, quo cõmento atq; arte vsa sit in explorandis, cognoscendisq; Praxitelis operibus: quæ ab auctore ipso haberentur in summo pretio. Nam quum Praxiteles illius formam incredibili amore deperiret: eiq; polliceretur se cõcessurum, quod illi opus pulcherrimum videretur: sed ea conditione: vt nihil dicente illo, quodcunq; vellet pro suo iudicio eligeret: Phryne puerũ instruit: qui oportune accurrens, nuntiat officinam ipsam Praxitelis magno incendio correptam: ac iam plęraq; opera flammis absumpta Ad hæc Praxiteles extemplo ad officinã se proripiens, Et simul actum est, inquit, de meis omnibus laboribus: si Satyrus, & Cupido cõcremati sunt. Tum Phryne mane, inquit, & bono animo sis. Nihil tibi ignis obfuit. Quo dolo victus Praxiteles, quę forent operum absolutissima professus est. Phryne autem Cupidinem delegit. De quo cum a poetis Græcis plurima afferuntur, tum a Pausania in Atticis. Neq; illud omiserim, factam fuisse a Praxitele imaginem meretricis lætãtis: quam putarunt nonnulli Phrynen esse: q̄ in ea deprehenderent amorem artificis: & mercedem in vultu meretricis. Quæ res cum ab aliis, tum a Plynio refertur.

De doctrina Ioannis Scoti: & q̃ sæuissima cæde ab ingratissimis discipulis interemptus fuerit. Caput. XI.

NOtum est fere omnibus, q̃ egregia eruditione, clarissimoq; ingenio prestiterit Ioannes Scotus in rebus diuinis: vt qui omnem Christianæ theologiæ disciplinam maximo studio coluerit. Qua in re illud mihi visum est adnotatione dignum: q̄d in Gallorum annalibus legitur de sęuitia discipulorum in eum ipsum, atq; incredibili immanitate. Is enim Scotus quum forte in Britãnia Christianæ religioni se dicasset:

atq; discipulos aliquot(vt fit)erudiret:factum est vt illi contra preceptorem conspirarent: graphiisq; assumptis, illum sæuissime interimerent. Quo scelere nihil atrocius aut flagitiosius dici potest. Idem Ioannes Græcas literas calluit:quæ illis temporibus magna ex parte amisse fuerant. Hinc Francorum rex Carolus(qui Caluus est appellatus)quum Christianę theologiæ studio teneretur, Ioanni Scoto mandauit:vt Dionysij Areopagitæ libros(qui de sacra Hierarchia scribũtur)latinitate donaret. Quod ipsum pro officio suo erga regem accurate absoluit:etsi maiorem diligentiam, elegantiam tali opere indicauit.

Verba ex epistola Octauij Augu. relata de luxu & mollitie Mecœnatis:& q̃ impudenter atq; inscitissime ab imperitis deprauata sint.

Caput. XII.

Elebrantur epistolæ aliquot diui Augu. ad C. Mecœnatem: in quibus viri mollitiem atq; fluẽtes delitias perelegãter & venuste irrisit: sicuti in his etiam verbis apparet: quæ Auienus in cœnis Macrobianis retulit. Vale Mecœnas mel gentium: ebur Hetrurię: lasar Arretinum: adamas Supnas: Tyberinum margaritũ: Cilneorũ smaragde: iaspi figulorũ: berille & carbunculũ Porsenę. Ita enim legere oportet: quod & veteres codices docẽt. Quibus verbis ab Augusto insinuat Mecœnatẽ ipm p multis Italiæ populis gratũ fuisse: q̃q̃ hoc loco magis id affertur: vt effœminatum atq; mollissimũ hominẽ argueret. Id ipm eo libentius putaui obseruãdũ: q in quibusdam cõmentariis Annii Viterbiensis, qui plæraq; omnia impudentissime confinxit deprauati hæc video: & æsar pro eo quod est lasar: & figulos pro poetis exponi tam omnino inscite, q̃improbe atq; insolentissime: quum nihil dici absurdius atq; inepti⁹ possit. Augustus enim Mecœnati illudens, affectatas illius cacozelias lepidissime incessebat: vt qui consueuisset eius myrobrechos, vt inquit Sueto nius, ac cincinnos in scribendo persequi: & imitando per iocum irridere. Quocirca perurbane ipsum vocat mel gentium Hetrurię ebur, & Arretii lasar. Anneus quoq; Seneca discinctum Mecœnatem, eiusq; mollissimas delitias, & portentosam orationem appellauit: quod alibi diximus.

De impia & vanissima superstitione Templariorum: & quomodo a Clemente Põtifice Max. abolita fuerit, non iniocunda cognitio. Caput. XIII.

E templaris Hereticis, eorumq; disciplina & insigni flagitio complura referuntur in quorundam annalibus. Nos pauca quædam de his p tpe adnotabimus. Fuerũt igitur anno post Augusti imperium circiter millesimo & trigesimo in Solymis ciuitate: qui sub prætextu religionis Templarios se nominabãt breuiq; tẽpore tantum nominis atq; fidei obtinuerunt: vt præter ingentes diuitias quas cumularũt, templa etiã variis regionibus atq; vrbibus adepti sint. Ea q ratione Templarios quidã putant fuisse appellatos: q in templis frequentes atq; assidui versarentur. Hi aũt pro insita hominũ libidine, tanta animi insolentia ac peruersitate elati sunt: vt Christi sacris impudẽtissime abdicatis, in flagitia quædã, atq; fœdissimã falsitatẽ diuerterint. Traditur eos eñ simulacrũ quoddã summo artificio cõposuisse: cui hoĩs cutẽ superinduxerant: eidemq; binos prefulgẽtes carbũculos sub ipa fronte collocasse: qui vice oculorũ pmicarent: q siquis tali factioni nomẽ dabat, primo ad hanc statuã perductus erat, ordinemq; & vitã Templariorũ pdiscebat. Qua in re illud in primis cautũ fuit: vt abnegata Christianæ veritatis religione: ac reiecto sanctissimę Crucis vexillo, sacra rite peragerent. Morientium præterea cadauer in cineres adactum cæteris in potum cõferebant: qua potione firmiores atq; constantiores se futuros putabant. Eos vero, qui ex templarii, virginiisq; coniugio fuissent nati, subiecto igne torrebãt: simulq; ex humore deliquato suum simulacrũ pungebãt: quo maiorẽ decorẽ atq; religionẽ pbarent. De his sacerdotibus & illud notatũ est: q amore masculorum fœdissimo tenerẽtur. Quocirca creditur fuisse tam nefariũ scelus detectũ, atq; in Viennensi concilio damnatum, afferente hoc Pontifice Maximo Clemente, qui Benedicto successit. Nã eo tpe quicunq; ex Templariis deprehensi sunt, propter impiam atq; scelestam disciplinam concremati fuerunt: quæ trecentis propemodum annis perdurauit, non sine maxima bonorum calamitate.

Tertulliani verba exposita de Curio aleatore:& q̃ nobilis tradatur fuisse in talari ludo, ex Marco Cicerone, Pediano, et alijs. Caput.XIIII.

N libro Tertulliani (quem de pallio scripsit) mentio habetur de Curio aleatore his verbis. Taceo Nerones, et Apicios, et Ruffos: dabo auctorẽ Tacitũ impuritatis Scauri, & aleæ Curij, & vinolẽtię Antonij: & memẽto interim istos ex multis togatos fuisse. Quo loco video dubitari a plęrisq; de ipsius Curij alea. Sed ne quis in hoc perquirendo nimium fatiget, sciendum est Curiũ hunc fuisse virũ quęstorium: ac satis nobilem temporibus. M. Tullij: cuius aleam & eruditionem i talis poeta etiam Caluus celebrauit. Cicero in oratione, quam habuit contra. C. Antonium, & L. Catilinam cõpetitores, Licinium gladiatorem, & Q. Curium accusat: vt hoies flagitiosos. Quocirca Pedianus Asconius eundẽ Curium notissimũ aleatorẽ vocauit: qui postea, inquit, damnatus est. Caluus autem poeta elegantissimus tali versiculo aleatorem Curium demonstrat.

Et talis Curius pereruditus.

Vt ab eodem Asconio traditur.

Quid significent hæ voces: hoc est tricones apud Iulium Capitolinum: & lymphiones in epistola Phlegontis liberti: ac de lympholentis nonnihil. Caput.XV.

N historia Iulij Capitolini verba hęc leguntͣ de Vero Impa. Fertur & nõcte ppeti alea lusisse: quũ in Syria cõtraxisset id vitiũ: atq; in tantũ vitiorum Caianorũ, & Neronianorũ, ac Vitellianorum fuisse æmulum: vt vagaretur nocte per tabernas, ac lupanaria, obtecto capite, cuculliõe vulgari viatorio: commisceretur cum triconibus: & committeret rixas: dissimulãs quis esset: sępeq; afflictum liuida facie redijsse: & in tabernis agnitum quum se absconderet. Q; autem dixerit Verum Imperatorem triconibus se commiscuisse: ac temere inseruisse: videtur eos homines Tricones intelligere: qui Gerrones a veteribus, seu rixatores dicuntur: quales hi sunt: qui contentiones ac rixas auidius cõsectantur. Id ex Satyris poetæ Lucilij assumptum est: qui primus (vt puto) ab intricando hanc vocem deflexit. Carmen Lucilij id est ad Panetium.

Cotta senex Crassi pater huius Paneti

Magnus fuit triconum: idem manus soluere nulli.

Lentius. Quo loco Tricones Nonius accipit pro morosis hominibus: & ad quamq; rixam paratis. Lymphiones autem pro ventosis & furibũdis quidam exponunt: qua voce Phlegon Hadriani imperatoris libertus est vsus: in epistola ad Seruianum ter Cos. in qua omnis Aegyptios refert cuiusq; artis Lymphiones videri: hoc est (vt ego existimo) discursantes atq; satagios: cum podagrosi (vt inquit) chiragrici homines habeant, in quo se maxime occupatos ostendant. Quod apud authorem Vospiscum comperies in vita Augu. Saturnini. Quidã Lympholẽtos p eodẽ accipiunt: seu (qđ idẽ est) Nympholẽtos quasi furẽtes & debacchantes: quos græci frequenter nympholeptos appellant: vt a Sexto Pompeio exponitur: qui paulo tamen ieiunius ethimon huius vocabuli explicauit.

Quis apud veteres Aegyptios maxim⁹ omnium deus haberetur: qualiq; imagine sit ex oraculo Serapidis celebratus. Caput.XVI.

Vis apud veteres Aegyptios deus deorũ fuerit habit⁹: qualiq; effigie: id ipm ex celebri oraculo seruari põt: qđ a Serapide Aegyptiorũ deo platum tradit: cũ Nicochreõtes Cypriorũ tyrãnus paulo curiosius hoc indagaret. Sic eñ Serapis cõmonuit: eũ supra cętera oia pro maximo numine habendũ atq; venerãdum: cui⁹ caput cœlũ foret vẽter maria, pedes terra, aures in ipso æthere locarentur: oculi pfulgentes, clarissimum Solis lumen. Sed est apponendũ oraculũ suis versibus: quo melius consyderari atq; clarius possit innotescere.

ειμι θεοσ τοιοσ δε μαθειν, οιου και αγω ειπω.
ουρανιοσ κοσμοσ κεφαλη, γαστηρ δε θαλασσα.
γαια δε μοι ποδεσ εισι τα δ ουατ εν αιθερι κειται.
ομματα τηλαυγεσ λαμπρον φαοσ ηελιοιο.

Quod a vectio prætextato relatum est in cœnis Macrobianis: cum de Iside & Serapide disserit. Romani autem paulo tardius in vrbem acceperunt Serapidis numen: etsi magno cultu atq; veneratione quidam principes eum prosequuti sunt. Templum ipsius in regione vrbis nona (quę circus flaminius dicitur) locatum fuit: quo loco & Iseum & Mineruā Chalcidicam fuisse constat: vt a Publio Victore traditur.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVSQVINTVS.

Qui maxime homines comitiali morbo vexētur: & quibus argumentis hoc agnoscatur ex. L. Apuleio, & aliis. Cput. I.

T Aristoteles philosoph⁹, & medici aliquot asserunt eos maxime homines comitiali morbo teneri: qui atrabile vexentur & ingenio ac doctrinis excellāt: qd in quęstionibus physicis copiose ab Aristotele probatum est. Sed visum mihi hoc loco exempla quędam referre: quibus probari possit: eos plęrumq; homines comitiali morbo affectos: qui & ingenio summo, & animi magnitudine præstiterit. Neq; ob aliam causam medici Herculeum appellarunt: q̄ q; ille infestaretur tali ægritudine. Iulius Cæsar extrema iam ætate animo repente linqui consueuit, atq; etiam per somnum exterreri: comitiali quoq; morbo (vt est author Suetonius) bis inter res gerendas correptus est. Sed et Plotinus philosophus insignis (cuius libros digessit Porphirius in nouenarios) eodem morbo laborauit: vt in gręcorū cōmētariis legitur. Mitto alios compluris: qui apud authores memorātur. L. vero Apuleius in oratione ad Claudium proconsulem: non modo hūc maiorem morbum vocari ab antiquis tradit: sed etiam diuinum ac sacrum: q: in rationalem maxime partem, quæ longe sanctissima est, deseuiat. Quocirca religiosum fuit apud Romanos eo tempore cum populo agere: quo morbo comitiali quisq̄ in senatu opprimeretur: a qua superstitione denominatum esse comitialem morbum grammatici existimarunt. Hinc illud carmen apud. A. Serenum.

Est subiti species morbi: cui nomen ab illo est
Q; fieri nobis suffragia iusta recusat.
Sæpe etenim membris antro langore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.
Ipse deus memorat dubiæ per tempora Lunæ
Conceptum: talis quem sæpe ruina profudit.

Inter alia vero eius morbi indicia, hęc a nostris medicis referuntur. Cum caput grauedine oppressum est: ceruix obtorpet: tempora ipsa velut ictu quodam pulsātur: aures tinnitum emittunt: in labris rorem quendam & spumam reddunt: ac subinde oculos circumducunt. Illi autem sanari ægregius atq; difficilius dicuntur: quibus dexteræ partes magis afficiant: quod etiam aristoteles probat: vt Hippocratem & Galenum mittam⁹: qui libros integros de hoc morbo composuerunt. Neq; illud ignoratur Liuium Drusum (qui tribunus plæbis fuit) cum tali morbo laboraret Anticyram contendisse: et in ea insula assumpto Elleboro conualuisse: quod a Gellio seruatum est in Atticis noctibus ex historia. C. Plynii. Solæ autem coturnices in omni animantium genere præter hominem comitiales habentu: vt ab antiquis est adnotatum.

De nominibus veterum auspiciorum: ac de illorum superstitiosis obseruationibus ex antiquis grammaticis. Caput. II.

E auspiciis veterum complura a. M. Tullio, Augustino, & aliis referuntur: cū ea ferme omnia Romani auspicato perficerent: quæ ad publica & priuata officia ptinerent: inter alia & hęc apud authores nominantur: hoc est cœlestia, pedestria, solistima, canaria, pestifera, caduca, piacularia, itē cliua & inebra: quæ fieri aliquid inhiberent: quoniam veteres fere cuncta ardua & difficilia consueuerunt cliuia appellare: vnde & cliui pro locis arduis dicuntur. Cœlestia vocarunt: cum tonitrua vel fulmina ederentur: quo tempore nefas habitum est apud Romanos age

re quicq̃ cum populo:& ob eam causam Iouem Elicium,tonãtem,& fulguratorem in Hetruscorum libris nominarũt.Pedestria vero pro illis accepta sunt:quæ ex vulpe(vt inquit Festus)lupo,serpente,equo,cæterisq; quadrupedibus redderentur.Solistima:quę ex tripudijs gallinaceorum:vt alibi diximus.Canaria item q̃ in illis rutilę canes immolarentur quæ sacra pro frugibus fiebant contra vredines atq; sæuitiam caniculæ sydéris.Pestifera: in quibus cor ipm̃ in extis,aut caput in iocinere non extitisset.Caduca:cum in templo aliquid decidisset in quo exauguratio facta diceretur:quod accidebat:siquando in augurando virga augurantis e manu decidisset:qua cõtemplari,& auspicium capere mos fuit.Piacularia:ex quibus tristia & ominosa portẽdebantur:cum hostia profugisset ab ara:aut percussa mugitum dedisset:aut in aliã partem corporis,q̃ oporteret cõcidisset.Mitto nũc oscinia & regalia:de quibus cũ ab alijs agit tum a Festo Põpeio De his auspicijs,quæ per acumina fiebant,non satis hactenus mihi compertũ:etsi.M.Cicero i libris de diuinatiõe hæc celebrat.Bellicã rem(inquit)maiores nostri nisi auspicato administrari noluerũt:q̃q̃ multi anni sunt:cum bella a proconsulibus & propretoribus administrant:qui auspicia nõ hñt. Itaq; nec amnis trãseunt auspicato:nec tripudia auspicantur:nã ex acuminib⁹ quidem(qđ totum auspiciũ militare est)M.Marcellus quinquies Cos.totũ omisit:idem Imperator et augur optimus.Soliti autem sunt veteres augures quinq; signorũ genera in auspicijs obseruare hoc ẽ ex cœlo,ex auibus,ex tripudijs,ex quadrupedibus,& ex diris:quod a Festo Pompeio diligenter exponitur:ex commentarijs Verrij Flacci.

Quanta fuerit Esdrę sacerdotis eruditio:& q̃ mirifica eiusdẽ memoria in ordinãda atq; cõponẽda Hebręorum philosophia:ac de Cabala etiã nonnihil ex verbis Pici Mirãdulę. Caput.III.

DE Esdra Hebręo relatũ id est:dignũ prorsus memoria atq; obseruatione:eũ quidẽ tã egregia ac singulari eruditiõe p̄stitisse in legib⁹ atq; disciplinis oĩbus Hebręorum exponendis:vt vniuersas eorum doctrinas in memoria habuerit:eundẽ p̄terea Iudæorũ literas immutasse:ne cũ populis Samariteis congredi possent:ac volumina illa sacrę theologię digessisse:eoq; ordine cõdidisse:quo imperante mox Philadelpho in græcã eruditionẽ sunt a.lxx.interptib⁹ cõuersa.qđ & Hieronymus,alijq; veteres ita probãt:vt inter admirãda,atq; insignia Hebręorum referãt.Neq; sunt omittenda hoc loco:quæ a Pico nuper Mirandula audierim:cũ sacra hæc apud Hebræos diligẽtius atq; curiosius indagaret.Diuinę legis interpretatio inquit(quã Moses ab ipso deo accepit)subinde p animos reuelata est:& Cabala appellata:qđ idem est apud Hebræos quod apud nos scientia secretior:ob eam.s.rationem q̃ illã doctrinã non per literarũ monumenta:sed ordinarijs reuelationũ successionib⁹ alter ab altero quasi hęreditario iure susciperet.Sed postq̃ Hebræi a captiuitate Babylonica per Cyrum restituti sũt:& instaurato templo sub Zorobabele ad legem substituendã animũ adiecerũt:Esdras tum prę fectus ecclesiæ post emendatum Mosis opus,cum intelligeret per exilia,cædes,fugas,captiuitatem gentis Israeliticæ institutum a maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ seruari non posse:futurumq; vt sibi diuinitus indulta cœlestis doctrinæ arcana perirẽt: quorum commentarijs non intercedentibus durare diu memoria non poterat:constituit vt conuocatis(qui tunc supererant)sapientibus afferret vnusquisq; in medium:quæ de legis mysterijs memoriter tenebat:adhibitisq; notarijs in.lxx.volumina relata sunt:quoniam totidem in Synedrio sapientes conuenerant.Qua de re qui minus fidei mihi habent, Esdram ipsum audiant ita loquentem. Exactis.xl.diebus loquutus est altissimus dicens. Priora quæ scripsisti propalam pone:vt ea vniuersi legant.Nouissimos autem.lxx.libros cõseruabis:vt eos tradas sapientib⁹ de tuo populo.In his enim vena intellectus continet, et verę sapientię fons,& scientię flumen:atq; ita feci.Hi sunt(inquit Picus)lxx.libri scientiæ Cabalę in quibus merito Esdras venã intellectus,id est ineffabilẽ de altissima diuinitate theologiam:sapientiæ fontem,de intelligibilibus,angelicisq; formis absolutam metaphysicen:scientiæ flumen,id est de rebus naturalibus firmissimã philosophiã esse:clara in primis voce p̄nuntiauit.Hi libri cũ summa diligẽtia,& icredibili studio a Sixto.iiij.Pont.

Max.essent perquisiti:curauitvt in publicam nostrę religionis vtilitatem latinis literis mādarentur:quod ab eo propter importunum obitum absolui non potuit.Nostra vero aetate in tanto pretio atq; religione habentur apud Hebraeos:vt neminem liceat nisi quadraginta annos natum eos attingere:mirumq; est:q̄ Cabalae ipsi⁹ doctrina Christianis decretis consentiat:q̄ eadem locis multis comperiūtur:quae apud Paulum fere Dionysium,Hieronymum,Augustinū,& alios nostrae religionis principes leguntur. Hactenus Picus:quę mox in suum op⁹ retulit:vir vnus aetate nostra:qui propter multiplicem rerum,doctrinarumq; scientiam cum omni antiquitate comparari possit.

Quid sit apud iureconsultos praescriptio quinq; pedum in finibus regundis:ac.M. Ciceronis verba exposita in libris de legibus. Caput.IIII.

Quaesitum est supiori aetate a viris doctiorib⁹:quidnā in iure nr̄o ciuili p̄scriptio quinq; pedū signaret:qualisq; foret in ea intellectus.Quā rē Laurētius Valla:& alij complures,cū non satis pciperēt hac vna se rōne defēdebāt:q̄ Io.Baialardus inter eos q ius ciuile ꝓfitenē vir cōsultissimus ingenue affirmarit se illud ignorare.Nos aūt minime ab re futurū existimam⁹:si totum hoc nr̄a diligētia exponaē. Sciendū igitur sumptū id ex.xij.tabulis fuisse in quibus quinq; pedes habiti sunt iter vsucapiōes:etsi in digestis ipis Iustiniani ipe.p̄scriptio quinq; pedū sublata est:sicuti alia pmulta:q̄ propter nimiam vetustatē abolita fuerunt:vt a Sex.Cęcilio iuriscōsulto tradiē.Sed actionē hāc quiq; pedū ex legibus Solonis in.xij.tab. transtulerunt:in qua controuersia habereē de finib⁹:siquādo spatiū quinq; pedū intercessisset.Ita enim cautum fuit a Solone,vt est author Plutarchus,de iure vsucapionum.

Si quis in agro aliquid plantarit:quinq; pedes a vicino abesto:
Si ficum,vel oleam:pedes nouem abesto:

Quoniam istiusmodi arborum radices lōgius proserpūt:damnūq; ob id ac pniciē finitimis afferūt.C.quoq; iuriscōsultus legē Solonis citat in finibus regūdis ad hunc propemodum.

Siqui sepem,vel maceriem ad alienam regionem effoderint:limitem ne excedunto:
Si murum,pedem vnum:si domum pedes duos relinquunto:
Si sepulchrum,aut foueam:quantum sit altum:tantundem relinquunto:
Si puteum passum,si oliuam aut ficum nouem pedes relinquunto:
In caeteris arboribus quinq; pedes seruanto.

Hinc Cicero pereleganter ac erudite iocatus est in legibus:cum dixerit:se non permissurum depasci possessionem academiae a Stoicis:quoniam vsucapionem(inquit).xij.tabulę inter quinq; pedes esse voluerunt:q̄ in finibus tantū dissentirent:in cęteris omnibus optime conuenirent.Iulius Nypsus de hac re meminit i libro ad Celsum quē de mensuris agrorum composuit.Quinq; pedum(inquit)praescriptione summota finalis iurgij vel locorum libera peragatur intentio:in quo Theodosij,& Valentiniani Impe.epistolas citat ex quibus tolleretur istiusmodi actio in regundis finibus.

Quę foret in libris pōtificum dea Tutulina.& de sacerdotibus Tutulatis in Sartunio carmine diligenter notatum. Caput.V.

IN veterum libris(qui pōtifices appellati sunt)mētio fuenit de Tutulina dea:cuius nomē vt interꝓtatur.M.Varro a tutādo deductū est.Itaq; de poeta Ennio legitur illum Tutulinae loca habitasse:vt a Porcio scriptū ē. In magno cultu & religione fuit:adeo vt piaculū habereē siquis eā forte inauspicato appellasset:ꝓinde sic adnotatū est in antiquis sacris.Obseruanto ferias:siquis Salutē,Semoniā,Seriā,Segetiā,Tutulinā in auspicato nominassit.Refert Augustinus eius numen tutandis frumentis pręfuisse:vt Nodinum,Patelenam,& Hostilinam:de quibus commode diximus. Sed & sacerdotes Tutulati ob eam rationem vocati sunt:q̄ in sacris capitibus ceu metam habere consueuissent:quę Tutulus diceretur:qd̄ etiānū Christiani sacerdotes fere custodiūt.Matres quoq; familias conuolutos ad verticem capitis crines tutulos dixerunt:vt Varro asserit:q Saturninum carmen exponens:de Argeis atq; Tutulatis copiose disseruit:qua in re.Sex. Pōpeius videē dissentire:qui tutulū ꝓ ornamento capitis Flaminicarū accepit:qd̄ innexa

ctinibus purpura in verticem extaret. Hinc tutuli milites,& Tutanus deus nobilis:quem omnes mortales(vt inquit Varro)labore affecti inuocarent:q ijs præsidium atq; opem af ferret. Tutelares item dij quilares,patrij,& magni dicti sunt:tutelariumq; sacra veterum annalib⁹ celebrata:in qbus patrociniũ & sal⁹ vrbis veluti a certis numinib⁹ rogabat. Fulgẽ tius tutulũ pro pallio exposuit:quo Rom.sacerdotes caput obnubere᷑t:cũ in sacris versarẽ tur:in quo Varronis ac Numæ testimonium citat. Vnde & illud inquit Vergilianum.

Et capita ante aras Phrygio velabat amictu.

Lapidare,& lapidationes vario significatu intelligi:& quid item lapidescere & lapiresit. Caput.VI.

Multiplex ac diuersa significatio est in his verbis:quę lapidare,& lapida tiones dicimus:nam de cœlo lapidatum inter pdigia legimus:p eo qd est lapides pluisse:vt apud authores frequẽter comperies. Hinc illud apud.C.Suetoniũ de Germanici Cæs.obitu:quo defunctus est die,la pidata sunt tẽpla:subuersę deoꝝ aræ:lares a qbusdã familiares in publi cum abiecti. Lapidationẽ vero factã in aliquẽ itelligere debem⁹:cũ in eũ lapides cõiecti sunt:qd ĩpsis principib⁹ Rom.alicubi accidit:vt cõspi ratiõe facta imperũ,atq; lapidatiões cõtra eos popul⁹ faceret. M.Tul li⁹ hoc verbo vtit̃ locis multis & I gestis Clodij. Marcellin⁹ inqt. Cũ grauiter qstus esset de Clodianis incẽdijs trucidationib⁹ ac lapidationib⁹,sentẽtiã dixit. Macrobi⁹ aũt vt iterdũ audacior,nimiusq; nouitatis affectator paulo durius lapidare pro incessere & notare vsus est. Nam cum de Laberij poetæ mordacitate differit:eiusq; versiculis in.C.Cæsarem:vni uersus inquit Rom.populus ad vnum Cæsarem oculos & ora conuertit:notantes eius im potentiam hac dicacitate lapidatam. Dicuntur etiam delapidata itinera:quæ lapide stra ta sunt:vt a Sex.Pompeio traditur:sicuti dilapidare pro expugnare,& deperdere:elapi dare apud Plynium p eo quod est lapides eximere. Lapidescere vero apud eundem ni hil est aliud,q̃ obdurescere,& in lapidem cõuerti:qd gręci λιθοῦν dicunt. In flumine inqt silere vltra Surrentum, non virgulta modo immersa,verũ & folia lapidescunt. Qua figu ra sunt:noctescunt,ferescunt, caulescunt,virescunt,opulescunt,lutescunt:et alia generis eiusdem quibus maxime traditur delectatus Furius Antias:etsi a Cesellio Vindice accusa tur:q in his latinam linguam dedecorauerit. Apud.C.Plyniũ sępe idem comperies:quod illi necessarium fuit in tam varia rerum historia,ac multiplici naturæ opere describẽdo. In solentius vero Pacuuius lapire dixit pro rigescere in tragœdia.

Lapit cor cura:ærumna corpus conficit.

Quod ipsum & Nonius diligenter obseruauit.

Quo nomine apud veteres manna diceretur:ac de illius vsu & cognitione apud medicos:tum de manna turis nonnihil. Caput.VII.

Paulo ante accidit:vt Venetijs agerem:atq; in sermone(vt fit)hominum doctiorum adessem:inter quos bilem mihi mouit:ne risum dicam:quo rundam medicorum inscitia:qui(cum de manna mentio haberetur)pa ri improbitate atq; ignorantia asseuerabant non multis ante sæculis,ne q ante Galeni ætatem ad nostros inuectam fuisse mannam:quod a ve ro maxime dissidet:siquidem mannę vsus(vt nostri vocant)vel Tiberio Cæsa.imperante a medicis probatus est:Tametsi alio nomine Romani authores eam appellant:vt in plærisq; alijs contigit:quæ ad vsum vitæ pertineant. Astipu latur huic sententiæ Cor.Celsus:qui curari qdam hulcera tradit:si perungant̃ melle addi to rore Syriaco:aut amaris nucibus. Quo loco Syriacum rorẽ p eo intelligi oportet:qd a nostris medicis mãna Hebraico nomine vocatur:cuius humor(vt constat)Syrijs olim po pulis celebratus ẽ. De quo cũ plures,tũ Dioscorides copiose ad Arium scribit:Mãnam refe rens quæ εγκουλος dicit̃,pbari libano cãdore pcipuo:eãq; adulterari si addatur resina ex pinu vel tenuissima siligo:quã γυριν appellat. Sũt qui in Papinio poeta de mãna itelli gant:quo loco Palęstinos & Hebręos liquores noiat. Orpheus vates & hanc inter Thimia mata refert. Mitto Galenũ & alios medicinæ authores:qui nobis hac in re patrocinantur.

Nostris tpibus ea maxime in ꝑtio est: quã Calabrẽsem vocãt: cui⁹ cõmẽdatio habeť si albicans & friabilis sit. Neq; desunt qui hanc Siriacæ ꝑferant. Minime autem me præterit vel in ipso ture mannam dici a Plynio & alijs: micas turis, quæ elisæ sunt. In ture inquit Plynius elysas concussu micas mannam vocamus: quod & Barbarus Hermolaus non ignorauit: vir in perquirenda omni antiquitate diligens & accuratus.

Quæ habita sit apud veteres authores minor multa, & maxima: ac de multandis iniurijs, ex. xij. tabulis diligenter obseruatum.

Caput. VIII.

Pud eos authores (qui ius ciuile profitentur) complura ac varia de antiquorum pœnis traduntur: sed hoc loco illud adnotandum existimo: qđ a grammaticis seruatum ẽ de minore: multa & maxima. In. xij. igitur tabulis vigiti qnq; asses illi appellati sunt: ad quos multa hęc minor ꝑtineret: q intulissent alicubi iniuriã. Quocirca sic I. xij. tabulis scriptum fuit. Si qui iniuriam alteri faxit. xxv. æris pœnæ sunto.

Tunc enim singuli asses librarij erant: quos. S. P. Q. R. in vsu haberet: vt a Sex. Cæcilio iurisconsulto asseritur. Neq; me latet paulo mox hanc legem de vigınti quinq; assib⁹ fuisse abolitam: & a prætoribus reiectam: iudicesq; additos recuperatores: qui damnum illatæ iniuriæ vidicarent: quod &. Q. Labeo retulit: vt a Gellio in Atticis commentarijs scribitur. Notum præterea est q et his literis signarentur: qui tali pœna essent damnati. V. Q. A. L. C. S. hoc est vigintiquinq; asses legitime condẽnati sunto. De maxima pœna (quæ summa & suprema dicitur) scriptum est a Pompeio in hunc modum. Multam maximam veteres illam vocarunt: quæ trium milium, &. xx. assium foret. siquidem nefas habitum est quemq̃ pluris q̃. xxx. bobus, & duobus ouib⁹ multari. Existimabatur autem bos centussibus, ouis decussib⁹: diuq; seruatum Romæ fuit per ipsas pecudes multare ciuium delicta: in quibus fere suas diuitias habuerunt: vnde pecunia & peculium nomen accepit: quod a Columella, & alijs pluribus traditur. Non me præterit hac in re dissentire. A. Gellium qui minorem multã ad vnum ouem referri scribit: ex authoritate. M. Varronis. Cum citatus, inquit, est reus neq; respondit: excusatus non est. Ego ei vnum ouem multam dico. De pœnis vero in hunc modum Cicero. Octo, inquit, pœnarum genera in legibus continentur: hoc est damnum, vincula, verbera, Taliones, ignominię, exilia, seruitutes, & mors. De quib⁹ anno supiore cum Ferrariæ agerem in palatio Herculis principis permulta disserui cum Pandulpho Collenuccio iurisconsulto: qui ętate nostra veteres omnes disciplinas studio ac diligentia singulari prosequitur.

Q; sit fugiẽda illa respu. in qua magis diuitiæ q̃ virtus extimetur: & q homines prędiuites damnosiores plærunq; sunt in ciuitatibus: ex verbis Ioannis Ganacij.

Caput. IX.

Lato philosophus, & alij veteres copiose disserunt, q̃ sit calamitiosa illa ciuitas, atq; detestabilis: in qua plures & ampliores honores diuitijs habentur, q̃ virtutibus: qm̃ vbi diuites atq; locupletiores impium habent: cæteri omnes non modo contemnuntur: verumetiam iniurijs plærumq;: & iniquissimis contumelijs afficiuntur. Neq; em̃ respiciunt ad æquitatem & rationem: cum tales in regenda ac moderãda ciuitate versantur: sed affectibus atq; libidine ducuntur. De quo egregie nuper & grauissime disputauit Ioannes Canaccius: vir vnus (quantũ equidẽ video) præclaris moribus, & excellenti virtute insignis. Turpe est inquit: cum in proba ciuitate, beneq; instituta magis concediť improbis voluptatibus q̃ bonis disciplinis: sed illud in primis turpissimum: cum viri sapientes, & qui optimis consilijs præstant: a diuitibus occupantur ac velut facta conspiratione reijciuntur. Nam ingentes nimiæq; diuitiæ in libera ciuitate luxum primo & libidinem: deinde ambitionem atq; scelera pariunt. Proide inquit minime imprudenter factum ab his est: qui decretis atq; legibus statuerunt in suis ciuitatib⁹: ne qui ciues maiorem censum, q̃ par videretur, possiderent. Quæ res q̃diu obseruata est: optime consultum existimatur humano generi: feliciores q; illæ vrbes atq; firmiores habi

tæ sunt:in quas auiditas ista cumulandæ pecunię tardius deuenerit. Sed in ciuitate inquit nostra si quem forte volumus cognoscere:primum hoc rogamus:quantum habet:q̄ locuples est:quantis opibus ac diuitiis excellit:nemine mq̄ existimamus habere prudentiam: aut præstare ingenio:pręter hos homines:qui magnis largitionib⁹,& ambitiosis sumptib⁹ sese ampliores clarioresq̄ demonstrāt:quo fit vt quæstum pro innocentia:pro virtute diuitias:pro sapientia aurum habeant. Quod ab ipsis Academicis probatur:qui diuites plęrunq̄ malos esse referunt atq̄ aliis perniciosos:quoniam cæteros omnes despiciunt:cum ad auri fulgorem,quasi ad veram felicitatem,omnem vitæ cursum atq̄ industriā dirigunt. Hactenus Canaccius:qua in re Euripidis poetæ carmen ascribendum est:quod ab eo sub auari diuitis persona refertur.

Sine me vocari pessimum:vt diues vocer:
An diues omnes quærimus:nemo an bonus.
Non quare:& vnde:quid habeas tantum rogant,
Vbiq̄ tantus quisq̄,quantum habuit fuit.
Quod esse nobis turpe sit quæris:nihil.
An diues optem viuere:aut pauper mori.
Bene moritur quisq̄ moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris:aut blandę potest
Par esse prolis:non sacer meritis parens
Tam dulce siquid venit in vultu micat.
Merito illa more scœlitum atq̄ hominum monet.

In his Euripides prędiuites homines,eorumq̄ insolentiam perelegāter accusat:quorum inanis gloria est:& bracteata felicitas:vt ab Anneo Seneca scribitur.

De oraculis:quæ ederentur in Dodone ex sonitu peluium:& Ausonij poetæ carmen expositum. Caput.IX.

IN epistola poetę Ausonij leguntur hi versus ad Paulinum.
Nec Dodonęi cessat tinnitus aheni:
Ad numerum quoties radijs ferientibus ictæ
Respondent dociles moderato verbere pelues.
In quibus Paulinū ipsum arguit nimij silētij:cum omnia quidē animantia (vt inquit)vocē aliquā emittant:nihilq̄ sit a natura constitutū:in quo nō reddatur aliquis sonitus:vt in sistro,cymbalis,ac peluibus Dodonęis. Vt autē hoc intelligatur de sonitu Dodonæo: legendi sunt græci authores: qui morem fuisse referunt:vti vaticinantes mulieres ad quærcū agerent:quę in vrbe Dodone erat. Qui vero ad capiendum respōsum ingrederentur:protinus moueri quærcum, ac sonitum fieri credebāt. Ibi enī statua visebatur virgam ferens:qua lebetem(qui prope aderat)percutiebat:ex quo responsum(vt inquit Ausonius)moderatis ictibus pelues referrent. Hinc a.P.Vergilio Dodonæi lebetes dicūtur. Hoc ipsum de responsis Dodonæis per sonitum,cum locis multis apud græcos exponitur:tum in Suidæ collectaneis Ausonius pelues posuit:quos græci lebetes nominant. Quod idcirco notādum fuit:quoniam epistola hæc Ausonii a paucissimis adhuc legitur. Neq̄ sunt referenda hoc loco:quę Herodotus atq̄ alii scribunt de Dodonæis columbis & oraculis:quoniam nihil fere pertinēt ad explicandum Ausonii carmen.

Quid sit sonticus morbus in legibus decemuiralibus:& causa sontica:quo ve significatu accipiendū sit sontire verbū:ex sentētia Iurisperitorum. Caput.X.

SEx.Cæcilius & alii veteres iurisperiti qui.xii.tabulas interpretati sunt: morbum sonticum pro vehementi & grauissima ægritudine acceperunt. Cassius vero,& Venuleius(vt in pādectis habetur)pro iusto & perpetuo sonticū exponūt:quod alicui rei gerēdę impedimēto est:pindeq̄ in militaribus decretis nō tenebaf is esse iureiurādo astrictus:qui sontico morbo esset affectus:quod apud authorē Ciciū obseruauit Gellius. Iurabāt eñ

milites(qui scripti erãt)se affuturos ꝑ volũtate & imperio cõsulis:nisi harũce causa aliqua intercessisset:hoc est funus familiare:ferię denicales:Calendęq;:quę nõ eius rei ergo in eũ diẽ collatę sint:quo is eo die minus ibi esset:morbus:sontic⁹:auspiciũve:quod sine piaculo ꝑterire non liceret:sacrificiũve anniuersariũ.Quæ verba in atticis noctibus deprauata sũt C.Plynius est autbor eius lapidis suffitu(qui Gagates vocatur)morbũ sonticũ & virginitatem deꝑhendi:definitumq; est a Marco iuris ciuilis legumq; peritissimo:qua in re sontic⁹ morbus a febri differat:cũ de hñdis ꝓbandisq; iudiciis disserit.Apud poetã Neuiũ sonticã cã pro iusta & legitima exponit.Sonticã esse oportet cãm:q̃obrẽ ꝑdas mulierẽ. Eli⁹ Stilo sonticũ existimauit ꝑ noxio dictũ:vñ sontes hoies ꝑ obnoxius & deꝑditis:& sontire verbũ (vt refert Põpeius)pro eo quod est in aliqua re obesse & grauiter nocere:q̃ tñ vox ꝓpter nimiã antiquitatẽ,atq; insolẽtiã magis intelligẽda est q̃ vsurpãda:ne illorũ ingenia scribendo imitemur:qui suis ineptiis ac friuolis affectationibus impudẽtissime cõtaminant latinã eruditionẽ.De hoc ipso morbo & Perottus Sipontinus diligẽter multa perquisiuit ne videar eius viri studium contẽpsisse:qui de omnibus quidem literis est optime meritus.

De nominibus & potestate deorum apud veteres:& q̃ inanis ac futilis eorum superstitio foret copiose enarratum.

Caput.XI.

M.Varro & alij veteres cõplura diligẽter quæsierũt de Romanis diis,eorumq; potestate:nos hoc loco breui adnotatione quędã colligem⁹:vt facilius agnosci,atq; intelligi possit:q̃ friuola,inanis,ac prorsus ridicula fuerit eorũ suꝑstitio:q̃ res illorũ studiũ atq; cõmẽtarios instruere,& adiuuare poterit:qui de antiquorũ sacris atq; feriis scripserũt. Auspicabimur vero a diis maioribus& quasi pñcipiis:deinceps ad alios accedem⁹.
Iuppiter(quẽ optimũ maximũ dixerunt)pro sublimi æthere acceptus est:in quo allegorice potestatẽ totius luminis intellexerunt:vnde Lucretius:Diespiter:Elicius:Fulminator:& Feretrius vocatur.
Iuno pro aereq; elemento superiori subditum sit:& ob id Lucinam:Fluonam:Hecaten Matrem,& Dianam nominarunt.
Neptunus ad Maria: Pluto refertur ad terram:eosq; cum suis coniugibus Salacia & Proserpina componunt.
In focis domesticis Vesta collocatur:in fabrorum fornace Vulcanus:quibus ignea fere atq; feruidiora(vt inquit Varro)Conueniunt.sic enim de Vesta in antiquis legibus.
Virgines vestales ignem foci publici sempiternum custodiunto.
Publice & priuatim modo rituq; agunto.
In vaticiniis atq; diuinationibus Apollo:cuius numen atq; egregia potestas,cum ab aliis multis,tum a Vectio Prætexato describitur in cœnis Macrobij.
In emundis,venundisq; mercimoniis Mercurius:cuius festa ob id a mercatoribus magno cultu seruata sunt.
In Iano rerum principia:ianitores:portitores:messores:ac terminatores.Eundem pontifices multis variisq; nominibus vocãt:vt Geminũ:bifrontẽ:quadrifrontem:Patrem: Quirinum,Iunoniũ,Clusiuũ,& Patulciũ:in Saliari carmine deus deoꝝ est appellatus.In Saturno tẽpora & ętates:cui sarculorũ insitiones,pomorũq; eductiones,& omnem agri colendi disciplinã tribuunt:quo nomine a Romanis etiam Stercutius creditur dictus(vt est author Prætexatus)q'ab eo sit inuentũ:vt in stercorãdis agris fœcunditas adderetur. Martem,& Bellonam ad conflictus,& cędes referunt:Cererem cum suo Triptolemo ad frumẽta & segetes:Liberum ad vites& vineas:quem Bacchum:Bromium:Lenęumq; dixerunt. Dianam ad lucos:nemora:& syluas.Mineruam seu Palladem ad ingenia disciplinas,& artes:quam Cicero etiam inter patrios deos & vrbis custodes locat.Hactenus de diis maioribus. Plębei & ignobiles ingentem turbam ac infinitum quasi agmen conficiunt:vt nihil prope inueniatur in officiis vitę mortalium:quin ad aliquot numen retulerint.qua in re ꝓbant:q̃ ridiculæ vanitati honores dicarent.
In his quæ ad hominum vitam,educationesq; pertinent Statilinum:Statanũ:Fabulinum:

Vagitanum:Pilunnum:Picunnum:Cuninam:Leuanam:Ruminam:Edulicam:Potinam:Carnam. Statilinum & Statanum:ꝙ eo tempore pueris preſideãt:cum ſtandi & conſiſtendi poteſtatem habent. Fabulinum & Vagitanum:cum fandi ac vagiendi auſpicium eſſet. Picunnum vero & Pilunnum pro diis coniugalibus acceperunt:in quorum æde Lectiſternia parabantur:vnde pueris vitę pręſidium foret:vt à M. Varrone traditum eſt. Cuninam cum in cunis agerent: Leuanam cuius ope de terra ſubleuarentur. Rumınã ꝙ exugentibus opem ferret. Nam veteres rumam pro mamma acceperunt:vnde ſubrimi agni ac ficus ruminalis apud authores nobilis. Edulicam & Potinam ꝙ eſcam,atq; potiones exhibeãt. Carnam q: humanis vitalibus pręeſſet:cui ſacrum in Cœlio monte conſtitutum fuit. Volupiam quoq; & Libentinam propter voluptates & libidines.

Ad officia hominum Adeonam: Albeonam:Volunã:& Volunum. Vacunã pręterea & Feſſoniam:propter vacãres & feſſos.hinc apud Horatium Vacunæ templum celebratur. Pelloniam ad hoſtes depellendos: Agenoream:Strenuam:& Stimulam:ꝙ excitarent ad agẽdum:& excitatos ſtimularem. Numeriã ad numeros:Quietam & Murcidã propter quietem ac deſidiam:quoniã Murcidos(vt ait Pomponius)pro deſidioſis atq; ignauis habuerunt:cuius templum in Auentino fuit:ob eãq; cauſam(vt creditur)Murcus eſt appellatus. Virtutem præterea:Mentem:Honorem:Fidem:Victoriam:Pietatẽ:Concordiã: pro diis ſtatuerunt:vt omittamus Metum:Spem:Pallorem:& Febrem:cuius ędes in palatio collocatur. In morbis Angeronam:Orbonam:Proſam:Poſtuertam. Quibus templa conſtituerunt:vt quiſq; præcipue illos coleret:quorũ auxilio magis egeret,tanta eſt ambitioſę mortalitatis ſocordia. Sentiam dicendis ſententijs:Conſum conſilijs præpoſuerunt. Vnde conſualia:ferię publicę:& in circo ludi ad aram Conſi:propter raptum Sabinarum. Carmenta ad fata. Camœnę ad cantus relatæ ſunt:quarum ædes in regione vrbis:quę porta Capena dicitur. Vitunus & Sentinus ad vitam & ſenſus. In coniugiis quoq;,mẽſtruis partu,& funeribus deos confixerunt:vt Siluanum:Deuerram:Intercidonem:Domiducum:Domicium:Manturnam:Virginẽſem:Subigum:Premam:Partundam:Populoniam:Menã:Tellumonem:Ruſonem:Orcum:quem dixerũt etiam Quietalem:& Neniã:cuius templum fuit extra portam viminalem. Ad frumenta & ſegetes Segetia:Seia:Tutulina:Proſerpina:Nodinus:Volutina:Patalena:Hoſtilina. Flora:Lactucina:Matura:Runcina:Rubigus:Auerrũcus:& Spinenſis:Segetia:cui ſegetes ipſę cõmendantur. Seia:quæ ſatis frumentis opitulatur:anteq̃ e ſolo exiſtãt. Tutulina collectis atq; reconditis. Proſerpina germinãtibus. Nodinus geniculis & nodis culmorum: Volutina inuolucris illis folliculorum. Patelena cũ pateſcunt folliculi:vt ſpica exeat Hoſtilina cum ſegetes nouis ariſtis coęquãtur:quoniam veteres hoſtire & hoſtimentum dixerunt pro exęquatione. Floram:Lactucinam: & Maturam vocarunt:quoniam florentibus:lactentibus:matureſcentibus pręſidio ſint. Rubigum ne contrahant rubiginem:qua interdum ſegetes occupantur. Auerruncum ne auerruncari vlla tempeſtate:aut conuelli poſſint. Runcinam ad runcationes. Spinenſem propter ſpinas & vepres Pomonam propter poma:quam magna religione coiuerunt:vnde Pomonales flamines:& ſacra in pontificum cõmentariis tradita. Fructeſam propter fructus. Aeſculanum,& Argentinum ab ære & argento. Quocirca diuus Auguſtinus(vt eorum demẽtię illuderet)Rurinam quoq; adiecit.

Ad agros & latifundia Rurinam deam ruri tribuerunt:Collinam collibus:Valloniam vallibus:Iugatinum montium iugis:Forulum foribus:Cardam cardinibus:Limẽtinum:ac Terminum limitibus & terminis:vnde terminalia ſacra in põtificum faſtis relata. Palem paſtoribus: Empandam paganis:Arculum arculis & capſulis: Lauernam furunculis:qui ob id(vt puto)Lauerniones vocati ſunt. Fornacem fornacibus:& hinc fornacalia ſacra farris torrẽdi gratia. Prætereo Nũdinam:Tanagreã:Allocutiũ:Anteuortã:Matutã:quę Leucothea dicitur:Larundã:Monetam:Februum:Furinã:Fidiũ:Larẽtiam:Mutinum: Alburnum: & Inuum:ſeu Panẽ cum ſua Canna:Maieſtã quoq;:Cloaciniam:Veniliam:& Maniam:in cuius honore compitalia eſſent conſtituta. Opem:Conſiuã:Bonum euẽtum:& Vertunnum:qui Hetrurię deus exiſtimatur. In qua deorum colluuione agnoſcuntur vrbani:ruſtici:militares:agreſtes:patricii:opifices:funerarij:coniugales:deſidioſi:ac frumentarij:de quibus

accuratissime scriptū est a Marco Varrone in libris de rebus diuinis:quos ad.C.Cæsarē misit.Nos Augustinū i his:Tertullianū:Lactātiū:& alios cōplures secuti sum⁹:q ex Varronis thesauris talia collegerūt.Sic autem scriptum fuit in antiquis legibus de ipsis dijs.
Ollos diuos(qui cœlestes semper habiti)colunto.
Ollosq; quos in cœlum merita vocarunt.
Herculem:Liberum:Aesculapium:Castorem:Pollucem:Quirinum.
Et ollis propter quæ datur homini ascensus in cœlum.
Mentem:virtutem:pietatem:fidem.delubra sunto.
Nec vlla vitiorum sacra solennia faciunto.
Certasq; fruges,certasq; baccas publice libanto.
Quæ veterum flagitia:ineptamq; superstitionem authores nostri ꝓ lato crucis vexillo sic deiecerunt:vt ipsam quidem veritatem non tantum e Cleantis puteo extraxerint:sed ad cōmunem omnium vtilitatem super montē(vt inquit Hieronymus)collocarint.

Admonitio operis ad legentes.

Bsoluta sunt ad hūc diem volumina.xxv.de honesta disciplina:in quibus plurimum diligētiæ ac laboris posui:quo magis prodessem cæteris:& meo nomini consulerem in tāta studiorum varietate:& erūt hęc veluti subsidia quædam:quibus memoria reddi istructior possit,atq; locupletior:in his omnibus:quæ ad vsum viuendi eruditionemq; antiquitatis pertinere videantur:neq; posthac defuturi sumus icœpto operi iuuandi bonorum igenia:quoniā semel huic militiæ nomen dedimus:neq; licet a signis decedere:aut aciem refugere.Edentur paulo mox libri complures:quos iscripsimus epistolicarum responsionum.Nam docendo:vigilādo:& scribendo magis cupio fatigari:q̄ malo otio:atq; voluptatibus(vt plæriq; faciūt)animū deprauare:in ea præsertim ciuitate:i qua ambitio ꝓ virtute pro modestia iprobitas: eruditio ꝓ desidia habetur.Satis autē mihi futurū est:si consenescere in hoc nostro otio licuerit:atq; vitæ reliquum disponere:vt omnes facile itelligant:nullo modo me defuisse pręclaro instituto bonarum disciplinarū:quod ab ineunte ætate suscepi.Et quoniam decet agētem negotium posteritatis potius bonis aduigilare,q̄ multis:ea potissimū ratio me monuit:vt me ipsum probarem liberalibus studiis:q̄ vt infami ambitu:prauisq; artibus laudē nominis atq; gloriam quęrerem.In his vero commentarijs legem hanc volumus esse ascriptam e sacris eleusinis:quæ plębis inertiam,profanūq; vulgus longe arceat:quoniā paulo ante experti sumus:nihil magis obesse probis ingeniis,atq; optimis institutis:q̄ rudem imperitoꝝ audaciā:quæ nullo quidem iudicio aut ratione:sed inscitia atq; libidine omnia expendit. Q; sicubi de veterum diis ac religione(vt fit)disserui:hoc ipsum propterea factum a nobis est:vt literis humanioribus consuleremus:neq; renouare quicq̄ volumus:aut eam superstitionem probare:vt quidam temere obloquuntur:quam non modo reieci vt vanam & improbam:sed vt nefariam,flagitiosamq; locis multis coargui.

Legis cautio contra ineptos criticos.

Quoi legent hosce libros mature censunto:
Profanum volgus:& inscium ne attrectato:
Omneisq; legulei:blenni:barbari procul sunto.
Qui aliter faxit:is rite sacer esto.

Authoris Protestatio.

Llud in calce operis addimus Petrum Crinitum in his commentarijs nihil omnino approbare:nisi quod a Romana tantum ecclesia decretum atq; assertum fuerit:ne quis maiore audacia:q̄ iudicio ad maledicendum atq; obtrectandum rapiatur.

Registrum.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.in omnibus his folia sunt complicanda terna.Errata prius qua potuimus diligentia vitauimus:noua siqua minutula admisimus humaniter ignosces.

Tabula Alphabetica

FINIS.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRORVM DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM.

IBROS nostros de Poetis Latinis Cosme Pont. Arretine tuo nomini dicare constitui: qua in re videri possum recte atq; ordine fecisse. Multa enim (vt constat) magno cultu atq; veneratione haberi solent: q ipsis templis deorum rite dicata sunt. quo magis tibi gratulandum est: qui summa eruditiõe, optimisq; disciplinis excellis. Ego vero permultum in hoc opere laborauit: ea perquirendo ac diligentissime obseruando: quæ ad hanc historiæ partem componendam pertinent. Neq; mihi consilium fuit ea omnia complecti: quæ infiniris pene auctorum commentarijs traduntur. Multa de industria prætermissi: ne quis forte diceret plus laboris atq; studij a me impensum in congerendis Poetis: q̃ prudentiæ ac iudicij in eligendis. Itaq; fore quidem existimo hos libros minime ingratos illis hominibus: qui recte iudicare voluerint. Neq; præterea obscurum est: quantum Romana ciuitas in hac studiorum facultate claruit. siquidem Rom. etiam principes, aucto Imperio, & rebus clarissime gestis magna cura incredibiliq; diligentia Poeticam coluerunt. Octauius Aug. Germanic⁹ Cæs. et alij plures maxima animi voluptate i hoc disciplinarum genere versati sunt. Nos a Liuio Andronico exorsi sumus: qui princeps apud Latinos habitus est in edendis carminibus: vt suo loco a nobis dicetur. peruentumq; est vsq; ad Theodosij Augusti tempora: quib⁹ Romana omnis eruditio simul cum maiestate Imperii comminuta est ingruentibus in Italiam variis populis atq; Barbaris nationibus. Idq; effecimus summa breuitate: imitati Suetonium Tranquillum his maxime libris: quos de grammaticis ac rhetoribus latinis composuit. Neq; desunt exempla doctissimorum virorum: qui de Poetis apud veteres dilig̃eti studio scripserunt: vt apud græcos Zeno Cythieus & Aristoteles: apud nos. M. Varro & Vulcatius Sedigitus: quorum opera interciderunt iniuria longæ vetustatis. Eorum nos industriam sequimur. nihil enim potius aut antiqui⁹ mihi potest accidere: q̃ versari in hoc liberali officio bonarum disciplinarum. etsi nullam omnino præmium constitutum est probis ingeniis: propter aduersam rerum fortunam & iniquiorem temporum conditionem. Sed nolim videri cuiq̃ in hac parte nimis ambitiosus referendis his malis: quæ nostra tempestate inualescunt. Laurentius Medices auunculus tuus cum illi relatum foret in ciuitate sua non nullos esse: qui præclaro ingenio ac excellenti eruditione præstarent: primum lætitia incredibili affectus est: deinde multum his pollicendo, clare q; & munifice agendo effecit: vt & bene meriti viderentur de suis studiis: & acrius atq; attentius indies peruigilarent in prosequendis atq; excolẽdis optimis disciplinis. Haud enim satis dignum existimauit vir consilio & prudentia clarus, in ciuitate sua eos homines haberi sine vlla mercede: qui assiduam operam, singularemq; industriam ponerent in tam præclaro opere indagendæ atq; illustrandæ antiquitatis. Sed his missis ad institutum nostrum accedamus: quo per suas ætates Poetæ omnes Epici, Comici, Tragici, Lyrici, & alij veteres transigantur: qui apud latinos in hoc scribendi genere præstiterunt. Et sane nihil toto opere magis me ipsum varie agitauit: q̃ diuersa scriptorum traditio de temporibus: cum magna ex parte inter se lõge dissentiant. Tu interim munus hoc nostrum læto animo capias: monumentum quidem perpetuę summæ erga te beniuolentiæ. In quo testes habemus locupletissimos: cum alios plures: tum Ber. Oricellarium: cuius libri de vrbe Romana facile probaturi sunt omnibus posteris: quantum illius diligentiæ iure optimo sit concedendum: in obseruandis atq; illustrandis antiquorum monumentis. Bene Vale Caleñ. Nouembris. M.D.V.

De origine poetices apud latinos

Vi apud veteres latinos paulo diligentius de Poetice scripserunt: eiusque originem accurate inuestigarunt: sero asserunt a Romanis fuisse hanc facultatem receptam: annos post vrbem conditam supra. CCCC. Ante id temp' Romæ ciues illi habebantur nobiliores atque egregii: qui strenue pugnando acres forent: ac in rebus gerendis excellenti animo & virtute pstarent. Sic laudabatur bonus ciuis Romæ, vt bonus Colon', & fortis miles. Quo nomine malebant ea tempestate ab aliis sua gesta describi: quam ipsi aliorum narrare. Sed postea quam imperium ad id magnitudinis accessit: vt rebus clarissime gestis, pacem sibi & pacis commoda vidicassent: satis pulchrum atque magnificum putabant reipub. operam nauare: & in senatu benedicendo: reliquisque disciplinis percipiendis ingenium suum instruere. Atque vt de Poetica rectius ordine agatur: imperante adhuc Numa Pompilio: & occupata iam tum armis ciuitate: saliorum carmina facta sunt: quæ sacerdotes gradiui Martis ancilia gestantes cum tripudiis & solemni saltatu certis diebus decantarent. Et hæc quidem inculta atque incondita traduntur fuisse pro temporum vetustate: proptereaque parum posteris sæculis intellecta. Paulo mox cãtica quædam & deuotionum sacra vulgata sunt: laudesque deorum immortalium versibus absolutæ: quibus more suo deos comprecari consueuerũt: aut expiare vrbem insigni aliquo prodigio. Neque tum Romæ defuerunt qui vaticiniis editis popu. Romani facta describerent: vt Pub. Licinius Tegula: & Martius Vates: qui per obscuris versibus futuras clades Punicis bellis prenuntiauit: ac de ludis præterea Apollinarib' carmen reliquit. Per eadem ferme tempora (quantum ex antiquorum monumẽtis colligere possumus) primus omnium studium Poetices in vrbem intulit Liuius andronicus: eamque facultatem illustrare cœpit edito carmine de bello Punico: vt suo loco prosequemur. Auxerunt hanc paulo mox, præcipueque instruxerunt. Q. Ennius. M. Plautus: Næuius: Pacuuius: Accius & Lucilius: qui Græcorum disciplinas imitati permultum excoluerũt suis fabulis atque carminibus Romanorum ingenia. Qua in re illud minime prætermittendum existimo quod a M. Catone relatum est: Poetas ipsos principio in vrbe contemptui habitos & crassatores vulgo appellatos: qui poeticæ studio tenerentur. Quocirca minime mirari oportet: si. M. Fuluio Nobiliori vitio datum est: quod is consul cum esset: in Aetholiam prouinciam. Q. Ennium secum duxisset. Factum tamen est: vt paulo mox pricipes etiam viri aucto imperio, et domi forisque pace adepta, ad hanc studiorum partem animum inclinarint. Summoque cultu, atque honore illos habuerũt: qui carmine absoluendo viderentur admodum excellere. Gratissimus fuit. P. Scipioni Ennius. Mario. L. Plotius. C. quoque Lælio viro clarissimo. P. Terentius: qui adeo familiariter cum eo vixisse traditur: vt illius fabulæ a nonnullis Lelio ascribantur. Decius præterea Brutus vir maximus atque imperator egregius magnopere Poetam Accium dilexit: nullam quidem ob aliam rationem præterquam quod in scribendo carmine præclaro ingenio foret. Hinc sacratum in ipsa vrbe musis templum & magna religione habitum. Quoniam existimarẽt a gratiis abesse illorum ingenia: qui paulo indoctiores haberentur: & quasi a musarum sacris alieni. Sed hæc non debeo prosequi lõgiori oratione. Nam secreto opere de hac materia diligentissime complura collegimus. Quæ suis & ipsa temporibus edentur ad communem studiosorum vtilitatem. Nunc ad eos Poetas accedemus: qui scribendis carminibus præcipue apud latinos claruerunt.

Commonitio ad legentes.

Onẽdi sunt qui legẽt hos libros: ne vitio mihi vertant: sicubi viderint literas nõnullas perperam locatas: id enim necessario accidit: dum ipsi opifices (qui libros formis excudunt) in rem suam attentiores complura passim peruertunt: aut temere post ponunt: quo fit: vt quædam literę egrediantur de præscripto: aliæ interdum subsistant qui sunt paulo doctiores perfacile hæc cognoscunt atque inter legendum corrigunt in communem studiorum vtilitatem. Ad eos prouocamus: ne videamur decedere ab instituto nostro probãdi mea studia illorum iudiciis: qui magis rationem ipsam sequuntur: quam libidinem incensendis atque æstimãdis ingeniis. Reliquum est, vt subiiciamus eorum Poetarum nomina de quibus egimus per singula volumina.

Petri criniti de poetis latinis

PETRI CRINITI LIBER PRIMVS DE POETIS LATINIS, AD COSMVM PACCIVM PONT. AR RETINVM.

Liuius Andronicus Epicus. Caput. I.

·Liuius cognomine Andronicus Poeta Epicus habitus est. Romę floruit post vrbem conditam annis paulo supra quadringētis: quę res pro bis authoribus confirmatur. In annalibus enim quos habemus a gręcis plærunq; annorū supputatio falsa est: & historiæ veritas corrupta. Marcus Cicero & alii veteres Liuium hunc referunt primum dedisse fabulas apud Latinos: eoq; maxime tempore pręstitisse: quo Sen. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Gellius autem scriptor nobilis, & in perscrutā da omni antiquitate diligens, de Liuio Andronico ad hunc modum tradit: quo loco annorum historiam contexit. L. Liuius poeta inquit fabulas primo in vrbe Roma docere cœpit. Cor. Claudio Appii Cęci filio, & Marco Tuditano Cos. post obitum Sophoclis & Euripidis annis plus fere centum & .lx. Quod & Marcus Cicero probat qui ad Brutum scribens anno ante natum Ennium refert Liuium dedisse fabulas. Porcius vero Licinius cum de poetica loquitur, eius studium dicit Romæ cœptum bello Punico secundo. Quod ex his versibus facile colligitur: quos Horatius Flaccus imitatur.

Punico bello secundo musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Sed hæc satis hoc loco ne forte videamur nimium detineri in his repetendis. Idem Liuius domi ac foris primo docuit vtraq; lingua (vt Suetonius tradit) non sine magna commēdatione sui nominis. Nam vetustissimi illi erant fere semigræci: & græcas disciplinas atq; etiam Hetruscas pari studio discebant: quod ex veterum monumētis intelligitur. Laudatur Liuius & eius carmen: cum ab aliis multis: tum a Vale. Maximo, & .T. Liuio: qui copiose scribunt: quantum Romæ præstiterit editis carminibus: quæ ter nouenæ virgines data veste per manus per vrbem euntes decantarunt ad iram deorum placandam. Pręterea de his fabulis referre: quas Liuius dicitur a Satyris transtulisse: puerumq; ad canēdum instruxisse ante tibicinem. Præcipue vero commendatus est ab antiquis grammaticis Liuius in Odyssea, & Romanis annalibus: Etsi quidam temere hæc referunt ad alterum Liuium: parum diligenter consyderantes: quę a Gellio & Prisciano scribuntur. Diomedes quidem sic de Liuianis annalibus prodit. Epos (inquit) apud Latinos primus digne scripsit Liuius is qui gesta Romani popu. duodeuiginti complexus est libris. Hi sūt appellati annales Liuiani: q acta singulorum annorum continerent. Idem præterea Liuius composuit hymnos deorum: vt a Terentiano, & Liuio notatum est in Romana historia. Afferūtur hi versus Liuii ex hymno de Diana.

Et iam purpureo suras include cothurno:
Baltheus & reuocet volucres in pectore sinus:
Pressaq; iam grauida crepitent tibi terga pharetra:
Dirige odorisequos ad certa cubilia canes.

In his variatur carmen: ac sub heroico myurō apponitur: quocirca sic de Liuio Terentianus.

Liuius ille vetus Graio cognomine suæ
Inserit in omni versu puto tale docimen
Pręmisso heroo, subiungit nanq; myuron:
Hymnum quando chorus festo canit ore Triuię.

Hæc sunt quæ de Liuio Andronico digna relatu existimauimus: de obitu eius nihil apud veteres legimus.

Q. Ennius. Caput. II.

. Ennius Poeta epicus Tarenti natus traditur: vt est author Eusebius vt plærisq; volunt Rhudiis oppido Salentinorum: quod a Mella Pomponio & aliis veteribus affirmatur. Translatus in vrbem dicitur a Catone questore de uicta Sar

diniæ prouincia: qua tempestate missi sunt ab Atheniēsibus legati ad Senatum populi Romani, Diogenes Stoicus, Carneades Academicus, & Critolaus peripateticus. florente in scæna Marco Plauto: & in ciuitate Marco Catone oratore clarissimo. Deinceps insequuti sunt Statius Cæcilius, Pacuuius, Accius, & Publius Terentius. Dicitur fuisse Ennius ingenio acri: & eruditione multiplici: vt qui domi forisq; docuerit: & cum græcā linguam oscāq; & latinam calleret: solitus est dicere sibi esse tria corda. De quo multa scribuntur a Gellio in Atticis commētariis. Si quis est qui cognosse velit: qualis & quantus vir Quintus Ennius fuerit: qua fide: modestia: comitate: ingenio: doctrina: cultu: probitate vixerit: legat illos versus ex annali septimo: quos Aelius præconius non minus ad ipsum auctorem Ennium existimauit referēdos: q̄ ad Seruilium Geminum. Neq; defuerunt qui putarent Quintum Ennium de se ipso & ingenio suo talia scripsisse. Nos eo libentius carmen ascribemus: quoniam Gellius pari diligentia ediscendum asserebat: atq; præcepta quædam & optima decreta philosophorum de ratione & officijs recte viuendi.

Hocce loquutus vocat: qui cum bene sæpe libenter
Mensam, sermonesq; suos, rerumq; suarum
Comiter impertit: magna cum lapsa diei
Pars foret: e summis rebus, paruisq; regundis:
Parte fuisse de paruis: summisq; gerundis
Consilio induforo: lato sanctoq; senatu.
Cui res audacter magnas, paruasq; iocumq;
Eloqueret: quæ tincta malis: & quæ bona dictu
Euomeret: si quid vellet: tutoq; locaret.
Quo cum multa volup ac gaudia clamq; palamq;
Ingenium cui nulla malum sententia suadet:
Vt faceret facinus leuis: haud malus idem.
Doctus, fidelis, suauis, homo, facundus, suoq;
Intentus, atq; beatus, scitus, secunda loquens in
Tempore commodus: & verborum vir paucorum.
Multa tenens antiqua: sepulta: & sæpe vetustas
Quæ facit: & mores veteresq; nouosq; tenentem
Multorum veterum leges: diuūq; hominumq;
Prudentem: qui multa loqui ve tacere ve possit.
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

In auētino colle dicitur domum habuisse prope ædem Tutulinæ deæ: adeoq; tenui victu & parcis sumptibus vixisse: vti contentus fuerit vnius ancillæ ministerio. Inter amicos habuit Marcum Catonem. C. Cethegum, &. M. nobiliorem: quem sequutus traditur. Cum consul in Aetoliam proficisceretur: Scipioni Africano ita coniunctus atq; charissimus fuit: vt inter præcipua fidei ac beniuolentiæ exempla relatum hoc sit a veteribus. Composuit permulta opera vario & multiplici carmine. Nam præter celeberrimos libros annalium, Satyras etiam comœdiasq; & tragœdias scripsit. Annales eius. Q. Vargunteius inter antiquos grammaticos nobilis, magna celebritate certis diebus exposuit. Octauius quoq; Lāpadio eosdem libros diligentissime emendauit: vt in veterum commentariis adnotatum est. Duodecimum annalem addidit cum septimum: & sexagesimum annum ageret: vt est author. M. Varro. Satyrarum libros scripsit quadratis versibus: qui in magno pretio habiti sunt. Citatur præterea Ennius in his fabulis. hoc est i Telepho, in Ambracia, Eumenidibus, Alcmeone, Andromacha, Thieste, Medea, quam ex Euripede in latinum conuertit. Item in Phœnice, in Telamone, Hecuba, Hectoris lustris: Achile Aristarchi, & Panchratiastis, in Epicharmo, in Chresphonte. Idem in latinum sermonem transtulit poetam Euhemerum: qui de dijs græca oratione libros composuit: vt Cicero & alij veteres testantur. T. Lucretius eūdem Ennium refert: primum fuisse apud Latinos: qui coronam sibi ex Helicone assumpsit: quo loco Pythagoræ sententiam repetit de animæ Metamorphosi.

Ennius vt noster cecinit: qui primus amœno

Detulit ex helicone perenni fronde coronam.
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Silius Italicus cēturionem fuisse Ennium tradit in bello contra Pœnos:ac præsenti animo rem gessisse:vt in his versibus declaratur.

Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta viri:& meritum vati sacremus honorem.
Ennius antiqua Massapi ab origine Regis
Miscebat primas acies: Latiæq; superbum
Vitis adornabat dextram decus:hispida tellus
Miserunt Calabri:Rhudię genuere vetustę.
Nunc Rhudiæ solo memorabile nomen alumno.
Is prima in pugna vates:vt thracius olim
Infestam bello quateret cum Cynthius Argo:
Spicula deposito rhodopeia pectore torsit.
Spectandum sese non parua strage virorum
Fecerat:& dextræ gliscebat cædibus ardor.

Quintilianus poetam Ennium summopere commendat:pariq; veneratione colādum ac q; adorandum statuit:qua sacros vetustate lucos:in quibus grandia & antiqua robora nō tantam habent speciem:quantam religionem. Vixit ad extremam senectutem:cūq; morbo articulari teneretur:eo ingrauescente septuagenario maior in fata concessit. Sepultus q; traditur vna in monumento. Cn. Scipionis via Appia intra primum ab vrbe miliarium. Neq; desunt qui dicant ipsius Ennii ossa ex ianiculo fuisse in patriam translata. Fuit alter Ennius paulo posterior in officio artis grammaticę nobilis:qui de metris scripsit:deq; augurandi disciplina libros reliquit. Sed hoc dicemus commodius. Nunc illud carmen vulgatum adiiciemus de poeta Ennio:quod equidem subdubitassem ab eo fuisse compositum nisi Marcus Cicero pluribus locis ab ipso Ennio editum affirmaret.

Aspicite o ciues senis Ennii imaginis vrnam.
Hic vestrum pinxit maxima facta patrum.
Nemo me lachrymis decoret:nec fune ra fletu
Faxit:cur volito viuus per ora virum.

M. Plautus. Caput. III.

M. Plautus patria Sarsinas fuit ex Vmbria:quod ipse de se insinuat in fabula Mostellaria:& alij veteres tradunt. Constat eum his temporibus Romę vixisse,atq; in scęna pstitisse:quibus in ciuitate Pub. Scipio Fuluius nobilior,&. M. Cato excellentes habiti sunt. Ingenio perurbano fuit,& maxime festiuo:quod cum alia multa indicāt:tum comœdię ipsius plenę iocunditatis,ac leporum. Relata sunt ab. A. Gellio complura in Atticis noctibus de eruditione,& fabulis Plautinis ex auctoritate. M. Varronis:qui Plautum ait,cum erogasset omnē pecuniam in scęnicis ornamentis ad summam pau pertatem fuisse redactum:eaq; ratione in vrbem redijsse:& operam pistori locasse ad victum comparandum:his molis circūagendis quas trusatiles vocant:Hieronymus manuales appellauit. Et cum aliquādiu in pistrino versaretur:ibidem fabulas aliquot dicitur composuisse vt Saturionem & Addictum. M. Varro i libro de Plautinis comœdiis verba hæc posuit:quæ ascribenda existimaui:vt a Gellio est obseruatum. Feruntur sub Plauti nomine comœdię circiter. C. &. xxx. sed homo eruditissimus Lęlius. xxv. duntaxat illius esse censuit. Neq; dubium est quin ista etiam quę a Plauto scripta non sunt veterum poetarum fuerint. vt. M. Accii. C. Plautii:a quo dictę sunt Plautianę fabulæ:non Plautinę. Cęterum cum. xxv. a veteribus connumerentur. M. Plauti comœdię: sciendum est pręter illas. xx. quæ a nostris grammaticis consensu omnium pro Plautinis habentur:tris a Gellio nominari:hoc est Boethiam, Neruulariam, Fretū. Varro & Sex. Pōpeius alias plures nuncupant:vt Artemonem, Friuolariam, Phagonem, Cestrionem atq; Astrabam:easq; inter Plautinas referunt. De Astraba tamen Gellius & Nonius dubitarūt.

In fabulis suis sequutus est græcos authores: maxime Demophilum, Philemonem, & Epicharmum Siculum, vt Horatius Flaccus testatur. tantumq; scribendi elegantia & salibus visus est præstitisse: vt Epius stolo affirmare non dubitauerit: Musas ipsas Plautino sermone fuisse locuturas: si latine loqui voluissent. quod a Fabio Quintiliano refertur. Quocirca Gellius censor optimus omnium scriptorum appellat eundem Plautum parentem ac principem in omni latina elegantia. Volcatius Sedigitus cum de ordine comicorum scribit post Cæcilium collocauit Plautum: cæterisq; omnibus prætulit. Nomen Plauti deductū est a planitie pedum (vt est author Sextus Pompeius) prius enim Marcus Plotus dicebatur. Hinc semiplotia calceamenta dicta sunt: quibus in venationibus vterentur: sed hac de re suo loco diximus. Obiisse traditur paucis annis post Quintum Ennium: olympiade centesima. xlv. Quantum iacturæ factum sit in eius obitu: testatus est idem poeta his versibus de se compositis.

Postq̄ est morte captus Plautus
Comœdia luget: Scena est deserta.
Deinde risus, ludus, iocusq; & numeri
Innumeri simul omnes collachrymarunt.

Cn. Neuius. Caput. IIII.

N. Neuius poeta comicus illustris est habitus. Campanus fuit: vt a Gellio traditur in atticis noctibus. Volcatius sedigitus post Cæcilium & Plautum constituit illi tertium locum. Neq; Licinio tantum, verumetiam Attilio Terentio, atq; Turpilio p̄posuit. Eo maxime tpe in scena dicitur præstitisse fabulis ad populū editis: quo. Sp. Carbili⁹ cognomēto Ruga primus Romæ de amicorū sententia diuortiū cū vxore fecit: q; esset sterilis: iurauitq; apud censores vxorē se liberū quærendorū causa habere. Traditū est ab antiquis scriptoribus poetā Neuium stipendia fecisse bellis punicis: idq; ipsum testari Neuium eo carmine: quod a se scriptum est de bello punico. Qua in re nec illud est omittendū: q; cū esset vnicū volumen Neuij, Octauius Lāpadio grāmaticus excellēs diuisit illud in. vii. libros: vt alibi diligenter exposuim⁹. Prisci em̄ grāmatici consueuerunt pro iudicio suo atq; eruditione olm scriptorū opera pscensere: auctoresq; ipsos aut numero eximere: aut in ordinē redigere. Scripsit Neui⁹ p̄ter punicum bellum comœdias ac tragœdias stilo in primis erudito & graui: vt veteres testantur. Comœdias aliquot exemplo græcorum composuit probris, atq; maledicentia plenas. In quibus Romanæ ciuitatis principes acriter est insectatus: vt qui Metellum consularem virum, & P. Scipionem Africanum male dictis suis onerauerint. Sic enim de Scipione.

Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriose
Cuius facta viua nunc vigent: qui apud gentis solus
Præstat: eum suus pater cum pallio vna ab amica abduxit.

Hinc factum est: vt poeta Neuius in vincula cōiiceretur a triūuiris propter immoderatam verborū petulātiam ac mordacitatē: & cum aliquādiu haberet in custodiis: fabulas aliquot cōposuit. Paulo mox a tribunis plebis e carcere exempt⁹ est ea conditione: vt delicta illa ac probra dilueret: q̄ contra Romanos ciues suis fabulis inseruerat. De quo scribuntur cōplura in Atticis cōmentariis. Qui de Neuii fabulis agunt: citātillū in Alceste, in Aureolo, Lycurgo, Tripholo, Leonte, in Colace, Aegysto, Tereo, & Zenone. Terentius Varro in libris de latina lingua ad. M. Tulliū plures alias p Neuianis cōmemorat: vt Esionam, Clastidium, Dolum, Demetriū, Persas, Lampadionē, Agedonem, Romulū, Stigmatiam, Ab hoc Neuio multa mutuatus est. Pu. Vergi. sicuti ab Ennio, Lucretio, Pacuuio & aliis: vt a Macrobio diligenti studio est obseruatum. Obiisse traditur Vticæ: cum factione nobilium præcipueq; Metelli foret ex vrbe eiectus. Nunc epigrāma illud vulgatū referemus ab ipso Neuio de se compositum in quo Cāpana superbia merito ab antiquis culpata est.

Immortales mortales si foret fas flere:
Flerent diuæ Camœnæ Neuium poetam.
Itaq; postq̄ est orci traditus thesauro
Obliti sunt Romæ latina loqui er lingua.

De Q.Nouio, qui attellanarum scriptor fuit: suo loco dicemus: ne tam aperte decipiantur nostri grammatici: cum Neuium hunc ꝑ Nouio imperite accipiant.

M.Pacuuius. Capur.V.

.Pacuuius in scribendis tragœdiis nobilis, hisdem ferme temporibus natus quibus Cato quæstorius & Metellus clariores in vrbe habebantur. Quidam tradūt illum fuisse ex Brūdusio Calabriæ vrbe. Nepos fuit. Q. Ennii: quod Eusebius ac Ply. referunt. Romæ vixit in summa claritate nominis. Commendatur maxime illius ingenium: & natiua quędam facilitas in capiendis liberalibus disciplinis. Neq; defuit illi studium pingendi: quod & C.Ply. indicat: qui Pacu. poetæ opera in magno honore a veteribus habita affirmat: eaq; in primis: quæ in æde Herculis foro Boario perfecit. Quocirca clariorem fecit eam artem in vrbe propter gloriam scenę Idem Pacuuius amplum ac sonorū dicendi genus sequutus est: vt. M. Varro testatur. Q; si durior alicubi ac prope horridus habitus est: id ipsum tamē non vitio illius, sed tēporum ascribitur: nam Fabius Quintilianus aperte asserit clarissimum fuisse Pacuuium grauitate sententiarū: verborū pondere: & auctoritate personarū. In qua senrētia & .M. Cicero fuit: qui hūc ipm cęteris omnib⁹ in Tragœdia facile pręfert: carmēq; illius magnope cōmendat. Grāmatici veteres pmūltū Pacuuio cōcesserūt: eiusq; fabulas cōplures enumerāt: i quib⁹ nō mediocrē laudē accepit: vt Peribeā, Hermionā, Atalanthā, Ilionā, Antiopam, Teucrū & Medeam. Citatur etiam in Chryse, in Hiptris, in Paulo, in Horeste, in Armorum iudicio. Ex qua fabula decantatū carmen traditur cum ludi celebrarentur in funere Iulii Cæsaris: quo magis cōmiseratio, & inuidia excitaretur cōtra ipsi⁹ interfectores. Horati⁹ Flaccus in ep̄la ad Octauiū Aug. cū de antiquis poetis iudicium facit, in Pacuuio doctrinæ famā locauit. Paulo senior fuit. L. Accio: & in hisdem ædibus (vt refert. M. Cicero) Pacuuius atq; Accius fabulas docuerunt: paucis quidem annis interpositis. Vixit ad extremam senectutem: & vt seruatum est in latinis annalibus, cū tedio senectutis, ac morbo detineretur, Tarentum se contulit: ibiq; pǣpe nonagenarius obiit: neq; sine maxima iactura studiorum. Quātum modestia vitę, atq; verecundia præstiterit: testis est hoc carmen: quod idem de se Pacuuius composuit.

Adolescens tametsi properas: hocte saxum rogat:
Vt se aspicias: dein quod scriptum est, legas.
Hic sunt Poetæ Pacuuij Marci sita ossa.
Hocte volebam nescius ne esses: Vale.

Statius Cęcilius. Caput.VI.

Tatius Cæcilius in Gallia natus est (vt creditur) & ob id Mediolanensem quidam dixerunt: quod ex annalibus Hieronymi acceperunt. Illud pro certo haberi debet: in Roma eum vixisse: & in scribendis comœdiis principem locum tenuisse: vt a Volcatio sedigito scriptum est: qui hunc ipsum Cęcilium, non Terentio tantum, & Plauto, sed reliquis omnibus Comicis sine controuersia præposuit. M. Cicero in eadem sententia est: rantū q; Sratio Cęcilio cōcedit: vt illius quidem carmen (vt constat) summis laudibus prosequatur. Fabius Quintilianus (qui in omni antiquitate publicus censor est habitus) tris maxime nominat in describendis comœdiis. hoc est. M. Plautum. P. Terētium, & Statium Cęcilium. Vixit summa familiaritate cum Poeta Ennio: vt ab Eusebio refertur. Idem magno pere dilectus est a Terentio: qui tantum illius iudicio tribuit: vt ad Poetam Cęcilium ceu ad optimum censorem suas fabulas referret. Enumerantur supra. xxx. Statii comœdiæ a grammaticis veteribus. Neq; togatas minore studio composuit: q̄ palliatas: vnde singularem gratiam reportauit: iudicio erudirorum. In prętio magno fuerunt: Nauclerus, Syracusæ, Pausimachus, Hippobolyme⁹, Epiclerus, Cratinus, Plocius, Asotus, Ephestion. Citatur etiam in Subditiuo, in fallacia, in Andria, in annalib⁹, in Fœneratore, in Venatorio, in vmbris, in obolo, in Synaristosis: quarum partem a Menandro, Philemone & Apollodoro transtulit. Neq; defuerunt antiqui grammatici: qui hūc Cæcilium accusauerint: q; in vertendis a Menandro fabulis parum apte aut concinne quædā transtulerit. Morruus est sequenti anno post obitum. Q. Ennii: & iuxta Ianiculum sepultus traditur. De Sratio rhetore, qui Tolosanus fuit suo loco scripsimus.

L. Accius: Caput. VII.

L. Accius poeta inter principes tragœdiarum scriptores relatus est a veteribꝰ Paulo iunior fuit. M. Pacuuio. natus traditur parētibꝰ libertinis: Marcino & Serano Cos. quidā scribunt fuisse illū relatum inter eos colonos qui ex vrbe ad oppidū pisaurū cōcesserūt. Vbi fundū suū possedit: qui de suo nomine Accianus est appellatus. Ingenio acri fuit: & in scribēdis fabulis miro studio incubuit. Notū est: quātū ei cōcesserit Decius Brutus vir clarissimꝰ: cum voluerit Accianis versibus templorū ac monumentorū aditus exornari. Quod a. M. Tullio refertur. Idem Accius cū iter faceret in Asiam diuertit ad Poetā Pacuuiū, qui Tarenti agebat: cūq; eo dies aliquot versatus est: & cū Atreum suam illi recitaret: laudauit eā Pacuuius: & simul grandia inquit & sonora esse: quæ ab Accio scripta forent. Videri tamen sibi duriuscula, & subacida. Quod Accius quidem minime negauit: nec se inquit pœnitere: quoniā idem ferme ingeniis solet accidere qđ pomis: q̄ enī dura admodū, & acerba nascūtur, paulatim mitia fiunt, atq; pfectiora reddunt. Quę vieta gignūtur, & mollia: nūq̄ ad veramfrugem & maturitatem perueniunt. Sic inquit Accius sentiendū est de hominū ingeniis. Statura fuit admodū breui: vt a C. Plynio refertur: etsi imaginē suam collocauit in ęde camonarū prægrandi forma. Citantur eiusdem Accii fabulæ cōplures a nostris grāmaticis: vt Phœnicæ, Menalippus, Epigoni, Medea, Alcmeon, Prometheus, Philoctetes, Atreus, Neoptolemꝰ. M. Cicero pręcipue nominat Brutū & argonautas: in qua tragœdia magnopere laudatū est illud carmen de Argo naui quod admirabundus pastor refert: nos illud subiiciemus: vt ęstimari facilius possit de ingenio & doctrina poetæ Accii.

Tanta moles labitur.
Fremebunda ex alto ingenti sonitu & strepitu
Pręle vndas voluit: vertices vi suscitat.
Ruit: prolapsa pelagus respergit: profluit.
Ita dum interruptum credas nimbum voluier:
Dum quod sublime ventis expulsum rapier
Saxum: aut procellis: vel globosos turbines
Existere ictos vndis concursantibus.
Nisi quas terrestres pontus strages conciet:
Aut forte triton fuscina verrens specus
Subter radices penitus vndanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cœlum eruit.

Fuit inter alios & Acciꝰ Labeo: cuiꝰ Iliadē Persius notauit: ceu iperitū opus, & insaniæ plenū. Sed alibi dicemꝰ de Accio Labeone.

P. Terentius. Caput. VIII.

P. Terentius Poeta comicus Carthaginensis patria fuit: Romam perductus traditur cum in tenera ętate foret: quibus potissimum bellis id acciderit parum compertum est: vt refert Aelius Donatus ex Fenestellę cōmētariis. Illud pro certo constat: eum Romæ diligentia Terentii Lucani patroni accurate institutū atq; liberalibus disciplinis eruditum. Cūq; facilitate ingenii & elegantia in primis excelleret: breui consecutus est: vt a Terentio patrono esset manumissus. Per ea tempora in scæna floruit: quibus præclari atq; egregii ciues Romæ habiti sunt. M. Marcellꝰ. P. Scipio Quin. Fabius maximus. Neq; desunt authores qui scribant eundem Terentium maxima familiaritate vixisse cū Pub. Scipione, & . C. Lælio: sæpeq; solitū apud nobiliores ciuitatis cœnitare: qua in re dum placere illis omni opera nititur: eorumq; commodis inseruire: ad summam inopiam traditur redactus. Statium pręterea Cæciliū, qui scribēdis comœdiis excelluit, magna diligentia obseruauit: eiq; suas fabulas more veterū recitare consueuit. Comœdias. vi. composuit: easq; ab Apollodoro & Menandro Poetis græcis in sermonem latinū conuertit: tanta sermonis elegantia & proprietate vt eruditorū iudicio nihil pfectius, aut absolutius in eo scribēdi genere habitū sit apud Latinos. Secutꝰ est in his. Q. Ennium. M. Plautum, & Neuium: vt ipse testatur: cū suis calumniatoribus respondet.

Phormionem & Hecyram ab Apollodoro transtulit reliquas quatuor a Menandro. Aelius Donatus qui complura diligentissime de hoc Poeta scribit: cum alia multa in eo commendat: tum præcipuum dicit q in scribendis fabulis ea arte vsus est: vt morem antiquum retinuerit. & ita temperauerit affect⁹: vt neq; ad tragicam magnitudinem intumescat: neq; abijciatur ad historicam: quod minime factum ē (inquit) a Plauto, Afranio & cęteris comędiarum scriptoribus. M. Cicero in epistola ad. T. Atticū refert. P. Terentium esse optimum authorem latinitatis, eiusq; fabulas multos existimasse propter elegātiā sermonis a C. Lęlio scriptas. Quam opinionē idem Terentius maxime scribit confirmasse: quo magis calūniatores suos in odium traheret. Sic em̄ refert in Adelphis fabula sub persona ꝓlogi.

Quod illi maledictum vehemens existimant:
Eam laudem ducit maximam: Cum illis placet:
Qui vobis vniuersis & populo placent.
Quorum opera in bello: in ocio: in negotio:
Quisq; tempore vsus est sine superbia.

Horatius Flaccus veterum poetarum optimus censor in Cæcilio grauitatem, in Terētio artem constituit: qua inter cæteros comicos mirifice excelluit. Quod & Quintilianus videtur sentire in libris ad Marcellum victorium. Sed idem tamen inquit maiorem gratiam habuisset: si intra trimetros constitisset. Ausonius quoq; Vergilium Homero: Terentium Menandro adiungit: eiq; elegantiam latini sermonis præcipue tribuit.

Tu quoq; qui Latium lecto sermone Terenti
Comis, & astricto percurris pulpita socco.

Traditum est illum post editas aliquot Romæ fabulas in græciam adnauigasse: quo facilius disciplinas græcorum atq; instituta perciperet: plurimasq; fabulas a Poeta Menandro in latinum conuertisse: quæ facto naufragio perierunt. De obitu illius varia scribunt authores: in Arcadia obijsse cum alij plures testantur, tum poeta Ausonius: ob nimium dolorem amissarum fabularum quas ipse naui pręmiserat. De forma illius atq; effigie referuntur cō plura ab Aelio Donato, qui eiusdem Comœdias magna eruditione interpretatus est. Argumenta illa quæ Terentianis fabulis præponuntur, A Sulpitio Apollinari illustri grammatico composita sunt. Quod cum alijs multis argumentis, tum maxime antiquitate Codicum probari potest: in quibus nomen Sulpitij legitur.

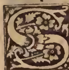
C. Lucilius. Caput. IX.

C. Lucilius Satyrarum scriptor hisdem prope tēporibus floruit: quibus Poeta Accius, Sex. Turpilius & Statius Cęcilius in Scęna celebres habiti sunt. Ex Arunca vrbe Ausonię fuit. Quocirca alūnus Arūcę vocatus ē a Iunio Iuuenale. Parētes habuit satis nobiles: & vt quidā grammatici tradūt, fuit auūcul⁹ Cnęo Pōpeio. Illud in primis manifestū est fuisse Luciliū ingenio acerrimo: & in scribendis versibus festiuo & vrbano. Amicos habuit. Q. Actā Poetā Comicū: Albutiū: Lapathū: Albinum, & C. Persium: qui est appellatus ab antiquis doctissim⁹: ad quos scribere etiā consueuit. Pręter alios oēs. Q. Philocomū familiarissime coluit. Idem Lucili⁹ prim⁹ cœpit scribere Satyras: maximeq; insectatus est Rutiliū Lupū, Carbonē. L. Tubulum, & alios plures quoq; scelera atq; flagitia ferre ęquo aīo nō poterat. Fuit enim Lucili⁹ optimis moribus & alienę iniquitatis acerrim⁹ accusator. Satyrarū libros supra. xxx. cōpo suit: vti Varro & alij grammatici ostendūt. Neq; me pręterit. Q. Philocomū & Lęlium Archelaum fuisse authores: vt Lucilij Satyrę in libros referrēt: qđ a Suetonio scribitur. Nam grammatici veteres censoria virgula vtebant: poetarūq; carmen in libros diuidebant vt C. Octauius Nęuij opus de bello punico &. Q. Vargunteius Ennianos annales. Horatius Flaccus lutulentum vocat Lucilium: & in scribendis carminibus incompositum. Qua in re magni authores ab eo dissentiunt: pręcipueq; Gellius & Fab. Quintilian⁹ cuius verba subijciemus. Satyra quidem tota nostra est: in qua primus insignem laudē adeptus est poeta Lucilius: qui quosdam ita deditos sibi habet amatores: vt eum nō eiusdem modo operis authoribus: sed omnibus poetis ꝑferre non dubitent. Ego q̄tum ab illis, tantum ab Ho

ratio dissentio: qui Lucilium fluere lutulenter, et esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira: libertasq; & acerbitas: & abunde salis. Hadrianus Imperator eundem Lucilium omnibus Poetis præponebat: qui Satyram scripsissent. Metrophanem seruum habuit: cuius fidem atq; industriam in Satyris commendauit. Mortuus est vrbe Neapoli eodem prope anno quo Furius Bibacul⁹ natalem habuit. Neq; desunt authores qui scribant publico funere Luciliumfuisse elatum. Cum annum ætatis sextum & quadragesimum impleuisset.

Sex. Turpilius. Caput. X.

Ex. Turpilius Poeta comicus ingenio facili fuit: & in fabulis componendis idoneo. Quocirca tm̄ nominis cōsecutus est in scena vt comœdiæ Turpilianæ magnopere pbatę sint a Romanis ciuibus. Inuenio apd̄ veteres grammaticos hunc Turpilium summa beniuolentia coniunctum fuisse Pub. Terentio: & in hisdem ludis vtriusq; fabulas aliquando actas. Vulca. Sedigit⁹ septimum locum Turpilio dedit inter comicos poetas. Eumq; Luscio. Q. Ennio & Trabeę pręponit. Nonius Marcellus in commentarijs ad filium. xv. Comœdias nominat quæ a Turpilio compositæ fuerunt. In quibus legendis atq; obseruandis diligentiam suam, atq; studium probat. Citatur in Philopatro: in lemnis: in demetrio: in bethonibus: in pedis: in epiclero: in canephoro: in trasilione: in demiurgo: Hecyra: paraterusa: et Leucadia. Lyndia quoq; in magno prætio habita est a grammaticis: in qua commendantur præcipue hi senarij de officio & rationes viuendi.

Profecto vt quisq; omnino contentus fuit
Ita fortunatam vitam duxit maxime.
Vt philosophi aiunt isti quid vis sat est.

Authores sunt qui referant hunc Turpilium ad extremā pene ætatē accessisse: & in Sinuessana vrbe perijsse hisdem pene tp̄ibus quibus Furius Bibaculus natalem suum habuerit.

Gn. Matius. Caput. XI.

N. Matius mimorum scriptor in magno prętio habitus est: quod cum alij plures: tum. Au. Gellius testatur in Atticis commentarijs. Ingenio fuit eleganti & facili. In suis autem mimis quos vocauit mimiambos, verba quædam noua & perlepida posuit: vt grammatici obseruarunt. Iulianus Rhetor vir multiplici eruditione ornatus permultum delectatus traditur Matianis fabulis: propter natiuum quendam leporem, et mirificam illorum suauitatem: maximeq; hos versus commēdabat.

Iam tonsiles tapetes ebrij fuco.
Quos concha purpura imbuens venenauit.

Et item.

Sinu amicam reficere frigidam caldo
Columbatim labra conserens labris.
Quapropter edulcare conuenit vitam
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Idem Matius (vt quidam existimant) composuit opus hexametris versibus q̄d inscriptum est de Iliade. Cuius carmen. M. Varro & alij grammatici quandoq; citant. Sed hac in re parum consentiunt veteres authores. Maurus Terentianus de poeta Matio facit mentionē eiusq; mimiambos vt elegantes, et lepidos celebrat. Fuit alter Matius Romanus ciuis: et amicitia Octauij Cæsaris nobilis: qui primus Tonsilia nemora excogitauit.

L. Afranius. Caput. XI.

. Afranius poeta comicus hisdem ferme temporibus i Vrbe claruit quibus Poeta Terentius & Sex. Cæcilius in senium vergebant. Vulcatius Sedigitus Afranium hunc nō numerat inter cæteros comicos. Operam suam atq; diligentiam posuit in togatis fabulis componēdis. Sunt eñ togatæ illæ in quibus de reb⁹ Romanis agereť: a toga denominatæ. In his primum locum obtinuit: vt a veteribus traditur. Menādrum poetam præcipue imitatus est stilo & orationis caractere. quocirca sic

Horatius in epistola ad Octauium Augustum.
Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro.
Furius Albinus & Macrobius asserunt Afranium ipsum permulta a Menandro sumpsisse: quod ille etiam libere atq; ingenue professus est:vt omnibus aperte demonstraret.q̃ modestus,atq; ingenuus foret:itaq; in Compitalibus ita respondet suis obtrectatoribus.
Fateor sumpsi non a Menandro modo:
Sed vt quisq; habuit:quod conueniret mihi:
Quod meum posse melius facere credidi.
Cunq; ingenio ac salib' excelleret:sententias passim,& acute dicta,inserebat suis fabulis: non sine summa elegãtia,& mirifica venustate:quod cum alij multi,tum.M.Cicero testatus est.culpatur a Quintiliano Afranius:q; in suis argumentis amores proprios paulo impudentius vulgauerit.In togatis inquit excellit Afranius:vtinamq; non inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus mores suos fassus.A.Gellius permultum Afranio tribuit:præcipueq; illud carmen putauit commendandum:in quo de sapientia sic loquitur.
Vsus me genuit:mater peperit memoria:
Sophiam me graij vocant:vos sapientiam.
Citatur idem Afranius persępe ab antiquis grãmaticis:in Augure,in Consobrinis,in cinerario,in Compitalibus,in Brundusinis,in Fratribus,in Homine,in Incendio,in Emancipato,in Prodito,in Patella,in Rosa,in Suspecta,in Sella,in Talione.De obitu eius nihil apud veteres legimus.

Fabius Dorsennus. Caput.XII.

Abius Dorsennus inter Comicos poetas relatus est ab antiquis authoribus.Vulcatius Sedigitus(qui de poetis scripsit)minime hunc nominat:quocirca verisimile est minus nobilem fuisse habitum.Horatius in epistola ad Cæsarem Augustum,cum de comœdia disserit:de Plauto,et Dorsenno agit:eorumq; fabulas satis celebres in scęnis demonstrat. Sic enim de Dorsenno.
Quantus enim Dorsennus edacibus in parasitis
Q̃ non astricto percurrat pulpita socco.
Gestit enim nummum in loculos demittere:posthac
Securus cadat:an recto stet fabula talo.
Idem Dorsennus a Plynio commendatur in comœdia Acharistione:quo loco versiculos eius affert.Festus quoq; Pompeius Afranium & Dorsennum poetas citat:cum de temeto loquitur:& hunc senarium lepidissimum Dorsenni repetit.
Sequimini præminaciæ:sequimini temeti timor.
Hic est ille Fabius Dorsennus(quantum existimare possumus)in cuius monumento carmen hoc legebatur:vt ab Anneo Seneca relatum est.
Hospes resiste:& philosophiam Dorsenni lege.
In nummis præterea vetusti æris ita legitur DORSEN.P.cum effigie barbata:vt Prisci illi Romani fuerunt:

M.Attilius. Caput.XIII.

.Attilius in scribendis tragœdijs nobilis habitus est:iudicio veterum. M.Cicero sic eum nominat:vt Poetam durissimũ:cum scribit ad Pōponiũ Atticũ.Fabi' Quintilianus Pacuuiũ & Acciũ enumerauit:q in tragędia excelluissent:de Attilio omisit.Cõstat hũc secutũ fuisse Poetam Sophoclẽ:& aliquot fabulas in latinũ cõuertisse:in quib' duriorẽ se p̃stitit:ob eamq; rationem a Licinio,scriptor ferre' vocat' est:vt testat M.Cicero:quo loco de Electra illi' fabula meminit in libris de finib'. Relatum p̃terea est in ludis.C.Cæsaris quædam fuisse cantata ad miserationem illi' cædis contra interfectores:& ex Pacuuio in armorum iudicio:& ex Attilio in Electra.Ersi apud Suetonium grammatici nostri decepti sunt:cum paulo imprudenti' Acciũ pro Attilio scripserint.Vulcati' Sedigitus Attiliũ poetã refert inter Comicos nobiles:eũq; post Neuiũ & Liciniũ collocat.Quidã existimarunt eũdem esse:mihi parũ adhuc cõpertum est:in tanta rerũ obscuritate.De obitu & morib' illius nihil aliud legimus in ve-

terum monumentis.

Q.Trabeas. Caput.XIIII.

.Trabeas comœdiæ auctor,in ordine Comicorum relatus est a Vulcatio sedigito. Locum Octauum obtinuit post Terentium & Turpilium:de quibus commode diximus. Mentio de hoc trabea fit a veteribus grammaticis:qui persæpe citāt eius fabulas. M. Cicero minime dubitauit commēdare eundem Trabeam:carmenq; illius locis multis referre. Sunt qui credant,in scribendis togatis pstitisse:quod & Sex. Pōpeius demonstrat. Laudantur a. M. Tullio hi versus Trabeæ:in quib⁹ credulitas amantis,ac nimia gestientis animi lætitia lepide & eleganter describitur.

Lena delinita argento,nutum obseruabit meum.
Quid velim:quid studeam:aduenïens digito impellam ianuam.
Fores patebunt:de improuiso Chrisis vbi me aspexerit:
Alacris obuiam mihi veniet:complexum exoptans meum.
Mihi se dedet:fortunam ipsam anteibo fortunis meis.

Ex his colligitur:quātum salis,atq; vrbanitatis in Poeta Trabea fuerit.

Cn.Aquilius. Caput.XV.

N. Aquilius in scribendis comœdijs non ignobilis habitus est:vt testatř. M. Varro. Vulcatius sedigitus nullam mentionem de hoc aquilio fecit: in his versibus:qui de Comicis Poetis leguntur. Quocirca existimandū est illius fabulas non fuisse in magno admodum pretio. Relatum est ab antiquis grammaticis Comędias aliquot Plauti falso inscriptas Aquilio sicuti Boethiam:de qua idem Varro parum constanter disseruit:si Gellij commentarios paulo diligentius legamus. Illud affirmatur de Aquilio:eum plærasq; fabulas a Menandro poeta trāstulisse:quod & Pu. Terentius & Sex. Cæcilius factitarunt. De.C.Aquilio diximus alibi:qui iurisperit⁹ fuit ac formulas de dolo malo protulit:in quibus de simulatione,& dissimulatione ageretur.

C.Licinius Imbrex. Caput.XVII.

.Licinius Imbrex iter eos poetas refert:qui comœdias scripserūt. Vulcatius sedigitus(cū de comicis scriptorib⁹ iudicium facit)Licinio multum tribuit:eūq; non Attilio tm̄ & Ennio pposuit:sed & Turpilio atq; Terentio. Grammatici veteres citāt aliquot Licinij comœdias:vt Nęuiam & Neęrā. De qua Gellius in Atticis noctibus scribit:quo loco de cōpcationib⁹ deoꝝ disserit. Afferuntur hi versus ex Negra Licinij.

Nolo ego Neæram te vocent:sed Nerienem
Cum quidem Marti es in connubium data.

Sex.quoq; Pompeius ita Licinium nominat:vt Poetā maxime lepidum,atq; vrbanū. Hæc sunt fere:quæ apud veteres de Poeta Licinio obseruauimus.

Q.Nouius. Caput.XVIII.

.Nouius Attellanarum scriptor illustris est habitus. Grammatici veteres cum de ipsius ingenio & doctrina disserunt:permultum illi concedunt. Aurelius Macrobius pbatissimum poetam hūc vocat inter eos authores:qui Attellanas fabulas ediderūt. Qua in re post Nouium inquit Pomponius atq; Mommius præclari habētur. Scripsit Nouius cō plures comœdias:in quibus magnopere probauit ingenium suum atq; vrbanitatem. Citatur maxime in his fabulis:hoc est:in Fullonico,in Exodio,in Virgine pgnante,in pedio,in Dotata,in Gallinaria,in Geminis,in partu. De quibus multa legūtur in commentarijs Nonij Marcelli:etsi pro Nouio quādoq; Gn. Neuium temere scriptum scio. Hæc sunt quæ de poeta Nouio adnotauim⁹. De obitu illius nihil apud antiquos authores legimus.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRI SECVNDI DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONTIFICEM ARRETINVM.

N priore libro Cosme pontifex Arretine eos poetas complexi sumus: qui rudi adhuc Roma,& populo armis occupato magna diligentia conati sunt ciues suos instruere:fabulisq; edıtis illorum ingenia delectare. Nam ciuitas ipsa Imperio aucto & rebus prospere gestis incredibile dictu est,q̃ breui tempore in omni studiorum genere profecerit. Adeo valet humanum ingenium in præclaris etiam institutis:vbi illud valde intẽderis. In hoc libro eos relaturi sumus:qui plura in dies ac meliora scripserunt apud latinos:accedemusq; ad ętatem pub. Vergilii ne quid desyderari ab aliquo possit in opere instituto percensendi veteres poetas. Mihi enim diligenter intuenti studia hæc nostra,& antiquorum disciplinas animo repetenti necessarium præcipue videtur:ea in re maxime laborem ponere:qua me ipsum instruere possim:& aliorum præterea ingenia excitare. His præsertim temporibus:quibus paucissimi omnino reperiuntur:qui itenti admodum sint in hoc egregio atq; liberali officio literarum. Tu vero ita accurate ac diligenter(vt video)aduigilas:vt vnus propemodum in ciuitate nostra habearis:qui soletti animo consistas in præsidio bonarum literarum:putesq; in tantis Italiæ fluctuantis piculis minime deserendũ tibi tam insigne atq; optimũ institutũ:quo possis familiam tuam exemplis illustrib⁹ ornare:ac perpetuis tuarum vigiliarum monumentis immortalem statuere. Sed alias de re hac agetur commodius. Interim accedemus ad. Lucretiũ: qui de rerum natura primus apud Latinos diligenter atq; erudite carmen composuit.

T. Lucretius Charus.

Caput. XIX.

. Lucretius Charus ex Lucretiorũ familia natus creditur: Quæ Romę insignis,& peruetusta habita est. Paulo antiquior fuit Terẽtio Varrone &. M. Tullio: vt quidam scripserunt: quod est obseruatũ diligenter. Quoniam in his annalibus(quos a græcis habem⁹)complura falso exposita sunt:contraq; rationem tempoꝝ puerse signata. Ingenio summo traditur fuisse:& in scribendis carminib⁹ maxime excitato solebat enim per interualla temporum ad carmen accedere nõ sine quodam animi furore: vt veteres authores ostendunt. hinc illud Statij.

Et docti furor arduus Lucreti.

Fabius Quintilian⁹(cum de latinis Poetis disserit)Aemylium Macrum &. T. Lucretium præstare elegantia testatur:sed ipsius Lucretij carmen multum difficultatis retinere. Quę res non mõ ꝑpter ipsam materiã illi contigit:Sed etiã ꝑpter egestatẽ linguę,& rerum nouitatem. vt ille inquit. Scripsit libros sex de rerũ natura: i quib⁹ Epicuri doctrinã & Empedoclem Poetã secutus est:cui⁹ carmen atq; ingeniũ vehementer admirat̃. Neq; desunt q scribant:fuisse Lucretij op⁹ a. M. Tullio emendatũ. Quocirca verisimile est: ꝑpter importunum obitũ ab eo impfectũ atq; inemendatum relictum. Q. frater plurimũ Lucretij versibus cõcessit:& in eius opere multũ esse artis, atq; igenii refert:neq; mirari oportere:si Lucretii versus duriores interdũ videnť:& quasi orationi solutę similes. Fuit hoc ꝑprium illis temporibus:vt optime testat̃ apud Macrobiũ Furius Albin⁹. Cui⁹ verba hæc sunt. Nemo debet antiquiores Poetas ea ratione viliores putare:q eoꝝ versus nobis scabri videtur. Ille em̃ stil⁹ maxime tũ placebat:diuq; laborauit ætas secuta:vt magis huic moliori stilo acquiesceret. Itaq; minime defuerunt Imperantibus etiam Vespasianis:qui Lucretium pro Vergilio,& Lucilium pro Horatio legerent. Idẽ Lucreti⁹ misit suũ op⁹ ad. C. Memmium L. Memmii filiũ:q a deuicta Achaia cognomẽ accepit:& vrbẽ Corithũ diruit:signisq; ac tabulis spoliauit. Nõ me præterit alios in hoc dissentire:Sed hi quidẽ dũ parũ diligenter tẽporum rationẽ obseruãt:facile refelli possunt. Publius Vergilius non modo verba aliquot accepit ex poematis Lucretii:sed locos pene itegros ab eo trãstulit:quod & grãmatici veteres accurate notarunt. De hoc autem Lucretii opere illud a Publio Ouidio scribitur.

Carmina sublimis tum sunt peritura Lucreti:
Exitio terras cum dabit vna dies.

Perit ætate integra:cũ paucos annos supra. xl. impleuisset. Eusebius tradit tãto eũ furore

percitum fuisse assumpto amatorio poculo: vt propria manu se interfecerit: quo tempore (vt quidam testantur) P. Vergilius virilem togam assumpsit. G. Pompeio & M. Licinio Crasso iterum Cons. Inter alios veteres nominatur Lucretius Poeta Comicus: vt a Fulgẽtio relatum est in commentario de priscis verbis.

L. Pomponius Bononiensis Caput. XX.

L. Pomponius Attellanarum scriptor, hisdem ferme temporibus in vrbe p̄stitit: quibus Laberi⁹, Publius, & Iulius Calidius: vt in latinis Annalibus relatum est. Eusebius & alii Bononiensem hunc faciunt. Ingenio perurbano dicitur fuisse: & in notandis hominum morib⁹ maxime festiuo. Sunt enim Attellanę fabulæ ab Attella vrbe appellatę: in quibus Poetę veteres solebant varios iocos atq; sales vernili quadã dicacitate admittere. De his Põponii Attellanis. M. Cicero, & Anneus Seneca pluribus locis meminetunt: ingeniũq; Põponii vehementer commẽdant. Nonius Marcellus magna diligentia obseruauit has Põponii fabulas. quod ipsum colligitur ex illius commẽtariis: in quibus supra triginta eius Comœdias nominat. Citatur Pomponi⁹ sæpe ab antiquis grammaticis: in Aleonibus, in Prostibulo, in Pãnuceatis, i Nuptiis, i Porcaria, i Priuigno, i Piscatorib⁹, i Ergastulo, i Patruo, in Asina, in Rustico, in Dotata, in Decuma Fullonis, in Præcone posteriore, in Buccone, in Macchis geminis, in Verre ægroto, in Pistore, in Syris, in Medico, in Maiali, in Sarculario, in Augure, in Petitore, i Anulo posteriore, in Præfecto, in Ariita, in Hirnea, in Porcetra. Itidem in Marsupio, in Aedituomo, in Auctorato, in Satyra, & in Gallis trãsalpinis. Gellius præterea, & Priscianus de Attellanis Pomponii sæpe agunt: pluresq; versiculos afferunt: ex quibus intelligi potest quantum præstiterit gratia & salibus. De Pomponio secundo (qui fuit scriptor Tragœdiarum: & clarissimus ciuis) suo loco dicemus.

Decius Laberius. Caput. XXI.

Decius Laberius eques Romanus fuit: & in secunda dignitate: q̃diu vixit se cõtinuit. Studium atq; operam posuit in scribendis mimis: q̃ in re non mediocrem laudem consequut⁹ est iudicio. M. Tullii, & aliorum. Moribus præclaris, & ingenio vrbano fuit. Libertate tanta in accusandis vitiis: vt libertatis nomẽ excederet. Quo nomine. C. Cæsar magno pere commotus est: neq; prędicare destitit acceptiones sibi esse Publii mimos q̃ Laberii. Traditum est a Sulpitio Apollinate, & Gellio in Atticis commentariis Laberium ipsum in suis fabulis quæpiam posuisse paulo duriora: ac minus latina: & ob id a quibusdam Criticis in ordinem coactum. Sed Macrobi⁹ & anneus Seneca plurimum Laberio concedunt: q; in eius mimis non minus sententiarum, q̃ lepiditatis foret. Quod ipsum testari possent ea carmina: quæ a nostris grammaticis referũtur. Nonius Marcellus & alij veteres maxima diligentia Poetam Laberium obseruarunt. Eumq; citant sæpissime in his mimis. hoc est: in Virgine, in Gemellis, in Necromantia, in compitalibus, in Lacu Auerno, in Aquis calidis, in Coloratore, in Catulario, in Sororibus, in Tusco, in Cropio, in Nuptijs, in Gallis, in Cacomenone, in Saturnalibus, in Alexandrea, in Ephebo. Idem Laberius mimos suos egit i maxima celebritate: donatusq; est amplissimis præmijs: ac iure sedendi in quatuordecim gradibus. Proindeq; factus nobilior aucta dignitate rogatus est a. C. Cæsare: & perhumaniter inuitatus: vt i scænam prodire vellet: et mimos ipse agere: quos tum assidue componebat: qua i re Laberius necessario se coactum respondit, nihil tanto viro denegare: cui & ipsi dij omnia tribuissent. Sed hoc iudicari melius poterit ex ipsis Laberij versibus: quos i fabulę p̄logo inseruit. Nos hoc loco illos adijciemus: vt facilius extimari possit: quantum iacturæ fecimus in Laberianis mimis.

Necessitas, cuius cursus transuerti impetum
Voluerunt multi effugere: pauci potuerunt.
Quo me detrusit pene extremis sensibus
Quem nulla ambitio: nulla vnq̃ largitio
Nullus timor, vis nulla, nulla authoritas
Mouere potuit in iuuenta de statu:

Ecce in senecta vt facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Submissa placide blandiloquens oratio.
Etenim ipsi dii negare cui nil potuerunt:
Hominem me negare quis posset pati?
Ergo bis trigenis annis actis sine nota
Eques Romanus lare egressus meo: domum
Reuertar mimus? nimirum hoc die
Vno plus vixi mihi: q̄ viuendum fuit.
Fortuna immoderata in bono eque atq; in malo
Si tibi erat libitum literarum laudibus
Floris cacumen nostræ famæ frangere:
Cur cum vigebam membris præuiridantibus:
Satis facere populo: & tali cum poteram viro:
Non flexibilem me concuruasti vt caperes?
Nunc me deiicis: quo quid ad scęnam affero:
Decorem formæ: an dignitatem corporis?
Animi virtutem: an vocis iocundæ sonum?
Vt hed era serpens vires arboreas necat:
Ita vetustas amplexu annorum necat.
Sepulchris similis nihil nisi nomen retineo.
Qui versus a Laberio ipso sub persona Syri pronuntiati sunt. Cumq; inter agendum quasi cæsus ab hero, exclamaret: iniecit hunc Senarium.
Porro Quirites libertatem perdidimus.
Et paulo post adiecit.
Necesse est multos timeat: quem multi timent.
In quo notari Cæsarem populus Romanus existimauit coniectis in eum oculis. Hinc Cæsar palmam transtulit ad Poetam Publium: qui in eadem scęna mimum agebat. Laberium vero donauit annulo aureo: quingentis. HS. additis. Tū Laberius perspecto ingenio Cęsaris in sequenti commissione interiecit hos versus.
Non possunt primi esse omnes omni tempore.
Summum ad gradum cum claritatis veneris
Consistes ægre: citiusq; q̄ ascendis decidas.
Cecidi ego: cadet qui sequitur: laus est publica.
Ad extremam senectutem accessit, corpore valido, & sensibus integris. De obitu nihil hactenus legimus.

Q. Catulus. Caput. XXII.

Q. Catulus ex Catulorū familia illustri natus, ingenio præclaro fuit: & ad carmen faciendum mire accommodato. Dilectus est maxime a. C. Cotta & L. Crasso propter elegantiam ingenii, & morū suauitatem. Idem Catulus tam venuste atq; egregie lusit epigrammata: vt ab antiquis auctoribus relatum sit: nihil apud latinos aut græcos legi posse mundius: pressius: aut venustius. Qu. Catuli epigrāmatis. Traditum est fuisse illū facili animo & procliui ad amores ac delitias. Itaq; Roscium Gallum pcipue dilexit: qui tum adolescens eleganti forma, & indole optima florebat: etsi oculos puersos habuit: vt. M. Cicero, & Diomedes grammaticus testantur. Epigramma autem lepidissimum. Qu. Catuli celebratum est a Marco Tullio de forma Roscii: quod apponem⁹.
Constiteram exorientem auroram forte salutans
Cum subito a læua Roscius exoritur.
Pace mihi liceat cælestes dicere vestra,
Mortalis visus pulchrior esse Deo.
Laudatur & illud maximis laudibus: quod ad Theotimum scribit: vt relatum est in cōmentariis Atticis.

Aufugit mi animus:credo vt solet ad Theotimum
Deuenit:sic est:perfugium illud habet.
Quid si non interdixem:ne illum fugitiuum
Mitteret ad se intro:sed magis eiiceret.
Ibimus quæsitum:vtrum ne ipsi teneamur.
Formido:quid agam:da Venus consilium.

Hic est ille.Q.Catulus,qui cum Mario cõsule familiariter vixit:& a Marco Tullio magnopere laudatus est:q Archiam Licinium,& amare,& probare posset.De Quinto catulo viro censorio(qui dedicauit capitolium)dicetur a nobis commodius.

Q.Atta. Caput.XXIII.

Q.Atta togatarum scriptor habitus est:& in his componendis magnopere a quibusdam commendatur. Sunt qui referant eundem Romę versatum his temporibus fuisse:quibus Pomponius Bononiensis in scęna floruit:& Plotius Gallus in tradendis præceptis rhetorices præstitit. Horatius Flaccus i ea epistola qua loquitur de latinis Poetis,videtur Attæ fabulas notare:indignasq existimare:vt a Romanis ciuibus tanto studio,atq attentione audirentur.

Recte nec ne crocum,floresq perambulet Attæ
Fabula:si dubitem:clamant periisse pudorem
Cuncti pene patres:ea cum reprehendere coner:
Quæ grauis Aesopus:Quæ doctus Roscius egit.

Citantur sæpe a latinis grammaticis comœdię.Q.Attę:Quocirca verisimile est in magno pretio illas fuisse habitas.Gellius quidem & alii citãt eum in Conciliatore,in Aedilib⁹,in Tyrone proficiscente.Traditum est cognomen Attę illis esse impositũ:qui eo vitio pedũ laborant:vt videantur magis inniti plantis,q̃ libere ambulare.Isidorus nominat Attam in Satyris:quo loco de cæreis & graphiis differit.Sed parum mihi compertum an ad hunc ipsum referri oporteat.Seruatum est in latinis annalibus Attã Romæ periisse:& in via p̃nestina sepultum,secundo ab vrbe miliario.

Publius Syrus. Caput.XXIIII.

Publius natione Syrus in scribẽdis mimis operam posuit:ac in magno pretio his temporibus habitus est:quibus.M.Cicero,& Nigidius Figulus perierunt:vt in latinis annalibus notatum.Idem Publius(vt scribit Macrobius)cum puer deduceretur ad patronum domum facile illum promeruit:cum gratia & decore formæ tum salibus atq igenio.Quibus rationibus factum est:vt a domino manumissus esset:& maiori diligentia,q̃ antea disciplinis liberalibus eruditus:breuiq tanto profecit:vt in fabulis componendis magnam nominis celebritatem sit adeptus.Referuntur ab Auieno dicteria quędã Publii:in quibus mira festiuitas,atq incredibilis comitas apparet.Iulius Cæsar palam p̃fessus est,sibi acceptiores fuisse Publii mimos q̃ laberii:propter sententiarum grauitatem atq singularem elegantiam.Quocirca p̃latus illi est:& in scęna victor pronuntiatus.Cassius quoq Seuerus tantum concedebat Publianis mimis:vt eius carmen disertissimum vocaret.Neq illud omittendum est:q idem Publius in ludis Cęsaris omnes illos longe superauit:qui carmen in scęnam attulerint:in quorum numero Dec.Laberius fuit. Nos hoc loco versiculos aliquot referemus ex illius mimis:qui ab antiquis authoribus in summo pretio habiti sunt:& perinde accepti:ac sententię quędam ex intimis philosophiæ adytis:q ad virę officia,morumq probitatem maxime pertinere videantur.

Tam deest auaro:quod habet:q̃ quod non habet.
Desunt luxurię multa:auaritię omnia.
O vita misero longa:felicibus breuis.
Pars beneficii est:quod petitur:si belle neges.
Beneficium dando accepit:qui digno dedit.
Cui plus licet,q̃ par est:plus vult:q̃ licet.
Alienum est omne:quicquid optando venit.

Feras:non culpes:quod vitari non poteſt.
Furor fit lęſa ſæpius patientia.
Malum conſilium eſt:quod vitari non poteſt.
Nimium altercando veritas amittitur.
Nunq̃ periculum ſine periculo vincitur.
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
Hęredis fletus ſub perſona riſus eſt.
Ita amicũ habeas:poſſe vt hũc fieri iimicũ putes.
Improbe neptunũ accuſat:q ite ꝝ naufragiũ facit
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
De obitu ipſius Publii nihil apd veteres legim⁹.

Porcius Licinius. Caput.XXV.

Orcius Licinius ex Liciniorum familia nobili ortus, Vir clarus habitus eſt:tum ingenio facili & eleganti:pręſertim in componendis epigrammatis. Iulianus rhetor(qui Hadriani principis temporibus vixit)Licinii carmen magnis laudibus extollit:adeo vt hunc ipſum p̃ferre non dubitauerit Poetis omnibus græcis:quod in Atticis commentariis obſeruatum a Gellio eſt quo loco Val.ęditui.Q.Catuli & Porcii Licinii carmen recenſuit. Afferuntur eiuſdem Licinii verſus complures a noſtris grammaticis:ex quibus probari poteſt:q̃ eleganter atq; egregie Poetę officium abſoluerit. Nos hoc loco adiiciemus epigramma illud elegantiſſimum:in quo ſuos calores,atq; animi æſtus venuſtiſſime expreſſit.

Cuſtodes ouium,tenerę q; propaginis agnum:
 Quæritis ignem:ite huc:quæritis:ignis homo eſt.
Si digito attigero:incendam ſyluam ſimul omnem:
 Omne pecus flamma eſt:omnia quę video.

Sunt qui credant eundem Licinium ſcripſiſſe annales octonariis verſibus. Sed hoc non ſatis mihi compertum eſt. Illud pro certo haberi debet Macrum Licinium fuiſſe authorem annalium Romanorum:de quo dicturi ſumus commodius.

Valerius Aedituus. Caput.XXVI.

Alerius Aedituus in ſcribendis epigrammatis Poeta inſignis habitus eſt: maximeq; aptus ad exprimendas veneres ac delitias. In quo numero a grammaticis noſtris relati pręcipue ſunt:Quintus Catulus,Porcius Licinius,& Val.Catull⁹. Magnopere commendatur Aedituus ab.A.Gel.tantumq; illius carmini conceſſit:vt affirmare auſus ſit:nihil ſe legiſſe vel apud græcos Poetas venuſti⁹ aut ſuauius:qui videri ſolent cæteris omnibus in hoc genere ſcribendi gratiores atq; elegantiores. Sed eſt adiiciendum carmen Val.Aeditui:quo facilius poſſint de hoc ſtatuere:qui hæc legerint. Sic igitur ad Pamphilam.

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis:
 Quid mi abſte quęram:membra labris abeunt.
Per pectus miſerum manat ſubito mihi ſudor
 Si tacitus:ſubidus:duplo ideo pereo.

Neq; illud prætermittam ad puerum Philerotem:in quo ſuauior atq; ad ignem profluentior apparet.

Quid faculam pręfers Phileros:qua nil op⁹ nobis:
 Ibimus:hic lucet pectore flamma ſatis.
Iſtam non potis eſt vis ſęua extinguere venti.
 Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris:ſi non Venus ipſa:
 Nulla eſt:quæ poſſit vis alia opprimere.

Laudatur idem Aedituus:cum ab aliis multis:tum a.M.Varrone,qui eius verſiculos alicubi citauit. De moribus autem & vita ipſius nihil aliud legimus.

C. Valerius Catullus. Caput. XXVII.

C. Valerius Catullus Veronę natus est. Quo tempore Terentius Varro in vrbe claruit. Quidā Crispū Sallustiū Catullo supparē faciūt. A Catulli autē natalibus ad Pub. Vergilium paulo minus q̄ duodeuiginti anni cōnumerantur: si quorundam annales sequimur. Qn̄ & illud ꝓ cōperto habetur: carmen de passere Lesbię ad Vergilium fuisse missum.

Sic forsan tenet ausus est Catullus
Magno mittere passerem Maroni.

Cæterum non humili loco, aut obscuro natus est: siquidem eius parens authore Suetonio Iulii Cæsaris hospitio familiariter vsus est. Val. autem Catullus primo traditur a Mallio Romam deductus: cum adhuc in tenera ætate ageret. Paulo mox ingenij facilitate & doctrina adeo Romæ acceptus atq; ciuibus gratus fuit: vt Marci Tullij patrocinium meruerit: quod ipsum eleganti epigrammate ingenue testatus est: quo gratias Ciceroni patrono egit.

Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt: quotq; fuere Marce Tulli:
Quotq; post alijs erunt in annis:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium Poeta
Tanto pessimus omnium Poeta
Quanto tu optimus omnium patronus.

Mallium vero & eius nuptias magno studio celebrauit: cum quo se excusat parum sibi licere veteres amores (vt antea) decantare: quoniam fratrem amiserit. Ex cuius interitu studium inquit suum scribendi carminis se abiecisse. Sic enim ad Mallium.

Sed tibi ne mea sint ignota incommoda Malli
Neu me odisse putes hospitis officium:
Accipe q̄ merser fortunæ fluctibus ipse:
Ne amplius a misero dona beata petas.
Tempore quo primū vestis mihi tradita pura est:
Iucundum cum ætas florida ver ageret:
Multa satis lusi: non est dea nescia nostri:
Quæ dulcem curis miscet amaritiem.
Sed totum hoc studium luctu fraterna mihi mors
Abstulit: heu misero frater adempte mihi.
Tu mea, tu moriens fregisti commoda frater:
Tecum vna tota est nostra sepulta domus.

Inter cæteros amicos Furium & Aurelium magnopere dilexit. Cinnam quoq;, Cornificium, Fabullum, & Verannium: quem alicubi Veranniolum blāditer appellat. Puellam pręterea Ipsitillam conciuem suam & Clodiam amauit: quam ficto nomine Lesbiam dicit. Sicuti Madaurensis Apuleius testatur in oratione ad Claudium maximum. Eruditorum cōsensu docti cognomen accepit: ita enim peculiari epitheto Catullus censetur: atq; hūc quidem Ouidius Vergilianæ maiestati opponit. Tantum nominis apud eruditos ac laudis est consequutus. Sed & versus ipsius q̄q̄ vt duriusculi notantur (quod vterq; Plynius asserit) tamen perelegantes habiti sunt: ac lectatores complures in his inuenit: sicuti Pompeium Saturninum, & Sentium Augurem: qui Catulli epigrammata, ac Licinij mira diligētia ac studio sunt æmulati: vt alias diximus. Val. Martialis Catullum sibi ipsi audacter præponit. Sic enim ad Macrum.

Nec multos mihi præferas poetas
Vno sed tibi sim minor Catullo.

Opus suum ad Cor. Nepotem misit: virum doctrina & rerum cognitione egregium. Diuiditur autem in libros tres: vt Primus Lyricos: Secundus Elegiacos: Tertius Epigrammata contineat. Ad hūc enim modum ordinem fere meliorem custodiemus Elegiam de co-

ma Berenices ex poeta Callimacho in latinos numeros conuertit: eamq; ad Ortalum amicum misit: quæ in elegiarum adhuc libro legitur. Idem Val. Catullus a Fabio Quintiliano & Diomede inter Iambicos reponitur: ab alijs inter Lyricos. In Atticis noctib⁹ vt poeta elegantissimus ac venustissimus a Gellio laudatur. Neq; illud omittendum est: fuisse ab ipso Catullo alia complura composita: quæ vitio longę vetustatis desyderantur. C. autem Plynius libro historiæ naturalis. xxxviij. ad Cæsarem Vespasianũ (cum de magia differit) amatorium de incantamentis carmen a Catullo editũ refert. Hinc Theocriti inquit apud gręcos: Catulli apud nos: proximeq; Vergilij incantamentorum amatoria imitatio. Sed carmen Ithyphallicum scripsit vt est optimus testis Maurus Terẽtianus ad Nouatemum: qui hos Catulli versiculos citat.

Et ferme modus hic datur a plærisq; priapo.
Inter quos cecinit carmen quoq; tale catullus,
Hunc tibi lucum dedico, consecroq; Priape
Nam te præcipue in suis vrbibus colit ora
Hellespontiaca cęteris ostreosior oris.

Cæsarem maxime Iulium Mamurram, & Nonium Strumam Iambicis nominatim proscidit ex veterum consuetudine: vt. C. Lucullus Iambicorum auctor, Luciliusq; & Neuius. Qua in re dignum illud memoria est: q; ipse Cæsar cum perpetua sibi stygmata (vt ait Suetonius) imposita videret: ex Catulliano carmine de Mamurra: eadem tamen die Poetam ipsum cœnæ adhibuit: simulq; hospitio suo non secus atq; ante a vti eum permisit. Mortu⁹ ve est iuuenilia dmodum ætate: cum annum circiter trigesimum ageret: vt quidã putarunt. Quo tempore Publius Vergilius in vrbe Cremona studiis operam daret. Vulgatũ quoq; de Valerio Catullo illud.

Tantum parua suo debet Verona Catullo
Quantum magna suo Mantua Vergilio.

Cor. Licinius Caluus. Caput. XXVIII.

Or. Licinius Caluus in poematis scribendis perelegans habitus est: & apud veteres inter optimos poetas relat⁹. Ingenio lepido & vrbano fuit: cũq; suauissimis moribus pstaret pcipue dilectus est a Val. Catullo: qui summa familiaritate cum eo vixit: quod ex Catulli versibus facile possumus colligere. Dicitur fuisse breui statura: & exiguo corpore: quocirca Sollopichius est appellatus a Catullo: vt apud Anneum Senecam copiose exponit. Idẽ Calu⁹ puellã Quintiliã amore incredibili dilexit: cuius interitũ q̃ moleste aio ferret testatus est scriptis carminibus de obitu illius. Hoc etiam docti confessa est pagina Calui
Cum caneret miseræ funera Quintiliæ.

Eruditionẽ Calui atq; elegantiam in componendis versibus pcipue cõmendauit Sentius poeta, & . M. Cicero: qui refert eum in scribendis Iambicis pstitisse. In his enim minime dubitauit principes etiã ciuitatis acerrime insectari: vt. C. Cæsarem & Põpeiũ. Fuisse eũdem oratorem ostẽdunt Fabius Quintilianus, & Anneus Seneca: qui Caluũ hũc tradũt habuisse diu iniquissimam litẽ cum. M. Cicerone de principatu eloquẽtiæ: & contra Vatinium in eo accusando violentum se atq; acerrimum prestitisse. An fuerit alter Caluus orator commodius differemus: cum probatissimi auctores in hoc videantur dissentire.

Q. Cornificius. Caput. XXIX.

. Cornificius per eadem tempora in poetice floruit: quibus in scribenda historia Sallustius, Luceius, & Cor. Nepos in vrbe pstiterunt. Fuit ingenio eleganti & lepido, atq; in scribendis epigrammatis versatus est. Pub. Ouidius Cornificiũ hunc nominat inter eos poetas: qui poemata & amores decantarunt: vt Caluum, Metellum, Cinnam, Hortẽsium, Catullum, Propertium, & alios. Grammatici veteres, siquando citant versiculos Cornificii: permultum illis concedunt. Val. Catullus sæpe ad hunc ipsum scribit: qua in re facile demonstrat: quanta familiaritate cũ eo vixerit.

Sororē habuit nomine Cornificiā:vt ab Eusebio relatū est:cui⁹ carmen in magno ꝑtio ha bitum inuenio. Idē Cornificius in militia versatus dicitur:& cū pręfecturam cohortium haberet:suosq; milites paulo ignauiores videret ad subeunda belli discrimina:nō destitit eos liberius increpare:& iocularib⁹ dictis illudere:galeatos lepores appellās:q audito pugnę classico minime gradū seruarent:sed relicto pręsidio temere palātes diffugerent. Neq; desunt qui referant eundem aliquando destitutum a militibus inter dimicandū occidisse. De Cornificio oratore(qui rhetoricos libros composuit)diximus in libris de oratoribus.

C.Heluius Cinna. Caput.XXX.

C.Heluius Cinna in epigrāmatis & poematis describendis nobilis habitus est. Eadem ætate claruit(vt constat)qua Catullus, Caluus, Hortensius & Cornificius celebres fuerunt. Commendatur maxime illius ingenium, atq; diligentia in absoluendis carminibus. Inter cæteros amicos poetam Catullum:& Vale. Catonem summa beniuolentia dilexit:qui Lydiam & Dianam composuit. Idem Cinna opus perfecit titulo Smyrnæ:in quo nouem annos consumpsit non sine maxima laude sui nominis. Itaq;. L. Crassitius inter veteres grāmaticos excellens illud interpretatus est:ac tanta eruditione id effecit:vt vulgo relatum sit.

Vni crassitio se dicit Smyrna probare:
 Desinite indocti coniugio hanc petere.
Soli crassitio se dixit nubere velle
 Intima cui soli vota sua extiterant.

Fabius Quintilianus magnopere commendauit Cinnę opus:vt magno studio elaboratū:ac diligenti lima perfectum:in qua sententia & Catullus fuit:qui Volusio & Hortēsio poetis Cinnę carmen prępofuit. Gellius & alii grammatici persæpe citant Heluij Cinnæ poemata:ex quibus aperte colligitur:q̄ falsa sit, atq; inepta illorum opinio qui scripserunt fuisse hunc poetam implicatum,& perobscurum. Sunt qui credant eundem esse qui occisus fuerit a plæbe Romana pro Cor. Cinna similitudine nominis decepta. Quo tempore celebratum est funus. C. Cæsaris:ac Romana plæbs cū facibus ad ædes Bruti & Cassii accessit.

M.Furius Bibaculus. Caput.XXXI.

M.Furius qui cognomine Bibaculus est appellatus, Cremonę(vt quidā scribūt)nat⁹ est hisdē ꝑpe tpibus:qbus poeta Lucili⁹ & Sex. Turpili⁹ comœdiarū scriptor perierunt. Fuit ingenio sūmo & in primis lepido: adeo vt de suo quoq; nomine iocatus dicatur. Et Bibaculus eram & vocabar. Q deest ab eo dictum imitatione poetę Anacreōtis:qui neq; proprio nomini pepercit. Idem Furius Bibacul⁹ in carmine Iambico versat⁹ est:cui⁹ acerbitatē tā docte q̄ egregie exꝑssit:vt non minorem laudē tulerit q̄ Val. Catullus aut Horatius. vt asserit Fabius Quintilianus. Quocirca verisimile est Messalam Coruinū pertimuisse ingeniū & mordacitatem Bibaculi:cū in epistola scripserit:nihil sibi esse cū poeta Bibaculo. Amicos habuit Gallū Poetam,& Val. Catonem:quorum ingenium ac doctrinam suis hēdecasyllabis laudat. Extant adhuc elegantes versiculi ad Gallum de villa Tusculana Catonis:quæ ꝓpter ęs alienū creditoribus cesserat. Nos eos ascribemus:quo melius possit iudicari de Bibaculi ingenio.

Catonis modo Galle Tusculanum
Tota creditor vrbe venditabat.
Mirati sumus vnicum magistrum
Summum grammaticum:optimum Poetam:
Omnes soluere posse quæstiones:
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodon:En iecur Cratetis.

Afferuntur & alia cōplura eiusdem Bibaculi a nostris grammaticis:quibus facile intelligitur:quantum ingenio & elegantia pręstiterit. Hæc sunt:quæ legimus apud veteres de Furio Bibaculo.

Pu.Terentius Varro Atacinus. Caput.XXXII.

Vblius Terentius Varro Atacinus hisdem temporibus natus est quibus M.Cicero,& Hortensi⁹ clari habebantur in eloquentia. Quidam ob id vocarunt Atacinum:q; oriundus foret ab Atace vico prouinciæ Narbonensis:vel ab Atace fluuio:vt alij existimant. Ingenio præclaro fuit:& in cōponendis poematis mirifico studio incubuit. Idē Varro singulari diligentia(vt tradit)græcas literas didicit:quo facilius posset illorū ingenia atq; doctrinas imitari. Scripsit Argonautica sequut⁹ Apollonium Rhodium:suumq; opus libris quatuor absoluit:si antiquis authoribus credimus. Fabius Quintilianus de hoc Varrone sic ad Marcellum scribit:quo loco iudicium facit de latinis poetis. Atacinus in his per quæ nomen est assequut⁹,interpres operis alieni non spernendus quidem:verum ad augendam facultatem dicēdi parum locuples. Probus Valerius & alij grāmatici celebrant Argonautica Atacini,ac sæpe versiculos ex illis referunt. Scripsit etiam epigrammata:& carmē elegiacum in quo decantauit puellam nomine Leucadiam:quam præcipue dilexit. hinc illud notum.

Hæc quoq; perfecto ludebat Iasone Varro
Varro Leucadiæ maxima flamma suæ.

Illud præterea relatum est ab antiquis authoribus Pub. Vergilium magnopere delectatum Varronis ingenio,ac illius carmen magno studio imitatum. Citantur a Prisciano hi versus in Varronis orthographia.

Ergo inter solis stationem & sydera septem
Exporrecta iacet tellus:huic extima fluctu
Oceani:interior Neptuni cingitur ora.

C.Ticida. Caput.XXXIII.

.Ticida in scribendis epigrammatis claruit his maxime temporibus:quibus Cor. Cinna, Val. Catullus,& Cornificius præstiterunt. Afferuntur a grammaticis nostris Ticidę versus:ex quibus colligitur:fuisse illum eleganti ingenio,et ad scribendum carmen accommodato. Messala cominus(epistola quadam(vt a Suetonio relatum est)de hoc Ticida meminit:scribēs nihil sibi esse cum Furio Bibaculo & Ticida. Neq; desunt apud nos:qui tradant ab eodem Ticida dilectam fuisse Metellam quā mutato nomine Perillam appellauit:quod etiam catull⁹ fecit:qui Lesbiam pro clodia nominauit. Habuit inter principes amicos Val. Catonem cuius poemata illustrauit editis versibus de Lydia illius. Priscianus Ticidam in Hymeneo citat:repetens hunc versiculum.

Felix lectule talibus sole amoribus.

Ouidius quoq; inter eos poetas hunc enumerat:qui amores decantarunt:vt Metellū,cornificium,Hortensium,Catonem,Caluum,& alios. Hæc sunt,quæ de.C.Ticida apud veteres legimus.

Furius Antias. Caput.XXXIIII.

Vrius Antias poeta insignis habitus est:et inter vetustiores receptus. Macrobius Furium hunc & alios complures enumerat:a quib⁹ poeta Vergilius permulta(vt fit)mutuat⁹ est:vt Ennium,Neuium,Accium, Lucretium,& Varium. Idem Furius annales cōposuit hexametris versibus:et poemata satis erudite,et eleganter. Neq; probandus est Cesellius Vindex grammaticus:qui reprehendere Furium ausus est,atq; in ordinem redigere. Qua in re parum prudenter se criticum profess⁹ est:vt.A.Gellius testatur. Itaq; petulantiæ simul atq; inscitiæ arguitur q; hæc verba damnauerit in Furij poematis:id est terram lutescere,noctescere,increscere,purpurare,opulescere. Versus adijciemus ex poematis Furianis:in quibus hæc sunt:sicuti adhuc leguntur in Atticis commentarijs.

Sanguine diluitur tellus:caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi:virescit vulnere virtus.

Vt fulica ipsa leuis volitat super æquora classis.
Spiritus eurorum virides cum purpurat vndas.
Quo magis in patrijs possint opulescere campis. Noni⁹ Marcellus & alij grammatici pas sæpe afferunt versus Furij Antiatis:ex quib⁹ colligitur:non defuisse illi ingenium aut eruditionem. De.M.Furio(qui Bibaculus est appellatus)suo loco diximus.

L.Iulius Calidius. Caput.XXXV.

L.Iulius Calidi⁹ Romenat⁹ ex nobili Calidioꝝ familia equestrē dignitatem seruauit:vir probo ingenio ornat⁹:et optimis artibus institut⁹. Pedianus & alij veteres multū Calidio tribuūt:q in absoluendo carmine plurimum pstiterit. Coluit enī magno studio poeticen:vt Cor. Nepos testat:qui Calidiū hunc elegantissimū poetā vocat:& Lucretio ac Val. Catullo adiūgit. Neq dubiū est:eūdē fuisse vehemēter dilectū a Pōponio attico:et maximis pic̄ulis ab eo diligēter defensum atq seruatū:vt veteres authores referūt. Idē Calidi⁹(cū esset relat⁹ in numerū pscriptoꝝ a Pub. Volusio qui fuit pfectus fabrū Antonij)ab Attico absolut⁹ est ppter ingeniū suū atq elegantē eruditionem:qd a Cor. Nepote scribit. De poematis Calidij & eius obitu,nihil hactenus legimus. De.M.Calidio dicemus commodius.

Laurea Tullius. Caput.XXXVI.

Laurea Tullius.M.Tullij oratoris libertus fuit:& a patrono suo propter ingenium,atq eruditionis elegantiam magnopere dilectus. Cicero enī Tyronem ac Lauream libertos suos magni fecit:quod cum alia multa,tum illius epistolæ testantur ipse aūt Laurea ingenio pstitit:ac in poematis scribendis claruit. Quæ res Plynij testimonio patet:qui pcipuis laudib⁹ carmen illi⁹ cōmendat. Inter alia epigrāmata scripsit illd notū de laude Marci Ciceronis:ac de aquis i academia villa erūpentib⁹:q remediū ęgris oclis afferrēt. Carmē id est dignum sane qd vbiq legatur ppter egregiam indolem,& elegantem suauitatem.

Q tua Romanæ vindex clarissime linguæ
Sylua loco melius surgere iussa viret.
Atq Academiæ celebratam nomine villam
Nunc reparat cultu sub potiore vetus.
Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertæ:
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit:hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

Leguntur apud græcos Epigrammata Laureę:in quibus par elegantia atq eruditio habetur. Mihi non satis constat:an idem sit qui fuerit Marci Tullij libertus.

Eiusdem Liber.III.ad eundem.

Peruentum est ad ea tempora Cosme Pont. Arretine:quib⁹ omnes bonæ disciplinę accesserunt ad summum fastigium vna cum maiestate Roma. Imperij. Qua in re cum consydero vitæ mortalium conditionem:Permultum quidem interesse existimo in rebus humanis:quo maxime æuo,quibusq potissimum ciuitatibus ipsi homines ætatem degant. Imperante enim Cæs. Augusto tam prospere,tamq feliciter humano generi cōsultum videri potest:vt nemini dubium sit:optimis auspicijs atq consilijs per ea tempora administratum fuisse imperium:et omnes artes in summa dignitate Romæ claruisse. Nam vbi præmiorum spes aliqua est illorum animis qui in præclaro facinore intenti sunt:mirum profecto est:quantum excitentur in dies,atq accedantur studia mortalium ad capessendam virtutem. Quo factū est:vt vigente Romani Iperij fortuna,clarissima ingenia in ciuitate præstiterint:non modo in facultate poetica:sed in cæteris omnibus disciplinis:quæ honestę ac liberales haberi solēt. Sequentib⁹ deide sęculis posthabita virtute:cū vitia

hominum magis æstuaret:paulatim respub.delapsa est in partem deteriorem:& simul fortunæ conditio cum moribus immutata est. Itaq; luxus & immoderatę libidines ciuitatem primo inuaserunt:deinceps(vt in magno malo atq; licentia accidit)nimia imperandi ambitio cuiusq; animos occupauit:quibus malis impedimenta ac fatigata ciuitas:non tātum pristinam dignitatem diminuit:Sed ipsum præterea imperium pessime affecit. Quæ omnia relata sunt a nobis ob eam rationem:vt facilius intelligere possimus:quantum eorum imperio mortales iure optimo debent:quibus datum est:recte ordineq; rempub.moderari:& ingenia ciuium digna mercede confirmare. Nunc ad Pub. Vergilium accedemus:qui Augu.principi gratissimus fuit:& simul complectemur eos omnes poetas hoc volumine:qui vsq; ad Flauios Imperatores deuenerunt.

P.Vergilius Maro. Caput.XXXVII.

P.Vergilius Maro natalem suum habuit Idibus Octobris.M.Crasso,et Cn.Pompeio Cos.quæ res probat cum veterum monumentis:tum versibus illis Val.Martialis.

Maiæ Mercurium creastis Idus.
Augustis redit idibus Diana.
Octobres Maro consecrauit Idus.

Natus est in vico Ande:q non longe abest ab vrbe Mantua:ob idq; Andinus vates appellatur a Silio Italico. Modicis facultatibus peneq; exiguis primam ætatem transegit. Deinde cum tempus aduentasset capiendæ eruditionis: optimis præceptoribus atq; eruditis operam dedit:idq; effecit varijs ac diuersis vrbibus. Nam Cremonæ primum:deinceps Mediolani:ac postremo Neapoli ingenium suum magna diligentia & incredibili studio excoluit:maximeq; Orbilium & Scribonium Aphrodisium audiuit:a quibus mature instructus est. Traditum est a veteribus eodem die poetam Vergilium induisse virilem togam:quo.T. Lucretius in fata concessit. Adeo insigni modestia & verecundis moribus dicitur fuisse:vt vulgo appellatus sit Parthenias:qd preter alios multos etiā poeta Ausoni⁹ testat̄ in epistola ad Paulinū. De poematis ip̄ius minime oportet hoc loco pluribus agere:cum Seruius grāmaticus & alij plures diligēter de his scripserit tradētes quę sint ad hunc ip̄m referenda:quibusq; temporib⁹ ab eo composita. Idē Seruⁱ⁹ octo opuscula pro Vergilianis enumerat:hoc est Cyrin,Aethnam,Culicem,Catalecton, Priapeia(de quibus inter grammaticos non satis adhuc certis argumētis constat)Copam, Epigrammata,& Diras. In Buccolicis Theocritum poetam est imitatus. In Georgicis Hesiodum quem sine vlla quidem controuersia longe superauit. In ipsa Aeneide sequut⁹ est ex auctoribus græcis,Parthenium,Pisandrum,Apollonium Rhodium & in primis Homerum. Ex latinis.Qu. Ennium,Liuium Andronicum,Neuium.T. Lucretium & alios complures:quod ipsum cum alij permulti adnotarūt:tum præcipue Macrobius. Octauius Cęs. (qui per ea tempora optimis auspicijs imperium orbis terrarum gubernauit:& in poetica facultate excelluit)maxima voluptate tenebatur in legendis atq; audiendis Vergilij carminibus:quocirca frequentes epistolas ad eum mittere consueuit plenas officij atq; beniuolentiæ. Neq; ab re futurum est apponere particulam epistolæ Pub. Vergilij in qua respondet Octauio principi:vt Symachus testatur. De Aenea quidem meo inquit,si mehercle iam dignum auribus haberem tuis libenter mitterem. Sed tanta inchoata res est:vt pene vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar:cum præsertim(vt scis)alia quoq; studia ad id opus multoq; potiora impertiar. Quibus verbis facile possumus colligere:quantum laboris atq; vigiliarum posuerit Vergilius in hoc poemate absoluendo. Statius Papinius,& Silius Italicus ita Vergilij opera admirati sunt:vt nihil præterea se dicant magis cupere:q̄ posse imitari aliqua in parte maiestatem Vergiliani carminis. Fabius Quintilianus (cum de poetis latinis loquitur) Maronem ipsum longe omnium Principem constituit: quem cæteri maximo interuallo subsequātur:quod etiam Domitius Afer existimauit:qui eum post Homerum fecit secundum:sed magis proximum primo q̄ tertio. Neq; defuerunt apud veteres:Qui tam peruerso ingenio fuerint:Tamq; absurdo:Vt reprehendere Vergilium ipsum non dubitauerint:Et in omni Poetica elegantia ineptum dicere.

Carbilius quidem grammaticus librum composuit de Vergilianis erroribus:cui titulus fuit Aeneidomastix. Alij præterea complures furta eiusdem colligentes vt imperitum furē accusarunt:de quo multa scribuntur a Macrobio in Saturnalibus. Cæsar Caligula nihil verit⁹ est affirmare nullo ingenio,minimaq; doctrina fuisse Vergilium. Itaq; paulo abfuit(vt Suetonius refert)quo minus ex omnibus bibliothecis scripta & imagines illius aboleret: qui vero summa eruditione præstant:Vt in exploranda atq; censenda antiquitate excellunt:eam dicunt esse maximam laudem:precipuamq; gloriam Vergilij:vt nullius laudibus crescat:nullius vituperatione minuatur. Vulgatum est cautum ab eo fuisse testamento:vt hoc opus æneidos cremaretur:velut imperfectum atq; inemendatum. Qua in re apponemus eos versus:qui referuntur ab antiquis grammaticis in Octauium Augustum.

Ergo ne supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas?ergo ibit in ignes?
Magnaq; doctiloqui morietur musa Maronis?
Ah scelus indignum:soluetur litera diues:
Et poterunt spectare oculi:nec parcere honori
Flamma suo:ductumq; operi seruabit amorem?
Pulcher Apollo veta:musæ prohibete latinæ.
Liber & alma Ceres succurrite:vester in armis
Vester miles erat:docilis per rura colonis.
Nam docuit quid ver ageret:quid cogeret estas:
Quid pater Autūn⁹:qd bruma nouissima ferret.
Arbuta formauit:sociauit vitibus vlmos.
Curauit pecudes:apibus sua castra dicauit.
Hæc dedit:vt pereant?ipsum si dicere fas est.
Sed legum est seruanda fides:suprema voluntas
Quod mandat fieriq; iubet parere necesse est.
Frangatur potius legum veneranda potestas:
Q; tot congestos noctesq; diesq; labores
Hauserit vna dies:supremaq; verba parentis.
Amittat vigilasse suum:si forte superbum:
Errauitq; in morte piger:si lingua loquuta est
Nescio quid titubante aīo:non sponte:sed altis
Expugnata malis odio languoris iniqui.
Si mens cæca fuit:iterum sentire ruinas
Troia suas,iterum cogetur reddere voces.
Ardebit misere post vulnera vulnus Elisæ.
Tam sacrum soluetur opus:tot bella,tot enses,
In cineres dabit ora nocens & perfidus error.
Huc huc Pierides date flumina cuncta sorores.
Expirent ignes. Viuat Maro doctus vbiq;
Ingratusq; sui:studiorumq;:inuidus orbi:
Et factus post fata nocens:quod iusserat ille
Sit vetuisse meum:satis est post tempora vitæ.
Immo sit æternus tota resonante Camœna
Carmen & in populo diui sub numine nomen
Laudetur:vigeat:placeat:relegatur:ametur.

Inter præcipuos amicos coluit Asinium Pollionem. Cor. Gallum:Quintilium Varrum Horatium Flaccum & Mecœnatem:cum quibus summa familiaritate vixit. Octauio principi adeo acceptus ob singularem modestiam atq; ceteras virtutes: vt relatum sit:Nihil fuisse vnq̄ illi denegatum. Scribit Corne. Tacitus eundem vergilium maximo honore habitum ab vniuerso populo Romano. Et assurrexisse illi auditis versibus in Theatro: præsentemq; ac spectantem Vergilium pari veneratione obseruasse,atq; Octauium prin-

cipem. Traditum est habitasse in Esquilijs secundum hortos Mecœnatis: sæpeq; in Campaniam solitum decedere ad animum atq; ingenium recreandum: quo liberius pro loci amœnitate nauare operam posset inchoatis a se operibus. Helius Melissus grāmaticus excellens (qui commentarios de loquendi proprietate cōposuit) refert vergilium fuisse paulo tardiorem in loquendo: peneq; indoctum & subagrestem. Quæ scripta sunt de illius dicterijs cum Cæsare Augusto, deq; contentionibus cum Cornificio grammatico: & appensis carminib⁹ in palatinis valuis: ea quidem neq; refellere hoc loco: neq; ascribere i animo est. Tarenti perijt: vt Seruius refert: vt alij volunt Brundusij: contracta ægritudine ex itinere ad visendum Metapontum propter calores ac nimios æstus. Paulo mox delatum est illius cadauer Neapolim: ibiq; sepultus Vergilius addito hoc carmine.

Mantua me genuit: Calabri rapuere: tenet nunc
  Parthenope: cecini pascua: rura: duces.

Quod etiam notatum est ab Eusebio in annalibus. Deplorat unt eiusdem obitum complures alij: & inter cæteros Cornelius Gallus his versibus ad Cæsarem Augustum.

Temporibus lætis tristamur maxime Cæsar
  Hoc vno amisso quem gemo Vergilium
Sed vetuit relegi si tu patiere libellos
  In quibus Aeneam condidit ore sacro
Roma rogat: precibusq; etiam tibi supplicat orbis
  Ne pereant flammis tot monumenta ducum.
Atq; iterum Troiam: sed maior flamma cremabit:
  Et laudes Italum: facta tua facta legi.
Aeneamq; suum fac maior nuntius ornet.
  Plus fatis possunt Cæsaris ora dei.

De effigie ipsius, cæterisq; animi virtutibus permulta scribūtur a nostris grammaticis: quæ prætermittimus studio institutæ breuitatis.

Q. Horatius Flaccus. Caput. XXXVIII.

Q. Horatius Flaccus in Venusio Appuliæ oppido natus est. Patrem habuit libertini generis: vnde illud.

Quem rodunt omnes libertino patre natum.

Pro certo habetur eius natalem fuisse duobus circiter annis ante coniurationem. L. Sergij Catilinę: quo tempore celebres erant in ciuitate: ex poetis Val. Catullus, Licinius Caluus, & Heluius Cinna: ex oratoribus. M. Cicero. Q. Hortensius, et. Q. Catullus: ex philosophis Var. Terentius, et Figulus Nigidius. Orbilium Beneuentanum (vt constat) a puero audiuit: Quem appellat alicubi plagosum Ac mirum, q̄ breui tempore in bonis literis profecerit. Ingenio enim facili & auidissimo fuisse traditur in capiendis optimis disciplinis. Vbi autem satis visus est nauasse operam latinis studijs: Athenas se cōtulit: vt philosophorum præceptis liberius incumberet: maximeq; Epicureorum placita videtur probasse: vt illud vrbane dictum testatur.

Me pinguem, & nitidum bene curata cute vises
Cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

Moribus fuisse dicitur subobscœnis: & ad bilem interdum paulo excitatior: adeo erga amicos gratus, atq; officiosus: vt nobiliorum etiam studijs & gratia clarior in dies ac nobilior esset. Nam primo dignitatem tribunitiam honestis suffragijs est adeptus: & Romanæ legioni præpositus. Quod ipse de se scribit. Amicos vero habuit ex poetis Albium Tibullum, Quintilium Varum: cuius obitum officiose deplorat: Valgium consularem, Vergiliumq; ipsum: ex prima nobilitate Iulium Florum, Maximum Lollium, & Mecęnatem: cum quo supra septem annos summa familiaritate vixit. Quod cum locis multis, tum maxime his versibus apparet.

Septimus octauo propior iam fugerit annus
Ex quo Męcœnas me cœpit habere suorum
Innumero. Nam cum ipso quidē Horatio iocari liberius Mecœnas atq; agere cōsueuit

eidemq; concredere sua studia. In rebus ciuilibus (cum ipsa ciuitas magnis factionibus teneretur: variisq; seditionibus æstuaret) sequutus primo est Bruti & Cassii p̄tes: quod a multis aliis, & a Sidonio Apollinare traditum est: qui ad Iulium Maiorianum sic refert.

Et tibi Flacce acies Bruti Cassiq; sequuto
 Carminis est author: qui fuit & veniæ.

Mox vero accidit: vt fauore Mecœnatis non dignitates tantum assequeretur: sed ipsi quoq; Octauio Impe. foret insinuatus: cum libere & amice ad illum scribat. Illas tamen epistolas, quæ referuntur a quibusdam Augusti ad Flaccum: magis confictas opinamur, q̄ dignas tanto principe, eiusq; summa eruditione: quod ipsum cum alia multa, tum elocutio in primis probat. Composuit perplura: quæ vulgo etiam sunt notissima: nos q̄ breuissime repetemus. Libros carminum quatuor: Epodon: & Sęculare carmen: quibus Augustum ac Mecœnatem multis laudibus celebrat. In scribendis Iambicis mire efficax habitus est: quod & Fabius Quintilianus testatur. Inter Lyricos inquit solus fere dignus est legi Horatius: quoniam insurgit aliquando & plenus est iocunditatis & gratiæ: variisq; verbis & figuris felicissime audax. Ex quo illud peruulgatum.

Hic inter lyricos sublimi vertice vates
Sydera summa ferit: seu dulcia furta puellæ
Cantat amicitias, conuiuia, prælia, paces.
Siue Lycambeis lacerat latratibus hostem.
Impetit aut vario corruptos carmine mores.

 Apollinaris quoq; sic ad Tonantium de Horatio.

Sed tu per Calabri tramitis aggerem
Vis vt nostra dehinc cursitet orbita:
Qua Flaccus Lyricos pindaricum ad melos
Frenis flexit equos plectri potentibus:
Dum metro quatitur chorda Gliconico
Nec non Alchaico vel Pherecratio
Iuncto & Lesbiaco, siue Anapeitico,
Vernans per varii carminis ecglogas
Verborum violis multicoloribus.

Diomedes grammaticus & alii veteres vndeuiginti carminum modos ab Horatio decantatos asserunt: quorum rationes in tertio de grammatice libro a Diomede ipso referūtur. Scripsit de poetica librum ad Pisones: volumina duo Satyrarum: ac totidem epistolarū. In Satyra vero Lucilium sequutus est: etsi eum vt lutulentum accusat. Fabius certe Quintilianus præcipuum in Satyra dicit hunc ipsum Horatium ac purum in primis, & tersum. Quin hoc illi proprium & peculiare fuit: vt ridenti similis & quasi dissimulans improbitatem ac vitia hominum accusaret: q̄ ea magis vrgeant atq; afficiant: quæ sensim irrepunt: q̄ quæ aperta fronte inuadunt. Quod ipsum & poeta Persius demonstrat.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admissus circum præcordia ludit:
Callidus excusso populum suspendere naso.

Sed & poeta Ouidius ingenue fatetur magnopere se Horatianis versibus delectatum et eius carmen diligēter audisse: veluti Propertiū, Macrū Pōticū, & Bassū qui Iambicos lusit.

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures.
 Cum ferit ausonia carmina culta lyra.

Permultos vero enumerat Horatius: quorum & studium & iudicium percoluit: vt Plotiū, Mecœnatē, Variū, Vergiliū, Fuscos, Valgiū, Pollionē. Messalā, & alios. Sequutus est eum in componendis Lyricis Paulus Passienus: qui (vt est author Plynius) mirifice illum exprimebat. Statura fuisse traditur breui: corpore obeso: oculis lippis: quæ vel ex carmine illius variis locis colliguntur. Mortuus est autem Horatius anno ætatis suæ. vii. & quinquagesimo: vt in Eusebianis annalibus relatum est: alii supra. lxx. annū vixisse scribunt. Quod ego tamen falsum existimo: vt alibi obseruatum est.

T.Valgius. Caput.XXXIX.

.Valgius inter eos poetas refertur a veteribus:qui elegias & poemata scripserunt:familia ortus est nobili & insigni:vt quæ cõsulares viros tulerit. Neq; desunt qui eius ingenium atq; elegãtiam commendent in scribendis carminibus. Horatius Flaccus plurimum tribuit Vlagio: & in eodem numero eum collocauit:in quo Plotium, Varium, Mecęnatem, Asinium, & Vergilium:ad quorum iudicium sua scripta probari postulat. Messala item coruinus(qui cum rebus pręclare gestis, tum eloquentia maxime præstitit)magnopere Valgium coluit:propter eius elegantiam & ingenium. Itaq; præcipue laudatus est a poeta Tibullo:qui eum dicit aptissimum ad canendas laudes Messalæ:& assurgere in carmine ad Homerum.

Est tibi:qui possit magnis se accingere rebus
Valgius:ęterno propior non alter Homero.

Relatum est a Seneca de Valgio poeta:q; is Aethnam Sicilię montem nobilissimum imperite vnicum vocauit:qui ignes euomeret:cum alij plures tradantur:qui idem efficiant Inter alios versus, qui afferuntur a grammaticis:& hoc carmen Valgii legitur.

Hic mea me longo succedens prora remulco
Lętantem gratis sistit in hospitiis.

Fuit in magno prętio & alter Valgius:qui inter Apollodoreos refer:qm̃ Apollodori Pergameni sectam magno studio dicatur consequutus:sed agimus de hoc in oratoribus.

Albius Tibullus. Caput.XL.

Lbius Tibullus Romę(vt creditur)natus Hircio & Pansa Cos. qui ann⁹ etiam Nasonis poetę natalibus insignis fuit:nam vterq; consul cum ad liberandum Brutum apud Mutinam mitteretur:fugato Antonio occisus est. Parentes habuit ex equestri ordine bello & pace satis illustres. Is autem Tibullus(q; ingenio facili,& egregia forma foret)nobiliores ciuitatis sibi conciliauit:in quorum numero fuit Messala coruinus:qui mira diligentia & assiduis officiis poetam Tibullum fouit. Quocirca sui studiosum vocat eum Tibullus:& insigni carmine laudes eiusdem ac virtutem celebrauit. Neq; illud ignoratur:cum in eiusdem Messalę comitatu in prouinciam Pheacum pergeret:in aduersam valitudinem incidisse. Ex quo tali carmine fidem suam atq; fortunam voluit posteris commendari.

Hic iacet immiti consumptus morte Tibullus:
Messalam terra, dum sequiturq; mari.

Horatium Flaccum,& Macrum poetam(qui de herbis libros conscripsit)familiariter dilexit:eumq; hortatur:vt relictis castris,& militia ad amores & veneres redeat. Albius enim Tibullus in amoribus & delitiis(vt apparet)paulo procliuior fuit:vt qui Marathũ & Cherynthum pueros maximo affectu dilexit:sicuti Deliam, Sulpitiam, Neeram,& Nemesim: de cuius forma & moribus frequens in veterum libris mentio est. Vnde illud notum.

Vssit amatorem Nemesis lasciua Tibullum
In tota iuuit quem nihil esse domo.

Sed &.L. Apuleius, quo loco de amoribus differit apud Claudium maximum proconsulem, fictum Deliæ nomen a poeta Tibullo refert:cum Plautia vocaretur. Flaccus Horati⁹ libere illum hortatur amicitiæ nomine:vt forti animo,& constanti immitis Glyceræ fastũ atq; insolentiam perferat:tum aliorum exemplis discat:quanta sit in sequendis amoribus varietas. In scribendo autem carmine Cassio Parmensi eundem pręponit:quo loco suorũ sermonum iudicem facit:bonaq; animi & corporis illi ascribit.

Albi nostrorum sermonum candide iudex:
Non tu corpus eras sine pectore:dii tibi formam:
Dij tibi diuitias dederant:artemq; fruendi.
Quid voueat dulci nutricula magis alumno:
Q; sapere & fari possit, quæ sentiat:& cui

Gratia, fama, valitudo, & contingat abunde:
Et mundus victus non deficiente crumena?

Is vero Tibullus in carmine ad Messalam copiose ostendit: parũ sibi licere in otio versari: & musis pro animi arbitrio incũbere: q; aduersantis fortunę iniquitas nimiũ illi obfuisset: & cum satis illi opes florerẽt: conditione tẽporum factũ est: vt ad paupertatem redigeretur.

Cui fuerant flaui ditantes ordine sulci
Horrea fœcundis indeficientia mensis:
Cuiq; pecus denso pascebãt agmine colles
Et domino satis: & nimium, furiq; lupoq;:
Nunc desyderium superest.

Idem Tibullus libros quatuor elegiarũ, siue amorũ cõposuit: in quibus facile probat, q̃ elegans & candidum sit eius carmen: vt eiusmodi caloribus describendis latinos oẽs videatur superasse: cum affectibus exprimẽdis: tũ elegãtia & suauitate ingenii. Qd ipm etiã Fabius Quintilianus ad Marcellũ Victoriũ refert: cũ poetã Tibullũ & elegãtẽ in primis ac tersum existimarit. Obiit autem cum adhuc iunior esset: neq; sine maximo mœrore Ouidii poetę: quod ille testatus est longo carmine: in quo probatur: quanta literarũ iactura Tibullus ociderit: eoq; molestior fuit eius interitus: quo immaturior visus est. In funere illi⁹ & parẽs, & soror præstiterunt pietatis officium: quod & Nemesis, & Delia pari animo fecerunt. Sicuti ab Ouidio refertur. Vulgatum illud est de elegantia & carmine Tibulli.

Donec erunt ignes, arcusq; cupidinis arma:
Discentur numeri culte Tibulle tui.

M. Mallius. Caput. XLI.

M. Mallius ex illustri familia nat⁹ creditur: hisdem temporibus in vrbe claruit: quibus diuus Augustus imperium Romanę vrbis felicissime gubernauit. Neq; dubitandum est fuisse illum tanto principe gratissimum propter egregiam disciplinarum cognitionem: & ingenii excellentiam. Fabius Quintilianus nullam mentionem de poeta Mallio fecit: quocirca mirantur quidam: cur illum prætermiserit: præcipue cum de. T. Lucretio & Aemylio Macro iudicium fecerit. Studium suũ atq; industriam collocauit in Mathematicis artibus: tãtumq; in his profecit: vt maximas ingenii sui laudes tulerit. Scripsit libros quinq; de Astronomicis carmine hexametro. In quibus magna ex parte Hipparchum, Eudoxum, atq; Aratum se quutus traditur. Idem Mallius se ipsum excusat: parum sibi licere in suo carmine propter difficultatem operis omnia latinis verbis exequi: & in eo maxime laborare: vt magis instruere, ac docere videatur, q̃ delectare: quoniam ornari res ipsa negat contenta doceri. Neq; desunt: qui existiment. C. Plynium de hoc ipso Mallio intellexisse: quo loco de obeliscis differit. Is eñ suo ingenio pilam auratam in obelisci apice constituit: ex cuius vmbra horarum momenta obseruarentur: qua in re maximam commendationem accepit. De obitu illius nihil a nobis compertum est.

Cn. Cornelius Gallus. Caput. XLII.

CN. Cornelius Gallus poeta eximius habit⁹ est in elegia & poematis describendis. Eodem prope anno creditur natus: quo. M. Terentius Varro doctissimus Romanorum periit: vt a Hieronymo relatum est in annalibus. Quidam tradunt fuisse illum patria Foroiuliensem: & eruditũ bonis artibus: diuq; cum Cæcilio Epirota versatum in summa familiaritate. Fortuna tenui fuit: peneq; infima: sed studio & fauore Octauii Augusti ad præfecturæ gradũ ascendit: factusq; in dies nobilior: vt mox dicemus. Scripsit elegiarum libros: in quibus commendatur magnopere illius ingenium, & elegantia. Fabius tamen Quintilianus duriorem hunc fuisse dicit. Seruius grammaticus sic de Gallo scribit. Is inquit Euphorionem Poetam in latinum sermonem transtulit: & amorum suorũ de Cytheride libros quatuor composuit. In amicis Octauij Cæsaris primo receptus est: ac deinde cum in suspitionem venisset, q̃ in eum coniurasset, occisus est. Fuit in primis Publio Vergilio amicus: adeo vt quartus liber Georgici operis a medio vsq; ad finem eius laudes contineret: quas postea iubẽte Cæsare Augu. in Ari-

ftei fabulam commutauit. Idem Gallus amauit Cytheridem meretricem libertam Volumnij: quæ eo spreto Antonium eunte ad Gallias est secuta. Diomedes (cum de elegia loquitur) eundem Gallum Tibullo & Propertio adiūgit. Cytheridem vero, quam prope ad insaniam dilexit, mutato nomine Lycorim vocauit hinc illud vulgatum.

Gallus & hesperiis, & Gallus notus eois:
 Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.

Notatum est a pluribus ipsum Gallum ab Augu. principe factum Aegypti pręfectum diu: q summis officiis atq honoribus euectum atq honestatum. Ammianus refert a Gallo in præfectura exhaustam fuisse Thebarum ciuitatem: & cum furti ac populatæ prouinciæ in ius vocaretur: veritum indignationem nobilium ferro incubuisse. Trãquillus videtur hac in re nõnihil dissentire: qui scribit ob ingratum & maleuolum animum ab Octauio Augu. domo, & prouinciis suis. Cor. Gallo interdictum: illachrymatum præterea Augu. vicem suam doluisse: q amicis non liceret quatenus vellet irasci. Nec desunt: qui tradant tertio & quadragesimo anno poetam Gallum propria manu se interemisse. Leguntur ętate nostra elegiarum libri sub nomine Cor. Galli: qua in re facile est imponere imperitis hominibus. Qui autem paulo diligentius antiquitatem obseruarunt: nihil minus censebunt, q̄ vt hæc referenda sint ad poetam Gallum. De Asinio Gallo dicemus paulo post: qui filius fuit Asinij Pollionis.

Sex. Aurelius Propertius. Caput. XLIII.

Ex. Aurelius Propertius ex Meuania oppido oriundus: quod in Vmbria est vt ipse author copiose testatur: quo loco Vmbriam Romani Callimachi patriam vocat.

Vt nostris tumefacta superbiat Vmbria libris:
 Vmbria Romani patria Callimachi.

Sunt qui scribant eius patrem equestri dignitate ornatum, ac triumuirali potestate fuisse: tum inter eos connumeratum: qui. L. Antonium secuti Perusia capta ex Octauij Cæs. auctoritate ad aram Diui Iulij perducti ibidem occisi fuerunt. Illud omnino constat: Aur. hunc Propertium magna ex parte amissis bonis Romam se recepisse cum patrem suum in tenera adhuc ætate amisisset: quod illis versibus apparet.

Aspice me: cui parua domus: fortuna relicta est:
 Nullus & antiquo marte triumphus aui.
  Et alibi clarius.
Ossaq legisti non illa ętate legenda
 Patris: & in tenues cogeris esse lares.
Nam tua cum multi versarent rura iuuenci:
 Abstulit excultas pertica tristis opes.
Mox vbi bulla rudi demissa est aurea collo
 Matris: & ante deos libera sumpta toga:
Tum tibi pauca suo de carmine dictat Apollo
 Et vetat insano verba tonare foro

In vrbe autem nominis celebritatem breui adeptus est cum summa ingenii comitate: tum elegantia carminum. Mecœnati & Corn. Gallo maxime acceptus fuit: q vterq poetę studiis & doctrinæ pro similitudine professionis fauerent. Ouidium quoq Tibullum & Bassum inter principes amicos coluit: ad quos de suis caloribus & puellæ ingenio sæpius scripsit. C. Plynius in epistola ad Romanum, Paulum refert Passienum in scribendis elegis eruditum habuisse inter suos maiores Propertium: eaq ratione gentile inquit est hoc in Passieno: qui ex eodem quoq municipio est: quo Propertius. Vnde maximum studium Passieno fuit calores Propertii atq ingenium suo carmine exprimere. Cum in elegis (vt inquit Plynius) foret egregius atq præcipuus Propertius: libros quatuor elegiarum composuit: in quibus fere suos calores, & Hostię laudem ac formam celebrat. Nam in puellam Hostiam miro quidem affectu exarsit: quam mutato nomine (vt est author. L. Apuleius) Cynthiam appellare maluit. Hinc Apollinaris Sidonius ad Hesperium scribit. Meminisse

debes: q̄ sæpe versum Corinna cum suo Nasone compleuit. Lesbia cum Catullo. Cesenniacum Getulico. Argentaria cum Lucano. Cynthia cum Propertio. Delia cum Tibullo. Callimachum præcipue Cyreneum Mimnermum & Philetam græcos poetas in carmine secutus est: quorum manibus comitem se profitetur. Nam vt illi apud Græcos in elegia cō sensu omnium longe præstiterunt: Ita Propertius apud latinos eorum imitatione primas videtur quorundam iudicio consecutus. Fabius Quintilianus censor in literis acerrimus cum tibullum maxime commendauerit: non deesse tamen inquit: qui Propertium malint. Cum sit Ouidius lasciuior: Gallus in elegia durior. Ouidius certe cum sæpe de ipso Propertio agat: blandum tenerum ac dulcem appellat: multumq; illius carmini semper concessit: & recensenti sua carmina auditor affuit.

Sępe suos solit' recitare Propertius ignes:
 Iure sodalitij qui mihi iunctus erat.

Sed & Val. Martialis Propertij ingenio & amoribus plurimum tribuit: vt eo maxime loco probauit: quo Galli Lycorim: Tibulli Nemesim: & lesbiam Catulli celebrat. Sic enim scribit in Apophoretis.

Cynthia facūdi carmen iuuenile Properti
 Accepit famam: nec minus ipsa dedit.

De obitu eius parum compertum est. Quidam scripserunt illū perijsse annos alterū &. xl. natum. Fuisse alterum Propertium Fulgentius ostendit: qui in libro ad Calcidiū de prisco sermone, & verba hæc ex Propertio refert. Catilata geris vadimonia publicū prostibulū.

L. Varius. Caput. XLIIII.

L. Varius hisdem temporibus floruit: quibus in eloquentia præclari habiti sunt Messala Coruinus. M. Callidius, Numatius Plancus, & Asinius Pollio. Relatum est ab antiquis eundem Varium inter epicos poetas censeri: & in scribendis tragœdiis maxime præstitisse. Quocirca magnopere dilectus est a principe Octauio: qui in studio Poetices magna voluptate versatus creditur. Tātum illi tribuit Horatius Flaccus: vt cum scriberet ad. M. Agrippam consularem virum: vnum dicat esse. L. Varium: qui possit eius gesta atq; egregias virtutes pręclarissimo carmine posteris commendare. Cor. Tacitus sub Materni persona ita laudat Varii Thiestem, & Ouidii Medeam: vt inter præcipua opera referat. Nullus inquit liber Pollionis Asinium aut Messalę tam illustris est, q̄ Medea Ouidii: aut Varii Thiestes. Sed & Fabius Quintilianus author est Varii Thiestem cum omnibus quidē Grecis potuisse conferri. Tantum sublimitate carminis, & ingenii facilitate excelluit. Habuit inter amicos Horatium Flaccum, Pollionem Asinium, & Plotium Tuccam. Pub. autem Vergilium familiarissime coluit: vt in eodem contubernio versarētur. Neq; desunt qui scribant fuisse dilectam a Pub. Vergilio vxorem Varii: eoq; nomine dono illi datam tragœdiam a se compositam: ac deinde sub nomine ipsius Varii editam. Quæ res aperte refellitur auctoritate doctiorum. Illud pro comperto habetur: relictos fuisse hæredes a Pub. Vergilio ex parte. L. Varium & Plotium Tuccam: tum illis demandatum prudentia & authoritate Octauii principis: vt Aeneam Vergilii emendarent sed ea conditione: vt nihil operi addaretur. Quidam ætate nostra imprudēter faciunt: qui cum. L. Vario, Quintilium Varrum confundunt. Parum intelligentes: quantum inter se differant & carminum genere & moribus.

C. Mecœnas. Caput. XLV.

C. Mecœnas ex clarissima familia regum Hetruscorum natus est. In secundo ordine permansit: tanta suæ modestię commendatione: vt relatus sit inter nobilissimos ciues. Quidam Arretio oriundum putarūt q̄ vrbs habita est iter antiquissimas Hetrurię. Illud minime obscurū est: eūdem Mecœnatem dum ageret in tenera ætate maxime præstitisse facilitate ingenii in literis perdiscendis: vt Horatius Flaccus & alii plures testātur. Ac primo incubuit summa diligentia præceptis eloquentiæ, in qua mediocriter excelluit. Deinde ad poeticā facultatem diuer

tit:tragœdiasq; & alia varii generis poemata scribere aggressus est. Octauio adeo gratus fuit propter singularem fidem,& ingenii comitatem:vt ab eo receptus sit inter præcipuos amicos. Vulgatum est de Mecœnate:quantum literis,ac literatis omnibus fauerit: cum in vrbe vnus hic potissimum haberetur:ad quem poetæ omnes,atq; oratores velut ad certã anchoram perfugium sibi haberent. Itaq; ab eo vehementer dilecti sunt:operaq; & muneribus amplissimis honestati Pub. Vergilius, Horatius Flaccus, Asinius Pollio, Valgius, & alii complures. Reprehensus est a veteribus:q; esset animo molliori:ac solutis vestib⁹ vteretur:nimiumq; sinuosis & fluentibus. De cuius mollitie atq; delitiis, cum multi alii scripserunt:tum Anneus Seneca:qui in censendis notandisq; moribus acerrimus censor fuit. Magnumq; inquit exemplum Romanæ eloquẽtię daturus erat Mecœnas:nisi illum eneruasset felicitas. Referũtur ab eodem Seneca alia multa:in quibus orationem Mecœnatis maxime accusat:vt mollem ac nimus delitiis fluentem:quod & Suetonius Tranquillus tradit. Itaq; consueuit Octauius princeps sæpe illum exagitare suis epistolis:aut per ioců irridere. Scripsit Tragœdiam Prometheum:& elegias complures:vt veteres authores testãtur. Inter cætera illius laudatur hoc carmen de contemnendo sepulchro.

Nec tumulum curo:sepelit natura relictos.

Hortos Romæ habuit pulcherrimos in Esquiliis:vbi versari interdum consueuit:de q; liberalibus disciplinis sermonem habere amicis suis. Ad hos persæpe diuertit Cæsar Octauius propter loci amœnitatem:velut qui animum liberum haberet a curis in eo quietis secessu. Tanta animi libertate vixit Mecœnas cum Augusto:vt monere illum & reprehendere aliquando non dubitauerit:vt copiose scribit Dion græcus author in Romana historia:qui eundem refert primum inuenisse notas quasdam literarum:quibus ad scribendi celeritatem vteretur:ac per Aquilam libertum ad aliorum vsum traditas. Notãdum est a. C. Plynio de Mecœnate inter mirifica naturæ officia eum nunq̃ horæ momentum dormisse per totum triennium ante obitum. Sed hoc non plane compertum est:an referendum sit ad alterum Mecœnatẽ. Publius Vergilius ad hũc Mecœnatem libros suos misit:qui Georgica inscribuntur:absolutissimum omnium opus:quæ in eo genere composita vnq̃ ab aliquo fuerint. Extant adhuc Propertii poetæ,& aliorum laudes de ipso Mecœnate, q̃ liberali aio fuit:q̃q; docta eruditione excelluit:q̃ a nobis hoc loco omittuntur studio breuitatis. Cõstat eñ obiisse edita iã ętate,& in senifi vergẽte:vt veteres authores testantur.

Pub. Ouidius Naso. Caput. XLVI.

Vb. Ouidius Naso genitus est Sulmone patria:quod oppidum in Pelignis fuit:natalem habuit Aprili mense diebus quinquatriis: quib⁹ sacra Mineruæ celebrari mos fuit apud Romanos. A. Licinio,& L. Pãsa Cos. qui Mutinensi pugna contra Antonium ceciderunt. Neq; desunt:qui referant eodem die natos fuisse. P. Ouidium & Albium Tibullum poetam in scribendis elegiis maxima elegantia. Maiores illi contigerũt nobili genere atq; satis honesto:a quibus equestrem dignitatem acceptã perpetuo seruauit. In ipso adolescentiæ suæ principio magnopere probauit quantum p̃staret ingenii facilitate,ac præclaris moribus. Quocirca Romæ institutus est in latinis literis maxima diligentia parentis. Et cũ in tenera ætate (vt constat) summa voluptate & gratia teneretur componendis carminibus:ab eo studio retractus est parentis monitionibus:qui monere illum & assidue hortari non destitit ad oratoriam facultatem:vt qui ad quęstũ & opes comparandas animum magis intendisset. Itaq; factum est vt Pub. Ouidius studium illud atq; curam absoluendi carmina intermitteret:animumq; ad causas & forum conuerteret præceptoribus Arellio Fusco & Portio Latrone:cuius eloquentiam atq; eruditionem vehementer admiratus est. Neq; in ea re tulit vulgarem laudem aut commendationem ingenii sui:vt refert Anneus Seneca. Nam & in priuatis & in centumuiralibus causis pręsedit:aliasq; præterea dignitates obiuit postea q̃ virilem togam assumpsit:& latum clauum adeptus est,de quo habentur complura apud ipsum Ouidium diuersis locis:quę sunt a nobis prętermittẽda studio breuitatis. Cæterum cum nihil animo suo potius foret q̃ versari in otio literarum:posthabita omni cura rerum publicarum ad institutum suum rediit:

ac totum se dedicauit poeticæ facultati: vnde perpetuum sibi nomen & quietem singularem fore sperabat. Minime dubium est: eũdem habuisse tres vxores. Primam enim sub ipsam adolescentiam vt inutilem parumq; se dignam repudiauit cunq; ea more veterum diuortium fecit. Alteram bonis parentibus ortam beneq; moratam sed parum stabili connubio sibi coniunctam mature dimisit. Successit his Perilla: cuius egregiam formam atq; probitatem pluribus locis extollit: neq; tantum dilexit eam maxima fide & beniuolentia singulari: sed in poetica etiam erudiuit: magnaq; cura excoluit. Quo factum est: vt Perilla exulanti marito fidem suam diligentissime seruauerit Amicos habuit permultos cum doctrina & generis nobilitate insignes: tum probitate ac moribus ornatissimos vt Albium Tibullum, Cor. Seuerum, Sabinum, Sex. Pompeium, Grecinum & Flaccum viros consulares: quorum familiaritate itime vsus est. Messalam pręterea Albinouanũ, Aemylium Macrũ, Maximum & alios cõplures: cũ quibus (vt ipse refert) cõiunctissime vixit. Relatũ est a Suetonio Tranquillo Iulium Higinium (qui Augusti libertus fuit summoq; ingenio & doctrina præstitit) familiarissimum fuisse Ouidio poetę. De ipsius operibus haud magnum operępretium est pluribus agere: cum multi de hoc scripserint: eaq; vulgo satis nota sint ex cõmentariis nostrorum grammaticorum Et sane hic vnus pręter cęteros omnes videtur plura atq; varia poematum genera descripsisse. In eo opere cui titulum fecit Metamorphoseon, secutus est Parthenium Chium Poetam: qui græce scripsit præclarũ poema pari argumento: & materia simili. id Ouidij opus in tanto pretio habitum est gręcorum ingeniis: vt illud conuerterint in suum sermonem. Est enim refertum varia atq; multiplici eruditione: q̃q̃ ipse author inemendatum atq; imperfectum reliquit: vt ipse testatur versiculis additis. Nam absente illo atq; etiã nesciente editum est in vulgus ab amicis. Fastorum libros sex composuit, eosq; ad Germanicum Drusi filium misit: reliquos per importunum obitũ, & aduersam exilii fortunam (vt plæriq; putant) non potuit perficere. Is tamen alicubi asserit duodecim a se compositos. Opus quidem eruditum & plenum magna & copiosa rerum scientia.

Sex ego fastorum scripsi totidemq; libellos:
Cunq; suo finem mense libellus habet.

De amoribus libros tres: in quibus sub ficto nomine Corinnę maxime probauit ingenium suum: complures etiam epistolas: in quibus est vsus mira elegantia & artificio singulari vt Critici asserunt. In elegia habitus est paulo lasciuior: vt qui nimium quãdoq; indulserit ingenio suo. Prętereo libros artium amandi & remediorum: in Ibim: de obitu Drusi: epigrãmata: & poemata complura: quæ ab eodem composita sunt. (vt grammatici veteres testãtur) Quædam tamen falso atq; improbe ad eum referuntur: vt carmen de vocibus auium: de pulice: & alia indigna prorsus atq; aliena ab ingenio & doctrina tanti Poetę. Volumen pręterea scripsit alieuticon: in quo complexus est varia & inaudita ad eam diem nomina piscium: quod amissum est: (vt alia multa eiusdem authoris) iniuria hominum & longa vetustate insequentium temporum. Idem Ouidius magnopere commendat⁹ est in Medea tragœdia propter ipsam elegantiam & sententiarũ grauitatem: vt Cor. Tacitus & Fabius Quintilianus referunt. In vrbe secũdum capitolium habitauit: hortosq; habuit in colle positos: qua via Appia coniungebatur cum Flaminia. In his magna animi voluptate versari consueuit: suũq; otium mitioribus curis traducere. Relegatus est a Cæsare Augusto in põtum ad oppidum Tomos quo tempore Ouidius maiorem quietem atq; otium dari sibi sperabat recolendis veteribus studiis: vt qui accessisset ad ætatem prouectiorem. Causam vero tam sæui tamq; inciuilis exilii varie multi (vt in re ancipiti euenit) interpretantur. Alii hoc referũt ad eos libros: qui ab eo scripti sunt de amoribus: q̃ essent paulo lasciuiores: vt est author Sextus Aurelius: qui de Rom. principibus scripsit. Plæriq; existimãt prouenisse hoc ex adulterio cum Iulia Augusti filia. Qua in re etsi Pub. Ouidius nihil omnino aperte retulit: tamen alicubi videtur idipsum insinuare velata proprii criminis causa. Itaq; Sidonius Apollinaris videtur existimasse ob id fuisse illum relegatũ ab Augusto: vt satis declaratur his versibus.

Nec te carmina per libidinosa

Notum naso tener: Tomosq; missum:
Quondam Cæsareæ nimis puellæ
Ficto carmine subditum Corinnæ.
Hoc idem innuit Ouidius cum refert.
Lingua sile: non est vltra narrabile quicq;.
Et alibi seruata ratione obstinati silentij.
Nec breue nec tutum est peccati quæ sit origo
Dicere: tractari vulnera nostra timent.
Minime autem obscurum est Iuliam Augu. principis filiam deflagrasse magna libidine: et infamam fuisse vulgatis per vrbem adulterijs: vt ab antiquis scriptoribus refertur. Quapropter inclinat animus: vt existimem haud satis potuisse Octauium sibi temperare: quo minus desæuiret in Poetam Ouidium conficta causa noui criminis: q; in impudicis carminibus operam atq; studium posuisset. In exilio supra septem annos versat' est. Cumq; illi viuendum foret inter incultas atq; barbaras nationes: tantum sibi promeruit gratiæ atq; studij bene præclareq; agendo: vt in eius obitu Gethæ illi ac Tomitani populi tenere lachrymas non potuerint. Fuit enim Ouidius moribus apprime honestis & facilitate mirifica ad conciliandas sibi ingenia hominum: quod in primis dignum est summa admiratione. Cum geticum sermonem atq; sarmaticum didicisset poemata descripsit getica lingua: laudesq; Cæsarum decantauit. Obijsse traditur eodem anno quo. T. Liui': qui nobilissimus author habitus est in Romana historia de scribenda: sepultusq; fuit iuxta oppidum Tomos vt Eusebius testatur. Permulti scriptores cum veteres, Tum iuniores deplorarunt obitum illius vt indignum atq; miserabilem: habita detestatione tam sæuæ tamq; calamitosæ relegationis: sed eleganter in primis et copiose (vt ego existimo) Ang. Politianus id fecit his versibus.

Et iacet euxinis vates Romanus in oris:
Romanum vatem barbara terra tegit.
Terra tegit vatem, teneros qui lusit amores,
Barbara: quam gelidis alluit ister aquis.
Nec te Roma pudet: quæ tanto immitis alumno
Pectora habes ipsis barbariora Gethis?
Ecquis io musæ scythicis in finibus ægro
Tædia qui morbi demeret vllus erat?
Ecquis frigidulos qui lecto imponeret artus
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret fallentis tempora venæ
Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos media iam morte natātes:
Aut legeret summam qui pius ore animam?
Nullus erat: nullus: veteres tu dura sodales
Heu procul a ponto martia Roma tenes.
Nullus erat: procul ah coniunx, paruiq; nepotes:
Nec fuerat profugum nata sequuta patrem.
Scilicet immanes Bessi flauiq; Coralli
Aut vos pelliti saxea corda Gethæ.
Scilicet horribili dederit solamina vultu
Sarmata ab epoto sæpe vehendus equo.
Sarmata, cui rigidam demisso in lumina frontem
Mota pruinoso tempora crine sonant.
Sed tamen & Bessi extinctum: & fleuere Coralli
Sarmataq; : & durus contudit ora Gethes.
Extinctum & montes flebant: & sylua: feræq;
Et flesse in medijs dicitur hister aquis.

Quin etiam pigro concretum frigore pontum
Nereidum lachrymis intepuisse ferunt.
Accurrere leues Paphia cum matre volucres:
Arsuro faces suppofuere rogo.
Quem simul assumpsit rapidæ violentia flammæ.
Reliquias tecto compofuere cado.
Impositum breui fignarunt carmine saxum.
Qui iacet hic teneri doctor amoris erat.
Ipsa locum late sancto Cytherea liquore
Irrorat niuea ter quater manu.
Vos quo Pierides vati libastis adempto
Carmina:sed nostro non referenda sono.

Cassius Seuerus. Caput.XLVII.

Cassius Seuerus patria fuit Parmensis,vt ab authoribus traditur.Grammatici veteres referunt eum scripsisse Elegiacum carmen,& Epigrammata ne a studio Tragœdiarum abfuisse.P.Ouidius enumerat hunc Seuerum inter eos poetas,qui sua ætate claruerunt:vt Sabinus,Montanus,Melissus,Propertius,& alij plures.Relatum est eundē Cassiū in acie versatum:& pro Bruto & Cassio strenue opam suam nauasse:quib⁹ superatis Athenas se recepit ad studia literarū:ibi,dū in otio versaf, a Quinto vario dicitur interfectus,opa & cōsilio Octauij Augusti.Illud notissimum est,Horatium Flaccum infenso animo fuisse contra hunc Cassium:quod ab eo pluribus locis demōstratur:sed præcipue Iambico carmine:quo poetam Archilochum expressit.Nam cōcitato animo at acri illum est insectatus.Ne me præterit,quantum decipiantur quidam nostra ætate,qui Cor.Seuerum pro Cassio temere acceperunt.Fuit alter Cassius Seuerus hisdem ferme temporibus:qui in causis,ac Romana eloquentia magnopere excelluit.De quo diximus satis in libris de Oratoribus.

Domitius Marsus. Caput.XLVIII

Domitius Marsus poeta insignis est habit⁹ in scribendis epigrammatis, vt veteres testanf.P.Ouidi⁹& hunc ipm notat inter poetas sui tpis:vt Cor.Seuerum,Montanū,Pedonē,Rabiriū,& reliquos.Laudanf eius epigrāmata,cū ab alijs,tum a Val.Martiale:qui ad exemplū illius lasciuam verborū licentiā excusat i suis carminib⁹.Idē Marsus cōposuit bellum Herculis contra Amazones:eo argumento vocauit Amazonidē suum opus:in quo nō magnā laudē adeptus est:vt ex antiquis authoribus possumus colligere:vulgatis versibus:in quibus poetæ Persio postponitur.Melenē puellam dilexit:eam celebrauit longo carmine:vt Catullus Lesbiam.Quocirca sic de Marso Val.Martiaf.

Nota tamen Marsi fusca Melenis erit.

Citatur hoc carmen Marsi de Orbilio Grammatico.

Si quos Orbilius ferula,scutica cecidit.

Fuit enim Orbilius paulo asperior in discipulos:& ob id ab Horatio plagosus vocat⁹. Hæc sunt quæ legimus apud veteres de Domitio Marso.

Iulius Montanus. Caput.XLIX.

Iulius Mōtanus in poetica nobilis habitus est.A.P.Ouidio refertur iter eos poetas,qui sua ætate claruerūt:vt Sabinus,Melissus,Priscus,Camerinus,Marius,Seuerus,& alij plures.Primū tps causis,at declamationibus dedit:suū ingeniū diligenter excoluit cū Cestio,Arellio Fusco, Asinio,Marcello,Aeserníno,& alijs.Cōmendaf præcipue Montani vrbanitas & lepor.Quo factū est:vt Tibe.Cęs.pgrat⁹haberef.Scripsit poemata versibus hexametris,ac pentametris:in quibus non vulgarem laudem meruit:vt copiose afferunt Ouidius & Anneus Seneca.Reprehensus est a quibusdā: q in suo carmine parū prudēter quędam repeteret:quo vitio,& Ouidius dicitur laborasse

Quocirca dictum perelegantér est a Scauro,non minorem esse virtute in scire desinere,q̄ scire dicere.Referuntur ab antiquis Montani versus:in quibus ortū solis,atq; occasum descripsit.Vnde festiue dictum commendatur Nactæ viri clarissimi.carmen id est.
Incipit ardentes Phœbus producere flammas:
Spargere se rubicunda dies:iam tristis hyrundo
Arguris redit vsa cibis:immitere nidis
Incipit:et molli partitos ore ministrat.
Et paulo mox.
Iam sua pastores stabulis armenta locarunt:
Iam dare sopitis nox pigra silentia terris.

C.Germanicus Augus. Caput.L.

Aius Germanic⁹ August.ex nobilissima Claudiorum familia ortus est: patre Druso:ac diligenti cura in vrbe erudit⁹.Tm̄ profecit sub primam adolescētiam in optimis disciplinis:vt incredibile dictu sit,q̄tum ab antiquis scriptoribus commendetur.Sueto.ac Fabius Quintilianus maximis laudibus eius ingenium atq; opera extollunt:etsi paulo iunior ea ipa composuit.Idem Germanicus in causis preterea versatus est:et his quidem triūphalibus.Inter alia studia Græcas comœdias a se editas reliquit:& opus Arati de rebus cœlestibus in latinos numeros conuertit:nihil commotus q̄ a M.Tullio foret interp̄tatum:vt obseruatū est a Hyeronimo.Quintil.inter poetas heroicos hūc cōstituit:quo loco enumerat Val.Flaccū,Saleiū Bassū,Rabiriū,& Lucanū.Quid,inquit,Germanici opibus sublimius,doctius,& oīb⁹ deniq; numeris præstātius?Quis bella canere melius potuit?q̄ qui sic egerit?Reliqua omittim⁹:ne videamur plura nūc repetere,qua institutū opus patitur.Cognomē Germanici a deuictis Germanis reportauit:contra quos magno exercitu,ac summis virib⁹ dimicauit.Vxorē Agrippinā habuit M.Agrippæ filiam:& ex ea liberos plures p̄creauit.Traditū est eum obiisse in vrbe Antiochia quū quartū ac.xxx.annū ageret:neq; sine suspiciōe veneni:Tiberio authore talis facinoris:vt Sueto.putauit.Quæ res credita est nō modo propter liuores,qui toto corpore extiterūt:sed ex ipso etiam corde:quod igni admotum cremari haud potuit.Publius Ouidius opus suum de Romanis Fastis ad hunc Germanicum misit:eiusq; doctrinam tanti fecit,vt inter egregios poetas illius nomen retulerit.Nec defuerunt,qui existimarent ab eodem Germanico compositum fuisse epigramma illud vulgatum de puero Thracēsi:quod equidem propter egregiam,singularemq; in eo genere elegantiam subiiciendum existimaui.
Thrax puer astricto glacie dum luderet Aebro,
Frigore concretas pondere rupit aquas.
Dumq; imæ partes rapido traherentur ab amni,
Præsecuit tenerum lubrica testa caput.
Orba quod inuentum mater dum conderet vrna,
Hoc peperi flammis:cætera(dixit)aquis.

Cæsius Bassus Lyricus. Caput.LI.

Aesius Bassus inter poetas Lyricos relatus est.Floruit ætate Claudii principis: et vsq; ad Flauiorū imperium peruenit:quod ipsum Fabi⁹ Quint.testatur.Qui refert illum a se visum:quo tempore libros suos de Oratoria institutione componeret.Fuit hoc obseruādum ea ratione:vt facilius deuitemus illorum errorem: qui parum prudenter de Cæsio Basso differunt.Item libros aliquot scripsit vario & multiplici carmine:vt Flaccus apud nos,& Pindarus apud Græcos.Veteres auctores quum de poetis Lyricis agunt,Horatium Flaccum,& Cæsium Bassum præcipue enumerant,qui legi mereantur.Diomedes quoq; grammatic⁹ Molossicos numeros refert(qui durissimi habeantur)a Cęsio Basso compositos.Amicos habuit Publium Ouidium,& Persium Satyrarum scriptorem.Qui ad hunc Bassum scribens ita illum alloquitur.
Admouit iam bruma foco te Basse Sabino:
Iam ne lyra,et tetrico viuunt tibi pectine chordæ

Mire opifex numeris veterum primordia vocum
Atq; marem strepitum fidis intendisse latinæ
Mox iuuenes agitare iocos:& pollice honesto
Egregios lusisse senes.

Neq; desunt qui scribant eundem Cæsium cum villa sua conflagrasse, ardente Vesevo mõte, ignibus late æstuantibus. Celebres fuerunt hisdem ferme tpibus Aufidius Bassus historiæ author:& Saleius Bassus poeta Epicus. De vtroq; dicemus suis locis.

Aemilius Macer Veronensis. Caput. LI.

Emilius Macer patria Veronensis fuit, vt quidam existimant. Ingenio et doctrina traditur præstitisse: quod eius carmen satis indicauit. Floruit his maxime temporibus, quibus Messalla Coruinus, & Asinius Pollio in latina eloquẽtia claruerunt. Id quum alijs multis colligitur, tum ex Pub. Ouidio: qui comes illi fuit, dum iter faceret in Asiam, ac Siciliæ regionem perlustraret. Amicos præcipue habuit Albium Tibullum, & Ouidium ipsum: cum quibus ppter suauitatem morum, atq; communia studia magna familiaritate versatus est. Idem Macer præter opus de bello Troiano scripsit etiam libros de venenatis animantibus: Ac de hærbis: secutus Nicandrum poetam Colophonium. In quibus non mediocrem laudem tulit suæ diligentiæ atq; laboris. Fabius Quintilianus elegantiam carminis in hoc poeta commendauit: ac legenda quidem esse illius opera refert: etsi ad eloquentiam oratoris non multum pertinere videantur. Nonius Marcellus Aemilium Macrum citat in Theogonio, referens id carmen. Et nunc agrestes inter picunnus habetur.

Obijt in Asia paucis annis post Publium Vergilium: vt ab Eusebio relatum est.

C. Rabirius. Caput. LII.

Aius Rabirius poeta insignis habitus est: vt a multis traditur. Fabius Quintilia. censor omnium pene scriptorum posuit hunc Rabirium in eorum poetarum numero, qui Epici appellantur: sicuti Varronem Atacinum, Coruinum Seuerum, Saleium Bassum, Lucanum, & alios. Laudatur maxime ab Anneo Seneca, & Ouidio: q in suis carminibus multum animi ac virium demonstrauit. Verba Senecæ hæc sunt de Rabirio. Egregie mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poetam exclamare: quum fortunam suam ad alios transeuntem videt, nihilq; aliud sibi relictum præterius mortis.

Hoc habui: quodcunq; dedi.

Parum mihi compertum est, an idem sit hic Rabirius: qui Satyras scripserit: quod a Fulgentio refertur. Rabirius, inquit, in Satyris de Mecennia.

Abstemium temulenta fugit Mecennia nomen.

Hæc sunt quæ legimus de C. Rabirio apud veteres authores.

L. Anneus Seneca Tragicus. Caput. LIII.

L. Anneus Seneca natione Hispanus: patria Cordubensis fuit. Inter eos poetas refertur, qui tragœdias scripserunt: vt Pacuuius, Accius Attilius, & Pomponius Secundus: qui eadem ętate claruit: & cũ ipso Seneca paribus studijs versat' est in faciẽdis tragœdijs: vt Fabius Quint. testat. In magno ptio habit' est: & ob elegantiã ingenij plurimũ commẽdat'. Scripsit tragœdias. x. in quib' propter sublimitatẽ carminis grauitatẽq; sniarum nõ vulgarẽ laudem cõsecut' est: etsi tpa illa in q incidit, magna ex pte aduersa extiterunt melioribus disciplinis. In suis fabulis Euripidẽ atq; Eschilum traditur imitatus. Quæ res facile intelligit ab his, qui paulo diligentius eas obseruabunt. Qui scribunt poetam hunc filium fuisse Annei Senecæ: qui I Stoicorum disciplinis magnopere claruit coniecturis tantum nituntur: neq; hanc rem (vt ego existimo) vllis authoribus asserunt. Minime autem dubium est, duos fuisse Senecas: quorum alter in philosophię studijs pręclarus atq; excellens habitus est. Itaq; diuus Hieronimus propter egregiam illius probitatẽ, singularemq; vitæ constantiã (vt puto) inter auctores Christianos collocauit. Quæ res optimis rationibus et antiquis scriptorib' probatur. Vale. Martialis duos celebrat Se-

necas:& vnicum Lucanum ex eadem Corduba. Sidonius Apollinaris in suis poematis sic de Anneo seneca scribit ad Felicem e o carmine:in quo de latinis poetis disserit.

Non quod Corduba præpotens alumnus
Facundum ciet hic putes legendum:
Quorum vnus colit hispidum Platona:
Incassumq; suum monet Neronem.
Orchestram quatit alter Euripidis:
Pictum fæcibus Eschilum secutus:
Aut plaustris solitum sonare Thespim:
Qui post pulpita trita sub cothurno
Ducebat olidæ patrem capellæ.

Ex his manifeste colligitur,quid existimari debeat de vtroq; Seneca. Præcipue quod elici potest ex octaua eiusdem Tragœdia:in qua Neronis scelera,& crudelissima flagitia copiose enumerantur. Grammatici veteres videntur maximi fecisse præter cæteros oïs Pacuuium & Accium in scribēdis tragœdijs:vt alibi diximus. Nō me præterit q̄ multa scripta sint de hoc Seneca a Xicone Polerano:sed is mihi videtur abuti sua diligentia,& aliorum iudicium contemnere:qui tam anxie defatigatur in re minime dubia explicanda.

C.Asinius Gallus. Capur.LIIII.

.Asinius Gall⁹ p̄rem habuit Asiniū Pollionē virū cōsularē,& ī Romana eloquētia excellētē. Filius Asini⁹ diligētia & studio parētis secutus ē primo disciplinā p̄nā:deīn ī poetica suū ingeniū p̄cipue excoluit. Anneus Sene.& alij veteres oratorē & poetā hunc faciūt. Afferunt a nr̄is grāmaticis versiculi aliquot Galli Asinij:ex quib⁹ apparet q̄tū valuerit in scribēdis epigrāmatis& acumine,& grā. Fecit inter cętera carmē de Pōponio grāmatico:quē pugilē fuisse iocat. C.quoq; Ply.de Asinij epigrāmatis meminit in ep̄la ad Pōtiū. Dicit em̄ scriptos libros a Gallo Asinio de cōpatione p̄ris & Ciceronis:i qb⁹ amores M.Tullij cū suo Tyrōe retulerit. Itaq; sic Ply.de Gallo.

Cunq; libros Galli legerem,quibus ipse parenti
Ausus de Cicerone daret palmamq;,decusq;
Lasciuum inueni versum Ciceronis:et illo
Spectandum ingenio:quo seria condidit:et quo
Humanis salibus,multo varioq; lepore,
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.

Celebrātur adhuc carmina q̄dā sub noīe Galli Asinij de puero Hyppolyto:quē vnice dicitur dilexisse:sed parū mihi comptum,an hoc asserat a probis authorib⁹. Quidā scripserint hunc Gallum Tiberio principi inuisum:& ob id magnis supplicijs ab eo fuisse occisum.

A.Persius Flaccus. Caput.LV.

Vlus Persius Flaccus Volaterris Hetrurię oppido nat⁹ est. Quidā existimarūt Lunis:q; hoc videat insinuari ab ipo Persio. Eusebi⁹ certe et grāmatici veteres Volaterranū faciūt. In scdo ordine p̄mansit:vt adnoratū est. Cōstat eū claruisse hisdē fere tp̄ib⁹:quibus Domitius Nero imperiū Romanæ vrbis suscepit. In grāmatice p̄ceptorē habuit Rhemniū Palemonē Vicētinū:qui grauissimas inimicitias dicit exercuisse cū M.Varrone. In Rhetorice Flauiū Verginium:si fides adhibeatur Grāmaticorum cōmētarijs:q eundē Persiū exposuerunt. Anneum vero Cornutū:qui phię studio excelluit,magna diligentia,singulariq; obseruatione coluit:cūq; eo familiarissime diu vixit. Qua in re mirifice gratulat Persius sibi ipi:q; sibi cōtigerit Cornutū hr̄e p̄ceptorem: optimamq; illius disciplinam atq; institutionem sequi:vt amice ac libere ad eum scribit.

Cunq; inter ambiguum,& vitæ nescius error
Deducit trepidas ramosa in compita mentes,
Me tibi supposui:teneros tu suscipis annos
Socratico Cornute sinu.

Amicos præterea maxime dilexit Anneū Lucanum: cęsium Bassum: qui in lyricis carminibus claruit: et Macrinum: quod apte colligit: cum ipsius Persij versibus, tū veterum cōmentarijs. Probis moribus fuit, et egregia vitę integritate. Quocirca continere se non potuit: quin ipsum quoq; Neronem, eiusq; iniquissima flagitia liberius accusaret: vt qui sub Mydæ regis nomine illum irriserit satyrica quadam vrbanitate: sed admonente cornuto carmen immutauit. Composuit satyras numero sex: præfatus in his multum se laboris atq; diligentiæ posuisse: neq; se repente poetam ꝓdijsse. Nō desunt qui scribant impfectum fuisse hoc opus a Persio relictum: quod mihi verisimile videtur ꝓpter immaturū illius obitū. Cū publicarentur Persij satyræ: mirum est q̄ fuerint iudicio eruditorum approbatæ. Itaq; maiorem laudem atq; ampliorem cōmendationem meruit, q̄ grande illud atq; opposum poema Marsi: quod Amazonidis nomine inscripsit: vt Fabius & Vale. Martialis testantur.

Sæpius in libro memoratur Persius vno, Q̄ totus magna Marsus Amazonide.

Secutus est in scribendis Satyris poetam Lucilium: qui acerrimus fuit in notandis, atq; in sectādis Romanorum vitijs. Relatum est ab Eusebio eū perijsse quum nondum. xxx. vitæ annum compleuisset. Quo tempore Nero imperator omnium scelerum cumulatissimus cum cantoribus ac scænicis hominibus in theatro decantauit. Habitus est in maximo pretio alter. C. Persius ob singularem doctrinam: cuius iudicium atq; grauissimam censuram Lucilius reformidare se dixit. Sed hæc suo loco exponentur.

Corne. Seuerus. Caput. LVI.

Orne. Seuerus inter poetas Epicos relatus est ab antiquis authoribus. Ingenio fuit magno: & in scribendis versibus facili. Constat eundem diu fuisse versatum in agendis declamationibus: qua in re ingenium suum atq; eruditionem maxime probauit: quum i eodem officio forent alij complures: vt Asinius Pollio, Pōpeius Sylo, Arelius Fuscus, Sextilius Hena, Cæstius Pius, Porcius Latro, & Aufidius Bassus. A Fabio Quintiliano ita commēdatur: vt versificator, q̄ poeta melior habitus sit. Scripsit inter alia multa opus de bello Siculo: quod ab eo absolutum non est propter importunum obitum. Q̄ si potuisset illud perficere ad exemplum primi libri, merito sibi secūdum locum vendicasset: vt ab eodem Fabio relatum est: qui alia sequit Seueri opera maximam indolem & admirabilem gratiam indicasse. Afferuntur versus Corne. Seueri a nostris grāmaticis: ex quibus colligi potest, quantum prȩstiterit ingenio et doctrina. Sed apponemꝰ carmen illud: in quo eleganter defleuit interitum M. Tullij. Quod etiam ab Anneo Seneca magnopere commendatum est.

Oraq; magnanimum spirantia pene virorum
In rostris iacuere suis: sed enim abstulit omnes
Tanq̄ sola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta:
Iurataq; manus, deprensaq; fœdera noxæ,
Patriciumq; nefas: est nunc & pœna cethegi:
Deiectusq; redit votis catilina nefandis.
Quid fauor aut cœtus: pleni quid honoribus anni
Profuerunt: sacris exacta quid artibus ætas?
Abstulit vna dies æui decus: ictaq; luctu
Conticuit Latiæ tristis facundia linguæ:
Vnica sollicitis quondam tutela, salusq;:
Egregium semper patriæ caput: ille senatus
Vindex: ille fori: legum, ritusq;, togæq;:
Publica vox: sæuis æternum obmutuit armis,
Informes vultus, sparsamq; cruore nefando
Caniciem, sacrasq; manus, operumq; ministras
Tantorum, pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deosq;
Respexit: nullo luet hoc Antonius æuo.

Hoc neq; in Hemathio mitis victoria Perse:
Nec te dure Siphax non fecit in hoste Philippo.
Inq; triumphato ludibria cuncta Iugurtha
Affuerat: nostræ cadens ferus Annibal iræ:
Membra tamen stygias tulit inuiolata sub vmbras.

Idem Cornelius carmen fecit de Aethna monte: in quo non vulgarem laudem consecutus est: quum alii quoq; in eadem materia se exercuerint: vt Publius Vergilius, & Ouidius. Hæc sunt quæ legimus de Cornelio Seuero.

M. Anneus Lucanus. Caput. LVII.

M. Anneus Lucanus natione Hispanus, patria Cordubensis fuit. Prem habuit L. Anneum Melam: qui habitus est Senecę & Gallionis frater: vt obseruatū est in annalibus Eusebii. Natalis ei⁹ traditur C. Cęs. Germanico iterū, & L. Cęsiano cons. Delatus ad vrbem, quū in prima adhuc infantia esset: quo facilius pro ætate in bonis disciplinis cultum ingenii caperet. Adolescēs factus illustres habuit præceptores. In literis Rhemniū Palemonem: qui principem locum inter oēs grāmaticos tenuit In Rhetoricis Flauiū Verginiū Rhethorē illis tpibus nobilissimū. tātumq; diligentia sua ac facilitate ingenii profecit: vt græce ac latine declamaret nō sine summa admiratione audientiū. Inter cæteros cōdiscipulos Saleium Bassum, &. C. Persiū, qui Satyras scripsit, singulari beniuolētia dilexit: mutuisq; officiis ꝓsequut⁹ est. Apud Cęs. Neronem permultū gratia & beniuolētia in prima ætate potuit: adeo illi efficax fuit ingenium ad promerēdos, conciliandosq; sibi animos hominū. Itaq; non modo ad quæsturę dignitatem prouectus est. Sed in augurum quoq; collegiū ascitus cōpositis versibus de laudibus Neronis: Non tñ permansit in gratia apud eum principem: qui alienas laudes molestissimo animo ferret: quiq; in repellendis: opprimendisq; aliorū virtutibus acerrimus ac sæuissimus fuit. Vxorem habuit nomine Pollam Argentariam: de cuius ingenio atq; doctrina multa referūtur a Sidonio Apollinare & Papinio: qui maxima quadam reuerentia, inquit, ad natalem Lucani celebrandum se accedere: & esse hoc imputandum Pollæ Argentariæ: cuius eruditio atq; nobilitas summa fuit. Val. quoq; Martialis multis carminibus Natalem Lucani describit: quale est illud contra Neronis iniquitatem.

Hæc est illa dies: quæ magni conscia partus
Lucanum populis: & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis: nullaq; inuisior vmbra.
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Enumerantur a grammaticis nostris præter opus de bello Cæsaris & Pompei, complura alia ab eodem Lucano composita: in quibus maximam laudem adeptus est ingenii & doctrinæ. Scripsit enim Saturnalia: Syluarum libros. x. Tragœdiam Medeam: quam non absoluit: de incendio vrbis: de incendio Troiæ cum Priami calamitate: Orpheum fabulas cōplures, & epistolas: ex libris Pharsaliæ tris primos emendauit, cum vxore Argentaria: reliquos imperfectos, atq; inemendatos reliquit propter intempestiuum interitum. Fabius Quintilian⁹ author est: Lucanū ipsū magis annumerādū esse oratoribus q̄ poetis. Est (inquit) ardens & concitatus: sententiisq; clarissimis excellens. In concionibus admirādus atq; excultus: adeo vt videatur satis exprimere singularem illam elegantiam & maiestatem Vergilii. Sunt qui scribant eum periisse florenti adhuc ætate cum nōdum. xxx. annum attigisset: sed referendum id est verbis Corn. Taciti: qui de hoc agit in gestis Neronis. Attico Vestino, & Silio Nerua Cos. facta est conspiratio contra Neronem Impe. principe tam præclari facinoris. C. Pisone. Lucanum propriæ causæ ad hoc accendebant: q; famam carminum eius Nero deprimebat: prohibueratq; ostentare vanus assimulatione. Patefacta autem coniuratione Lucani cędem imperauit Nero. Is brachium dedit medico ad secandas venas: & vbi profluente sanguine pedes frigescere: manusq; & paulatim ab extremis cedere spiritum, feruido adhuc, & compote mentis pectore intelligit: recordatus a se carmen compositum: quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradi-

derat:versus ipsos retulit:eaq; illi suprema vox fuit. Visit adhuc Romæ in marmore is monumentis id elogiũ de Lucano Priscis literis. M. ANNEO LVCANO CORDVBENSI POETAE BENEFICIO NERONIS CAES. FAMA SERVATA. Sed apponẽdum prætere a est illud carmen vulgatum de ipso Lucano.

Corduba me genuit.rapuit Nero:prælia dixi:
Quæ gessere pares:hinc socer:inde gener.
Continuo nunq̃ direxi carmina ductu
Quæ tractim separant:plus mihi comma placet.

Pomponius Secundus. Caput. LVIII.

Omponius Secundus nobili ac illustri familia natus, hisdẽ tẽporibus claruit in vrbe:quibus optimi rhetores habiti sunt Porcius Latro, Domitius Afer,& Albutius Sylo. Inter eos poetas refertur:qui tragœdias cõposuerũt:vt Accius, Pacuuius,& Attilius. Relatum est a Fab. Quintiliano:lõge oim excelluisse hũc Põponiũ in eo gñe carminis:quos ipse viderit. Tanta enim doctrina atq; sublimitate excelluit:vt vulgo sit appellatus Pindarus Tragicus. Multa de Pomponio traduntur ab antiquis scriptoribus:q̃ copiose indicãt vixisse illũ in summa dignitate,& gratia apud nobiliores ciuitatis. Qđ&.C. Plynius asserit:qui duos libros cõposuit de vita & moribus Põponii Secũdi:tãtũ illius nomini, summisq; virtutibus cõcessit. Germanico Cæsari gratissimus fuit:quem aliqñ cœna accepit:vt notatũ est ab antiquis. C. Plynius eũdem Põponiũ ciuẽ ac vatẽ clarissimũ vocat:quo loco de monumentis Tib.& Caii Graccorum differit. Afferunt versus a Mauro Terentiano & aliis veteribus:ex quibus facile intelligitur quantum iacturæ factum sit:ex amissione Tragœdiarum Pomponii. De obitu illius nihil apud authores legimus.

Gn. Getulicus. Caput. LIX.

N. Getulicus poeta nobilis habitus est in scribẽdis epigrãmatis:vt grãmatici nostri tradũt. Val. Martialis ad exemplũ Getulici carmina sua excusat si paulo lasciuior in illis videtur. Relatũ est ab antiquis scriptoribꝰ fuisse ab eo dilectã puellã nõie Cesenniã:magnoq; studio celebratam:vt Corinnã ab Ouidio, Lesbiã a Catullo, Argẽtariã a Lucano.qđ a Sidonio scribitur in epistola ad Hesperiũ. Val. Probꝰ affert hos versus Getulici:cum de cardinibus cœli loquitur.

Non aries illum verno ferat aere cornu:
Gnosia nec geminos præcidunt cornua tantum
Sicca Lycaonius resupinat plaustra bootes.

Nominatur a Suetonio Tranquillo.G. Lentulus Getulicus:sed in dubio est:an idẽ haberi debeat:etsi tẽporũ ratio satis congruit. Hæc sunt fere,quę de poeta Getulico legimus.

Sextilius Hęna. Caput. LX.

Extilius Hęna natione Hispanus patria Cordubẽsis fuit:ex eodem municipio quo Lucanus poeta:Anneꝰ Gallio:& vterq; Seneca. Traditum est de hoc Sextilio fuisse illũ magis ingeniosum,q̃ eruditũ:& in suo carmine peregrinũ quiddã & inæquale retinuisse:vt est author Seneca. Inter alia opa carmen cõposuit de laude & interitu. M. Tullii:qđ ab eodem recitatũ est in ædibus Messalę Coruini. Qua in re non p̃termittã referre hoc loco:quod accidenit satis vrbanũ ac lepidũ de Asinio Pollione. Is eñi cũ esset cõuocatus ad audiendũ Sextiliũ nõ potuit sibi tẽperare:quo minus indicaret q̃ infensus esset nomini. M. Tullii:q̃q; iniquo aio illiꝰ laudes acciperet. Nã cũ principio Sextiliꝰ hoc carmen retulisset.

Deflendus Cicero:Latiæq; silentia linguæ.

Tum Pollio Asinius vehementer ea re permotus, Tu inquit Messala videris quid tibi liberum sit in domo tua:ego istum non sum auditurus:cui videor mutus.& simul consurgens discessit:ne cæteros versus audiret. Permulta referuntur de hoc Sextilio,& eius ingenio, cum alibi,tum apud Anneum Senecam in controuersiis.

Saleius Bassus. Caput. LXI

SAleius Bassus his tpibus Romę claruit: quibus in eloquentia nobiles habiti sunt Domitius Apher, Iuli⁹ scds, Trachalus, & Vibius Crispus. Ingenio magno fuit: & in versibus cōponēdis vehemēter excitato. Inter eos poetas relatus est: qui carmē heroicū decātarūt. Quintilian⁹ Val. Flaccū, Saleiū Bassum, & Rabiriū inter Epicos nominat. Quo loco Vergiliū, Enniū, ac Lucanū ponit. Laudatur ab antiquis magnopere Saleius: neq; tantū vt vir optimus: sed vt poeta egregius atq; absolutissim⁹. Coluit præcipua beniuolētia & vsu cōtubernii Lucanū Cordubēsem, & Iuliū Secundū: qui inter sūmos oratores suę ętatis celebratur. Cæsar autem Vespasianus plurimi fecit Saleii ingeniū atq; doctrinā: tātumq; illi concessit: vt inter illustria monumēta positum sit, Aug. Vespasianum quinquaginta. HS. elargitum fuisse Saleio Basso: ꝑpter ingenium singularemq; eruditionem. De quo scribūtur cōplura a Cor. Tacito. Iuuenalis quoq; in Satyris de hoc Saleio meminit: eūq; tradit maxime nobilem fuisse: sed exiguo ac tenui censu. Hæc de Saleio poeta legimus.

Clodius Sabinus. Caput. LXII.

CLodius Sabin⁹ poeta satis nobilis, inter eos relat⁹ est: qui elegiacū carmē scripserūt. Primū tēpus suę ętatis in caussis, atq; declamationibus collocauit cū Ouidio, Argentario, Cor. Seuero, & aliis: qua in re magnā laudē cōsequut⁹ dicit̃ & ingenii & vrbanitatis: vt est author Anne⁹ Seneca. Erat (inquit) Sabin⁹ hō vrbanissim⁹: ac siquid illi defuit in eloquētia: vrbanitate ac salib⁹ pēsauit. Referunt̃ dicta illi⁹ cōplura: ex quibus colligit̃ q̄ comis & ingeniosus fuerit Sabin⁹. Scripsit opus de bello Troiano: & itē epistolas aliquot: q̄ nostris tēporib⁹ legunt̃: & ab Ouidio sūma laude cōmendātur. Periit immatura ętate: & ob importunū obitū non potuit incœpta opera perficere.

C. Pedo Albinouanus. Caput. LXIII.

C. Pedo Albinouanus inter eos poetas relatus est a veteribus: qui epigrāmata & iocos scripserunt: ꝑcipue claruit tpibus Neronis principis, ac in tenera ętate operam & studium posuit in declamationibus: quod ex Anneo Seneca facile colligitur. Ouidius poeta enumerat hunc ipsum Pedonē cum illis, qui sua ætate carminum studio pręstiterant: vt Marsum, Rabirium, Macrum, Montanum, Sabinum, & alios plures. Ingenio eleganti & vrbano fuit: versatusq; est in scribendis epigrāmatis nō sine magna cōmendatione sui nominis. Itaq; Val. Martialis refert se habere authores quos sequitur, Catullum, Pedonem, Marsum, atq; Getulicum: & in primis cupere: vt sua carmina ad illorum ęximationē atq; gratiā accedant. Idem Pedo laudat̃ ab Anneo Seneca: vt fabulator egregius, & maxime festiu⁹. P. Ouidiū singulari beniuolētia dilexit: cūq; eo in iocis, & cōmunib⁹ studiis familiariter versat⁹ est. Legunt̃ adhuc Pedonis versus: quos dixit nauigāte Germanico in Alexādri deliberatione de trāsfretādo Oceano cū exercitu. Nos eos subiiciem⁹: quo facili⁹ iudicari possit de illius ingenio.

Iampridem post terga diem: solemq; relictum:
Iampridem notis extorres finibus orbis
Per non concessas audaces ire tenebras
Hesperii metas, extremaq; littora mundi:
Nunc illum pigris immania monstra sub vndis
Qui ferat Oceanum: qui sæuas vndiq; pistres
Aequor eosq; canes ratibus consurgere pransis:
Accumulat fragor ipse metus: iam sydere limo
Nauigia, & rapido desertam flamine classem
Seq; feris credunt per inertia fata marinis
Tam non felici laniandos sorte relinqui.
Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta
Aera pugnaci luctatus rumpere nisu:
Vt nihil erecto valuit dignoscere mundo
Obstructo talis effundit pectore voces.

Quo ferimur?ruit ipse dies:orbemq; relictum
Vltima perpetuis claudit natura tenebris.
An ne alio positas vltra sub cardine gentes:
Atq; alium libris intactum quærimus orbem?
Dii reuocant:rerumq; vetant cognoscere finem
Mortales oculos:aliena quid æquora remis
Et sacras violamus aquas?diuumq; quietas
Turbamus sedes?

Volcatius Sedigitus. Caput.LXIIII.

Volcatius Sedigitus in poetica illustris est habit⁹:vt a.C.Plynio refertur:qui hūc ipsum locis pluribus celebrat.Gellius complures versus eiusdem Volcatii repetit in Atticis noctibus:ex quibus facile colligitur pręstitisse illum ingenio & multiplici doctrina.Neq; desunt apud veteres:qui asserant appellatum fuisse Sedigitum ea ratione:q̄ singulis manibus senos digitos haberet.Vnde & Horatii filię Sedigitę nuncupatę sunt:de quo scripsimus suo loco.Idem Volcatius librum composuit de poetis latinis senariis versibus:quo opere iudice m se atq; Criticum prębuit in adnotandis atq; iudicandis poetis:quod & Lucilius,& Horatius Flaccus fecerunt.Fuisse alterum Volcatium constat:qui Romæ nobilissimus est habitus:quiq; ius ciuile Cesellium edocuit.Quod & Caius Plynius commemorat.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRI QVARTI DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT.ARRETINVM.

Postea q̄ de his poetis Cosme Pont.Arretine accurate ac diligenter scripsimus:qui sūma elegantia,pariq; doctrina hoc munus obierūt.Reliquum est:vt de his etiam agamus:qui sequentib⁹ sęculis in hac studiorum facultate ingenium suum excoluerunt.Qua in re seruabimus rationem temporum:ne quis me ipsum parum diligentem existimet in his omnibus adnotandis:quæ ad inchoatum opus videantur pertinere:neq; potest accidere aliquid mihi gratius aut potius:q̄ prosequi institutum nostrum:quod a principio adolescētiæ certis atq; optimis rationibus suscepi:peruigilandi in bonis studiis:eaq; assidue meditandi:quæ laborem atq; diligentiam nostram virtuti atq; posteritati commendent.Sed hęc alias transigemus:illud abs te rogatum atq; impetratū magnopere volum⁹ pro tuo erga me aio atq; optima voluntate:vt maximi Tyrii orationes(quas in latinū sermonē paulo ante ex græco cōuertisti)ad nos aliquādo mittas.Maiora enim ac longe grauiora indies agitamus:quæ mature ad frugem perducentur diis bene volentibus.Interim ad Statium Papiniū & reliquos poetas accedemus:quo cumulatius absoluamus hāc partem:& simul pleniori officio ingeniis consulamus.Neq; te latet magnum prouentum poetarū extitisse his temporibus:vt Caius Plynius refert.

Pub.Statius Papinius. Caput.LXV.

Publius Statius Papinius inter poetas heroicos relatus haud ignobili gn̄e ortus est.Quidā scribūt maiores eius oriūdos Epiro:diuq; versatos Sellis non sine cōmendatione ingenii atq; probitatis.Patrem Papinium habuit:qui ob insignem eruditionem,egregiasq; virtutes ciuitate Neapoli donatus est:in qua Statius poeta natalem suum habuit:quæ res cum locis multis indicatur:tum illis precipue carminibus:quibus Claudiam vxorem hortatur:vt relicta vrbe Neapolim se recipiat:quo liberi⁹ atq; facilius animo suo indulgere posset. Primam ætatem in studiis literarum & honestis disciplinis collocauit diligentia Papinii patris institutus.Cunq; in poetica facultate multū profecisset:breui tempore adeptus est summā celebritatem nominis.Vxorem habuit nomine Claudiam:quæ ingenio magno fuit:minimeq; vulgari doctrina:vt ipse Statius alicubi refert.Quidam falso existimarunt eandem esse Pollam Argentariam:quæ vxor Annei Lucani fuit:vt dictum est a nobis commodi⁹.Composuit multa & varia poemata:de quibus breuiter agendum est.Thebaidem libris.xii.quos consecrauit Cęs.Domitiano.In hoc

opere sequutus est magna ex parte poetam Antimachum:qui pari argumēto maximum atq; operosissimum opus reliquit. Neq; dubium est poetam Statium in eo absoluēdo mira solertia vsum & incredibili studio per.xii.annos. Faceturq; libere & ingenue se magnopere adiutum a parente suo in pernoscenda ac describenda locorum historia:& a se editū atq; publicatum iudicio ac monitionibus Iunii maximi:qui per ea tempora excelluit magna eruditione & eloquentia. Deinde aggressus est scribere opus de Achille:in quo maiore spiritu ac longiori carmine parabat exequi gesta illius atq; virtutes:sed per importunū obitum minime potuit inchoatum opus pficere. Quidam existimarunt fuisse ab eo absolutum:ac maiori ex parte amissum iniuria temporum. Syluarum libros quinq; edidit auspicatus a Cæsare Domitiano:qui studium poeticę quantum potuit maxime simulauit. In his facile probauit Statius:quantum faueret bonis ingeniis:quantumq; amicorum studiis atq; officiis concederet. Idem tamen refert:se diu multumq; dubitasse in his libellis emittendis:qui subito calore & quadam festinandi voluptate fluxerunt. De his Apollinaris Sidonius meminit:magnisq; laudibus prosequitur:non modo in epistolis,sed in suis etiam hendecasyllabis.

Non quod Papinius tuus,meusq;
Inter Labdacios sonat furores:
Aut cum forte pedum minore rithmo
Pingit gemmea prata syluularum.

Inter cęteros amicos pręcipue coluit Attedium Meliorem,Pollium Septimium,Stellam Pataunum,& Marcellum Victoriū:ad quem Fabius Quintilianus libros suos misit de oratoria institutione. Cæsar Domitianus tantū studii atq; officiorum demonstrauit erga poetam Statium:vt eum quandoq; susceperit magnifico atq; apparatissimo conuiuio:de quo scriptum est carmen a Statio adiecta laudatione principis:quem indulgentissimum vocat. Idem Domitianus donauit eum insigni corona,& aliis muneribus atq; dignitatibus honestauit. Filium amisit:cum in tenera ætate esset:cuius acerbum interitū defleuit pater mœstissim⁹ longiori carmine:vt habetur eo syluarū libro:quē Abascantio misit. Minime dubiū est periisse Statiū prouecta ætate:vt grāmatici nostri testantur. Neq; inclinat animum:vt verum esse existimem:quod a quibusdam scribitur:fuisse illum stilo pręacuto occisum a Cęsare Domitiano:cum tam diligenter,tamq; officiose multis ac variis poematis blandiatur principi in extollendis atq; assidue celebrandis illius officiis. De Statio Cęcilio(qui nobilissimus habitus est inter Comicos)diximus suo loco.

Silius Italicus. Caput.LXV.

Silius Italicus poeta Heroicus ex Hispania oriundus traditur deducto genere ab Italica vrbe nobili:vnde cognomen reportauit. Sed Romæ natus est(vt creditur)atq; etiam educatus. Neq; obscura fama est principio adolescentiæ præ se tulisse optimam indolem capiendis literis:cunq; studio & diligentia vehementer præstaret:breui consequutus est:vt Romæ haberetur inter præcipuos oratores. Nam magna solertia,& incredibili cura conatus est exprimere Marci Tullii eloquentiam:quem præ cæteris omnibus sibi proposuerat ad imitandum. Sub Imperatore Nerone dicitur famam suam læsisse accusatis atq; insimulatis non nullis apud sæuissimum principem. Cum Vitellio gessit se prudenter & egregia vitæ honestate. Mox factus est Asię proconsul:in quo manifesto apparuit:quanta modestia pręstaret:vt qui eam dignitatem gesserit singulari continentia,& integritate maxima. Domitiano Augusto gratissimus fuit:eo auctore perductus est ad tertium consulatum honestissimis suffragiis. De quo leguntur adhuc versiculi poetæ Martialis:quibus venerationem suam profitetur.

Augusto pia tura,victimasq;
Pro nostro date Silio Camoenę.
Bissenos iubet en redire fasces
Noto consule:nobiliq; virga
Vatis Castaliam domum sonare.

Rerum prima salus & vna Cæsar
Gaudenti superest adhuc quod optet.
Felix purpura: tertiusq; consul.

Caius Plynius permulta refert de poeta Silio in epistolis: qua in re minime alienum fuerit particulam subiicere: quo facilius atq; cumulatius percipiatur q eleganti ingenio fuerit atq; studioso in prosequendis optimis exẽplis. Plures villas (inquit) possidebat: adamatissq; nouis priores negligebat: multumq; vbiq; librorum, multũq; statuarum, multumq; imaginum: quas non habebat modo verumetiam venerabatur: Vergilii ante omnes: cuius natalem religiosius q̃ suum celebrat: maximeq; Neapolim: vbi monumẽtum eius adire vt tẽplum solebat. Opus composuit libris. xvii. de bello punico Secundo non vulgari neq; absurdo carmine: etsi illud maiore cura (vt traditur) q̃ ingenio perfecit. Præcipue Maronem imitatus est: cuius ingenium atq; felicissimam maiestatem admirabatur in describẽdis carminibus. De hoc poemate Silii Valerius Martialis sic refert.

Silii castalidum decus sororum
Qui periuria barbari furoris
Ingenti premis ore: perfidosq;
Fastus Annibalis: leuesq; Pœnos
Magnis cedere cogis Aphricanis:
Nostris otia commoda Camœnis.

Complura leguntur apud eundem Martialem de laude ingenii atq; optimæ eruditionis Silii: quæ hoc loco prætermittimus. In agro Neapolitano prædium habuit: in quo cum frequenter secederet: maxima animi voluptate cõsueuit suum otium transigere. Neq; dubium est eundem ad extremam pene senectutem deuenisse: vt qui maior septuagenario vitam finierit: nam morbo detentus insanabilis claui singulari constantia obitum præposuit. Felix propemodum ac beatus vsq; ad extremum diem: vt copiose relatum est a Plynio in epistolis.

C. Val. Flaccus Setinus. Caput. LXVI.

C. Valerius Flaccus Setinus inter eos qui heroica decantarunt, poeta multorum iudicio admirandus. Patauinus fuit iuxta Aponum natus: vt a veteribus traditum est: qui scribunt eius patriam fuisse maxime insignẽ natalibus Liuii, Stellę, & Val. Flacci. Itaq; hunc ipsum Val. Martialis laris antenorei alumnum appellauit. Alii Setinũ crediderunt ex Setia Campanię vrbe: quę haud procul a Velitris fuit. vnde in magno pretio habita sunt Setina vina: vt ab antiquis scriptorib⁹ relatum est. & mirum videri debet quãto spiritu Flaccus insurgat: quãtaq; ingenii felicitate in scribendo carmine pręstet. Hic est ille Valerius Flaccus in cuius obitu multum fuisse amissum, queritur Fabius Quintilianus in libris ad Marcellum Victorium Extant ipsius adhuc volumina de Argonauticis: quod opus dicatum est Cęsa. Domitiano: vel vt alii volunt patri Vespasiano: quoniam sic ad eum scribit in ipsa præfatione operis.

Eripe me populis: & habenti nubila terræ
Sancte pater: veterumq; faue veneranda canenti
Facta virum: versam proles tua pandit idumen:
Namq; potes: Solymo nigrantem puluere fratrem
Spargentemq; faces: & in omni turre furentem.

Scripturus erat multo plures libros: nisi mors intempestiua eum nobis erupuisset. Videtur autem in illis (qui supersunt) Apollonium Rhodium non tantũ argumento operis expressisse: sed etiam singulis quandoq; carminibus. Atacinus quoq; Varro pari titulo composuit libros de Argonauticis: quod alibi notauimus. Idem Flaccus inter amicos habuit Secundum: Maternum: Stellam: & Val. Martialem: qui ad eũ scribit: eruditionemq; illius magnopere extollit. Constat hunc mediocri censu ac pene tenui fuisse: & prædium possedisse exiguum. In quo (vt Martialis refert) musarum curas reponeret. Itaq; Martialis idem libere illum monet: vt relictis musis atq; otio, malit in foro & causis agendis versari: quo-

niam poetarum studia parui admodum censerentur: vt his versibus patet.
O mihi curarum pretium non vile mearum
Flacce Antenorei spes & alumne laris:
Pierios differ cantusq; chorosq; sororum.
Aes dabit ex istis nulla puella tibi.
Quid tibi cum cyrtha? quid cum Permessidos vnda?
Romanum propius, diuitiusq; forum est.
Illic aera sonant.

Habuit Flaccus puerum in delitijs: quem Amazonicum quidam appellāt. eius formam indolem atq; venustatem Martialis prosequitur eleganti epigrammate. De alio Flacco (qui epigrammata scripsit) suo loco diximus.

Decius Iunius Iuuenalis. Caput. LXVII.

Decius Iunius Iuuenalis patria fuit Aquinas. Quae res non modo percipitur ex inscriptione veterum codicum: sed his etiam versibus: qui sub persona vmbricij dicuntur.
Ergo vale nostri memor: & quoties te
Roma tuo refici properantem reddet Aquino:
Me quoq; ad Eluinam Cererem, nostramq; dianam
Conuelle a Cumis.

Natus est patre libertino: vt quidam credunt: Alij ab eo institutum proq; filio habitum dicunt. Temporibus Domitiani pricipis floruit: etsi ad Neruae ac Traiani aetatem peruenit: quod indicatur multis atq; varijs locis: praecipueq; hoc carmine.
Et spes & ratio studiorum in Caesare tantum.
Solus enim tristes hac tempestate Camoenas
Respexit: cum iam celebres notiq; Poetae
Balneolum Gabijs: Romae conducere furnos
Optarent.

In hoc enim gratulatur Neruae: q; inter alios principes maxime praestaret summis officijs atq; effectibus in prosequendis atq; honestandis disciplinis. Quidam putarunt referendū esse ad Caes. Domitianum qui magnopere simulauit studium Poeticę: vt authores sunt Tacitus & Suetonius. Frontonem grammaticum primum audiuit: summaq; diligentia ab eo dicitur institutus. Qui Romae docuit illis temporibus magna celebritate nominis; vt Gellius testatur. Deinceps probauit ingenium suum in foro & causis agendis. In quo magis videtur elaborasse pro veteri consuetudine declamandi: q̄ vt versari diu vellet in eo studiorum genere. Neq; desunt qui referant eruditum fuisse Iuuenalem pręceptis atq; institutionibus Quintiliani: qui per ea tempora maxime excelluit inter caeteros rhetores. Versatus est maximo studio in scribendis Satyris: secutus exemplum Lucilij atq; Horatij. Qua in re haud mediocrem laudem adeptus est iudicio eruditorum: compositis quinq; voluminibus. In his enim facile ostendit q̄ acrem se atq; violentum praeberet accusandis atq; insectandis hominum vitijs: vt qui molestissimo animo ferret corruptos ciuitatis mores. Inter amicos praecipuo affectu coluit Volusium Bithynicum & Coruinum. Val. quoq; Martialis plurimum detulit Iuuenali: suumq; studium atq; singularem beniuolentiam pluribus locis testatus est: vt his versibus apparet.
Cum Iuuenale meo: quae me committere tentas:
Quid non audebis perfida lingua loqui?

Quidam grammatici tradunt eundem accessisse ad vltimam senectutem: & in remotissimam aegypti partem missum a Caes. Domitiano sub praetextu demandatae dignitatis: ibiq; senio confectum ac nimio vitae taedio perijsse: quod ego nondum reperio apud eos authores: qui pro receptis ac fide dignis habentur.

Aruntius Stella Patauinus. Caput. LXVIII.

Aruntius Stella nobili genere natꝰ est familia honesta & consulari. In qua seruato a maioribus ordine perpetuam dignitatem retinuit. Id satis colligitur ex his

versibus poetæ Papinij.
Clarus de gente latina
Est iuuenis: quem patricijs maioribus ortum
Nobilitas gauisa tulit: præsagaq; formæ
Protinus e nostro posuit cognomina cœlo.

Val. Martialis oriūdum patauio refert. Cum scribit Aponi regionem magno pretio haberi ob natalem Liuij: Stellæ: ac Flacci. Claruit autem per ea maxime tempora: quib⁹ Flauij Cæsa. Romę imperarunt: tantumq; scribendis carminibus dicitur præstitisse: vt inter optimos poetas habitus sit in poematis absoluendis: vt satis testantur Martialis & Papinius: q eundem Stellam clarissimum poetam vocat. Violātillam puellam Neapolitanam cum vehementer diligeret: impetratis nuptijs vxorē accepit. De quib⁹ complura leguntur apud veteres. Martialis eam appellat Ianthidam græco nomine, Idem Stella visus est magna familiaritate cum Iulio Secundo et Val. Martiale. Papinius vero tanti fecit ingenium atq; eruditionem Stellæ vt minime dubitauerit dicare illi sua poemata: eiusq; laudes & epistolis & carminibus editis prosequi. Inter alia quę dicuntur a Stella composita, elegię ponuntur & opus de Asteride. Sed in primis laudatur eiusdem poema de interitu Columbę. Qd a Martiale præpositum est Catullianis versibus de passere Lesbię. sic enim refert.

Stellæ delitium mei Columba
Verona licet audiente dicam
Vicit maxime Passerem Catulli.

Quantum præstiterit in vrbe publicis dignitatibus atq; honoribus satis explicatur a Papinio in syluis. Non enim prætor tantum creatus est: sed etiam duumuir: quocirca magnam gratiam singularemq; commendationem suæ virtutis reportauit. Hæc sunt quæ legimus de poeta Stella in veterum commentarijs.

M. Valerius Martialis. Caput. LXIX.

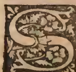
M. Valerius Martialis genere Hispanus fuit: Bilbili natus haud ignobili oppido Celtiberię: vt veteres authores tradunt: & ipse Martialis cum pluribus locis demonstrat: tum maxime his versibus ad Licianum municipem suum.

Vir Celtiberis non tacende gentibus
Nostræq; laus Hispaniæ
Videbis altam Liciane Bilbilim
Equis & armis nobilem.

Sub primam ætatem profectus est ad vrbem Romam: quo facilius in literarum studio versari posset: suumq; ingenium erudire. Sed cum agendis causis minime se idoneum videret omnem operam atq; diligentiam retulit ad scribenda epigrammata: in quib⁹ magnopere excelluit iudicio veterum. Maxime autem valuit in promerendis sibi atq; conciliandis hominum studijs: adeo vrbanitate & salib⁹ pręstitit. Relata sunt a. C. Plynio permulta de ingenio & eruditione Val. Martialis: quibus satis colligere possumus quanti fecerit hunc ipsum poetam: quantumq; illius versibus oblectari consueuit. sic eīn scribit. Fuit Martialis ingenio acri & qui plurimū in scribendo & salis haberet & fellis: neq; cādoris minus. Itaq; minime mirari oportet: si Aelius Verus Impe. (qui Cęs. Hadriano gratissim⁹ fuit) solitus ē singulari affectu ꝓsequi lepores atq; iocos poetę Martialis: suumq; Vergilium vocate. Neq; dubium ē illum Romæ publicis honoribus ornatum atq; honestatum fuisse. Nam equestri dignitate donatus est: & pretura & iure trium liberorum: vt ipse de se testatur. Libros. xij. epigrammaton composuit miro ingenio, & singulari vrbanitate: quibus adiecit Xenia & Apophoreta libellis duob⁹ absoluta. In his secutus est Marsum poetā, Pedonem atq; Getulicum: quorum exemplo seipsum tuetur: ac lasciuam verborum licentiam excusat. Valerium quoq; Catullum & Licinium Caluū plurimi fecit: qui in hoc scribēdi genere insignes habiti sunt. In duodecimo libro Nerue atq; Traiano Impa. blanditus est damnatis tēporibus Domitiani Cęs. Ad eundē refertur spectaculorū liber: qui extra ordinem aliorū habetur a nostris grammaticis: vt vetusti codices probāt. Inter amicos præcipue habuit Stellā

Patauinum,Decianum,Silium Italicum,Val.Flaccum,Partheniũ,aliosq; complures. Ad quos sæpenumero scribit. Stertinius vir clarissimus(quem Martialis mutato nomine Auitum appellat)tantum concessit ipsius ingenio atq; doctrinæ:vt viuenti adhuc illi imaginẽ more veterum in sua bibliotheca posuerit. Postremo cũ Martialis foret prouectior,tędio rerum vrbanarum affectus in patriam rediit:atq; in natali solo paulopost interiit:non sine lachrymis ac magno mœrore.C.Plynii:vt ingenue testat⁹ est:scripta epistola ad Cor.Priscum.De Gargilio Martiale dicemus suo loco:qui libros composuit de gestis Imperatorũ.

Sentius Augur. Caput.LXX.

Entius Augur Romæ natus atq; honestis artibus eruditus,inter eos poetas connumerantur:qui epigrammata & poemata scripserunt.Permulta de hoc referũtur a Plynio in epistolis:quib⁹ facile colligitur quantum p̃stiterit elegantia ingenii & optimis morib⁹.Vixit magna familiaritate cũ Spurina & Antonino viris grauissimis:maximeq; ab illis probat⁹ est propter ingenii modestiam & egregiam vitæ probitatem.Sequutus in scribẽdis epigrammatis Val.Catullum & Licinium Caluum:multaq; composuit eleganter & lepide:alia cum bile & stomacho:vt a Plynio refertur:qui non sine magna admiratione solitus est audire Poemata ipsius Sentii.Leguntur adhuc versiculi aliquot:quibus aperte explicatur:quantum in eo genere valuerit & gratia & salibus.Sic enim scribit ad Plynium.

Canto carmina versibus minutis
His,olim quibus & meus Catullus
Et Caluus,veteresq;:sed quid ad me?
Vnus Plynius est mihi prior:Is
Mauult versiculos foro relicto:
Et quærit quod amet:putatq; amari
Ille Plynius ille:quid Catones?
I nunc:qui sapias amare noli.

Hæc hactenus de poeta Sentio obseruaui:de obitu illius nihil legi apũd veteres authores.

Vestritius Spurina. Caput.LXXI.

Estritius Spurina nobili ac præclara familia ortus inter eos poetas relatus est ab antiquis scriptoribus:qui Lyrici appellantur.Per eadem tẽpora floruit quibus Vespasiani principes rerum potiti sunt.Moribus optimis fuisse traditur:ac domi forisq; magna & excellenti virtute se gessisse:non sine commendatione summæ grauitatis ac singularis prudentiæ.Idem Spurina factus est Imperator cõtra Breueterum regem.Cũq; illum strenue acingẽti animo repulisset:fusoatq; fugato exercitu ferocissimarum gẽtium:triumphali statua donatus est.Filium Cocceium adhuc iuuenem amisit:cuius interitum cõstanti animo tulit:vt qui humanæ fragilitatis improbitatem optime cognosceret.Poemata ipsius præcipue commendantur a Plynio his verbis.Scribuntur a Spurina Lyrici versus & quidem vtraq; lingua & doctissime:mira illis dulcedo:mira suauitas:mira hylaritas:cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis.In his secutus est Flaccum Horatium:cuius indolem atq; elegantiam magna felicitate exprimebat.Vixit summa familiaritate cum iulio Apro & Agricola:qui socer fuit Cor.Taciti.Plynium Secundum vehementer dilexit propter ingeniũ atq; singularem modestiam.Neq; dubium est eum ad extremam senectutem peruenisse integris sensibus validoq; ac vigenti corpore.De sapientia ipsius in rebus gerendis,cæterisq; animi virtutibus complura scribuntur a.C.Plynio:quæ nos breuitatem præfati magna ex parte omittimus.Celebratur ab antiquis scriptoribus alter Spurina:qui prænũtiauit.C.Cæsari futurum interitũ eumq; submonuit:cauendas sibi esse Martias Idus.

Voconius Victor. Caput.LXXII.

Oconius Victor nobili genere ortus traditur.Romæ vixit in Secundo ordine.Sed illustrior factus est poeticæ studio.Præcipue floruit temporibus Hadriani principis:qui ex italica vrbe Hispaniæ genus duxit.Idem Voconi⁹ sub primam

ætatem in foro et caussis agendis operam posuit magna laude ingenij sui atq; studiorum. Fuit enim modestia singulari:& in conciliandis sibi hominum animis mire efficax:vt relatum est a.C.Plynio:qui maxima familiaritate vixit cum poeta Voconio:paribusq; studijs atq; disciplinis diu incubuit.Neq; dubium est eum excelluisse in scribendis elegis atq; epigrammatis:vt Martialis testatur:in quibus affectauit veneres ac lasciuam verborum licentiam:vir alioqui probis morib⁹ atq; honestissimis.Quocirca Cæs.Hadrianus(cum permultum concederet Voconij poematis)singulari affectu prosequutus est illius memoriam:tali q; carmine decorauit eiusdem sepulchrum.

Lasciuus versu.mente pudicus erat.
Qua in re seruauit veterem legem scribendis epigrammatis:
Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum:versiculos nihil necesse est.

Qd a Lucio Apuleio relatū est.Celebraf apud veteres adolescēs Testy l⁹:quē ppter egregiam præclaraq; indolē magnopere dilexit Voconius:vt a Martiale scribitur his versibus.

Testyle Victoris tormentum dulce Voconi
Quo nemo est toto notior orbe puer.
Sic etiam positis formosus amere capillis:
Et placeat vati nulla puella tuo.

L.Paulus Passienus. Caput.LXXIII.

.Paulus Passienus nobili atq; honesta familia ortus equestrem dignitatem a maioribus suis acceptam retinuit:sed quantū colligere possumus ex veterum monumentis:in vrbe factus est longe nobilior ob elegantiam ingenij,ac poeticæ studium:in qua magnopere excelluit:vt Plynius & Gellius testantur.Traditum est eum fuisse oriūdum ex Vmbria eodem oppido,quo poeta Properti⁹:a quo genus suum deduxit.Pręcipue claruit in scribēdis elegis imitatus Properti um:cui⁹ gratiam atq; venustatem magno studio dicitur expressisse:vt a Plynio relatum est his verbis.Reddit propertium in primis:elegos eius in manus sumpseris:leges opus tersum,molle,iocundum,& plane vt Propertium.Idem Passienus non tantum in elegia versatus est:sed ad poemata & Lyricos ingenium suum conuertit:in quibus Horatio Flacco magnopere accedebat.Inter cęteros amicos præcipue coluit Iulium Cellinum,Gellium,et Caium Plynium:qui omnium officiorum genere singularīq; diligētia Passienum fouit. Hic est ille Paulus Passienus:quem Gellius vocat in Atticis noctibus poetam doctissimū. In agro Vaticano prædium habuit:in quo magna cum voluptate versari in studijs,& delitteris agere consueuit:vt a Gellio scribitur:qui Pauli eruditionem atq; poemata pluribus locis commendat.Hæc sunt quæ de hoc poeta apud veteres obseruauimus.

T.Annianus. Caput.LXXIIII.

.Annianus per eadem tempora floruit:quibus Cęs.Hadrianus ad imperiū ascitus est.Traditur fuisse lepido ingenio maximeq; vrbano:vt veteres grammatici satis testantur.Fescenninos versus composuit varijs iocis atq; salib⁹ refertos.Nam in his liberam iocorum lasciuiam ac festiuam procacitatem admittebāt.Sumpta origine ab vrbe Sabinorum:vnde inditum est nomen.Ausonius poeta de Anniani Fescennis meminit in excusanda petulantia sui carminis.Neq; enim sunt accusanda(inquit)ea poemata:q̄ pruritum mouēt:q̄ in carminibus lasciuia cōmendaf in moribus grauitas.Grāmatici veteres persępe citant eiusdē versiculos:quibus haud dubie apparet Annianum ipsum inter eos poetas iure optimo connumerari:qui ingenio & doctrina pstiterint.Summa familiaritate vsus est cum Gellio & Erutio Claro vt habeť apud eundem Gellium:qui Annianum poetam vt elegantissimum atq; vrbanissimum celebrauit.

M.Marullus. Caput.LXXV.

.Marullus Mimorum scriptor habitus est:per ea tempora Romæ vixit:Quibus Cæs.Antoninus rerum potireť:qui ꝑ instituto vitę ac ꝓfessione studiorum ven

dicauit sibi cognomen philosophi. Itaq; minime mirum est si ea tempestate omnes bonæ disciplinæ maximum incrementum acceperint auspicijs & fauore optimi principis. Commendat Marulli ingenium atq; eruditio ab antiquis grãmaticis in componendis mimis: in quo genere scribendi claruerunt apud latinos Decius Laberius, Publius, Lentulus & alij permulti. Relatum est a Iulio Capitolino tantum animi atq; libertatis fuisse in hoc poeta: vt minime veritus sit notare principes ciuitatis: ac nominatim suis carminibus perstringere. & inter alios dicitur accusasse Cęs. Antoninũ: prę sentẽq; ac spectantẽ reprehendisse: q eos viros potissimum ad ampliores dignitates promouisset: qui infames vulgo haberẽtu. adulterijs Faustinæ vxoris. Palamq; est nominatum ab eo fuisse Tertulum hoc versiculo. Ille iam tibi dixi Tertullus dicitur.

Seruius grammaticus persæpe meminit de fabulis huius poetæ: referens perurbanum dictum Marulli contra nequam parasitum: Tu & Hector ab Ilio nõ recedis: quod in prouerbium venit. Diuus quoq; Hieronymus inter mimographos authores hunc poetam enumerat: cum de Philistione & Lentulo agit in Apologia cõtra Ruffinum. Celebratur alter Marullus apud Valerium Martialem: de quo nihil dicendum est hoc loco.

Aulus Serenus. Caput. LXXVI.

Vlus Serenus inter poetas Lyricos relatus ẽ ab antiquis grammaticis: in quo genere apud latinos præcipue claruerunt Horati⁹ Flaccus: Cæsius Bassus: et alij plures. Traditum est de hoc Sereno: ẽum fuisse ingenio eleganti & facili ad amores & iocos describendos, Maurus Terentianus cum de eo loquitur, egregiũ ac nobilem poetã facit. Poemata scripsit vario & multiplici carmine vt Hieronimus testatur: qui eundem inter veteres Lyricos enumerat. Noni⁹ Marcellus: & Martianus Capella pluribus locis citant Sereni poetæ opuscula: Quibus manifesto apparet illum præstitisse magna eruditione & elegantia. De Quintio Sereno commodo a nobis dicetur: seruata temporum ratione: qui libros cõposuit de remedijs morborum.

Vergilius Romanus Comicus. Caput. LXXVII.

Ergilius Roman⁹ p eadem tpa in vrbe floruit: quib⁹ Hadrian⁹ Cęsar & Antoninus imperarũt. Ingenio ꝑclaro fuit: & antiquitatis maxime studiosus. Scripsit inter alia opa mimiambos: i quo genere poematis Gn. Matium sequutus est poetam vetustissimum. Relata sunt complura de eruditione & elegantia huius Vergilij a Plynio secundo: qui illius Comœdias atq; mimiambos magnopere celebrauit: quod his verbis colligitur. Fecit mimiambos tenuiter: argute: venuste: atq; i hoc genere eloquentissime. Idem Plynius Vergilij fabulas adeo est admirat⁹: vt minime dubitarit Plautinis atq; Terentianis eas adiungere. Fuit enim in accusandis vitijs atq; detestandis acer & violentus: in quo tñ fictis nominibus ac personis est vsus non sine gratia & singulari vrbanitate. Inter cęteros amicos pręcipue coluit Caium Plynium: vt ex epistolis illius elicitur. De obitu ipsius nihil apud veteres authores legimus.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRI QVINTI DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM.

N hoc extremo volumine operis nostri Cosme Põt. Arretine seruatum est a nobis: vt de his poetis ageremus: qui Antoninoꝝ temporibus vsq; ad Theodosium & Constantios Cæs. vixerunt. Neq; enim visum est pertinere ad institutũ nostrum de oib⁹ scribere: declinata Imperij maiestate: bonisq; artib⁹ magna ex pte destitutis. Itaq; dabũt mihi veniã eruditĩ hoies: qui cũ legẽt hos libros: videbũt a nobis referri poetas illos: q re vera paulo ieptiores atq; inelegãtes haberi pñt: quales fũt Iuuẽc⁹ Fortunatus & alij gñis eiusdẽ: i quo moderate me gressi: nã mutata religiõe mutarũt etiã indolẽ atq; gratiã carminis. Quocirca minime mirari oportet (pcipue cũ vniuersa Italia magnis atq; varijs cladib⁹ cõfecta esset: distrahẽtibus eã plurimis pplis atq; Barbaris nationibus) si antiquoꝝ ele gãtia atq; puritas violata ẽ: & simul inscitia bonaꝝ literaꝝ atq;

imperitia succreuit. Nostra vero tempestate magnope debemus letari: q ad id accesserût honestæ ac liberales disciplinę: vt aliqua ex pte videanť cũ ipa antiquitate cõtẽdere. Quã rẽ facile pbaturi sunt: q Põtani opa & Marulli paulo attenti⁹ plegerint: nã vterq; nisi ego forte hac in re decipior) suo genere absolutus haberi debet. Sed minime par est de his facere iudicium hoc loco: quos nostri hoies pro optimis exemplis agnoscũt: & velut decora quædam & illustria monumenta vetustatis admiranť. Nos institutum opus prosequamur: capientes principium a Festo Auieno: qui præter alia multa opera quæ composuit Aratum poetam conuertit in latinos numeros: vt suo loco a nobis referetur.

Ruffus Festus Auienus. Caput. LXXVIII.

Vffus Festus Auienus poeta eruditus & elegans per eadem tempora floruit quib⁹ Cæs. Diocitianus Imperator est appellatus: quæ res cum multis alijs argumentis colligitur: tum ex commentarijs diui Hieronymi: qui (cum loquitur de Arati Phenomenis) Auienum refert paulo ante in latinum ea conuertisse post. M. Tullium atq; Germanicum. Quidam putant illum fuisse genere Hispanum: sed hoc mihi non satis compertũ est in tãta rerum obscuritate. Illud minime dubium ẽ: eũ magna doctrina ac multiplici rerum scientia præstitisse: nam præter opus Arati (quo maximã laudem adeptus est) composuit etiam librũ de orbe terrarum his versibus quos vocant hexametros: imitatus Dionysium græcum poetam. De maritimis quoq; scripsit Iambicis versib⁹: intactum opus latinis ingenijs: tanteq; difficultatis: vt diu multumq; sibi elaborandum fuerit in eo absoluendo. De hoc poemate sic idem Auienus refert.

Laboris autem terminus nostri hic erit.
Scythicum vt profundum, & æquor Euxini sali
Et si quæ in illo marmore insulæ tument
F differantur: reliqua porro scripta sunt
Nobis in illo plenius volumine
Quod de orbis oris, partibusq; fecimus.

Plura in hoc opere inseruit ex varijs atq; reconditis authoribus. pcipue sequutus ẽ (vt ipse testať) Hecateũ Milesium, Hellanicũ Lesbiũ, Philonẽ Atheniensem, Pausimachũ, Euctemum, Cleonem Siculum aliosq; permultos: vt prętermittamus Annales punicos a quibus complura accepit. Neq; desunt: qui existiment fuisse alia cõposita ab eodem Auieno. Seruius quidem grammatic⁹ (cum de cometis differit) Auienum scribit fecisse Vergilianas fabulas Iambis versibus: & historica q̃dã ex libris Liuianis: qua ĩ re nõ satis habeo exploratũ an hęc ad eundẽ sint referẽda: etsi ratio tẽporum maxime cõgruit. Inter amicos pcipue coluit Myrmeciũ Flauianũ virũ clarissimum & probũ: cui⁹ virtutẽ atq; pbitatẽ magnopere cõmendat dicato illi volumine de maritimis. Hęc sunt q̃ legim⁹ de hoc Auieno apd veteres authores. De Auieno poeta gręco (cuius leguně epigrãmata) nihil dicẽdũ ẽ hoc loco.

Alphius Auitus. Caput. LXXIX.

Lphius Auitus poeta illustris est habitus: vixit hisdem pene temporib⁹ quibus Cęs. Constantij pręstiterunt: quæ res abunde colligitur ex Mauro Terentiano: qui poetam Septimium atq; Alphium Auitum inter recentiores connumerat. Sunt qui putent illum fuisse Carthaginensem: in quo desyderamus auctores. Ingenio eleganti fuit & componendis carminibus accommodato. Inter cætera quæ dicitur scripsisse, libros fecit q inscripti sunt Excellentium. In his perpetuo est vsus dimetris Iambicis magna quidem venustate ac pari elegantia vt grammatici veteres testantur. Quod etiam satis colligitur his versiculis: qui adhuc supersunt ex libro secundo Excellentium.

Tum literator creditus
Ludo, Phaliscum liberos
Conatus in campi patens
Extraq; muri ducere
Spatiando paulatim trahit

Hostilis ad valli latus.
Maurus Terentianus persæpe citat Alphii poetę carmina: deq; eo sic scribit in libro de variis metris.
Phaselus ille: quem vides
Plerunq; nec carmē modo
Sed & volumen explicat.
Vt pridem Auitus Alphius
Conscripsit excellentium.
Priscianus quoq; de eodem meminit pluribus locis. Hæc sunt quæ de Alphio poeta obseruauimus. De Alphio fœneratore scriptum est ab Horatio & Iunio Columella.

Septimius Afer. Caput. LXXX.

Eptimius natione Afer inter eos poetas relat⁹ est: qui poematis scribendis operam atq; studium posuerunt. De hoc mentio habetur cum apud alios: tum apud Maurum Terentianū: qui per eadem tempora propemodum floruit: vt aperte indicauit his versibus.
Qui multos legere negant hoc corpore metri
Romanos aliquid veteres scripsisse poetas.
Dulcia Septimius qui scripsit opuscula nuper.
Ancipitem tali cantauit carmine Ianum.
Quibus colligitur cōpositū fuisse hymnū a Septimio de laudibus Iani. Neq; alienū fuerit eius versus aliquot subiicere: quo facilius iudicari possit de ipsius ingenio atq; eruditione
Iane pater, Iane tuens, diue biceps, biformis.
O chare rerum Sator: o principium deorum
Stridula cui lumina: cui cardinei tumultus
Cui reserata mugiunt aurea claustra mundi.
In hoc carmine imitatus est poetam Callimachum: qui inter cætera opera elegantissime scripsit hymnos deorum: eoq; genere metri vsus est. Leguntur alia plura eiusdem Septimii: quales sunt hi versiculi de Agello.
Inquit amicus ager domino
Si bene mi facias memini
Pinea brachia cum crepitat
Audio canticulum Zephyri.
Itaq; cum vteretur vario ac multiplici genere carminum: vocauit suos libros opuscula Inter cæteros authores, qui hoc nomine appellati sunt, pręcipue commendatus est ab antiquis Septimius historiarum scriptor: qui de gestis Imperatorum libros composuit.

T. Calphurnius Siculus. Caput. LXXXI.

. Calphurnius natione Siculus fuit: vt inscriptiones veterum codicum probant. Inter eos Poetas relatus est: qui scripserūt Buccolicum carmen. In hoc enim iudicio eruditorum magnopere excelluit: cum gratia carminis: tum elegātia & proprietate. Per eadem tempora floruit: quibus Diocletianus Cæs. & Constantii principes Romanum Imperium moderati sunt. Quæ res manifesto indicatur ex commentariis Flauij Vopisci: qui Olympium Nemesianum celebrat. Ad quē poeta Calphurnius suum opus misit: vt in vetustis exemplaribus legitur. Quocirca in magno errore versantur: qui existimāt eū fuisse ętate Cæs. Augusti. Modicis facultatibus vixit. Quod ex ipso authore satis possumus colligere: neq; desunt: qui putent de Diocletiano Imperatore intelligi oportere cum scribit sub persona Ornitii.
Aurea secura cum pace renascitur ętas.
Et redit ad terras tandem squallore situq;
Alma themis posito: iuuenemq; beata sequuntur
Sęcula maternis causam qui lusit in vlnis.
Alij hoc ad Numerianum referūt: qui & scribēdis carminibus & eloquētia pręcipue excel

luit. Sunt qui malint scribere Calpurnium sublata aspiratione: q a Calpo deducatur nomē Calpurnij: sed hoc vt friuolum esse ita liberum relinquimus nostris grammaticis.

Aurelius Olympius Nemesianus. Caput. LXXXII.

Vrelius Olympius Nemesianus Afer genere, patria Carthaginēsis fuit: quod antiquiores codices testantur. Per ea tēpora in vrbe floruit: quibus Cęs. Numerianus & Diocletianus imperarūt. Quantū prestiterit in cōdendis poematis copiose relatū est a flauio Vopisco: qui hunc ipsum Nemesianū nobilissimū fuisse poetā refert: oībusq; coloniis atq; vrbib⁹ magnopere illustratū. Calphurnius Siculus (de quo supra scripsim⁹) arctissima beniuolentia prosecutus est Nemesianū: eiq; dicauit suum carmen buccolicū veluti monumentū propriæ diligentię atq; optimę voluntatis. Leguntur adhuc eiusdem Nemesiani ecglogę. Quibus manifesto apparet eum merito cōmēdari inter pręcipuos atq; optimos poetas sui tēporis. Quocirca verisimile est a Numeriano Imper. in maximo pretio habitū: qui & eloquentia, & absoluendis poematis excelluit. Idem Nemesianus alia plura composuit. Nam Cynnegetica, Nautica, & Alieutica scripsit. Ioannes Boccacius vir vt illa tempora tulerunt, haud omnino indoctus, citat Nemesiani poetę versiculos. Hęc sunt quę legimus apud veteres authores de Nemesiano.

Maurus Terentianus. Caput. LXXXIII.

Aurus Terentianus natione Afer, patria Carthaginensis fuit. Per eadē ferme tēpa excelluit in poetica: quib⁹ Alphius Auitus, Septimi⁹, Petronius arbiter, & Aurelius Apollinaris: qui Iambicos scripsit. Grāmatici veteres siqñ citāt Terentianū inter recentiores authores referūt: vt apud Seruiū & Priscianū legitur. Opus cōposuit vario multiplicīq; carminū genere de literis, syllabis, pedibus & variis metris. In quo habita ratione vtilitatis omnē prope gratiā cōtempsit: vt cū valde laboraret in scribēda atq; explicanda varietate carminū: minime alienū existimauit ab officio eruditionis: si eorum poetarum exemplis vteretur: qui suis prope temporibus aliquid scripsissent: vt Alphii Auiti, Septimii atq; aliorum: quod his versibus ingenue profitetur.

Non equidem possum tot priscos nosse poetas
Vt veterum exemplis valeam quę tracto probare.
Maurus item quantos potui cognoscere Graios
Quorum pręcipue studiis pars maxima constat?
Nemo tamen culpet: si sumo exempla nouella:
Nam melius nostri seruarunt metra minores.

Neq; dubiū est ipm Terētianū ad extremā ętatē peruenisse & in hoc ope cōdendo ita versari solitū: quasi animū tali studiorū officio recrearet: seniū suū mollioribus curis transigeret. De hoc Terētiano Augustinus etiam meminit referēs illius versiculū de Marco Varrone.

Vir doctissimus vndecunq; Varro.

Q; habuerit filium nomine Bassum, & Nouatemum generum, facile colligitur ex ipsis Terentiani carminibus.

Cl. Claudianus Alexandrinus. Caput. LXXXIIII.

L. Claudianus poeta insignis Archadii & Theodosij temporibus floruit. Patria fuit Alexandrinus nobilissima vrbe Aegypti. Quidam florentinum faciunt parum diligenter obseruātes veterum cōmentarios. Authores gręci (qui de poeta Claudiano meminerūt) Alexandrinū appellant: cui sententię idem author astipulatur: dū Nilum suum vocat: vt nihil prętere dubitari possit ei patriam fuisse Alexandriam. Ingenio eleganti fuit maximeq; apto ad carmen componendum. Nam & assurgit feliciter: variisq; figuris ac sententiis mirifice delectat: vt videatur a natura ipsa instructus ad poeticam facultatem. Verisimile est eum Romæ diu versatum: multasq; Italiæ vrbes peragrasse: quod cū alia multa testantur: tum hi versus quos de Balneis Aponi composuit. Opera illius satis nota sunt: sed præcipuam laudem iudicio multorum

sibi vendicat his carminibus:quibus principes virossimis laudationibus seu panegyricis extulit.De raptu proserpinę libros quatuor scripsit.eosq; ad Florentinum misit:veluti monumentū suæ beniuolentię atq; optimæ voluntatis.Nam cum eo arctissima familiaritate coniunctus vixit.Preterea eiusdem poemata:epistolas & epigrāmata:in quibus de Nilo, de Phœnice,de Magnete,de Cristalo,de Balneis Aponi,de Torpedine,de Gallicis mulab⁹,deq; alijs multis apte & elegāter carmē descripsit.Augustinus & alij veteres plurimū cōmendarunt ingeniū atq; eruditionē Claudiani referētes illius versus de laude & victoria principis Theodosij cōtra Eugeniū Gallorū Regē.Cōstat eīn Theodosiū ipsum parua manu cōtra ingentes Barbarorū copias dimicasse:cęsisq; magna ex parte hostibus clarissima victoria potitum:nō tā suis auspicijs,q̄ ope & presidio obortæ tempestatis seuientibus ventris contra hostium aciem.Quocirca sic Claudianus elegantissime scribit.

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies:reuolutaq; tela
Vertit in authores:& turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte deo:cui fundit ab antris
Aeolus armatas hyemes:cui militat æther:
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Idē Claudianus magna veneratione coluit Probū,Probinū,& Olibrium viros consulare Gennadiū p̄terea,Honoriū,Stiliconem,ac Malliū Theodorū singulari studio & incredibili diligētia prosequit:testat⁹ officiū suū libellis a se cōpositis de illorum laudib⁹.Hæc sunt quę de poeta Claudiano obseruauimus.De obitu ipsius nihil apud veteres authores legimus.De Claudiano Mamerco(qui libros de anima scripsit)commode a nobis dicetur.

Decius Ausonius Gallus. Caput.LXXXV.

Ecius Ausonius genere Gallus patria Burdegalēsis fuit.Quę res aperte indicatur:cum locis pluribus:tum pręcipue his versibus.

Burdegallia est mihi natale solum
Vbi mitis est cœli clementia.

Vixit vt cōstat imperātib⁹ Valētino & Valētiniano Augustis.Quibus magnopere acceptus tradit ob ingenium atq; excellentē doctrinā:sed longe nobilior factus est sub Gratiano Cęs.quē in latinis literis atq; honestis discipli nis magna diligētia erudiuit:vt paulo post dicemus.Parentē habuit noie Ausoniū p̄fessione medicū:multisq; ac varijs honoribus illustratū.Quod ipse poeta Ausoni⁹ testatur eo carmine:quo pietatē suam professus est in deplorando obitu patris.Quidā im peritissime faciunt:quæ ad hunc poetam referunt:quæ ad patrem Ausonij pertinent.Cæs. Valentinianus tantū concessit moribus atq; doctrinę Ausonij:vt eū pręcipue delegerit inter cęteros omnes:qui Gratianum filiū instrueret:eiusq; ingenium latinis literis erudiret. Quocirca maximam nobilitatem adeptus est:adeo vt paulo mox patrocinio Cæs.Gratiani prouectus fuerit ad consularem dignitatem q̄ honestissimis suffragiis:vt abunde percipitur ex illa nobili gratiarū actione:qua Imperatori optimo & discipulo humanissimo gratulatur.Permulta composuit & prosa oratione & carmine.Librum epigrāmatum magna ex parte a græcis poetis acceptum in latinos numeros cōuertit:mira elegantia pariq; ingenio.Fuit enim gręce ac latine peritissimus.Item de his versibus scripsit:q̄ nobiliores atq; clariores haberent vario & multiplici genere carminū Ex quo poemate quedā veluti fragmēta adhuc leguntur.Puellā noie Bissulam multis carminibus celebrauit:admiratus egregiam illius formā singularemq; venustatē.De fluuio Mosa:qui Lingonū fines pretergrediens in Rhenum influit.In quo maximam laudem(vt est author Symmachus)iure optimo sibi vendicauit.Siquidē incredibili elegantia vtitur in eo describendo.Fastorum præterea libros absoluit:opus magni laboris ac multarum vigiliarū.A principio enim vrbis conditę auspicatus est cōtinuato ordine vsq; ad suum consulatum:vt his versibus testatur.

Vrbis ab ęterno deductam Rege Quirino
Annorum seriem cum Procule accipies.
Mille annos centumq;,& bis fluxisse nouenos

Consulis Ausonii nomen aduscp leges.
Fors erit vt lustrum cum se cumulauerit istis
Confectam Proculus signet Olympiadem.

Inter amicos pcipue habuit Tetradium Gallum, Paulinū poetā, & Hesperiū: quorum studiū atq; beniuolentiam pluribus ac variis epistolis testatur. Symmachus aūt vir Cōsularis & apprime doctus tantū poetę Ausonio detulit: vt assertum ab eo sit neminē esse omnium mortaliū: quē in officio amicitię illi cōpararet. Extāt adhuc epistolæ ipsius Symmachi vel ut optimi testes tā mutuę, tamq; singularis inter se necessitudinis. Neq; dubiū est eundem Ausonium inter Christianos relatū: quod illius opera multis locis demōstrāt. De obitu ipsius nihil certi habetur ex veterū lectione. Etsi quidam tradūt nonagenarium perisse. In quo magno errore decipiuntur: cum id ad parentem Ausonii pertineat.

Damasus Hispanus Caput. LXXXVI.

Damasus natione Hispan⁹ nobili atq; clara familia ortus est: vt veteres scribūt. Hisdem tēporibus in vrbe floruit: quibus in scribenda historia nobiles habiti sunt: Paulus Orosius: & Eutropius: qui de rebus Romanis libros plures cōposuit. Laudat̄ ingeniū Damasi atq; eruditio in faciēdis carminibus cū ab aliis multis, tū pręcipue ab Hieronymo: qui cō plura opera a se composita huic Damaso dicauit. Adeo modestus fuit: tāq; excellēti virtute ornatus: vt ingēti studio creatus Romę fuerit Pōtifex maxim⁹ repulsis atq; improbatis illorū accusatio nibus: qui noīe adulterii conabant̄ famā atq; innocētiā eius simulare. Plura de poeta Damaso relicta sūt apd̄ illos authores: qui de gestis Pōtificū scribunt. Poemata edidit nō vulgari elegantia: & hymnos cōplures: vt Prudētius, Ambrosius, & alii eiusdē ordinis authores. Itē librū de Romanis Pōtificibus soluta oratione: quē ad Hieronymū misit: eūq; libere & amice hortatur ad exponēdā atq; illustrādā Hebręorū doctrinam. Putabat enī lectionē ipsam parū quidē cōferre sine stilo: neq; posse aliquē satis proficere in studiis literarū, atq; antiquis disciplinis: sine magno ac diligenti vsu scribendi. Neq; desunt qui referāt ipsum Damasum peruenisse ad extremā senectutē: ac sub Theodosio Aug. periisse: cū octogesimū annum ageret. quod etiam Hieronymus tradit.

Iuuencus Hispanus. Caput. LXXXVII.

Iuuencus poeta natione Hispanus familia insigni maximeq; illustri natus est: vt ab Hieronymo traditur. Pręcipue floruit Imper. Constantino & Constante: qua tempestate in eloquentia apud latinos clari fuerunt Tiberianus Nazarius, & Flauius Vopiscus: qui de gestis Romanoꝝ principum libros cōposuit. Inter alia poemata quę dicuntur ab eo edita: scripsit quatuor euangelia hexametris versibus: qua in re maiori diligentia vsus est in seruanda rerum historia, q̄ in demonstranda ingenii sui elegātia. Idem Iuuencus aliquot hymnos fecit: quibus facile indicauit se optime meritum de religione Christiana. Neq; dubium est fuisse illum relatum inter sacerdotes Christianos: vt veteres authores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuuēci carmina: eumq; vt eruditum & elegantem poetam commendat.

Aurelius Prudentius Clemens. Caput. LXXXVIII.

Aurelius Prudentius Clemens in latinis literis magna diligentia pariq; studio institutus: vt Gennadius & Isidorus testātur: quibus potissimū parentibus ortus fuerit: haud satis mihi compertum est ex lectione veterum authorum. Quidam existimant fuisse illum genere Hispanum. Primam ætatem agendis causis posuit: & in ciuilibus officiis versatus est. Deinceps ad maiores, amplioresq; dignitates proueḋ⁹ ad p̄fecturam militiæ perductus est studiis atq; suffragio Cęs. Theodosii: quę res satis intelligitur cū aliis argumētis: tū pręcipue his carminib⁹ Prudētii.

Frænos nobilium reximus vrbium
Ius ciuile bonis reddidimus: terruimus reos.
Tandem militię gradu

Euectum pietas principis extulit.
Leguntur adhuc ipsius poemata multiplici ac vario genere carminũ cõposita:quibus faci le pbari põt:eũ quidẽ pro cõditione tẽporũ maxime pstitisse inter Christianos poetas:nõ modo eruditis verborũ figuris:sed etiã grauitate sententiarum. Sidonius Apollinaris haud omnino cõtẽnendis author in legẽdis atq; obseruãdis antiquis scriptorib⁹,cũ loquitur de poeta Prudẽtio minime veritus est illũ Horatio adiũgere. Precipuã laudẽ cõsecut⁹ est iu dicio doctiorũ ex eo poemate:quo psequit̃ illorũ pbitatẽ atq; cõstãtiã q seipos deuouerẽt pro Christiana religione:cuiusmodi ab eo celebrant̃ diuus Laurẽti⁹, Vincẽti⁹, Romanus, Hippolitus, Cassianus, & alii cõplures. Cõmẽdant̃ pterea eiusdẽ carmina de natali dñi:de gestis & miraculis Christi:de expiãdis animis:de cõflictu vitiorũ ac virtutũ. Insectatus est acri animo, ac plurimis versibus hostes Christiani nõis:maximeq; Symmachum virum con sularẽ:cuius sententias atq; eruditionẽ lõgo opere accusat. Minime aũt obscurũ est:eundẽ Prudentiũ peruenisse ad summam senectutẽ:ac plurimis dignitatibus perfunctũ periisse.

Pontius Paulinus. Caput. LXXXIX.

Ontius Paulinus nobili genere natus inter eos poetas refert̃:qui sub Im perio Cęs. Gratiani floruerunt, vt Faustus, Tetradius, & Ausonius. Bru degalensis fuit:ac in Poetica facultate magnopere excelluit. Quidã pu tarunt fuisse nepotem Ausonii:q; eum grata ac beniuola quadam appel latione filium nominet:sed hoc nõ satis cõstat in tam varia & ancipiti re rum obscuritate. Inter alia opera, scriptũ est a Paulino poema hexame tris versibus de regibus ex Suetonio Trãquillo collectis:in quo maximã laudẽ adept⁹ est: vt ab Ausonio refertur his verbis. Co egisti in epitomẽ tres libros Suetonii de regibus tan ta elegãtia:solus vt videare cõsecutus:quod cõtra rerũ naturã est:breuitas vt obscura non esset. Legunt̃ adhuc qdã ipsius Paulini carmina:in quibus mirifica eruditio & incredibilis elegãtia apparet. Idem Paulinus pręclaris atq; honestissimis dignitatibus pfunctus est. Et inter principes viros atq; nobilissimos habitus. Fuit hisdẽ ferme temporibus alter Paulin⁹ Pont. Nolanus:moribusq; & singulari continentia clarissimus:cuius epistolę atq; epigram mata vulgo leguntur. Quidã existimant eundem esse habendum:parũ diligenter cõlyde rantes:quantum inter se differant:& professione vitę & carminum elegantia.

Licentius Hipponensis. Caput. XC.

Icentius poeta natione Afer, patria Hiponensis fuit:q uod aperte in telligitur ex epistolis Augustini:qui hunc ipsum appellat ciuem suum Etsi Tagasta oppido nat⁹ est Augustinus:vt veteres authores tradũt. Qui scribunt de poeta Licentio magnopere cõmendant illius ingeni um in perquirendis veterum disciplinis. Cum Augustino versatus est sũma familiaritate:eumqs veluti pręceptorem suũ ac parẽtem magna obseruatione ac reuerentia coluit. Referuntur cõplura de hoc Licen tio cũ ab aliis multis:tum a Meropio Paulino:qui plurimis carminibus eum cohortatur:vt abdicatis cæteris curis ad illustrandam Christi religionem animum re ferat:& Augustini exemplum atq; eruditionem prosequatur. Inter cætera, quæ dicuntur a Licentio cõposita, hymnos & epistolas plures descripsit:in quibus satis demonstrat:quã tum teneretur poeticæ studio:qqs assiduam operam collocaret in condendis poematis. Leguntur ipsius carmina ad Augustinum:quæ a nostris grammaticis in magno pretio ha bita sunt:pręcipueqs hi versus de Proteo commendantur.

Protea nanqs ferunt veterum commenta pelasgum
Qui dum sollicitis non vult aperire futura
Spumat aper:fluit vnda:fremit leo:sibilat anguis.
Captum aliquando tamen in munera parua volucrum.

De probitate ipsius, cęterisqs animi virtutibus permulta apud Augustinum & Possidonium habentur. quę ob institutam breuitatem omittimus.

Venantius Honorius Fortunatus. Caput. XCI.

Enantius Honorius Fortunatus inter christianos poetas relatus est:& cum in

genio atq; moribus lõge pſtaret Rauẽnę eruditus traditur:magnaq; diligẽtia in latinis li-
teris inſtitutus.De hoc Fortunato referũtur pmulta apud eos authores:qui de geſtis Gal
lorum annales cõpoſuerũt.Neq; deſunt qui ſcribãt illũ diu verſatũ in Gallia:& ob egregiã
eruditionem optimũq; ingeniũ pontificẽ Pictauiorũ factum.Plura ac varia opera edidit:
quibus ingenii facilitatẽ,minimeq; vulgarẽ doctrinã demõſtrat.Legũtur adhuc eius poe-
mata,& hymni cõplures:qui magnopere cõmẽdati ſũt a nris grãmaticis.Sed & libros qua
tuor fecit de geſtis diui Martini verſibus hexametris:pſſatus tali opere ſe imitari chriſtia-
nos poetas:vt Alcymũ,Prudẽtium,Iuuencũ,Paulinũ,& alios plures.Idẽ Fortunatus ma-
ximo affectu,ſingulariq; beniuolẽtia pſequut⁹ eſt Gregoriũ Põtificem Emphroniũ atq;
Felicem:vt alios omittamus.In peruetuſtis exemplaribus additum eſt nomẽ Clemẽtiani.
quod ab his probari poterit qui paulo accuratius antiquitatem perſcrutari voluerint.

Fauſtus Gallus. Caput.XCII.

FAuſtus natione Gallus patria Vaſſates:vt quidã referunt:alii Lugdu-
nenſem fecerunt:Hiſdem temporibus in poetica excelluit:quibus do-
ctrina & ingenio pręſtantes habiti ſunt Boethius,Claudianus,Mamer
cus,& Caſſiodorus:quia ſecretis fuit Theodorici Imper.Enodius & A
pollinaris permultũ concedunt Fauſti poematis,q; in his eruditum ſe
atq; ingenioſum probaret.Scripſit enim pro inſtituto Chriſtianę pro-
feſſionis epigrãmata & hymnos de rebus ſacris:vt manifeſto colligitur
ex epiſtolis Enodii.Verſatus traditur Lugduni Gallię vrbe:quę a Nu
matio Planco condita eſt:vt quidam putãt:ibiq; maximam laudem adeptus eſt ſuę doctri-
nę.Relatum pręterea eſt de hoc Fauſto:fuiſſe illum probis moribus:& in accuſandis vitiis
magna ſeueritate:quod etiam Caſſiodorus pluribus locis affirmat.De ipſius poematis at
q; doctrina ſic ſcriptum inuenio apud Enodium.

In veterum morem pangit noua carmina Fauſtus
Et per membra ſuum defecat arte melos.
Doctus ad incudem verba infabricata referre:
Quosq; facit verſus terq; quaterq; probat.

Complura alia de poeta Fauſto ſcribũtur ab Enodio:quę a nobis omittenda ſunt.de Fau
ſto Manicheo dicemus ſuo loco:contra quem leguntur adhuc multa volumina ab erudi-
tiſſimo viro Auguſtino compoſita.

C.Sollius Sidonius Apollinaris. Caput.XCIII.

C.Sollius Sidonius Apollinaris gẽe Gallus fuit.Quidam Burdegalẽſem faciũt
ipſe vero de ſe ſcribens pluribus locis atq; epiſtolis Aruernũ ſe dicit.Sunt eni
Aruerni populi finitimi Eduis inter Certas cõſtituti.Honeſtis parentibus &
illuſtri familia ortus eſt:latiniſq; literis a prima ſtatim ętate magna diligẽtia in
ſtitutus.Nam ſub Flauio Nicetio(qui per ea tempora excellens grammati-
cus habebatur)eruditionem accepit:cum q; ingenio & induſtria in proſequẽdis diſciplinis
magnopere pręſtaret:breui effecit,vt eos omnes antecederet:qui paribus ſtudiis tenebã
tur.Permulta ſcripſit cum ſoluta oratione,tum vario genere carminum.Libros nouẽ epi-
ſtolarum ſecutus:Plyniũ Secundũ:vt ipſe refert.etſi tali opere magis ingenium probatur
Sidonii q̃ iudiciũ:vt qui peregrinũ & Gallicũ redoleat:& ſimul inepta verborũ affectatio-
ne ſupra modũ laboret.Cuiuſmodi accuſantur a noſtris grãmaticis Caſſiodorus:Enodius:
Fulgentius:& Claudianus Mamerc⁹.qui violata paſſim ac diſiecta Romani imperii digni
tate,minime ſeruarunt latini ſermonis puritatem.Itaq; multo maiorem laudẽ adeptus eſt
ex poematis atq; hendecaſyllabis q; in his multum ingenii ſit,atq; elegantię minime vul-
garis.In his quoq; panegyricis cõmẽdatur:quos Antemio atq; Maiorano dicauit viris cõ
ſularibus atq; clariſſimis Idẽ Sidonius magnopere dilexit eruditorũ ingenia ſũmiſq; offi-
ciis,ac ſingulari humanitate fouit:vt Lãpridium:Tonantium:Tetradium:& alios plures.
quam rem ipſius epiſtolę atq; epigrammata ſatis oſtendunt.De ſacerdotio illius cęteriſq;
dignitatibus nihil dicendum videtur:quod in plæriſq; aliis omiſimus:qui collocati ſunt ab
antiquis ſcriptoribus inter Chriſtianos Poetas.

Admonitio operis ad eos qui legerint.

Erfecimus ad hanc diem libros quinq; de poetis latinis. In quibus permultum diligentiæ ac laboris nobis collocatum est. Nihil enim satis dignum memoria effici posse existimo: in quo parum diligẽter, parumq; accurate sit elaboratum. Iuuabunt hoc institutum pernoscendæ antiquitatis: libri de grammaticis, atq; oratoribus: qui paulo mox in lucem proditurí sunt dijs bene iuuantibus. Non sum defuturus operi inchoato in asserendis atq; approbãdis studijs nostris: ac satis quidem factum existimo ab his hominibus: qui alicui præclaro facinori intenti contemnunt maliuolorum improbitatem: & alienam inscitiam paruifaciunt: præsertim in ea re: in qua munus sustineatur iuuandæ atq; excolendæ posteritatis. Quod equidem cum diligẽter consydero multo acrius atq; vigilanti' persistendum arbitror in præsidio optimarum disciplinarum: in quibus vniuersam ætatem non sine maxima voluptate consumpsimus perlectis atq; obseruatis veterum monumentis. Q; si nulla præmia sunt in ciuitate nostra cõstituta bonis ingenijs propter aduersam rerum fortunam: & incredibilem hominum ambitionem: spero tamen fore vt multi gratiam aliquam sint habituri nostris laboribus: q; intã sæua conditione studiorum gradum seruaui: ac re maxime inclinata minime desperandũ putaui. Quod vtcunq; acceptum existimatumq; sit in tam vario & ancipiti iudicio hominum haud equidem vehementer laboro: semel enim constitui honestiorẽ famam præclaris studijs quærere: q̃ turpiorem quæstum malis artibus consectari.

Tabula Alphabetica de Poetis latinis.

Finis.

¶ Luceius Veronensis. S.D. Petro Bembo Patricio Veneto. V. Claris.

Misit ad me superioribus mensibus Cotta noster Poemata Petri Criniti: cupiebã enim (vt scis) magnopere ea legere: non tantum quia permultum delector illius ingenio: sed quoniam ex tuis epistolis sępe intellexi: quantum præstaret nostris temporibus in hoc etiam genere scribendi: in quo perpauci (vt videmus) æquo animo legi possunt: nedum commendari ab eruditis hominibus debeant. Est enim (vt dicitur) rara auis bonus poeta. Audio complura alia ab eodem Crinito composita esse, eaq; haberi cũ alibi locis multis: tum Ferrarię apud Estẽses pricipes. Ego vero quia valde faueo ingenijs nrę ætatis, nolui abs te desyderari officiũ meũ: & ob id curaui vt p eos opifices, q libros formis imprimũt, diligẽter atq; accurate, excuderẽt. Neq; pterea me latet fore hoc minime ingratũ his hoibus: qui veterũ studia sectantur: ac bonas disciplinas colunt. Quod reliquum est dabo operam q̃ diligentissime potero: vt cętera eiusdẽ poemata ad te pferãtur: q̃ mihi pollicitus est Io. Cotta vir summa fide, atq; excellẽti doctrina ornatus. Vale.

PETRI CRINITI POEMATVM LIBER PRIMVS.

Q; Musis dicat⁹ sit reiecta populi inscitia.

Vsis dicat⁹ semoueo pⱺ
Vulg⁹ prophanū: (cui
nec populi ambitus
Aut liuor nimiū pcax
In me ius sibi vēdicat.
Si nō decora cum chla
myde arduos
Inter receptus fulgeo
Si nec gemmea pocula (principes:
Nostris in laribus nitent:
At iure certo mi Chelis aurea
Debetur olim: & per numeros graues
Insignis cythara deus
Me carmen tenerum docet.
Hinc peruirenti texere debitam
Lauro coronem Melpomene cupit.
Qua firmum statuens decus
Vatum me referat choris.
Seu me reductis vallibus audiat
Faunus canentem candida Neniæ
Colla & labra corallia.
Quæ me sollicitum tenent.
Seu malim inanes pectoris anxij
Iactare curas: & nimium graui
Detentum laqueo caput
Solari ad cytharæ modos.
Vtcunq; doctis carminibus iuuat
Inter morari Pieridum choros:
Vt vulgi imperium insolens
Ceu dirum fugiam nefas.
Nam quis putabit maius adhuc scelus
Quantum nefandæ plæbis inertiæ
Seruire: & petulantiam
Probosam populi pati?
O sancta vatum pectora: & o meis
Certum leuamen barbite questubus
Qui te suspicio libens
Porrectum Idalia manu?
Tu testis: vt proludat amabilis
Inter verendas Næuia virgines
Cum molles choreas agit:
Et blandos reperit iocos.

De sua æternitate ex oraculo Apollinis.

Vper solutus cum pharetra graui
Pæan resumpser fatiloquā chelym
Occepit inter carmina dulcibus
Vocare musas cantibus.
Vidi per antrum (fas mihi dicere)
Passim moueri Pieridum choros.
Heu mens recenti prætrepidat metu
Cum sacra Phœbi cogito.
O q̄ verendus crinibus aureis
Ac prænitenti pectine celsior
De me camœnis fata recluserit
Nullis mouenda sæculis.
Cœlo receptus cum cythara breui
Cantabo vates: sic placuit Ioui:
Dicam potentes Romulidum duces.
Dicam feroces barbaros:
Cædesq; regum sanguine Gallico
Factas: & acri pectore Vandalos.
Addemus armis indomitos Gethas
Viresq; turcharum graues.
Pridem resolui ferrea vincula
Quis colla regum parca tenax ligat.
Vitabo felix regna acherontica:
Diramq; tartari luem.
Visam Gelonos, & iaculo leues
Dacos, & alti brachia Caucasi:
Nil me mouebit degener ambitus
Aut vana plæbis gratia.
Liuore maior raptus in æthera
Lustrabo celsas cœlicolum plagas:
Et qua refulgens hesperium decus
Incādet alma lampade.
Non me reuinctis pallida crinibus,
Turpiq; luctu Nænia defleat:
Aeuo beatus perpetuo fruar
Sæclis dicatus posteris.

Ad Auitum exhortatio ad Virtutem.

Irtutę nil fœlicius
Nil clarius sol aspicit:
Auite musarum decus.
Incumbe quod facis: & gradum
Virtutis rectum tene:
Nec te labores anxij
Ab instituto flexerint.
Absolue totis viribus
Quod inchoatum dixeras.
Haud ille præstat cæteris:
Qui congerendis nummulis
Impallet argento incubans.
Virtus repulsam despicit:
Ridetq; vanos ambitus:
Non fluctuat vento leui:
Nec pallet ignauo metu
Variamq; sortis aleam
Audax inertem nuncupat.
Vbiq; virtus imperat
Suis decora fascibus.

Et acriter seruat gradum
Immota cunctis casibus:
Ne fastus occupet grauis:
Aut luxus incidat impudens.
Virtus honestat purpuram:
Fiuntq; veri consules:
Verumq; nomen perferunt
Vbi illa successit comes.
Non consul auro & purpura
Sed consulendo præcipit:
Recteq; patriam regens.
Inane nomen & decus
Vanum est habendum protinus
Se purpuratum vendere:
Ni virtus amplior prius
Circunstet ipsos principes.
Ille est beatus omnium
Cuius virtus affuit comes.

Nænia de obitu Laurentij Medicis Viri Claris. ad Io. Picum Mirandulã.

ET quis perpetuis cõstituet malis
Finẽ vllum? vt valeã reddere me
Pridẽ se posui dulciloquã (mihi
Et blãdos charitũ modos. (cheli
Accedunt miseris funera luctibus:
Nec quicq̃ superos flectere victimis
Fas est: vt video: sic placitum Ioui.
Qui nutu regit omnia.
Heu noster Medices Italiæ decus
O Pice interijt: vęh misero mihi.
Lugete Aonidum qui colitis sacra
Et qui pro veteri fide
Virtutis pretium rite reposcimus.
Nam quis tam rigido pectore barbarus:
Immaniq; animo: quin videat statim
Sublatum columen bonis?
Hic solus patriam consilio graui
Vndantem varijs fluctibus extulit.
Nil diram veritus (discite posteri)
Regum sęuitiem & dolos.
Hic se pro pauidis ciuibus obtulit:
Hostilemq; aciem robore pectoris
Perfringens viridi tempora gramine
Cinxit dum sibi non putat
Parcendum vt latio præsidium ferat.
Heu heu q̃ volucri decipimur bono:
Incassumq; pij, vt qui nimio ambitu
Surdos distrahimus deos.
At tu mœsta nouis patria lachrymis
Indulge: nec enim cernere adhuc potes
Quantum mox miseris ciuibus imminet
Fatorum grauis exitus.
Disiecta horrisono marmora fulmine
Templorum, & nimium dira tonitrua
Non frustra exitium terrificis minis
Portendunt patrijs deis.
O fallax vtinam mentiar augur: &
Nõ vero auspicium carmine proferam.
Tu Pice interea desine conqueri:
Et parce imperio Iouis.
Q; si non alius mox aderit deus
Extinctum Italiæ qui reparet decus:
Et Phœbum cupiat sedibus Aonum
Transferre in latios lares:
Consiste in veteri præsidio tamen
Virtutum: & quod habes auspicijs tuis
Iam partum in tacito contineas sinu
Felix sorte tua satis.
Nam mitto tot opes ingenij, & sacrum:
Fœcundi genium pectoris: & simul
Præclaris animum dotibus arduum.
Quo certum statues gradum.
Sed me sub tenerum tempus adhuc, velut
Surgentem viridi robore palmitem,
Cœli sęuities inuida perculit.
Deiecitq; bonam indolem:
Sic decussa iacent brachia viribus
Allisis: neq; posthac animo pari
Audebo ingenium tollere: nec licet
Sperare vlterius mihi.

Ad Auitum de quiete viuendi.

AVite si beatus esse contendis:
Supraq; cunctos otio frui certo:
Nihil timebis vltimam diẽ fati:
Animoq; forti lubricã feras fortẽ
Vires portentum purpuras velut pestem:
Colasq; semper liberum genus vitæ.
In quo voluptas adsit, & quies mollis:
Blandi lepores, & sodalitas grata:
Delecti amici, candidi, & fides simplex.
Vita est habenda non solutior luxu:
Non segnis: aut vexata pluribus curis:
Sed in vigenti corpore vigeant sensus.
Ille est beatus qui omnibus vacat curis:
Nec alteri, nec sibi negotium præbet.

De sua quiete post multas calamitates.

SI quis in tãtis hominum procellis
Inter & curas, variosq; casus
Gaudet assertor fidei decoram
Carpere vitam:
Huius exemplum sequar expeditus:
Et meos vitæ melioris annos
Liber ad certam referam quietem
Cultor honesti.

Cautius posthac mea cymba cursum
Acta per syrtes scopulosq; duros
Soluet, & nullos temere insequetur
Aequoris æstus.
Profuit sæuæ rabiem Charybdis
Atq; vesanos adijsse fluctus:
Gratior tandem foret vt voluptas
Visere portum.
Integram fessi melius quietem
Sentiunt: blandus pluuijs relictis
Redditur Pæan: nitidumq; lumen
Pandit olympi.
Illud inprimis superos precamur,
Vita dum nostrum comitatur æuum
In sacris totum vt liceat camœnis
Ponere tempus.

Monodia de laude Ang. Politiani.

SYren relicto Daunio
Quçrebat vbi consisteret:
Diuq; vagula deuolans
Accessit amnem lassula
Arni fluentis leniter:
Et commorata satis, iter
Parabat inceptum sequi.
Sed ecce dum vaga subuolat
Audit repente rem nouam:
Nouosq; numeros, & noua
Carmina canentis Angeli:
Itaq; statim in labra conuolat
Dulci lepore perlita:
Et inquit hic libet agere,
Hic hic morabor sedulo.
Vbi gratiæ, decor, & venus
Tam blanditer simul canunt:
Carmenq; fundunt aureum.
Tu nunc valebis Daunie

Ad Faustum de suis studijs & iniquitate sui temporis.

EXpetis vt proprias referam tibi carmine curas
Simulq; nostra gaudia:
Si tñ vlla pôt hoc tpe grata voluptas
Soporem adimere sensibus.
Nam qd in Aonidũ liceat descẽdere syluas
Occluso vbiq; tramite?
Additur & nostris hæc ætas ferrea damnis
Qua mars repressit Pallada.
Officiũq; togę perijt: tantum arma supsunt.
Geruntur omnia viribus,
Iam video instructas acies in bella vocari.
Promuntur enses Martij.
Materiã scelerũ struimus: ppriũq; nefãdæ
Ius additur libidini.
Sic hominum vita assiduo dũ fluctuat æstu
Torquetur in dies magis.
Nullus enim varijs nouit prçscribere votis
Finem: sed omnes fallimur.
Illum sollicitat fastosæ gloria laudis:
Hunc ambitus vexat grauis.
Ex hũilis aliqs nũc sũma pcccupat audax
Paremq; fatis se putat.
Qui tamẽ (vt superis libuit) deceptus inani
Aura iocantis aleæ,
Præcipitem sese tradẽs immergitur vndis:
Nec subleuat pressum caput.
Ast ego nõ me istis cõmittã Fauste pcellis
Nec otio imponam meo.
Et valeant: quib' atra fames insederit auri:
Sic ipse mecum met habito:
Inq; dies vitam veluti moriturus in horas
Carpo: & reseruo me mihi.
Atq; vtinã liceat studiorũ attigere summã
Quis docta voui pectora.
Interea curas veterum tu Fauste laborum
Rescribe vt altum percales.

Ad Faustum de sylua Oricellaria.

OLim decorũ frondib' sacris nemus
Mones dicãdũ posteris. (m'
In quo labores Cynthi' nr̃ solet
Doctis leuare cantibus.
Non desit vllo tempore sa lubritas loci
Mitisq; cœli gratia.
Hinc sat videbis alta Floræ mœnia
Et Fæsulas biuertices.
O q̃ reuiso nobilem syluam libens:
Genio dicatam Palladis?
Libet vagari Fauste per sacrum nemus
Dum vernat alta populus.
Et dum virenti sibilat pinus coma.
Amata priscis vatibus.
In astra surgens maximi quærcus Iouis
Protendit alta brachia:
Suberq; iuxta pumicoso cortice
Ramis virescit æmulis.
Illic & alnus blandienti gratia
Intexit vmbris gramina.
Philyraq; mollis peruenustis frondibus
Procrescit in syluæ decus.
Hederæ sequaces reptitant per arbores:
Viridiq; nexu vestiunt.
Et molliores mutuis amplexibus
Vites maritantur piris.
Ac dum subinde vinciuntur arctius
Tegunt amores frondibus.

O q̃ virenti fronde syluescit nemus
Cum verna cypris incalet.
Platanus in altum porrigit lætum caput
Ascita ab vmbræ gratiam.
Mutansq; proprium quotannis corticem
Inter virentes arbores:
Audax renidet cum iuuentam respicit
Velut resurgens lætior.
Neq; hæc rigari postulat dulci mero:
At amnium nymphas petit.
Lothos per orbem turbinat comas suas:
Lothos sacrata Cynthio:
Vbi grata me Dryas reuisit,& comi
Lepore alumnum detinet.
Syluã hanc tuetur Curus:& Capripes de⁹:
Tuentur & satyri leues.
Iuuat videre laureas Daphnes comas
Florescq; cum baccis suis.
Illic strepentes conqueruntur alites
Varioq; certant murmure.
Et interim discursitant dammæ leues:
Lepusq; subsilit pauens.
Proludit antris,& cuniculus salax:
Syluæq; cultor hinnulus.
Et histrices acuminatis spiculis
Minantur:et tamen placent:
Seu tela vibrant sæuiente prælio:
Seu mitiores lusitant.
Quantum propinqui floret horti amœnitas
Cum consitis abietibus?
Seu te virentes floreis pratis comæ
Seu cultus hærbarum capit?
Vtcunq; sit parantur illa commoda:
Quæ molliter curas fouent.
Et o beatum:qui sub antiqua ilice
Liuentis expers ambitus
Vel sacra vatum curat aut doctum otium
Curis solutior fouet.
Sic ille nil miratur æstus principum
Nec sceptra regum suspicit.
Sed in virenti detinetur gramine:
Et se reseruat posteris.

Ad Mariam virginem.

Diua celso prædita lumine:
Quæ cuncta nutu sydera tẽperas
Descende cœlo
Nube reiecta.
Adsis precanti:& castalium melos
Cum ture sacro suscipias rogo
Dum vota soluit
Carmine vates.
Suscepta cœlo diui parens nites:
Felixq; ducis virgineos choros:
Cui plaudit alto
Vertice olympus.

Ad Auitum de innocentia Vatum.

Eterna vatum pectora mollibus
Mulcent auris Nã cythara graui
Phœbus decorẽ Castaliũ instruit.
Vates verendo pectore nobilis
Vel fata pandit,aut tripodes sacros
Grato ac perenni carmine concutit.
Non illum Auite plæbis inertia
Aut insolentes heu animi mouent.
Sed ipse felix perpetuis bonis
Paret Camœnis:& placidam simul
Mentis quietem molliter occupat.
Virtuti amicus,nil reliqua æstimat.
Hunc sæpe Pallas gorgonis immemor
Secernit inter prata virentia:
Et fronte sacra tempora vinciens
In alta passim sydera subleuat.
Qui mox receptus pieridum choris
Depromit audax Palladium melos.
Sic æstuanti liber ab ambitu
Liuoris atri despicit impetum:
Vulgiq; luxum:& desidiam procul
Tutus relinquit. Namq; Heliconidum
Carmen beatis concipit auribus:
Quo fata rerum perpetuo vigent.

Ad Faustum de Carolo Rege Frãcorum cũ ad vrbẽ tenderet cũ exercitu.

Vid occupatũ litteris vrges tuis:
Frustaq; toties flagitas:
Vt impotẽtis Galliç fastũ grauẽ,
Regemq; dicam Carolum?
Satis superq; Fauste dedimus lachrymis:
Clademq; nostram luximus.
Et ecce rursus additur malis scelus:
Fouemus ipsi Galliam.
Ac studio inerti opes & omnem militem
Iungimus ad hostilem manum.
Irrepsit altum virus animis Italum:
Ac peruagatur latius.
Vides nefandis vt trahuntur odijs
Plærique Thuscorum duces.
Et dum vicissim fluctuantes dimicant
Bacchantur in cędem suam.
Sed interim Carolus ad vrbis mœnia
Cum copijs victor agitur:
Audaxq; monstrat militi Romam suo:
Et comminatur patribus.
Intorquet hastam miles in flumen sacrum:
Patremq; Tybrim despicit.

O prisca virtus: o senatus Romuli:
An hęc videtis Cæsares?
Vidi mouentem martio fasces Iouem:
Et annuentem barbaris.
Quãtũ hinc malorũ, quantũ adest incẽdij,
Quantum cruoris effluet?
Pœnam rependet innocens Neapolis
Virtutis immemor suæ.
Et occidet Aragoniæ clarum decus.
Sic Mars cruentus imperat.
Qui nunc feroces Galliæ turmas fouet
Ridens inertes Italos.
Graue est videre Fauste: quę fata imperãt.
Vęh tibi, Caue Neapolis.

De Morãdo Hetrusco Luctore cũ Gallo.

Ocatus a Gallo Morãd⁹ ad luctã
Primum modeste congredi recusauit.
Sed postq̃ inertem hunc nominat furens Gallus
Illic resumens pristinum ferox robur
Hetrusca virtus constitit gradu firmo:
Simul renudat horrida atq; setosa
Membra: valentia latera atq; compacta:
Et pondus ingens grandium lacertorum:
Firmumq; robur & acre pectoris vasti.
Mox in palæstram prodeunt minabundi.
Sed vbi vicissim nexibus catenatis
Accensa virtus excitauit ad palmam:
Subin Morandus comprimit reluctantem:
Vastaq; mole pectoris superstantis
Recuruat: ille inflexa colla contorquens
Et victa brachia implicans, iners robur
Luctante nixu dum nouare contendit,
Victor Morandus vrget: ac statim Gallus
Late per antrum sternitur supinatus.

De suo amore in Glyceren ex Poeta Anacreonte.

Vm sacrum Paphię deæ
Sertis cum roseis paro:
Et inter violas simul
Nectuntur candida lilia:
Raptim cum tremula face
Atrox idaliæ puer
In me fæuiuus insiliit:
Et in præcordia, vęh mihi,
Illapsus fremit: & procax
Me flammis agitat suis:
Quo semper Glyceren bonam
Vesanis ignibus ardeam.

Nænia de obitu Poetæ Marulli Bizantij.

N perisse maximum vatẽ meũ?
Num vera Philon nuntias?
Quid audio? qs aut⁹ idignũ scel⁹
Nobis Marulle te abstulit?
O ludicram spem vitæ: & o dementiam
Mortalis impotentiæ.
Vt falsi inani detinemur gaudio:
Vanasq; iactamus preces.
Sed o deorum imperium: & o necessitas
Quæ ludis humanum genus:
Celsi tonantis insidens capite altius,
Superba vinclis æneis
Quæ cuncta nectis: & potenti dextera
Nostrum repellis ambitum.
En ipse cum meis repulsus victimis
Falso Marulle dixeram:
Viues beatos atq; candidos dies:
Viues fauente Cynthio.
Sed o sacrum pectus quis ille vndantibus
Te Cæcinæ lymphis dedit?
Quis ille nostris obstitit votis Deus:
Contraq; tot meas preces
Audax negauit te mihi superstitem?
O nullibi certam fidem:
An diua Nape filia potens Cæcinæ
Marulle te mihi abstulit:
Numerosq; nobiles & entheum melos
Dicauit vndis gemmeis?
Sic tu Marulle deseris dulcem chelyn
Vatumq; carmen aureum?
Quis inter aptus gratias atq; veneres
Docte camœnas inseret?
Quis nunc deorũ laudẽ & omnigenũ dec⁹
Cœlestis aulæ concinet?
Quis fronde sacra cinxerit crines suos:
Regemq; dicet maximum?
Sed frustra inerti lachrymamus nænia
Quod arripit fatum potens.

De laude Fr. Gonzagæ Principis Illustrissimi Mantuani, cum ad Tarrum contra Gallos dimicauit.

Quis beato carmine tam potẽs:
Tantumq; clara nobilis indole:
Aut dote rara polleat ingeni:
Vt hoc egregium decus
Cantare Italidum queat?
Qui nuper audax vindice dextera
Horrenda victor reppulit agmina
Gallorum: & idem reddidit Italis
Antiquum imperium, atq; opes.
Salue o præsidium & salus.
Tu solus author Barbaricam luem

Visendus acri ferreus agmine
Represti:& inter mille cadentium
Cædes horrificas virum
Virtutis retines decus.
Tu præpotentis gloria Mantuæ
Tarrum cruentas:cęde potentior
Ferrata ſęuę robora Galliæ
Porrumpens ſimul impetu
Obtruncas aciem hoſtium.
Non aliter atrox diruit in Gethas
Gradiuus olim:cum clypeo graui
Oppreſſa thracum fortia pectora
Contriuit miſeris modis
Seſe conſtituens deum.
Sic tu receptis arduus Italis
Vindex nefandi vincula ſeruitì
Iniecta rumpis:nec pateris tuos
Fidentes male Barbaris
Seruire imperio truci.
Hinc promerenti populifer Padus
Illapſus vndis ſuaue virentibus
Geſtit perennes reddere gratias:
Et gramen tenerum ferens
Acclinat capite ſacro.
Porgunt & Alpes candida brachia
Poſſint vt alto vertice clarius:
Summum tueri præſidium Auſonum,
Quo ſtat militię gradus
Et firmum columen ſuis.
Lætare tanto Mantua principe:
Et dic quieſcam ſub Clypeo Iouis
Donec licebit cernere ſoſpitem:
Qui ſigna & veteres opes
Deuictæ Italiæ refert.

Carmen Charisticon ad Eridanũ Flu. pro recepta ſalute cũ in eũ decidiſſet.

Huc affer hile victias ſacris lectas:
Pariterq; turea mũera & feſtas
Par eſt dicarũ ſalubrib⁹ (dapes.
em Nymphis
Sanctęq; colere maximum Padi numen.
Eridane ſalue fluminũ omnium princeps:
Nam te decoris & fluentibus nymphis
Velut parentem cæteri colunt amnes
Et cape dicatas rite victimas:vates
Quas pro recepta tibi ſalute perſoluit.
Tunc me cadentem mollibus tuis vlnis
Excepiſti:& altis ſubleuas aquis merſũ:
Madidaq; veſte preſſum i hærbidis ripis
Ac præuirenti reddis in ſolo tutum.
Salue bicornis alme Eridane:quẽ Phœbus
Sub luce clara genuit inclytis vndis.
Tu cernis alto vertice Heſperi ſedem:
Soluſq; luſtras ditia Auſonum regna
Tot nobiles vrbes:tot arduos montes:
Et tot perennes amniũ ſimul Nymphas
Decore grato & commodis tuis ornas.
Quid hic virentia nemora,& vagos ſaltus,
Fonteſq; dicam: & prata florea & colles
Qui prominentes accolunt tuũ numen?
O quot perenni ſemine generas natos
Qui te parente nobiles magis ſurgunt:
Proculq; varias Italum vident gentes?
Quantum renidet luſitans pecus lætum
Cum paſſim amœnis peruagatur in ripis
Vt veſperi laboris optimi munus,
Diſtenta portet vbera ad pium quæſtũ?
Argenteo piſces colore fulgentes
Per blandientis fluminis norant vndas.
Illic gregatim congruunt Scari molles.
Qui prępotentũ dapſiles ſtruunt cœnas
Et ponderoſi confluunt aquis Mulli:
Lupuſq; ſaltim ludit:& celer Mugil.
Quid hic minores piſcium greges dicã:
Et agminatim promicantibus ſquamis
Inter fluentes lubricum pecus riuos?
Vndoſa Nais te accipit ſinu blando:
Varioq; cantu aura fauente permulcet:
Torum Lytea molliter tibi ſternit:
Multoq; flare lubricum caput ſpargit:
Et inter hærbas pręnitentib⁹ Nymphis
Iungit virentia ſuauiter tibi labra.
Tu iure medium lumen obtines cœli:
Et inter aſtra fulgidum nites ſydus.

Monodia De Fortuna & eius viribus.

Fortuna pollens imperio graui
In quęq; ſummis prædita virib⁹
Ceu nimbus alto ꝓditus a Ioue
Faſtum potenti deiicit impetu:
Regumq; turres pro nihilo facit.
Ludit procaci ſæuitia:vt lubet:
Humana miſcens inſtabili ioco.
Et nunc probatos improbat impudens:
Extollit audax obſequio leui
Tardos:inertes:& fatuos ſimul.
Fortuna celſo vertice prominens
Sublimis almo conſtitit æthere
Et cuncta ponens ſub pedibus ſacris
Extrema primis percupide implicat:
Et prima rurſus verſat in vltima.
Non lege certa conuariat gradum:
Nulliq; ſeruat pollicitam fidem:
Sed vrget omnes dira neceſſitas:

Nodoq; stringens irresolubili
Nectit catenam fati adamantinam.
Hanc nullus vnq̃ dissoluit satis:
Torquentur omnes sub laqueo truci.
Magisq; fortes fortius oprimit:
Qui se extimarunt libera cernere
Deuincta sæuis pectora vinculis.

De Lacone saucio ex Græco.

Lacon relicta parmula
Cum se videret faucium
Cedentibus passim suis:
Cruentus in bellum redit:
Clypeoq; adepto nobilis
Inclamat ad suos statim
Adeste: quo decurritis?
Non sunt timenda vulnera
Præstat mori: q̃ cedere.

De Ludouico Sfortia principe claris. qui proditus est per Heluetios.

Olim vigebat Sfortiadum gen⁹:
Et præpotenti milite nobilis
Princeps & astu, & consilio fuit.
Qui nunc Heluetium dolis
Vinctus nefanda compede proh pudor
Nequicq̃ inertes aduocat Insubres.
Vt impudenter perfidus Allobrox
Stringendum dedit hostibus.
An hæc sacratæ fœdera dexteræ?
Quid iura belli sancta refringitis?
O non ferendum flagitium insolens.
Quid culpam sceleri additis?
Non hoc decebat martia pectora
Sed tuta nusq̃ est heu miseris fides.
Fortuna certis nescia viribus
Tutari veterem gradum,
Cur tam procaci lubrica gaudio
Gestis potentum vota repellere
Et celsa diro concutis impetu
Ne virtus nimium sibi
Confidat: aut iactet proprium bonum
Siquando summis pollet honoribus?
Tu nunc catenas Sfortia principum
Immortale decus teris.
Circunligarunt vndiq; barbara
Nodis reuinctum vincla tenacibus.
Ne possit vllo tempore liberum
Monstrare Italiæ caput.

Monodia de choro Sybaritico Ex græco.

Haec virtus Sybaritica:
Per molles choreas vago
Saltatu, & tremulis modis
Exercere iuuentam.
Gradiuus valeat furens:
Non hic horrida tympana
Non vultu Cicones truci: aut
Sæuis Bistones armis:
Sed læti atq; hilares ioci:
Et molles veneres simul
Inter delitias fluant
Grato non sine luxu.
Sic poscit Veneris calor.
Dum noster Genius viget:
Et blandas Charites refert:
Dulces iungite amores.
Carpamus celerem diem:
Dum vitæ breuitas monet:
Et cantus teneri vocant.
Nil sub sole perennat.
Hic multum sapiet sibi
Qui magnos calices rapit
Vndantes veteri mero
Et se proluit auro.
Iam nunc o comites boni
Inter grandia pocula
Certemus Venerem sequi &
Dulces promere fructus.

Ad Ber. Carapham de malis atq; Calamitate Neapolis.

Mittant veteres tot querimoniæ
Carapha, & lachrymis pone modum tuis
Indulsti patriæ, dum licuit, satis.
Sed frustra superos vocas.
Nam fatis trahimur: fata Neapolim
Vexari miseris cladibus imperant:
Et duro pariter seruitio premi.
Donec, non alium, queat
Regem Parthenope cernere maximum
Qui clarum propriis nomen honoribus
Sublimis liquidum tollat in æthera
Et firmum reparet decus.
Id quando acciderit: non satis audeo
Effari: siquidem non Clarius mihi
Per sacros tripodes certa refert deus:
Nec seruat penitus fidem.
Q; si quid liceat credere, adhuc tamen
Nam læuum tonuit: non fuerit procul
Quærendus celeri qui properet gradu
Et Gallum reprimat ferox.

Monodia de laude Horatii Flacci Poetæ.

Flacce qui cantu nimium beato
Surgis, & molles teneris labellis

Dulce perfundis numeros,& apte
Carmina nectis:
Trade nunc primum Cytharam petenti
Quam tibi vates merito sacrauit
Filius summi Iouis,& soluto
Crine decorus.
Nanq; tu doctis Charitas camœnis
Iungis,& flauos per amica crines
Colla delapsos Glyceres in alta
Sydera tollis.
Siue tu Martis clypeum potentis
Versibus sæuos referens Sicambros
Dicis:& claras acies Gelonum &
Cæsaris arma.
Siue Cyrręos nemorosa saltus
Rura perlustras:tenuesq; lymphas
Tiburis captas:simul & virentis
Gramina campi.
Liber exultas modulante plectro
Daulias qualis viridi sub antro
Conspicit Phœbum teneroq; mulcet
Aethera cantu.
Siue crateras veteri Lyæo
Impari luminis numero,& puellas
Inter & poscis iuuenes proteruo
Ludere risu.
Siue tu mauis Satyros procaces
Furta cum lętis agitare Nymphis
Dum Venus dulci superante ludo
Spirat amores.
Blanda felicem leuat aura vatem
Siue perlustrat Phaetonta magnum
Siue depressum volitat per orbem
Præpete lapsu.
Nunc Iouis claros memoras triumphos
Et vagum Maia genitum per astra
Rite labentem statuis decorum
Laude perenni.
Sic per immensi caua templa cœli
Vectus audaci recreas Thalia
Cuncta & insanos veneris calores
Carmine mulces.

Ad seipsum de perfidia Neęrę.

Crinite tādē cū tuo malo prudēs
Satis,supérq; te Neęra decepit:
Amata nobis:vt nihil magis pos
ser.
Sed pone demum,pone tot malis finem:
Et quod petiuit:perditum quidem ducas.
Sic ipsa forsan mihi Neęra,quæ tantum
Infedit olim,protinus relabetur.
Ergo valebis o Neæra:non digna
Tam certo amore:tamq; nobili cura:
Puella perfida:insolens:& ingrata.
Vale:vale inq̄:& alterum vt lubet sume.
Tu perfer:obdura:obstinatā habe mētem:
Resiste prorsus,& animi tui robur
Confirma:vt æquū & alma postulat virtus.
Non cernis vt complura te cohortantur:
Et in dies magis:magisq; te cogunt
Vt æquitatem,& optimos colas mores:
Quo iure possis approbare te cunctis?
Finis Libri primi.

PETRI CRINITI POEMATVM LIBER SECVNDVS.

Ad Ferrandum Aragonium Neapolis & Siciłę Regem Inuectissi.

Rinceps chorulca lampa
de clarior:
Quem prępotentes He
speręduces,
Et purpurati Romulidū
patres
Ad iura imperii vocant.
Hinc rite supplex te Calaber petit:
Et vota lectis concipit hostiis
Sacras ad aras:vt sibi te dei
Seruare incolumen velint.
Hinc te supremus visere pontifex:
Omnisq; late Lydia,& Appulus
Et destitutæ regna Neapolis
Vnum te reuocant sibi.
Quid differendo protrahis?& moras
Innectis vltra?quin agedum esse dum
Inscende felix:nec pudeat semel
Diuorum imperium sequi.
Sunt plura:quæ te perpetuo monent:
Ne derelictam Parthenopen velis.
Quæ te regente,& sospite,non timet
Prælongas Venetum manus.
Nam tot procellis,tam variis malis
Vexata tandem ceu sibi redditum
Cœlo parentem,& præsidium,deis
Grates innumeras agit.
Nil differendum:quod superis placet.
Non frustra inertes concilio Iouis
Arcentur:& primum adfore tempori
Virtutis pretium fuit.
Absolue tandem:nāq; per ausones
Et per vagantis gramina Lyridis
Late patebit certum iter:& tuis
Iam cœptis Latium fauet.
Vulturnus vndis lene fluentibus
Tollit decorum cęruleus caput:

Et longa supplex brachia porrigit
Antiquum repetens decus.
Olim tuetur te superum pater:
Sacrosq; crines casside martia
Fecit verendos:& triplici simul
Armauit clypeo latus.
Pridem catenis subdita ferreis
Fortuna votis obsequitur tuis.
Idemq; certis sydera motibus
Portendunt penitus tibi.
Virtute tantum conficies tua
Quantum nec alter milite maximo
Perfecit vnq̄:te populi optimæ
Custodem fidei colunt.
Tu signa Mauris rapta minantibus
Ferrande regum victor Hibericas
Refers ad vndas:hinc meritis adest
Immortale decus tuis.
Per te nefandę frena libidini
Iniecta:quondam sacrilegum genus
Bethis resumptis legibus impiam
Euasit veterem luem.
Et vera sensim numina Cælitum
Iam rite discens constituit pari
Nexu reuinci iustitiam & fidem:
Constanti q; animo tenet.
Te vidit atrox fulmina Cantaber
Torquentem:& ictu mœnia barbarę
Confracta gentis:nam tibi pro sacris
Pugnanti superi fauent.
Per te resurgit gens Aragonia:
Tu solus aucta per numeros suos
Virtute princeps in superas plagas
Ascensum facilem paras.
Vnus superstas maxime principum
Vindex futurus:numine qui tuo
Christi cadentem militiam regas:
Et pacem Italiæ feras.
Maiora virtus auspiciis tuis
Molitur o rex inclyte:nam tibi
Nil denegatum:sic pietas meret
Et rarum fidei decus.
Tu perge felix:quo superi vocant:
Ferrande:& olim rapta fauentibus
Tot signa fatis dent animos tibi
Firmandi patrios deos.

Ad Marullum Bizantium de Imagine & portento Auaritiæ.

Vper Fęsuleis(vt soleo)iugis
Mētē Lesbiaco carmine molliter
Solari libuit:mox tenerā chelym
Mirto sub viridi deposui:& gradū
Placuit ad vrbem flectere.
Qua noster Medices Pieridum parens
Marulle hospitium dulce tibi exhibet:
Ac te perpetuis muneribus fouens,
Phœbum non patitur tela resumere:
Laurens Camœnarum decus.
Dumq; amnem meditor visere patrium
Qui Floram tenui proluit ambitu:
Ecce horrenda oculis heu facies meis
Raptim fumifico desiliens specu
Immane monstrum constitit.
Cui sunt & manus & pectus ahenea
Et diris colubris implicitum caput:
Frons humana,tamen lurida buxeo
Pallore,& maculis squallida liuidis
Monstrabat insitam famem.
Tunc primum pauido dirigui metu:
Et mens attonitis torpida sensibus
Vnde hæc obstupuit,tanta lues foret:
Quæ sic tabificis noxia sordibus
Vrbes & agros inficit.
Sed mox cum licuit cernere clarius:
Et dirum video prodigii scelus:
Agnou i cupidis implicitum viris
Monstrum:qui misera solliciti fame
Nil præter aurum cogitant.

De laude Consalui Ferrandi in victoria Lyriana contra Gallos.

Quis reposti pocula Liberi
Depromit?aut quis nunc mihi victimas:
Cum Ture sacro rite puer parat?
Insignem vt referam diem?
Quo dux vigenti milite maximus
Lyrim refuso sanguine Galliæ
Vidit tumentem:gestaq; supplici
Porrecta in medium manu.
Heu quanta passim funera nobilem
Lucem sacrarunt:qua tibi maxima
Ferrande laus,& perpetuum decus
Partum est auspiciis tuis.
Tu macte princeps consilio graui
Frenum receptis viribus iniicis:
Gallosq; & astu,& viribus occupans
Hostilem superas manum
Victor vt vrges:testis adest cruor:
Testisq; & omnis Gallia:dum tuum
Mirata forti pectore militem
Hispanum subiit iugum.
Quantus triumphus:quæ statuæ tibi
Debentur?o si nunc meritas queam

Cantare laudes principis:& pares
Aptare ad numeros chelym.
Sic est:volenti nihil homini arduum:
Quem firma virtus extulit:inuium
Nullum relictum est ingeniisiter:
Quis cœlum petere est datum.
Ferrandus armis,& sapientia
Præclarus,vt qui Marte potens acri
Deiecit arces funditus:& sibi
Aeternum statuit decus.
Non ante quisq̃ tam celeri gradu
Oppressit hostem victor:& impiger
Munita certis oppida viribus
Astu perdomuit suo.

Ad Phosphorum contra inso-
lentiam principum.

QVicq̃ in astra tēdit:& seq velit
Virgam decoris aurei
Declinet aulā & æstuantes pur-
Frontē tyranni despuat./puras:
Quid tā scelestū:quin sibi arroget impudēs
Libido nequam principum?
Non sentis impotentis vt fastus animi
In quenq̃ sęuit optimum?
Extollit audax perditam vecordiam:
Fouetq; primum noxios.
At obsoleto mœret,indignum nefas,
Vbiq; virtus pallio:
Et in remoto delitescens angulo
Modesta secum mussitat:
O ludicram spem vitæ:& o dementiam
Mortalis impudentiæ.
Vixi tot annos alea infelix graui.
Nec datur adhuc quies malis.
Quid contra inermem comminaris acrius?
Inanis est victoria.
Gradum tuebar hactenus pro viribus
Non immemor natalium.
Satis superq; constat exemplis meis
Quantum tibi nunc arroges.
Sic acta fatis virtus aduersantibus
Animo resistit arduo:
Et obstinata mente defendit gradum:
Nescitq; victa cedere.
Ego interim Phosphore quietus vixero:
Miserq; dicar:non reus.

Ad Angelum Cyprium q̀ in lyricis
canendis præstet.

DVm sacris vigilas Palladis:& tuā
Illustrem repetis chelim.
Inter Pieridum choros
Quis te nobilius canit?
Nil miramur enim si veteres cyprus
Ignes,ac teneras simul
Per te nequitias refert:
Cui se tota Venus dedit.
Amissum reuocas castalium decus:
Nec te carmine Lesbio
Sabina exuperat fides.
Seu cantas tenerum melos.
Seu te detineat Nænia funebris.
Mirum est:q̃ facilis fluat
Inter delitias lepor:
Et sint ad genium omnia.
Seu tu floriferam concelebras Paphum:
In qua sæpe hedera sacros
Dum ludit pedibus Dryas
Crines præuiridi ligat.
Tu reddis Veneris percalidum bonæ
Suaui ceston amaraco.
Quo tactus superum pater
Formas omnigenas subit.

Ad Ber.Carapham Neapolitanum.

SMe beatū:qui ęstuantis ęquoris
Tantos peregi turbines:
Qui dissidētibus tot austris cym-
Nō penitus infregi meā. (bulā
Nō Scylla:nō Charybdis hactenus minax
Me mouit vsq̃ de gradu.
Sed ipsa vitæ ratio & antiquum decus
Mentem excitauit acrius.
Defleuit olim:meq; præreptum sibi
Testata syren questubus.
Sic ipse tandem mille post curas graues:
Ac tot peracta incommoda
Te pręmonente Palladis munus sacrum
Summis capessam viribus.
Tu me Carapha sulcipis molli sinu:
Doctisq; mulces cantibus.
Debemus ergo muneri pares tuo
Laudes & æque gratias.

De virtute Io.Andreæ Lamponiani
Tyrannicidæ.

PArabat olim sacra Bruti manibus
Antiqua virtus Italum:
Ac forte lectā dū rependit hostiā
Marti dicatam vindici:
Frontem retorsit illico ad acres Insubres
Mirata fortem dexteram.
Quid(iquid)hoc tādē video?quo euocor?
Valete Brutorum sacra.
Hic noster est alumnus.o certum decus
Vindex nefandi criminis.
Qui tam cruento acynace ferox indicat

Sparsum tyranni sanguinem.
Vt spirat audax in tyrannicum scelus?
Vere est alumnus hic meus.
Aliæ hostiæ, nouæ parentur victimæ:
Quis alta surgat indoles.
Q; siquis improbos tyrannos eijcit
Aut odit insolentiam:
Litare debet mecum: & hãc lucem sacram
Seruare centum victimis.

Ad Phosphorum de fugiendis malis, quæ in amore sunt.

Moris æstus atq; amantũ insaniã
Siquis sequatur Phosphore:
Idemq; dicat esse multo gratius
Amore captum viuere:
Oq; nefasto ludibundus poculo
Sensim venenum concipit?
Quietis expers anxiam mentem gerit:
Et ardet ambitu leui.
Nunc plenus aura vota despectat sua:
Falsoq; trahitur gaudio.
Nunc insolens contemnit infames notas:
Aut pallet ignauo metu:
Vel impudenti contumax audacia
In omne proruit scelus.
Non feruet æque sub sicanis montibus
Vasto receptus in specu
Gigas nigrantes horridus flammas vomẽs:
Q; amantis æstuat animus:
Et huc, & illuc peste succensus graui
Inclamat heu diras faces.
Vt ardeo infelix: vt in præcordia
Deseuit hoc incendium.
Ergo nefandis liberum caput malis
Nobis tuendum Phosphore.

Ad Thomam fuscum de malis & incommodis suæ ętatis.

um mecũ repeto: q̃ fuerit grauis
Fortuna Italidũ: & q̃ vari⁹ cruor
Infecit miserit cędib⁹ Ausones:
Heu mens, atq; animi cadunt.
Exactum video Fusce decennium:
Quo Martis fragor, & dissidium potens
Vexauit latium: sic studium mali
Excreuit magis in dies.
At nos Pieridum quos retinet decus:
Et mollis tenerum carmen inertię:
Nil vltra faciles credimus affore
Incœptis grauibus deos.
Nam cui tam rigidum est pectoris ænei
Robur: quin pauidis sensibus excidat:
Dum tantam videat diluuiem: & truces
Instare Italiæ duces?
Atrox sanguineam substulit ægida
Bellona: & celeri vecta petorrito
Instruxit Morinum in pręlia militem
Prædiris agitans minis.
Heu heu iam strepitus classica barbari:
Et iuncta horrisonis tympana cornibus
Ad cædem variam sæuius intonant.
O quantus cruor effluet?
Quantum Mars Getico sęuiet impetu
Inter mille neces: nanq; valentibus
Pugnabunt acies vndiq; dexteris
Nec fortem referent gradum.
Implebunt Latium sanguine Martio
Reges Hesperii: sic libitum Ioui:
Qui diram imperio non reuocabili
Fatorum seriem trahit.

Ad Marullum Bizantium de improba mordacitate Zoyli tardipedis.

dhuc marulle tardipes me⁹ viget
Nec ponit improbas minas.
Liuescit vsq; quaq;: & impudẽti⁹
In quenq; sæuit æstuans.
Superbienti tumidus insolentia
Despectat humanum genus:
Omnesq; liuidis inurens morsibus
Vbiq; virus proiicit.
Non parcit vllis: & vocari Zoylum
Lætatur, infandum scelus.
Et quod minus ferendum: vt olim dixeras:
Ceu trimulus puer sapit.
Idem retorto crure tardipes meus
Turpiq; facie fœdior:
Satis nefandi pectoris luxum grauem:
Et impiam mentem probat.
Hæc pestis est Marulle nostri sęculi:
Non illa, quam procul fugis.
Licet relinquas patrios demum lares:
Aut Galliam tuam petas:
Seu te per vndas Rindacus videt suas:
Vbiq; te tamen occupat.

Ad Paulum Candidũ de mutua beniuolentia.

Ondũ Pieridũ rite canens melos
Aptabam fidib⁹ Barbiton aureũ:
Cum tu paule tuis blandiloquens modis
Doctam sollicitas chelim.
Nec fers me nimia segnitie vagum
Culpam nequitiæ iungere desidi:
Quin vltra reuocans ingenium potens,
Admota extimulas face.

Ergo Lesbiacis ad cytharam modis
Concordem referam nunc genium tibi:
Iunctamq; vnanimis pectoribus fidem
Quam nulla imminuet dies.
Non sors asperior rebus in arduis,
Non liuentis iners inuidiæ fames
E certo poterit vellere eam gradu.
Sed firmam statuet magis.
Felix ille nimis: nec superis minor:
Cui tantum liceat carpere commodi
Aeternumq; boni: nã quid adhuc datur
Sperari melius fide?
Non hęc iura animi fallere cogitat
Nec vult officiis cedere maximis
Sed certum columen protinus astruens
Nil non perficiet libens.
Sic nos dum liceat rite fidem sequi:
Condignasq; refert certus amor vices:
Tam sacra ingenii fœdera candidi
Seruemus facili deo.

Ad. P. Misenatem Patricium Venetum.

Salue o præsidiũ meum perẽne
Misenas Veneti dec⁹ Senatus:
Cui dulcis tenero lepore Syrẽ
Frequẽs mollib⁹ isidet labellis:
Quid agunt veteres mei sodales
Facunda Aonię cohors Mineruæ?
Aldus: Phosphorus: & comis Nouatus?
Quid Bembus lepido disertus ore?
An rem nunc Venetam probus gerendo
Præclari superat gradum parentis?
An blandas charites in antra ducit?
Et dulces pariter mouet Camœnas.
Quid Fuscus? Placidusq;, Donnulusq;?
An illos agitat ferus Cupido?
Et dum per teneros subinde sensus
Proserpit tacitæ libido flammæ
Mendaci nimium trahuntur aura?
Rescribas mihi num bene ac beate
Cum suis valeant satis puellis.
Ego autem vt potero hinc pedẽ mouebo:
Omnes vt pariter meos reuisam:
Qui passim Venetis fouentur vndis.
Iam libet facilem parare dextram
Qua certam penitus fidem rependam:
Et per suauia mille, mutuosq;
Complexus, valeam vicem referre.

Nænia de obitu Io. Pici Mirandulę Viri claris.

Dum finẽ assiduis ponerẽ lachrimis
Sparã: & miseris reddere sensibus
Tandem præsidiũ: ecce heu aliud nouis
Crescit funeribus malum.
Nondum præteritæ vulnus inaruit
Fortunæ: en iterum Nænia lugubres
Deposcit numeros: nec spacium datur
Solandi miserum caput.
Expectanda dies scilicet omnibus:
Qua filum digitis inuida ferreis
Percindat Lachesis: namq; perenniter
Humano generi dolos
Molitur: neq; vitam meritis refert.
Sic est: cum tremuli sese oculi exerunt
Primæuamq; auidi percipiunt diem:
Tum sane incipimus mori.
Et quid tantopere: aut tam cupimus diu
Quin vltro pudeat: quod semel assequi
Permissum fuerit: non minimum facit
Qui fatum sequitur volens.
Hic se tabifico liberat ambitu
Viuendi: & facili pectore in vltimum
Seruat se interitum: nata etenim omnia
Naturæ imperio cadunt.
Sic tu Palladię dum sapientię
O Pice inuigilas: & pariter cupis
Intento nimium pectore consequi
Virtutis pretium bonæ:
Florentem viridi deseris indolem
Aetate: & superos ante diem petis:
At me tristities, & lachrymę graues
Posthac perpetuo manent.

Iambicum Car. contra viperam.

Vbi ẽ perustę frõtis ipudẽs scelus?
Vbi retorrido colore vipera?
An sic inertẽ cõcipit tandẽ fugã:
Pariterq; vanis cõminaẽ sibilis?
Sed siste: quid frustra paras resurgére?
Et implicatis nexibus resistitas?
Consiste tandem: an audis æneum sonum?
Notasq; sacras carminum valentium?
Simulq; falces æneas cum vittulis
Passim reuinctas viperinis nexibus?
Iam nũc misella deuomas pestem grauem:
Virusq; mentis improbæ teterrimum.
Quo me tot annos morsibus veneficis
Credis notatum: sed age penitus euome:
Euome nefandam tabem inertis pectoris.
Sed euomit tandem: bene est: o quæ lues?
Proh summe Iuppiter: qd hoc cerno ampli⁹?
Quantum veneni funditat tetrum scelus?

Ad Chelim suam.

Salue dulcis amor chelis
Quæ reddis tenerum melos:

Et quæ flectis ad oscula
Ceruicem Glyceres bonam:
Vt spiras veneres & charites simul.
Te Cyllenius aliger
Inter fulgida sydera
Visendam merito tulit:
Quo rite ad numerum velis
Nobis summe parens mitior assore.

De choro Laconico per Pueros, iuuenes, & senes ex Græco. ¶ Pueri.

Iuuenus pueri: sed nunc puerillibus annis (tere lusus
Lasciuire iuuat: tenerosq; admit-
Dū vacat: & molles agitare hos possumus artus
Mox veniet tps: nobis cum crescere vires
Incipient: longeq; graui torquere lacerto
Spicula: & audaci fortes confligere bello.
Ergo agite: o pueri melius sperare licebit:
Si modo ad optatā dabitur creuisse iuuētā.

Iuuenes.

Viuim⁹ o Iuuenes: iuuat his florētib⁹ annis
Viuere: & in cunctis animos p̄bere vigētes.
Nunc licet egregios vitę decerpere fruct⁹:
Et pariter claris virtutem extēdere gestis.
Mox dabit̄ temp⁹: cū iam lāguescere vires
Incipiēt: tremulisq; cadēt mēbra oīa neruis.
Ergo agite o iuuenes p̄sentia capite vitę
Munera: & ætatem penitus seruate virilē.

Senes.

Vixim⁹ insignes olim: dum tempora robur
Auxerūt: simul atq; animi viguere potētes.
Nūc senio affecti vix lāguida mēbra mouē⁹
Nec licet ifirmos quicq̄ sperare per annos.
Nō p̄cul a miseris semb⁹ mors īminet atra.
Hæc etenim cunctos æquat is virib⁹ vrget.
Ergo agite interea funestas pellite curas:
Et senium aprica foueamus molliter aura.

Ad Ianū Sotherinū de fugiēda desidia.

Iane Aonium qui retines decus:
Et virtute aīi atq; egregia indole
p̄stas & p̄prijs surgere honoribus
Condignum reputas tibi:
Hoc te præcipue commonitum velim
Vt turpem caueas desidiam: & procul
Molles illecebras, & varios dolos,
Ceu dirum fugias nefas.
Nil mortale genus tam grauiter premit:
Nec tantum miseris vrbibus obfuit:
Quantum degeneris torpor inertiæ
Ac luxus nimium fluens.
Rex olim Assyrius dum muliebriter
Seruit flagitijs languidus improbis:
Imbellemq; colum, & stamina p̄trahit:
Extinxit patriæ genus.
Inuictum Annibalis robur, & arduo
Virtus imperio dum valuit ferox
Percædes varias perculit Italos:
Et seuum imposuit iugum:
Romanasq; aquilas marte potens fero
Fecit purpureas sanguine consulum.
Sed mox degeneri mollis inertia
Fortem deseruit gradum.
Vt qui fœmineis captus amoribus
Inter blanditias & veneris iocos
Sero congemuit cum fremitu graui:
Probrosam reputans fugam.
Nam quid Romulidum præcipuas loquar
Vires? & decus? & militiem grauem?
Nil præter nimium desidiæ scelus
In præceps penitus dedit.
Tum primum pauidi pernicies mali
Tam dirum ac vehemēs p̄genuit nefas.
Quo nomen Latium, p̄ilaq; Cæsarum
Duxerunt miserum situm.
Sic virtus Italum protinus occidit:
Armatusq; sua cum trabea deus
Amisit fidei præmia bellicæ
Romanum fugiens solum.
Tu Iane interea dum teneris viget
Annis ingenium: & firmus adest calor
Erectum teneas in superos gradum: &
Virtutem sequere vt facis.
Sic me Pierijs rite sacrum choris
Vatem constitues: & pariter tuum
Præclari genium pectoris arduis
Aeternum statues bonis.
Et iam læua monent omnia nobilem
Exortum e patrio semine palmitem:
Cuius fronde noua, & frugibus aureis
Exornet sobolem decor.

De Lacone in bello occiso ex Græco.

Rale ct⁹ hasta pect⁹ infesta Lacō
Cruentus in bellum ruit
Ac dū inter arma & hostiū fertur
Tandē pereptus cōcidit. (neces
Hunc postq̄ amici collocant mœsti rogo:
Augentq; funus lachrymis:
Miratus hanc inertiam parens, ait:
Abite non prorsus viri:
Abite procul: o patriæ quondam genus
Olim Lacones viximus.
Quid vos inertes impios luctus datis?
Hic natus est meus & Lacon.

Contra viperam Veneficam Anum.

Quando licebit viperæ diram luē:
Et implicatū thessalis malis scel⁹
Videre tandē sedib⁹ Proserpinæ
Fœdum cadauer inuehi:o lætum diem:
Quantis vbiq; te colemus victimis.
Nam vieta:passa:rācida & silicerniū est.
Proh quanta feruet in senili pectore
Tabes malorum:quantus æstuat furor?
Seu cum potenti sæuiens incendio
Perurit atro delibuta sanguine
Fœdatq; turpi cuncta contactu nocens.
Vidi ipse:vidi:cum tumente gutture
Inflata carmen mussitares Colchicum:
Sectos & vngues implicares crinibus:
Et hæc in æneum referres cantharum
Ter inspuens:tet cæreas imagines
Deflexti ad ortum subrubētis Cynthiæ.
Quid illa referam?quæ negare non potes?
Cum dissipas reconditum puluisculum:
Sacrumq; retro conuolutas turbinem:
O q̄ calescit viperæ dirus cruor.
Credo hāc parentē vnā esse laruarū oīm
Lamiamq; maximam faces cum surpuit.
Sic turbat attox luridas sedes stygis
Ac torua torquet tartarum vultu truci.

De fugiendis ingratis.

Ingratus est vitand⁹ vt dirū scel⁹:
Nil cogitari pestilentius potest:
Nec esse portentosi⁹ quicq̄ puto.
Ingrat⁹ aut malefacit:aut male co
Sibiq; tn̄ parcit:alijs detrahit: (gitat:
Et odit omnes:qui bonis benefaciunt.
Ingratus est audacior:quo nequior:
Et impudens ad omnia scelera trahitur:
Audaxq; cuncta semper in peius mouet
Ingrat⁹ est seminarium scelerum omnium.
Hinc est auara mens,& anim⁹ perditus:
Hinc fastus impotens,& ambit⁹ grauis.
Ingratus hoc vnum benefacit:cum perit.
Nam tellus ipsa fœdius nihil creat.
Portentū id oīm est habēdum maximū.

Ad Phosphorum de ponenda mœstitia et curis.

Quid te tā crucias phosphore?n̄ pbat
Istā mēstitiē:nec lachrymas graues
Olim cū Cythara Cynthi⁹ aurea.
Cernis:q̄ tenens instat amoribus:
Et blanda recolit delitias Venus:
Seu poscit choreā:seu repetit merum.
Quod si te petulans Lydia despicit:
Nec flāmas veteres sentit adhuc,pcax:
Firmatamq; diu dissoluit fidem:
Nil est quod metuas:sic Veneri placet.
Assume Aonium Phosphore barbiton:
Dilectamq; chelym carmine Lesbio
Reddas Pierijs percelebrem choris.
Irrepit senium vetacito gradu:
Aetatemq; bonam protinus occupans,
Morbis assiduis deterit in dies.
Olim te volucris commonuit decor:
Et dulcis Glyceres improbitas bonæ
Quātum conueniat ludere:dum vacat.

Ad Marullum Bizantium:q; relictis musis a Næuia detinetur.

Ridem relicta Pallade
Amoris hausi poculum:
Et me Cytheres militem
Delegit in castris suis.
Marulle quid frustra mones
Vt sacra Phœbi prosequar?
Et me Camœnis asseram?
Libet vocati cypridi
Parere:dum calor viget:
Et in virenti gramine
Inter iocos & gratias
Aura fauente ludere:
Nunc in reductis vallibus
Duros amores insequi.
Tu carmen altum principis
Vates beato pectore
Absolue dum Phœbus monet:
Tu dedicatus Cynthio
Docto Marulle carmine
Tradas perennem posteris
Famam potentis ingeni.
Mi sat calores mutuos
Firmamq; sacri pectoris
Fidem probare Næuiæ.

Ad Ianum Parthenopeum: vt musis incumbat.

Canta dulcifluum Pieridū melos
Respōdet nemoris cādida Delij
Per frōdes musa melius tibi leues
Canta nunc igitur precor.
Aetas admonet:heu q̄ celeres cito
Anni diffugiunt,atq; dies boni?
Noui:noui hominum morem & inertiæ
Q̄ sit dulce malum omnibus.
Felix Iane nimis:vaticinor modo:
Felix crede canes:si modo cœperis:
Accedet potior namq; tuis dies
Donis egregiæ indolis.
Sic noster senium Cynthius exuet:
Ac doctæ referent præmia virgines:

Cum tu Mœonio carmine nobilis
Tanges vndiq; sydera.

De Natali musarum.

FAuete linguis posteri:
Non ante dictum vatibus
Cantare carmen molior.
Sacris receptus delubris
Apollo nunc spirat deus:
Procul prophanos pellite
Arcana dum fiunt sacra.
Adeste vati cælites:
Debetur hic musis honor
Quem festa retulit dies:
Pro quo tot annos palluit
Lux hæc decora claruit
Dicata priscis vatibus
Qua molliter gratum melos
Aeterna protulit chelis.
Lucina ridens adfuit:
Et crine Phœbus aureo
Vocauit ad certos modos
Selecta cœli numina:
Tum læta substitit Cypris:
Et candido vultu Charis
Induxit almis cantibus
Vt vos sacraret ætheri.
Sed & deorum maximus
Et optimus rerum pater:
Vos fouit vinis mollibus
Interq; mille suauia
Leni decenter spiritu
Deduxit ad sacrum nemus:
In quo volantis pegasi
Liquor perennis effluens
Nitescit vndis gemmeis.
Hic collocatas primitus
Dulci repleuit nectare:
In altaq; iussit sydera
Secum volare protinus:
Vnde entheum fluxit melos
Et grata Syren aurea
Refecit orbem nænia.
Vobis Camœnæ viximus:
Vobis perennes gratias,
Sacrumq; carmen reddimus.
Seruate dum licet precor
Deuota vobis pectora
Seu grata Delos detinet
Seu Cynthius pulcher vocat.

De potestate amoris.

DVm tenet dulcē Ven⁹ alma Cyprū
Et puer curas mouet ęstuantes
Dum subis blādos Erato calores
Dic age carmen.
Dic vt in summis viget ignis astris
Et per obliqui variata limbi
Signa decurrēs fouet alma totū
Rite voluptas.
Manat ex alto vagus ardor igne:
Atq; diuina calefactus aura
Trāsmeat cœlum volitans & vrit
Aequora lapsu.
Legibus certis superos reuincit
Colligans motu celer inquieto
Ima cū summis:& amica reddit
Aethera terris.
Mollit hircanæ fera corda Tygris:
Mollit & toruæ rabiem leænæ:
Hinc Libyssini pariter colubri
Sibila ponunt.
Flectitur tauri furor iniugati:
Feruidus duris agitans rubetis
Sentit hūc ignem quoq; sęuiētis
Impetus apri.
Ponit & miles Morinus rigorem
In tuis pugnans Ericina castris:
Et calēt scythæ gen⁹ efferatū ad
Cypridis ignes.
Arma deponunt Cycones feroces:
Horridā thraces aciē relinquūt:
Vt tua possint agere in palęstra
Diue Cupido.
Aequor vndosum calet igne sacro:
Lusitāt pisces per aquosa furta:
Perq; Neptunum iaciunt gelatū
Pectore flammas.
Astra diffusos referunt nitores:
Cum Venus blando reserare risu
Solis excelsi iubar alma poscit
Nube reiecta.
Blandius spirant Zephyri calentes
Dumq; te sollers Orythya quęrit
Frigidus pennis Boreas niuosis
Suscipit ignem.
Immemor belli galeam recusat
Baltheo sacrę Veneris recinctus
Diua te poscens:& amica libat
Oscula Mauors.
Quicquid in terris generatur vilis
Diua ridenti creat alma vultu:
Et fouet gratos Cytherea fœtus
Lampade sacra.
Germinat tellus:saliunt fluenta:
Frondibus lætis syluæ virescunt:

Proferunt pictos variata flores
Rura nemusq́.
Siquid aspectu celebratur almo:
Siquid & gratum retinet decorem:
Illud in primis tibi diua paret
Non sine risu.

Ad Nouatum de instruendis adolescentibus in re militari.

DArum Nouate consulis
Veris nepotum laudibus.
Qui dum senescis molliter:
Et otio indulges tuo:
Præstare credas liberis
Si disciplinas calleant
Quibus tot annos excubas.
Sed hoc inepte perficis
Deceptus exemplo tuo.
Imbellis est ætas senum
Nec apta rebus arduis:
Sinas iuuentam strenuæ
Seruare virtutis gradum:
Et inter arma nobilem
Et galeam & enses martios
Tractare dum vires valent.
Hetrusca qualis indoles
Ferox potenti dextera
Lares tuetur patrios:
Sic ille pugnat acrius
Nec horret hostiles minas
Qui ætate sub prima potens
In arma miles prosilit:
Interq́ tela feruidus
Florem Iuuentæ deterit.
Sic alta surgit indoles:
Virtus perusta solibus
Inter cruenta vulnera
Virescit in dies magis.
Sequuntur ignauos probra
Cum terga vertunt desides:
Nec stare sub dio queunt.
Nouate non satis decet
Acrem iuuentæ spiritum
Torpere molli inertia:
Aut implicari fœnore.
Namq́ hoc habet Florentia:
Censetur ille maximus:
Qui fœnus addit fœnori
Nummosq́ plures congerit
Vt diues in foro queat
Se purpuratum vendere.
O noxiam mentem virum
Quos in legendis nummulis
Tam dira peruasit fames.
Ego hoc solutus crimine
Summis capessam viribus
Insigne virtutis decus.

Monodia de Saltatione Bacchica.

GRadiuus valeat pater
Et sæuus galeæ sonus.
Huc adsint nemorissequæ
Nymphæ cum satyris: leues
Adsint Nisigeni simul
Adsint & caua cymbala:
Et cornu graue mugiat:
Tollite quisq́ pedem.
Iam curæ valeant graues.
Non hic fluctisonans tridens
Non toruæ resonent tubæ.
Sed gratus lepor: & charis
Et Chromys & hamadryas
Mnasyllusq́ rubens genas:
Et fortis temeto Lyas
Et nudata lacertulos
Melite & Canace soror
Lasciuiq́ pedis Dryo.
Pronis in zephyros comis
Ad numerum canite.
Omnes nunc animis pares
Et saltu & tremulis modis
Dicamus bone vitifer
Thyrso & palmite nobilis
Tu victor Semeleius
Summi progenies Iouis
Incingens hedera caput
Auratas agitas comas
Perpetuoq́ cales.
Tu rex Euhie bassareu
Tu Brysseus Hyalysus
Liber: nyctileus: vagus:
Nyseus: Bromius: sacer:
Tu sternis ferula graui
Fratres terrigenas potens.
Nam victrix tua dextera
Exemit superos metu:
Et firmum statuit decus
Vincere cum libuit.
Salue Bacche diespiter.
Nos te prosequimur ducem:
Nos vltro anguigerum caput
Bacchantes agimus leues.
Tu nos Thyrsigeras iubes
Vatem threicium statim
Diuulsum variis modis
Iactare exanimem feris.

Per te semper inest calor:
Tu depellis inertiam:
Tu cunctis merito imperas:
Imperiumq; tenes.

De suo amore in Glyceren.

Vo me nūc trahitis pierides bōę
vrit me glyceres grata pteruitas
Vrit ppetua blandus amor face:
Et sęuus premit in dies.
Olim licuit liberius loqui:
Tum nostris laribus Delius affuit:
Nec frustra tripodas concutiens sacros
Excepi Clarium deum.
Heu quantum intepuit pieridum calor:
Et vatum celebris cura: nec amplius
Permissum viridi dulce sub arbuto
Audire Aonidum melos.
Non sum qui fueram: sic voluit puer
Qui duras laqueis molliter implicans
Ceruices teneris addit amoribus
Luctus: & lachrymas graues.
Me pridem Glycere surripuit mihi:
Dum vultu petulans & lepidis iocis
Furtim blanditias inserit asperas:
Et se difficilem negat.
Decantare iuuat bellica Cypridis
Arma: & perfidiā cum lachrymis grauē.
Seu me detineat carmine lydio:
Seu vexet Glyceres decor.

Palinodia ad Næuiam de suo amore.

Dsum resūpto seruitutis vinculo:
totūq; me dedo tibi: pœnā irroget
nil depcor: nil vsq; pęnarū abnuo
Nō ille q hactenus: recāto Neuia
Recanto: supplices & offero manus
Quodcunq; iusseris paratas soluere.
Succendor, vror, ardeo, totus miser.
Non æque flammis ardet æstuantibus
Atrox sicano conditus Gygas specu.
O ante dedicata musis pectora
Vt igne succensi cruoris æstuant?
Tuus reuertor parce parce supplici.
Cantare laudes ordiar primum tuas:
Et expiatus entheis vates sacris
Te te perennem dedicabo posteris.
Sic tu pudica virgo: tu meum decus:
Tu cella vinces sydera sacro lumine:
Clarumq; nubilans face tua cynthium
Cœlo refulges candidum & verum iubar.

De Tarchonte & statua vltrice
hostis ex Græco.

M Armoream effigiē Tarchon cum cerneret hostis
Substitit & niueā despuit in faciē
Protin' & gladiū strigēs quē forte gerebat.
Incipit inuisum sæpe ferire latus.
Sed statua indignos seu si pernosceret ict'
Paulatim e proprio concidit acta loco.
Et sibi infensum dū prona inclinat i hostem
Contriuit miserum certa ruina caput.
Sic pietas diuum sceleratæ conscia mentis
Substinuit partes vindicis & statuę.

Ad Ianum Epidaurium de suis studijs.

Iquid carminibus suis
Vates fatidici valent
Non frustra Aonidum sacra
Tam sollers colui hactenus.
Vt primum licuit mihi
Voces threicias sequi:
Deuoui teneram chelim
Castis pieridum choris:
Me phœbo comitem dedi:
Is vultu facili probat
Q̃ tolluntur ad æthera
Qui doctos tripodas colunt.
Hinc vates vigeo: & deis
Pergrata est pietas mea:
Erectiq; animi indoles:
Et rarum fidei decus.
Nouit Melpomene satis
Q̃rum carmine Lesbio
Acmolli valeam ioco
Interludere virgines:
Seu dicam veneris dolos
Et per dulcia suauia
Ceruicem roseam sinu
Susceptam Glyceres meo.
Non spernet liquidum melos
Annorum series grauis:
Nec mi defuerit sacer
Inter phœbicolas locus.
Vixi gratus Apollini
Excellens cythara breui:
Et iam canities subit:
Quæ nostrum senium refert.
Nil me flexit adhuc: neq;
Cultorem solidi boni
Mouit de veteri gradu
Syren cum teneris dolis.
Sed me per superos Glio
Sublimem tulit: & simul
Cinxit frondifluam mihi
Myrto præuiridi comam.

Ad Neæram ex epigrammate
Platonis Philosophi.

Dum te Neæra suauior:
Gratumq; florem spiritus
E semiulcis suauijs
Per mutuas vices traho:
Tum mi labella pressula
Tenello amore saucia,
Animam tenere gestiunt:
Ne se relinquat protinus
Tuisq; labris mollibus
Decepta dulci suauio
Sensim reperto transitu
Labatur in pectus tuum:
Et dicat esse gratius
Seruare tam bonos lares
Tecumq; semper viuere.
Vbi alma Cypris incalet:
Blandusq; germinat lepor
Et grata lusitat charis.
Q; si Neæra aduenerit:
Vt igne amoris percita
Animula mea misellula
Me linquat in cœtu osculi:
Et me relicto transeat.
Remitte q̃ primum potes:
Et redde mi vitam precor.
Vt seruiam semper tibi:
Fidemq; firmam comprobem.

De seipso.

Vrum nefandis accumulēt dolis
Regumq; magnas diuitias sibi
Quærant inerti solliciti ambitu
Qui fœnus repetunt graue.
Nil me potentum sceptra minantia
Possunt verendo flectere de gradu
Virtutis almæ: nil animos mihi
Vestes Attalicę mouent.
Securus antris Pieridum vagor:
Et Phœbo amicus leniter arduas
Perlustro ripas: dum Glycere vocat
Et nymphæ saliunt leues.
Non me caduci sanguinis extulit
Proles parentum: vertor in alitem:
Dulcesq; cantus, & tenerum melos
Demulcent liquidum æthera.
Terras relinquo: me iuuat arduo
Cœlo receptum per superum choros
Sensim vagari: iam volito altius
Dum Phœbus celerem gradum
Affectus almo carmine contrahit.
Nunc ad Sicambros: seu libeat Scythas
Spectare sæuos: & pariter leui
Instructos iaculo Dacos.
Idemq; pennis Pegaseis feror
Vsq; ad Britannos: & Morinum trucem:
Necnon procellæ littora Caspiæ
Præter conspicio volans.
Nullum Camœnis est iter inuium.
Cœlum beatis auspicijs petunt
Sedesq; summi sub pedibus Iouis
Olim constituunt sibi.

De sua ægritudine & imminenti obitu.

Nil est quod vltra sit licitum mihi
Sperare tandē: nil medicę manus
Ex imminenti me miserum rogo
Referre incolumem queunt.
Et iam medullis æstuat intimis
Accensa bilis: nec patitur meo
Vnq̃ dolori finem aliquem dari.
Sed vexat magis in dies.
Obducta frontis lumina: per genas
Delapsa tetra cum macie cutis:
Et destitutæ mentis inertia
Instare exitium monent.
O quantum inanes illecebræ anxia
Passim virorum pectora distrahunt?
Quantaq; rerum mole peræstuat
Humani generis lues?
Q; sæpe dixi Martia principum
Cantabo gesta, & sæua per Ausones
Gallorum ab altis Alpibus agmina
Educta in Latios duces?
At nunc parato funere frigidus
Per membra sudor labitur: & meum
Flammis cadauer rite puer sacris
Iam componere destinat.
Et cyprii odores, thuraq; mascula
Inferre lectis ossibus: & leui
Cum rore lymphas spargere: quo sua
Reddantur cineri quies.
Ergo sub annos præuirides mihi
Soluetur atro sanguine spiritus?
Nil est reluctandum superis: libens
Quod fata annuerint sequor.
Non ille cuiq̃ flebilis occidit:
Quem vitæ honestas, & fidei decor
Inter sacrarunt numina Cœlitum:
Expertem grauis ambitus.
Sed fessa tandem lumina mors tegit:
Tu me deorum summe parens velis
Vatem beatis sistere sedibus:
Vt sacros referam choros.

Finis Poematum.

Ascensius.

Habes itaq lector studiose tria ex lucubratione Petri Criniti opera: Vnum de honesta disciplina: Alterum de Poetis latinis: et Tertium in quo sunt eiusdē lepidissima poemata: nostra accuratione auspice domino Germano de Ganaio compressa.

Cętera eiusdem officinæ monimenta vt nostrę committantur expectamus: interea boni consulito. Vale.

Sequitur tabella epigrammatum superiorū qua serie pposita sunt. nā ordinē Alphabeticum frustra sequaris.

In libro primo.

In libro secundo.

Finis.

Impressum in ædibus. M. Nicolai de Barra commorantis in intersignio diui Ioannis Baptistæ E regione collegij Longobardorum.
M.D.XVIII.

